

**A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
„A korai magyar történelem és a ZMTE barátai” című
31. Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai
Budakalász, 2019. április 27-28.**

Szerkesztette: Darai Lajos

**ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XXXIV. évfolyam 3. szám**

Sorozatszerkesztő: Csihák György

A ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 116. SZ. KIADVÁNYA

ISSN 2297-7538*

**Zürich, Budapest, Adelaide, Athén, Bangkok, Beijing, Beregszász, Boulogne
Sur Mer, Brno, Carrigmore, Csíkszereda, Felsőőr, Heidelberg, Helsingborg,
Honolulu, Koppenhága, Lendva, London, Pozsony, Szabadka, Vancouver**

* Lévéen svájci egyesület svájci kiadványa, svájci az ISSN-szám is.

TARTALOM

TANÁCSKOZÁSUNKRÓL	4
Az előadások és hozzászólások kép- és hangfelvétele.....	4
SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ.....	5
ELSŐ NAPI ELŐADÁSOK: 2019. április 27.	8
<i>Váralljai Csocsán Jenő (Oxford/Piliscsaba): A nagyszentmiklósi kincs és 'Lehel kürtje' jelentősége.....</i>	<i>9</i>
Hozzászólás, vita: Költő László, Váralljai Csocsán Jenő, Sancz Klára Lujza.....	19
Meghívott szervezet bemutatkozása: Varga László, Szentendrei Petőfi Sándor Egyesület	21
<i>Farkas László (Budapest): Mít mutat a kódexírás? Történeti kézírataink íráselemzése</i>	<i>22</i>
Meghívott szervezet bemutatkozása: Farkas László (Bp.), Írástudományi Szakmai Kollégium....	47
<i>Bérczi Szaniszló (Budapest): A közlés hangzó formájának evolúciója a beszéd kialakulásának korai időszakában – ősfizika</i>	<i>48</i>
<i>Fabó László Pál (Budapest): Beszédhangjaink létmozzanatok.....</i>	<i>108</i>
Hozzászólás, vita: Raig Mária Magdolna, Darai Lajos, Sancz Klára Lujza, Fabó László, Szili Imre, Rátki Zoltán, Záhonyi András, Bérczi Szaniszló, Gáll Péter	117
<i>Szekeres István (Budakalász): Uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok történeti összefoglalása, s ami körülöttük van</i>	<i>125</i>
MÁSODIK NAPI ELŐADÁSOK: 2019. április 27.	198
<i>Grandpierre Atilla (Zebegény): Történelmünk visszavétele: Ősi Magyarország. A Kárpát-medence és a Selyemút népeinek felemelkedése</i>	<i>199</i>
Hozzászólás, vita: Mesterházy Zsolt, Szekeres István, Rátki Zoltán, László Péter, Raig Mária Magdolna, Grandpierre Attila.....	217
Meghívott szervezet bemutatása: Boór Ferenc (Székesfehérvár), Fejér Szövetség, Hétvezér Estek.	221
<i>Oláh Zoltán (Szeged): Genetikai folytonosság Rudapithecus hungaricustól napjainkig</i>	<i>222</i>
Hozzászólás, vita: Darai Lajos, Török Tibor, Oláh Zoltán, Paál István, Rátki Zoltán, Költő László, Boór Ferenc	228
<i>Török Tibor és Neparáczy Endre (Szeged): Az öröklődéstan alkalmazásának lehetőségei és eredményei a magyar történelemtudomány számára</i>	<i>234</i>
Hozzászólás, vita: Darai Lajos, Török Tibor, Neparáczy Endre, Gáspár Róbert, Oláh Zoltán, Bátonyi Pál, Cséfalvai Gusztáv	237
<i>Záhonyi András (Budapest): A székely(-magyar) rovásírás és más ősi írásrendszerek emlékei, párhuzamai. Módszertani példák az eddigi olvasatok kiegészítésére ...</i>	<i>249</i>
Hozzászólás, vita: Szekeres István, Darai Lajos, Szabó Róbert, Raig Mária Magdolna	262
Meghívott szervezet bemutatkozása: Szabó Róbert (Győr), Körösis körösök.....	263
<i>Mandics György (Temesvár/Budapest): A koraközépkori magyar versek időmátrixa</i>	<i>264</i>
Hozzászólás, vita: Raig Mária Magdolna, Darai Lajos, Sancz Klára Lujza	293
Meghívott szervezet bemutatkozása: Liebe Katalin, Zsámboki Műhely Csillaghegy.	299
CSATOLT TANULMÁNYOK	300
<i>Gyimóthy Gábor (Zollikerberg, Svájc): Nyelvünk romlásáról.....</i>	<i>301</i>
<i>Csihák György (Zürich/Budapest): Csuka fogta, róka fogta, varga fogta.....</i>	<i>311</i>

Csihák György (Zürich/Budapest): <i>Korai történelmünkről – a 21. század elején</i>	315
Csihák György (Zürich/Budapest): <i>Utolsó nagyendezvényünk lapszélére</i>	335
A RÉSZTVEVŐK ÉS KÉPEIK	339
FÜGGELÉK	344
Kiadványaink jegyzéke	344

TANÁCSKOZÁSUNKRÓL

Védnök:

Rogán László, Budakalász polgármestere

Munkacím és tárgykör:

„A korai magyar történelem és a ZMTE barátai”

Középkori tárgyi emlékeink ábrázolatainak jelentése, jelentősége; kódexjeink íráselemzése.
Korai történetünk Kárpát-medencei és tágabb kapcsolatai; öröklődéstani hozzájárulás feltárásához.
A magyar nyelv gyöknyelvészete; valamint a magyar írás előzményei, emlékei.

A találkozó célja:

Törekedünk a hasonló tevékenységi körrel szakszerűen, hasznosan és barátságosan működő szervezetekkel való együttműködés megalapozására. Ennek érdekében meghívtunk személyeket és szervezeteket, baráti társaságokat magukat bemutatkozó és szakszerűen vitatkozó szereplésre. Az előadásokhoz kapcsolódtak egyesületünk tagjai, valamint a meghívott szervezetek és személyek hozzászólással, és bemutatkozással.

Az előadások és hozzászólások kép- és hangfelvétele:

Készítette Ravasz Zoltán (München): kép, és Csipai József (Budapest): hang.

2019. április 27. délelőtt: <https://www.youtube.com/watch?v=LtQR-44R7II&t=19s>

2019. április 27. délután: <https://www.youtube.com/watch?v=vt1wh13Ya08>

2019. április 28. délelőtt: <https://youtu.be/eJdsq0-WKS0>

2019. április 28. délután: https://www.youtube.com/watch?v=Oupl3P_6wS0

SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ

ZÜRCHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Háromszor jelölt az Európai Unió "René Descartes" tudományos díjára
Dreimal nominiert für den "René Descartes Preis" der Europäischen Union
Árnyék-feladatok 40. 2012

Német nyelvű Egyesület
Gesellschaftlicher Verein

Magyar Önkéntesek
Találkozó: Titkárság

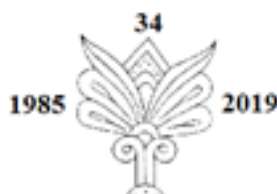
*Találkozó: der „Treffen zur
Frühgeschichte der Ungarn“*

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Asociación Histórica Húngara de Zürich

CH-8004 ZÜRICH
Birmensdorfstrasse 41

Postkontonummer: Zürich 80 36214-1
IBAN elektronisch: CH13 0900 0000 0003 6214 1
IBAN Papierform: IBAN CH 13 0900 0000 0003 6214 1
SWIFT Code/BIC: POPHCH33XXX
Empfängerbank: Swiss Post, PostFinance, Nending 8,
CH-3030 Bern
Clearing Number: 09000

Telephone: +36/3/7944037
info@zmt.ch
www.zmt.ch
Encyclopaedia Hungarica

SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 2019. április 27 és 28-án tartotta XXXI. Magyar Östörténeti Találkozóját, Budakalászon a Kós Károly Művelődési Ház és Könyvtár-ban. Itt tartja havi nyilvános összejöveteleit „a régi magyar nyelvű rovásírások” munkacsoportunk. A rendezvény, a szokásostól eltérő módon csak két napig tartott, ezért rendszere is eltért a megszokottól. Láttán, hogy már számtalan helyen rendeznek hasonló összejöveteleket, meghívtunk 17 hasonló intézményt baráti kör szervezése szándékával – és el is jöttek 6 szervezet képviselői, akik bemutatkoztak és részt vettek a beszélgetésben is.

Az első napon délelőtt előadást tartott Váralljai Csocsán Jenő oxfordi ny. prof. „a nagyszentmiklósi kincs és 'Lehel kürtje' jelentőségéről”, a délután első részében pedig prof. Farkas László az Írástudományi Szakmai Kollégium elnöke „történeti kéziratainkat íráselemzte”. Ezt követően Bérczi Szaniszló kandidátus és Fabó László a beszéd kialakulásáról és hangjainak rendszeréről értekeztek, majd Szekeres István, a munkacsoport vezetője, „az uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok” történeti összefoglalását adta.

A második napon délelőtt Grandpierre Attila kandidátus östörténelmünk elemzésének helyzetével és jövőjével foglalkozott, a délután nagy része pedig a genetikuské volt. Oláh Zoltán és Török Tibor genetikus-kandidátusok előadásaihoz Gáspár Róbert és Neparáczki Endre genetikus-kandidátus fűzött értékes kiegészítéseket. Tárgy volt a genetikai folytonosságunk és az öröklődéstan alkalmazásának lehetőségei a magyar történelemtudomány számára. Ez után ismét a házigazdák következtek: Záhonyi András előadása az ősi írásrendszerekről, Mandics György „Az elveszettnek hitt régi magyar költészet”.

Az egész rendezvényt filmre vette a müncheni Ravasz Zoltán Csipai József segítségével és a film YouTube rendszerben lesz elérhető. Valamennyi írásban is leadott szöveg megjelenik, mint az Egyesület 117. kiadványa digitálisan is elérhető lesz a szokásos helyeken. A rendezvény rendben, zavartalanul folyt le, jelentős érdeklődés mellett.

A két nap levezetőelnöke Darai Lajos, a Kodolányi János Egyetem emeritus professzora, a rendezvény védnöke Rogán László, Budakalász polgármestere volt.

Budakalász, 2019. április 29.

ZMTE Elnöksége

Secretaria per le istituzioni on the Early and Medieval History of the Hungarians
Secretariat pour les études sur l'histoire ancienne et médiévale hongroise

Segreteria della ricerca per la storia antica ed alto-medievale degli Ungheresi
Secretaría para estudios de historia antigua y medieval de los Húngaros

01_007_W 2019

NYILATKOZAT

Emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületes gondolkodásmód jellemzzen bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányban. Tevékenységünk politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő. Nincsenek sem anyagi, sem társadalmi céljaink – szellemünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve. Mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődő egyének elkötelezettségeit, amelyek azonban semmiféle következménnyel nem járnak sem egyesületünkre, sem a többi tagjára.

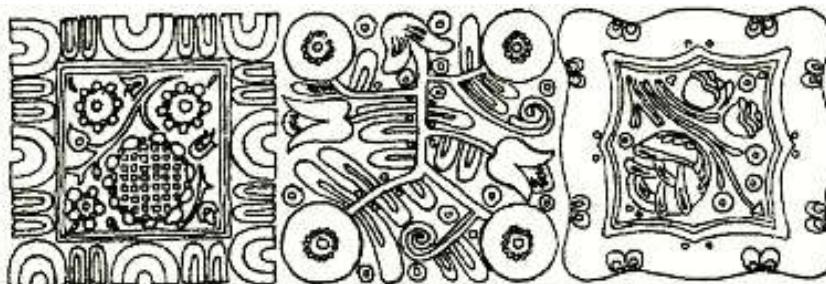
Minden célunk pozitív. Külső nyomástól mentesen, a legtisztább tudományos szellemben akarjuk tanulmányozni és kideríteni – mindenekelőtt – a magyar nép, vagy népek igazi eredetét, őshazánkat vagy őshazáinkat, valamint a magyar nyelv eredetét, ma élő nyelvünk és népünk rokonait.

Nem utasítunk eleve vissza semmiféle elméletet, azonban elvárjuk, hogy a bizonyítékok és az érvek szigorúan tudományos alapon álljanak. Nem egyezünk bele, hogy bárki bármiről kijelentse, hogy az már megoldott kérdés és ezért mindenki köteles magáévá tenni.

Teljes tisztelettel vagyunk úgyszintén az emberiség nagy családjának többi tagja iránt, miközben elvárjuk tőlük ugyanezt a tiszteletet népünkkel szemben. Meggyőződésünk szerint jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcs alapjára építhető; ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása és az erőszak minden formájának és következményének eltüntetése.

A jelen és a jövő kérdéseinek a történelemkutatással való összefüggésével tisztában vagyunk. A mi álláspontunkat ezennel teljes terjedelemben nyilvánosságra hozzuk.

Kelt Zürichben az 1986-os esztendő február havának 10-ik napján.

HÁZIREND

1. Az elhangzott és írásban közölt dolgozatok kizárólagos tárgya a magyar történelem és a magyar nyelv, valamint a szorosan kapcsolódó témakörök, különösen hangsúlyozandó, hogy semmiféle politikai, filozófiai vagy vallási közleménynek itt helye nincs.
2. Az itt elhangzott és/vagy ide küldött dolgozatok közlési joga kölcsönösen az Egyesület és a szerző tulajdona. Az Egyesület hasznot nem kereső társaság, így közleményeit önköltségi áron vagy ingyenesen adja át az érdeklődőknek. Ugyanez vonatkozik a hangszalagra, filmre és minden egyéb információra.
3. Az Elnökség kéri a résztvevőket, hogy tárgyilagosságukat őrizték meg és jóhiszeműen hallgassák végig a legellentmondóbb nyilatkozatokat is és semmiféle személyi kérdést ne vessenek fel. Az előadókat, a hozzászólókat semmi módon ne zavarják.
4. Az előadók előadásukat az elnöknek mondják, illetve olvassák. A hallgatóság részéről közbeszólásnak, hangos megjegyzésnek helye nincs. Kérdések írásban feltehetők és kiigazítások ugyancsak írásban átadhatók az elnöknek. Az elnök csoportosítja mind a kérdéseket, mind a helyreigazításokat és a beszélgetés alkalmával felveti.
5. A vezetés a mindenkori elnök kezében van; megszólítása: Elnök Asszony! Elnök Úr! Az elnök a saját legjobb belátása szerint vezet.
6. Szerelmünk a magyar történelem és a magyar nyelv!

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Elnökség

ELSŐ NAPI ELŐADÁSOK:

2019. április 27.

Elnök: Darai Lajos professor emeritus, KJE

Váralljai Csocsán Jenő (Oxford/Piliscsaba):

A nagyszentmiklósi kincs és 'Lehel kürtje' jelentősége

I. A nagyszentmiklósi kincs eredete

1. A nagyszentmiklósi kincsek díszítésének vizsgálata

László Gyula professzor már kifejtette, hogy a 19. csésze pálcikás hálózata¹ szoros rokonságban van a koronázási palást legalsó, vértanúkat ábrázoló sorának 1031-ben készült hímzésével. Ezt a megállapítást megerősíti, ha nemcsak a pálcikás hálózatot, hanem a beléjük foglalt korongok alkotta egész díszítés rendszert vizsgáljuk.

A 3. és 4. vázát díszítő keresztet, sarkaiban a szögekkel, először a Karoling dénárokon jelennek meg Kr. u. 790-ben, éppen amikor Nagy Károly fölszámolta az Avar államot. Ezért az ilyen típusú keresztet nem kerülhettek az avar udvarokban készült díszítésekre. Ezen kívül az ilyen típusú keresztet alapján különböznek az avar X díszítésektől, amint az + összeadás jel alapján különbözik az X szorzás jeltől, ráadásul az avar X díszítést mindig négyzet kereteli, a 3. és a 4. vázán a keresztet (sarkaiban a szögekkel) soha. Ezért a 3. és 4. váza csak avar idők után keletkezhetett.

A bácstopolyai avar csonttegezen a közönséges galajnak (Gallum mullogo) csak négy éppen keresztben álló szirma van, ezzel szemben a nagyszentmiklósi 1, 5. és 6. váza díszítésén Bartha Dénes professzor szerint a középen levő kerek termőt négy kerek szírom veszi körül rézsútas tengelyen, közöttük és mögöttük meglehetősen pontosan keresztben állnak a kecskerágó (Euonymos verrucosus) hosszú csészelevelei. Pontosán ilyen rajzolatú kecskerágó virágok viszont a X. századi honfoglaláskori leleteket díszítik, melyeket Szeged-Bojárhalmon (MFM 14/1890), és Nagytermián (MNM 76/1876.2) találtak, és így azok a honfoglalás korába kelteznek az 1, 5. és 6. kancsót.

A nagyszentmiklósi 2. kancsó nyakán a keresztben álló négy szírmot éles mélyedés különbözteti meg a bácstopolyai avar közönséges galaj keresztben álló szirmaitól. Azokon ugyanis a mélyedésnek semmi nyoma, ellenben ugyanilyen mélyedés jellemzi az Újfehértó miskepusztai tarsolyveretet (JAM V770), ami így a honfoglalás korába helyezi a 2. kancsót is, éppúgy, mint a szintén honfoglaláskori másik tarsolyveretet, amit a karosi II. temető 41. sírjában leltek (HOM 94.38.1).

A nagyszentmiklósi 7. kancsó nyakán a nyolcszirmú margaréta (Laucaanthemum vulgare) díszítésének korát a honfoglaláskori buji lelet határozza meg (JAK arany 114).

A nagyszentmiklósi 9. és 10. tálkák a díszítés virágai öt elemből állnak és megközelítőleg háromszögben jelennek meg, melyeken jobbra és balra két-két szírmot találunk. Köztük a legfelül elhelyezkedő bibe néhol már megnyílt, s bolyhosnak látszik. Különösképpen pontosan ilyen megnyílt bibéjű virágok díszítik az 1031-ben készült koronázási paláston az oszlopot Szent Bertalan balján és Szent Fülöp jobbán. Tulajdonképpen ugyanebből a virágmotívumból állnak a honfoglaláskori nagykőrüi övveretek (MNM 106/1892.38-40), de III. Béla sírjában talált rekeszománc díszítései is (MNM 1885/76), tanúsítván a 9 és 10 tálkák készítésének korát.

¹ Az előadáshoz vetített képeket, illetve az egy-egy kincshez tartozó képet lásd Váralljai Csocsán Jenő: „A nagyszentmiklósi kincs eredete” és Váralljai Csocsán Jenő: „'Lehel kürtje' jelentősége” c. korábbi tanulmányában az *Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II.* című kötetben. [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/5 1191-1270. oldal](#) és [Acta Historica Hungarica Turiciensia 2016/5 1271-1348. oldal](#).

A nagyszentmiklósi arany kincs díszítéseit tehát azt mutatják, hogy azokat azok az ötvösök készítették, akik a honfoglaláskori aranyleleteket pontosan ugyanezen díszítőelemekkel díszítették, s nem az avar kori ötvösök, akiknek a munkáikon eme díszítéseknek nyoma sincs.

2. A nagyszentmiklósi kincsek föliratainak vizsgálata

Fehér Géza a nagyszentmiklósi 9. és 10. tábla görög szöveget a következőképpen olvasta:
XP Δ[ι] 'E[ν]εργεια[ς] Ἀ[γ]ιου 'ΥΔΑΤΟC ἈΝΑΠΑΥCΟΝ Ἀ[γ]ι 'Ι[η]σοῦ Χ[ρ]ιστοῦ
CT[έ]φα]NON ΓΛ (Fehér Géza: A nagyszentmiklósi kincs-rejtély megfejtésének útja. *Archaeologiai Értesítő* 1950, 1. szám, 37-40. oldal.) aminek a magyar fordítása:
XP A SZENT[elt] VÍZ ÁLTAL NYUGTASD MEG JÉZUS SZENT ÜDVÖZÍTŐ ISTVÁN GL-
t.

Az ἈΝΑΠΑΥCΟΝ (nyugtasd meg) szó cselekvő aoristos imperativusban áll, és 21-szer fordul elő a bizánci temetési szertartásban. Ugyanazon szertartásban ugyanezen ige más időalakban még 15-ször szerepel. További 28 alkalommal használja a bizánci temetési szertartás ennek a fogalomnak főnévi formáját, a nyugalmat jelentő ἈΝΑΠΑΥCΙΝ szót. Tehát ez a fogalom a bizánci temetésben összesen 64-szer fordul elő (Jacobi Goar: *EYXHOΛΟΓΙΟΝ sive Rituale Graecorum, editio secunda expurgata et accuratior*. Velence, 1730. 423-433. o.) A magyarországi rubrika szerint mindjárt a temetés elején, amíg éneklék a tropárokat, melyekben a megnyugvás szó változatai négyszer is nyomatékosan elhangzanak, a pap szentelt vízzel meghinti a megholtat. Ezért vannak a 9. és 10. táblán a ΔΙΑ ΥΔΑΤΟC ἈΝΑΠΑΥCΟΝ (vagyis A VÍZ ÁLTAL NYUGTASD MEG) szavak.

Fehér Géza már 1950-ben föloldotta a szóban forgó fölirat CT[έ]φα]NON szavában rejlő szíglát, és fölímerte, hogy utána GL betűk következnek, majd pedig, hogy a következő négy betűből a második Y.

Ezen tanulmányunk rámutat, hogy a harmadik betű Q, amit a görögül koppának neveznek, és a görögben kizárólag számjegyként használatos, és 90-et jelöl. Ezért a szóban forgó négy betű: ζΥQZ betűk valójában 6497-et jelent. Ez nyilvánvalóan bizánci évszámot mutat, vagyis Krisztus után 989-et. Ez annyit jelent, hogy a Bizáncban Bíborbanszületett Konstantin által megkeresztelt, és bizánci szertartású István gyulát 989-ben temették el, de azt is, hogy a nagyszentmiklósi kincsek az ő családjának a kincsei voltak. Ugyanez a kronológia azt is mutatja, hogy ezeket csak a gyula nemzetségből való Viska Bua és Buhna, illetve rokonaik rejthették el abban az időben, mikor Péter király üldözte, megölette, illetve megvakította őket. (OSZK Clmae 404, folio 28, Dercsényi Dezső et alii: *Képes Krónika*, Budapest 1964, 109. oldal.) A Nagyszentmiklós szomszédságában levő Zombornak a neve is tanúsítja, hogy családtagjuk birtoka volt, valamint a zombori tipikus bizánci templom, melyben bizánci pénzt találtak Györffy György szerint (Györffy: István király és műve. 1977, 47.o.).

A 21. tányér görög betűs felirata eddigi ótörök nyelveken való megfejtésének próbálkozásairól maga a turkológus Róna-Tas András állapította meg, hogy az eddigi kísérletek nem voltak meggyőzők (Róna Tas András: A nagyszentmiklósi kincs feliratairól. in: Kovács Tibor (főszerk.): *Az avarok kincse, A nagyszentmiklósi kincs*, Budapest 2002, 120. oldal.)

Szent István, I. Béla, sőt még III. Béla, tehát a korai Árpádok egyes pénzein azonban az nyilvánvaló, hogy a latin föliratot visszafelé betűzték, tehát jobbról balra írták, mint a rovásírást, vagy a héber betűket. Ha a nagyszentmiklósi 21. tányéron levő görög betűket ugyanígy visszafelé olvassuk a bizánci kiejtés szerint, a következő magyar szöveget kapjuk: ISSZAD EGÉSZEN, KÖNYÖRÜL NAPA, [S] A JÓ ATYÓ. IGYOD EGYED EZT, NAPA AZ A JO.

A nagyszentmiklósi kincs 14 darabján maradtak fenn rovásírásos föliratok. A 9. a 10. tábla, a 22. és 23. számú kehely, és a 17. számú kürt teljesen más használatra készült. A rajtuk levő azonos fölirat tehát nem tükrözheti azonos használatukat, s az ezzel ellenkező olvasat kísérletek csak tévesek lehetnek. A Homokmégy–Halom-i honfoglaláskori tegez maradvány föliratát Vékony Gábor az általa kazár rovásjeleknek nevezett olvasatával ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ ᵒⁿᵒᵒᵒᵒᵒ olvasta, ami-

nek értelme ó-török nyelven «tíz nyilas tegez győz». Ugyanezeknek a rovásjelek ugyanazon olvasatával a 9, 10. valamint a 22, 23. és 17. nagyszentmiklósi kincs azonos föliratai valójában ER^eGH^aP^áD OR magyar szavakból állnak.

Ezzel kapcsolatban azt kell megjegyezni, hogy a régi magyarban a szóvégi G-t többnyire H követi, mint az a Betegh, vagy Hidvéghy nevekben is fennmaradt. Az O-betű rovásjelét általában a székely rovásírás alapján olvassák. A Hildesheimi és az Altachi Évkönyvek a gyulát rexnek, királynak nevezik. Az az or[=úr] akkoriban pedig királyt jelentett, ahogy a Miatyánkban az ország a görög basileia fordítása, (pedig a basilia görög szó valójában királyságot jelent). Végül, ahogyan a gyula fölött álló szakrális uralkodó kend nevéből manapságra eléggé lekicsinylő kifejezés lett, úgy devalválódott az úr jelentése is.

Az 5. kancsó talpán ugyenezen –Vékony Gábor által kazárnak nevezett betű-értelmezéssel – a KUMISZ szót olvashatjuk.

Németh Gyula 15 ókori szerzőt sorol föl, akik mind törököknek nevezték a magyarokat. (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Budapest, 1991, 160-161.o.) Ezért nem csoda, hogy Bíborbanszületett Konstantin, aki személyesen találkozott Árpádházi Tormással, Wérbulccsal és [István] gyulával, nem tévedésből találta őket törököknek, ahogy Szent Hierotheoszt is Törkia püspökévé nevezték ki. Horribile dictu még a Magyar Szent Korona is Tourkianak írja Magyarországot. Németh Gyula azt is kimutatta, hogy az erdélyi Gyula nemzetség tagjai öt generáción keresztül török neveket adtak (op. cit., 15-6. o), amiből csak az következhetik, hogy otthon törökül beszéltek.

Magyar vendégbarátaitól Bíborbanszületett Konstantin tudta, hogy Lebediában, vagyis az Ingulec völgyében és vidékén, amit most a régészek szubbothici horizontnak neveznek, a magyarok valódi szabírok voltak, amíg Lebedi volt a vezérük. (Bíborbanszületett Konstantin: De administrando imperio, 38. fejezet Moravcsik Gyula kiadásában, Budapest 1949, 170. oldal, 5-10 sor.) Az a vidék csak megközelítőleg 200 kilométerre esik Malaya Perescsepínától, ahol a Dulo-Gyula nemzetségből származó Kürt-Kuvrat óbolgár kánnak hatalmas kincseit és nevével jelzett pecsét gyűrűit találták meg 1912-ben. Kürt-Kovratról már Hóman Bálint kimutatta, hogy az ősmagyarok birodalmához tartoztak. (Hóman Bálint, Szekfü Gyula: Magyar történet I. kötet, Budapest, 1935, 56-57. oldal.) Az ősmagyarok azonban tovább költöztek Etelközbe, ahol a két szabír törzs, a Nyék és a Megyer öt török törzshöz csatlakozott. Ezért mikor már ott laktak, a szabír Levedi azt válaszolta a kazárok kagánjának, hogy ő nem képes arra, hogy fejedelemsé legyen Etelközben, hanem Álmos (Bíborbanszületett Konstantin: De administrando imperio, 38. fejezet). A hét törzsben ugyanis, akik vérszerződést kötöttek, csak két törzs volt szabír, mint Levedi. A másik öt pedig török volt, akik így messze többséget alkottak. Ezért írja a Bíborbanszületett, hogy csak amíg Etelközben laktak, és akik onnan Perzsia vidékére költöztek voltak a valódi szabírok (Σαβαρτοι ἄσφαλοι), az Etelközbe költözöttek pedig már nem. A vérszerződésben ezért a török nyelvű törzsekből való Álmost és leszármazóit választották fejedelemül, akik a Gyula nemzetségből való Etele családjából valók voltak.

A vérszerződést, és így Álmos megválasztását 855-ben tartották. Ezt abból lehet megállapítani, hogy Árpádot Bíborbanszületett Konstantin szerint a kazárok szokása szerint emelték pajzsra. A kazároknak pedig éppen a trónváltásokkal kapcsolatos szokása volt, hogy a szakrális uralkodójukat, (ha addig nem halt meg) trónra kerülésének 40 évével megölték. Már pedig a Képes Krónika följegyezte, hogy Álmost a honfoglalás kezdetén még Erdélyben, tehát 895-ben megölték. (Emericus Szentpétery: Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Budapest 1937, 287 oldal, 26-28 sor.) Ez azt is jelenti, hogy Álmos a vérszerződéskor 35 éves volt, mert szülei 819-ben házasodtak össze (vol. cit. 38. oldal, 1-4 sor.).

Az, hogy a honfoglaló magyarok kétnyelvűek voltak, egyrészt magából a vérszerződés tényéből következik, mert a vértestvéremmel nem kötök vérszerződést. Másrészt a magyarok kétnyelvűségét az őket vendégbarátságukból ismerő Bíborbanszületett Konstantin kifejezetten följegyezte. Végül maga Szent István király is úgy tartja, hogy az egy nyelvű, és egy erkölcsű ország gyenge és törékeny. Már pedig Szent István nem gondolhatta, hogy országa gyenge és törékeny,

hiszen országa kiverte a lengyeleket, elfoglalta Bulgária jelentékeny részét, sőt a német-római birodalmat is megverte, amiből szintén területet hódított el.

A török népek mindig harcias népek voltak s a történelmi demográfia kimutatta, hogy a harcoló arisztokrácia szaporodása általában a harci veszteségeket nem szenvedő köznépségtől általában jelentősen elmaradt. Hóman Bálint: Magyar történetéből is kitűnik, hogy a magyar arisztokrácia a Középkorban többször is kicserélődött. Ezért a fennmaradt Árpád-kori oklevelek névanyagában az előkelők török neveinek az aránya a köznép magyar neveinek az arányához képest már 26:53-ra csökkent a vérszerződés-kori 5:2-höz képest. A magyar köznyelv ugyanis kiszorította a nemesség nyugati török nyelvét, ahogy az a bolgároknál is megtörtént. A magyar nyelvben ma is meglevő 491 csuvas származású szó, az ötfokú quint-váltós dallamaink, és a régi birtokosát mutató, de mai nyelvünkkel érthetetlen helyneveink azonban tanúsítják a nyugati-török nyelvű nemzetségek egykori dominanciáját, ahogy a mai angolban is meglevő normann szavak a normannokét.

3. A nagyszentmiklósi 7. váza ikonográfiája

A 7. váza mindkét széles és nagy kerek oldalán ábrázolt asszonynak hat keble van, amit a bonctanban polymastiának mondanak. Az Emese szó azonban nyilvánvalóan az emse szónak változata, s ebből kitűnik mind a név eredete, mind pedig, hogy kit ábrázol a 7. kancsó nagy kerek oldalainak domborműve. Ugyanebből az is kitűnik, hogy melyik nép készítette a 7. kancsót, mert Emese neve más nyelvekből nem érthető, még a törökben se használják ezt a szót ilyen magas magánhangzókkal.

Jókai Mór azt írta, hogy „midőn a természet tévedései valamely szülöttet rendkívüliséggel ruháznak fel, ... az efféle szokatlanságok abba a gyanúba hozzák a szülöttet a köznép előtt, hogy ebből táltos lesz.” (Jókai Mór: i. A tátos. [Ismeretlen nagy emberek] Életemből II. kötet. Bp. 1907. 1278. oldal.). Ebből természetesen az következik, hogy Emese ugyancsak nagy táltos volt.

Anonymus szerint Ügek Emesét 919 vette el, s Emese azt álmodta, hogy a Turul madár teherbe ejtette. A 7. kancsón ez a madár valójában embernél is nagyobb méretű, és így méreténél fogva csak sas lehet, mert a kerecsensólyom eltöprel az ember méretéhez képest. A 7. kancsón ezt a madarat másodszor gr. Széchenyi István sasnak látta, s ezért festetett sast a Magyar Tudományos Akadémia emblémájára, illetve címerére. Ugyancsak sasnak kellett, hogy lássa Nicola Mavrodonov, mert az ábrázolást Ganymedes elrablásának gondolta, s akkor csak Jupiter sasa lehetne.

Negyedszer, hogy a Turul madár sas volt, bizonyítja a Képes Krónika kilenc ábrázolása, melyeken a turul madár mindig koromfekete, már pedig a kerecsensólyom szürkés vagy barnás árnyalatú, de sosem fekete.

Ötödször az Árpádok pénzeikre nyilvánvalóan az Árpádok címerállatát verették, de III. Béla, II. András, IV. Béla, V. István, IV. László és III. Endre pénzein megjelenő madár nyilvánvalóan sas, és annak határozták meg az azokat leíró numizmatikusok (Réthy László. Corpus nummorum Hungariae, Budapest 1899; Lajos Huszár: Münzkatalog Ungarn Budapest 1978). III. Béla a félreértés elkerülésére rá is íratta: AQILA.

Hatodszor a Képes Krónika szerint az Aba nemzetség is Etele királytól származott, és az Aba nemzetség 15 ismert családjából 14 címerén fekete sast visel (Csoma József: Magyar nemzeti címerek, Budapest 1904, 1153-1162. oldal. in: Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig), ami pedig nyilván a turul madár, mint Etele Tjürk szigetén talált brakteáton is (LUHM 6601).

Hetedszer Erdélyt az Etele királytól származó gyula vezér népei népesítették be. Az erdélyi magyarok címere a fekete sas, mint azt a szászsebesi 1659. évi III. törvénycikk is meghatározta, de már 1311-ben följegyezték, hogy az erdélyi magyar országlakosok zászlaja tulajdonképpen a sas.

Nyolcdszor a táltos vallás hagyományai is azt igazolják, hogy a turul madár sas volt. A burjátok, osztjákok, teleutok, orchonok és más szibériai népeknél végzett hagyomány-gyűjtések

lejegyzései mind azt tanúsítják, hogy az első táltos olyan asszonytól született, akit sas termékenyített meg (Mircea Eliade: Shamanism, London 1964, 69. oldal) és nyilván ennek változatát ábrázolja a 7. kancsó két nagy kerek oldalának ábrázolása.

A 7. kancsó két rövidebb oldalán az emberfejű ló táltos fejdísz hord, amiből kitűnik, hogy táltosló, s lovasával való küzdelem póré táltosjelöltekkel való táltosviadal. A rövid oldal másik szakállas alakja alighanem sárkányt győzött le, ami garabonciásnak mutatja.

A 7. kancsó nyakán azért találunk darut, mert daru lehet a táltosok anyja és fölnevelője is. A táltosok alighanem ennek megfelelőleg hordtak darutollat, vagy sas tollat, ha sastól származtak.

4. A nagyszentmiklósi 2. kancsó ikonográfiája

A táltos hagyományok szerint nyilvánvalóan a táltos fog születni attól az asszonytól is, akit szintén sas termékenyít meg az Ermitázsban őrzött és Bolshaja Anikovában talált tányéron, aki- nek azon azonban csak két keble van, s ezért nem lehet Emese. Vadászó ikrei viszont mutatják, hogy ő Szép Enéh, Hunor és Magor anyja.

A nagyszentmiklósi 2. kancsó egyik oldalán ismét hasonló turul nászt ábrázol, de annak az asszonynak is csak két keble van, s így ő se lehet Emese. Az különbözteti meg, hogy mindkét kezéből liliomnak látszó virágok nőnek, melyek Oborny Beáta botanikus szerint valójában íriszek. Írisz a közel-keleti uralkodók jogarait díszítette, s írisz díszíti Szent Mihály arkangyal jogarát a Szent Koronán, valamint Monomachosz Konstantinét tettetáronján.

Írisz ékesíti viszont az Árpád-házi királyok jogarát pecséteiken, így Szent Lászlóét, Vak Bélaét, II. Gézaét, III. Istvánét, III. Bélaét, Imre királyét, II. Andrást, IV. Bélaét, IV. Lászlóét, III. Endrét, továbbá Szent Imre herceg szobrát Jákon, valamint azt a koronát, amelyet Macsó Anna elrabolt és vitt Prágába, végül a Margitszigeten talált alighanem V. István koronáját. Ebből kitűnik, hogy a nagyszentmiklósi 2. kancsón ábrázolt hölgy kezéből nőző íriszek Árpád-házi leszármazottak tőle való származását mutatja. A nagyszentmiklósi kincsek a 9. és 10. táblák főirata szerint a Gyuláké volt. Ezért a 2 kancsón ábrázolt hölgy csak Sarolt lehet, mert a Gyulák nemzetségéből csak tőle született Árpád-házi herceg és hercegnő. Ezért egyezik meg a 2. kancsón megjelenő hölgy fejkata fiával, Szent Istvánnal, nemcsak a kalocsa király fejen, melyen már Kempis Antal megállapította, hogy az Szent Istvánt ábrázolja (Domanovszky Sándor [ed.]: Magyar művelődéstörténet I. kötet, Budapest [1939], 498. o.), hanem a koronázási paláston, sőt az esztergomi Porta speciosán is. Szent István anyját Saroltnak hívták, ami szőke menyétet jelent, s a 2. kancsón olyan arcvonásai is vannak, melyek bizonyos fokig emlékeztethetnek menyétre is. A turul nászból a táltos hagyományok szerint táltosok születtek, és a koronázási paláston Szent Istvánnak balkezén föltűnően hat ujja van.

A Képes Krónikában a gyula ismertetőjegye a lándzsa (OSZK Clmae 404 fol 20^{recto}). Ezért a nagyszentmiklósi kincs 2. kancsóján a lovon ülő páncélinges vezér csak gyula lehet. Mégpedig Prokuj gyula, mert a nyergéről logó fej Ajtony történetéből lehet ismert, csak itt azonban nem Csanád-párti fölfogásban ábrázolták, mint Szent Gellért legendájában. (Emericus Szentpéter: Scriptores rerum Hungaricarum II. köt. 1938, 492. o. 14-15. sor). Az is arra mutat, hogy az lovas lándzsás vezér a Gyulák nemzetségéből Prokuj gyula, Sarolt testvére, hogy a kancsón Sarolt már akkor jelenik meg, amikor már Árpád-házi hercegnők és hercegek születtek tőle. Ezért „akinek a szépségéről a tartományi vezérek hosszasan regéltek, akit Géza vezér törvényesen feleségül vett” (OSZK Clmae 404 fol 13verso, Emericus Szentpéter: Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Budapest 1937, 291. oldal, 2-6 sor.) már éltebb formában jelenik meg, mint a kammenaya babák, akikhez Nicola Mavrodinov hasonlította. (N[icola] Mavrodinov: Le trsire protobulgar de Nagyszentmiklós. Archaeologia Hungarica XXIX, Budapest 1943.)

A Képes Krónikában a bolgár kagánt az íja különböztette meg (OSZK Clmae 404, fol 20^{recto}). Németh Gyula szerint „Attila halála után a hun nép neve megváltozott, a bulgár név váltotta föl” (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 129. oldal). A nagyszentmiklósi 2. kancsó harmadik oldalán „az íj parányi ... fejedelmi jelvény volt”, írta László Gyula (László Gyula, Rácz István: A nagyszentmiklósi kincs, Budapest 1977, 20-71. oldal). Elég

jellemzően Marcianus császár Etele halálakor iját megtörni látta. „Priscus a történész azt mondja, hogy ezt maga megvizsgálta [s] igaznak bizonyult.” (OSZK Clmae 404, folio 10verso; Jordanes Getica c.49.254).

Ezen kívül a 2. kancsón Etele királyt az is azonosítja, hogy Jordanes szerint fitos orra (Jordanes Getica 35.183) és mind Kézai Simon, mind pedig a Képes Krónika szerint haragos szeme volt. (OSZK Clmae 404 folio 5verso, Emericus Szentpétery, Scriptores rerum Hungaricarum, I. kötet, Bp., 1937, 261. oldal, 14. sor; valamint 151. oldal, 2-3 sor.)

Svédország déli partjánál, éppen Tjürk szigetén, brakteátot találtak, amit a Lundi Egyetem Történeti Múzeuma őriz (LUHM 6601), amit Olov Janse kiadott. Olov már 1921-ben megállapította, hogy az Etele királyt ábrázolja (Olov Robert Janse: Notes sur quelques représentations des bractéates en or Scandinaves. Revue archéologique 1921, 374, 391-394. oldal). Azonosítását igazolja először, hogy, hogy II. Theodosius (408-450) két bizánci pénzével együtt találták. Másodszor, hogy ΑΤΙΗΛ a fölirata, aminek bizánci koiné olvasata pontosan Atyl, a Volga neve a kazároknál, és Etele király folyót jelentő nevének hún-török kiejtése, amit az ősmagyarok Etelének mondtak. Harmadszor, mert mandulavágású keskeny szeme van a brakteáton, pontosan, mint Jordanes följegyezte szeméről, hogy minutis oculis (Jordanes: Getica 35.183), bár nem annyira keskeny, mint a Volga vidéken talált hunok ábrázolásán. (Bóna István: A hunok és nagykirályaik. Budapest 1993, 26. oldal 214. oldal. 9. kép; Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A), München 1956, II. kötet 60. tábla, no. 2-3.)

Negyedszer már Olov Janse 1921-ben fölismerte hogy a brakteáton Etele-Atyl homlokát csókoló madár a magyar krónikákban leírt Etele király címer állata. Ez azért igen számottevő, mert Joachim Werner térkép-vázlatán 13 olyan helyet jelöl meg a húnok birodalmában, ahol kétfejű sassal ékes királynői koronákat és nyilván a hún dinasztia tagjait jelölő sassal ékes leleteket talált (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, Karte 7.), ami azt mutatja, hogy a sas-turul a húnok dinasztikus madara volt.

Mircea Eliade azonban rámutat, hogy a sas a Legfőbb Lényt magát személyesíti meg, és a „Legfőbb Lényt néha sas jeleníti meg”, valamint, hogy a sas által megtermékenyített asszonytól született az első sámán (Mircea Eliade: Shamanism, London 1972, 1974, 69-71. oldal). Ebből nyilvánvaló, hogy egyrészt a húnok sas madarának nagy vallási jelentősége volt, másrészt mintegy megelőlegezi azt a hegeliánus fölfogást, hogy az állam az istenség útja a történelemben. (cf. Kecskés Pál: A bölcsélet története főbb vonásaiban, Budapest 1943, 476. oldal.)

A Tjürk szigetén talált brakteát (LUHM 6601) azért erősíti meg Etele-Atyl király azonosítását a nagyszentmiklósi kancsó 2. edényén, mert azonos a fitos orra és lényegében az arcéle is, csak még nincs szakáll, vagyis a brakteáton fiatalabb, míg a 2. kancsón már az égben van.

A tjürki brakteátnak – mint ilyennek – a hátoldalán természetesen az ábrázolás visszáját látjuk, de azon Etele-Atyl szeme éppen olyan haragos, mint a nagyszentmiklósi 2. kancsón. Ez arra mutat, hogy a Gyula nemzetségben fennmarad a szintén Gyula nemzetségből származó (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 214-215. oldal. Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren, Wiesbaden, 1955, 15-16, 76-77. oldal és Tafel 1-2. a 102. oldal után.) Etele királynak egykorú ábrázolása, és innen ered, hogy Kézai Simon, meg a Képes Krónika is, mint már említettük, haragos szeműnek írta.

A nagyszentmiklósi 2. kancsón Etele király pompás hátszállatán a párduc pöttyök tanúsítják, hogy párduc, de emberfejből kitűnik, hogy táltospárduc, mint a 7. kancsón is a garabonciás táltospárducot ül meg táltoslóként. Attól eltérően azonban a 2. kancsón a párduc koronáján feltűnően félholdat találunk, ami azt mutatja, hogy Hold-párduc. Történetesen Priskosz rhétortól tudjuk, hogy Etelének a nagybátyja Ὠψάριος, tehát húnul Ay-Bars volt, vagyis Holdpárduc (Immanuel Bekker B. G. Niebuhr kiadásában a latin fordítást Ioannes Classen javította, Prisci rhetoris Excerpta, Bonn 1829, 208. oldal).

A táltospárduc adhatja a magyarázatát, hogy a magyar nemesség párducbőr kacagányt hordott számos forrás szerint. Etele párduc hátasa arra is rámutat, hogy uralkodóháza és így a Gyula nemzetség is a görög állatövtől eltérő állatövet használt, mint az kitűnik az óbolgár uralkodólístákból is, melyben a japánoknál és kínaiaknál tigrisnek nevezett csillagképet a török nyelvű népek párducnak, «bars»-nak nevezték. (Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren. Wiesbaden, 1955. 78-84. oldal.) A tiensini Kaganlik hún koronáján táltosok és garabonciások ennek az állatövnek a sárkányán, kosán, ökrén, lován és tigrisén lovalognak. (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, 65. tábla, 2.) Egyébként nyilván ebből a csillagövből származtak a honfoglalás korában Bors vezér és Bars vármegye, meg a Váradtól 15 kilométerre fekvő Bars község neve, éppenúgy, mint Thonuzobáé. Németh Gyula szerint továbbá a Laborc folyó neve az Alp-Borsból ered.

A 2. kancsón a Hold-párduc török és így hún neve Ay-bars, mert a Hold törökül Ay, akinek a felesége a nap, törökül Kün, s a honfoglaló magyarok szakrális uralkodója a kündű. Zichy Jenő gr. pedig arról számolt be, hogy a sámánok fehér hímállat áldozataikat teliholdnál tartották (gr. Zichy Jenő: Harmadik Ázsiai utazása VI. kötet. Budapest, 1905. 211-212. oldal). Theophylaktos Simokatta azonban 610 és 638 között kifejtette: „A türkök igen rendkívülien tisztelik a tüzet, hódolnak a légnek és a víznek is, énekeket zengenek a földnek. Egyedül azonban azt imádják, és Istennek azt nevezik, ki az eget és a földet teremtette.” (Theophylacti Simocattae historiae, edidit Carolvs de Boor, Stuttgart 1972, 260. oldal, 13-18 sor. Theophylacti Simocattae Historiarum libri octo, recognovit Immanuel Bekkerus, Bonn 1834, 286. oldal, 8-13. sor. VII. könyv 9. rész.) Béla király P. mesternek nevezett jegyzője szerint pedig „Álmos vezér segítője a Szentlélek volt”. Prosper Aquitanus szerint Etele hallgatott Nagy Szent Leo pápára 452-ben, és 861 körül a kalandozó magyarok Szent Cyrillre. (Hóman Bálint szerint 880-ban) a magyarok királya az Al-Dunánál megcsókolta Szent Metódót, s ajándékokat adva imáiba ajánlotta magát. A törökök a teremtet Istent «Tängri»-nek nevezték, de mint láttuk, Theophylaktos Simokatta szerint a tüzet, a vizet, és a levegőt tisztelték. A tüzet, a vizet, és a levegőt az osztjások öröknek és tolmácsoknak tartják, akik az Isten elhatározásait közlik az emberekkel, s valójában ezeket ábrázolják az Ingul-völgyi Szubbotici „horizont”-on talált övveret veretei.

Ki kell még térni arra, hogy a magyar történelemírás elbolsevizálása során bevezették azt a marxista dogmát, hogy az Árpádok és a magyarok hún származását Kézai Simon találta volna ki a Niebelungen Liedtől ihletve, s a korábbi történeti hagyományban annak nincs nyoma.

Ennek a történelemhamisításnak az a baja, hogy élesen szemben áll a történelmi tényekkel, és még inkább a történeti forrásokkal. A Continuatio Vindobonensis ugyanis 1276-ban már följegyezte, hogy Macsó Anna 1270-ben elrabolta az Árpádok kincseit, amit Atilla király óta őriztek az Árpádok. Azt már Hóman Bálint kifejtette, hogy Kézai Simont messze megelőzve Anonymus is ismételten hangsúlyozta, hogy az Árpádok Atilla királytól származtak. Hersfeldi Lampert pedig már 1063-ban megírta, hogy a kard, amit Anasztázia királyné adott Nordheimi Ottónak, Atilla királyé volt. A Képes Krónika pedig az Árpádok genealógiájában ismételten említi Attilát Etele király néven, s ez a névváltozat csak a magyar hagyományban maradhatott fenn. A török nyelvekben ugyanis a folyót Atylnak, a magyarban pedig Etelnek nevezték, amint azt az Etelköz neve tanúsítja.

5. Az 5. és 7. kancsón a képi ábrázolások stílárís vizsgálata

Megfigyelhetjük, hogy a 2. kancsón Sarolt és Prokuj gyula, valamint a Hold-párduc szeme összetartanak, s így bizonyos túlvilági benyomást keltenek; éppenúgy a 7. kancsón a garabonciás diákok és táltospárducuk. Ez a sajátos szemtartás először alighanem Johannes diaconus (Juan d'Albares) 920-ban készült mozarab evangéliumos könyvén figyelhető meg legkorábban

(például laoni székesegyház Ms 7 folio 211), majd a Pierpot-Morgan Library M319A jelű evangéliumos könyv fedelén. Ilyen a szeme Civakodó Henrik bajor hercegnek is regensburgi Niedermünster jelenleg Bambergben őrzött Regelbuch-jában 990-ből. Ezek az összetartó szemábrázolások tehát a X. században léptek föl és ábrázolásuk arra az időszakra jellemző, ami azt mutatja, hogy a nagyszentmiklósi kancsók és kincsek is főként abból a századból eredtek, s nem az avar korból, amikor ilyen szemeket nem ábrázolták, ami a dunapataji avar leletből is világos (MNM 138/1970).

Fancsalszky Gábor: „Állat és emberábrázolások a késő avar kori öntött bronzvereteken” című, Budapesten 2007-ben megjelent műve gyakorlatilag fölöleli a Kárpát-medencéből fennmaradt avar ábrázolások teljes anyagát. Ezeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az avar ábrázolások mind jellegzetesen túlsúfoltak. Nemcsak a keretig kitöltik az egész képmezőt, de mintegy majdnem szétfeszítik a keretet (Klárafalva szíjvég MFM 53.44.1 és Nagyharsányi szíjvég MNM 106/1884). Ezzel szemben a nagyszentmiklósi 2. kancsón mindig marad üres levegős tér az ábrázolás és a keret között. A 7. kancsón pedig az ábrázolás és a keret közötti bő térben még arra is van hely, hogy a növényzet hajladozzék. Ezért ezekből az ábrázolásokról lerí, hogy nem az avar korban keletkeztek. Történetesen azonban ilyen hasonlóan levegősnek mondható a térkitöltése a muzsi lovas és a kutemszi solymász ábrázolásának, valamint a Perm vidéki tarsolylemeze, amit utóbb szemfedőnek használtak, s melyekről azt tartják, hogy elődeink még a honfoglalás előtt készítették.

II. 'Lehel kürtje' jelentősége

1. A Jászberényi Múzeumban őrzött elefántcsont Lehel kürtjét egymás fölött négy sorban borítják faragások. A legfelső sor a csodaszarvas vadászatát ábrázolja, ahogy a Terdzsüman Mahmud alias Sebold von Pibach: Tarih-i Üngürüş (MTA Török F57) [3a] szakasza leírja. Nimród király lovának feje és két első lába éppen kibukkan a mellvéddel koronázott várkastély kapuján, s előtte dob formájú napkorongot visznek, mint a kazár királyok előtt Ibn Ruszteh szerint (Ibn Ruszteh: A kazárok." A magyar honfoglalás kútfői. Bp. 1900, 156. oldal). Előtte Magor vadássza a csodaszarvast, mint arra már László Gyula is rámutatott (Gyula László: The Art of the Migration Period, Coral Gables 1974, 94-102. oldal; XV. kép a 132. oldal után). Magor előtt pedig Hunor oroszlánra vadászik.

Azt, hogy Hunor valójában oroszlánra vadászott a Madarai Lovas bizonyítja, melyet az előtt kellett faragni, hogy az azt körülvevő föliratokba vésték a Dulo-Gyula nemzetségből származó Tervel kagán (691-719) föliratát. (Omeljan Pritsak: Die bulgarsche Fürstenliste und die Sprache der Protobulgaren, Wiesbaden, 1955, 15-16, 76-77. oldal és Tafel 1-2 a 102. oldal után). Az újabb bolgár kutatások ugyanis kimutatták, hogy a Madarai Lovas alakja a pliskai és a preszlávi sziklavészeteken is föltűnik, melyeken a csodaszarvast vadászó Magor mellett föltűnik az oroszlánt vadászó Hunor is. Prokopiosz (Procopii De bello Gothico, IV. 5.) és Jordanes (Jordanes: Gethica caput 24.) szövegeiből világos, hogy már Priszkosz rhétor följegyezte a csodaszarvas történetét Etele király udvarából, és ezért a Gyula-Dulo nemzetségből származó leszármazói a bolgár trónon rendelték el Hunor ősről való megemlékezésékként a Madarai Lovast. Németh Gyula már kifejtette, hogy Etele király halála után a hunokat bolgároknak hívták. (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Bp. 1991, 129 & 119. o.)

Azt még a koreai Myong-i sír falfestményei is igazolják, hogy Magor csodaszarvas vadászata során Hunor oroszlánra vadászott.

Hunor oroszlánvadászata a magyarázata annak, hogy a magyar koronázási jogart, a koronázási paláston, az Árpádok Aranybullán levő címerét és az esztergomi királyi palota tróntermét oroszlánok díszítik, mégpedig mind olyan oroszlánok, melyek a farkukat előre tartják, pontosan úgy, mint az oroszlán a jászberényi kürtön.

2. A jászberényi kürt legalsó sora a «kürt ünnepét» ábrázolja, amint azt a Képes Krónika leírja (OSZK Clmae 404, folio 3^{recto}; 51 Emericus Szentpétery: *Scriptores rerum Hungaricarum*, I. kötet Budapest 1937, 251. oldal, 12-21. sor). A jászberényi kürt legalsó sorában ugyanis gyertyát gyújtanak, mint a népdalban a menyasszony számára, és táncolnak a dob, a hárfá és a kürt szavára. A kürtös fejét azonban korona ékesíti, tanúsítván, hogy király, és a fejére a Turul madár szállt, pontosan olyan nagy embernagyságú sas formájában, mint a nagyszentmiklósi kincs 7. és 2. kancsóján.

A kürt azonban uralkodói jelvény is, amint kitűnik Kürt-Kovratos (605-665) 1912-ben Malaya Perescsepinában talált arany kürtjéből (jelenleg az Ermitázsban), valamint az avar kagánok Kunbábonyban (KJM 71.2.151) és Bócsán (MNM 7/1935.15) talált arany kürtjéből, nemkülönben a nagyszentmiklósi 17. számú aranykürtből (KHM Antikensammlung As VII B 39). Ugyanezt tanúsítja Árpád kürtje a Képes Krónikában (OSZK Clmae 404, folio 11^{recto}) és Szent László király kürtje jelenleg a győri székesegyházban.

A jászberényi kürt hárfáján pontosan kilenc húr van és az egyik szára szöveget alkot, mint az osztjások hárfája, amint arra már Francis Galpin 1937-ben rámutatott (Francis W. Galpin: *The Music of the Sumerians* Cambridge 1937, 85. oldal, Plate XII), és amiről Kovács Nórinak Hanti-Manszijszkban a Művészeti Múzeumban 2014. június 21-én kifejtették, hogy osztjákul ezt a hárfát szimplu jivnek nevezik, ami magyarul «daru nyaka».

3. A Hanti-Manszijszk-i Művészeti Múzeumban Kovács Nórinak azt is kifejtették, hogy a daru-nyakot vallásos szertartásokhoz használták eredetileg. A jászberényi kürtön is a hárfát játszó mellett – mint a nagysárréti népi hagyományban és a csíkrákosi torony falán – pőre táltosjelöltek másznak a táltos fára, hogy táltos-dobot nyerjenek.

Az «Égig érő fa» története szerint ugyanis az, aki égigérő fát megmássza, táltos lovakhoz jut, és a lombok között kastélyra bukkan, s elszegődve ott lovásznak, a lovászra bízott paripák táltos lovak lesznek. Pontosán úgy, mint a jászberényi kürtön láthatjuk, s amint azt Diószegi Vilmos kifejtette (Diószegi Vilmos: *A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben*, Bp. 1958, 150 oldal, 168. oldal 1. lábjegyzet). Diószegi arra is rámutatott, hogy a táltoslovak valójában táltosdobok (op. cit. 182 és 215. oldal), vagyis a táltosdob verése lódobogás.

Ebből az következik, hogy a jászberényi kürtön Nimród várpalotája alatt látható kentaurok valójában táltoslovak. Ez következik először is az «Égig érő fa» történetéből, másodsor pedig abból, hogy az meglehetősen rendellenes, hogy egy lónak emberfeje legyen, már pedig a táltosságnak éppen az a jele, mint azt Jókai Mór is megírta, hogy a testében valami rendellenességgel született (Diószegi, op. cit 161. oldal; Jókai Mór: i. A táltos. [Ismeretlen nagy emberek] Életemből II. kötet. Bp. 1907. 1278. oldal). Harmadszor a magyar hagyományban a táltoslovak megszólalnak, de hogy emberi hangot adjanak, ahhoz emberi gégéjüknek, – és így emberi fejüknek – kell, hogy legyen. Negyedszer a táltossághoz – könnyen megisméltendő – táltos-küzdelem tartozik. (Diószegi, op. cit 358-359. oldal), s a jászberényi kürtön mind a négy kentaúr éppen küzd egymással. Ötödször a Thuróczy Krónika szerint a magyarok csillagképe pontosan a Nyilas (OSZK, Inc 1143., fq5v [249. fölvétel], 9-11 sor), vagyis pontosan a táltosló formájú Sagittarius, s ezt még az 1730–40-es években Ágostán Martin Engelbrecht is tudta (Domanovszky Sándor: *Magyar Művelődés-Történet* IV. kötet. Budapest, 1941. 140., 656. oldal).

Az abaújszántói aquamanile (MNM 1860.1.15) kezében az ötlükű dobbal egyrészt tükrözi Diószegi meghatározását, hogy a táltoslovak valójában táltosdobok, másrészt rávilágít arra, hogy a jászberényi kürtön a második és harmadik égbe jutott és éppen ötlükű dobot verő táltosok éppen ezen táltosdobjuk verésével jutottak oda. 1725-ben a ceglédi illetőségű Borsi Ilona, aki már anyja méhében kapta Istentől a táltos tudományt, azt vallja, hogy a táltosoknak táltos lovuk van, s a táltos ezen a táltoslovon nyargal a táltosok gyülekezetébe (Sebestyén Gyula: *A magyar varázsdob*. Ethnográfia 1900. 204. oldal).

5. Fancsalszky Gábor „Állat és emberábrázolások a késő avar kori öntött bronzvereteken” című, Budapesten 2007-ben megjelent átfogó művéből kitűnik, hogy az avar domborművek sajátos jellege az ábrázolások túlzásfoltossága, s ez jellemző a jászberényi kürtre is. A jászberényi

kürtön azonban két griffet és indákat is találunk, és a «griffes-indás nép» az avar kor későbbi szakaszában, László Gyula professzor szerint 667-ben érkezett a Kárpát-medencébe. A jászberényi kürt azt is tanúsítja, hogy ez a «griffes-indás nép» ismerte Hunor és Magor történetét, a kürt ünnepét és a Turul-madár dinasztikus jelentőségét. Ez annyit jelent, hogy magyarok voltak, és így igazolja László Gyula kettős honfoglalás elméletét.

A jászberényi kürtnek ezen időmeghatározását igazolja a Turul madarat őrző két griff szárnyán két párhuzamos között ábrázolt díszítés. Ilyen párhuzamos vonalakat a természetben a madarak s denevérek szárnyán sosem találunk, legfeljebb repülőgépek hadi felségjelzéseiben fordul elő, így a magyar ékeken. Ilyen párhuzamos vonalas díszítés különbözteti meg mégis a nagyszentmiklósi kincs 21. görög betűs s magyar fölíratú tányérján, a Csongrád vármegyei Mindszent Koszorús-düllei 2. sírban talált, és a Nyitra vármegyei Ondrahóban talált griff szárnyát a honfoglalás korából, illetve a X. századból.

Azt, hogy ezt a párhuzamos vonalakkal álló díszítést a Kovrát-Kürt Dulo-Gyula nemzetségbeli leszármazói hozták a Kárpát-medencébe, az mutatja, hogy a Dulo-Gyula dinasztiának a másik ágának óbolgár területén Preslavban és Nova-Zagorában a griffek szárnyán pontosan ilyen párhuzamos vonalak közötti díszítés van. (Fehér Géza: A bolgár-török műveltség emlékei. Napkút Kiadó, Budapest 2013, 126. oldal, 68. kép.)

Végül pontosan a «griffes-indás nép» közé helyezik ezt a párhuzamos díszítést a St. Maurice de d'Agaun-i kannát borító rekeszzománcok, melyeken a két griff a szárnyán ismét pontosan két párhuzamos sárga vonal-sáv között pöttyök vannak. Eme St. Maurice de d'Agaun-i sötétkék griffek testén egyébként számtalan világító fehér pötty van, ami arra vall, hogy a griffek csillagképek. Alföldi András professzor viszont kimutatta, hogy a St. Maurice de d'Agaun-i kanna az avar kaganátust fől számoló Nagy Károly zsákmányából került nyugatra. Ez az avar kor végére, a «griffes-indás nép» korába helyezi a kannát eredetileg alkotó jogart. (András Alföldi: Die Goldkanne von St. Maurice d'Agaune, in Zeitschrift für Schweizerische Archologie und Kunstgeschichte, 10. évfolyam 1948, 204. o. [A különlenyomaton 27. o.] Tafel. 14/2-3 és 10/1.)

A Turul madár a jászberényi kürtön szintén a kettős honfoglalás elméletét igazolja. Joachim Werner ugyanis 13 olyan helyet jelöl meg a húnok birodalmában, ahol kétfejű sassal ékes királynői koronákat és nyilván a hún dinasztia tagjait jelölő sassal ékes leleteket talált. (Joachim Werner: Beiträge zur Archäologie des Attila-Reiches. (Bayerische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse. Abhandlungen. Neue Folge Heft 38A, München 1956. II. kötet, Karte 7.)

Ezt illetőleg Olov Janse már 1921-ben leírta azt a Svédország déli partjainál Tjörk szigetén talált brakteátot (LUHM 6601), amelyet ott az Etele királlyal egykorú II. Theodosius (408-450) két bizánci pénzével együtt találták. (Olov Robert Janse: Notes sur quelques représentations des bractéates en or Scandinaves. Revue archéologique 1921, 374, 391-394. oldal.) Ez a brakteát görög betűkkel föltünteteti Atil király folyót jelentő nevét, akinek koronás fején a homlokát pontosan a Turul madár csókolja, mint arra már lényegében Olov Janse is rámutatott. A Tjörk szigetén talált brakteátnál tehát aligha mutatja más jobban a szoros kapcsolatot a Dulo-Gyula uralkodóház és a Turul madár között.

A koronás király fejére szállt Turul madár a jászberényi kürtön azt tanúsítja, hogy ezt a szoros kapcsolatot Kürt negyedik fia 667-ben a Kárpát-medencébe hozta, pontosan tükrözve a kettős honfoglalás elméletét.

Az írott források is igazolják a kettős honfoglalás elméletét és kronológiáját. Theophanész Confessor szerint ugyanis a bizánci időszámítás szerint a 6171 évben (ami Krisztus után 663) történt a Bizáncban megkeresztelkedett Kürt-Kovrat fiainak a széteszlása, s közülük a negyedik fiú a Dunán túlra, Pannoniába jött. (Nikephoros patriarch of Constantinople. Short history /text, transl. and comment by Cyril Mango. Washington DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection, 1990. XIII, [Dumbarton Oaks texts; 10]. [Corpus fontium historiae Byzantinae, Series Washingtoniensis; 13.] [88]. oldal, 17-19 sor.) Ez pontosan egybe vág a Képes Krónika szerinti, a magyarok 667-ben való megérkezésével. (OSZK Clmae 404 folio 11^{recto}). Történetesen a

Dunántúl, az Ozora menti Tóti pusztán fejedelmi sírt találtak két arany kereszttel és IV. Konsztantin császár, tehát 668 és 680 között vert bizánci pénzével együtt (László Gyula: Adatok az avarok műipar ó-keresztény kapcsolataihoz., Budapest 1935, 23, 18, 35. oldal és II. tábla 8. kereszt). Különösképen Ozorán fennmaradt a népi hagyomány, hogy Roga hun királyt ott temették el, ami a negyedik Kürt-Korvat fiú máshol föl nem jegyzett nevét őrizhette meg. (Friedrich Klára: Roga hun király, Budapest 2009, 8 és 78-80, oldal.)

Vasil Zlatarskit követve Szádeczky-Kardos Samu tévesen azonosította a szóban forgó Kuvrát negyedik fiát Kuberrel, aki 670 táján Sirmiumból az avarok ellen föllázadva Thessalonikába költözött. A negyedik fiú ugyanis éppen 667 táján költözött Pannoniába hun-bolgár alattvalóival; így aligha bízhatták meg *már korábban* a Sirmium köré telepített bizánci hadifoglyok vezetésével, hogy mindjárt három évvel Pannoniába költözése után otthagyja népét és továbbálljon. Egyébként is a 780 körül író Nikephorosz pátriarkha szerint a 4. fiú Pannoniában „tanyázik” (αὐτίζεται), s a 810 körül író Theophanész Confessor szerint pedig a negyedik fiú Pannoniában maradt (ἔμεινεν) seregével.

A Kettős honfoglalást megerősíti az orosz Nikon Krónika is, amely azt írja, hogy Hérakleiosz császár idejében (610-642) a fehér [tehát az északi] magyarok foglalták el a frankoktól a szlávok földjét, vagyis Pannoniát. A fekete [vagyis nyugati] magyarok pedig csak Oleg idejében (879-912) vonultak el Kijev mellett. (Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Bp. 2002, 121-122. & 280.o.)

Aventinus forrásaiban azt találta, hogy „a hunoknak és avaroknak egy részét a bajorok és Nagy Károly Noricumból és Pannoniából elűzték, és a Tisza folyón túlra vetették fegyvereikkel.” (Györffy György: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról, Budapest 2002, 246. oldal.) Ez mutatja, hogy amikor a Karoling birodalom elfoglalta a Dunántúlt, a negyedik Kovrat fiú Dulo-Gyula nemzetségből való leszármazói a Tiszántúlon Gyula környékén telepedtek le, ahol Árpád magyarjai a bődi révnél, vagyis Szentesnél találkoztak először a székelyekkel Anonymus szerint (Anonymus 50-51. fejezete in: Szentpétery Scriptores rerum Hungaricarum, I kötet Budapest 1937, 101. oldal, 15-19 sor 103. oldal).

Gyulafehérvár vidéke lehetett a Gyulák téli szálláshelye. Németh Gyula kifejtette: „Árpád dinasztijától, illetőleg a Hét Magyartól független alakulatok, és eredetük szerint a most tárgyalt balkáni bolgár Gyula dinasztiával vannak kapcsolatban” (Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása, Budapest 1991, 129 & 119. o.) és azt is, hogy az erdélyi Gyula nemzetség a honfoglalástól fogva 5 generáción keresztül török nevet adott leszármazottainak (op. cit. 15-6. o). Révész László pedig kifejtette, hogy „a Maros-völgy bolgárjai át- és túléltek a magyar honfoglalást.” (Révész László: A honfoglalás és államalapítás kori temetők tanulságai, Rubikon, 2016/7, XXV. évfolyam 296. szám. 64. oldal, A bolgár kérdés.)

Ezért volt az erdélyi magyarok zászlaja a sas 1311-ben és a sas maradt az erdélyi magyarok címere azóta is, mert a Turul madarat a Dulo-Gyula uralkodóház tovább vitte Erdélybe is. A rovásírásban ugyanis a D=†, a GY=‡, ami azt mutatja, hogyha a magánhangzókat a GY=D+I-ből elhagyjuk (‡-†=†), – mint eredetileg a rovásírásban nem írtak magánhangzókat – akkor csak D marad. Ez azt bizonyítja, hogy a Gyula nemzetség valójában azonos a Dulo nemzetséggel.

Hozzászólás, vita: Költő László, Váralljai Csocsán Jenő, Sancz Klára Lujza

Költő László

Ezt az előadást az Arany10-ben is egyszer már hallhattam, és akkor is beszélgettünk a Nagyszentmiklósi kincs kapcsán az avar és a honfoglalás kori stílusokról. Egész biztos, miután abban minden kutató egyetért, hogy a kincs nem egyidőben készült, tehát van bizonyos időhorizontja, a szövegek sem egyidőben kerültek a tárgyakra. És érdekes módon, pontosan a győztes fejedelem korszának az ábrázolásánál, ez a lándzsaforma nem található meg a honfoglalóknál sem, és nem található meg a késő avaroknál sem. Viszont két lelőhelyen találtak korai avar környezetben ilyen

áttört lándzsaformát. Ami nem bizonyít ilyen értelemben semmit, csak azt, hogy valamilyen módon ez a kincs összeköti az avar és a honfoglalás kori művészetet. Hiszen a pálcikás díszítésű avar kori övveretekre a legkésőbbi avar korszakban van példa a saját ásatásaimból. És ezért ezt kicsit tágabban lehetne értelmezni. És most a Lehet-kürt kapcsán merül fel bennem az, hogyha a Gyulák népe törökül beszélt, milyen nyelven vannak a Gyulák által készített vagy készített és használt kincsen a feliratok?

Váralljai Csocsán Jenő

Dárdája sok minden népnek volt, a 2. kancsó alsó peremének díszítéséről kimutattam, hogy azt pontosan olyan margaréták díszítik, mint amelyet a buji aranylelet ötvöse készített a honfoglalás korában, a felső peremén pedig olyan hajlott díszítéseket alkottak, mint amelyen hajlott díszítéseket készítettek azok az ötvösök akik «Bene vitéz» csatját készítették.

Az lehet, hogy az avarok is használtak pálcikás díszítéseket, de azok hálózata eltér a koronázási palást s a nagyszentmiklósi 19. csésze pálcikahálózatától, de azon túlmenően azt is kimutattam, hogy a 19. csészén nemcsak a pálcika hálózat közeli rokona az 1031-ben készült koronázási palást legalsó sávjának, hanem az a díszítés rendszer is, hogy a pálcikahálózatba rendszeresen korongokat iktattak be, amelyeken nincs pálcika díszítés, és ez különbözteti meg ezt a két alkotást az avar díszítésektől.

Az igaz, hogy avarok továbbéltek a Kárpát-medencében Nagy Kátróly támadása után, erre vonatkozóan az előadásban éppen idéztem Aventinust, aki szerint erre a támadásra a hunok és az avarok a Tiszántúlra húzódtak, de a nagyszentmiklósi aranykincs hatalmas befektetéseket igényel, és már Montecuccoli megmondta, hogy a háborúhoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz. Az avarok, amikor Nagy Károlyval háborúztak, korántsem azon törektek a fejüket, hogy hogyan készítsenek 20 kilónyi aranyedényt. Egyébként is a jelentős aranyleletek csak a kora avar korból maradtak fenn és keletkeztek, a késő avar leletekben pedig az arany leletek általában hiányoznak, különösen ilyen nagy mennyiségben. Tehát a 790-ben először megjelenő kereszt díszítések nem kerülhettek az avar arany leletekre. A Bálint Csanád által hivatkozott hasonló avar díszítések azért sem egyezhetnek meg a 3. és 4. kancsón levő kereszttekkel, mert azok nem ✚, hanem X alakúak és az összeadást nem szabad összetéveszteni a szorzással; ráadásul az avar leleteken ezek az X-ek általában kockás keretben jelennek meg, a 3. és 4. kancsón pedig soha.

A 9. és 10. tálon levő liliomot már csak azért sem lehet avar liliomoknak minősíteni, mert mind a 9. és mind pedig a 10. tálkát a fölirata datálja 989-re.

Az nem lehet ellenvetés, hogy a nagyszentmiklósi kincset több egymás utáni nemzedék alkotta, hiszen az előadásom pontosan kimutatta, hogy a 9. és 10. tábla datálva van 989-re, István gyula halálára, a 2. kancsón pedig kifejtettem, hogy azon éppen István gyula gyermekeit, Saroltot és Prokujt ábrázolták, mégpedig idős korukban. Ezzel tehát éppen kimutattam, hogy két különböző generációtól származnak. A 9. és a 10. tálkáról azt is kimutattam, hogy nemcsak kereszttel díszítették azokat, hanem azt is, hogy keresztény temetési szertartással kapcsolatban készültek, hiszen keresztet ábrázolnak, sőt a bizánci temetési szertartás szövegét idézik. Ezzel szemben a 7. váza díszítésének vizsgálatakor hangsúlyoztam, hogy annak egész ábrázolását mind a négy oldalon a táltosvallás ihlette, azt tehát még István gyula kereszténysége előtti korban kellett, hogy készítsék.

A 17-es számú kürtön és a két kelyhen levő rovásírás olvasata szerintem «öreg apád or», ami önmagában három generációt mutat.

Az igaz, hogy idéztem Németh Gyulát, aki szerint az erdélyi gyulák családjában a honfoglalást követően is öt generáción keresztül török nevet adtak általában az újszülötteknek. Előadásom viszont hangsúlyozta, hogy a vérszerződésben 2 szabir és 5 török törzs egyesült, de nem tudtak egyesülni, még kevésbé tovább együtt élni, ha nem értették és nem beszélték a másik nyelvét. Ezenkívül Bíborbanszületett Konstantint és Szent István királyt is idéztem, akik szerint

a magyarok több nyelvet használtak, sőt a nagyszentmiklósi kincseken a magyar nyelvű föliratokon kívül török nyelvűt is bemutatam. A Gyulák vezető elitjéről nem lehet föltételezni, hogy ne ismerték volna a hét magyar törzs mindkét nyelvét.

Az se állja meg a helyét, hogy ez az előadásom a korábbi nagyszentmiklósi kincsről való előadásom pusztán ismétlése lett volna, mert ebben az előadásomban kimutattam a nagyszentmiklósi kincs alapvetően szoros kapcsolatát a 'Lehel kürtje' ábrázolásaival, és ennek jelentőségét, ami igen lényeges különbség, már csak azért is, mert rávilágított a kettős honfoglalás érveire.

'Lehel kürtje'-ről kimutattam, hogy azt a griffes-indás népesség készítette, amely valójában éppen késő avar népesség volt, s hogy őket Kürt-Kovrát negyedik fia hozta a Kárpát-medencébe. Arra is rámutattam, hogy a Dulo-Gyula dinasztia és népe – mint Aventinus írta: «a húnok és avarok» – Nagy Károly támadására a Tiszántúlra húzódott és Németh Gyula szerint Dél-Erdélyben csatlakozott a rokon Kürt-Kovrát bulgár leszármazottainak hatalmához, majd pedig idéztem Révész Lászlót, aki szerint „... a Maros-völgy bolgárjai át- és túléltek a magyar honfoglalást...”

Ez tehát annyit jelent, hogy az erdélyi Gyulák népe valójában a griffes-indás népesség volt, amit úgy is lehetne mondani, hogy ezzel azt bizonyítottuk, hogy valójában ők késő avarok voltak, és ilyen értelemben azt is, hogy a nagyszentmiklósi kincs a késő, sőt a legkésőbbi avar művészet alkotása.

Sancz Klára Lujza

A Nagyszentmiklósi kincshez szeretnék egy kérdést feltenni. Olvasmányaim során találkoztam Szőlősi Kálmán pécsi népművelőnek véleményével: a kincsnek 895–96-os honfoglaláshoz nincs köze, korábbinak tartja. A feliratok eredetileg nem voltak a tárgyakon. Szerinte Vékony Gábor régész javaslata jó, hogy a jelölések a személyzetnek szóltak, hogy melyik edénybe mit kell tölteni. Többnyelvű a felirat.

Váralljai Csocsán Jenő

Én idéztem ezt a megfejtést, és megmutattam, kimutattam, hogy László Gyula világosan megmondta, hogy a kürt volt, a kürtnek való megszólaltatási lehetőséggel. A kürtöt nem lehet inni. Több edényen van ugyanaz a felirat. Tehát én szerintem az a rovasírás feloldás, amely arra vonatkozik, hogy melegen ürítsük a folyadékot, téves, mert nem lehet a kürtöt meginni, meg a kehelyből is inni. És a tányérból meg enni kell, tehát ezt nem melegen ürítjük.

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Varga László, Szentendrei Petőfi Sándor Egyesület

Farkas László (Budapest):

Mit mutat a kódexírás?

Történeti kézírataink íráselemzése

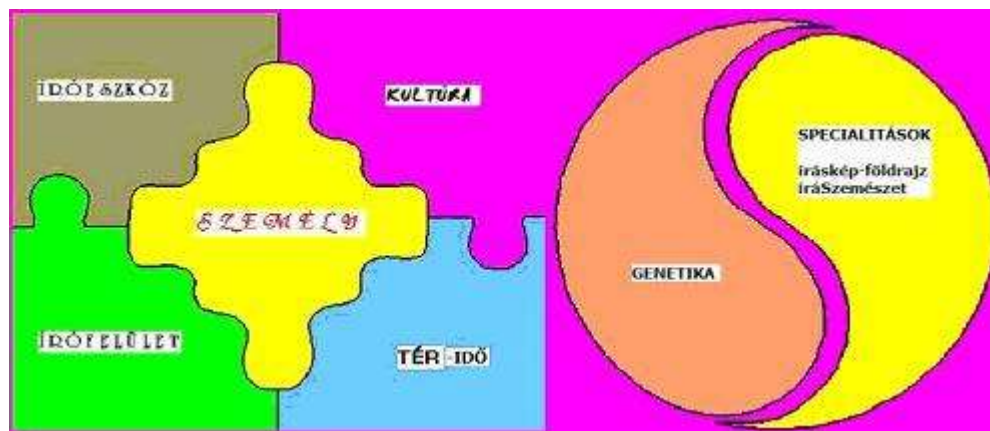
A tanulmány bemutatja a középkori kódexírás jellemző sajátosságait, a kéziratok írásanalitikai alapú elemzését.

1. Bevezetés az írásanalitikába

Rövid ismertető: "Történelmi korok írásainak elemzése mindig izgalmas és felemelő feladat.

A paleográfusok mellett fontos szerep jut azon szakértők számára is, akik az író személyek személyiségjegyeinek titkait kutatják. Az előadásban nem a grafológiáról lesz szó, hanem egy új, szakmailag komplexebb íráselemzési eljárásról, az írásanalitikáról, annak elméleti és gyakorlati háttéréről.

Röviden bemutatásra kerül az **írásanalitika** tárgya és sémája (1. sz. ábra), hisz ezek adják az előadás genezisést, amelyek mentén végig követjük a XII-XIII. század kódexírásának írásanalitikai aspektusait."

1. sz. ábra. Az írásanalitika sémája, tárgya
(szerkesztette: Farkas László)

Az írásanalitika **fiatal tudományterületnek** számít, mivel arculatának alapjai alig néhány éve kezdett kialakulni. Ez még abban az esetben is kijelenthető, hogy a problémakörnek írással foglalkozó része nagyon régóta jelen van a tudományos gondolkodásban.

Filozófia értelemben az írásanalitika az íráshoz kötődő logikai elemzés tana, művészete, gyakorlata, illetve az írás által indukált gondolkodás alapelemeiről és feltételeiről szóló tanítás.

Az írásanalitika **tárgya** maga az írás. Az írásanalitika az írás különféle, önálló és egymástól szét nem választható dimenzióival együttesen foglalkozik. Ezek alapján vizsgálja az írás keletkezésének korszakához köthető időbeliségét, földrajzi térbeliségét, az ember történelmének, kultúrájának társadalom-földrajzi folyamatait, az írófelületet, az íróeszközt jellemző sajátosságait és a készítőjéhez kapcsolódó pszichés, anatómiai, „genetikai” vetületeket. A felsorolás komplex, de korántsem teljes, a tudományterület fejlődésével egyre bővíthet, és összetettebbé válhat.

Kulcskompetenciája pont abban rejlik, hogy az írás keletkezését befolyásoló összes körülmény vizsgálatát csak e szakterület végzi el, míg a grafológia csak a személyiséget keresi, az írásazonosító azt állapítja meg, hogy két írás egy kézeredettől származik-e. A klinikai íráspszichológia a klinikumban keresi a választ a duktus klinikai állapotára, míg a paleográfia az írás történetiségét kutatja.

Felmerülhet a kérdés, hogy az írásanalitika **önálló** tudományterület-e, vagy „csak” egy, vagy több létező tudomány ismerethalmazát alkalmazó segédtudomány? A megközelítés aktualitását olyan aspektusból vizsgálhatjuk, hogy éppen milyen profilú szakember mondja ki következtetéseit: földrajztudós, katonaföldrajzi szakember, írástörténész, nyelvtudós, pszichológus, pedagógus,

képzett és más előiskolázottságú íráselemző, vagy egy átlagember? Természetesen objektív és megtámadhatatlan véleményt nagyon nehéz alkotni, alkalmazása segítheti a többi íráselemzéssel foglalkozó szakmai terület elméleti és gyakorlati tevékenységét.

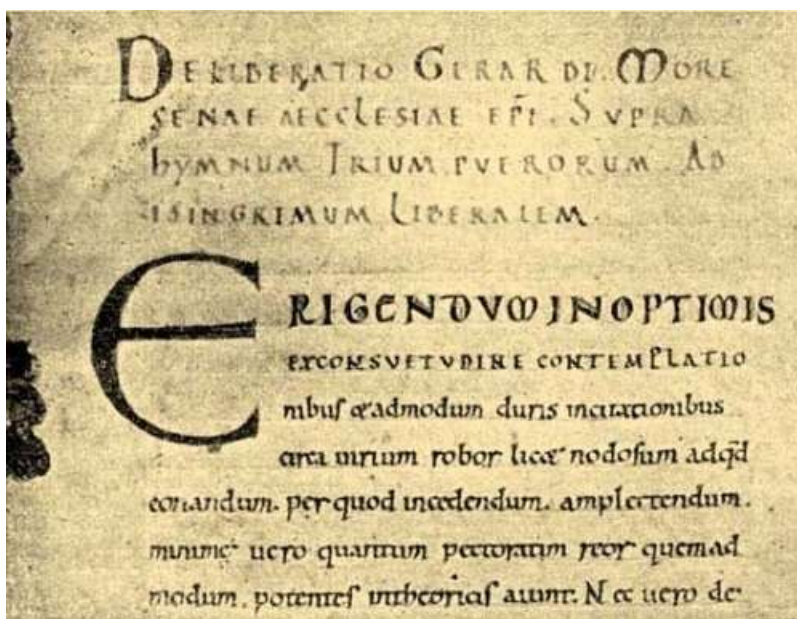
2. Előszó helyett

Európában a VIII. század második felében Nagy Károly császár a politikán kívül a műveltségben is nagyot alkotott, hiszen kódexmásoló és festőműhelyeiben születik meg a Karoling miniatúrafestészet. A X. században ez a művészet már túlnőtte önmagát és Európa miniatúraművészete új, bizánci elemekkel gazdagodik s így egyesülnek a korábban Európa két legszélső pontján, Írországból s Bizáncból élő stílusok.

I. István királlyá koronázása után (1000) nyomban hozzáfogott az egyház szervezéséhez, amellyel a magyar művészet is fejlődésnek indult.

A velencei Szent Gellért későbbi püspök, Bakonybélben egy erdei kunyhóba vonult, s két éven át könyveket írt.

Ezek közül egy, a XI. században született írás (2. sz. ábra), *Deliberatio Gerardi Moresaue aeclesiae episcopi supra Hymnum trium puerorum ad Isingrimum liberalem* (A marosi egyház püspökének, Gellértnek értekezése a három ifjú énekéről a tudós Isingrimusnak) című hittudományi értekezése fenn is maradt, amely a magyarországi latin nyelvű irodalom legrégibb maradványa Szent István király intelmei mellett.

2. sz. ábra. Szent Gellért *Deliberatio*-ja, XI. századi postkaroling minuszcula (szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

Az első könyvek bizonyára külföldről érkeztek, de itthon is elkezdődik a könyvmásolás, így Pannonhalmán 1093-ban már 80 kódex volt. Meglepően nagy szám ez, hisz például a VIII. századi alapítású Würzburgnak a IX. század elején csak 36 könyve, Kölnnek 100 kódexe volt. Az idézett adatok ellenére I. István korából egyetlen kódex sem maradt fenn.

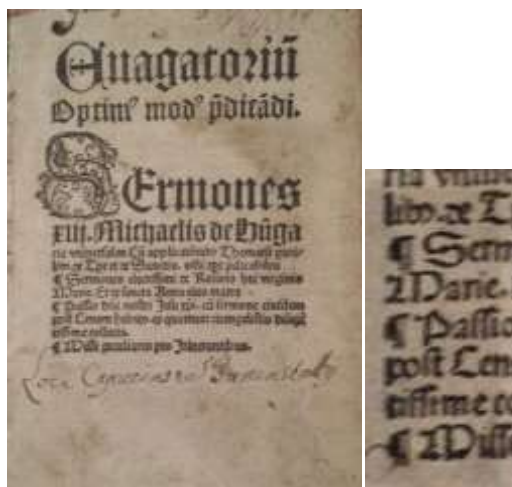
Ebből a korból származó irodalmi emlékeink csak a későbbi időkből voltak másolatokból ismeretesek. Egy ismeretlen szerzetes évkönyveket szerkesztett, egy udvari pap pedig megírta az *Intelmeket*.

Így az *Évkönyvek* (997-1060) a XII. századi *Pray-kódex*-ben maradtak fenn, vagy Gellért püspök idézett művét egy dísztelen másolatban őrzi a müncheni könyvtár.

A XI. század vége felé, I. László uralkodása alatt (1077-1095) a magyar műveltség már teljes mértékben kibontakozott, megírta Szent István legendáját és megszületik a **magyar**

gesztairodalom.

A legrégebbi, hazánkban készült kódex is a XI. század második feléből maradt ránk, az 1060-1080 között készült *Hahóti Sacramentarium* (3. sz. ábra).

3. és 4. sz. ábra. *Hahóti-kódex* első lapja és betűi
(szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

Ezt követi a *Szelepchényi-kódex* (5. sz. ábra), amely valószínű Salamon uralkodása idején (1063-1074) készült XI. századi kerekded, román stílusú írással, de már a század második felének enyhén gótikus hajlamával. A Carolina-írás alkalmazásával, a kerek alakú *m*, *n*, és *u* betűk mellett ugyanis előfordul néhány olyan *a* és *g* betű, melynek oválja szögletesre tört.

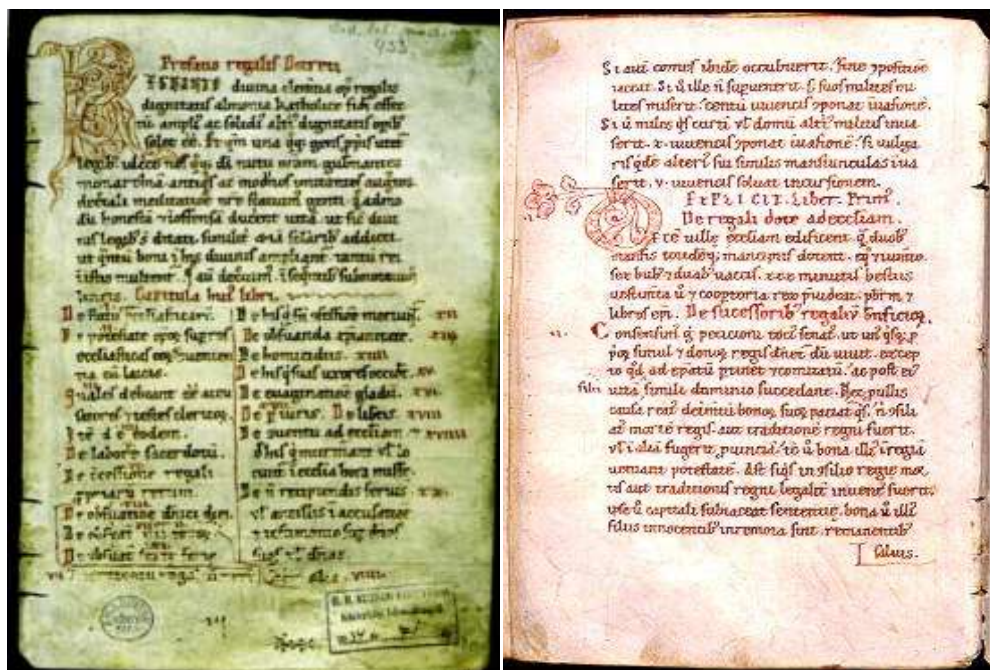

5. sz. ábra. *Szelepchényi-kódex* első oldala
(szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

Mindkét kódex megpróbált a XI. századi miniatúrafestészet európai egységébe illeszkedni, de megmaradt a honfoglalás kori ötvösművészet kiegyensúlyozott, nyugodt kifejezőmódja is. Különösen a *Hahóti-kódex* egy kalligrafikus betűformái igazolhatják ezt a feltevést. Nagy változatosságot mutat például a betűk színezésében, vagy az első szövegkezdő szó (4. sz. ábra) kiemelt, majuszkulákkal írott betűinek hangsúly is.

Meg kell jegyezni, hogy egyes vélemény szerint a *Hahóti-kódex* négy lapján található rajzok XII. századra vonatkoztatott stílusmeghatározása kétsége vonható, mivel korábbi, de későbbi korok díszítő sajátosságainak váltakozása is megfigyelhető.

Könyves Kálmán korából, neve ellenére (1074-1116) alig marad fenn valami, törvénykönyveit és a legendáit most nincs lehetőség elemezni, csak felvillantjuk az *Admonti-kódex*-et. (6. és 7. sz. ábra)

6. és 7. sz. ábra. Admonti-kódex (Szent István törvényei az első és egy másik lapon)
(szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

Egyszerű, de mégis művészi iniciáléit valószínű nem a scriptor festette, hanem külön munkában a szöveg másolása után az illuminátor. Szent István király törvényeinek legrégebbi kézirata, mely azonban a két törvénykönyvnek nem az összes, csak 50 cikkelyét tartotta fenn. A kódex a XII. században monostori íróműhelyben íródott, 8 leveles, hártýakézirat.

E kor terméke még az *Ernst-kódex* (8. és 9. sz. ábra), amely a magyarországi hagiográfiái (magyarországi szentek életének leírás és kutatása) irodalom és a XII. századi hazai könyvkultúra egyik legfontosabb emléke. Sulpicius Severus Szent Márton püspökről szóló írásait és a Szent István-legendák legkorábbi fennmaradt szövegét tartalmazza. A kódex keletkezése a XII. század harmadik negyedére datálható, ahogy erre az írás és a díszítés alapján következtetni lehet.

8. és 9. sz. ábra. Ernst-kódex lapjai
(szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

Változó vastagságú, helyenként lyukas, sérült pergamenre másolta négy szerzetes a szövegeket igényes könyvírással. A kódexet vörös címfeliratok, fejezetcímek és vörös kezdőbetűk tagolják. A nagyobb szövegegységek élén vörös, zöld vagy sárga iniciálék állnak. Legkiemelkedőbbek közülük az I, a H és a C betűk, melyeket zöld, illetve sárga-zöld alapra helyeztek és a betűtestet kapsokkal, leveles indákkal díszítették.

Meg kell még említeni az első ismert összefüggő magyar szöveget, a *Halotti Beszéd*-et (10. sz. ábra)

tartalmazó, s felfedezőjéről elnevezett *Pray-kódex*-et. Ezt a 172 hártyleveles könyvet, három kéz írta legalább három évtizeden át, valószínű 1192-1228 között a boldvai bencés monostorban. Van benne mise, száraz pozsonyi krónika, futólagos esztergomi feljegyzések s néhány eredeti fogalmazványnak tűnő írás. Különösen érdekesek elgondolkodtató tollrajzai. Számunkra legfőbb értéke mégis a 32 soros, mindössze 274 szavas magyar nyelvű oldal, amelynek írásmódja még román stílusú. **Ez az első ismert összefüggő magyar nyelvű szöveg.**

10. sz. ábra. A Halotti beszéd eredeti szövege a Pray-kódex 136. lapján
(szerkesztette: az OSZK nyomán Farkas László)

A szöveget másolták, ezért feltételezhető, hogy már korábban is létezett. A másolás helye egy Szent János titulusú bencés monostor lehetett, aminek helye ismeretlen.

A kódexíró az eredeti szöveg tagolására két jelölést használt, pontokat és a nagybetűs mondatkezdetet.

A karoling minuszkula írásának megfelelően betűi kapcsolás nélkül követik egymást, ezért a szöveg tökéletesen olvasható, állaga lehetővé teszi csaknem az összes betű egyértelmű azonosítását. A díszítés legegyszerűbb módját alkalmazta a kódexíró, az úgynevezett rubrikálást (*rubricare*, latin *rubrum* „vörös”), azaz a szöveg egyes részeit vagy aláhúzta vörös színnel, vagy eleve azzal írta. Az olvasás mégis nehéz, mivel nem tudjuk, hogy az adott latin betűt pontosan milyen hang vagy hangok jelölésére alkalmazták. Ennek oka az, hogy a 24 betűs, erősen redukálódott latin hangzókészlethez keletkezett latin betűk épp csak fele annyian vannak, mint a magyar nyelvben akkoriban meglévő hangok, vagyis a latin ábécében a korabeli magyar hangzókészlet felének nincs megfelelője.

A latinban nem létező hangok, így az *á, é, c, j, ly, ny, ty, ö, ü, s, zs, dzs* (a preklasszikus latinban az *f*), és talán még néhány olyan hang, ami eredetileg részét alkotta a nyelvnek, de ki nem írt volta miatt teljesen kikopott az elmúlt ezer évben.

A *Halotti beszéd*-et lejegyző írnok látható módon küzdött azzal, hogy milyen betűket alkalmazzon. Ezt mutatja, hogy a többször előforduló szavaknál alig van egyező alak. Kirívó példája a *gyümölcs*-ként azonosított szó, ami nem véletlen, hiszen a rendelkezésére álló betűkből csak az *m* és az *l* hangot tudta problémamentesen lejegyezni. Ennek fordított megközelítésével azt is állítják egyesek, hogy a szöveg némi archaizálás mellett a mai nyelven olvasandó és semmiféle bizonyítékot nem ad arra vonatkozóan, hogy a magyar nyelv az elmúlt ezer évben mennyit alakult, változott, fejlődött. Ezen értelmezések szerint a *zumtuchel* szó például

egyáltalán nem *szümtükkel* alakban olvasandó, hanem így: *szemetekkel*. (Sz hang hiánya, rögzületlen, ráadásul talán félrehallott zárt *e*, a *kk* hang *ch* írásmódja a kiforratlan helyesírás miatt.)

A XIII. században, bizonyára főként a tatár pusztítás következtében igen sok könyvünk eltűnt. Csak híreket örököltünk róluk, példányaik elkallódtak. Elveszett például a csodákat mesélő Szent László-legenda kézírata, melyet külföldön a XV. század végén még felhasználtak a magyar szentek életéről ájtatoskodó egyik ősnymtatványban. Lappang Kézai Simon udvari káplán III. László királynak ajánlott krónikája, noha szövegét Horányi Elek a XVIII. században középkori kéziratból adta ki. Viszont megmaradt Anonymus, a Pray-kódex, Julianus munkája (hála Ricardus domonkosrendi szerzetesnek, kinek Julianus, útleírását tollba mondta), és a Löweni-kódex, amely a XIII. századi Ómagyar Mária-siralom, legkorábbi magyar verset tartalmazza.

3. A középkor kultúrája- a gótika

Rövid ismertető: „A gótikát archeológiai kultúrának kell tekinteni. Egyrészt, mert emlékei részben elpusztultak, másrészt, mert a mai emlékek, főképp az épületek a XIX. században nem kerültek el az átépítéseket.

Hosszú korszaka *átmeneti, korai* (1180-1250), *érett* vagy *dekoratív* (1250-1360) és *késői* vagy *függőleges* (1360-1550) stílus-szakaszokra oszlik.

Számos vonatkozásban különbözik a középkor másik stílusirányzatától, a romanikától.”

Magyarázat: „A XIII. századi fontosabb események a Magyar Királyságban:

- 1222: az Aranybulla szentesíti a nemesség jogait.
- 1229: a ferencesek megtelepednek Esztergomban
- 1235: négy domonkos szerzetes indul keletre az ázsiai magyarok felkutatására és megtérítésére. (Közülük csak Julianus barát éri el Magna Hungariát.)
- 1235-1270: IV. Béla uralkodása
- 1241-1242: a tatárjárás pusztításai Magyarországon
- 1241: Muhi csata -a tatárok legyőzik IV. Béla seregét
- 1242: a tatárok átkelnek a Dunántúlra. IV. Béla Spalatóba, majd Trauba menekül
- A tatárok kivonulás után IV. Béla német telepeseket hív az országba a tatárok által kiirtott magyar lakosság pótlására
- IV. Béla a báróknak birtokokat adományoz, de elrendeli, hogy minden birtokon kővárat kell emelni
- 1251: IV. Béla kiváltságlevele királyi védelem alá helyezi az országban élő zsidókat
- 1278: Morvamezei csata - I. Rudolf és IV. László magyar király csapatai vereséget mérnek II. Ottokár cseh hadaira
- 1282: IV. László a hód-tavi csatában legyőzi a fellázadt kunokat
- 1285: Magyarországon a feudális anarchia eléri tetőpontját. Tatárok törnek be ismét az országba, akik egészen Pestig dúlják fel azt – és akiket egyes vélemények szerint IV. László király hívott be az országba ellenfeleivel szemben (második tatárjárás)

Egyéb fontosabb események:

- 1204: a Bizánci Birodalom bukása, a Konstantinápolyi Latin Császárság létrejötte (1204-1261)
- III. Ince alatt (1198-1216) a középkori pápaság eléri politikai hatalmának csúcát
- 1210: III. Ince kiközösíti IV. Ottó német-római császárt, mivel az seregével Dél-Itáliába vonul
- 1215: Magna charta - Földnélküli János angol király által aláírt, a rendi jogokat biztosító szabadságlevél
- 1216: a pápa elismeri a Domonkos-rendet
- 1223: a pápa jóváhagyja a Ferences-rend alapítását
- 1231: IX. Gergely pápa megszervezi a pápai inkvizíciót
- 1241: a mongol-tatár betörés Kelet-Közép-Európába. A cseh–lengyel seregek a Legnicai csatában szenvednek súlyos vereséget
- 1261: VIII. Mihály nikaiai császár visszafoglalja Konstantinápolyt a nyugati keresztényektől, és helyreállítja a bizánci császárságot, amely azonban már nem számít nagyhatalomnak
- 1278: Morvamezei csata: II. Ottokár cseh király vereséget szenved, és elesik az Ausztriáért vívott harcban
- Nyugat-európai királyok a negyedikől a nyolcadikig terjedő keresztes hadjárata az iszlám ellen
- A század végén ágyút kezdenek használni Európában. Első európai alkalmazói nagy valószínűséggel az arabok és a mórok, főként várfalak rombolására
- 1206: Dzsingisz mongol nagykan megalapítja a Mongol Birodalmat
- 1256-tól Marco Polo eljut Kínába
- 1250 körül: a korai inka-kultúra megjelenése.”

A **gótika** az érett középkor művészetének egyik irányzata, de megjelenésének technikai és

társadalmi körülményeivel együtt történelmi korszaknak is tekinthető. Az elnevezést először pejoratív értelemben használták a reneszánsz korban, a sötétnek vélt középkor művészetét illették vele a fényesnek tartott antik művészettel szemben.

Általános jellemzők

Számos vonatkozásban különbözik a középkor másik stílusirányzatától, a romanikától.

A gótikát archeológiai kultúrának kell tekinteni.

Például a várak, melyek eredetileg a hadviseléshez alkalmazkodtak, egyre díszesebbek, lakályosabbak lettek, főleg a bejáratok kaputornyaiiban, a lovagtermekben, a kápolnában. A lakóházak a polgárok gazdagodásával egyre igényesebbek, díszítettebbek lettek. Gyakoriak voltak a nemesek részére épített lakótornyok. Ekkor épültek az első egyetemek, kollégiumok is.

A gótika **zenéje** misztikus hangzású, befogadása jelentős szellemi munkát igényel, sok hasonlóságot mutat a mai kortárs zenével.

A **szobrászatban** az alakok teste S vonalban enyhén hajlik, ezért a szoboralakok könnyedek, kecsesek. A korábbi komor vallási eszmevilág eltűnt, a helyére szelíd tekintetű, jóságos, emberközeli szentek léptek. Ekkor születtek a középkor első lovasszobrai.

A gótikus **festészetben** hasonló törekvések jelentkeztek, mint a szobrászatban. A semleges, rendszerint arany háttér előtt az eleinte erősen nyújtott alakok emberibbé váltak, jellemábrázolásra is van már példa. Körülöttük megjelentek a természeti környezet egyre hívebben ábrázolt elemei, épületek és városok ábrázolásai.

A hatalmas üvegablakok miatt, főleg északon, a falfestmények kiszorultak a templomból, és divatba jött a **táblaképfestészet**.

A középkorban kialakult **könyvművészet** a gótikában tovább élt, a szöveget kísérő ábrázolások egyre elevenebbek lettek, és ez nagy hatást gyakorolt a táblaképfestészetre.

A gótikus **képzőművészet** egyik jelentős ága volt az üvegfestészet. A gótikus templomépítészet törekvése – hogy a bevilágítást fokozza és ezért növelje az ablaknyílásokat – vezetett a műfaj virágzásához.

A gótikus stílus Magyarországon

Fontos terjesztője volt a stílusnak a ciszterci rend, építészetük hatott az esztergomi királyi kápolna építőire is.

Buda lett a királyi székhely, elkezdték építeni a Nagyboldogasszony (Mátyás)-templomot, és a Szent Miklós-templomot.

A magyar gótika Zsigmond (1368-1437) alatt virágzott, az ő uralkodása idején épült a budai Friss-palota, a bazilikális rendszerű templomokat csarnoktemplommá építette át. A nagyurak is jelentős építkezéseket folytattak, ekkor épült Siklós, Csesznek, Gyula és Kisnána vára. A városok fejlődése felgyorsult, a legtöbb városhatár is ekkortájt épült.

A gótikus stílus és írásjellemzők összefoglalása

Gótikaként utóbb, a reneszánsz korában kezdték emlegetni a XII-XV. század jellemző stílusirányzatát, amely egyébként jó ideig együtt élt a romanikával. A gótok és a gótikus stílus között valójában nincs direkt összefüggés, ez a szó fennmaradt.

A gótikus írásnormáról a következő fejezetben lesz szó, de a gótikus textuális és notula általános sajátosságait és a stíluskorszak jellemzőit itt, az 1. számú táblázatban foglaljuk össze, a teljesség igénye nélkül.

Közös és egyértelmű jellemzőként említhető a nyitottság és a kommunikációs igény növekedése. A magasba törő építészeti formák, a vertikálisan nyújtott betűk, vagy a hosszanti méretükkel feltűnést keltő fejfedők viszont már kétarcúak. Természetesen úgy is értelmezhetők, hogy az ég felé mutatnak, hogy Istent dicsőítik. Az írni tudó személyek jelentős része egyházi szolgálatban

állt, más része hivatalnokként, vagy városi iskola tanítójaként, vagy alkalmi megbízást kereső vándor deákként kereste kenyerét, illetve olyan polgárcsalád fia lehetett, amely nem sajnálta az iskolára költeni a pénzt.

A szép ideológiák kifejeződésén túl, felfedezhető bennük némi erőfitogtatás is. A hatalmi pozícióját féltő, e korszakban kissé rogyadozó egyház a szépséges templomok emelésével stabilitását, gazdagságát, befolyását óhajthatta reprezentálni, akárcsak társadalmi rangját és önnön fontosságát a méteres süveggel kérkedő dáma. Ez olyan fajta én-hangsúlyozás, ami a romanikában még elképzelhetetlen lett volna.

Ha mindezt kissé általánosítjuk, akkor az írásanalitika mérési eljárásába, a Szidnai-féle rezonometria fogalomrendszerébe is beilleszthetjük. A rezonometria alapelve, hogy az írásstruktúra-elemek méretarányai kifejezik az általuk szimbolizált területek fontosságát, hangsúlyát, mivel a méretnövelés többlet-energiabefektetést kíván, azt csak akkor hajtjuk végre, leginkább tudattalan készítés nyomán, ha abból pszichés nyereségünk van.

Textuális	Notula	Lehetséges jelentés
pont az i-re az olvashatóság érdekében	a szöveg-sokszorosítást hatékonyabbá tevő írásmód, jól olvasható formák, betűkötések	Nyitottság, kommunikáció-igény
díszes iniciálék, arányaiban magas, szűk középzóna és oválok	díszes iniciálék, általában vertikálisan nyújtott oválok	Egyediesítés, én-hangsúlyozás
összeszorított betűk, csökkent sortávolság, szabálykövetés, beírt felület túlsúlya	csökkent sortávolság, szabálykövetés	Támaszkeresés (hiánya)
„csúcsíves” szögesedés, szabályozott, zárt formák, betűelemek leírása külön-külön	az oldottabb íráskép ellenére helyenként szögesedés, zárt formák	Zártság, szabályozottság, strukturáltság
jelentékeny középzóna, praktikus célhoz választott írásmód	technikai fejlődés, támrendszer alkalmazása	Realitásérzék

1. sz. táblázat. A gótika általános írásjellemzőinek összehasonlítása
(szerkesztette: Podonyi Hedvig)

Magyarázat: „A pszichés előny megszerzését mutatják a magasba nyúló formák, a közösség által megfelelőnek ítélt ideológia követése és különbnek lenni, kimagasodni a többiek közül, ami az egóra is jó hatással van.

Kimutatható a támasz-igény, a szabályozottság és a zártság. Mindenesetre a romanikához képest mérhetetlenül felszabadultabb korszakba jutottunk. Már nem kell a valóság, a realitások elől az ideológiák világába menekülni, szabad örülni annak, ami szép és élvezetes lehet, beleértve akár a könyvek böngészését (hiszen a könyv, ha nem is olyan ritka kincs, mint egykor, még mindig becses érték, „státuszszimbólum” – és ha mást nem is, legalább a képeket biztosan sikerül megérteni belőle).”

4. Középkori írásnorma- gótikus

Rövid ismertető: „A gótikus írásnak a XII. századtól kezdve a XV. század végéig tartó hosszú élettartama alatt sok típusa és változata keletkezett. A másoláskor betűmintákat adtak meg, amelyek alapján a gótikus írásnak két fő típusa különböztethető meg: a *textuális* vagy *textura* és a *notula* vagy *nota*. A két csoport között, elemeinek keveredéséből később egy átmeneti típus is létrejött, melyet a paleográfusok *bastardának* neveztek el. Ezt elsősorban könyvmásolásra használták. Ezt az írásnormát azonosítjuk a *Gesta Hungarorum* írásképében.”

Nagy Károly frank király (768-814) külföldről tudósként tisztelt férfiakat hívott meg, és segítségükkel iskolákat létesített. Alkuin volt a legfelkészültebb, aki 781-ben érkezett Nagy Károly hívására Tours-ba. Alkuin történelmi érdeme lett a később karoling minuszkulának elnevezett új betűforma kialakítása. A karoling korszakban, már jóval a gótika kialakulása előtt jelentkeznek a későbbi gótikus írás jellegzetességei. Az írás kerek hajlásai csúcsívesse

formálódnak, a betűk és a sorok közel kerülnek egymáshoz, a szöveg olvasása mind nehezebbé válik.

A gót betű típusai (11. sz. ábra)

11. sz. ábra. A gót betű típusai
(szerkesztette: az mni.elte.hu nyomán Farkas László)

Figyeljük meg az f és s betűk látványos változását.

A textura és rotunda f betűjének nincs alsó szára, a schwabacher és fraktúrának van. A textura és rotunda a betűje a kurrens a-hoz, a schwabacher és fraktúr a betűje az írott a-hoz hasonló.

A másolatok készítésével hivatásosan foglalkozó írásmesterek mintalapokon mutatták be az alkalmazott betűket, többnyire megadva az írásváltozatok egykorú elnevezését is. E betűminták alapján a gótikus írásnak két fő típusa különböztethető meg

- a *textualis* vagy *textura* és
- a *notula* vagy *nota*. (a gótikus korszak kurzívája)

A textura gondosabb könyvírásokat, a notula viszont a gyakorlati íráshasználat céljaira alkalmas kurzív változatokat ölelte fel. Az utóbbin belül különleges, jól körülhatárolható zárt csoportot alkotnak az ünnepélyesebb oklevelek írásához használt diplomatikai változatok. A két csoport között, a *textualis* és a *notula* elemeinek a keveredéséből később egy átmeneti típus is létrejött, melyet a paleográfusok *bastardának* neveztek el. Ezt elsősorban könyvmásolásra használták.

Magyarázat: „A gótikus írás eredetét már régebben is a Karoling minuszskulák szögletes jeleiben fedezték fel, de hosszú ideig tartotta magát a beneventói oklevélírás normandiai változatának elmélete is.

A gótikus kalligráfia legjellegzetesebb sajátosságait a *textualis* testesíti meg. Gótikus írásról szólva elsősorban erre a monumentális hatású típusra szokás gondolni. A gótikus íráskorszak végéig, pontosabban a nyomtatott könyv általánossá válásáig a *textualis* megmaradt a fontosabb tartalmú, becsesebb kódexek írásul, sőt az ősnymtatványokat is ezzel a típussal nyomtatták az első tipográfusok. A *textualis* általában erőteljes, vastag vonalakból építkezik, betűi egyenlő mértékűek, és egybekapcsolás nélkül, szabályos térközökkel sorakoznak egymás mellett. Elnevezése a szöveg sűrű szövetére utal. Fő sajátosságai közül kiemelendő, hogy benne a betűszárak végei megtörtek, és a korábban lekerekített betűrészek hegyes, tehát gótikus formát öltöttek. A *textualis* betűi inkább magasak, mint szélesek, a szárak megrövidültek benne akkora mértékben, hogy pl. a „b” a „v”-vel összetéveszthető, a „t” és „c” között pedig szinte semmiféle különbség sem észlelhető. Az i-re felkerült a pont, hogy ne keverjék össze az „n”, „m” betűk azonos alakú részeivel.

A *rotunda* Dél-Európa kéziratos könyvbetűje a középkorban. A textura és a rotunda még nem kötődik nyelvhez, sem valláshoz. Jobban hasonlít a tollírásra, egyfajta „sans serif”, egyszerűsített vonalvezetésű.

A schwabacher (a *bastarda* német változata, Csehország, Németország, Észak-Európa írása). A XVI. századtól népszerű. Luther szövegbetűnek használta, így szakítva a textura/rotunda katolikus hagyományaival. Jellemzően a nemzeti nyelveken írt ún. „nép”könyvek betűje. A schwabacher jellegzetessége a hozzá tartozó keskeny, magas, kövér címbetű.

A *fraktúr* is bastarda hagyományok alapján születik, I. Miksa (Maximilian) császár alatt. Ez - a korábbiakkal ellentétben - már német nyelvhez született betű. A katonásan zsúfolt, törtvonalú texturát mozgalmassabbá, könnyedebbé, díszesebbé tette, de stílusában eltért a schwabachertól.

A gótikus írásokban a nagybetűk használata a korábbinál jóval inkább elterjedt. Nemcsak a mondatokat vagy a tulajdonneveket kezdték nagybetűvel, hanem egyes fontosabbnak tekintett szavakat is így emeltek ki. A gótikus írásokban az egyértelműen nagybetűk mellett olyan fél nagybetűk is előfordulnak, amelyekről nehéz lenne

megmondani, hogy írjuk nagy- vagy kisbetűnek szánta-e őket. A nagybetűket általában díszítették, vagy legalább vastagított vonalakkal írták. Olykor a kisbetű díszítésével, méretei megnövelésével jelezték, hogy írja nagybetűnek szánja.

Az írás gyorsaságát úgy kívánták növelni, hogy újból fokozott szerepet adtak a rövidítéseknek. Ezért a Karoling-korban használt rövidítésrendszereket továbbfejlesztették és gazdagították. A XIV. század közepéig az íródeákok következetesen és jól felismerhető alakban, szigorú szabályok szerint rövidítettek.”

Sokfajta eredetkutatás feltevése ellenében leginkább az a megállapítás állja meg a helyét, mely szerint nem egy új írásfajta született, hanem a gótikus írás nem más, mint a karoling minuskulának egy változott formában továbbélése.

Alaktani azonosítás (12. sz. ábra)

12. sz. ábra. A gót betűtípus alaktani azonosítása
(szerkesztette: az mni.elte.hu nyomán Farkas László)

A gót betűk fő jellemzői talán a kis o betűn azonosíthatók legjobban.

Balról jobbra haladva megfigyelhetjük a textúra, a rotunda, a schwabacher és a fraktúr betűtípus alakváltozását. Az elsőként létrejött és szövegbetűnek általánosan használt *textura* változat o-jának két széle egyenes vonal, a betű egy hatszöghöz hasonlít. A Dél-Európában kifejlődött *rotunda* ovális. A *bastarda* (*schwabacher*; *batarde*), a jellemző angliai gót betű teteje és alja hegyes, mindkét oldala görbe. A XVI. században kialakult *fraktúr* (törtvonalú) bal oldala egyenes, jobb oldala görbült.

Az Árpád-ház két első századából származó kódexeink román stílusúak: írásuk gömbölyded, betűik hajlataikkal hasonlítanak mai latin betűinkre. A XII. század óta gótikus stílusú kéziratok váltják fel őket, hegyes, karcsú betűk, hajlatok helyett szögletekkel. Folyóírásban összekötöttek, soraikban sok a rövidítés, a betűkihagyás, gyakorlatlan ember el sem tudja őket olvasni. Szépírásban -szerint, hogy milyen a szöveg tartalma és nyelve- vastagabb vonalúak; nagy alakú, különálló betűs textúrával írják az ünnepélyes hangulatú egyházi könyveket, mint a bibliát vagy a latin szerkönyvek fennhangon olvasandó részeit; kisebb, kerekdedebb és csatlakozóbb rotundával a tudományos, többségükben teológiai könyveket; szeszélyes kifutó vonalakkal cifrázott bastardával pedig a nemzeti nyelvűeket.

Magyarázat „Végül pedig hasonlítsuk össze, szintén írásanalitikai/rezometriai szempontból, a gótika két jellegzetes írás-alapváltozatát. A textuális létrehozása jelentős anyag- és energiafelhasználást kíván. Betűelemeit szinte mind egyenként, külön-külön tollfelemeléssel kell leírni, hol vastagítva, hol vékonyítva, n, o és a betűk, beleértve az oválokat is, szöges formákat alkotnak. Ez viszonylag jól olvasható szöveget teremt, ám az írnokot egyáltalán nem kíméli. Elsődleges a forma követésének szabálya, vagyis folyamatát tekintve maga az információörögzítés egyáltalán nem hatékony. Az információátadás esélyei azonban megfelelőek: bár az általában sűrűn telerótt szövegtömb nem könnyen áttekinthető, kétségtelenül el lehet igazodni rajta. A „hétköznapi” használatra szánt, de egyszerűbb kivitelű oklevelek és könyvek másolásához is szívesen alkalmazott notula-kurzíva, kerekdedebb formái és betűkötései révén, ennél sokkal energitakarékosabb kivitelű – és épp ez a lényege. A notulával írt okmány vagy könyv valamivel talán nehezebben olvasható, de kevésbé drága, és formálisan eleget tesz rendeltetésének. Nem valószínű, hogy tulajdonosa szabad idejében minduntalan olvasgatni akarna, ám azzal dicsekedhet, hogy van könyve, illetve vitás jogi ügyek esetén akár saját oklevéllel is igazolhatja igazát. Érdekes, hogy a társadalmi viszonyok kivételéseként, mintha csak az egyházi és világi erők, a rendek versengését és konfliktusait jelenítené meg: a notula-írásnál gyakorivá válnak az összeakadó sorok, az egymás keresztező-felülíró vonalak. Az anyagiak birtoklása iránti vágy jelképeként megnövekszik az alsó zóna, és hurokkezdemények, esetenként hurkok is megjelennek benne.

Érdemes néhány véleményt megemlíteni a gót betűvel kapcsolatban:

„A gót betűk sosem érték el végső és elhivatott formájukat (Frank Chouteau Brown, (p. 12 Blackletter...)

„A gót betű a római karakterek korcs formája” (Theodore Low DeVinne) (p.12 Blackletter...).

„Mikor egy latin betűvel nyomtatott német könyvet olvasok, úgy érzem mintha előbb le kellene fordítanom” (Georg Christoph Lichtenberg 1742-99, p. 18 idézi: Blackletter...)”

5. Középkori írófelületek- pergamen, papír

Rövid ismertető: „Az íróhártya (*membrana, charta pergamena, pergamenum*) állati bőrből előállított íróanyag. A pergamen óriási előnye az volt a papíruszal szemben, hogy mindkét oldalára lehetett írni, és a kódex formájú könyv alkalmas volt arra, hogy az olvasó csak a tetszőleges részeket lapozza fel.”

A kódex készítésekor fontos volt az írófelület kiválasztása, a középkorban papírusra és pergamenre írtak.

A pergamen

Pergamon kis-ázsiai ókori város híres királya, II. Eumenész volt.

Magyarázat: „A másfél évszázaddal előbb létesült alexandriai könyvtár mintájára megalapította a pergamoni könyvtárat, s a hellén műveltség terjesztésére Athénból tudósokat és művészeket hívott udvarába. Ügynököket küldött szét az akkor már hanyatló görög birodalomba, hogy értékes kéziratok után kutassanak. Az ügynökök nagy pénzeket ígértek a városok és tudósok tulajdonában lévő kéziratokért, ezzel magasra verték fel az árakat. A Ptolemaioszok nem szívesen látták Pergamon királyában az erős vetélytársat, illetve azt is zokon vették tőle, hogy nagyobb jövedelem ígéréssel magához csábítja Alexandria legkitűnőbb tudósait. E cél elérésére az egyiptomi kormány megtiltotta a papiruszkivitelt Pergamonba. A legenda szerint a pergamoni király találékonysága kifogyott az egyiptomi parancson.

Összehívatta tudósait, akik végül is megtalálták azt az anyagot, amellyel a papirusztekercseket pótolni lehet. A tudósok tanácsára a király elrendelte, hogy a bőrcserzők, a tímárok bőrből készítsenek olyan hártyákat, amelyeket könyvek írásához lehetett használni.”

A pergament az i.e. II. században is sokfelé használták Kis-Ázsiában. Borjú-, kecske- és juhbőrből sikerült vékony hajlékony, sárgásfehér színű lapokat előállítani oly módon, hogy a lenyúzott bőrt napokon keresztül meszes vízben áztatták, majd a megpuhult szörzetet és húst lehúzva, a bőrt egy arra alkalmas kereten (13. sz. ábra) kifeszítették, és száradás után éles késsel mindkét oldalát lekaparták és habkővel csiszolták.

13. sz. ábra. **Kecskebőr kifeszítése**
(szerkesztette: az mni.ceu.hu nyomán Farkas László)

Ezekről a hártyákról kiderült, hogy könyvkészítésre sokkal jobban megfelelnek, mint az addig használt papirusz. Vágni, hajtogatni lehetett, s ellenálló képességük is sokszorososan felülmúlta a

papiruszét. A pergamoniak a pergament is tekercsekbe göngyölítették. Ezt az új anyagot Pergamon városáról, ahol először gyártották, pergamennek nevezték el, és ma is ezen a néven ismerik.

Bizáncban művészi kivitelű kódexeket készítettek, mégpedig úgy, hogy a pergamenre bíborfestéket réteget vittek, majd ezüsttel és arannyal írtak rá.

Miután Szent Jeromos egyik híres passzusában felesleges fényűzésnek ítélte ezt a gyakorlatot, felhagytak vele. Európa többi részén azonban egyre-másra készültek a zöld, indigó, vörös, bíbor és narancssárga kódexlapok.

Magyarázat: „Kétféle pergamen volt: északi és déli. Az északi borjúbőrből készült és mind a két oldala fehér volt. A déli juhokból és kecskékből készült. A belső oldalt készítették ki, így az fehér színű lett. A külső oldal, ahol a szőr volt az sárga színű volt. A világos és a sárga lapokat nem keverték. A fehér a fehér lappal, a sárga a sárga lappal volt összefűzve. A pergamen mindig kevés volt, ezért a régi lapokat levakarták, majd újra felhasználták. A pergamenekre nemcsak írtak, hanem festettek is, bíborral. A festett pergamenekre ezüsttel és arannyal írtak, nagyon drágák voltak, így azt csak a királyok engedhették meg maguknak.”

A rongyból készített *papír* a XIII. században jelent meg Itáliában, a XIV. század közepére Európa-szerte kedvelt, olcsó íróanyag lett.

Magyarázat: „A papírmalomban szétfoszlatott, kádakban megerjesztett papírpépet drótszitával merítették ki, a szitára a malmok elhelyezték saját, vékony drótból hajtogatott jelüket. A víz lecsurgatása után összeálló képlékeny papírréteget posztóra helyezték és kiperéselték belőle a maradék vizet. A papírlapot fény felé fordítva láthatóvá váltak mind a drótszita hálózatainak nyomai, mind a gyártó védjegye, a vízjel. „

Magyarországon a középkorban nem működött papírmalom, az itt felhasznált papír nagy része Itáliából származott, az ország északi részén pedig Lengyelországból fedezte papírszükségleteit.

6. Középkori íróeszközök- toll

Rövid ismertető: „Az íráshoz madártollakat használtak: erre a célra a lúd és a hattyú külső evezőtollai voltak a legalkalmasabbak. Általában maguknak készítették a tollukat. Egy jobbkezes írnok olyan tollal tudott a legjobban dolgozni, mely kis szögben jobb felé hajlott. Az erre alkalmas tollak a ludak bal szárnyából származtak. Ez az íróeszköz alapvetően alkalmas volt a gót betűk megformálására.”

Az íráshoz a lúd és a hattyú külső evezőtollait használták. A kódexmásolók általában maguknak készítették a tollukat. Egy jobbkezes írnok olyan tollal tudott a legjobban dolgozni, mely kis szögben jobb felé hajlott. Az erre alkalmas tollak a ludak bal szárnyából származtak.

A tollakat először kiszárították, majd a vékony végüket és a pihéket eltávolították. Egy éles, ún. tollkéssel bemetszték a tollak végeit és írásra alkalmas eszközkhöz jutottak, amit pennának neveztek. (14. és 15. sz. ábra)

14. és 15. sz. ábra. Tollkés és lúdtoll (vagy penna)
(szerkesztette: a <http://mek.oszk.hu> nyomán Farkas László)

A tollkés régies neve a latin penicillus ("ecset") szó átvétele, a lúdtoll hegyezéséhez, vágásához használatos zsebkést nevezték így. Tágabb értelemben írószerszámmal jelentett (lásd angol "pencil"). Tollkés értelmében csak a magyarban alakult ki, valószínűleg a penicilluskés összetételéből

önállósodva.

Magyarázat: „A kódexírás menete:

A scriptorok két kézzel dolgoztak. Egyik kezükben (általában jobb kézben) a tollat, a másikban (általában bal kézben) a mai radír szerepét betöltő kaparókést tartották. Ezt azért kellett mindig a kezükben tartani, mert ezzel lehetett gyorsan kivakarni a hibásan írt részeket, ezzel metszették a toll hegyét és ennek hegyével szorították le az írópulthoz a pergament.

Ha a tinta még nem száradt meg, szivaccsal vagy ronggyal is felitathatták. Az írás megkezdése előtt megvonalazták a lapokat. A XII. századig egy kés tompa hegyével végezték (belekarcolták), majd később ólommal vagy ezüstírónnal rajzolták meg. A scriptor ferdelapú írópult mellett ült, általában egy könyvtartó állvány is volt szerelve a mintapéldány számára. Ökörszarvakban tárolták a tintát, ezt az írópult szélébe vájlt lyukban helyezték el. A bőrből, fából vagy fémből készült tolltartók leggyakrabban henger alakúak voltak. A látás javítására lencsét használtak (már az ókorban is). Ha hideg volt az idő, akkor a másolók nyúlszőrlabdával melegíthették elgémberedett kezüket. Azokat az eszközöket, amiket íráshoz használtak, általában helyben készítették. A másolókat kétféle testtartás jellemezte, a kéztartás publicus, nem érhetek hozzá a papírhoz, így nem maszatolták össze, amit leírtak.

Egy kódex másolásakor használt eszközök:

- Temakulum: zsinóron lógó ólom golyó, amely szétnyitva tartotta a könyvet
- Toll: mellyel írtak, ferdére vágott hegyű lúdtoll (penna)
- Gubacstinta: Szarvból készült tintatartókban tárolták, melyeket lyukba helyezték
- Vörös tinta
- Nyúlszőrgombolyag: muff három ujját beletéve melegen tartotta
- Gyertya
- Vakarókés, mely a mai radírnak felel meg
- Kalamáris tintatartó
- Vonalzó
- Homok: a tinta gyors száradását segítette elő
- Kréta”

7. A középkori ember szemállapota- az okuláré megjelenése

Rövid ismertető: „Az íráshoz, díszítéshez elengedhetetlenül szükséges volt az okuláré használata. Ismerünk olyan kéziratokat, amelyek olyan apró betűkkel íródtak, hogy a kötéstáblában már előre kialakítottak egy mélyedést, amelyben az okulárét tarthatták.”

Írásanalitikai szempontból fontos eleme az írásra ható tényezők közül a szem állapota, mivel ennek ismeretének hiánya téves következtetéseket vonhat maga után.

Elgondolkodtató kérdésként tehetjük fel, hogyan élte az életét valaki az ókorban vagy a középkorban rövidlátóként? A gazdagabbak már régen is több lehetőség közül válogathattak: lornyon, monokli, cvikker. A lencsét nem egyszer igen drága keretbe foglalták, és az is előfordult, hogy csak a trendiség kedvéért hordtak magukkal a hölgyek lornyont. A szegényeknek meg maradt a vakoskodás, vagy rosszabb esetben a természetes szelekció.

Az orvosi irodalomban csak az 1200-as és 1300-as években találhatunk először említést a szemüvegről. Csiszolni még csak domború lencsét tudtak, és a dioptria fogalmát sem ismerték. Aki szemüveget szeretett volna vásárolni, az a vándorárusok készletéből válogathatott magának. A látást javító lencséknek a szem előtt való rögzítése sok nehézséget okozott, mivel értékük eleinte jelentős volt, és leejtésükkor könnyen eltörhettek, megsérülhettek.

Valószínű pont ezért lehet fontos a középkorban is, a kódexmásolók számára a szemüveg elődjének, az okulárénak a használata.

Az íráshoz, díszítéshez elengedhetetlenül szükséges volt az okuláré használata. (16. sz. ábra) Ismerünk olyan kéziratokat, amelyek olyan apró betűkkel íródtak, hogy a kötéstáblában már előre kialakítottak egy mélyedést, amelyben az olvasók majd a okulárójukat tarthatják.

16. sz. ábra. Középkori okuláré

(szerkesztette: <http://www.torimaskapp.blog.hu> nyomán Farkas László)

Magyarázat: „A szemüveg formája igen széles skálán mozgott az idők folyamán, és különösen a könyvnyomtatás megjelenése után nőtt meg a látásjavító eszköz iránti kereslet. A XIII. században feltűnt a fonálra felfűzött lencse, a XIV-XV. században pedig a kengyeles kialakítás. A keret anyag nagyon sok minden lehetett: szaru, bőr, ezüst, aranyozott fém, teknőspáncél.”

A szemüveg viselését képi emlék is megőrökíti, mégpedig elsőként Tommaso da Modena 1352-es festménye (17. sz. ábra), amely egy szerzetest ábrázol, szemüveggel az orrán.

17. sz. ábra. A szemüveg ábrázolása képen

(szerkesztette: <http://www.nlcafe.hu> nyomán Farkas László)

A távollátás problémáját már orvosolni tudták, persze ekkor még messze nem beszélhetünk különböző dioptriájú szemüvegekről.

Magyarázat: „A szemüveg felfedezőjeként az angol származású Roger Bacon (1214-1294) ferencrendi szerzetest tiszteljük. Könyveinek hatására Olaszországban az 1280-as években készültek el az első, szövegre helyezhető olvasó lencsék, Alessandro di Spina firenzei mester kezei által. Főként természetkutatással foglalkozott, és Grosseteste fényről szóló tanítását fejlesztette tovább. „

8. Anonymus és a *Gesta Hungarorum*- az elemzésből néhány részlet

Rövid ismertető: „Anonymus, vagy Bele Regis Notarius, feltehetően III. Béla(?) jegyzője és krónikása, kb. a XII. század vége XIII. század eleje körül élt. Keveset tudunk róla, latinizált nevének kezdőbetűje P-vel kezdődik, mert magát csak „P. mester”-ként jelölte („P. dictus magister”, az általános filológiai értelmezés szerint „a mesternek mondott P”) a *Gesta Hungarorum*-ban.

A rezonometriai elemzés mellett néhány megállapítás szerint a másolat textuális írásmóddal készült. Az iniciálétól és a színeliárással készült kezdő sortól eltekintve tagolatlan; a sortávolságok kicsik, az elsődleges és másodlagos

szélesség sűrű látszatot keltenek, amiben a drága pergamennel való takarékoskodás szükségessége is közrejátszhatott. A betűk egyenként leírt, nagyon finoman kidolgozott elemekből állnak, szöges-árkados, néhol csúcsíves kötésekkel. Az írás látszólag kötött, valójában ragasztott. A végvonalak többnyire kihegyesednek, ami nem a lendületességet mutatja, hanem a megfelelés-igényt, amiben fontos szerepet játszott az esztétikum.”

E fejezetben nem keressük (és nem is találjuk meg) a választ arra, hogy ki volt *Anonymus* és mikor készült a *Gesta Hungarorum*?

A konkrét elemzés előtt érdemes néhány következtetést felvázolni, hogy *Anonymus* milyen titkosnak vélt gondolatot rejt(het)ett el művében.

Első rejtély lehet *Anonymus* nevének közlése, és elhelyezése egy korszakban

Nevéből csupán a díszes iniciálé formájában megfestett kezdőbetűt ismerjük, de minthogy négy Béla nevű királyunk volt, egy néhai Béla király jegyzője éppúgy működhetett 1063-ban, vagyis I. Béla halála után, mint az 1141-ben, II. Béla és az 1196-ban, III. Béla holtát követő esztendőben, vagy akár IV. Bélának 1270-ben történt elhunytá utáni valamelyik évben. E titokzatosságával a *Gesta Hungarum* -ez a címmegjelölés áll a kéziratban- immár kétszázötven esztendő óta megfejtetlen rejtélynek elé állította a kutatókat és az érdeklődőket.

Magyarázat: „Magyarországon négy Béla király uralkodott:

I. Béla (1061-1063)

II. Béla (1131-1141)

III. Béla (1172-1196)

IV. Béla (1235-1270)

Emlékeztetőül, hogy a gótika korszaka *átmeneti*, *korai* (1180-1250), *érett* vagy *dekoratív* (1250-1360) és *késői* vagy *függőleges* (1360-1550) stílus-szakaszokra oszlik.”

Hosszabb ideje szilárdan tartja magát az a vélekedés, hogy *Anonymus* III. Bélának volt a nótáriusa, és annak utóda, Imre király idején alkothatta művét.

Egyes vélekedés szerint I. Béla korában a kunokat „Cuni”-nak nevezték, míg a *Gesta Hungarorum* szerzője „cumani”-nak nevezte.

II. Béla ellen szóltak azok, akik szerint a „iobbagio” szó „előkelő” értelemben csak 1199-től fordul elő az oklevelekben. A *Gesta* kifejezéseiben gyakran olvashatjuk a „de genere” kitételt, ami a nemzetségi eredetet jelöli, ez pedig ismeretlen III. Béla előtt.

A vita fokozható azzal, hogy a szívélyes magyar-kun viszony IV. Béla halála utáni állapotokat tükröz. A hely-, és személynevek pedig IV. Béla és IV. László korára mutatnak.

***Anonymus* nevére való utalás**

A *Gesta* előbeszédének P iniciáléja valószínű a szerző nevének kezdőbetűjét jelenti. A középkori szerzők csupán nevük kezdőbetűjének közlésével általában az illendő szerénységnek tettek eleget. *Anonymus* azonban ebben az is vezeti, hogy eltitkolja kilétét. A P sigla utáni "dictus" szónak (18. sz. ábra), ami ebben az esetben azt jelenti, hogy az illetőt valaminek mondják, többféle értelmezése is lehet. Néha olyan funkciót jelző cím mellett áll, amelyben a nevezettet még nem erősítették meg véglegesen. Mivel itt "dictus magister"-ről van szó, a magister (-lat. mester) egyetemi rendfokozatot vagy iskolamestert jelölhet. Ám a "dictus"-szal másfajta "mester" is élhet, például akinek ez a cím udvari rangjához tartozik: lovászmester, tárnokmester vagy más efféle. Még az sem kizárt, hogy akit megillet a magister cím, pusztán szerénységből fejezi ki magát így: "magisternek mondanak". Ám lehetséges egészen más magyarázat is. Tehát még sok mindent meg kell tudnunk ahhoz, hogy a "dictus magister" *anonymusi* értelmét illetően állást foglalhassunk.

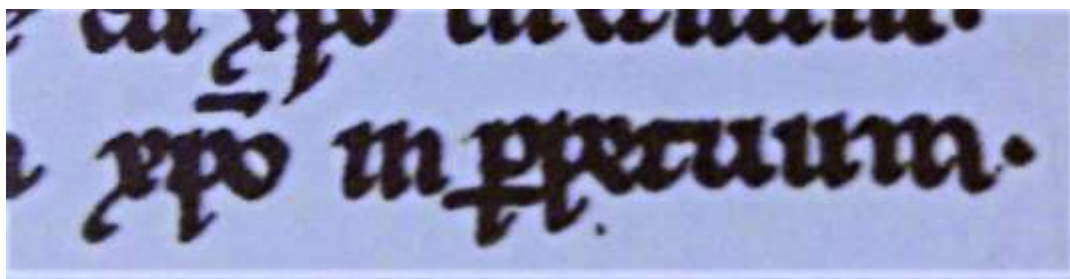

18. sz. ábra. A *Gesta Hungarorum* első két szava
(szerkesztette: Farkas László)

Nevének P. monogramja körül hosszú vita bontakozott ki, egyes kutatók szerint ugyanis a P. dictus (P-nek mondott) helyett ez a rövidítés Praedictus (fentebb említett) olvasattal oldható fel, nem pedig egy név kezdőbetűje. Természetesen azt is feltételeznünk kell, hogy a mű eleje hiányzik.

Magyarázat: „Egy újabb eredmény szerint a *Gesta* első oldalát kvarclámpával és ibolyántúli sugárzással vizsgálták. Az első üres oldalon levakarás nyomai láthatóak, és egy laboratóriumban kvarclámpa fényénél előtárult a levakart szöveg. Az akkoriban használt tinta vastartalmú volt, így hiába vakarták le a látható írást, a pergamenbe beszívódott vas miatt a kvarclámpa fényénél a levakart részek láthatóvá váltak. (Az így készült képek elérhetőek Jakubovich Emil: A középkori kútfőink kritikus kérdései Bp. 1974. könyvben.) Mint kiderült, több-kevesebb sikerrel, de a második oldal szövege olvasható az első oldalon, csak az iniciálé nem volt ott, sőt, túl kis helyet hagyott számára a másoló. Valószínűleg ez lehetett az oka, hogy az első oldalt végül levakarta, és ugyanazzal a szöveggel kezdte el a második oldalt is. Tehát a praedictus olvasat azon érve, hogy a nem létező első oldalon írták le a névtelen szerző nevét, elvesztette a jelentőségét. A P. dictus olvasat erősödött, mivel előkerült egy olyan oklevélformula Pannonhalmáról, amelyek hasonló formát mutatnak, pl. „Uros dictus abbas”, vagy „R. dictus abbas”. A dictus formula pedig egy elterjedt szerénykedési forma, amelyet akkor használtak, ha levelet írtak egy magasabb rangú személynek. Ezek a formulák főleg francia nyelvterületen kerültek elő, ezért feltételezte, hogy P. mester Párizsban végezte iskoláit, és ott szerzett magisteri fokozatot.”

Anonymus műve legutolsó szavában, a "perpetuum"-ban (19. sz. ábra) is rálelhetünk szerzőnk elrejtett egész nevére. Többféle módon is kiolvashatjuk. Így: perPET Uum -PETR U (s) vagy akár: "PER PETuUM", értsd: Péter (Petus) részéről. "Anonymus néviniaciáléja és a *Gesta* végén elrejtett neve, mintegy személyes keretbe helyezi az egész gestát"

19. sz. ábra. *Gesta Hungarorum* utolsó szavai
(szerkesztette: Farkas László)

A szerzőt tehát Péternek hívták?

A szerzői névrejtés a középkor folyamán született irodalmi, történeti műveknél nem ment ritkaságszámba, és nem fűződött csak a chanson de geste műfajához. Az ösleges tényeket közölni kívánó krónika volt, nem többretekű mű. Mégis felmerülhet bennünk a kérdés, ha Anonymus az előbeszédben valóban az ösleges záró sorait őrizte meg, mégpedig szó szerint, vajon e középkori irodalmi szokás kapcsán nem lelhető-e meg ebben a szövegben is a szerző, vagy az ösleges szerzőjének a neve?

További kutakodás a szerző kiléte után

Felvetődött, hogy Anonymus az Aba nemzetségből származhat. A *Gesta* 17. fejezetében arról van szó, hogy Árpád sok földet adott az Abák őseinek, Ednek és Edöménnek (Anonymus írásában e nevek: Oba, Edu, Edumen), és "ezek utódai Isten kegyelméből még most is érdemesek a földek birtoklására". Kétségtelenül feltűnő megjegyzés ez, mert gesztáírónk más családokkal kapcsolatban legfeljebb annyit ír, hogy a honfoglaláskor kapott földet most is birtokolják.

Anonymus, vagyis Petrus ezek szerint Aba Péter volna?

Magyarázat: „Aba Péter (? –1294 után) országbíró 1279-től 1281. áprilisig.

Az Aba nemzetség Széplaki ágából származott. Aba Dávid ispán fia. 2 fiútestvére (Aba Amadé és Aba Finta nádorok) és egy leánytestvére volt. Gyermeke nem született. IV. László király uralkodása idején testvéreivel együtt aktívan részt vett a bárói csoportok közötti trónharcokban, a nemzetség egyik hatalomra jutása során töltötte be az országbírói méltóságot. 1274-79-ben lovászmester, egyúttal 1274-75-ben szolgagyóri, 1276-ban hátszegi, 1277-ben somlyói, 1279 szebeni ispán. 1281 és 1283 között tárnokmester. Kun László halála után (1290) az új magyar király, III. András mellé állt. 1291-ben kitüntette magát az osztrák herceg elleni

hadjáratban. 1294-ben részt vett a királynak a Borsa nemzetség elleni hadjáratában, amikor Adorján váránál súlyosan megsebesült Ez az előkelő világi ember a *Gesta* élén azért mutatkozik be "dictus magister"-ként, vagyis ezért fejezi ki címét úgy, hogy "mesternek mondott", mert udvari rangja szerint "magister agazonum", Kun László király lovászmestere. Az iniciálé domonkos-rendi szimbólumai ezek szerint nem öreá, a világi főúr, az Aba Péternek vélt Anonymusra, hanem csak a kézirat bizonyára szerzetes illuminátorára, kódexfestőjére utalnak, akinek francia voltát a szöveg néhány párizsias francia megfogalmazása igazolná. „

Mikor születhetett Anonymus?

Bővebb kifejtés nélkül kell megemlíteni, hogy a 7-re visszavezethető számú fejezetekben rokonairól beszélve is önmagáról kíván elmondani lényeges dolgokat. "Petur" nevén kívül - amit a Petur-gaz közbeiktatásával akár a 42. fejezet hadjáratán belül is jelezhetett volna, ha annak ezt a részét a 43. fejezetnek teszi meg - nem értesültünk róla semmi továbbiáról.

Szülei 1223 őszén jártak Petur-gazban, akkor Anonymusnak 1224-ben kellett megszületnie. A 7-re visszavezethető számú fejezetekben tehát gesztáirónk azt árulta el nekünk, hogy Tétény honfoglaló vezértől származó családból, Velek bán -később zarándi ispán- fiaként, 1224-ben született.

Ha szerzőnk 1224-ben született, 1279-ben a *Gesta* elkészülte évében éppen ötvenöt esztendő. Tehát a misztikus 1-re visszavezethető évben, ugyancsak a misztikus 1-re visszavezethető életkorában hozta tető alá művét. Anonymus, a jelképes kombinációk mestere nagy gonddal és véletlenül adódó lehetőségeket teljesen kihasználva, úgy időzítette gesztáját, hogy az a legkedvezőbb, feltétlen sikert ígérő előjelek jegyében szülessen meg. Régen készülhetett rá, hogy ebben a számára kettős jó jelet kínáló esztendőben valami nagy művet hoz létre.

Évszám az iniciálében

Volt, aki a geszta keletkezésének pontos évszámát is felfedezte. 1279-ben született a mű. A P betű fejében a POV V betűje fölött, attól jól elkülönítve, kétoldalt közös zárójel közé fogott jegyek sorakoznak, függőleges elhelyezésben. (20. sz. ábra)

20 és 21. sz. ábra. A P betű és a mai telefonbillentyűzet arab számai
(szerkesztette: Farkas László)

Archaikus formájú arab számjegyek Anonymus korából? Arab számokat az ő idejében csak a mohamedán népek használtak, s ez kitűnő alkalom volt számára a rejtőzködésre.

Az iniciálé rajzába illeszkedő stilizálással a számjegyeknek is a szimbólumait rajzoltatta meg. Ezért nincs szára nála a 2-es számnak, ezért nem merev egyenes, hanem csöppet körte alakú az 1-es, és ennek képi ellentétéként, ezért kitöltött fejű a 9-es. A keletkezés dátumának 9-es száma alatt, attól jól elválasztva egy világosan írt újabb 9-es látható. Ez felhívja a figyelmet arra, hogy szerzőnk arab számot is használ, de a felületes szemlélő számára el is leplezi a fölötté lévő, kitöltött fejével tőle annyira elűtő 9-est.

A 2-es itt hátán fekvő félkör, hosszú szárral a bal oldalán, a V alakú 7-esnek korábban és később is ennek háztető alakú fordítottját, illetve a megdőlt háztetőt (>), jelenlegi hetesünk kezdeti formáját találjuk. A V alakú 7-es tehát igen ősi forma.

Magyarázat: „Az 1279-es évszám egy misztikus szám, 1-re vezethető vissza, ami a kezdet jelképe. Emiatt pedig felmerülhet bennünk a gyanú, hogy a mű maga, a titkosan közölt évszám ellenére, valamivel korábbi vagy későbbi is lehet.”

Az iniciáléban elrejtett archaikus arab számjegyek forrása az arab számírás XII. és XVI. század közötti fejlődését bemutató táblázat volt. Ennek kilencedik, XII. század végéről származó táblázata tartalmazza az anonymusi számjegyeket. Talán ennek mintájára maradt meg a mai telefonbillentyűzet arab számú jelölése (21. sz. ábra)

Rövid kitérőként kell megjegyezni, hogy a *Gesta*-ban választott évszámainál kerüli a határozott fogalmazást, azokat a várt eseményhez viszonyítva időben körülbelülinek érzékelteti. Például nem a magyarok bejövetelének az évszámát adja meg, hanem az Álmos vezetése alatt Szkítiából való kiköltözés kezdetét, majd azt is, hogy Árpád serege mikor indult tovább a Hung folyótól.

Mikor keletkezhetett a *Gesta Hungarorum*?

A P iniciálé további rejtélye

Gondos vizsgálatnak vetették alá a mű 48 oldalnyi kéziratának írásmódját és hártyalapjait, ennek során azt állapították meg a szakemberek, hogy a kézirat a XIII. század második feléből való. A szövegben található sok íráshiba nem vall a szerző kezére, bár az a gondolat is felmerül, hogy a javításokat maga Anonymus végezhetette el. A kézirat tehát kétségtelenül Kun László (IV. László, 1272-1290) korára utal. Csakhogy a mű születésének az idejét ez nem határozza meg feltétlenül, mivel a *Gesta Hungarorum* egyetlen ismert példánya a III. Bélát követő Imre király (1174-1204) idejében készült gesztának a másolata is lehet. Pláne, hogy a szöveget nem maga a szerző tette át díszes formájú írásba.

A kézirat élén álló "P" iniciáléről az utóbbi időben többen is felvetették, hogy Magyarországon csak 1220 óta működő Domonkos-rendnek a szimbólumait ábrázolja. A kacskaringós vonalakból nehéz megítélni, hogy jelentésük értelmezésénél nincs-e szerepe itt-ott némi belemagyarázásnak is. Azt azonban aligha lehet kétségbe vonni, hogy a P betű felső ováljában egy vékony piros keretbe foglalt D van jelen, azon belül pedig egy V betűt formázó, könyvszerűen szétnyíló díszítés látható, vagyis az iniciáléba a POV betűk vannak belerejtve, ezek pedig a "Predica Orói Vade" (Menj, prédikálj a világnak), a domonkos rend jelszavának a kezdőbetűi. Imre király korában még nem voltak hazánkban dominikánusok. Ám ha a kézirat csakugyan másolat, e jelszó szimbolikus jelenléte legfeljebb a miniátor (kódexfestő) domonkos rendi mivoltára utal.

A *Gesta* első sora és a kiegészítése (22. sz. ábra)

A szöveg élénkzöld színű P iniciáléval kezdődik, amelyet finom vezetésű, lendületes piros vonalak, kacskaringók fognak körül. Jut belőlük, mint már említettük, a P betű ováljába is. A domonkos rend szimbólumainak elvont ábrái ezek. Az iniciálé után két fekete betűs szó áll, majd egy piros betűkkel írt mondat tölti ki az első sor további részét. Ez az élénk színével kiemelt fél sor nem olvasható össze a többi szöveggel. Azt közli az olvasóval, hogy "Incipit prologus in *Gesta Hungarum*" (23. sz. ábra), azaz: "Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez." Anonymus művének tehát *Gesta Hungarum* a címe. De ki hallotta így idézni? A szakirodalom a művet *Gesta Hungarorum*-ként tartja számon. Kétségtelen, a "hungarus" szó többes számú genitívusa: "hungarorum". A szerző által adott eredeti cím helyett ez a helyesbített elnevezés vált hagyományossá.

22. és 23. sz. ábra. A Gesta Hungarorum eleje és első sora
(szerkesztette: Farkas László)

Feltűnő, hogy a latinul kiválóan író magyar auctor fogalmazását milyen gyakran javítják. Mentsége az lehetne, hogy a középkori latin írás tele van rövidítésekkel, ám erre jelek figyelmeztetnek, mint például a fenti piros betűs anonymusi szövegben a "plog"-nak írt "prológus" kifejezésnél; a *Gesta*-nál azonban nincs jelzett rövidítés. Elírásra sem gyanakodhat senki, hiszen a címbeli hiba semmiképp sem kerülhetne volna el annak a figyelmét, aki az írást ellenőrizte, és sűrűn javítgatott benne. Viszont a korabeli irodalmi műveknél korántsem egyedülálló az ilyen összevont forma.

Ebben a részletben megfigyelhetünk több jelenséget:

- a P betű ováljában található V és O, vagy D betűk,
- piros színnel beiktatásra került egy címre vonatkozó utalás,
- több betűnél piros színű jelölés,
- a második sorban található quondam (egykor) szóban, az u betűnél egy nagyobb pont látható,
- a harmadik sor iránytartása először süllyedő, majd felveszi az első két sor távolságának átlagosnál nagyobb arányát

Anonymus forrásai

Anonymus tájékozott, olvasott ember lehetett, több nyelven beszélt és olvasott, nemcsak latinul, de görögül és törökül is tudott. Görög nyelvtudása mellett kiismerte magát Bizánc politikai-gazdasági viszonyaiban is. Annyira azonban mégsem volt járatos a görög szövegekben, hogy olvasta volna Bíborbanszületett Konstantín művét „A birodalom kormányzásáról”. Így a magyar őstörténetről meglehetősen kevés olvasmányélménnyel rendelkezett, ezért gondolatai főként megalapozatlan kombinációk és kitalációk voltak. Vagyis Anonymus a latin írásbeliségű, keresztény Európa történelemszemléletét és földrajzi ismereteit építette be művébe. A korszak írástudói még jórészt az ókori hagyományok át- és újra értelmezésével voltak elfoglalva, az új ismeretek egyelőre nehezen találtak utat a tudósok fejébe, hogy onnan újszerű gondolatok formájában ismét felszínre bukkanjanak.

Magyarázat: „Anonymus olykor szövegében is utalt az általa felhasznált művekre: „...kötetbe szerkesztettem ... Dares Phrygius és más szerzők műveiből, ahogy mestereimtől hallottam.”

Olvasta Hugo Boloniensis (*Rationes dictandi prosaice*), Isidorus Hispalensis (*Etymologiarum libri*), Gratianus és Regino műveit. Ismerte a kor népszerű történeteit is: a Nagy Sándor-regényt és El Cid kalandjait is. Anonymus néhány történeti munkát is felhasznált: a Justinus művéből készült *Exordia Sythica*t, valamint Jordanes *Geticáját* és Regino *Chroniconját*.”

A történeti hűség akkoriban nem volt követelmény a történetírókkal szemben. Sőt, Anonymus azt sem tudta, hogy ő történetíró, vagy legalábbis az utókor így fogja tevékenységét értelmezni.

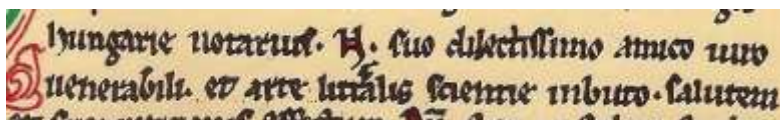
Ő csupán múlt időben akart szórakoztató történeteket írni. A kutatók körében általánosan elfogadott vélemény, hogy az Anonymus által választott irodalmi forma, a regényes geszta nem az igazmondás műfajaként lett kitalálva.

A Kárpát-medence IX. századi népei közül Anonymus nem ismerte az avarokat, a dunai szlovéneket, a frankokat, a morvákat és a bolgárokat sem. Nem hallott e népek, etnikai közösségek vezetőiről sem. Több mint 20 fontos személyiség neve maradt fenn ebből a korból a Kárpát-medence területéről és környezetéből. Anonymus egyiket sem említi. Helyettük kitalált személyekkel játszatja el a honfoglalást.

Honnan tudta Anonymus, hogy a magyarok átkeltek a Volgán, és annak előtte a Dél-Urál vidékén (megközelítőleg a mai Baskíria területén) éltek? Ezt csakis Julianustól hallotta, vagy a jelentésében olvashatta. Ebből pedig az következik, hogy a *Gesta Hungarorum*-nak ez a részlete bizonyosan Julianus 1237-es hazatérése után íródott.

Ki az az „N” nevű barát?

Annak a valóságos vagy fiktív személynek a megjelölése, akinek valószínű kérésére, vagy parancsára alkotta művét. Anonymus ebben a feltételben is híven követi a *chanson de geste* műfajának hagyományát, közli, ki ösztönözte munkára. "N" barátja az, aki "tisztelendő és az írástudás művészetében avatott férfiú" (24. sz. ábra). Vagyis egyházi személy, aki vélhetően szintén létrehozott valamely írásművet. Iskolai tanulmányaik idején -mondja Anonymus- együtt tanulmányozták a trójai háború történetét, amelyről ő Dares Phrygius meg egyéb szerzők munkái alapján könyvet szerkesztett, és ekkor kérte tőle "N", hogy írjon a magyarok múltjáról is, majd pedig levélben figyelmeztette erre.

24. sz. ábra. A *Gesta Hungarorum*-ban található N betű
(szerkesztette: Farkas László)

Feltételezhető, hogy "N"-ben Anonymus Nicholausnak, a legendás Miklós püspöknek, az ösgeszta szerzőjének személyét idézi meg, s a maga rejtőzködő módján így adja tudtunkra, kitől való értesüléseinek fölényes többsége.

Árulkodó betűk:

Egy szöveg helyesírási sajátosságai minden esetben kormeghatározó szereppel bírnak. A helyesírás ugyanis nemcsak napjainkban változik viszonylag gyorsan, így volt ez évszázadokkal ezelőtt is, különösen, mikor a magyarul íróknak nem állt rendelkezésére olyan abc, amely teljes egészében lefedte volna a magyar hangrendszert (a latin abc-ben nincsen sz, cs, zs, ö-ő, ü-ü).

Anonymus ugyan latinul írt, de, minthogy a magyar őstörténetet foglalta írásba, igen gyakran kellett magyar neveket lejegyeznie. A szövegben többek között ilyen magyar nevekkal találkozhatunk: Eleud, Zobolsu, Almus, Zemera (= Előd, Szabolcs, Álmos, Szemere).

Az "ö" hangot tehát az eu" kettőshangzóval, az "sz" hangot "z"-vel, a "cs" hangot pedig "s"-sel jelölte. És még egy árulkodó jelenség: a "Zobolsu" (= Szabolcs) név végén még ott található egy magánhangzó, az ún. véghangzó, ami szintén árulkodik a kor nyelvhasználatáról: a magyar nyelvben ugyanis eleinte minden szó magánhangzóra végződött. Csak a XII. századtól kezdenek el-lekopni a szóvégekről ezek a "felesleges" magánhangzók.

Fennmaradtak oklevelek, amelyek szintén ilyen helyesírási sajátosságokat mutatnak. Ezek többségében a XII. századból valók. Ezek alapján Anonymus az 1100-as években élt volna, II. Béla idején?

De mi van akkor, ha a *Gesta* szerzője szándékosan archaizált, azaz szándékosan régies helyesírást használt azért, hogy műve patinásabbnak hasson? Erre nem egy példa van az irodalomban, történetírók szerettek ilyeneket csinálni. Anonymus tehát élhetett akár a XIII. században is, ez esetben Béla király "sorszámának" helyes megfejtése III. Béla lenne?

Tovább fokozva a bizonytalanságot, mi van akkor ha a *Gesta* 1222 után keletkezett, miért nincs benne semminemű utalás Bánk bán tragédiájára? Elégé jelentős esemény volt az akkoriban! Talán akkor inkább a XIII. század első éveiben íródott volna?

Hogy kell értelmezni a fejezetcímeket?

A mű kéziratában a fejezeteknek csak címük van, és díszes kezdőbetűjük, de megszámozva egyáltalán nincsenek. Csupán valamelyik korai kutató, talán a mű első kiadója, Schwandtner írt számozást melléjük. Szerzőnk tehát a mű munkapéldányából, piszkozatából a végleges leírás előtt eltüntette a fejezetszámokat, hogy megbízalmasabb közléseinek erre a technikájára ne is gondolhasson senki. A nagy óvatosság is jelzi, hogy ez a réteg személyes mondanivalójú felvilágosításokat tartalmaz, s mintha a személyét annyira titkoló Anonymus nem is akarná, hogy megfeythessék őket.

Magyarázat: „A *Gesta* utóélete

Erre nézve egyetlen dokumentum sem áll rendelkezésre, egészen addig, amíg évszázadok múltán a *Gesta Hungarorum* fel nem bukkan a bécsi udvari könyvtárban.

A későbbi krónikák nem merítették belőle, egyszerűen azért, mert nem ismerhették. A műnek - mint "talált", "rég" krónikának - az udvarban való bemutatása, felolvasása a dogmák szigorát szélsőségesen képviselő pápai legátus jelenléte idején a geszta azonnali elítélését és az ismeretlen szerző utáni hajszás, még a korabeliség gyanúját is felvető kutatás elindítását jelentette volna.

A mind kedvezőtlenebb körülmények miatt a szerző aligha tehetett mást, mint hogy ugyanolyan mély titokban tartotta alkotását, mint ahogy a *Gestán* belül titkolt annyi mindent. Életének súlyos keresztjeként viselhette, hogy nagy művével nem szolgálhatja korát.

A *Gesta* kézírata Anonymus halálakor szerény szerzetesi hagyatékából kerülhetett elő, csupán tulajdonosának gondolták, nem megalkotójának. Feltételezhetjük, hogy a műben található magyar nevek régies formája elhitette, hogy egy régi írásról van szó, s a mű szimbolikus rétegeiről mit sem tudtak.

A tárgyak fölött is ítélező középkori szokásnak megfelelően, az ösgeztát tartva a meglett "apokrif" írat forrásaként, ezért azt elítélték és máglyára küldték volna egyetlen példányát. A XIII. század végén Kézai még ismerte, használta az ösgeztát, a XIV. századi krónika már nem.

Valószínűsíthető, hogy a *Gesta Hungarorum* is a tiltott művek sorsára jutott egészen addig, amíg a törökök 1543-ban fel nem dúlták a várost.

A török nyelvű magyar krónika, a Tarih-i Üngürüş (Magyarország története) szerzője, Mahmud Terdzsüman ott lehetett Székesfehérvár e súlyos napjaiban; ekkor találhatta és vette magához azt a latinul írt krónikát, amely alapul szolgálhatott későbbi munkájához. A történetet elképzelve a *Gesta* zsákmányként gazdát cserélve Észak-Magyarországra, Ferdinánd király országrészébe kerülhetett, majd Bécsbe, ahonnan újabb kétszáz év múlva került elő."

9. A *Gesta Hungarorum* íráskép-földrajzi kapcsolódásai

Rövid ismertető: „Figyelmet érdemel a többször előforduló helységnevek, pl. Szeghalom (Zeguholmu, amit Zeguhulniu-ból javított, majd Zenuholmu) leírasi eltérései, vagy a Körös folyó háromféle jelölése: Kris, Cris, Grisium.”

A *Gesta Hungarorum* helyi vonatkozásaiból annyi állapítható meg biztosan, hogy a szerző a Felső-Tisza vidékről származott, és az itt birtokos Abákhhoz szoros kapcsolat fűzte. Az előszóból kiderül, hogy iskolai tanulmányait Nyugat-Európában, valószínűleg Párizsban végezte és ott ismerkedett meg a regényes geszta újszerű műfajával, melyet mintául vett a magyar honfoglalástörténet megírásához.

Általánosan igaz, hogy a szerzők ott mutatnak pontos helyi tájékozottságot, ahol maguk is otthon vannak, Anonymus Buda és Pest környékét mindennél jobban ismerte. Egyes vélemény szerint óbudai prépost volt, ami annyiban illeszkedik az általános nézethez, hogy a XII. század második felében gyakorlat volt, hogy a lelépő királyi nótáriusok, mielőtt püspöki székre emelkedtek volna, a gazdag óbudai prépostságot kapták meg. Anonymus még két vidéket ismert feltűnő módon: Csongrád-Pusztaszer és Sárospatak-Dél-Borsod környékét. Itt azonban királyi egyház nem volt, amit a kancellária tagjai elnyerhettek volna. 1186-tól 1211-ig nem ismerjük a budai prépostok nevét, volt ugyan egy hamisítvány, amely 1124-re tüntette fel Péter budai prépostot, de 1200 körüli formulában. Kancelláriai latinságunkban Erdély *terra Ultrasilvanus* megnevezéssel

szerepelt, de 1190-től 1250-ig teljesen felváltotta a *terra Transilvanus* névalak. Anonymus a *terra Ultrasilvanus* alakot használja, így nem igazán vehető számításba, mint IV. Béla jegyzője, annál is inkább, mivel a mű minden vonatkozásában tatárjárás előtti állapotokat tükröz.

Mára a tudósok többsége egyetért abban, hogy Anonymus kifejezetten jól ismerte a Tisza keleti és nyugati partvonalát, illetve a Tiszántúlt.

Magyarázat: „Elsődleges feladatának azt tartotta, hogy Attila és az Árpádok népének összekapcsolásával jogszerűvé tegye a honfoglalást, azt az ősi juss újbóli birtokba vételeként mutatva be. Emellett igyekezett saját korának előkelő családjai számára a honfoglalás korából hódító őseket találni, ezzel is növelve az egyes családok tekintélyét. Ennek érdekében meglévő földrajzi nevekből keltette életre a honfoglaló magyarok ellenségeinek nagy részét, akiket a magyarok dicső harcokban legyőzhettek.”

A régmúlt időket úgy rekonstruálta, hogy kitalált szereplőket helyezett kitalált szituációkba. A kutatások szerint Anonymus az általa ismert földrajzi neveket először „megfejtette”, majd a nevekből rekonstruált személyek és események köré sztorikat gyártott.

Anonymus olvasmányai tartalmaztak némi információt Szkítiáról. A *Gesta Hungarorum* 1. fejezetében olvasható Szkítia-leírás az írott forrásokra épül. Forrásai alapján Anonymus azt írja, hogy Szkítiában a szkíták laknak, akik ellenálltak a görög és perzsa hódítóknak.

Keletkezési idejének megállapításához segítséget nyújt a 7. fejezet Szkítia-leírásában olvasható Szuzdal városnév is. Szuzdal dominanciája a mongol támadásig (1237) állt fenn. Szuzdal vezető szerepben való említése is azt bizonyítja, hogy a *Gesta Hungarorumot* Anonymus a XII-XIII. század fordulóján, még a tatárjárás előtt írhatta. Mások szerint ebben a kérdésben a szerző szóbeli hagyományokra támaszkodott.

A népi hagyományt Anonymus úgy használta fel, hogy összhangba hozta a kor „tudományával”. A magyarok korábbi lakóhelyét azonosította Szkítiával, Oroszországról pedig megírta, hogy az most Szuzdal irányítása alatt áll.

Földrajzi szempontból Szkítiának ez a leírása ellentmondásban van, legalábbis abban az esetben, ha az Etil folyót a Volgával azonosítjuk.

Magyarázat: „Az Etil (Atil) folyónév csak a Volgát jelentette a magyarok számára, vagyis elődeink nem vették át a török *ätıl, itıl* 'folyó' jelentésű szót, mely mellelleg eredendően csak a Volgát jelölte, s a törökben csak később kapta meg általános 'folyó' jelentését. E feltételezés alapján Anonymus itt saját ismereteit építette be krónikájába, és „a 7. fejezetben a magyarokat „... a Volgai Bolgária vagy Baskíria területére helyezett Scythiából vándoroltatta ki”. Annak érdekében, hogy a Volgán túli területek még beleférjenek az ókori szerzők által földrajzilag körülhatárolt Szkítiába, Anonymus műve 1. fejezetében Szkítia leírásából kihagyta, hogy területét északon a Rhipaei hegyek határolják.”

Több tudós bizonyította, hogy a szerző ismeretanyaga az 1200 körüli Magyarország társadalmi és politikai viszonyait tükrözi. Megállapították, hogy Halics és Lodomeria fejedelemség a XI. század közepén nem létezett, így I. Béla jegyzőjéről nem lehet szó, aminek viszont ellentmond az, hogy a szerző, a legkésőbbi személyről, akiről említést tesz, az I. Endre (András, 1046-1060) volt.

Feltételezés szerint Anonymus nem ismerte Ausztria nevét, ami 1156-tól lett független Bajorországtól, de nem ismerte Stájerországot sem, amely 1180-ban vált önállóvá, tehát a III. Béla korában nem élhetett.

A hagyományok nem őrizték meg a legyőzött ellenségek neveit, ezért Anonymus az őket többnyire helynevekből alkotta meg, és gestájában általában ott éri őket a vég, ahol a névadó helységek találhatók. Magyarország helységnevei a honfoglalás után mind megváltoztak, a magyarság újra elnevezte azokat, még hozzá a szállást bíró úr nevéből. Anonymus azonban úgy merített az Árpád-kori helynévanyagból, mintha az a honfoglalás előtti időre menne vissza, így váltak X. századi főemberek nála IX. századi ellenséges vezéreké.

Anonymus a vezérekről, azok nagyszerű harci tetteiről beszél, rendszerint közelebből is megjelöli azt a földrajzi környezetet, települést vagy folyót, ahol a harci cselekmények

lejátszódtak.

Nem csak ebből a szempontból fontos, hogy a *Gesta*-ban viszonylag sok a javítás, a helynevek leírasi eltérései és a fordítási hiányosságok, főleg a földrajzi neveket illetően. Például a Körös szó esetében kétféle leírása mellett egy harmadik változat is előfordul. A krónikából világosan kitűnik, hogy a Körösök vidéke őseinknek kedvelt portyázási területe volt, ezért vegyünk néhány példát.

A Körös folyó nevének előfordulásai a *Gesta*-ban

22. fejezet 5. sor utolsó szava (25. sz. ábra)

Eredeti latin szöveg: „... sed fluuium Cris custodire ceperunt.”

28. fejezet 3. sora (26. sz. ábra)

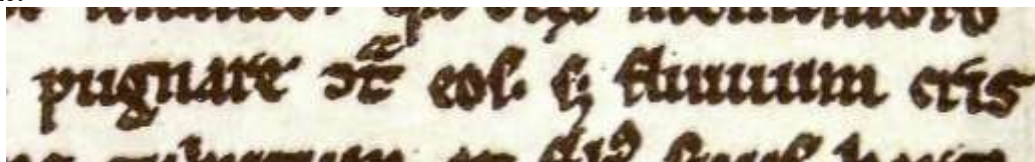
Eredeti latin szöveg: „... a fluuiio Zomus usque ad Crisium...”

32. fejezet 15. sora (27. sz. ábra)

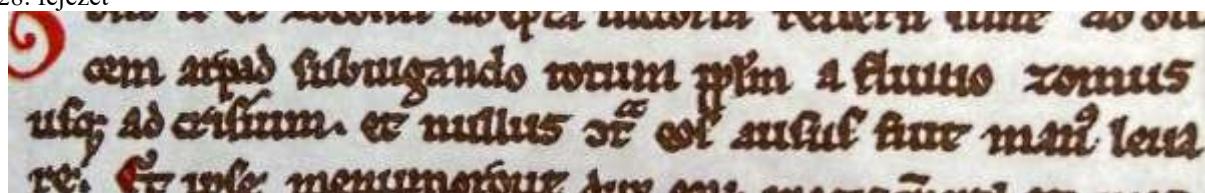
Eredeti latin szöveg: „...et subiugauerunt sibi omnes habitatores terre a GRISIO usque ad fluuium Zogeuia el usque ad siluam Zepus.”

Az előbbi leírásokhoz képest két betű változás is van. A C helyett G szerepel az első betűnél, a képzésben pedig u helyett ó, ami viszont nem tekinthető másolói elnézésnek vagy felületességnek. Ezekon kívül a Körös szó még előfordul Crys, Keres, Kerezs változatokban is.

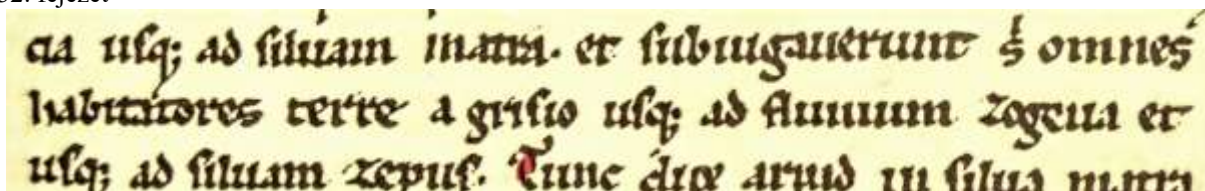
22. fejezet

28. fejezet

32. fejezet

25, 26. és 27. sz. ábra. A *Gesta Hungarorum*-ban található Körös folyó első, második és harmadik előfordulása
(szerkesztette: Farkas László)

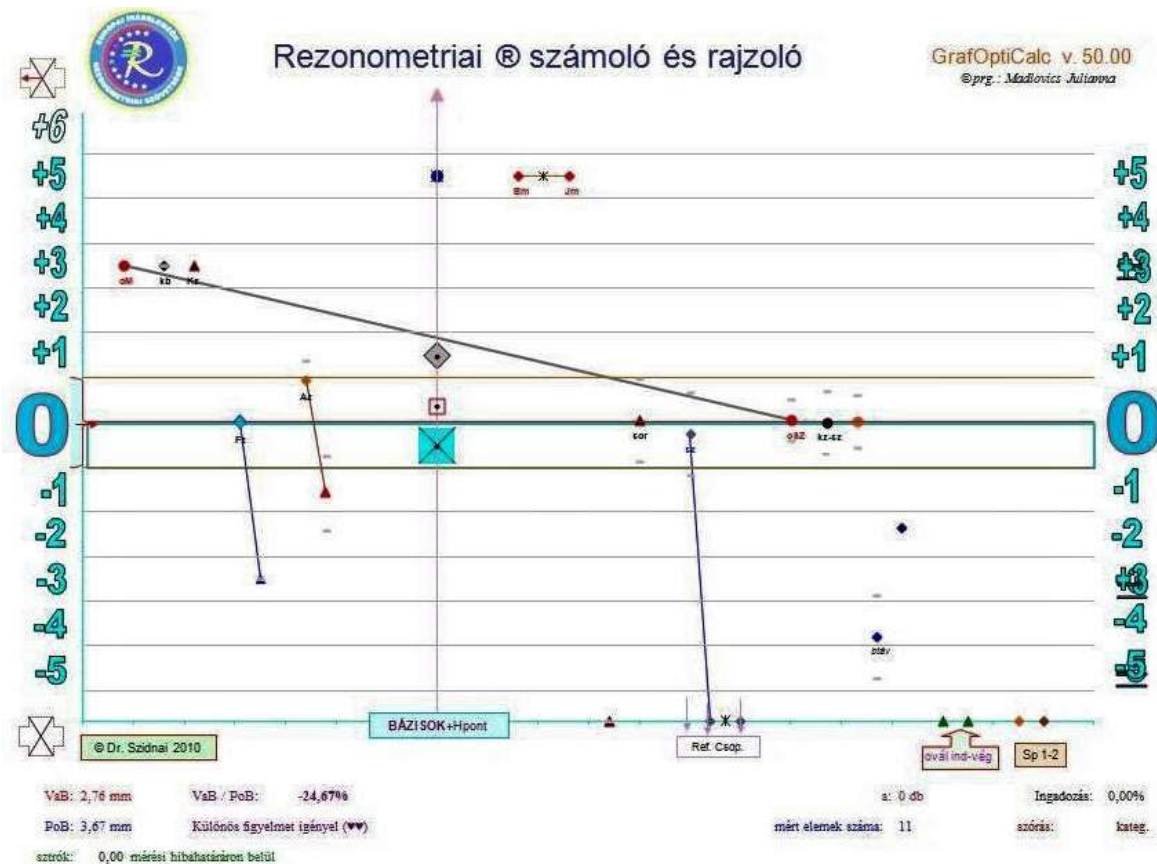
Anonymus általában a Körösről beszél. Kétségtelen, hogy földrajzilag nem tudjuk pontosan meghatározni, hogy melyik Körös folyóról van szó, csak azt, hogy a mai Körös-vidékről, annak egyik folyójáról tesz említést. A *Gesta* mindig csak egy Köröst említ és csak egyik későbbi összefüggésben gondolhatunk arra, hogy arról a folyóról van szó, amely a mai Szeghalom körül folyhatott.

A Szeghalom előfordulásai a *Gestában*: Zeguholmu, Zeguhulmu, Zenuholmu, ami kutatói vélemény szerint azonos a mai Szihalommal, vagy hasonló bizonytalanság állapítható meg a Cserhalom, vagy a Szarvashalom jelölésekor.

Minden ellentmondás ellenére leszögezhetjük, hogy a *Gesta* igen fontos helytörténeti forrás lehet a kutatók számára.

10. A *Gesta Hungarorum* Szidnai-féle rezonometriai elemzése

Podonyi Hedvig rezonometriai elemzése szerint (amelyet dr. Szidnai László rezonometriai elmélete alapján végzett) a mérés után az alábbi rezonometriai ábra (28. sz. ábra) értékeit lehet értékelni:

28. sz. ábra. A Gesta Hungarorum írója kézírásának Szidnai-féle rezonometriai ábrája
(szerkesztette: Podonyi Hedvig)

A gótikus textuális szöveg a *komplex mesterséges* kategóriába sorolható.

A valós bázis (VaB) a potenciális bázishoz (PoB) képest 24,67 %-os mértékben csökken:
ez egy látszat-állapot fenntartását, a valós gondolatok és érzelmek háttérbe szorítását, elfojtását jelzi, ami nagyon sok energiát emészt fel.

A jelentékeny, bázis (B) fölötti oválmagasság (Om) teljesen szabályos, gyakorlatilag semmi ingadozást nem mutat:

ami nyilvánvalóan nem életteli, spontaneitást is tükröző, átélt és örömteli tevékenykedés eredménye, hanem ismét csak egy külvilágnak szánt, hamis kép erősítését szolgálja. Mivel nem egyéni írásképről van szó, hanem egy bizonyos sztenderdet követő írásmód hú leképezéséről, mindez nem az iratot másoló személyre vonatkoztatható, hanem általános értelemben jelenít meg egyfajta szemléletet, hozzáállást.

Az Om-gal „együtt rezdül” középbetű-magasság (kB) és középzóna-magasság (kZ):

a napi rutin teendők, praktikus cselekvések jelentőségének fontoskodással társuló, aránytalan túlértékelését tükrözheti.

Az oválarányossági tényező tengely (OAT) magasan bázis (B) fölött indul, majd áthalad a B-on és az alatt ér véget:

az ilyen tengely a környezetet nyomasztó hatását fejezi ki, és olyan közeget sejtet, amelyben az egyénnek fel kell áldoznia önmagát másokért, illetve a közös célokért.

A felső zóna (Fz), az alsó zóna (Az), számított mérete potenciális méretéhez képest jelentősen csökken és a B alatt helyezkedik el:

a szellemi lehetőségek kiaknázásában komoly hiányosságok tételvezethetők fel, önálló gondolkodásra nincs mód, az érzelmeket kimutatni nem ajánlatos, minden tevékenység-mozzanat a kiszámíthatóságot, a szabályozottságot célozza. Ez igen sok feszültséget generálhat és egyfajta gyermeki, önállótlan állapotot tart fenn.

Egy híron, a B alatt található a sortáv (Sor), az oválszélesség (Osz), a középzóna-szélesség (Kz-sz):

melyek értelmezési tartományait kombinálva az juthat eszünkbe, hogy a leírt körülmények között a gyermeki státuszba kényszerített egyén csak úgy érvényesíthette érdekeit, próbálhatta beteljesíteni vágyait, ha mindezt abszolút feltűnésmentesen tette, és ha közben formálisan mindenben eleget tett a fennen hangoztatott társadalmi elvárásoknak.

A szótáv (Sz) mélyen a B alatt van:

az egyéni ötleteket, a saját világlátást azonban alapvetően el kellett fojtani, ami minden életterületen meghatározó, ami fő motiváló erőként hatott e szférában, az ezen kódex-írás tanúsága szerint megint csak a megkérdőjelezhetetlen, mindenek fölött álló, stabil szabályrendszer.

11. Következtetések

Az eddigi kutatók javarészt azzal a feladattal voltak elfoglalva, hogy megállapítsák a mű szerzőjének személyét, a mű korát, forrásait, de nem sok figyelmet szenteltek arra, hogy a Névtelent milyen európai szellemi áramlat, irodalmi irány magyarországi képviselőjének kell tartanunk. A *Gesta Hungarorum* helyes megértéséhez és értékeléséhez csak úgy juthatunk el, ha kijelöljük helyét az egyetemes európai irodalom fejlődéstörténetében.

A kor divatjának hódolt még a külsőségekben is. Miként író társai francia és angol földön, ő is szigla mögé rejtí nevé t és szerénykedve, de korántsem szerényen mint „mesternek mondott P.” mutatkozik be olvasójának. Prológusát levélformába önti olyan korban, amikor a levél irodalmi műfaj. Ő is gesztát kíván írni a divatos regényformában, tehát úgy, hogy színes leírások tarkítják egymást és a hősök buzdító beszédek et mondanak a csata előtt.

Az első nyomaték os kérdés, hogy Anonymus a szerző, vagy a későbbi másoló lehetett?

Az első eredeti példány, melyről Anonymus másolhatott (?) még nem került elő. A fennmaradt kódex kétségtelenül másoló kezétől származik, amit többször, de még a XIV. század előtt javítottak.

Anonymus a korábbi, XI. századi krónikákra, néphagyományokra, mondákra már nem szívesen támaszkodott, inkább írott nyugati, megbízhatóbb forrásokra hagyatkozott.

Magyarázat: „Anonymus forrásainak három csoportját különböztethetjük meg. Az elsőbe tartoznak a hazai források, ezek a Gestát mintegy honi keretbe helyezik. A második csoportba sorolhatjuk mindazokat a műveket, melyekkel a szerző minden valószínűség szerint mint kortárs ismerkedett meg. Ezekről viszont elmondhatjuk, hogy Anonymust, saját korában, a XII. század második felének szellemi és irodalmi mozgalmaiban mutatják be. A trójai mese főleg a XII. század második felében és a XIII. század elején volt divatban, s ez tette éppen népszerűvé Dares trójai történetét ebben a korban.

A forrásoknak e körétől teljesen idegen a harmadik forráscsoport: Regino krónikája és a Justinus-kivonat.”

Minden információt értékelve megállapítható, hogy a különböző profilú kutatóknak még rengeteg feladatuk van a *Gesta Hungarorum*-mal és *Anonymus*-szal kapcsolatban.

Felhasznált irodalom:

1) Farkas László-PhD doktori értekezés 2012-2013-ban

<http://uni-nke.hu/index.php/hu/500-doktori-tablazat>

(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.) http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2013/farkas_laszlo.pdf

2) Farkas László (szerk): *Írásanalitikai Kézikönyv*, MÍTÉS Z, Budapest, 2016

3) Berkovits Ilona: *Magyar Kódexek a XI-XVI. Században* Magyar Helikon, Budapest, 1965.

4) Karácsonyi Béla - Szegfü László (ed. et transl.): *Deliberatio Gerardi Moresanae aeccliesiae episcopi supra hymnum trium puerorum*, Scriptum Kiadó, Szeged, 1999. XII + 765

5) Fitz József: *A magyar könyv története 1711-ig*, Magyar Helikon, Budapest, 1959

6) Csapodi Csaba: *Az esztergomi-kódexfestő műhely a 12. században*, in: Magyar Könyvszemle, 1998, 1. szám (144. évf.)

7) Lázár István: *Képes magyar történelem*, Corvina, Budapest, 1993, 32. old., 23. kép.

8) Györffy György: *Anonymus, rejtély, avagy történeti forrás?* Akadémia kiadó, Budapest, 1988.

9) Földes Péter: *Anonymus titkos közlései művéről és önmagáról* Móra könyvkiadó, Budapest, 1994.

10) Jacques Le Goff: *Európa születése a középkorban*, Atlantis z Könyvkiadó, 2008.

11) Podonyi Hedvig: *A STÍLUS: MAGA AZ EMBER*

Művészeti stíluskorszakok és latin betűs íráások vizuális formavilágának összetevése, szimbolikus jelentéstartalmának feltárása írásanalitikai megközelítésben, Szakdolgozat ZMNE, 2011.

12) Markó László: *A magyar állam főméltóságai Szent Istvántól napjainkig*, Isbn 9632089707

13) Jakubovich Emil: *A középkori kútfőink kritikus kérdései*, Budapest. 1974.

14) Máday Pál: *Anonymus Körösköze vonatkozó adatai a Gesta Hungarorumban*, Békéscsaba, 1957.

15) Szent Gellért: *Deliberatio*

mek.oszk.hu › html › index1483(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

16) *Hahóti-kódex*

epa.oszk.hu › pdf(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

17) *Szelephényi-kódex – EPA*

epa.oszk.hu › pdf › MKSZ_EPA00021_...(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

18) *Szent István az Admonti kódex első lapján*

mek.oszk.hu › html › index393(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

19) *Enst Kódex* (OSZK, Cod. Lat. 431) Tanulmánykötet. Országos Széchényi Könyvtár - Pannonhalmi Főapátság Budapest

<https://docplayer.hu> › 107055011-Ernst-...(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

20) Gulya János: *Halotti beszéd: Háttér és erede*

epa.oszk.hu(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

21) *Pray-kódex -Halotti beszéd és könyörgés* |Magyar Nyelvemlékek

nyelvemlekek.oszk.hu › adatlap-dupla(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

22) *Gót betűk*

mmi.elte.hu › mmi.elte.hu › indexbba0(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

23) *Lornyon, monokli, cvikker - avagy a szemüveg története - Töri másképp*

<https://torimaskepp.blog.hu> › 201/05/27(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

24) *A némafilmek sztárjai hozták divatba- a szemüveg története*

<https://www.nlcafe.hu> › oltozkodjunk › s...(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

25) <http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b161/ch02s03.html>

(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

26) <http://www.mek.oszk.hu/03200/03233/html/kokay13.htm>

(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

27) *Nyelv és Tudomány- Rénhírek - Tarih-i Ungurus – az akadémia sötét titka*

<https://m.nyest.hu> › renhirek › tarih-i-un...(letöltés ideje: 2019.03.04-04.16.)

28) www.szidnai.dr.hu (letöltés ideje: 2019.04.23. rezonometriáról)

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Farkas László (Budapest), Írástudományi Szakmai Kollégium

Bérczi Szaniszló (Budapest):

A közlés hangzó formájának evolúciója a beszéd kialakulásának korai időszakában – ősfizika

Bevezetés

A beszéd a közlés hangzó formája. Kiemelt szerepet játszik ma is az ismeretek átadásában. A hangzó közlés fokozatosan vált el a közlési és cselekvési formáknak egy összetett világától. De összefonódva élt tovább ez az összetett - közlési és cselekvési – rendszer, és ma is segíti és formálja **a beszéd: a gondolkodás, a fogalomalkotás, és az ismeretek elrendezésének** együttesét. Ez a rendszer-együttes egymással párhuzamosan (egymással folyamatos kölcsönhatásban) formálódott ki, és minden mára szétvált összetevőjének a **forrása az élet volt**.

A mai kor embere ennek az egymásba fonódó rendszernek a sok ágra bomlott állapotát láthatja. A ma látott “végállapot” sok korábbi életkorszakon áthaladva jutott el a fejlődésnek erre az állapotára. Amikor a hangzó közlés fejlődéstörténetét szeretnénk kiemelni és fölvázolni, akkor ennek a nagy és összetett – az élet szerves részét képező – rendszernek a fejlődését is szeretnénk tudatosítani. Mivel történeti útról vizsgálódunk néhány alapvetést kell tennünk.

A fejlődés útja során az összetettség fokozódik, és a közlésnek sok más tulajdonsága is változik. Ezért a visszafelé nyomozott állapotokban visszaegyszerűsödést kell feltételeznünk a korábbi időkre. Az időben visszafelé haladva, ezt a visszaegyszerűsödést fokozatosan kell léptetni – ahogy az élet, életmód fejlődése is lassan, fohozatosan történt. A **visszaegyszerűsödés** figyelembe vétele nélkül a fejlődési út nem rekonstruálható.

Másrészt szét kell választanunk az evolúciós útnak az egyedfejlődésben is megfigyelhető, valamint az egésznek a “törzsfjlődésben” rekonstruálható részét. Röviden az egyedfejlődés az, amikor a mai gyermek megtanulja a kész mai nyelvet. Ezzel nem foglalkozunk, mert egészen más az időléptéke és a környezeti feltétele, mint a “törzsfjlődési útnak”. A beszéd és társult rendszereinek évszázazredre nyúló törzsfjlődési útján keresünk megragadható állomásokat. A fejlődési utat egymásra következő lépések folyamatával ábrázoljuk.

Az életet jelenségcsoportokra, eseményszálakra bontjuk. Az eseményszálak közül több közismert. Egy példa: a műszaki életben ilyen lehet egy eszköz fejlődésének eseményszála. Megfelel a tapasztalatainknak is az, hogy a korábbi egyszerűbb, a későbbi összetettebb. Rendező elv: **párhuzamosan futó eseményszálak, kapcsolva vannak**

-----→ . □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ ->
-----→ . □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ ->
-----→ . □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ ->

és az eseményszálakra állomások helyezhetők.

Az eseményszálak □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> □ -> állomásain az egyes kiemelkedő események (vívmányok) megnevezhetők.

Néhány párhuzamos szál a tudományági szálakból font őstörténethez és ember-történelemhez

Csontrendszer ősember-fejlődési szála	emberi test
Az ősember-fejlődés Genetikai (DNS) szála	emberi test
Eszközfejlődési régészeti szál	életközösség
Közlés (beszéd)fejlődési szál (valódi)	életközösség
Zenefjlődési szál (valódi)	életközösség
Geológiai környezetfejlődési szál	életközösség a környezettel

Növénytársulási környezetfejlődési szál

Állattársulások környezetfejlődési szál

Írott és hagyományozott történelemfejlődési szál

életközösség a környezettel

életközösség a környezettel

közösségi tudástól függő szintézis

Hogyan lesz ebből szintetizált eseménytörténeti leírás? Az állomások közötti kapcsolódási pontok révén. (Emlékeztetünk a feltételre: a párhuzamos szálakon haladó eseménytörténetben a múltbeli állomások elképzelésénél, megragadásánál vissza kell egyszerűsödnünk. **Minden az étellel együtt fejlődött.**

Mi lehet olyan dolog, élethelyzet, ami a visszaegyszerűsödések esetén is megőrződött az életből. Ezek az életnek az állandóságai. Rendező elv: **állandóságok keresése.**

Mi őrzi meg állandóságokat? Számos élethelyzet ilyen: az **emberi testen, az az emberi test működése, a természeti környezet.** A legfontosabb állandóságokat ezért a róla szóló közlés is “állandónak tartja meg”.

Ha a mostani vizsgálatban a rendező életdarab **a közlés**, (képi és hangzó), akkor **hol lelhetők fel** ezek az **állandóságok**? A közlés rendszerének minden alcsoportjában fellelhetők: a közlés járulékaiban: a **gondolkodásban, a beszédben, a fogalomalkotásban és az ismeretek elrendezésében is.**

A közlési rendszer fejlődéstörténetét átfogó rendező elv: az **evolúció.**

Összegzés a fejlődéstörténet leírásához:

visszaegyszerűsödés

párhuzamosan futó eseményszálak, kapcsolva

állandóságok keresése

közlés és alrendszerei

evolúció

Adottságok

A közlés módjai: képi és mozgásos (80 % felvevő kap.) és hangzó (20 % felvevő képesség) beszéd.

Az összetett történetből mi most a hangzó közlést vizsgáljuk. De tudatosítjuk, hogy korábban már létezett egy képi és mozgásos közlési forma, amit mi most “mozgásbeszédnek” nevezünk.

A közlés tartalma: az élethelyzeteknek, az élet állandóságainak az átadására irányul.

A közlés két történeti rétege evolúciós megkülönböztetés:

egyedfejlődés (gyermektől) és

törzsfejlődés (társadalmi, ősembertől)

A közlés fejlődése párhuzamosan haladt az élet fejlődésével. Mivel állandóságokra épült, ezért a közlés ma is őrzi az egykor fölismert állandóságokat, az egykori ismeret-elrendezéseket. Ezért **a mai beszédet tekintjük a közlés-fejlődési fokozatok tárházának és ősi forrásának.**

Ne feledjük: a beszéd maga is a (Gondolk.+Beszéd+Fogalomalk.+Ismeretek elrendezése) rendszer része.

Rendszerelemzésnél többször alkalmazzuk a **szétszedem-összerakom elvet.** (négyzeri alkalmazás)

Ebben a tanulmányban a szétszedem – összerakom elv 4-szeri alkalmazása a következő:

- (1) **RÉSZ és EGÉSZ** viszonyok fölismerése
- (2) **Szerkezeti hierarchia** lépcsőfokai a beszédben és a gondolkodásban
- (3) **Tartalom és forma** szerinti kettéválasztás, és annak korai egybeesése
- (4) **“Főnév” és “Ige”** szerinti szerepszétválás a gyököknél (az ősi mondattá alakítás a gyököknél).

Evolúciós rendszerünk három (vívmánnyal jellemzett) állomását már most kiemelem:

1) Az ősfogalmak szótárát – az ősfizikát – a legáltalánosabb élethelyzetek hangzókkal történt megjelölés alkotja. (**mássalhangzó szótár**)

2) Az ősfogalom szótár második rétegét a mássalhangzók összekapcsolásával létrehozott **gyökfogalom szótár** alkotja.

3) A közlés tagolását kiemelkedő szereppel végzi az **ösmondat**, amely a gyökök tartalmi “felhasználásával” kezdetben úgy jött létre, hogy a gyök alakja megőrződött.

Az ismeretek elrendezése: a hasonlóság és emlékezés

Az emberi élet a közlés során begyűjtött ismeretek elrendezése által is fejlődött. Az ismeretek elrendezését az ember és ember közötti közlés, a közösségi közléshasználat erőteljesen fejlesztette. A világlátás közölhető része mindig egyúttal közösségi is volt.

Amikor azt a kérdést tesszük föl, hogy mit látunk ma a világ eseményeiből, az élethelyzeteiről, akkor képletesen azt kell mondanunk, hogy legfőképpen azt, amit már „megtanultunk látni”. Ezért is van az, hogy a valóságon mindenki mást ért. Mert a „valóság”, nem mint állandósult állapot létezik a tudatunkban, hanem az emlékezés folyamata szerint állandóan megépül. Emlékként rögzül az, ami gyakorisága és korábbi esethez való hasonlósága miatt megszokottsággá válik. Az ilyen eseménysorok „elrendezettsége”, ismételhetősége öröklődik egyik napról a másikra. A valóság – a különféle közlési formák keretei között – a közlésben megjelenő gondolati egységek, képek, mozzanatok, fogalmak segítségével föl is idézhető, megépülhet emléksorozatként.

A világ „látása” az érzékelésekkel kezdődik. Az érzékelés világa jelenségek sokaságát építette be az emlékezetbe. Az érzékszervek egyszerre észleltek és a látott dolgok észlése együtt járt a hangzások és a testfelületen át érkező hatások átmeneti rögzítésével. Az érzékelések szétválogatása tette lehetővé azt, hogy az együtt előforduló hatásokból egy-egy esemény jellemzői kiemelkedjenek. Azok az események jutottak el legkorábban az ilyen érzékelhetőségi, tudatosulási szintre, amelyek gyakoriak voltak és azonos, vagy közel azonos formában ismétlődtek meg. Az élethelyzetek gyakorisága és állandósága mindvégig meghatározó szerepű az ismeretrendszer formálásában.

A modern agykutatás föltárta, hogy az összetett élethelyzetet észlelésekor az agy szétválogatja (csoportosítja) a beérkező ingercsoportokat gyakoriság, erősség, állandóság, megbízhatóság és több hasonló szempont szerint. A beérkező új élethelyzetről jövő ingerek által fokozatosan ismertté váló világ az emlékezés során állandóan megépül úgy, hogy a már bejáratott jelzéssorozatok gyorsabban épülnek föl a már „behuzalozott” és szétválogatott pályák mentén. Az emlékek újjáépítésében, ezáltal, fontos szerephez jutnak azok a hasonlóságok, amik az élethelyzetek között fennállnak.

A hasonlóságok alapján értjük meg az emlékek létrejöttét. Az emlékek ugyanis az ingerületnek az ideghálózat érintett pályáin történő újraépülése során jelennek meg a tudatunkban. Az idegpályákon szétfutó, már begyakorolt jelzéssorozatok az adott élethelyzetekre mintegy „behuzalozódnak”, ismételtnek tekinthetők. Az újabb ismétlések során gyorsabban „harapóznak el” (Németh L. 1973) a korábban már megélt élethelyzetek esetén. Ez az elharapózás az, amit az emlékezés egyik fontos vonásának tekinthetünk (Racsmány M. 2017). Az emlékezés szerepe fontos összetevője lesz a fogalomalkotásnak akkor, amikor hasonló jelenségek közös jellemzőit kell fölismernünk.

A közlés által a korai időkben átadható gondolati egységeket (képeket, mozzanatok, hangzásokat) utánzásoknak tekinthetjük. E korai utánzások a világ jelenségeinek egyfajta leképezését jelentik és a jelenségek hasonlóságára alapozódnak. Utánzással előállított ősi gondolati egységeink az emberi közösség összehasonlító munkájának eredményei. Ezeket az emberi közösségek fokozatosan alakították ki és fejlesztették a közlés során. Az utánzott élethelyzetek a leggyakrabban ismétlődők voltak. Ma úgy is mondhatnánk: ezek voltak az élet állandóságai. Ezek ismeretére kellett megtanítani a fölnövekvő nemzedéket is.

A legősibb utánzási eszközünk a testünk volt. A test térbeli elhelyezkedése, mozgása, hangadása, élettevékenysége mind ismételhető volt egy adott időpontban, amikor közlési szándékkal utánózni akartuk a kiválasztott élethelyzetet. Ezt az utánzást – élethelyzet bemutatási céllal – egyre pontosabban, egyre hűségesebben volt szándéka közölni az ősi embernek.

A hangzó közlés előtti rétegek: a képek észlelésének, a mozgásnak és a látásnak a szerepe

A hangzó közlés lehetősége előtt év százezredek éltek főemlőskori és ősember kori világ ismeretkincsét halmozott föl az emberi agyban, számos formában. Három érzékszervi tapasztalási mód gyűjtötte ezeket. A látás, a hallás és a többi érzékszerv együttese. Mégis, ki kell emelnünk a látás mellett a mozgásérzékelést, mert ez az a cselevési forma, amit utánózni is lehetett. A közlés céljára ugyanis a hallás csak a hangadással, a látás képe pedig csak a vele együtt megjelenő mozgással alkalmas. A hallásnál is, a látásnál is, és a mozgásnál is bizonyos ismétlődő (használt) élethelyzetek, mozgási vagy alakzatba rendeződési mintázatok azok, amelyek fokozatosan beíródva az agyba, emlékképeket hozhattak létre. A már bevésített emlékképek azután összehasonlítási alapot adtak a későbbi élethelyzetekre. Ezek közül kétféle közlés volt lehetséges a hangzó közlés előtti világban: a földre, falra rajzolt képé, és a mozgással megismételt mozdulatsorozaté. Mindkettő rendelkezett előnyökkel, amit a fiatalabb nemzedék fölkészítése során bizonyára ki is használtak az együtt élő embercsoportok.

Minden olyan érzékelési ismeretforma, ami megelőzte a hangzó közlést, egy fontos „gondolkodási” módszer kifejlődéséhez járulhatott hozzá. E módszer azáltal ébresztett föl tudatosságot, csoportosítást, hogy a már ismert jelenségekben **észrevette a közös jegyeket** és elraktározta azokat. Példaként említhetjük azt, hogy a színek szerinti **használt** anyagokat, jelenségeket valahogy egyetlen kis „emlékdobozban helyezte el” a tudatában az ősi ember. Ugyanígy tehetett a közös jegyeket tartalmazó hangzási és képi, vagy mozgási helyzetekkel is. Például az ugrás mozdulatánál az elrugaszkodás ilyen közös jegy. Gyümölcsök begyűjtésénél ilyen a leszakítás mozanata. Szándékosan most még csak kisebb egységeket említek, hiszen az majd egy fejlődési fokozat lesz, amikor egyre hosszabb cselekvéssorok vésődnek be és válnak közölhetővé az első nagy közlési rendszernél, a mozgásbeszédnél. A mozgásbeszéd egy olyan közlési forma lett, amelynél már élethelyzetek bevésített képe sorozatba állt össze és ez által egy hosszabb közlési lánc alakult ki.

Ahogy már szóltunk róla, a hangzási képletek szintén összetevői az élethelyzetekről kialakuló emlékképeknek. Kísérik is az egyes élethelyzeteknek a mozdulattal történő bemutatását. Döntő fordulat azonban addig nem következik be a közlésben, amíg a hangzó közlés egy sajátos vonását nem tudatosítják. Ez pedig az a tulajdonsága a hangnak, hogy látvány nélkül is föl tud idézni élethelyzeteket. Amíg tehát a képi közlés sok szempontból hatékonyabb, gyorsabb, átfogóbb közlést tesz lehetővé, addig a hangzó közlés nem fejlődik tovább arra a szintre, amit maig hatolón befutott a gondolkodás formálásában.

Ma is azt mondjuk, hogy egy kép fölér tízezer szóval, de ma ezt azért állítjuk, mert a hangzó közlés végig kíséri életünket. A hangzó közlés olyan szintre jutott, hogy az élet számos területén meg lehet élni egyedül a hangzó közlés segítségével. Ma a képi közlés kiegészíti a hangzót, és bár a modern technika ontja a képeket, mozgásrajzokat, képi történeteket, rendezett elméleti tudásra hangzó közlés, a gondolatok állandó megfogalmazása nélkül nem lehet.

A gondolkodás első és legfontosabb eszköze ma is a hangzó beszéd. A jelenségek táblázatosan, rajzokon, vagy később elvont képletek formájában történő rögzülése egy igen fejlett gondolkodási rendszer képi világát jelenti. Ez az átfogó képekbe rendezési művelet az, ami nem képzelhető el képi látás és a képek útján történő összekapcsolás nélkül. De ez a kép már a gondolkodás eredményeként születik bennünk, s nem az élethelyzetek folyamánya. A modern kép elvonatkoztatási szintek lépcsőin haladva formálódik. Amikor tehát el akarunk jutni a modern képek és ábrák világáig, a korai képeket sem hagyhatjuk említés nélkül. A modern képi világba ugyanis a természetről már korábban megszerzett ismeretek is bele vannak sűrítve. Tömörítő erejük a képletekbe sűrített fogalmi világ erejéhez hasonlítható. Ezért amikor a hangzó közlés korai történetéről szólnunk, a modern képi összegzés tömörítő erejét sem nélkülözhetjük.

A magyar nyelvben jelen lévő szerkezeti szintekről és a bennük rejlő hálózatokról

A beszédet megelőző korábbi időszak az, amikor a kép, a mozgás és a hang segít a környezeti jelenségek közötti tájékozódásban. A látás nyomán az agyba bevésett képek, a velük társultan jelentkező mozgás és hangok együtt mozduló szereplőket láttatnak az ősi emberrel, már korán a beszéd művészete előtt is. Ennek a három kiemelkedően fontos tartománynak a kifejlődése alapot képez arra, hogy hosszabb események bemutatására kifejlődjön a mozgásbeszéd. A mozgásbeszéd mozzanatok sorozatával ismétli el a valódi, éles helyzeteket. Ez a mozgásos elisméltetés a mozgásbeszéd.

A mozgásbeszédet természetes összetartozással kíséri egy kibontakozó gondolkodásfejllesztő közlés, a hangutánzás. A fölhalmozódó hangképletek egy idő után összehasonlításra kerülnek. Ennek nyomán pedig válogatás kezdődik a hangutánzó hangképletek körében. E válogatás eredményezi azt, hogy egy-egy közös hang kiemelkedjék a hangok sokaságából, mint közös jellemző. Ebből alakul ki az a mássalhangzó, ami érteménnyel bír. A hangértemény kifejezést a Czuczor Fogarasi szótárból vesszük.

A közös hang kiemelése egyúttal össze is kapcsolja azokat a jelenségeket, amelyekben ugyanaz a hang előfordul. Mivel így az „összetartozó” jelenségek is összehasonlítás tárgyai lehetnek, fölmerül az, hogy ugyanolyan részjelenség okozza a közös hangot. Ebből válik tudatossá a hangértemény. Ezáltal a közös hang kiemelése jelenségosztályozássá is válik.

A jelenségosztályozás egyúttal egy indukciós logikát is elindít. A sok közös hangutánzó elemet tartalmazó jelenség irányítja a figyelmet a más hangképletekben is meglévő, és belőlük jellemzésre kiemelhető hangra. Ez a fölismerés elterjed, jelenség-jellemző stratégia lesz. Ez a stratégia egyúttal hálózatba is rendezi a sajátos élethelyzeteket. A jelenségeknek, élethelyzeteknek ez az összekapcsoltsága az első olyan hálózat, amelyet hangzás útján hozott létre a hangzó közléssel élő ember.

A hangképletek szabványosodása irányt mutat a gyökök felé. A gyökben már két hanggal jellemezzük az élethelyzetet: az első mássalhangzóval és az utolsó mássalhangzóval. Az első mássalhangzóval végzett jelenségosztályozás és a mik mássalhangzóval végzett jelenségosztályozás összekapcsolja a két hanghoz vezető jelenségcsoportot. A gyökképzés egy újabb hálózat-építési folyamat.

A gyököktől kétféle kiterjesztési irány indul el. Az egyik fogalmi szintű: a gyökkel megragadott fogalomnak a hasonló (vagy rokon) jelenségekre történő kiterjesztése. A másik a gyök toldalékolása hangérteménnyel. Amikor az oda kapcsolt újabb hangérteménnyel három mássalhangzós fogalom épül, a kiterjesztés ismét újabb hálózatképzést indít el. A gyökkel megragadott fogalomnak toldalékkal, ill. változó köztes magánhangzóval történő fogalom-kiterjesztése önálló fogalombokor hálózathoz vezetett, amit a kutatás a szócsaládosság során ismert föl.

A fogalombokor hálózatában a fogalmak társultan vannak jelen, és az ősi képre, az ősi élethelyzetre visszavezethetők. De a visszavezetés nem áll meg a képpel is megragadható élethelyzetnél, mert élő marad a hangérteményeken keresztüli kapcsolat az alapjelenségekkel is. Ezért a többszörös hálózatképzés nem csak horizontális hatókörű, a rokon fogalmak körét építő, hanem „vertikális” is, mert a hangértemények által a korábbi hierarchiaszintek felé is kapcsol. A hangérteményen keresztül közvetlenül az eredeti élethelyzetek felé is kapcsolatot őriz a hálózat.

A szerkezeti hierarchia emeletei, és az egyes emeleteken kifejlődött gondolatátársítási hálózatok is mind a fogalmak megszótságát erősítik. A fogalmakat beágyazzák az életbe, az életjelenségek körébe, ahonnan a hangutánzás kifejlődött. Ezt a gazdag fogalmi szövedéket érzékeltette Németh László, aki azt mondta, hogy „a gondolkodás a világra kivetett fogalmi háló”. A nagy író önkéntelenül is érzékeltette ezt az összeszótt szerkezetet, a magyar nyelv összeszótságát.

Az érzékelés együttes világa: a látás, a hallás, és a testi mozgás közlése mozgásbeszéddel

Ma könnyen szétválasztjuk a test érzékszervein át érkező hatásokat. De az észlelt jelenségdarabok világát egykor még, a közösség a mozgással végzett közléssel építette ki. Tekintsünk át néhány érzékelési helyzetet, s látni fogjuk, hogy az élethelyzetek egyszerre veszik jelzések zápora alá a testet. Minden élettigény (éhség, szomjúság, fájdalom) összetett formában jelez. Egy része képi formában is megjelenik (pl. ürítések), más esetben a bőr, az izmok és más testi állapotváltozások jelzik az igényt (pl. szomjúságot a száj kiszáradása). Ezekből csoportosíthatók azok, amelyek elsősorban a test izomzatában jelentkeznek, például erő kifejtés, elfáradás, küzdés, emelés, különféle mozgások, kézi cselekvések, stb. Testfelülettel és izomzattal érzékelhetők az összetettebb változások is, az erő kifejtés egymásutániséga, ismétlődése, fokozódása, csökkenése. Érzékelhetők állapotjellemzők: hideg, meleg, langyos, tüzes, vizes, száraz, nyúlós, csípős, lágy, kemény, stb.

A látással is érzékelhetők az egyszerű változások: mozgás, egymásutániség, ismétlődés, közeledés, távolodás, kisebbedés, nagyobbodás. Érzékelhető a térbeli helyzet: jellemző változások a földfelszínen, levegőben, az anyag szerinti különbségek, érdes, sima, göröngyös, sziklás stb. felszín. Ezek közül több, a képi fölismerés mellett a felület érzékelésével, és az izomzattal együtt érkező jelek alapján kap azonosítást egy-egy élethelyzetről.

A hanghatások szintén kísérik az eseményeket. Itt is az érzékeléssel fölismerhető közös jegyek összehasonlítása a jó kiindulási alap a változások észlelésére. Érzékelhető az egymásutániség, az ismétlődő hang, a közeledő hang, a távolodó hang, a csökkenő hangerő, a fokozódó hangerő, hangszínárnyalatok (zizegés, surranás, neszezés, ordítások, nyerítések, bölgések, csicsergések, madárdal, tücsökciripelés, a természet muzsikája).

Röviden utalnunk kellett arra, hogy milyen gazdag ismeretcsoporthoz álltak már az ősi ember rendelkezésére a korábbi, mozgással (utánzással és mutatásokkal) történő közlés idején. Mindezek továbbfejlesztése válik láthatóvá akkor, ha az addig elrendezett ismeretekhez hasonlíthatjuk a tudatossá és akaratlagossá váló hangkiadás ismeretrendszerét (a fokozatosan kibontakozó beszéd világát). A gondolkodásnak a képi világhoz és a mozgásokhoz kapcsolódó részei voltak azok, amelyek egyfajta rendszerré állhattak össze az ősi, beszéd előtti gondolkodásban. Ez a gondolkodási és közlési forma ma is része mindennapjainknak, de ma már csak „kevésbé hatásosan” tudjuk használni. Rajzban, szerkezetek összeállításában, műszaki életben vagy a mozgással közölhető arcjátékban, mozdulatokban, sportban, táncban jelen vannak. A népi műveltség jelentős részét teszik ki. De a munkavégzés döntő többsége ma a beszéden alapul, és a képi, mozgásos közlési formák mára háttérbe szorultak. Azt tudjuk, hogy létezik képi gondolkodás, de most a reá rétegzett hangzó beszédnek - és vele a gondolkodásnak is - az ősi gyökereit kutatjuk.

A beszéd fejlesztette ki a fogalmak világát, az összefüggések pontosabb megfogalmazhatóságának világát, tehát a magasabb szintre emelt gondolkodást is. Mindezt összességében ma nyelvnek is nevezik. Ha pontosabban akarunk fogalmazni, akkor azt is hozzá kell tennünk, hogy a formálódó hangzó közlésből vált ki az, amit ma ténylegesen gondolkodásnak nevezünk. Ebben a gondolkodásban jelentős szerephez jutott az elvontság. A képi gondolkodás erősen kötődik alakzatokhoz, színekhez, élethelyzetek képéhez. A gondolkodásnak ez a képi világhoz kapcsolódó része – mondhatni – háttérfölvázoló összetevője lett az elvontabb fogalmakkal végzett gondolkodásnak.

A beszéd kialakulásának főbb vonalairól a hangzó közlés szerkezete tudósít. A hangzó közlés kifejlődésében is döntő szerephez jutott az emlékezés, amely a hasonlóságok révén kapcsolta össze a jelenségvilág különféle élethelyzeteit. De a képi és mozgásos közlés világ már megalapozott számos, a hangzó közlés kifejlesztésénél később is alkalmazható módszert. Ezek között az összehasonlítást, a hasonlóságok fölismerését, a jelenségek csoportba rendezését, vagy a nagyítást és kicsinyítést, és még számos – a jelenségeket társítva vizsgáló – módszert említhetünk, melyeket „készen kapott” a hangzó egységek kezeléséhez. A hangzó beszéd kifejlesztésének „forrását” képezik az ilyen módszerekre való *emlékezések*, és a jelenségvilág gyakran ismétlődő

élethelyzetei, *állandóságai* is. Mindezek egy analógiás jellegű gondolkodás létrejöttét támogatják a korai beszéd idején. A jelenségeknek a képi módon - és később hangzás útján – történő összehasonlítása olyan alapozás, amely mindmáig fölismerhető a beszéd szerkezetében. A hasonlóság fölismerése teszi lehetővé az ismeretek elrendezésének azt az útját, amit a korai nyelvfejlődés követ, s amit mi is fokozatosan rekonstruálunk.

A közlés fejlődési útja

Amikor a közlés oldaláról vizsgáljuk meg a beszéd előtti világot, azt kell fölismernünk, mi az az átadási forma, ami lehetővé teszi egy-egy jelenség közlését egy másik ember számára. Mivel a mozgás a látással leginkább támogatott cselekvés, ezért a spontán hanghatás mellett a mozgással való közlés mutatkozik a legkorábbi fő ismeretátadási formának. Természetesen ez a mozgásbeszéd együtt történik a hang, a tapintás, az arcjáték társuló formáival, mégis a fő ismeretátadási forma a test mozgásával történik.

A korai ember is azt tudja közölni, amit önmagában már megértett. Már az érzékelés korai szakaszában kialakul az eseményekre, mozzanatokra tagolt jelenségvilág, ahogy erre utaltunk az egyes felvevő érzékszervek érzékeléseinek bemutatásánál. Az összetettebb ismeretrendszer kialakulásához a *rész-egész viszony* fölismerése nélkülözhetetlen. Mik lehetnek a fölismert rész-egész viszonyai ennek a tagolt jelenségvilágnak?

Tekintsük az emberi testet példának: itt a részek „önállósága” együtt jár e testrészek közös használatával. A mozgások során az *élethelyzetek szereplőinek állandósága* egy alapvető fölismerés. A részek és a nagyobb egységek összetartozása, esetenkénti szétválása, a részek többféle kapcsolódása is ilyen. A rész-egész szempontból figyelt összképben is tudatosult az egymásutániség, az ismétlődés, a közeledés, a távolodás, a kisebbedés, a nagyobbodás, a térbeli helyzet. Tudatosulhatott a jelenség térbelisége a földfelszínen, vagy a levegőben, vagy a különféle tájakon (füves, sima, sziklás-göröngyös), a környezeti szereplők nagysága az emberhez képest, elmozdíthatósága, vagy helyben maradása: mindez fokozatosan, beszéd nélkül is. Ezeket a jellemzőket részben már a mozgásos utánzással (mozgásbeszéddel) be tudta mutatni az ősi ember a többieknek. (Például a nagyságot körömnnyi, ujjnyi, arasznyi, könyöknyi, karnyújtásnyi, ölnyi, lépésnyi méretben.)

Hatalmas tehát a – képi úton szerzett - tárgyismeret és a kapcsolat-ismeret a jelenségvilágról, már a hangzó beszédet megelőzően is. Az élethelyzetek csoportosítása is sokféle lehetett. Éppen azért, mert a jelenségekben a résztulajdonságok mindig kapcsolatosan jelennek meg, a közléskor az élethelyzetek mozgásos, mutogatásos utánzása csak korlátozottan teszi lehetővé a közlés pontosságát. Erőkifejtést, cselekvéssorozatot be lehet mutatni különféle mozgási műveletekkel, de hogyan lehet közölni például a színt, amikor nem nyílik az olyan, vagy hasonló színű virág? Az emberi érzések, bizonyos tulajdonságok, a ritka jelenségek nagyon nehezen közölhetők mozgásbeszéddel.

A közlés a hangképzés módja felől tekintve

A mai beszédet figyelve, és rendszertanilag elemezve, fölismeréseket tehetünk arról, hogyan alakítottak ki őseink pontosabb közlést a hangok segítségével. A hangzó közlés azonban sokkal összetettebb, mint hogy csak a hangok megjelenésének élethelyzetektől függő szerepét vizsgáljuk. Mert a hangok hangoztatása mellett a *hangképzés módja* is fontos része a hangzó közlés módszerének. Gondolatilag ***a fő ismeretrendező cselekvés a jelenségvilág egyfajta csoportosíthatóságán alapul***. A beszédre „reá vivő” gondolkodás egy sajátos összetett rendszer kialakulását jelenti. Olyan rendszerét, amely miközben *szétválasztja* a jelenségek jellemzőit, s *kiemeli* azok közül a másfajta jelenségekkel összetartozókat, mást is tesz. Valamilyen formában ezt a közös jellemzőt „*lekicsinyíti*”. Fölhasználja a mozgásbeszéd *tagolását* is, és a mozgásbeszédből jól is-

mert *utánzást* is. A *közös jellemzőt* nem nagy mozgással, hanem *kicsi mozgással helyettesíti, miközben* a kicsinyített mozgással *hangot is ad*. Összegezve: a beszéd kialakulásához tehát fölhasználta az ember az addig kifejlesztett *összehasonlítást* (emlékezőt), a közös jegyek kiemelését, a közös jegy kicsinyítését, hangadással való összekapcsolását, a jelenségek összetevő mozzanatokra tagolását, a mozzanatok összekapcsolását, majd egyre összetettebb sorokba rendezését. Hogy ezt a gazdag fejlesztési sort bemutathassuk, el kell végeznünk a beszéd rendszerelemzését.

Jelenségcsoportok bemutatása mozgással és képpel a hangzó közlés előtt

Nagy léptékben a természeti jelenségek egy része közölhető volt mozgásos utánzással (például ujjak mozgása a tűz fölé emelkedő kézen jelezheti a fől szálló füstöt.) A cselekvési események sorozatát el lehet „játszani” mozdulatsorokkal, tánccal, s egy egész nap eseménysora bemutatatható így az esti tábortűz mellett, „elbeszélésként”. Néhány elvontabb közös tulajdonság kifejezése is megkezdődhetett a mozgásbeszéd során. Fölismerhetővé válhatott például a nagyítás és a kicsinyítés jelensége, a távoli dolgok közelhozásának, s itt a „tábortűznél” történő földidézésének a képessége. Ebben segített a megnyúlt árnyék, vagy a távolból is látható tűz. A „nagy” mozgás (pl. járás) kézre történő kicsinyítése, (pl. gyaloglás bemutatása az ujjakkal). Ezekkel a kifejező eszközökkel ma is élünk. Az arcjáték is a mozgásbeszéd része mind a mai napig. A közlésnek a mozgás útján történő megvalósítása – képek fölhasználásával - számos formában létezik napjainkban. Szükséges lesz azonban fölismerni a közlésnek olyan tartományait is, amelyek hiányoztak a képi-mozgásos közlési világból. Ha csak összefoglalóan *elvontságokat* említünk, akkor egy nagyon pontos, részletek nélküli, átfogó mai fogalom segítségével jelenítjük meg ezt a hiányt. Egyszerűbb lesz egy példával érzékeltetni, hogy milyen hátrányai vannak a képi közlésnek akkor, ha a jelenségekben előforduló közös jellemzőt akarjuk a tudtára hozni egy embertársnak a mozgásbeszéd világában.

Tekintsük a következő példát. A mozgások alapján már fölismert – ma így nevezném: „kijön valahonnan” - jelenséget szeretném közölni a társaimmal. Legmozgékonyabb testrészem a kezem és a karom, ezért kézzel lazán megfogom a fűszálakat és húzom az ujjaimmal a fűvet fölfelé. Ezzel érzékeltetem, hogy fölfelé halad a fűszál is. Aztán leguggolok, és a karommal átölelem egy kisebb fa törzsét, lazán, hogy fölemelkedni tudjak mellette. Ezzel az emelkedéssel elismétlem a fűnél bemutatott fölfelé mozgást. A forrást egy sziklánál egy ismétlődő kiszedő mozdulattal jelzem: kijön belőle. Ugyanezt mutogatom el a füsttel is a tűz fölött. Az egymás utáni gyors bemutatással érzékeltetve tehát nem csak a fű jön ki a földből, hanem a fa is, a füst is kijön a tűzből, a víz tetejére kijön a fagyott réteg télen, s a forrás a kövek közül. Mindezt csak a közlés akkori módján, mutogatással, és a sokféle folyamat elismétlésével lehetett megtenni. Föl sorolással. A természeti jelenségekhez hasonló mozdulatokkal.

Jelenségcsoport bemutatása kicsinyítéssel

Új utakat nyit meg a kicsinyítés egy sajátos alkalmazása. Őseink addig gyűjtenek a fent említettekhez hasonló jelenségeket, amíg eljutnak a száj környékén megfigyelhető hasonló jelenségekhez. Természetes, hogy valakinek föltűnik: a szájon át történő szándékos levegő-kipréselés, a kifújás is kijövési („kijön belőle” típusú) jelenség. De más emberközeli – a testből történő ürítésnél is jelentkező – kijövési jelenséget is gyakran kísért hangzás. Azokat a szükség idézi elő, de ritkán, mert azok testműködési kijövések és hangzások, amiket mindenki ismer. A száj mozgásával létrejövő kifújásos hangzások is mindenki által gyakoroltak voltak. Mindenki hallhatta a hangzását ezeknek a mozgásoknak, de bármikor el is ismételhette azokat. A szájon át történő kifújás akaratlagos tevékenység. Ezért egy elképzelhető fejlesztési lépés az lehetett, hogy az előzőben föl sorolt mozgásbemutatóhoz hozzátett egy kifújást. A bemutató sorozat minden egyes eseményénél elismételt kifújás így tudatosíthatta a két jelenség közötti kapcsolatot. Egy idő után már elég lett csak a „*szájba kicsinyített*” mozgási változat *földidézése* a „kijön belőle” jellemvonás

jelzésére. E természetes láncolatban végbement „fejlesztési folyamat” végén állandósulhatott a „rövidítés” lehetősége: a „kijön belőle” jelenséget egyetlen szájba kicsinyített mozdulattal össze lehetett foglalni. Ezáltal a „kijövése jelenségek” közösen bemutatathatók voltak kicsinyítéssel, és kiemelhetővé váltak az addigi hosszú, mutogatásos közlési világból. Erre az eseménysorra tekintve azt látjuk, itt egy forradalmi lépés következett be. A szájra kicsinyítéssel össze lehetett vonni a nagyobb térbeli mozgásokat bemutató hasonló élethelyzeteket.

Jelenségcsoport bemutatása kicsinyítéssel egybekötött hangadással

A közlési fejlesztés következő kicsi lépése az lehetett, hogy a „**szájba kicsinyített**” mozgási változattal együtt **hangzó módon is fölidézésre** került a jelenségcsoport közös jellemvonása. A „kijön belőle” jellemvonás jelzésére például az a megoldás született, hogy **a száj mozgására kicsinyített mozdulatot hangzó módon is fölidézték**. Mert ha egy erősebb hangzó hatás is kísérte a kicsinyítést, akkor a társak csoportja, **láthatta** is, és **hallhatta** is a hangzását. (A hang keltése úgy történik, hogy a felső fogisor és az alsó ajak között kifújuk a levegőt: **fű**.) Ez a szájbeli hangkiadó mozzanat úgy viselkedik, mint a fű, a fa, a füst, a fény a maga életbeli és térbeli helyzetében, de kicsinyítve. A szájmozgást kísérő hangzás gondolatban szintén a mozdulathoz kapcsolódott. Ezáltal tudatosult, hogy **a hangot**, - ami a mozgást kíséri a kicsinyített mozgás esetén, - a közös jellemző jellemzésére használhatom. Amikor „kijövése” jelenséget akarok megjelölni, elég, ha kifújok egy lélegzetnyi levegőt: **fű**. **A kicsinyítés és a hangzás együtt fordult elő először, de később elég lett a hang is, egymagában, a jelenségtípus fölidezésére.**

Összefoglalva: a hangzásos-kicsinyítéssel fölfedezést az jellemzi, hogy a látható környezeti jelenséget bele lehet „**kicsinyíteni**” a szánkba. Ekkor egyúttal egy **hang is hallatható**, amit föl lehet használni a jelenségcsoport azonosítására. Ezzel a fejlesztő lépéssel olyan következtetés is születhetett, amit más esetre is lehetett alkalmazni. Ez a fölismerés a következő. Ha **az élethelyzet szájra kicsinyített térbeli képe és mozgása ahhoz hasonlót mutat és cselekszik, mint a valóságos esemény, akkor a szájszervekkel ily módon előállított hang alkalmas összefoglalásra és kiemelésre más élethelyzetekben is**. Mindez akkor érvényes, ha más térbeli cselekvésbeli jelenségcsoportok körében is számos, egymáshoz hasonló képet és mozgást összefoglaló esetet találunk.

Ennek a fölfedezési láncnak a rendkívüli horderejét az mutatja, hogy sok más jelenségcsoportra is alkalmazható lett s máig hatóan megalapozta a beszédet. Ebből a fölfedezési láncból született meg az, amit első fogalomszótárnak neveztünk el. Mert ezzel a fölfedezéssel egykor elindulhatott a mai beszéd legkisebb elemeinek, a jelentéssel bíró beszédhangok egy csoportjának, a **mássalhangzóknak** a fejlesztése (Bérczi, 2017). Ma még nem tudjuk, hogy ez mikor történt. De azt látjuk, hogy a mássalhangzóink világa ma is hordozza ennek a korszaknak az azonosíthatóságát a fogalomkincsben. Az első fogalomszótárt mindmáig a mássalhangzóink adják. S ma is jellemezni tudjuk egyetlen közös hanggal az egymáshoz hasonló részjelenségeket.

Rendező elv a beszéd születéséhez: a tartalom és forma egysége

A gondolkodás, a beszéd, és a fogalomalkotás egymástól elválaszthatatlan élettevékenységek. Forrásuk az emberi lét egyik legfontosabb jellemzője a közlés. A közlés: ismeretátadás az embertársaknak. A közlés lényege az utánzás. A hangzó utánzás kései fejlesztés más közlésformákhoz (pl. a mozgásbeszédhez) képest. A közlések egymással párhuzamosan fejlődtek. Mai állapotukból következtethetünk korábbi állapotaikra is. E visszakövetkeztetést a közlések rendszert alkotó volta, valamint az **evolúciós törvények** teszik lehetővé.

Amikor kiemeljük a *beszéd rendszerét*, egy fontos törvényszerűséget is ki kell mondanunk. ***A beszéd a tartalom és a forma egységét megőrző rendszer*** (a magyar nyelv esetében biztosan). Ez a tartalom és a forma közötti egység teszi lehetővé, hogy *állandóságokat* ismerjünk föl az összetett rendszer szintjein. A mondatok szerkezete, vagy a bennük előforduló szavak ilyen állandóságok, melyeket minden mai nyelvelemző ismer, elismer és fölhasznál. Vannak azonban olyan szerkezeti szintek is, amelyeken a tartalom és a forma közötti egybeesés alapján fölismerhető állandóságokat az elemzők jelentős része – bár tud róla - nem ismeri el. (Ismerheti, hiszen másfélszáz éve akadémiai kiadványok rögzítették fölismertségüket.) Aki fölismerték a beszéd szónál kisebb állandóságait, nevet is adtak nekik. ***A tartalom és a forma egybeesése*** nem csak az egyszerű szóra igaz (gondoljunk a szó ragozott alakjára), hanem a szó szintjénél mélyebb szerkezeti szintek egységeire is. Mivel ezekből több is van, ezért a következő fejezetekben a beszédre bemutatott rendszerelemzést a rendszerek általános természettudományos bemutatásával kezdjük.

A közlés egyre magasabb szintű ismeretátadást tett lehetővé. A közlés két ágon fejlődött. Az egyik ág a ***formálódó ismeretrendszer*** gyarapította, a másik ágon a ***közlési forma*** fejlődött. Az ismeretrendszer gyarapítása, a tartalom fejlesztése a gondolkodás kialakulását hozta magával. A közlési forma fejlesztése a hangképletek formálása útján a beszéd formai képét fejlesztette. De ez a fejlesztés mindig összhangban történt a közlés két oldala között.

Az ismeretrendszer korábban fejlettebb volt a képi-mozgásos gondolati tartományban. A hangzó képletek formájában jelentést hordozó közlési forma e mellé társult, vele együtt fejlődött és idővel vissza is hatott rá. Amikor a hangzó közlés korai időszakával foglalkozunk a párhuzamos szakaszt elemezve érdekes fejlesztő lépéseket rekonstruálhatunk e sokszálú eseménysor kölcsönhatásairól is. Ismeretrendszerünk és beszédünk mai gazdagsága ekkor kezdett el kibontakozni, éppen e kölcsönhatás támogatásával. Mindez a távoli múltban történt, ezért a hihetetlenül gazdag tapasztalatokkal járó eseménysorra, mint időutazásra hívjuk meg olvasóinkat.

Egy élő rendszernek, a beszédnek a szerkezete: a magyar nyelv rendszerelemzése

A beszéd összetett rendszer. Mivel a beszéd a gondolkodással párhuzamosan fejlődött ki, ezért minden további megállapításunk valójában a beszéd és gondolkodás cselekvés-együttesre érvényes. Kivételt képeznek a hangadás fiziológiájához kapcsolódó szempontok.

A beszéd és gondolkodás összetett rendszere a nyelv belső szerkezetéből érthető meg. Alkalmazzuk először az előző fejezetben bemutatott általános rendszerelemzési fölbontást. Ez azt jelenti, hogy a szerveződési hierarchiaszintek (az „emeletek”) szereplői a felbontási sorozatban is (szétszedem lépéssor) ill. a visszaépítési sorozatban is (összerakom lépéssor) állandóságok. A rendszer minden hierarchiaszinten szereplő egységei maguk is állandóságok, ugyanakkor állandóságokból álló részrendszerekre bonthatók. Tehát a részrendszerek is mindig önálló egész-t alkotnak. További bontással újabb részrendszerek, s ezekkel újabb állandóságok adódnak. A beszélt nyelv fölbontása során a következő szinteket vizsgáljuk: az elbeszélés, a mondat, a szó, a gyök, a hang (hangértemény), valamint egy élethelyzetekre utaló, részletezésre váró egységcsoport. Mivel az összetett felől haladtunk az egyszerűbbek felé, szükségszerű, hogy az egyszerűbbek legyenek a korábban kifejlődöttek. Ezért a föltárássra kerülő, az élethelyzetekre utaló legkorábbi szint kialakulása nyitja meg a sorozatot. A gondolkodás és a beszéd kialakulását tehát időben megelőzi maga az élet.

Sokakban fölmerül a kérdés, miért kell hangsúlyozni a szétszedési és az összetételi irányt, hiszen a hierarchiaszintek mindkettőben ugyanazok lesznek. Az indoka ennek egyszerű: mást mutat a rendszer elemzése akkor, ha a már készen álló EGÉSZ felől bontjuk szét a rendszert, és mást mutat a rendszer elemzése akkor, ha a kezdetektől törekszünk megépíteni a mai rendszert egy evolúciós folyamat során. Ma mindig a legfejlettebb egész-t, - magát a nyelvet - használjuk, és annak elemzését végezve jutunk a részek viszonyát vizsgáló gondolatokhoz. Az egészet

bontva vehetjük észre az állandóságokat, láthatjuk az állandóságok egymásra épülését, a szerkezeti elemek egymásba-ágyazottságát. (Ezt mutatjuk be a következő fejezetekben.)

De a kész felől haladva a bontással tudatosítanunk kell azt is, hogy minden bontási lépésnél évezredek kell gondolatban visszaegyszerűsödnünk. Erre azért lesz szükségünk, mert majd az összeépítési iránynál szem előtt kell tartanunk, hogy a korábbi időkben a mainál sokkal kevesebb RÉSZRENDSZERT ismertek elődeink. A rendszer szétszedése egyúttal időutazás is. A rendszer fölbontással történő megismerése során a beszélt nyelv magjáig jutunk. A szétszedéssel ellentétes iránynak, a fölépítés irányának használata során az EVOLÚCIO útjának a megismerése a célunk. Az evolúciós útnak éppen az a lényege, hogy a korai egyszerűségekre, a korai életre és a vele együtt élő korai élettevékenységekre alapozhatunk ma is. A nyelv magját a korai életre utaló rész őrzi.

A beszéd kialakulásának az elején még nincsenek kész fogalmak. Az út kezdetén még nincsenek meg a beszéd elemei sem. A korai közlések képek és mozgások útján történtek, egy kevés hangutánzó kísérettel. A beszéd, a gondolkodás (a fogalomalkotás) evolúciójának modellezése egy, a mai közlési képességekhez képest igen szerény világból indulhat el. Bemutatásra kerülő modellünk a fejlesztések apró lépcsőit az élethelyzetek cselekedeteiből, az elképzelt élet szükségyszerűen velejáró igényeiből és kényszereiből tudja levezetni. Ellenőrzésül rendelkezésünkre áll a mai nyelv, amely tartalmazza az ősi idők fejlesztéseit. És rendelkezésünkre áll az életnek az a része, ami ma is ugyanaz, mint egykor: az emberi test működése, minimális igényei a túléléshez és az emberi közösségeknek is a szükségyszerűen egyszerű csoportja, amelynek körében a korai élet szerveződött.

A szétszedési irány: a fölbontások elemzésével visszafelé haladunk időben

A **szétszedési irányban** fölismerjük és föltárjuk a belső rendszert. (A 19. századi föltárás során derült ki például a gyökrendszer gazdagsága, vagy a hangértemények hálózatossága.) Amikor most elismételjük az általunk használt **hierarchiaszintekre bontást**, érdemes hangsúlyozni - végig a sorozaton -, hogy minden egyes szint tagjai egészt alkotnak.

Elbeszélés = nagy egész. Benne kisebb egészek. Ezek a mondatok.

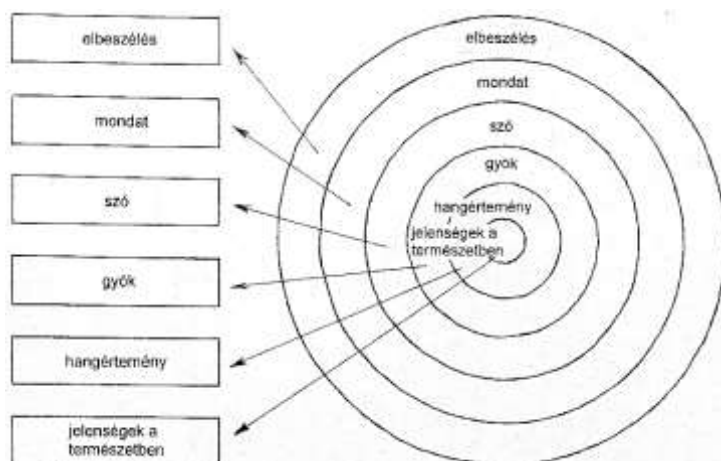
Mondat = nagy egész. Benne kisebb egészek. Ezek a szavak.

Szó = nagy egész. Benne kisebb egész (vagy egészek). Ez a gyök (vagy ezek a gyökök).

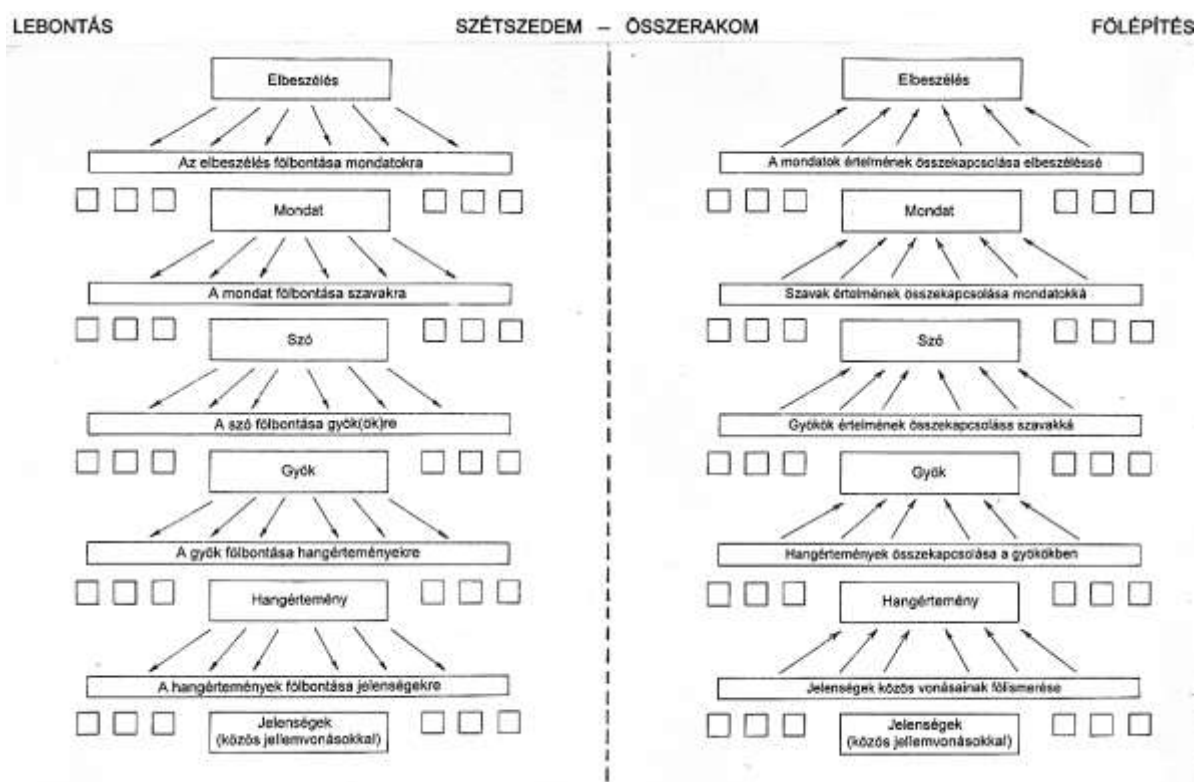
Gyök = nagy egész. Benne kisebb egész (vagy egészek). Ezek a hangértemények.

Hangértemény = nagy egész. „Benne” „kisebb” egészek. Ezek az élethelyzetek.

Ez tehát a szétszedési sorozat. Érdemes megemlíteni, hogy a szerkezeti fölbontásba még más hierarchiaszintek is beilleszthetők. Sokan külön szintre emelik a gyökelemnek is nevezett két hangból (egy mássalhangzóból és egy magánhangzóból) álló gyökszavakat. Ebben a munkában mi a mássalhangzókra összpontosítunk. A rendszer fölbontásának a használatát nem befolyásolja döntően az, hogy a szerkezeti fölbontást idővel finomabb rétegekben is el lehet majd végezni. A szétszedés során fölismert törvényszerűségek *alkalmasak* arra, hogy a másik irányt, a fölépülését is, nagy lépésekben rekonstruáljuk.

1. ábra. A beszéd szétbontása szerveződési szintekre. A magyar nyelv ereje, hogy ezek a szintek szerves építési egységet alkotnak úgy, hogy általuk (rajtuk) a gondolkodás fejlődését is nyomon követhetjük. A szerkezeti rendszer szintjei, a múlt felől haladva előre időben, a fejlesztő építkezés irányát, a beszéd fölépülésének irányát mutatják (a körökön belülről kifelé haladva). A szerkezet kiolvasása viszont éppen a fordított sorrendben történt (kívülről befelé haladva a körökön). Először a magasabb szintek föltárása történt, s mindmáig ez a legfejlettebb szint az IE nyelvekben is. A Czuczor-Fogarasi nagyszótárral két szó alatti szint föltárása történt meg, 1862-ben.

2. ábra. A beszéd szétbontása (bal oldali oszlop) és fölépítése (jobb oldali oszlop) szerkezeti egységeiből. Minden szint kiépülése mögött hosszú fejlődési folyamat áll. Számunkra a legkorábbi a legfontosabb, mert az már fizika és környezettan is, meg élettan, hiszen a legősibb állandóságok nyomán születik meg a hangérték. A jelenségek közös vonásait emelték ki őseink a hangképletek változatos világából. A hangképlet elejére illesztett jelentés máig él, élő kövület ebből a korból. A gyök azáltal keletkezett, hogy a hangképlet végére is jelentéssel bíró hangot rögzítettek őseink. A magyar nyelv ereje, szövete ebben a kettős jelentési osztályozásban van.

A fölépítés elemzésével, ősidőktől indulva, előre haladunk időben, az evolúció útját modellezzük

A beszélt nyelv gondolati és formai összeépülése, a legkisebb egészeknél indult. E rekonstrukció korai lépései a szétszedési sor végén álló **élethelyzetek**. Ebben a legújabb munkánkban csak röviden utalunk a szétszedési sorra (Bérczi, 2011, 2013). Most a legnagyobb hangsúllyal azokat a korai folyamatokat fogjuk vizsgálni, amelyeket a fölépülésről idáig föltártunk. Első lépésként – az élethelyzetek családosságát fölismerve – magukat az élethelyzeteket elemezzük és rendezzük. A beszédben a legkorábbi szerkezeti építési folyamat, a hangértemény (mássalhangzók) kifejlesztése, ami – mint látni fogjuk – az élethelyzetek hangzásvilágának utánzásával, a közös jellemzők kiemelésével történt meg. A hierarchia szerkezet felsőbb szintjeiig vivő **építési sor** a következő:

Hangértemények = Az élethelyzetek közös részét képezik. Osztályozzák az élethelyzeteket.

Gyökök = Két mássalhangzós hangképletek. Az élethelyzetek pontosabb meghatározását végzik.

Szavak = A gyökökből toldalékolással létrejött fogalmak, amelyek a gyököknél pontosabban fejezik ki az élethelyzeteket, és a közlési gondolatsorba illesztést végzik a változatos toldalékolással.

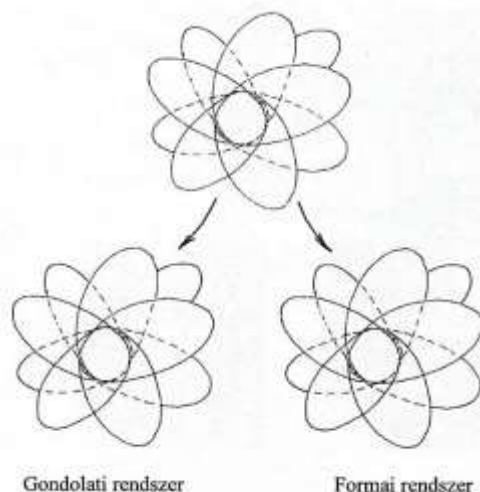
Mondatok = a közlés nagy egészt képező egységei. Az élethelyzetek egyre tökéletesebb visszaadása, fölidézése hangzással.

Elbeszélés = mondatok sorozatából álló, események és élethelyzetek sorozatán át haladó közlés.

A ma is használt igen összetett rendszernek a felépítése, szerkezete lehetővé teszi számunkra, hogy a beszéd és gondolkodás fejlődésének a rekonstrukcióját az igen korai időktől kezdjük. Ez a fejlődési szakasz a legkevésbé ismert folyamat a mai nagy világnyelvek alapján. A magyar nyelv szerkezetéről már 150 éve ismert a Czuczor-Fogarasi adatgyűjtemény, „A magyar nyelv szótára” (Czuczor, Fogarasi, 1862). De Platon, a Kratüloszban, ugyancsak sok szempontból írta le és elemezte a nyelv alrendszerekre történő „szétszedését” (Bérczi, 2015). Igaz, a szótag (a görög Platónnál) a beszédnek nem invariáns „egésze”, szemben a magyar gyökökkel, amelyek állandóságok nyelvünkben. A fölbontás szerkezet-hű („szerkezet szerint is hűségese”) a magyar nyelvben, mert minden fölbontási lépésben megőrzi a szerkezeti rendszert: egészekre bont. Ez a szerves bonthatóság a nyelvben szereplő részrendszerek formai és tartalmi azonosságából fakad, amint azt a következő fejezetekben bemutatjuk.

Döntő jelentőségű rendező elv: a magyar nyelv formai és gondolati oldalának összhangja

A beszéd kialakulásának elemzésénél hangsúlyt helyezünk a hangzó közlés formai és gondolati oldalára. Sokáig nem kapott hangsúlyt vizsgálatainkban az alrendszerek formai és a gondolati (tartalmi) oldala (3. ábra). Ennek oka az, hogy **a magyar nyelvben a beszéd formai (hangzó), és gondolati (tartalmi, logikai) oldala még ma is gyakran alkot egységet**. Ennek egyik első igazolása az a nagyszámú hangutánzó szó, amely a magyar nyelvre jellemző (Molnár, Czeglédi, 2009). A közlés = helyzetjelentés. A hangzó közlés = hangzó helyzetjelentés: a helyzetjelentés az élethelyzetekről érkezik, hangok útján, de képi megjelenítést is kelt az agyban: ez a gondolati oldal egyik összetevője.

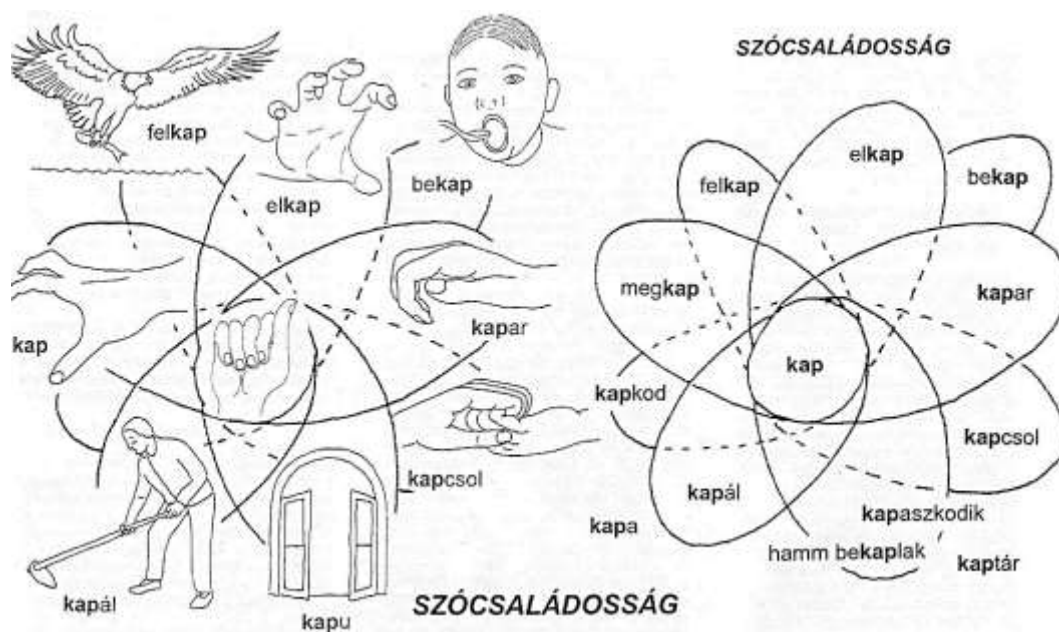
3. ábra. A beszéd fölbontása két oldalra: a gondolati oldalra (a jelentés, az értelem rész tartozik ide), és a formai oldalra, ahol a beszéd hangzása, alakja, formája áll a vizsgálat középpontjában (hangok). A rajzon halmazábrákat használtunk. E kettébontásnak akkor lesz majd jelentősége, amikor a két oldal összetalálkozásához érkezünk el rendszerelemzésünkben, vizsgálatainkban.

A nyelv kialakulását keresve most a legősibb élethelyzetek világát kutatjuk. Az a sejtésünk, hogy ha fölismerhető a hangzó közlés beszédformai és gondolati tartalmának azonossága (ma is, nyomokban), akkor **az élet állandóságainak kell** ennek **az egybeesésnek a háttérében meghúzódnia**. Ez az egybeesés elrejtette sokáig azt a két szálat, ami a beszéd tartalma (gondolati értéke) és formája között élő kapcsolatot jelent ma is (3. ábra). De ha e két oldal közötti kapcsolat ma is élő, akkor ma is van az életnek (élethelyzeteknek) olyan hangzó formai jegye, amely megegyezik a kialakulás kori formával. A hangzó (hangutánzó) közlés nyomán kép is fölidéződik a hallgatóban. Ez a képi fölidézés is fontos kapcsolódás az élethelyzetekhez. **Tehát a közlés beszédformai oldalának és gondolati tartalmának párhuzama több más gondolkodási szálát is együtt tart.** Egyik ilyen szál a képi gondolkodáshoz való kapcsolódás. A közlés ezen szálainak együtt létezése, egymásra támaszkodása még szorosabb lehetett a korai közlés kialakulása idején. Ezeknek a közös szálaknak a fölidézése is fontos összetevő lesz rekonstrukciós vizsgálatainkban, a hangzó beszéd épülési fokozatainál (Bérczi, 2015).

A nyelvi szerkezetben meghúzódó állandóságok, melyek segítenek a szerkezet fölbontásában, majd a fejlődési út visszaállításában

Fejezetünkben **a szerkezeti elemzést két szálon egyidejűleg végezzük: a tartalmi jegyek szálán és a formai jegyek szálán.** (A gondolati szál megjelenítésére ábrákat használunk.) Kezdjük el e munkát felülről, a mondat szétszedése irányából haladva (2. ábra, bal oldali oszlop). Az természetes, hogy egy elbeszélés mondatai – a tartalma – a címben megjelölt téma körül forognak. A két szál közül a formai jegyek a szavak világában válnak meghatározóvá (észrevehetővé). A szavak ugyanis kétféle alrendszerre bonthatók: gyökre, és toldalékokra. A toldalékok egy része a mondatba köti be a szavakat, a toldalékok másik része a fogalomfejlődéssel hozott létre összetett fogalmakat, de a fogalmak csírája a gyök. (A toldalékok és a fogalomfejlődés kapcsolatával később foglalkozunk (Bérczi, 2014). A toldalékok egy részének, az ún. ragozásnak az értelme az, hogy kijelölik a szavak szerepét a mondatban. Ezért a ragok esetében a formai és a jelentési kapcsolat szoros. Ez előfordul más nyelvekben is, és e formai és jelentési kapcsolat alapján tanuljuk meg a „ragozásokat”. Van azonban a szavaknak egy olyan tulajdonsága, amely elsősorban a magyar nyelvre jellemző és formai jegy. **Ez a jegy egy jól fölismerhető állandóság.** Ezt a jelenséget, összefoglaló néven, szócsaládosságnak nevezték el (Lugossy, 1856).

Szócsaládosság

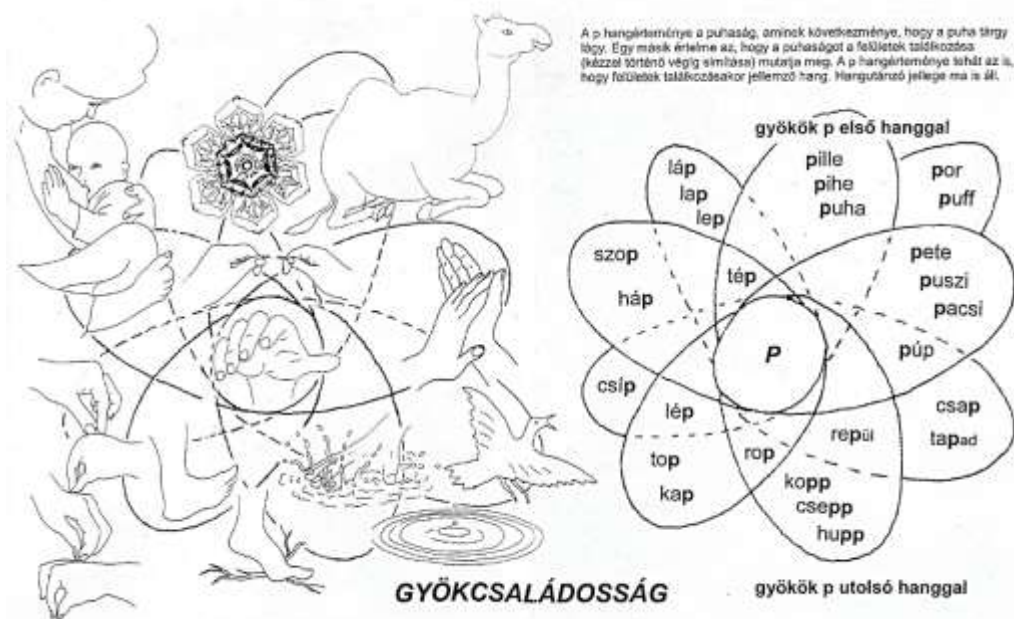

4. ábra. A szócsaládosság annak fölismerése, hogy számos toldalékolt és összetett szóban a gyök egy közös alaki és jelentésbeli részt formál egyes szavak elején. Baloldalon a gyökhöz kapcsolódó szónak a képi megjelenítését adjuk, amit a szó elhangzása föl idéz. A baloldalon van tehát a szónak a tartalmi része. A jobb oldali halmazábrán az egyes szavak írott hangalakja, tehát a formai oldal szerepel. A szavak formai képéből is kitűnik, hogy a **kap** gyök előfordul a szavakban. Nem csak a hangzó képlet jelentése, (vagyis a gondolati tartalma) őrzi a gyökre utalást, hanem a szó alakja (tehát a formai oldal) is. Ez az együttes ábrázolás előre vetíti azt, hogy a magyar beszéd két ágának, a gondolati és a formai ágának is erős a kapcsolata.

A szócsaládosság az a pont, ahol megragadható a formai jegyeknek és a tartalmi jegyeknek a belső kapcsolódása és iránya a mélyebb nyelvszerkezeti szintek felé. Példánk legyen a **folyó**, **folyadék**, **folyosó**, **folyamat**, **folyondár**, **folyamodvány** szócsoporthoz (köztük lehetnek nyelvújítás kori szavak is). Alakilag is, és értelmileg is, fölismerhető bennük a **foly** „alvó gyök”, amelynek számos fogalmi kiterjesztése ismert. Fogalmi (tartalmi) értelemben is kapcsolódnak ezek a szavak a **folyás jelenségéhez**. Ez a **szócsaládossági** alaphelyzet jellemző az összes olyan szóra, amely egy **gyök** révén – ez a szó elején áll – fogalmi hálóra rendeződik. Hosszabb elemzést most nem végezve tovább visszük azt a fölismerést, hogy a szócsaládosság egy kisebb szerkezeti egységnek a következménye. Ez a kisebb egység a gyök. (A 4. ábrán ezt halmazábrán mutatjuk be. Ezen az ábrán kiemelt szerephez jut a gyök, e szavak közös része: a szóhalmazt jelképező ellipszisek közös metszetébe kerül.)

Gyökcsaládosság

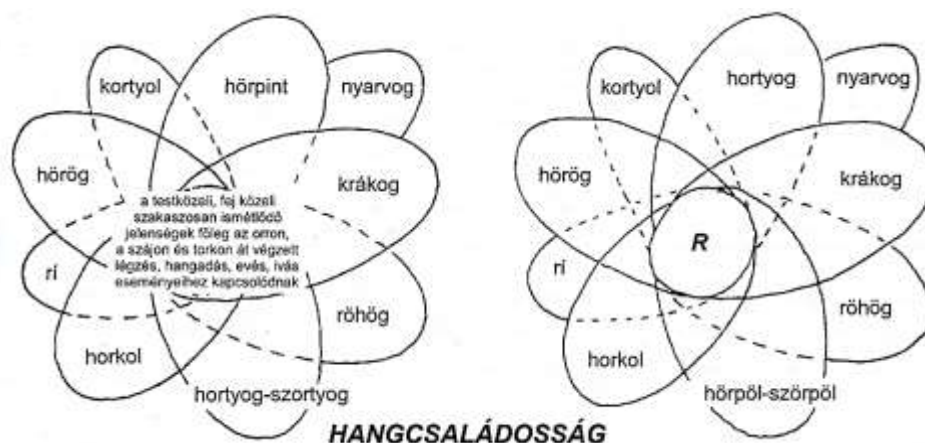
A szócsaládosság jelenségét fölhasználva tudatosan bennünk az a lehetőség, hogy a formai és a fogalmi szál kapcsolódását megkereshetjük egy mélyebb szerkezeti szinten is. A szócsaládossághoz hasonló formai közösség a gyökök körében szintén megtalálható, amit **gyökcsaládosságnak** is nevezhetünk (5. ábra). Ez a közös rész legyen a gyök elején álló hang (mássalhangzó). Válasszunk az **f**-fel kezdődő gyökökből álló gyökcsalád, amely a már említett **foly** gyököt is tartalmazza: **fúj**, **fej** (ige), **fú**, **fű**, **fa**, **fi**, **fő** gyökökkel. **Formai jegyük** a közös kezdő hangzó. A jelentésükben van-e valamilyen összeillő alapjelenség? Ezt a jelenségekhez tartozó képek alapján ismerhetjük föl: valami valahonnan kijön, (elválik, vagy távozik is). Ez a „**kijön belőle**” tehát egy **tartalmi közös jegy** bennük. E példa nyomán megállapíthatjuk, hogy a gyökcsaládosság jelen esetben a gyökökben megtalálható kisebb szerkezeti egységnek a következménye. Ez jelenség számos esetben megtalálható. A gyökcsaládosság gyökere az azonos hanggal kezdődő gyökökben a kisebb szerkezeti egységnek az „állandósága”. Ez a kijön belőle jelentési állandóság van jelen a hangban (a mássalhangzóban). Ezt a fölismerést nevezte meg a Czuczor Fogarasi nagyszótár a **hangértemény** szóval. Mi tehát a közösség oka? Az **f** hanggal kezdődő gyökök ősi fogalmi (tartalmi) köre egy közös élethelyzet jellemző vonására mutat rá. A „**kijön belőle**” élethelyzet közös jellemzője a **fúj**, **fej** (ige), **fú**, **fű**, **fa**, **fi**, **fő** gyököknek. Felismertük tehát, hogy mi az a még korábbi alegység, amelynek a formai és tartalmi egyezése rögzült a beszédben. (Ezt a jelenséget 5. ábránk a **p** hangra mutatja be.)

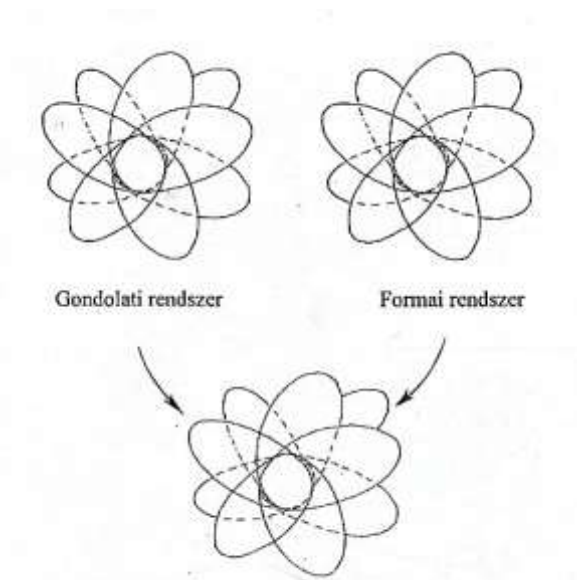
5. ábra. A gyökcsaládosság annak fölismerése, hogy számos gyökben egy közös hangalak található. Ennek a hangnak a jelentésbeli hajlama (CzF) is fölismerhető: a háromtagú gyökök elején, vagy a végén álló **p** hang egyrészt puhaságot, érintéskor érezhető felületi finomságot jelzi, másrészt azt a puffanást is, ami a test bőrfelületének lecsapódásakor hallható. Természeti jelenségeket fog össze e mássalhangzónak a hangérteménye. Az ábra bal oldalán adjuk a gyökökhöz kapcsolódó élethelyzetek képi megjelenítését, (tehát magát a jelenséget illusztráltuk). Ez tehát a gyökök tartalmi része a **p** hang szükséges volt az élethelyzet megjelöléséhez), a jobb oldali halmozábrán az egyes gyökök írott hangalakja, tehát a formai oldal szerepel, s mindegyikben előfordul a **p** betű.

Hangcsaládosság

A hangok értelménye tehát lényegében a hangok családossága, (6. ábra), ami visszavezethető az élethelyzetek „családosságára”. Az élethelyzetek közös része az, amit példánkban az *f* hangzó kifejez. A magyar nyelv szerkezeti elemeinek a forrásához jutottunk el a formai és a gondolati szál együttes vizsgálatával. Ez a forrás a jelenségvilág. A jelenségvilághoz megérkezve vizsgálati sorozatunk (szócsaládosságtól a hangcsaládossáig) azt mutatta, hogy az embert érintő és megfigyelhető jelenségek képi tartalma és annak hangzó visszaadása (közlése) között párhuzam áll fenn. A formai és a gondolati elem összhangját észrevéve felvillan a lehetőség, hogy e két oldal egységével építsük föl a hangzó közlés világát. A formai és tartalmi szál vizsgálatból, a hangzó és képi jelentés párhuzamából következik az a sejtés, hogy ezek a gondolkodási szálak együtt fejlődtek. Innen indíthatjuk most már a beszélt nyelv fejlődéstörténetét.

6. ábra. A hangcsaládosság annak fölismerése, hogy számos hanghoz egy közös (hasonló) élethelyzet tartozik. Példánkban az **R** hang az orron át történő levegővétel akadályoztatása esetén megszólaló szörtyögő-horkoló hanghatások közös része. Az ábra bal oldalán adjuk a hanghoz tartozó élethelyzetek megjelenítését, (tehát magát a jelenséget akartuk illusztrálni, de az most hangzás lenne, ismétlődő horkolás, stb.) Ez tehát a hangértemény tartalmi része. Őseinkben tudatosult, hogy az **r** hang szükséges az élethelyzet megjelöléséhez). A jobb oldali halmazábrán az egyes hangzások írott hangalakjával azt jelöltük, hogy ott pedig a szánkkal kimondott **r** hangzásoknak kellene szerepelnie. Ez tehát a formai oldal, s mindegyikben utánpótlásban előfordul az **r** hang (itt a jelölésnél betű). Itt érkezünk el ahhoz a ponthoz, ahol a tartalom és a forma a hangzó közlésben egybeesik. Ahogy tehát jeleztük, elérkeztünk a két tartomány egybeeséséhez. Ezért is ismételtük meg az ábrát a bal és a jobb oldalon. Modellünket igazolja, hogy ezt az ősi „hangforrásunkat”, a testrészünket ma is **orr**-nak nevezzük.

7. ábra. A tartalom és a forma egybeesése a hangzó közlésben. Ahogyan a 3. ábránál jeleztük, a két tartomány különválasztása előre vetíti annak a lehetőségét, hogy a visszaegyszerűsödési irányt követve elérkezzünk a két tartomány egybeeséséhez. Az egybeesés azt jelenti, hogy hangzó beszéd születésekor még nem vált szét a tartalom és a forma.

Élethelyzetek családossága, azaz, a közös jellemvonások a jelenségekben, az élethelyzetekben

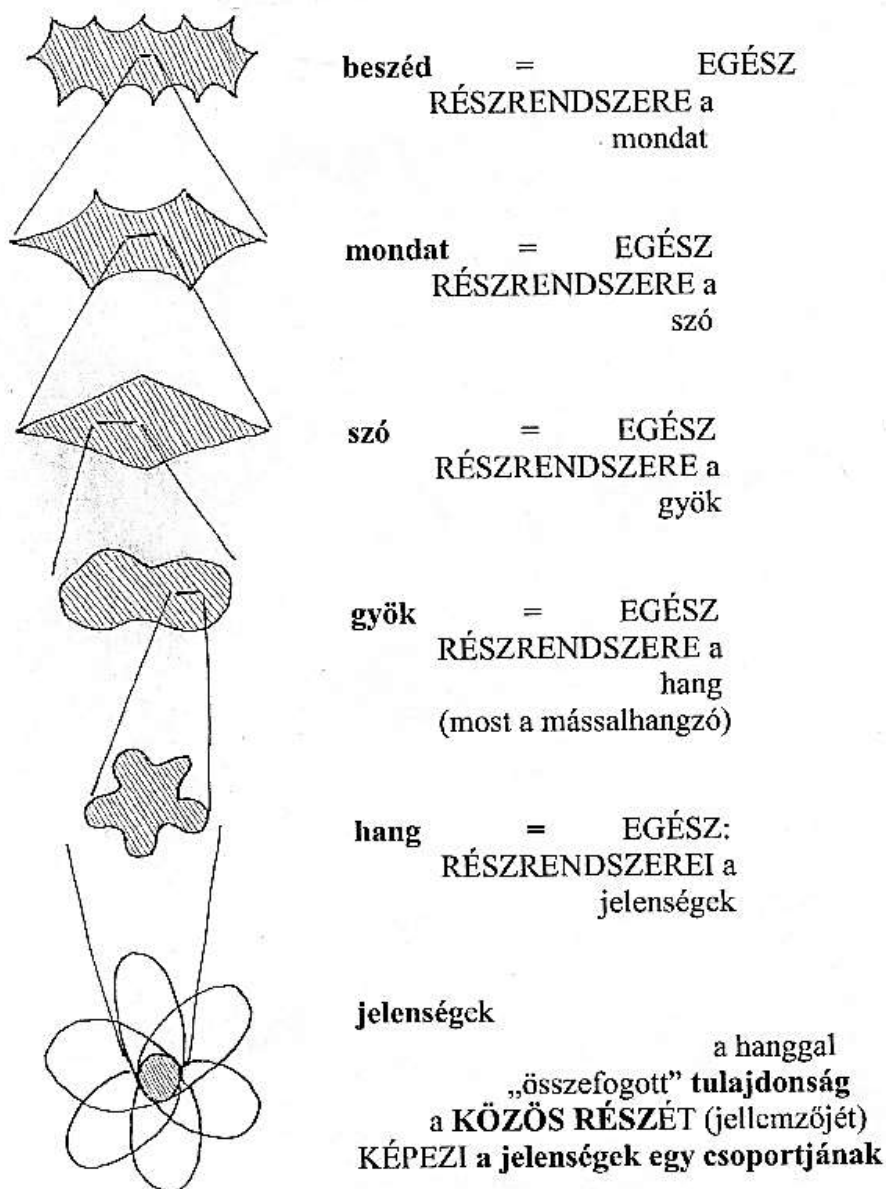
Ismételjük meg azt a megfigyelésünket, hogy **beszédhangjaink** (mai mássalhangzóink) olyan jelentéssel bíró **egységek**, (egészek), **amelyek élethelyzet-jellemzések során jöttek létre**. A formai és a gondolati szál együttes vizsgálata mutatott rá, hogy az élethelyzetek közös része alapján születhetett meg a hangértományi jelentés, ezért a hangzó közlés kiválasztott hangjával együtt született meg a fogalom is. **A hangalaknak és jelentésének a hasonlósága éppen azt tárta föl, hogy a hangoknak és a velük kapcsolatos élethelyzet-jellemzéseknek olyan szoros kapcsolódása van, amit csak így nevezhetünk: egybeesés.** Úgy is megfogalmazhatjuk ezt a fölismerést, hogy **a formai és a logikai szerkezet ezen a ponton ér össze** (7. ábra). A magyar beszédnek sarkalatos jellemvonása, hogy ez az egybeesés mindvégig eleven marad a gondolati és formai illeszkedés alakjában. Ez a szoros illeszkedés mutat rá a fogalom születésére. A gondolati (képi) és a formai (hangzó) földézés szoros összetartozása döntő mozzanat a mai értelemben vett fogalmak kialakulásánál.

Két rendezőelv együttes alkalmazása: a szerkezeti hierarchia és a tartalom meg a forma összhangja

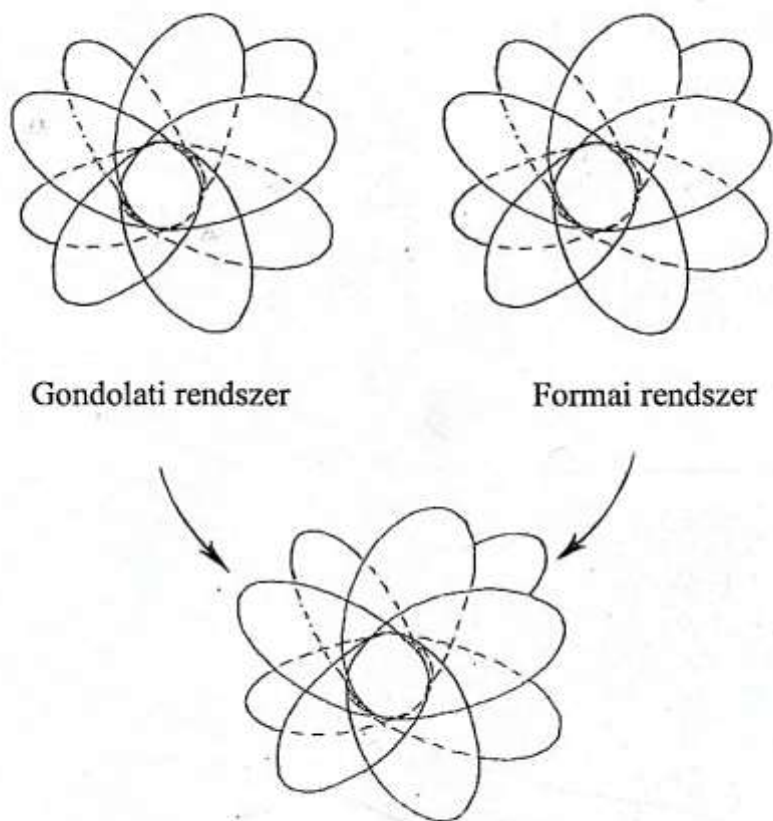
Ezen a ponton, összegzésül, összekapcsolunk két rendező elvet: a szerkezeti hierarchiát, valamint a tartalom meg a forma összehangoltságát. Három hierarchiaszinten bemutattuk, sorozatban, egymást követve a szócsaládosság, a gyökcsaládosság és a hangcsaládosság esetét. Így jutottunk el - a hangok családosságát kitermelő szinten - az „élethelyzetek családosságához”. Ez a pont a hangzó közlés születését megjelölő forrásként egyesíti az élethelyzetek hasonlóságát. **Az élethelyzetek hasonlóságának fölismerése** olyan fölfedezés, amit az élethelyzetek közös részének hanggal történő megjelölésével közöltek egymással. Ezért a **hangértmények (mássalhangzók) családosságát már nem** a nyelv által máig használt formai elemekben, hanem **maguknak az élethelyzeteknek az állandóságában találjuk meg ma is**. Magának az életnek az állandó-

ságai öltének testet egy-egy mássalhangzónkban. Ezért további vizsgálatainkat a mássalhangzókra összpontosítjuk. (Az eddig CzF iránti tiszteletből hangérteménynek nevezett fogalmat át-cseréljük a beszédhangok körében résztartományt képező mássalhangzókra.

A lényeges fölismerések szempontjából ez a csere nem jelent nehézséget.)

8. ábra. Beszéd-elemzésünknek két alapelvét egyesítettük. A beszédnek az átfogó **szerkezeti hierarchiája** (az ábra bal oldalán), és **a tartalom és a forma egybeesése** a hangzó közlésben (az ábra jobb oldalán) ez a két elv. A szerkezeti hierarchia egymásbaágyazottsági sorozat: egésznek tekinthető állandóságok egymásra épülő sorozata. A tartalom és a forma egysége különös lehetőséget biztosít: amikor e két tartományt a szavak szintjén külön ábrázoltuk, a kettős ábrázolás már előre vetítette annak a lehetőségét, hogy egyszer majd elérkezünk a két tartomány egybeeséséhez. Az egybeesés azt jelenti, hogy mélyebb szerkezeti szintre jutva, a hangzó beszéd születését jelző szinten, még nem vált szét a tartalom és a forma. Ezzel azt mondhatjuk, hogy e kettő, - az egység két tagja, - egyszerre született, s csak idővel vált szét. Ezt ábrázoltuk az egyesítő ábra két oszlopának a találkozásánál, a legalsó szintnél. Összefoglaló ábránk egybekapcsolja a 4., az 5. és a 6. ábrát is.

9. ábra. A beszéd szerkezeti hierarchiájának és a tartalom és a forma elvének az egyesítése. Mindkét oszlopot állandóságok alkotják. A bal oldali oszlopban az állandóságot a jelenségekhez kapcsolódó képek jelentik. A jobb oldali oszlopban a hangzó forma szerinti állandóságokkal találkozunk. E két szál találkozik az élethelyzetek közös részéhez tartozó hangformálódásnál. A beszédhang születése alatti értelmezésnél a beszéd nélküli, - csak mutogatással, mozgásbeszéddel közlést végző - élet hangzáski-fejlesztő mozzanatát ragadtuk meg.

A beszéd részrendszerei

tartalom szerint

A történet eseményei

Egy mozzanat az események láncában

Egy fogalom toldalékokkal pontosítva, más toldalékokkal mondatba illesztve

Egy ősi kép hangzással összekapcsolva

Tartalmi egység: ősi hasonló jelenségek közös megjelöléssel

Képek sokaságában a közös tulajdonság

egy elbeszélés

mondat

szó
(szócsaládosság, 9. ábra.)

gyök
gyökcsaládosság, 10. ábra.

beszédhang (most más-salhangzó)
(beszédhang-családosság, nássalhangzó családosság esete, 11. ábra.)

jelenségek, élethelyzetek
(élethelyzetek családossága a közös tulajdonság megléte bennük)

tartalmi és fogalmi **állandóságok** az életben, melyek **hasonlóságuk alapján** közös megjelölést kapnak jellemző tulajdonságuk segítségével

forma szerint

egységnyi események sora
az egységnyi forma a ...

szereplők és események szavak formájában illesztett sora, szavak sora.

állandó egységekből mondatba illesztve fölépített hangsor, alkotói a gyök, és a toldalékok

állandó egységekből, hangokból álló állandóság

hangzó egység, amelyet a jelenségek közös jelölésére alkalmazunk (**állandóság**)

sok képben közös jegy ismerhető föl, amit egy hang jelez

Hangzáscsoportok kialakulása az ősi élethelyzetek világában

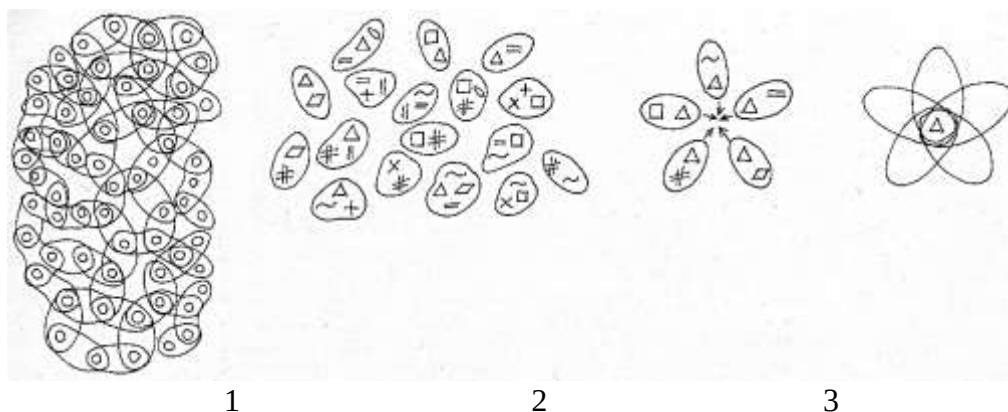
Többféle elképzelést képzelhetünk el arról, hogyan jöhetett létre a gondolati és formai illeszkedés ősi fölismerése? Az a sejtésünk, hogy ez akkor következhetett be, amikor a mozgás-beszédet közlésre már alkalmazták, de a jelenségvilágot csak rámutatással osztották szereplőkre és gesztikulációkkal osztották egységekre az életjelenségeket közölkéskor. ***Az élethelyzetek közös részét tudatosították akkor, amikor hanggal jelöltek meg közös jellemzőket.*** Ennek igazolhatósága az élethelyzeteknek az állandóságaiiban maradt fenn. Magának az életnek a ma is fölismerhető állandóságai öltének testet egy-egy hangban (hangérteményben, azaz ***ősfogalomban***). Az állandóságok és a hozzájuk kapcsolódó hangalakok (mássalhangzók) fölismerésének és „szabványosításának” útjából bemutatunk néhányat.

Képzeljük el, hogy sötét van. Nem látunk semmit, de bizonyos addig használt hangadások lehetővé teszik, hogy képeket és élethelyzeteket idézzünk föl. Most következő hasonlatunkban a hangadás – jelképesen szólva – egy lámpás. Azt az élethelyzetet villantja föl, amelynél az adott hangzó képletet halljuk (ez a hallgató része) vagy kiadjuk (ez a hangadó közlő személy része). Ahány féle helyzet, annyi féle hangzó képlet, és ez annyi kis lámpás az éjszakában. A fölhangzó képlet az, ami a képzeletünkben megvilágít egy élethelyzetet.

Ha egy hasonló hangzás egy másik élethelyzetben is előfordul, akkor a hangzó képlet fölidézése idején egy másik, hasonló helyzetnek a „lámpása” is meggyullad a képzeletünkben. A hangképleteket már használó közösség állandóan fejleszti az élethelyzeteknek ilyen hangutánzással történő visszaadását. Ahogy sokasodnak a hangzó képletek, úgy egyre többféle kicsi lámpás villan föl egy hangadáskor, ami egy hasonló élethelyzetben történő hangadásra utal. Például a ***csap*** hangképlet fölidézésekor a tocs, locs, pocs, csap, csepp, stb. hangképlet „kicsi lámpása” is mind fölvilan. Ezek, mint egy bokorra való szentjánosbogár, mind fölidézi a vízi világot. Ezek mindegyike vizes, tocsogókkal tarkított talajon járva hallatszik. Ilyen hangzások többször is előfordulnak, például ha egy sötét estén többen is elmesélik a nádasban zajló a vadászatot. A rokon helyzetekre utaló hangképletek hangzása, (egyszerre történő „lámpás-felvilanása”) azt eredményezi, hogy fokozatosan tudatosul a hallgatókban az is, hogy nem csak az élethelyzetek, hanem azok hangzó zörejei is összetartoznak (s így csoportot alkotnak). Ezzel az összetartozással a hangzás oka is tudatosul: létezik egy lényeges közös vonás, amely ezeket az életdarabokat összeköti. Ez esetben a vizes közegben történő mozgás az.

Ha folytatjuk a lámpások hasonlatát, akkor azt is mondhatjuk, hogy a társult lámpafelvilanások sok oldalról világítják meg a közös életdarabot. Ez hajlamossá teszi a hangadót is és a hallgatót is arra, hogy – fokozatosan – „egy nagyobb lámpást”, egy jobban megvilágított foltot „észleljen a képzeletében”. Ezek nyomán a sok kicsi foltjaként már a „nagyobb lámpás” mondanivalója emelkedik ki az addigi részletmozzanatokból. Ez után a hallgató és hangadó is, már erre a közös vonásra összpontosít. Fölismeri, hogy a közös jellemző tudatosítja a közös hangzót és a hangadó (és hallgató) kiemeli ezt a közös hangzót, mint a jelenségcsoport közös azonosítóját. Előző példánkban egy ilyen kiemelhető hang van, a ***cs***.

Azzal, hogy lámpás hasonlatunkban – képletesen – egyetlen nagyobb lámpássá vontunk össze egy bokorra való szentjánosbogarat, azt is érzékeltettük, hogyan történhetett meg egykor ***a jelenségek közös vonásának egyetlen hangba sűrítése.*** A fejlődéstörténet nyelvén ez azt jelenti, hogy a különböző hangzó képletek közös részét kiemelték őseink, és belesűrítették a közös vonást egyetlen hangba, amit később már e tulajdonság megjelöléseként is értelmeztek. Ezáltal megkezdték kifejleszteni a jelenségek elvont közös képét hangalak formájában, megalakították a legősibb fogalom csírákat.

10. ábra. A hangértemény születése hasonló élethelyzetek halmazából, kimondható közös hangképletek elkülönülésével. A hangzó világnak a fogalmakig elvezető használata a mozgásbeszéd közben egymásba fonódó hangzások szétválogatásával indult (1). E bal oldali halmaz kisebb egységekre bomlásával (ezek a hangképletek) kezelhető egységek jöttek létre (2). Ezek egymással összehasonlíthatók voltak s belőlük a közös jegyek idővel kiemelhetők lettek (3). A hangképletekben található közös részlet emeli ki (4) a közös hangot (például a levegőnek szuszogással együtt járó hörgő-horkoló ismétlődő hangja, - az 6. ábrán - a különféle hangzó képletekből az *r*-et). E fejlesztési sorozatban a közös hangot kiemelő lépés a 3-as és 4-es fázis között található.

A látható jelenségek közös jegyei alapján fölismeret fogalmi kapcsolódások a hangzó képletben

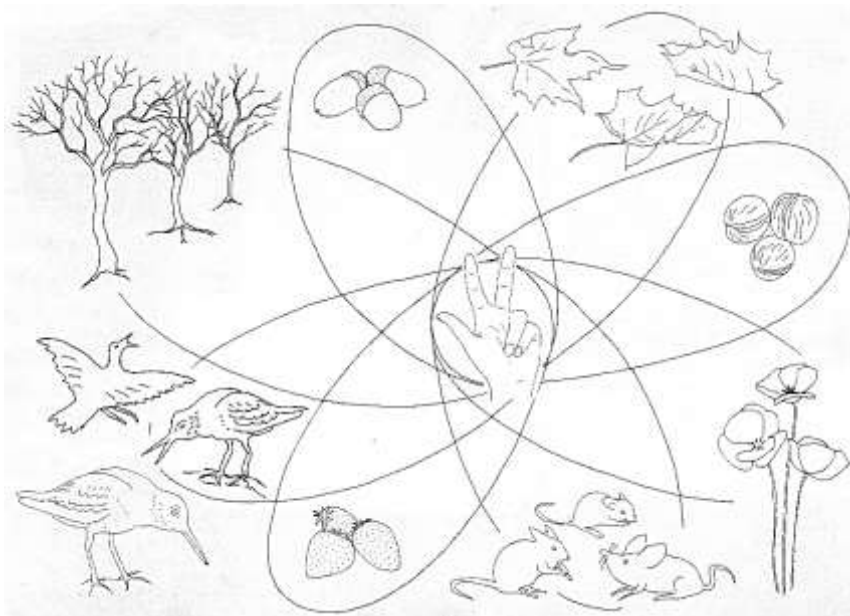
A hangértemény születése egy másik úton is a jelenségvilágban fölismeret közös élethelyzetekből fakadt. Ennek mai fölfedezése a hangértemények nyomozásával történhetett meg. A mai magyar nyelvet beszélő elemző számára föltűnik az, hogy **egy-egy hangérteménynek a forrása az élethelyzetek közös jelenségjegye ma is**. A gyökcsaládosság elemzésénél bemutatuk, hogy azok a gyökeink és hangképleteink, amelyek **f**-fel kezdődnek, mind valamilyen anyagkijövetelt, vagy kijöveteli és elválási jelenséget jelölnek. Olyan **f**-fel kezdődő hangképleteink, amelyek elválási jelenséget jelölnek, szép számmal sorolhatók. Eddig nem említett példánk lehet most a **fény**, amely az erdőben a fák levelei közül tör elő. Elválási, „kijöveteli” jelenség a **fagy**, amikor a tó vize a tetején megbőrösödik s kijön belőle az egyre vastagodó jégréteg. Ugyanígy képződik a tej tetején a **föl**. Ilyen kijöveteli jelenség a **folyó** (kifolyó) víz is, ami sziklából jön elő (**forrás**). Tovább keresve a kinövő testrészek között is találunk **f**-et tartalmazó gyököket: **fül**, **fej**, **farok** és **f.sz.** A legismertebb természeti jelenségeket már említettük: **fű**, **fa**, **fi**, **fő**, **fű**, **füst**, **fürt**, **függ**. (Ugyancsak **f**-fel kezdődnek az alsó testtájakon kibocsátott anyagokat jelölő gyökeink is.)

Előzetesen bemutatjuk a hangérteménynek kialakulási folyamatát, a halmazok körében gyakran használt ábrázolási módon (11. ábra). A megnevezett jelenségekben közös „kijön belőle” jellemzőt, a kép hatásosan közvetíti a magyar nyelven beszélőknek. Az ilyen formájú hangcsaládosság sokkal gyérebben van meg az angolban és az oroszban (Bérczi, 2014, 2015). Néhány esetben azonban meglepően sok mai szó is örzi ezt a fogalmi kapcsolatot az **f** hang esetén az angolban, a franciában és – **f**→**p** átmenettel – a finnben is (14. ábra).

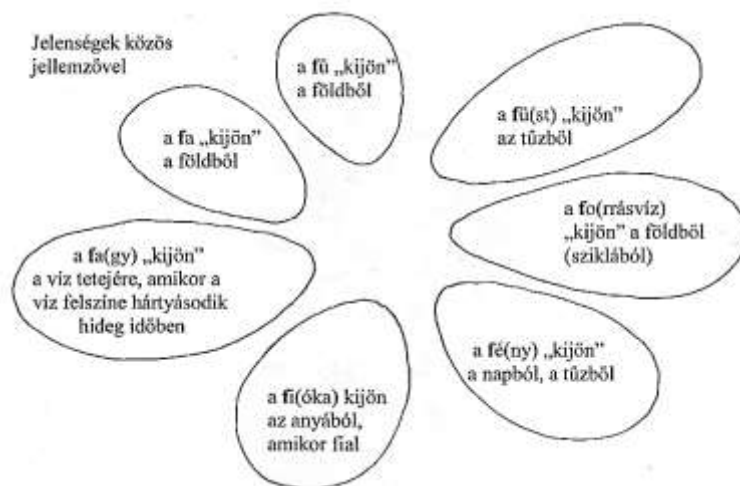
nál már a közös jellegzetesség is meghatározó jellemzővé válhatott. Lássuk ezt a hasonló élethelyzeteket bemutató példán (13b. ábra). A fa (rámutatva), a fű (rámutatva), a füst (rámutatva), a fény (oda mutatva), a fagy (rámutatva a vékony felső bőrösödésre a víz hátán) stb. önállóan létező élethelyzet, vagy jelenség volt. Most, hogy megtörténik az „összevonásuk” az **f** (fű, „kijön belőle”) hanggal, maga **a** kijön belőle **jelenségtípus is megnevezhetővé vált**. Fokozatosan önálló létezővé vált. Újszerű fogalmi egységek születhettek a jelenségek olyan összekapcsolásával, amiben a jelenségek közös tulajdonsága játszotta a fő szerepet. Az egyes létezőkre addig elég volt rámutatni, egy mozdulattal. A közös tulajdonság azonosításához azonban már kellett a hangzó azonosító.

Amikor aztán a sokféle jellemző alapján át lett csoportosítva a jelenségek világa, el lehetett kezdeni ezen a szinten egyfajta újabb összekapcsolást. Az addig rámutatással megnevezhető tárgyakkal, élethelyzetekkel ugyanis (13a. ábra) többféle tulajdonság-jelölő „halmazban” volt „érdekeltsége”. Példán bemutatva ezt, a fa nevű egységre rá lehetett vetíteni a következő jellemzőket (ezeket később részletesen bemutatjuk): áll (**l** = a térben), **rügy** nevű **r** = ismétlődések jelennek meg rajta tavasszal, később a sok levél (**z** = mozgás) **zizeg** rajta, ha a szél mozgatja őket, **hullanak** a levelei ősszel (**h** = elfogy), télen az **ág**-ak (**g**) a határát képezik, télen ez adja a fa körvonalát, a **tő** (**t** = tükröződés, t.i. a tövénél a gyökérzet lefelé szétágazik, ami „tükörképe” a légkörbe fölnyúló résznek, **gy**, mert a gyökérnél (elindulás) kezdődik a fa élete. Szinte az egész mássalhangzó-világ fogalomkészlete visszavetíthető lett a fára, és ezáltal, a megfelelő hangok alakjában közölhetővé váltak a fa tulajdonságai (13c. ábra)..

Az egymással mozgásbeszédet már folytató közösség tagjai már alkalmazhatták azt a fölismerést, hogy a jelenségek képekben (mozgásban) megjelenített tartalmi részéhez (a gondolati részhez) egy elvontabb formai rész (a hangzó rész) kapcsolható. A hangképletek használata egy hangzó formába öntött tulajdonságmegjelenítés volt. A hangzó megjelenítés egy elvontabb részt illesztett a képi megjelenítés mellé. A képi látást tehát tovább fejlesztette valamely tulajdonság kiemelése egy hanggal. Fokozatosan kifejleszthetővé vált e két megjelenítésnek az együtt látása az emlékezetben. A fokozatosan tudatossá váló folyamatot egy olyan módszer korai alkalmazásaként mutatjuk be, amit ma indukciós elvnek neveznek.

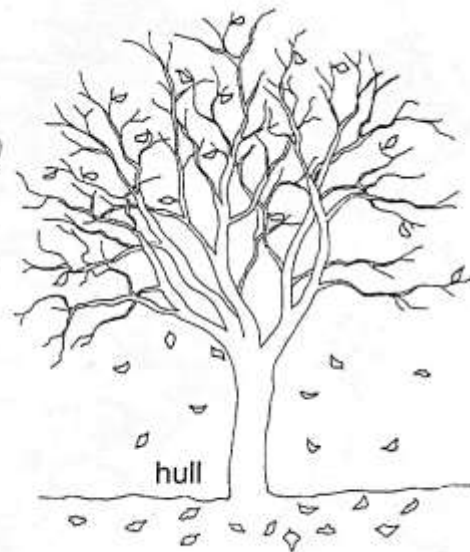

a

b Egyféle esemény (kijön belőle) sokféle szereplővel. Jelenségek összevonása közös tulajdonsággal.

l = a fa áll és kiterjed a térben	L - térbeliség
g = a fa ágai határt alkotnak, a fa körvonalát kirajzolják	G - határ
v = a levelek az ágakon a térben lebegnek, ősszel leválnak	V - elválás
r = a rügyek tavasszal megindulnak, fejlődnek	R - ismétlődés
n = a fa növekszik	N - növekedés
h = a levelek lehullanak ősszel	H - elfogyás
z = a sok levél zizeg és mozog	Z - mozgás
sz = a fa szára kijön (kiáll) a földből	SZ - felszín
f = a fa kijön a földből	F - kijön
k = a fa törzsét erős kéreg övezi	K - kemény
t = a fa szára a földnél, ahol a földdel találkozik, „tükröződik” a gyökérzetben	T - „tükröződik”
gy = a gyökérnél indul a fa növekedése	GY - indulás

c

Egyféle szereplővel (fa) sokféle esemény

13. ábra. a. (felső ábra) A hangzó beszédet megelőző mozgásbeszéd korában is volt már olyan jelenségtípus, amelynél mutogatással lehetett közös fogalmat kifejleszteni. Egyik ilyen jelenség a darabok, ismétlődő elemek – ujjakon is mutatható - számossága. b. (középső ábra). A világban vannak állandóságok és vannak változások. Az állandóságokat **szereplők**nek, a változásokat **események**nek fogjuk nevezni. A környezet színpadán a jelenségvilágban sajátos rend figyelhető meg. **Egyféle esemény sokféle szereplővel** megtörténhet. c. (alsó ábra) A környezet szín-

padán egyféle szereplővel sokféle esemény történhet meg, sokféle tulajdonságot mutat. A hangzással végzett tulajdonság megjelöléssel olyan jelenségvilág-osztályozáshoz jutunk, melyben az állandóságokat is, és a változásokat is megjelölhetjük. A hangzósítás egy elvontabb ismeretrendszernek lett az alapja.

Két mássalhangzó összekapcsolása: a gyök, két alapjelenséget összevonó hangképlet (elején + végén)

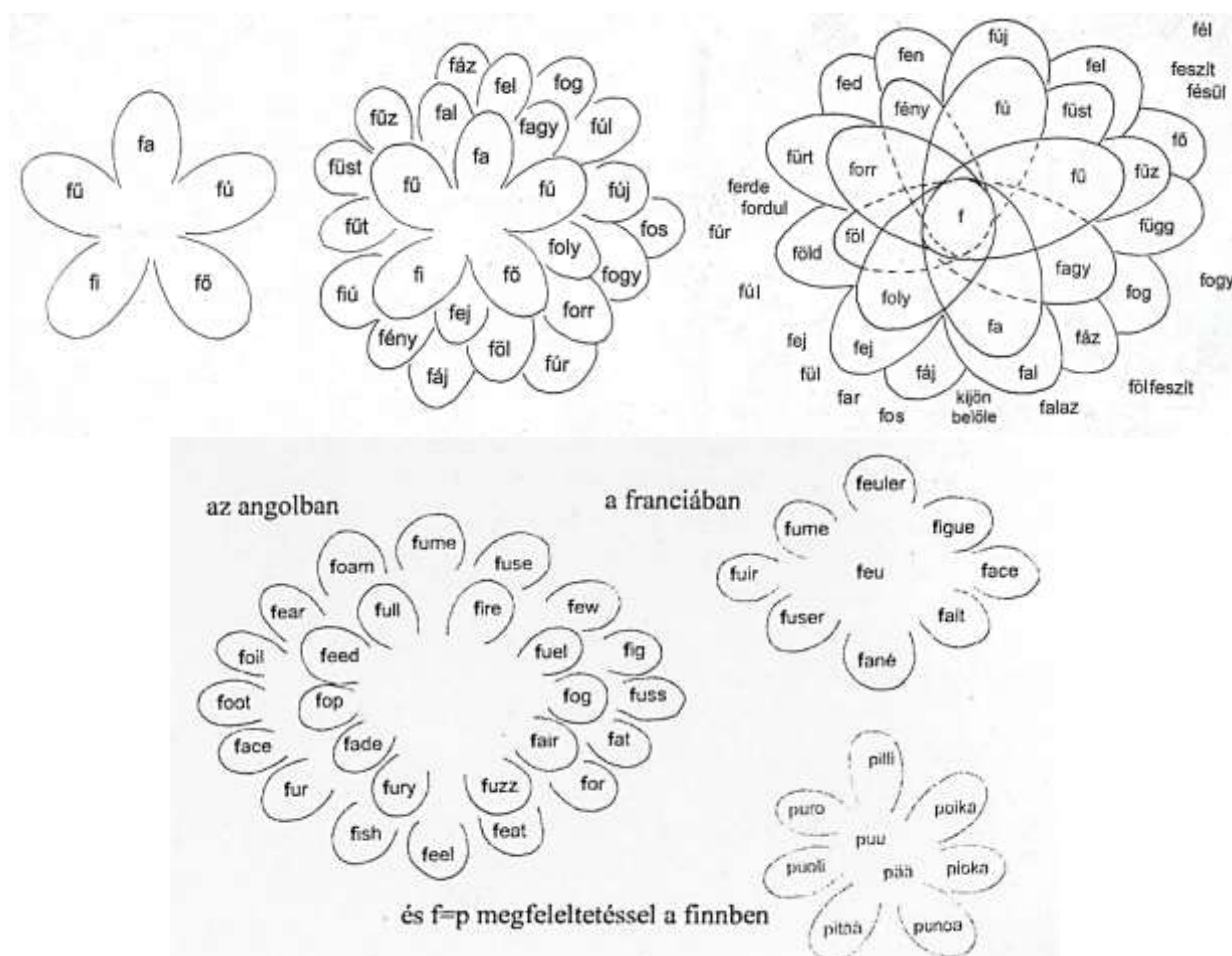
A hangképleteknek van egy másik, a hangzó közlés továbbfejlesztését kiváltó tulajdonsága. Minden egyes mozzanatra kimondott hangképlet tartalmazhat hangutánzó hangot a hangképlet elején, és a végén is. Tekintsük például a **csap** hangképletet. Az elején álló **cs** hang vizes közeg mozgásánál/mozgatásánál gyakran jelenik meg. (**csepp**, **locs**, **pocs**). De észrevehető, hogy a **p** hang igen gyakori a hangzó képletek végén. A **csap**, **lép**, **top**, **kap**. hangképletek végén a felületek találkozását jelzi. A felületek súrlódása eredményezi ezt a hasonló **p** hangzást. Ennek fölismerése nyomán, egy idő után az is tudatosul, amit ma úgy mondanánk, hogy egy-egy hangzó képlet elejének is, és a végének is van hangérteménye. Lámpás hasonlatokkal fogalmazó képi nyelvünkön ez azt jelenti, hogy a hangképlet elejére is, és a végére is egy-egy közös jellemzőt földidéző lámpás került. Amikor tehát az eseménysor hangzó bemutatásakor a hangképletek „lámpákat gyűjtanak meg az agyunkban”, egyre összetettebb lesz a „megvilágítás”. A hangképletek „lámpasora” egy hosszabb eseménysor egyedi mozzanatait is földidézi, de a gyakran föl villanó azonos színű lámpák az élethelyzetek közös vonásait is megvilágítják.

Mivel minden „két színnel dolgozó” hangképlet két kiemelt tulajdonság (vagy helyzeti jellemző) földidézése, ezért az eseménysor „látása” már nem csak az egyedi részleteket idézi föl a tudatunkban, hanem az élethelyzetek közös vonásaival az élethelyzetekből levont következtetéseket is. Azt is mondhatjuk, hogy elkezdünk két „rétegben” „látni”. Egyik réteget az eseménysor adja a maga hangutánzó hangképlet sorával. A másik réteg a hangokba sűrített közös jellemzésekre, azokra, amelyek hangképletek közös vonásaként jelennek meg az eseménysorban. A második réteg tartalmaz már egy tudatos sűrítést, s ez egy újabb lépés az elvonatkoztatást felé is.

Amikor idáig fejlődött a hangképletek használata, s a hangképletek gazdag készlete már egyre több élethelyzetet tud megjeleníteni, föl villantani tudati világunkban, agyunk hozzászokik a hangzót kiemelő „lámpások” erejéhez is. E nagy színes lámpások segítségével, vagyis a hangérteményekkel, sokszor visszagondol egyes élethelyzetekre már akkor is, amikor még nem kerül sor hangadásra, hanem csak a belső ismétlés „jár az eszében”. Ez már szinte az, amit gondolkodásnak nevezünk. Ezt a gondolkodási szintet értük el akkorra, amikor a ma gyököknek (szógyököknek) nevezett nyelvszerkezeti réteg tudatos használatáig jutott el a hangzó beszéd. A „nagyobb színes lámpa-párok”, amelyek egyetlen hangképlet elején és végén gyűlnak ki, valójában a gyököket jelképezik.

A gondolati munkával végzett élethelyzet-földidézésnek számos lehetősége nyílik meg ekkortól. Ennek egyik lehetősége abból fakad, hogy a földidézett eseménysorokban is van ismétlődés. Egy-egy hosszabb hangmintázat eseményeket földidéző „lámpasora” – tehát hangzásmin-tája - ismétlődhet. Ismétlődhet azért, mert például amikor vadászni indulunk ugyanaz a hangzó képletsor visz el a tábortól, ha az erdőben cserkészünk be a vadat, de később egyedivé válik, attól függően, hogy milyen vadat hajtunk. A vadászott vadtól függően „szétválnak” a hangmin-tázati közlés sorai, ahogy a vadászati teendők megkívánják. Más lesz a hangutánzó hangsor egy támadásnál a nagyvad ellen, és más a szétszóródó kisebb állatok – például gazellák – esetén. Egy vadászati történetnek az elejét könnyebb lesz földidézni hangzással, - mert az gyakrabban ismétlődik, - mint a későbbi szakaszát, mert egyedi, állattól függő lesz. E fejlesztési lépések rekonstrukcióját a mondat fejlődésénél folytatjuk.

A lámpás fogalmak hasonlatnál láttuk, hogy a „nagyobb színes lámpa-párok”, amelyek egyetlen hangképlet elején és végén gyúlnak ki, valójában új fejlesztés lehetőségét tudatosíthatták. A nagyobb színes lámpák a hangérteménnyel meghatározott jelentésű hangzókat emelték ki a hangképletek világából a korai fejlesztés során. E kiemelt jelentésű hangzók használata során **kettős gondolati szál elevenedett meg a hallgatóban**. Követte az események lírását a hangzó képletek sorozatával, de azt is gondolta, hogy a kiemelt jelentés nyomán közös jellemzések is állnak a kiemelt hangzó mögött. Mindezt az agyban nem csak a hangképlet sor, hanem a kapcsolódó képi gondolatsor, és a mozgás is földézte benne. De úgy is érezhette, hogy bizonyos helyzetekben a hallott hangképletnél van jobb is, pontosabb is az elhangzó hangképlet sorozatnál. Egy ilyen gondolati összehasonlító elemzés során jutott arra a következtetésre, hogy a hangképlet végére tett másféle pontosító hangzóval egyértelművé tehető a helyzet bemutatása.

14. ábra. A „kijön belőle” típusú jelenségek köre, amely ma több fogalomban már a két más-salhangzójú gyökkel őrzi az alapjelenséget (fű, fa, fi, fű, fő). Lépések: először az élethelyzetek „felhőjéből” kiemelkedik az **f**, mint ősi fogalom a „kijön belőle” jelenségek hangzó (és szájra kicsinyített) azonosítására. Idővel kifejlődnek a gyökszavak, s ezek mint fogalombokor veszik körül az **f** mássalhangzót. Ez a fogalombokor idővel egyre gazdagabb lesz. A gyökszavak is, többségükben, megtartották az eredeti fogalom lényegét (ezt képi ábrázolásuk szemlélteti is). Az **f** kezdő mássalhangzójú gyökök bokra, majd toldalékoltszavak még tágabb köre érzékelteti azt, hogy milyen hatalmas fogalomvilág jött létre közös jellemvonásra épülő korai – a lényegét kiemelő – hangzóválasztás nyomán. Más nyelvek már a kész rendszert vették át és máig őrzik, - ha a magyarénál kisebb bokorban is- az alapfogalom jelentését. Erre láthatunk példát az angol, a francia és a (**p=f** átmenettel értelmezett) finn fogalombokornál is.

Két mássalhangzó (két hangértemény) összekapcsolása, s egyetlen hangzó képletben történő használata újabb „kétpólusú élethelyzetek” pontosabb jellemzésére készíttet. Ez egy hosszútávon fölvirágzó folyamat, amely a gyökök használatával magasabb szintre emeli a hanggal történő közlést – és a gondolkodást is – a fejlesztő közösségben. Az élethelyzetek kettős jellemzése már nemcsak a környezeti világot képzelgeti el a korábbinál pontosabban, hanem a gyökök használata új és összetett jelenségek megnevezését is lehetővé teszi.

A tartalmi és a formai jegyek együttes fejlődésének evolúciós jelentősége

A gyököktől kétféle kiterjesztési irány indul el. Az egyik fogalmi szintű: a gyökkel megragadott fogalomnak a hasonló (vagy rokon) jelenségekre történő kiterjesztése. A másik a gyök toldalékolása mássalhangzóval (hangérteménnyel). Amikor az oda kapcsolt újabb hangérteménnyel három mássalhangzós fogalom épül, a kiterjesztés ismét újabb hálózatképzést indít el. A gyökkel megadott fogalomnak toldalékkal, ill. változó köztes magánhangzóval történő fogalom-kiterjesztése önálló fogalombokor hálózathoz vezetett, amit a kutatás a szócsaládosság során ismert föl.

A fogalombokor hálózatában a fogalmak társultan vannak jelen, és a gyökökön, valamint a hangérteményeken át visszavezethetők az ősi képekre (ősi élethelyzetekre). De a visszavezetés nem áll meg a képpel is megragadható élethelyzetnél, mert élő marad a hangérteményeken keresztüli kapcsolat az alapjelenségekkel is. Ezért a többszörös hálózatképzés nem csak horizontális hatókörű, a rokon fogalmak körét építő, hanem „vertikális” is, mert a hangértemények által a korábbi hierarchiaszintek felé is kapcsol. A hangérteményen keresztül közvetlenül az eredeti élethelyzetek felé is kapcsolatot őriz a hálózat.

A szerkezeti hierarchia emeletei, és az egyes emeleteken kifejlődött gondolatársítási hálózatok is mind a fogalmak megszötségét erősítik. A fogalmakat beágyazzák az életbe, az életjelenségek körébe, ahonnan a hangutánzás kifejlődött. Ezt a gazdag fogalmi szövedéket érzékelhette Németh László (1973), aki azt írta, hogy „a gondolkodás a világra kivetett fogalmi háló”. A nagy író önkéntelenül is érzékelt ezt az összeszöött szerkezetet: a magyar nyelv összeszötvötséget. A szerkezeti szintek egymásra épülő hálózataival megnyílik az út a nyelv fejlődéstörténetének a föltárása felé. Ezt az igényt fogalmazta meg az evolúció nagy lépéseit tárgyaló két evolúció-biológus könyve is (Maynard Smith, J. Szathmáry E. 1995).

A hangérteményeket (mássalhangzókat) kiválasztó szabály (szűrő, „törvény”) hatása: hálózatba rendezés

Ha sorra vesszük az eddigi lépéseket, akkor néhány műszaki hasonlat erejével is megvilágíthatjuk a folyamatot. A hangképletek használatával egy „kép-hang kapcsolót” illesztettünk az észlelés (látvány, mozgás) és a rá hanggal történő gondolás közé. A kapcsoló akkor még egyetlen életdarab „kapcsolója”. A hangértemények használatával már egy szűrő kerül be a gondolkodásba. Az a „**hangérteményi szűrő**” már több különböző élethelyzet közös részét kapcsolja össze, szűri ki a jelenségvilágból. **A hangértemény ezáltal elkezd egy újabb törvényt építeni.** Ez az új törvény a jelenségek egy-egy csoportját, hálózatot szervező módon kapcsolja össze. A hangértemény **elkezd hálózatba szervezni a jelenségvilágot.** Ez a hálózatba kapcsolási lehetőség serkenti is a fejlesztőket újabb élethelyzetek hangérteményi hangzóval való jellemzésére, újabb és újabb hangértemények szabályba foglalására. Például a kiindulási bőséget (telítettséget) kibőffenő hanggal jellemző élethelyzetet összekapcsolja a szintén szájon keresztül kitörő bőgő hanggal. Így a **b** átfogóan lesz jelző hangja a bőségre utaló jelenségeknek, amelyeket kitörő hangzás követ. Kibővítve a **b** jelentési körét – az élethelyzet hasonlósága alapján – más jelenségekre, amelyekre a bőség kiáradása jellemző, egyre szélesebb jelenségekört fog át a **b**

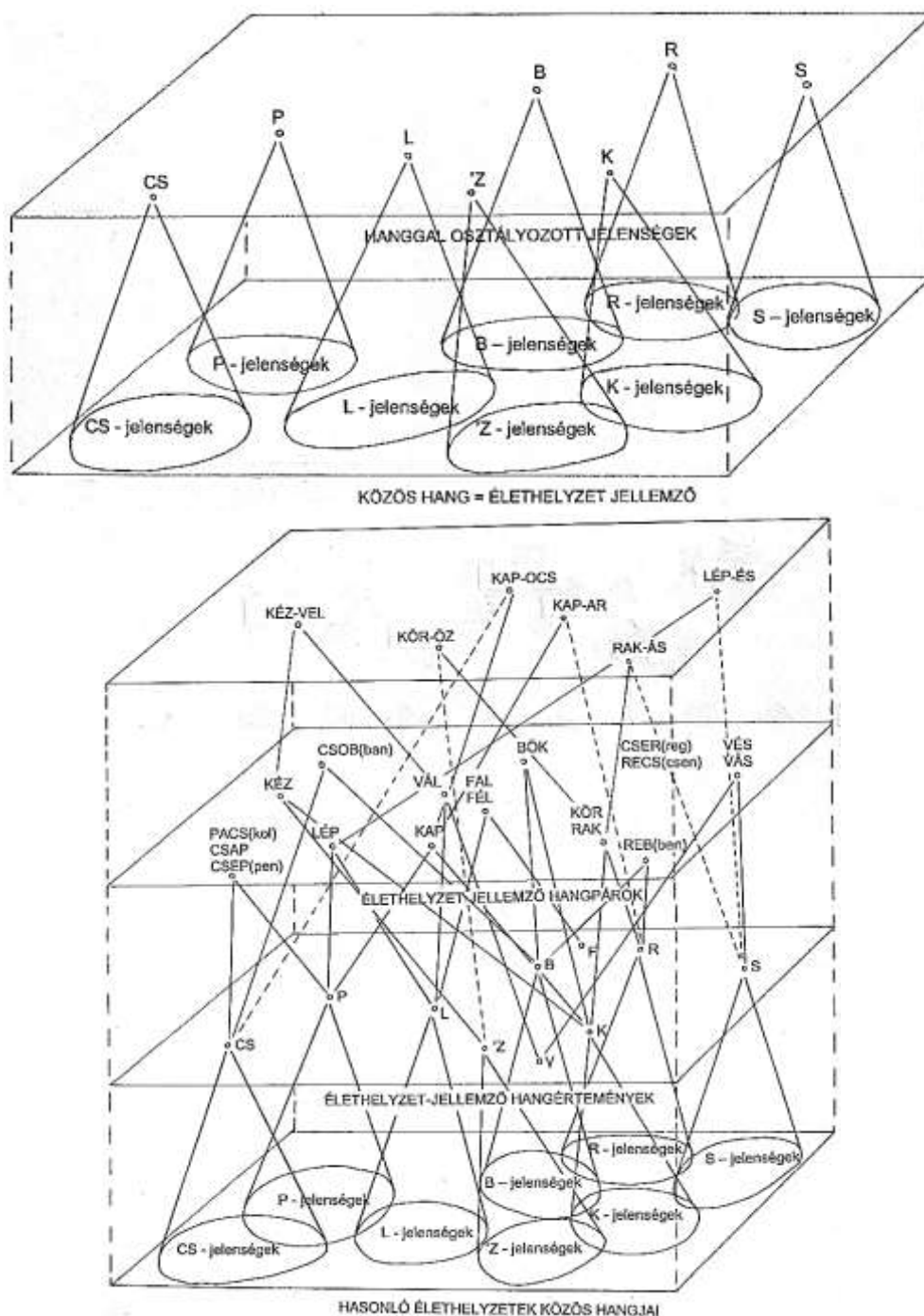
hangzó korábbi jelentése is. Ugyanez történik a **p** hanggal felületek találkozásánál, a **cs** hanggal a vizes mozgások hangadásánál. Így sorra kerülnek az alapvető élethelyzetek, a bőség, az elválás, a felületek találkozása, a vizes világ csattogása, a keménység és koppanása, stb.

A hangértemények kiválasztása tehát már nem csak összekapcsolja a közös jelenségeket, hanem *rendező szerepet kezd játszani a jelenség-típusok világában*: összehasonlít, válogat, csoportosít. Az élethelyzetekből kialakul egy olyan jelenségvilág horizontot, amelyen hangérteményekkel összekapcsolt élethelyzet típusok sorakoznak. Ilyenek, mint: keménység (**k**), elválás (**v**, **f**), térbeliség (**l**), csattogó hang vizes helyekről (**cs**), nyúlásra utaló hang (**ny**), sziszegő jelenségek hangja (**sz**), felületek – felszíni mozgások – súrlódó hangja (**p**), ropogási sorozatok hangja (**r**), fújó áramlás hangja (**f**), a suhanó mozgások hangja (**s**). Megkezdődik tehát *egy fogalmi térképezés a világ jelenségeiről és az élethelyzetekről*, a kibocsátott és utánozható hangok szűrése alapján. Ez a fogalmi horizontokat képező gondolkodási eredmény a későbbiekben hozzájárul a fejlesztés újabb szintjének a megszerveződéséhez.

A fogalomfejlődés egyik ága a magyar nyelvben: fogalomhorizontok rétegsorának kifejlődése

Az eddigi evolúciós útszakaszcól az indukciós modell segítségével azt láttuk, hogy a jelenségvilág és a szabályba foglalt értelmezés között létrejött egy első szűrő. Ez a hangértemény volt. Ez a szűrő fogalom-horizontot alakított ki, melyen a hasonló közös jeggyel jellemezhető élethelyzetek sorakoztak. Több ilyen hangérteményi csoportosítás született. A hangértemény használata rendszeressé tette a gondolatok fölidézését ezen a horizonton, a hangzás kimondását is, a rá gondolást is, a meghallását és megértését is. A jelenségek horizontján egy hálózat képződött azzal, hogy a hasonló jellegű élethelyzetek összekapcsolódtak (15. ábra.).

A későbbiekben ez a hangzással ismételt szűrő beépült a tudatba, a gondolkodás része lett. Idővel a szűrő továbbfejlesztése is megtörtént, és a hangérteményi szűrő megkettőződött. Már kettős hangzókkal jellemzett élethelyzetek is megjelentek a közlésben, a rá gondolásban, a hangzás kimondásában, meghallásában, megértésében. A két – addig különállóan élethelyzetet jellemző - hangértemény fokozatosan egyre több hangzókettősben szerepelt.

15. ábra. A hangértemény egy-egy élethelyzetre jellemző hangzó és fogalom egy olyan jelenség-horizontot alakított ki, melyen a hasonló közös jeggyel – t. i. a hangérteménye, egy mássalhangzóval - jellemezhető élethelyzetek sorakoztak. Ezen a horizonton több ilyen hangérteményi csoportosítás született. A legalsó szinten, a jelenségek „emeletén” az egyes jelenségcsoportok sorakoznak, és felettük a belőlük kiemelt hangzók jelölik ki a hangértemények horizontját. A kettős hangértemények már a második „emeletről” szerveződnek. A teljes gyökök olyan hangképletek, amelyeknek az elején és a végén is áll egy-egy mássalhangzó. **A gyökökig három elvonatkoztató szintet járt be a fogalomfejlődés.** A jelenségeket jellemző közös hang alkot csoportokat a jelenségvilág alsó emeletén. A belőlük elvont és értéménnyel „szabályba” foglalt hangok alkotják a fogalmak második emeletét. A kettős hangértemények, - a gyökök - a második emelet

hangérteményeiből állnak párba. A gyökök jelentése visszavezethető - azonban az ábra világos szerkezetéből adódóan - a két alsóbb szintre, ezért nem távolodnak el teljesen a szemléletes jelenségvilágtól. Például az együtt kimondott BoK hangképletében a bőség és a keménység (határ) jelenség-jellemzője együtt fordul elő. Ezzel fölidéződik a kapcsolt jelenség képe, ahol együtt van valamilyen bőségesen (B) „áradó” „élethelyzet” (ágak, tüskék) és az is, ami kemény (K), s határt képez. Ezért megállító hatású az ilyen jelenség, a BOKor (mai szavunk rá).

A A ma már gyöknek nevezett kettős-jellemző hangképlet használata is rendszeressé tette a gondolatok fölidézését ezen a horizonton, a hangzás kimondását is, a rá gondolást is, a meghallását és megértését is. A jelenségek gyökökkel jellemezett horizontján is képződött egy hálózathoz, hogy a korábban különálló hangérteményeket a hangérteményi párokkal összekapcsolták (15. ábra.).

A magánhangzókkal összekapcsolt mássalhangzók ősi fogalombokra: ősibb gyökök

A mássalhangzók ősi fogalombokrát a máig fennmaradt gyökszavakból kísérelhetjük meg rekonstruálni. (Ma is élnek egyetlen mássalhangzót tartalmazó olyan gyökszavaink, amelyekben a mássalhangzó előtt vagy mögött, egy magánhangzó áll.) Most eltekintünk attól, hogy milyen magánhangzó kíséri a mássalhangzót, és attól is, hogy előtte, vagy mögötte áll-e. Egy dologra vagyunk csak tekintettel, hogy ma is használatos legyen.

Egy másik szempont is lényeges: az, hogy a jelenség, amit megnevez az egy mássalhangzós gyökszó, (gyökelem), az az ősi időkben is létező alapjelenséget nevezzen meg.

Az ABC betűsorrendjében haladunk végig a mássalhangzókon (msh.):

msh. áll elől	msh. áll hátul		közös alapjelenség hangérteménye
B – be, bő, bú, bű,	eb, ób, [Ob]	(6)	bőség, ami belülről ömlik ki (hangutánzásból)
CS – cső,	ács, öcs, [Écs, Ács]	(3)	csörög, csendül, csapódás hangja (hangutánzásból)
D –	ad	(1)	dagad, duzzad
F – fű, fa, fi, fő, fú,	(„of”, „if”)	(5)	kijön belőle (természeti jelenség és hangutánzása)
G –	ág, ég, agg	(3)	határ (szem-, v. elágazáshatáron a mozgás megáll)
GY – gyí, [GYő]	agy, ágy, egy, így, úgy, ügy	(7)	a kezdet, az elindulás hangja
H – ha, he, hó, hő, hű, hú	ah, éh, oh	(9)	indulatszó és lehelés gyöke
J – jé, jó, jő	ej, éj, új, ujj, ily, oly,	(9)	mutogatást kísérő (sok egyforma együtt)
K – kő, ki	ék, ok, ók, ük, [Ukk]	(6)	a kemény koppan, a kemény megállít
L – le, lé, ló, lő	ál, áll, ül, él, öl, ól	(10)	térbeliség hangja
M – ma, mi, mű	ám, ím,	(5)	talán a beszélő személy
N – na, ne, ni, no, nő	én, ön, un	(8)	a növekedést jelöli
NY – nyű	íny, [Úny]	(2)	a megnyúlást jellemző hang
P – pá, pú	ép	(3)	a felületek találkozásának hangutánzó hangja
R – rá, rí, ró, (-ra, -re)	ár, ér, ör, úr, űr, orr	(11)	a sorozatnak, az ismétlődésnek a hangja
S – se, [Sé], sí, só	ás, es, és, is, ősz	(8)	a suhanás hangja
SZ – szí, szó, sző, szűasz, ész, esz, isz, ősz, úsz		(10)	mozgások, ki-be mozgások a szájon át
T – te, ti, tó, tő, tű	át, ét, itt, ott, öt, üt, út	(12)	tett és mutató gyöke, öt újjal ütés hangja
V – ví, vő	év, ív, óv, öv	(6)	elválik+vele marad, ív, átfogó egész, együtt tartás
Z –	az, áz, ez, íz, őz, üz, [Úz]	(6)	mozgások hangja

Igen kevés egy mássalhangzós gyökelemünk maradt fenn, mégis elegendően sok ahhoz, hogy fölismerjük az ősi fogalomalkotás egységét. Egy további lépéssel közelebb kerülünk az ősi alapjelenséghez. Azt ugyanis a teljes gyökök jobban megőrizték. Ha az itt felsorolt 130 gyökelem szavunkat most körberakjuk a hozzá tartozó teljes gyökökkel (melyeknek első és záró hangja mássalhangzó), és a más magánhangzókkal együtt is fennmaradt gyököket is a rendszerbe írjuk, eljutunk a 2000-et meghaladó gyökünkhöz, amelyek egy ősi világot benépesítenek alapjelenség megnevezésekkel, cselekedetekkel, élethelyzet megnevezésekkel. Ami azonban mindvégig hangsúlyos lesz, az, hogy a fogalombokor közepében milyen alapjelenség-csoport ül. A fogalombokor ugyanis nemcsak a fogalmak gyarapodását mutatja majd, hanem belőle kibontakozik a mássalhangzóhoz kapcsolódó alapjelenség természete is, amit az idő elkoptatott. Az itt bemutatott gyökelemek a hangutánzó szavak nagy számával is pontosíthatók lesznek. A hangutánzó szavak jelentős része azonban hangutánzó szó. Ezért látnunk kell, hogy kettős forrása van a hanggal is közölt fogalmak létrejöttének. A hangutánzó hang- és jelenségkészlet, és a közös jellemzővel velő jellemzés rendszerező igénye. Ez utóbbi, a rendszerezés igény, csírájában már egy indukciós jellegű gondolati művelet.

Fogalomalkotás: az ősi fogalmak legrégebbi „szótára” a mássalhangzó-szótár

A döntő lépés a fogalomalkotás felé – láttuk – az lehetett, hogy fölmerült a hasonló dolgok „kiemelésének”, és e kapcsolat rögzítésének a szükségessége. A kiemelés azt jelenti, hogy több hasonló jelenséget egyetlen azonosítóval láttak el őseink. Ez az azonosító is többféle lehetett. Ma is követett azonosítási mód pl. a darabszám megjelölése azonos számosságú tárgyakon: 5 dió, 5 ember, 5 bot (5 ujj). (Hármasságokra mutatta ezt a 19. ábra.) Lényegében a számosságnak az ujjakon történő mutatójához hasonló az a módszer, amikor a vizes mozgásokban a **cs**-hanggal történő hangutánzással akarják jellemezni (hanggal bemutatni) a vadászatra menő csapat mozgását: locs, pocs, tocs, csap, stb. A közös **cs**-hang kiemelésével induló beszéd elemei a ma mássalhangzónak nevezett jelenségazonosítókhoz vezetnek el. Ha előtte **p**-re végződő hangképletek sorakoztak, akkor jól föl lehet ismerni azt, hogy a száraz talajról a nedves, vizes talajra ért a csapat.

Hogyan is építkezik ez az ismeretelrendezési módszer? Már említettük, hogy az élethelyzetekben fölismert hasonlóságok az agyban összekapcsolódnak. Ezt az összekapcsolódást az emlékezés szerkezete értelmezi: a hasonló élethelyzetről tudósító idegpályák a már kiépült irányokban egy ideig azonosak, s csak a különbözőség okán „ágaznak még több irányba szét”. A hasonló irányban történő idegpályán történő ingerület-haladás gyorsabban elharapózik, mint a kiépülő újdonságokról tudósító. Ez a mechanizmus, az emlékezés élettani szerkezete az analógias gondolkodás kialakulásának az eredete, forrása.

A mássalhangzók születésére irányuló – azt föltáró – visszaemlékezésünket most két irányból építjük. Képek segítségével a tartalmat illusztráljuk. Bemutatjuk, hogy milyen gyökökben (már összetett fogalmakban) fordul elő egy adott mássalhangzó. A gyöknek ősi élethelyzetről kell tudósítania. A képeken szereplő gyökök egy-egy ábra-oldalon tartalmazzák a soron következő mássalhangzót: halmazábra részeként mutatjuk be a gyökökhöz tartozó képeket. Előfordul, hogy egyedül áll egy mássalhangzó – egyetlen magánhangzó kíséretében, – de gyakrabban gyök részeként találkozunk a megjelölt mássalhangzóval. Minden esetben az ábra segíti azt, hogy **a fogalmakból épített halmaz közepére helyezett ősfogalom** (ősi jelentéskör és jelenségkör) **megjelenjék** (ha ködös messzeségben is, és ködös határozatlanággal is) képzeletünkben. Könyvünk további részében egyforma ábrákon mutatjuk be a magyar nyelv 20 mássalhangzóját, ABC sorrendben. (Néhány mássalhangzónknak a jelenségfelhőből kibontakozó képsorát már korábban is bemutattuk, Bérczi, 2017).

Ősi gondolatvilág öltött alakot és őrződött meg a ma is használt mássalhangzók formájában

Be Beszédhangjaink a jelenségvilágról szerzett ismereteink lenyomatai. Egy-egy beszédhangnak a jelenléte gyökeinkben elárulja azt, hogyan gondolkodtunk egykor. A mai beszédhangok, születésük idején, a jelenségek azonosítói voltak és a magányos mássalhangzóknak ma is megvan ez az élethelyzeteket azonosító tulajdonsága. Mindez azért fontos a tudomány számára, mert amíg nem jött létre a hangzó beszéd és vele együtt a gondolkodás, addig kevés lehetőség volt az élethelyzetekről szerzett ismeretek átadására.

Az élet egybefolyó jelenségvilágának a tagolása csak úgy lehetséges, ha az éppen zajló folyamatban valahol megállunk, és rögzítjük a pillanatnyi állapotot. Ilyenkor megállunk, körülnézünk, és valamit átadunk a megfigyeltékből. Ezt megtehetjük mozdulattal, hangadással, egy képnek vagy egy elrendezésnek a rajzával. A pillanatnyi megálláskor egy megragadott életdarab közlése történhet meg. Az élet: folyamatos változás a testben is, és az ember környezetében, kint a térben is. A kiragadott élethelyzetek tehát részben a folyamatok – gondolatban történő – megszakítását jelentik. A megszakított folyamatról, a folyamat egy szakaszáról kiadott jelzés pedig egy eseménypont rögzítése. A jelenség, az élethelyzet eseménye a gyakori megjelenésével hívta föl magára a figyelmet, s ezért kapott megjelölést mozdulatban is, hangban is.

A megszakítások szaporításával válhatott fölismeréssé, hogy ***az élet folyamatai: sorozatok***. Egymást követő esemény-mozzanatokból álló sorozatok. Fokozatosan az is ismeretté vált, hogy az események fölbonthatók a környezetben elhelyezkedő „szereplők” különféle térbeli elrendezésére. Ugyancsak tagolhatók az életjelenségek a szereplők közötti viszonyok, folyamatok szerint is. Az időben egymást követő eseményekre tagolás, a térbeli elrendezések megkülönböztetése, a szereplők azonosítása a gondolkodás korai időszakára eső fölismerések. E fölismerések mintegy feltételét képezik annak, hogy a későbbiekben ***e mozzanatok megjelölést kapjanak***. Megjelölést kapjanak mozdulatban, egymásutániságban és megjelölést hangképletben is.

Az együtt élők számára természetes feladat volt, hogy a közösség tagjai híradással legyenek egymásnak az eseményekről. Talán az egyik első tudatos hangzó közlés, az első ilyen megállás, egy kiáltással megszakított folyamat lehetett. Ha egy jelenséget hangadás kísér, és a jelenség hirtelen megszakad, akkor ezt jelzi a megszakadó hangadás is. Ezt ***a megszakított hangadást létrehozhatja a hangkiadó szervben elhelyezkedő gát, a nyelv***. A meghökkenő, a csuklással a természetes légzésben megakadó ember hangadása a ***g*** és a ***k*** jellegű hang. Amikor a megszakítás tudatossá válik, a lezáruló légút helyzete föl is idézhető. Ez a fölismerés is fontos lépés volt a hangzó közlés felé vezető úton.

A mássalhangzó szótár egy oldala, a T hang világa - a „hatás-ellenhatás jelenségeket” jelölő hang

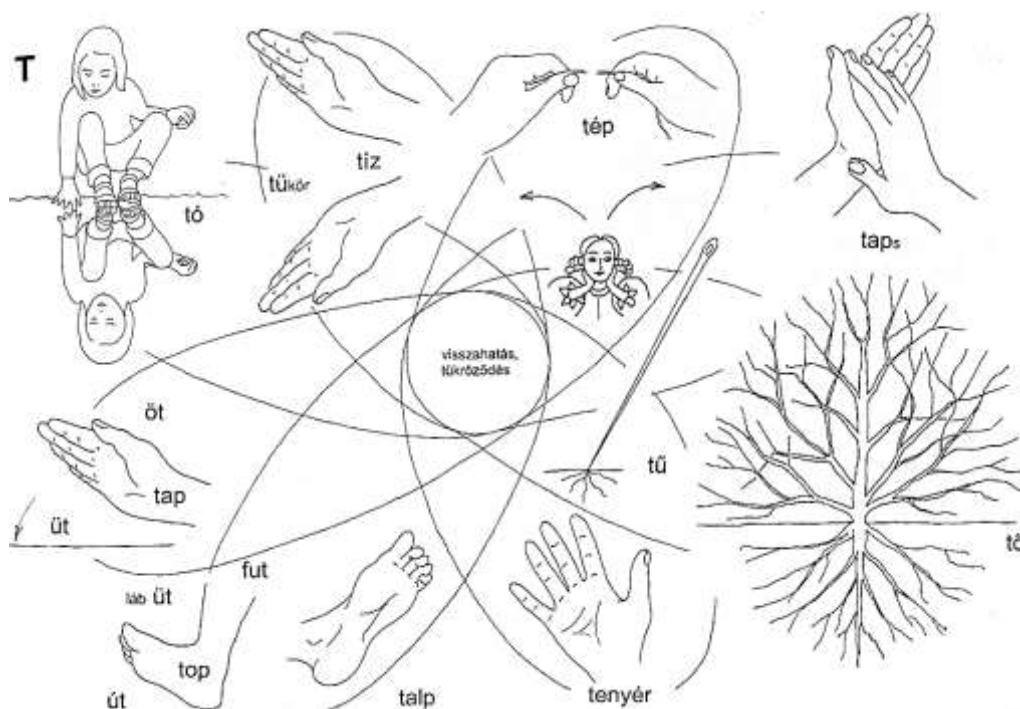
A ***t*** hangunk különleges, mert a hatás-ellenhatás típusú jelenségek ***fölfedezésének és hangban történt rögzítésének az emléke***. Zöngétlen hangunk. Nyelvünket a felső fogsorhoz szorítva ejtjük. Legfontosabb tulajdonsága az, hogy mintha ütést mérnénk a kiejtéséskor. Mert a kiejtésnek megfelel az a jellemvonás, az a tulajdonság, aminek a hangzó kifejezésére a fogalomalkotás idején fölhasználták őseink. Ez pedig egy több ágon is megszerzett tapasztalás. Van egy optikai jelenségcsoport, egy szemmel megfigyelhető oldal, és van egy mechanikai jellegű jelenségcsoport oldala a ***t*** ősi világának. Ezekkel a fizikai kifejezésekkel ez így ma túl tudományos meghatározás. De a jelenségekre, az élethelyzetek tapasztalataira rátérve érzékeljük majd, mit fed ez a két jelenségcsoport.

Kézzel ütve egy lapos kőre azt érezzük, hogy a kő is visszaüt a kezünkre. Az egyik tenyerünkkel a kőre mért ütést megismételhetjük, most már a másik tenyerünkre ütve. Mindkét esetben a bőrünk is, és az izmaink is érzékelik a visszahatást. Azt tapasztaljuk, hogy a jobb és a bal kéznél érzett ütés egyenlő nagyságú.

Ugyanez az ütést követő visszaható érzés figyelhető meg akkor is, ha a lábunk üt a földre. Mezítláb vagyunk természetesen, hiszen az ősi fölismerés több tízezer évvel ezelőtti lehet. A lábon érzett ütés a lépéskor kisebb, mint a kézzel tett ütésnél. (Ezt a lép gyök is igazolja). Nagyobb az ütés, ha az ember fut, mert az út visszaüt.

Most pedig vegyük sorra azokat a jelenségeket, ahol ezeket a megfigyeléseket gyökökbe foglalta, és a *t* hang fölhasználásával összegezték őseink - máig érvényesen.

A *t* hang legfontosabb gyökeiben az ütéssel kapcsolatos mozgások és cselekvések szerepelnek. Kezdjük azokkal, ahol a *t* a második hang. Ilyen az üt, (ige), amihez ma is szorosan kapcsolódik az öt számnév (a fél kézen lévő ujjak számossága). Ugyancsak ez az ismeretek elrendezésének a formája az út szavunk (gyökünk) esetén is. Az úthoz szorosan kapcsolódik az a mozgás, amikor a nagyobb ütéssel történő erőteljesebb mozgást, a fut igével jelzett cselekvést végezzük. Kezünkben és lábunkban is érezzük a visszahatást. Ezt a közös vonást rögzíti egy másik kapcsolat is: kezünk belső, ütő része a tenyér, lábunké a talp. Ezzel át is tértünk egy másik szócsoportha.

16. ábra. A *T* hang rekonstrukciója a ma is élő alapjelenségek alapján. Boole algebrás íveket is rajzoltunk az egyes jelenségek köré és ezek „metszete” a középén álló hangértemény, egy ősi diffúz határu jelenségegyüttes.

Másodikként azok között a gyökök között keresünk alapjelenségeket, melyeknél a *t* az első hang: *tő*, *tő*. A *tő* az az ősi *tükör*, ahol megláthatjuk a tükröződő testünket, minden más jelenséggel együtt. (A *test* szóban is a kettőzött *t* az ősi kettőződést, tükröződést őrizheti, ahogyan a *két*, *kettő* szavainkban is.) Az ősi világkép azt hitte, hogy szemünkből fénysugár indul, és az visszatükröződik a tárgyakon. A fogalomalkotás hajnalán hasonló érzése lehetett ősünknek, amikor ugyanúgy a visszahatást figyelte meg a látvány esetében, mint a mozgásnál (ütésnél). A

tóban történő tükröződést – a kép „visszaütését” - ezért ugyanazzal a hanggal jelezte, mint a kezénél és a lábánál észlelt visszahatást. Mindmáig ezt a jelenség-társítást, jelenség kapcsolódást figyelhetjük meg a **t** hangon keresztül. Mindkét esetben a jelenség egyik része megismétlődik egy másik formában.

A tükröződés más formában is segítette a két jelenség összekapcsolását. Két tenyerünket összecsapva ugyanazt érezzük a bőrünkön és az izmainkban, mint amit látunk a szemünkkel, ha a tó fölé tarjuk a kezünket. Ugyanakkor az a testrészünk, ami tükröződik a tóban, „megszólalásig” hasonlít ahhoz, ami a másik karunk végén a sajátunk. Ezt ma úgy mondjuk, hogy a két kezünk (közel) tükröszimmetrikus. Ez a szoros kapcsolat biztosan hozzájárult ahhoz, hogy a két jelenséget egyetlen hangba sűrítve összegezze ösünk a hangzó közlés számára. A testrészeknél azonban mindig jelen van a kettőzöttség, állandóan megfigyelhetjük, míg a képek megismétlődéséhez a tóhoz kell elmennünk.

Az egyik testrész megnevezése a gyökök képzése idején már a **kíz** (=kéz) volt. Ennek a létrejötté a kemény végződésű ujjakból és az íz kicsi mozgásból tevődött össze. A tükörrel (**t**) „kettőzött”, két-kéz együttes élethelyzet-megnevezésének az igénye a **tíz** megnevezést sugallta. Így válik érthetővé a nyelv belső logikája szerint az **öt** és a **tíz** szavunk (ma már számnevünk) kapcsolata. A kétféle visszahatás (**t**) közös jegyeinek a fölismerése van rögzítve bennük. (Ha merész következtetést is megengedünk, ez a képkettőzés az egyik ősi „összeadásképletet is” például adta: **kíz** meg **kíz** az **tíz**, vagy mai szóval: **öt** meg **öt** az **tíz**.)

Ugyancsak szimmetrikus az alaphelyzet a **tép** gyök képe esetén is: mindkét kézzel, de elmentés irányban húzzuk szét a szálát s **tép**jük is szét.

Két jelenség szoros összetartozása figyelhető meg a földből kihúzott növény tövéénél. A **tő** a növénynek az a része, ahol – nagy vonalakban – a növény felső része és alsó része „tükröződik”, megismétlődik közel azonos alakban, mert a szétágazások bokra megismétlődik fölfelé is, lefelé is. Más első helyzetben álló **t** gyökünk: pl. **tér**, **tár**, **tűr**, **túr**, **tar**, **ter**(ül), **tap**, **tép**, **top**, **táp**, **tál**, **tal**(ál), **tesz**, **tok**, **tök**, **tág**, **teg**(ez), **töp**(ped), stb. gyökeinkben.

A kézzel (két kézzel) végzett cselekvések esetén fokozatosan alakult át a **t** hang szerepköre. Ma már a **t-t** mint **tett-képzőt** tekintjük. Ezeknél gyökvégi helyzetben szerepel a **t**: a **lát**, **fűt**, **hűt**, **szít**, stb. gyökeinkben.

A legelvontabb tükrözés az, amikor a beszélő társat tiszteljük meg a **te** (később a **ti**) alakban.

A mássalhangzók fogalomszótára egyúttal az ősfizika első összefoglalása

A beszédhangokban a szájjal kibocsátott hangzás is utal a kifejezni és közölni szánt élethelyzet lényegére. **Beszédhangjaink (mássalhangzóink) egy-egy jelenségtípusnak az összegzését jelentik.** Ezek a beszédhangjaink az élethelyzetekben előforduló változási jelenségek egy csoportjának olyan hangzó összegzését adják, amelyet ki lehet mondani a szájszervekkel.

A tisztelt olvasó az első olyan fogalomszótárt tartja kézben, amelyben **magányos mássalhangzóinkat ősfogalmaknak tekintjük.** E szótár – e fogalomtár – teszi lehetővé, hogy a mássalhangzókkal két mássalhangzós gyököket képezzünk, melyek már egyszerre két ősfogalmat jelölnek meg, vonnak össze, s ezáltal újabb jelenségeket tudnak hangzó képlettel közölni.

A fogalomtárban szereplő mássalhangzók a gondolkodás és a beszéd kialakulási korának első tudatos ismerethorizontját formálták meg. Ez az első elvonatkoztatásokat is tartalmazó ismeret-horizont.

A gyökök világának kiépülése (magyar nyelvkémia)

Az előző fejezetben megvizsgáltuk annak lehetőségét, hogyan történhet két mássalhangzó összekapcsolása azzal a céllal, hogy a két mássalhangzónak megfelelő két fogalmat is összekapcsoljuk. Akkor azt tekintettük életszerű hangzás-előfordulásnak, amikor egy hangzó képlet kimondásakor a képlet elején és a végén is megjelent egy-egy hang. Például a **szívást** cselekvő személy szájhangjában eleve benne van a kimondó gyök eleje (**sz**) – a sziszegés, a levegőt befelé szívó áramlással – és a vége (**v**) a szívás lezárását jelölő ajak-fog összezáró mozdulattal. Ezt a mintát az élethelyzet szolgáltatja. De az élethelyzeteket, az alapjelenségeket megjelölő hangok használata során már fölmerülhetett egy észrevétel. Föltűnhetett, hogy vannak olyan élethelyzetek, amelyekben két, különbözően hangzósított jellemvonás együtt jellemzi ezt az új jelenséget. Például amikor megrázzuk a lombos ágat, amit letörtünk, egyszerre van jelen ebben a cselekvésben az ismétlés (**r**) és a mozgás (**z**). Ha ezt a hagyományos módon hangzósítva kellett közölni, akkor az **r** és a **z** hangot gyorsan egymás után kellett kimondani. Önkéntelenül is közé kellett azonban tenni egy átmeneti hangot, arra a kis időre, amíg a száj állása az egyik hangról a másikra váltott. Ilyen esetek sokasága termelhette ki azt a gyakorlatot, hogy fokozatosan, a két mássalhangzót egy egységbe összevonó hangképletet kezdtek ilyenkor kimondani. Ma már nem csodálkozunk azon, hogy a **ráz**, a **rez(eg)**, **rez(gő)**, **resz(ket)** szavaink mind erre az **r+z** ősgyökre vezethetők vissza. Ennek mintájára a fölrepülő madár szárnyverdesése a második hangnak a **p** hangot idézi (**p** = felületek találkozása), ezért ennek gyöke a **rep**.

A hangképleteknek egy ilyen irányú kifejlődése két ágon is bekövetkezhetett. Az egyik helyzet volt a már említett szív esete. Ekkor az élethelyzet kimondását nyitó mozzanatra kimondott hang tartalmazta a hangutánzó hangot a hangképlet elején, és az élethelyzet kimondását záró mozzanatra kimondott hang tartalmazta a hangutánzó hangot a képlet végén. (más példák: a **csap** hangképlet, a **locs** és a **pocs** hangképlet, stb.). A másik ág a kifejlődött hangértémenyek (mássalhangzók) már tudatos összekapcsolásának az esete volt. A kút például már egy ilyen gyök, mert a **k** (kemény, határolt) és a **t** (tó, tükör, visszaverő-visszaható élethelyzet) van benne összekapcsolva. Ilyen tudatosuló összekapcsolási helyzet a **mar**, vagy a **mos** gyök is. Az **m** (em, ám, nyit csuk élethelyzet) van benne összekapcsolva az **r** (ismétlődés), illetve a **s** (suhánás, suhogás) élethelyzet jellemző hangokkal. Mosáskor a kezünket nyitjuk-csukjuk, s így engedjük be a vizet (ami sisteregve ad hangot) az anyagba, majd sajtoljuk ki. A marásnál a kéz, vagy a száj nyílik s csukódik, ismétlődően.

Ez az elemekből összetettség az ősi fogalomvilág továbbfejlesztésénél kísértetiesen emlékeztet arra, amit a kémiában ismert meg az ember: a kémiai elemek tulajdonságai egyesülnek, összeadódnak a vegyületekben. Természetesen a hasonlat távoli, de az összeadás, a rögzülő összekapcsoltság mégis azt eredményezte, hogy erre a helyzetre a nyelvkémia kifejezést használja a szerző (Bérczi, 2011).

A gyökök tehát egyesítik azokat a korábbi fölismeréseket, hogy vannak állandósuló élethelyzetek, amikre állandósuló hangképletet alkalmazunk. Ugyanez történik a gyököknél is, csak itt már két korábbi hangképlet forr össze egyetlen élethelyzet-jellemzővé. A gyökök alkotása tudatos „sűrítést” jelentett s ez egy újabb lépés volt a gondolkodás és az elvonatkoztatást felé.

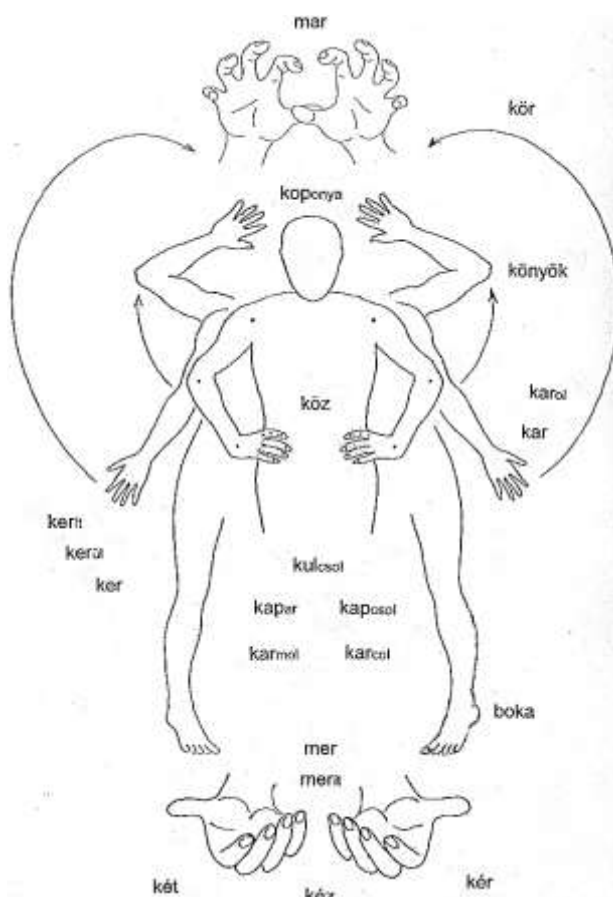
A gondolkodás fejlődése több ágon is bekövetkezett. Miután a hangképletek használata, azok gazdag készlete egyre több élethelyzetet tudott megjeleníteni a tudati világunkban, agyunk hozzászokott a hangzás és a hozzá tartozó kép kapcsolatához. Mikor új élethelyzettel szembesült – és már ismerte a hangzó közlés erejét – azon gondolkodott, milyen korábbi hangzókra tudja visszavezetni az új élethelyzetet. Az szokássá válhatott, hogy egy-egy közlő mindig visz-

szagondol az egyes élethelyzetekre akkor is, amikor még nincsen hangadás, csak a belső ismétlés „jár a fejében”. Ez a gondolkodási szint szinte nélkülözhetetlen akkor, amikor a ma gyököknek (szógyököknek) nevezett fogalomvilág formálódott a hangzó beszéd során.

A gondolati munkával végzett élethelyzet-fölidőzésnek többféle lehetősége áll fenn ekkor. A legkorábbi az, hogy mozgással idézi föl az új élethelyzetet. Ha az élethelyzet többféle eseménysorban is előfordul, akkor az élethelyzet hangzásmintája is ismétlődhet, de lehet egy kissé más is. Más lesz a hangzása annak, ha távolabb egy ragadozó egy patást **mar**, vagy ha a kezem vizet **mer**. Ebben a közeli magas hangú magánhangzó és a távolabbi eset mélyebb magánhangzója juttatja kifejezésre ezt az eltérést.

A gyökök elemzése a fölismert mássalhangzó és jelenség kapcsolódások fényében hosszú és érdekes munka lesz. Ennek a kezdetén járunk akkor, ha néhány feltűnő esetet bemutatunk.

Az 17. ábra segíthet abban, hogy mozzanatokra bontva mutassuk be egy-egy gyök össze tevődését a kétféle mássalhangzó részmozdulatából. Egyik ilyen példánk lehet a **kéz**. Vissza bontva ez a gyökünk valójában a **k**-nak ((**k** kemény, határ) és a **z**-nek (mozgás) a kicsit is jelentő **í**-vel való összekapcsolása. Oroszban és ukránban van a kéz ujjait jelölő ilyen kiszty szava. S ez nálunk a kesztyű szóban ugyanúgy meg van.

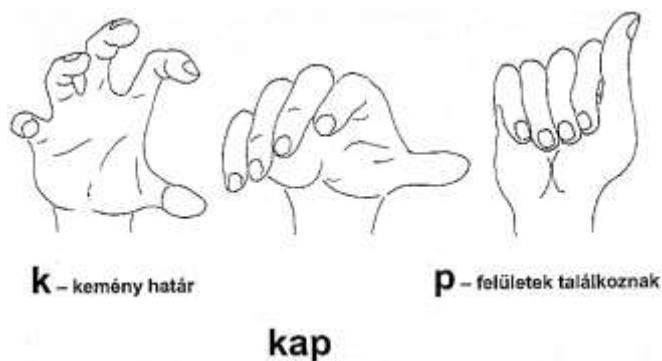

17. ábra. **Kör** (**ker**, **kar**, stb.) gyökbokrunk a test közelében bontakozhatott ki. Több pontján testünknek kemény végpont található, s a **k** be is épült e testrészek megnevezésének gyökébe és toldalékolással kapott szavába is. Azt is látjuk, hogy a kéz nyit-csuk szerepe is benne van a **mar**, **mer**, **mor**(**zsol**) gyökcsoporthoz is.

Kör (**ker**, **kar**, stb.) gyökbokrunk az egyik legnagyobb fogalombokor. Folytatódik a **gör** (**gur**, **gar**, stb.) bokorban is. Korábban említettük már a képet, amit a kezünkön tudunk fölidézni, felfelé tartott tenyérrel és ujjakkal, amelyek körülveszik a kis tenyérmedencét. **Kerítik** a kis

mélyedést. A **kar** esetében a kemény határ (a kéz ujjain) bármikor ismételhető, körbemozgatható (a csatában hányszor kellett ezt tennie Szent László királynak, Hunyadi Jánosnak, Toldinak, Kinizsi Pálnak). A **kar** ereje (erő) is az ismétlődésben van.

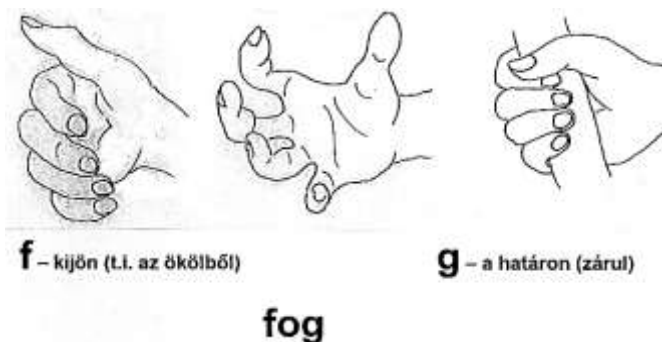
Egy másik alapgyökünk a **kap** gyök, amely a **k**-nak ((**k** kemény, határ) és a **p**-nek (felületek találkozása) a kapcsolata egy képben. Kapjunk el egy legyet. Az ujjaink rácsapódnak a tenyereinkre és a felületek találkozására jellemző pattanó hangot is hallunk (18. ábra).

18. ábra. **Kap** alapgyökünk a kéz kemény határt képező részéből (**k**) és a felületek találkozását jelölő **p** hangból tevődött össze. A jelenség megnevezése nyomán számos megragadást jelölő fogalmunk ágazott ki ebből a gyökből.

Azt a hatalmas szóbokrot (szócsaládot, Lugossy, 1856), amely a **kap** gyökből kinőtt, több helyen bemutattuk (Bérczi, 2014). Itt csak a **kapar**, **kapcsol**, **kapaszkodik**, **kapkod**, **kapá**, **kapál**, stb. szavainkat említjük. A fogalombokor messze kiterjed, ha a lényegi kép távoli kapcsolódásait, és a hasonulásokkal előálló változatokat is ide kapcsoljuk: **kapu**, **kabát** (mindkettőnek a két szárnya rázárul a „bentlívőre”).

Egy másik gyökünk a **fog**: ez az élethelyzet, ahol a testünk egyik kemény határát képező kéz rázárul valamilyen tárgyra. Kinyílik (**f**) és ráhatárolódik, rázárul (**g**). Ezt a műveletet kézzel és szájjal is el tudjuk végezni. Az ősmondat kialakulásánál még visszatérünk gyökszó fölhasználására (19. ábra).

19. ábra. **Fog** alapgyökünk a kéz kinyitáskor kijövő ujjakkal induló mozdulat. A tárgy megragadása után a tárgya borul és rajta kemény határt képező **g** hang jelzi a megállását. A jelenség megnevezése nyomán számos megfogást jelölő fogalmunk ágazott ki ebből a gyökből.

Érdekes az alapjelenség meghatározó szerepe e két gyök: a **fog** és a **kap** fogalombokrának a kialakulásában. Mindkét gyök a kéz „elfogó” műveletével kapcsolatos. De amíg a

kap gyökben a mozdulat ujjakat behajlító mozdulata (**kapar**, **kapcsol**, **kapaszkodik**, **kapkod**, **kapá**, **kapál**) van túlsúlyban, addig a **fog** (**fogoly**, **fogda**, **fogság**, **fogadalom**, **fogalom** stb.) gyökből ez a rázárulás az, ami képíleg is öröklődik a szócsaládosságbán.

Az **l+p** gyökök körében az **l** (térbeliség) és a **p** (felületek találkozás, finom tapintása) találkozik. Összehangolt a jelentésben a **lep**, a **láp**, a **lap**, és rokonai a **lép** is az ősi képből, de ide tartozó az angolban fennmaradt **lip** is. Ez a fogalombokor a lágy, sima felületek világába kalauzol el bennünket.

Azt láthatjuk, hogy a fölsimert mássalhangzó fogalmak segítségével már nem a magános gyököket, hanem a két mássalhangzó értelméből fakadó gyökbokrot és fogalomvilágot tudjuk föltérképezni. Ez a tulajdonság hasonló hatással van a szerkezeti hierarchiára, mint az ősgyökök, amelyek egy mássalhangzóból és egy magánhangzóból állnak. Szinte két új hierarchiaszintet illeszthetünk be segítségükkel a beszéd- és nyelvszerkezetbe. Az ősgyökök szavak a mássalhangzók fölé, a gyökbokrok a gyökök hierarchiaszintje fölé kerülnek. Egyre több szerkezeti kapcsoltság megismerése egyre finomabb szerkezeti rendszerkapcsolat föltárulását hozza magával.

Gyökök épülése (összetevődése) a mássalhangzók fogalomszótára alapján

bő, bú	b – belső, belül lévő,	
bőf,	b – belső, belül lévő,	f – kijön belőle, kijön belülről,
bél,	b – belső, belül lévő,	l – a térbeli jelenségek (belül)
bők,	b – belső, behúzott helyről kifelé	k – a határig „üt”,
bőr,	b – belső, belül lévő,	r – ismétlődés, ismétlődve (veszi körül a belsőt)
bűz,	b – belső, belülről jövő	z – mozgás (elmozog a dögtől messzire)
bög,	b – belső, belülről jövő	g – a határig, a távoli messzeségbe hatoló
báj,	b – belső, belül lévő,	j – sok (egyforma) együtt
basz,	b – belső, belülről jövő	sz – mozgás a felületen át
csecs,	cs – vizes közegben mozgás hangja,	csobbanás, csámcsogás,
csap,	cs – vizes közegben mozgás	p – felületek érintkezése
mocs (mos párja)	m – nyit-csuk (ti. a lábakkal)	cs – vizes közegben mozgás
pocs (olya),	p – felületek érintkezése	cs – vizes közegben mozgás
csám (csog),	cs – vizes közegben mozgás	m – nyit-csuk (t.i. a száját)
csepp,	cs – vizes közeg lecsik	p – felülettel érintkezik
csúsz,	cs – vizes közegen mozgás	sz – mozgás át a felületen
dob,	d – átvitel, átadás	b – belsőbe, belülré
dőf,	d – átvitel, átadás	f – kijön belőle,
dug,	d – átvitel, átadás	g – a határig (bedug)
köd	k – határ, (a szájpára határa)	d – átvitel, átadás
fa,	f – kijön belőle, kijön belülről, (ti. a földből jön ki)	
fej,	f – kijön belőle, kijön belülről,	j – sok (egyforma) együtt
fog,	f – kijön belőle, kijön belülről,	g – határ (a határra feszülnek, ti. a kéz
ujjai)		
fú(j),	f – kijön belőle, kijön belülről,	j – sok (egyforma) együtt
forr,	f – kijön belőle, kijön belülről	r – ismétlődés (itt a buborékok)
fok,	f – kijön belőle, kijön belülről	k – határ, (a kemény test határa)

fog, gáskor	f – kijön belőle, kijön belülről	g – „határig” rázárulnak az ujjak fo-
fos,	f – kijön belőle, kijön belülről	s – esik, leesik surrogó hanggal
fűs(t),	f – kijön belőle (a fűst a tűzből)	s – „esik”, („fölfelé”) és sustorog
fasz,	f – kijön belőle, kijön belülről	sz – mozgás a felületen át
fény,	f – kijön (pl. a fém levelei közül)	ny – elnyúlik,
föld,	f – kijön belőle, kijön belülről,	l – a térbeli jelenségek, d – a hely
föl,	f – kijön belőle, a tej tetejére	l – térbeli helyváltozás
fal,	f – kijön belőle, pl. kijön a földből	l – térbeli helyzetbe jut, a térben elha-
tárol		
fel, (fűl),	f – kijön belőle, kijön belülről,	l – térbeli helyváltozás
foly (foj),	f – jön valahonnan	j – sok (egyforma) együtt
függ,	f – jön valahonnan (felülről)	g – a „határig” (lelóg)
ég, ág, ig toló)	g – a határ, távoli, de látható (ágak végénél a fa határa) (a távoli messzeségbe ha-	
egg,	g – a határ, a tojás héja (az angolban maradt meg)	
rág,	r – ismétlődés (itt a nyit-csuk mozgás) g – „határig” rázárulnak a fogak rágáskor	
vág, (vég),	v – elválik tőle, de vele marad	g – a határ
gyí, győ, gyú	gy – az indítás, elindulás egy pontról	
egy,	gy – elindulás egy pontról	
hegy, dik)	h – elfogy, (a kiindulás helye)	gy – az elindulás (egy pontra zsugoro-
megy,	m – nyit-csuk (t.i. itt a lábakat)	gy – mindig tovaindul
légy,	l – ki a térben	gy – mindig tovaindul egy pontnyi bo-
gár		
fogy, (fagy),	f – kijön belőle, kijön belülről,	gy – mindig tovaindul, folytatódik,
gyúl, (gyúl),	gy – elindulás egy pontról folytatódik	l – kifelé a térben
hí, hó, hő,	h – elfogy valami,	
hoz,	h – elfogy (t.i. a távolság)	z – mozgás, (felém, hozzám)
húz,	h – elfogy (t.i. a távolság)	z – mozgás, (felém, hozzám)
húr, (hár-fa)	h – elfogy (t.i. a húr kitérése)	r – ismétlődés (itt a húr kitérése)
hív,	h – elfogy (t.i. a távolság)	v – vele marad, vele van
hol, (hel, hely)	h – elfogy (a távolság, ha megtalálom)	l – a térben, valahol
hull,	h – elfogy	l – a térben (a levél a fán)
ujj	j – sok (egyforma) együtt	
jár,	j – a sok (összetartozó) együtt	r – ismétlődéssel teszi
jég, nén)	j – a sok (egyforma) együtt	g – határ (határt hoz létre a víz felszí-
fej, (fűj)	f – kijön belőle, kijön belülről,	j – sok (egyforma) együtt
fáj,	f – kijön belőle, kijön belülről	j – sok (az egyforma kiterjedt érzés)
kő, ék,	k – határ, (a kemény test határa)	
ök(öl),	k – kemény test (határ rajtuk)	l – ki a térbe, (öklel)
kap,	k – határ, (a test határa)	p – felületek érintkezése

kéz,	k – határ, (a test határa)	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, a kéz uj-
jaié		
kút,	k – határ, (a kút kávája)	t – visszahat (a víz tükröz a kútban)
rak,	r – ismétlődés (itt helyez)ez	k – határ, (itt a felület határa, ahova
rak)		
lak, (luk, lék)	l – a térben elhelyezkedő	k – határ, (itt a felület határa, ahova
rak)		
lő, öl, él, el	l – a térbeli jelenségek	
áll, ül, ill(an)	l – a térbeli jelenségek	
száll,	sz – ki-be (fől-le) mozgás, testfelületen	l – a térbeli jelenség (cselekvés)
szül, szál,	sz – áthaladó mozgás a felületen	l – ki a térbe (térbe kijutás jelensége)
láb	l – a térbeli jelenségek	b – belső (belülről „nő” ki)
lép,	l – a térbeli jelenségek	p – felületek érintkezése
lég	l – a térbeli jelenségek	g – a határ, távoli, de látható
lap, lep, lép,	l – térbeli jelenség, térben lévő	p – felületek érintkezése, felszíne la-
pos		
val, vel,	v – vele van, elválik tőle, de vele van	l – a térbeli jelenségek
em,	m – nyit-csuk (a száját, mikor szopik)	
megy,	m – nyit-csuk (t.i. itt a lábakat)	gy – elkezdi,
mos,	m – nyit-csuk (t.i. itt a markát)	s – esik, leesik surrogó hanggal
mász(ik),	m – nyit-csuk (itt a lábakat, megy)	sz – mozgás a felületen
mar, mer,	m – nyit-csuk (a markát, a mancsát)	r – ismételve teszi
mag,	m – nyit-csuk	g – határt képez
szem,	sz – ki-be mozgás, felületen (pislogás)	m – nyit-csuk (t.i. itt a szemét)
nő, én	n – növés, minden, magam	
on, en, ön,	n – ránövés, (rárakodás?)	
nap,	n – növés,	p – felületem érinti (ti. a bőrömön ér-
zem)		
nak, nek,	n – hozzá növés, hozzá gyarapodás	k – határ, (a test határára)
nál, nél,	n – nála levés,	l – a térbeli jelenség
ont, önt,	n – növés fordítottja, leválás	
nyű,	ny – nyújtva, kihúzza a földből, kinyúl, lenyúl érte,	
nyál,	ny – nyúlva	l – a térben
nyúl, nyél,	ny – nyúlva	l – a térben
nyíl,	ny – nyúlva (karhosszabbítva, mint a nyél)	l – a térben messzire nyúlik a
hatása		
nyom,	ny – kinyúlva (a lábbal)	m – nyit-csuk, (lenyomja, majd föl-
emeli)		
nyöl, (nől),	ny – nyúlik	l – a térben fölfelé
fony (fon),	f – kijön belülről, (ti. a kócból),	ny – nyúlva, megnyújtva
pú,	p – felületek érintkezése (ajkaké)	
lép,	l – a térbeli jelenségek	p – felületek érintkezése (lip – angol,
ajak)		
kap,	k – határ, (a test határa)	p – felületek érintkezése

rep, zése	r – ismétlődően (a szárnyával)	p – felületek (t.i. a szárny-test) érintke-
lap, lep, lép, pos	l – a térbeli jelenség	p – felületek érintkezése, felszíne la-
top, tap,	t – ütve, visszahatóan	p – felületet érint
tép,	t –visszahatóan, hatás-ellenhatással	p – felületet érint,
orr, ér	r – ismétlődés, a testen	
ró, ír,	r – ismétél egy mozdulatot	
rí,	r – ismételve sír	
ráz, (rez-eg)	r – ismétlődés (itt föl-le mozgás)	z – mozgás,
rak,	r – ismétlődés (itt lehelyez)	k – határ, (itt a felület határa, ahova
rak)		
rüg,	r – ismétlődően (a lábával)	g – „határig”, ameddig a lába elér
rep, zése	r – ismétlődően (a szárnyával)	p – felületek (t.i. a szárny-test) érintke-
reg,	r – ismétlődés (itt az hrrrr-horkolás)	g – határa valaminek (itt időhatár áll)
es, ás,	s – esik, leesik surrogó hanggal	
sé, (séd)	s – esik, leesik surrogó hanggal	d – helye, ahol dagad, gyúlik a víz
sír,	s – esik, leesik a könnye	r – ismételve hüppög, sír
sár,	s – esik, leesik az eső	r – ismételve cuppog a sárban
süly (ed)	s – esik (süpped)	ly – j - a sok egyforma együtt
súly	s – esik (süpped)	ly – j - a sok egyforma együtt
szí,	SZ – ki-be mozgás,	
isz, esz,	SZ – ki-be mozgás (a szájon át)	
úsz,	SZ – ki-be mozgás (a víz) felületen	
ész,	SZ – ki-be mozgás (a néprajzból is ismert egykori lélek, az íz -lélek teszi)	
sző, (szó)	SZ –mozgás át a felületen,	
szív,	SZ – ki-be mozgás (szájon át),	v –vele marad (amit beszívott)
száj,	SZ – ki-be mozgás,	j – sok (egyforma) együtt
szél,	SZ – ki-be mozgás (a felületen)	l – a térbeli jelenségek
szőr, (szúr)	SZ – ki-be mozgás (a felületen)	r – ismétlődik (a sok szőrszál)
szór,	SZ – ki-be mozgás,	r – ismétlődik (a sok maggal)
szár, szál	SZ –mozgás át a felületen	r – ismétlődik, l – ki a térbe
szül,	SZ –mozgás át a felületen	l – ki a térbe
szűr,	SZ –mozgás át a felületen	r – ismétlődik (pl. a kilocsolt vízzel)
szop,	SZ –mozgás át a felületen	p – felületek (száj és anyatest) érintke-
zése		
szel,	SZ –mozgás át a felületen,	l – ki a térbe
öt, üt, út,	t – üt, hat, visszahat, tükröz,	
tó, (tő),	t – képet „visszahat” = tükröz (alakzatot megismétel a föld alatt a tő)	
te, (ti),	t –visszahat (rád a társ)	
táp,	t –hat rád az ét(el), it(al),	p – felületek érintkezése
tap, (top),	t –visszahat rád az érintő „ütés”,	p – felületek érintkezése
tűz,	t – üt, hat, visszahat	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, CzF
kút,	k – határ, (a kút kávája)	t – visszahat (a víz tükröz a kútban)

óv, öv,	v – vele van, elválasztva tőle, de vele marad	
val, vel,	v – vele van, elválík tőle, de vele van	l – a térbeli jelenségek
vál,	v – elválík tőle, de vele marad	l – a térbeli jelenségek
víz,	v – elválík tőle, de vele marad	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, CzF
visz,	v – elválík tőle, de vele marad	sz – felületén mozog (pl. a víznek)
vesz,	v – elválasztja, de vele marad	sz – felületről veszi el
vet,	v – vele van, de elválík tőle	t – üt, hat, dob
vág, (vég),	v – elválík tőle, de vele marad	g – a határ
vás, (vés),	v – elválasztja tőle, (róla)	s – esik, leesik surrogó hanggal
váj,	v – elválasztja tőle, (róla)	j – sok (egyforma) együtt
íz, üz,	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, CzF	
víz,	v – elválík tőle, de vele marad	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, CzF
tűz,	t – üt, hat, visszahat	z – mozgás, íz – kicsi mozgás, CzF
fűz,	f – kijön belőle (a fű a földből)	z – mozgás, fűmozgatás, íz – kicsi mozgás-
sal		
fáz,	f – kijön belőle (a fa a földből)	z – mozgás, famozgatás
zaj,	z – mozgás,	j – sok (egyforma) együtt
zúg,	z – mozgás,	g – a határ, látható
ráz, rez(eg),	r – ismétlődés (itt föl-le mozgás)	z – mozgás,
hoz, (húz),	h – elfogy (t.i. a távolság)	z – mozgás, (felém, hozzám)

Egy mozzanat kettébontása: a képnek ismétléssel tudatosított elemző tagolása (ősmondat)

Annál a gyöknel, amely gyakrabban jelenik meg, különös jelentőséggel bír a képet földidéző szerep. A kép maga is összetett élethelyzet, és ezért a kép fölbontható. Ugyanaz a kép két, finoman megkülönböztethető szakaszra választható szét. Tekintsük a FOG képletet (19. ábra.). Abban a korban járunk, amikor már kialakult az a látásmód, hogy a hangképlet képi földidézésében együtt szerepel a szájban fogott darabra a testrészt, ami fog, és a cselekedet neve: **fog**. A FOG tehát a jelenség hangképlete. De az eseményben két „összetevő”, két „szereplő” figyelhető meg: az egyik szereplő a testrészt, amely a fogást végzi, a másik az esemény, - maga a cselekedet, - ami meg is szűnhet. A két oldal szétválasztása akkor válik szükségsszerűvé, ha a fogás cselekedetét egy másik testrésszel is ugyanúgy el tudjuk látni, (feltéve, hogy nem evésben folytatódik a művelet), mint a foggal. Ez a másik testrészt a kéz, amely – ma ez természetes – ugyanúgy képes a fogásra, mint a fog. Ugyanúgy föl tudja idézni a fogás jelenségének összetett képét, mint a foggal történő fogás.

Ezzel párhuzamosan jelenhetett meg a kétféle „cselekvőt” elválasztó fölismerés a FEJ képre is. A fej képében együtt van a fej és a fejés művelete (20. ábra.). A FEJ képnek a szétválasztása tehát a cselekvőre (a fej, főnév) és a cselekedetre (fej, fejés ige) ugyanúgy megtörténik itt is, mint a fogás műveleténél. Az igazán szükségsszerű szétválasztás itt is akkor következik be, amikor megszületik a fölismerés, hogy a fejés műveleténél a FEJ (főnév) behelyettesíthetővé válik a kézzel. (Ma a kézi fejés már a tehén fejését jelenti legtöbbszörnek, akik még emlékeznek a mezőgazdasági munkák világára.) A behelyettesíthetővé válás fölismerése is „elharapózik” az idegpályák mentén, az agyban, és az emlékek körét tagolja.

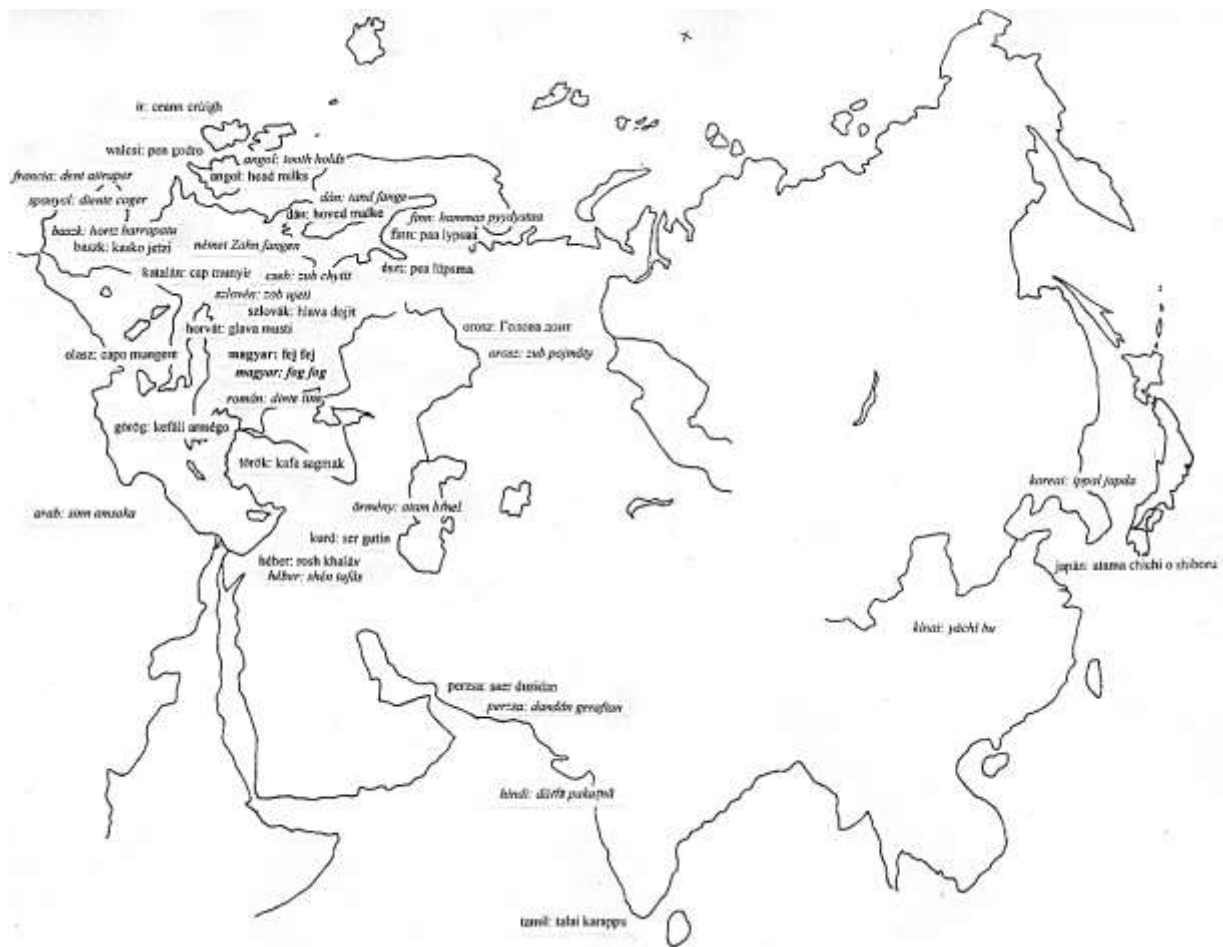

19. ábra. Egy gyök egy képet nevez meg. A kép két részletre bontható föl: Egyszerű mondatként: a fej fej. A fog fog. Az első szó az alany, a második az állítmány. De a szó alakja azonos, mert az ősi kép azonos, az vált ketté. Ilyen ősiségek is fönmaradtak a magyar nyelvben. Az ábrán a szerző egyik Eurázsiai művészetek füzetének a belső borítója látható (Bérczi, 2015).

Ez a képtagolással bekövetkező fogalomfejlesztési módszer fokozatosan kiterjed minden olyan műveletre, amelynél a száj és a kéz, hasonló műveletet végez. Ilyen ma is a MAR (a műveletet szájjal is, és kézzel is végezhetjük, az állat szájával és manccsal). Ilyen a TÉP művelete is. Ilyen a KAP művelete is. A kialakult gyökvilág sajátos fejlődési irányokat hozott a nyelvbe. Ez az irány, amit most bemutatunk, egyrészt az egyszerű mondat felé visz el, másrészt a fogalmak kiterjesztése felé. Ugyanilyen jelenség a láb esetén a NYOM gyökhöz kapcsolódó kép is, amiről kissé részletesebben is írunk.

Képzeljük el azt az élethelyzet fölismerési és megnevezési sorrendet, amely a NYOM hangképlethez tartozó kép nyomán indul el. A nyom két mássalhangzóból összetett gyök. A két mássalhangzó kétféle élethelyzetet kapcsol össze. Az **ny** hang a kinyúlást, a kinyúló lábat nevez meg, az **m** hang a váltakozva letett lábakat, a „nyit-csuk” váltakozást jelöli. Ugyanúgy, ahogyan a **megy** gyök esetében is.

Az élelmet jelentő vad elejtése létkérdés és a földerítése az első lépés az megszerzéséhez. A nyomaiban mutatkozó vad félig már a miénk, mert a nyoma elvisz az állathoz, a friss nyom és az állat szinte összetartozik, s a megtalált vad elejtése az utolsó lépés a levadászásához. A két jelenség, – a nyom és a vad, ahogyan leteszi a lábait, s úgy megy előre – kezdetben teljesen összeforrt, ezért e képnek az azonos alakú gyökkel történő hangképleti megjelölése nyilvánvaló. Amint megindul a hangképlethez tartozó kép fölbontása, megjelenik az igény e szétválasztásra a NYOM esetén is. A NYOM gyök esetében a jelenséghöz tartozó cselekedet és annak eredménye ősidők óta szétváltan (csak a nyomokat látom), de összetartozóan (állat tette azokat oda) rögzült az emberek tudatában. Ezért ez a gyök gondolatot adhatott más képek (jelenségek) kettébontásához is. (A kettébontás később több mozzanatra történő fölbontást is sugallhatott.) Sőt, a NYOM esetén annyira különálló létező volt a nyomot hagyó állat, és maga a nyom, mint eredmény, hogy először az összetartozás tudatosítása kívánt gondolati munkát, s idővel a szétválasztása.

20. ábra. **A fej fej**, (álló betűalakokkal írva) és **A fog fog** (dőlt betűalakokkal írva) Eurázsia számos nyelvében gyök-kettéhasadásos ősmondatként van fölتيintetve ábránkon. Egyedül a magyar nyelv őrizte meg az ősi állapot fázisát, és a fejlődés fölismerhetőségét e szófaji kettéhasadással létrejött főnév-ige párban, azonos hangzó alakokkal.

A gyökök szófaji szétválása (ősmondati formában) különböző fokozatokkal mutatható be a mai magyar nyelvben:

Az ősi gyökök köréből azok, amelyek főnévként is és igeként is használatban vannak a mai magyar nyelvben. (példa: FEJ – FŐNÉV, fej – ige)

FEJ fej,	FOG fog,	FAL fal,	FÉL fél,	LAK lak(ik),
LES les,	TÁR tár,	TÉR tér,	TÚZ tűz,	FŰZ fűz,
NYÍR nyír,	NYOM nyom,	NYÚL nyúl,	MAR mar,	KEL kel
HAL hal,	SÍR sír,	SZÍV szív,	VÁR vár,	
NŐ nő,	ÉR ér,	ÉG ég,	ÖL öl	

Azok a gyökök, amelyeknél a főnévként megőrzött alak ma tulajdonnév (város, folyó, völgy neve) és igeként is használatban van. (VÁG- FŐNÉV, vág - ige)

VÁG vág,	VÁL vál(ik)	TÚR túr

Néhány olyan gyök, melynek folyamatos melléknévi igenév alakja egy *ó* vagy *ő* képzőt kap s a mondatban főnévi értelemben használjuk. (FUTÓ - folyamatos melléknévi igenév főnévi értelemben, fut - ige).

FUTÓ fut,	NÉZŐ néz,	LÁTÓ lát,	SÜTŐ süt,	LÉPŐ lép,
NYÚLÓ nyúl,	VÁGÓ vág,	NYÍRÓ nyír,	FŰZŐ fűz,	RAKÓ rak,
ÁLLÓ áll,	ÜLŐ ül,	NYERŐ nyer,	CSUKÓ csuk,	HÚZÓ húz,
VÁRÓ vár,	MARÓ mar,	FEJŐ fej,	FOGÓ fog,	FÉLŐ fél stb.

Fogalomfejlesztés eseménysorba, mondatba helyezéssel: mondatépítés toldalékolással

A hangzó közlés számára a hangzó egységek mondatba helyezése egy újabb fejlesztési irányt jelentett. A mondatban a toldalékként szereplő hangok (hangértemények) új szerepet is kaptak. Ez a szerep a gyökök illesztése. Az illesztés az eseménysorban elmondott hangzó elemeket érintette. A cselekvéssor pontosabb leírását adta az, ha a gyökszavakat a toldalékolással illesztő hangértemények ebben az új szerepkörökben nem csak az egyedi élethelyzetről, hanem egy élethelyzetek a másikhoz való viszonyáról is tudósították a hallgatót. Például a sorba rendezést jelentő **r** hangzó a mondatban a ráhelyezés hangzója is lett. Ez is egyfajta kiterjesztése annak a szerepnek, amit az **r** képvisel a **rak**, vagy a **rág** gyökben. Az **r** ott is sorozatot képezett, és az egymásra helyezett tárgyak sorozatára utalt. (A **k**, vagy a **g** a ráhelyezésnél a folyamat megállási szakaszát, azt a helyzetet jelölte, ahol a „kemény megállít”). A **g** képző szerepe ugyancsak a meg-megállásra utal, ha a sétál és a sétálgat igéket hasonlítjuk össze. Magunk előtt látva a sétáló folyamatos cselekedetét, valamint a meg-megálló sétálgatót, látjuk, hogy a **g** hangnak a tartalma benne él a toldalékolás alakban, s ez a megállás, a folyamat megszakadása.

Kiss Dénes is gyakran említette, hogy a magyar nyelvben a toldalékok is „szavak”. Ez jól megfigyelhető a viszonyító ragok esetében. A **vál** gyök (válik, változik, választ, váladék, stb. szavaink gyöke) azokra a helyzetekre emlékeztet, ahol a térben egy ideig összetartozó, majd elválasztható szereplők, vagy helyzetek között zajlik – vagy lehetséges - az átmenet. E helyzet jellemzője a **-val**, **-vel** toldalék. Ez egyúttal azt az esetet is jelzi, hogy az együtt látható két szereplő megkülönböztethető összetevők együttese. (Két formában, hasonló módon áll együtt a toldaléki szerepben a **-val**, **-vel** rag, őrizve a **vál** gyököt, melyben a **v** elválási hang(értemény) és az **l** térbeliséget jelző hang(értemény) külön-külön is őrzi a hang(értemény) forrásjelenségét.

Hasonlóan igét jelentő gyökünk a **hoz**. Ebben a **h** elfogyást (t.i. a távolság elfogyását) jelölő hang(értemény) és a **z** mozgást jelző hang(értemény) külön-külön is őrzi a hang(értemény) forrásjelenségét. Ez az igénk toldalék alakban, ragként a **-hoz**, **-hez**, **-höz** formában hasonulhat a szóhoz.

Hasonlóan igét jelentő gyökünk a **tol**. Ebben a **t** visszahatást jelölő hang(értemény) és az **l** térbeliséget jelző hang(értemény) külön-külön is őrzi a hang(értemény) forrásjelenségét. Az igénk toldalék alakban, ragként a **-tól**, **-től** formában hasonulhat a szóhoz.

Összefoglalás

A szerkezeti hierarchiának és a tartalom + forma egységének párhuzamos vizsgálata föl-tárta a beszéd, s vele az elvontabb ismeretrendszer születésének korai lépéseit

A magyar nyelv nem csak a fogalmakon át, hanem a hangzáson át (és vele együtt a megjelenő képek formájában) is közvetíti a gondolatokat. A nyelvnek ez a képessége egy, a hangok által közvetített másféle ismeretkincs-réteget is a fogalomvilág mellé helyez. A fogalomvilágnak ez a társországa azáltal teszi hatékonyvá a gondolkodásunkat, hogy a hangzáson keresztül

képileg is megjeleníti azokat az életképeket, amelyekről az értelmünknek beszélünk. A „gondolkodás a valóságra kivetett fogalmi háló”, írja Németh László. De egyúttal a hangzó világból közvetített ősi képek társult hálózata is dolgozik gondolkodásunk, beszédünk megfogalmazása idején. Hogyan teszi ezt?

Beszédünkben a fogalmak és a hangzás két elemi tartománynak feleltethető meg: a tartalomnak és a formának. A fogalmak a tartalmi részt, a hangzások a formai részt képviselik.

A fogalomhálózati rendszer az értelem világában, a megértésen dolgozik. A mondatok jelentése szerinti gondolkodást képviseli. A beszédünk hangzásvilágában jelen lévő és máig hatékony formai részt a gyökökben látták. A gyökök egy múltbeli állapotot őriznek a jelenségekről, mert képileg is összekapcsolják a gondolatainkat. A gyököket használó gondolatvilág tehát egy olyan gondolattársító fogalomrendszer, amely ősidők óta rögzített tapasztalatokat elevenít föl. Ezek a tapasztalatok az egykori élethelyzetekről gyűjtött ismeretek: formába öntve.

A képeket megőrző és ma is felidézni képes hangzó világban a legősibb formák a hangok. Legjellemzőbb képformáló hangjaink a mássalhangzóink, amelyek jelenségeket csoportosítanak. Kiemelik igen alapvető jelenségek egy közös jellemzőjét, s ezt belesűrítik egy hangba. Ez a hang egyúttal a jelenség „belekicsinyítése” a száj és a nyelv körüli hangképző szervekbe és a hangadás folyamatába. A mássalhangzók tehát már a legfontosabb képekről alkotott fogalmak, amelyek ismereteket közvetítenek azáltal, hogy a jelenségeket „nyalábokba gyűjtik”. (Például az **f** hang jelenségcsoportja egy olyan élethelyzet, ahol a „kijön belőle” esemény figyelhető meg: **fű, fa, fi, fő, fű.**) A hangokból ősi jelenségcsoportok bontakoznak ki. Ezért vizsgálhattuk azt is, hogy az egyes jelenségmezők (jelenségtartományok) fogalomcsoportjai hogyan alakultak ki. (Az **üt, öt, út, át, tó, tő, tű, te,** szógyökökben a **t** közös mássalhangzó azt a fölismerést őrzi, hogy e jelenségekben a **közös tartalmi jegy a visszahatás.** E közös jelenségvilág alapján mondhatjuk azt, hogy **nem csak ősi hang** (mássalhangzó) a **t**, hanem **ősi fogalom is** a visszahatást tartalmazó jelenségekre. A visszaható jelenségeket csoportba rendezi ez az egyetlen közös hang. A **te** személy-megnevezésben is a beszédet tükröző másik személy van hangzósítva.)

A (két mássalhangzóból álló) gyökök már két ilyen hangzó jellemzőnek az összekapcsolását jelentik. Egyszerre érvényes a gyökben megfogalmazott jelenségre az egyik jellemző is, és a másik jellemző is. Például a **ráz (rez)** gyökben egyszerre meghatározó az ismétlődés – **r**, és a mozgás – **z**.) A gyök ezért is őrizheti tovább a képi világot.

Visszatérve a mába: a közlés csúcsa a mai elvontabb mondat. A mondatban elsőként a megértés gondolkodási rétege jelenik meg. De számunkra jelen van a hangzó világ ismeretközlő háttére is, amely ősi képek rétegsorát eleveníti föl. Ez a képi társítás már a hangokon elkezdődik. A hangoktól, majd a gyököktől hosszú út vezetett az egyre összetettebb szavakig és a szavaknak a toldalékolással elvégzett mondatba illesztéséig. Már az összetettebb szavakban is a fejlődési útnak számos lépését láthattuk. Ezek a következők. Az ősidők óta jelentéssel rendelkező hangok (hangértemények) élethelyzet csoportok emlékét őrzik. A gyökök egy-egy csoportja szintén élethelyzetek ősképet őrzi. A gyököket a fogalomfejlesztő toldalékok (hangértemények, gyökök) egyrészt kiegészítik és egyre összetettebb szavakká alakítják át. Másrészt a szavakat hangértemények és gyökök ragokkal egészíti ki, s ezáltal a szavakat beilleszti a mondatba. A gyökökből képzett, toldalékolt és ragozott szavakba, ezáltal a képi élményvilágtól az összetettebb fogalmakig vivő út is bele van foglalva. Ez a beszédnek a hangzó, formai oldala, de ez képezi - a képi háttér által - a közlés rejtetten is jelen lévő ismeretháttérét.

Amikor a beszédnek ezt a második, hangzó rétegét elemezzük, föltárjuk a tartalom mellé szegődő formai réteget. Ez a réteg rejtett gondolattársító képességével segíti a képzeletet, a megértést. Ez a segítség a hangokban megjelenő ősfogalmakon, és a belőlük összeépített gyökökön alapul. Mindkettő a képi világból közvetíti az ősi fölismeréseket. Abból az ősi képi világból, ami ma is ugyanaz körülöttünk: testünk hangjai és mozgásai, változásai, a természet játéka környezetünkben.

Ez a mélyréteg igen ősi és igen bőséges élményanyaggal kapcsolatos: értelmünk kiépülésének korai szakaszaira nyúlik vissza. Azért is olyan gazdag Arany János, vagy Petőfi Sándor költészete. (*Este van, este van - a tűz sem világít, Kezdi hunyorgatni hamvas szempilláit; A gyermek is álmos, - egy már alszik épen, Félrebillent fejjel, az anyja ölében. Gyéren szól a vendég s rá nagyokat gondol; Közbe-közbe csupán a macska dorombol. Majd a földre hintik a zizegő szalmát, S átveszi egy tücsök csöndes birodalmát. Arany János: Családi kör.*) (*Mint kiűzött király országa széléről, Visszapillant a nap a föld pereméről, Visszanéz még egyszer. Mérges tekintettel, S mire elér a szeme a túlsó határra, Leesik fejéről véres koronája. Petőfi Sándor: A puszta télen.*)

Öntudatlanul is ezt a „háttér muzsikát” említi többször is Németh László a költőket elemző esszéiben. Érdemes fölidézni, mit ír Németh László az Arany Jánosról szóló esszéjében. „Arany János „tehetsége ... kiömlését az értelem fékezheti, de forrásait nem érinti. Arany tehetsége féktelenebb, hatalmasabb, zavarosabb, azt merném mondani, anarchikusabb, mint az értelme.” Tovább folytatva: „Képzelete is félhomályban dolgozik. Petőfinél a hasonlat: ugrás, s a költő tudja, hová ugrik. Arany megálmodja a képeit, s van bennük valami logikával meg nem fogható, amelyhez maga sem tudja, hogy jutott. Megvádolták képzavarral; csakhogy az ő „képzavara” nem két egymást ütő kép közt támad, hanem egy-egy képnek az aljába húzódik; olyan zavar ez, mint amely a forgóba tekintőt fogja el. „A széles völgy egy lábnyom: a Súlyos had óriás nyoma.” Ráfogható egy csepp értelmi zavar, de hány verset kell elolvasnom, amíg ilyen gyönyörű képet találok. („Egy moraj begörget a csendes vidéket, Mint midőn a vihar álmában beszélget.”) Még a fehér gulyákról is szívesen hallom, hogy ők a puszták havasa, s a kaján hitről is, hogy egy törött nádszálon ül. Arany legszebb képeiben a szellem ellenőrző rétegeinek pillanatnyi bénulását érzem a mélyben lefolyó felfedezéssel szemben. Benne is, mint Shakespeare-ben, van egy jó adag szürrealizmus. Ugyanennek a pillanatnyi bénulásnak köszönheti nyelve fogalmazási meglepetéseit is. Arany szentenciái nem Goethe-i bölcs mondások, nem a formulázó erők remekei; egy buja nyelvi képzelet veti fel őket, szinte a szándék alól, az önkéntelen asszociációk világából, ahonnan az élcek is jönnek. A legegyszerűbb kifejezésnek is évszázados szólások erejét tudja adni. „Útját arra vette, amerre nincsen út.” „Út nélkül bolyong egy magányos lábnyom.” Vagy az ilyen: „Hogy nevetni megtanultam, Sírni immár jól tudék.” Valami írás előtti van Arany nyelvében; tömörség, melyre az írástalan dikció szorul, a népköltészet és népmondások tömörsége, hol a mondatot nem az írás tartja össze, hanem az emlékezetben erre-arra ráncigált szavak görcsös egymásba kapaszkodása. Ezért is ragaszkodik a népi kifejezésekhez. Később másolja őket, eleinte inkább teremti. Népi kifejezéseinek a jó részét ő maga csinálta a fél öntudatnak ugyanazzal az alakító erejével, mint a nép.” (Németh, 1940)

Evolúciós (közösségépítő) vívmányok a mássalhangzók (ősfizikai fogalmak) megalkotása révén

A hanggal történő élethelyzet jellemzés nemcsak tömörítést, hanem kiemelést is jelentett. Kimondhatóvá – és így elgondolhatóvá – tette az egyes élethelyzeteknek egy közös jellemző vonását. Ez a tömörítő-kiemelő hang olyan újítás volt, ami ***a gondolkodásba emelkedve forradalmasította a közlés világát.*** Új távlatokat nyitott a közlésben és a gondolkodásban. A hangzó közlés előtt új lehetőségek és célok bontakoztak ki. ***A hangzó által megvalósított közlés – a mássalhangzók segítségével megvalósított kiemelés által – elindulhatott egy sajátos evolúciós pályán.*** Fölsorolunk néhányat ezek közül. A mássalhangzók (hangértemények) kifejlesztése által megszerzett evolúciós előnyök a következők:

- (1) ***A mássalhangzó*** gondolatban ***összekapcsolt*** jelenségeket.
- (2) ***A mássalhangzó*** ***kiemelte*** e jelenségek közös élethelyzet-jellemzőit (a lényegét).

(3) A **mássalhangzó**, a közös hang kiemelésével ráirányította a **figyelmet a hangkiadásra**, annak pontosságára, hűségére.

(4) A jelenségetánczó **mássalhangzó**, a nyelv helyzete (képi, térbeli, mozgási állapota) és a jelenségek hasonló állapota útján is a közös **hang szabványosodását** is segítette.

(5) A **mássalhangzó** – első lépésben – a hangképlet **első hangjára** helyezte a gondolatba foglalt mozzanat (életdarab) jellemzését, ezáltal az első szótag vált **hangsúlyossá**.

(6) A **mássalhangzó** segítségével az addig a képek és mozgások útján rendezett világot **új szempontok szerint** rendezhették el a fejlesztők.

(7) A **mássalhangzók** segítségével **új hálózatot kapott** a korábban a képek útján már rendezett fogalmak sokasága.

(8) Az **összekapcsolt fogalmi hálózatok** (képi+mozgási, nyelvtérbeli, **mássalhangzó**i, elgondolt, hasonlókat kereső) **együttes használata „kereszthivatkozásai” útján** is fejlesztette a gondolkodást.

(9) A **mássalhangzó** szinte **önálló létezővé emelte** azt az **élethelyzet-jellemzőt** (állapotjellemzőt), aminek a megnevezésére létrehozták (pl. az **f** hang a „kijön belőle” típusú jelenségeket). Ezt nevezhetjük a hangzás általi fogalomalkotásnak. Ezzel elindult az **elvont fogalmak alkotási folyamata**.

(10) Az önállóvá váló hangok (mássalhangzók) lehetővé tették a már létrehozott **fogalmak kiterjesztését** újabb, hasonló élethelyzetekre.

(11) Az önállóvá váló mássalhangzók szükségszerűvé tették a későbbi **fogalomfejlesztés igényét**.

(12) Ez az igény kitermelte a két egymás után kimondott **mássalhangzót**. Ez nagy variációs lehetőségekkel kecsegtető fogalomalkotási módot hozott létre a hangok segítségével: a két egymás után kimondott **mássalhangzóból formálódott gyököt**.

Irodalom

Bérczi Sz. (2011): Magyar nyelvkémia. *Életünk*, 2011/3-4. sz. 38-55.

Bérczi Sz. (2014): *A fogalomfejlesztés művészete a Kárpát-medencében és Euráziában*. Eurázsiai művészetek 29. TKTE, 56. old. Pirehab, Debrecen

Bérczi Sz. (2015a): A fogalomfejlődés szerepe a magyar nyelv kialakulásában. 25. *Körösi Csoma Sándor emlékkonferencia*. Konferenciakötet, Szerk: Gazda J., Szabó E., Ferenczné Szöcs Éva. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna

Bérczi Sz. (2015b): *A gondolkodásművészet kifejlődése a Kárpát-medencében és Euráziában*. Eurázsiai művészetek 30. TKTE, 52. old. Pirehab, Debrecen (ISBN 978-615-5412-03-5)

Bérczi Sz. (2016a): Korai műveltségteretek. In: *Körösi Csoma Sándor. Nyomok az időben*. Szerk: Gazda J., Szabó E., Ferenczné Szöcs Éva. 9-42. old. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna

Bérczi Sz. (2016b): *A gondolkodás és beszéd művészetének felvirágzása a korai időkben a Kárpát-medencében és Euráziában*. Eurázsiai művészetek 31. TKTE, 52. old. Pirehab, Debrecen (ISBN 978-615-5412-04-2)

Bérczi Sz. (2017a): Fogalmi építkezés a korai hangzó közlésben. Fejlesztési lépések a nyelvben és a gondolkodásban. In: *Körösi Csoma Sándor. Gyökereink*. Szerk: Gazda J., Szabó E., Ferenczné Szöcs Éva. 34-52. old. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna

Bérczi Sz. (2017b): *Ósfizika. Az ismeretek elrendezésének művészete a beszéd kialakulása idején a Kárpát-medencében és Euráziában*. Eurázsiai művészetek 32. TKTE, 52. old. Pirehab, Debrecen (ISBN 978-615-5412-06-6)

Bérczi Sz. (2018): Az ősfogalomalkotás. In: *Körösi Csoma Sándor. Kötődések*. Szerk: Gazda J., Szabó E., Ferenczné Szöcs Éva. 347-385. old. Körösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület, Kovászna

Bunak, V. V. (1974): A gondolkodás és a nyelvi képesség fejlődési szakaszai és kutatásuk útjai. (In: *A nyelv keletkezése*. Szerk. Papp Mária) 259-283. old. Kossuth, Budapest

- Christiansen M.H., Kirby S. (2003): Language Evolution: The Hardest Problem in Science? (In: *Language Evolution*. Eds.: Christiansen M.H., Kirby S.) pp. 1-15. Oxford University Press
- Critchley, M. (1974): Az ember nyelvi képességének evolúciója. (In: *A nyelv keletkezése*. Szerk. Papp Mária) 43-67. old. Kossuth, Budapest [The Evolution of Man's Capacity for Language. (In: *Evolution after Darwin*. Vol. II. Sol Tax Ed.)289-309. Chicago
- Czakó G., Juhász Z. (2010): *Beljebb a magyar észjárásba*. CzSimon Könyvek. Budapest
- Czakó G. (2011): *Eredeti magyar nyelvtan*. CzSimon Könyvek. Budapest
- Czakó G. (2012): Tudományos mű-e a Czuczor – Fogarasi szótár? *Kortárs*, 2012, október.
- Czuczor G., Fogarasi J. (1862-1874): *A magyar nyelv szótára*. Akadémiai Kiadó, Budapest, (2003) Arcanum. CD ROM
- Csányi V. (2005): *Etológia és társadalom*. Ulpius-Ház Könyvkiadó, Budapest
- Cser F., Darai L. (2010): *Kárpát-medencei magyar ősiség*. *Kisenciklopédia 12*. Magyarok Világszövetsége, Budapest
- Darwin K. (1909): *Harcz a természetben. I. II.* A Magyar Kereskedelmi Közlöny Hírlap és Könyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Dudich E. (1997): Rövid Stenográfia. *Földtani Közlöny*. **127**. 211-221.
- Fabó L. (2017): Személyes közlés.
- Faragó I. (2017): *Helynévrégészet I – Ber Bere Berény folytatása*. Frig Könyvkiadó, Piliscsaba
- Fazzioli, E. (1987): *Caracteres Chinois (du dessin a l'idée, 214 clés pour comprendre la Chine)*. Flammarion, Paris
- Fedor A., Ittész P., Szathmáry E. (2010): A nyelv evolúciójának biológiai háttere. *Magyar Tudomány*, **171**, 541-548.
- Fitch T. (2010): *The Evolution of Language*, Cambridge University Press
- Fried E. (1972): *Absztrakt algebra elemi úton*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- Juhász Z. (2006): *A zene ősnyelve*. Frig Kiadó, Budapest
- Juhász Z. (2012): A gyökrendszer számítógépes vizsgálata. Előadás, 2. *Czuczor-Fogarasi Konferencia*, Budapest, 2012, jan. 6
- Kiss D. (2001): *Beszélgetések az aggyal - Aki fázik fát keres*. Püski, Budapest
- Kiss D. (2010): *A titokzatos ősnyelv*. Hun-Idea Szellemi Hagyományőrző műhely, Budapest
- Kövecses Z., Szabó R. (2012): Kognitív nyelvészet és a Czuczor-Fogarasi szótár. 2. *Czuczor-Fogarasi Konf.* Budapest, (jan. 6.)
- Kövecses Z. (2015): The Hungarian root es- in language and cognition. *Language and Cognition* 0 (2015, December), 1 – 35. doi:10.1017/langcog.2015.29
- Kuhn, T. S. (1970): *The Structure of Scientific Revolutions*. Second Edition, Enlarged. International Encyclopedia of Unified Science, University of Chicago Press, Chicago, (Magyarul: *A tudományos forradalmak szerkezete*. ford. Bíró D. Gondolat, Budapest, 1984, Osiris, Budapest, 2000, 2002.)
- Lakatos I. (1998): *Bizonyítások és cáfolatok*. Typotex, Budapest
- Lugossy J. (1856): Szócsaládosság.
- Lukács B., Bérczi Sz., Lábos E., Molnár I. (szerk.) (1992): *Mutual Dynamics of Organisation Levels in Evolution*. (p.137.) MTA-KFKI-1992-32/C. Budapest (Csatolt szerveződési szintek együttes evolúciója)
- Maynard Smith, J. Szathmáry E. (1995). *The Major Transitions in Evolution*. Freeman, Oxford [magyarul: (1997) *Az evolúció nagy lépései*. Scientia, Budapest].
- Mikola S. (1933): *A fizika gondolatvilága*. A szerző kiadása. Budapest
- Molnár Zs., M. Czeglédi C. (2009): *A tiszta magyar nyelv kincseinek megőrzése és tanítása*. Püski, Budapest
- Monod, J. (1974): A nyelv és az ember kialakulása. (In: *A nyelv keletkezése*. Szerk. Papp Mária) 131-137. old. Kossuth, Budapest
- Németh L. (1940): *A minőség forradalma*. Magyar Élet, Budapest
- Németh L. (1973b): *Európai utas*. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- Németh R. (2009): *A XIX. századi nyelvbölcselet és a Magyar nyelv szótárának etimológiai elvei*. Ph. D. tézisek. ELTE, BTK, Budapest. (témavezető: Horváth K.)
- Papp M. (szerk.) (1974): *A nyelv keletkezése*. Kossuth, Budapest
- Platon (Kr.e. 5. szd.): *Kratülosz*. Platon összes művei I. Európa Kiadó, Budapest, (1984)

- Polgári M. (2017): Extraterresztrikus paleo-pedoszféra kimutatásának a lehetőségei földi tapasztalatok alapján. In: *A talajtakaró geonómiája. A pedoszféra mint a Föld sajátos fázishatára*. MTA Geonómiai és Planetológiai Albiz. Konferencia cikkei. Szerk: Kubovics I., Póka T. és Weidinger T.) 129. old.
- Pusztay J. (2010): A magyar nyelv eredetéről. *Vasi Szemle*, 2010/1. szám.
- Sagan, C. (1985): *Cosmos*. Ballantine Books, New York
- Sain M. (1986): *Nincs királyi út. Matematikatörténet*. Gondolat, Budapest
- Simonyi K. (1978): *A fizika kultúrtörténete*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest (3. kiadás 1986)
- Steno, N. (1669): De solido intra solidum naturaliter contento dissertationis prodromus. Firenze (A szilárd testekben természetes módon előforduló más szilárd testekről). Stella, Firenze.
- Swadesh, M. (1952): Lexico-statistic dating of prehistoric ethnic contacts. *Proceedings of American Philosophical Society* vol. 96, pp. 452-463.
- Szabó Á. (1978): *A görög matematika kibontakozása*. Gyorsuló idő sorozat. Magvető Könyvkiadó, Budapest
- Szathmáry E., Számadó Sz. (2008): Language: a social history of words. *Nature*, 456/6. pp. 40-41.
- Szőke P. (1982): *A zene eredete és három világa*. Magvető, Budapest
- Tecumseh Fitch, W. (2010): *The Evolution of Language*, Cambridge University Press
- Turunen, K. E. (2011): A finn nyelv szelleme és a finn művelődés. *Magyar Szemle*, Új folyam XX. 9.-10. szám.
- Varga Cs. (2003): *A kőkor élő nyelve*. Frig Kiadó, Budapest
- Varga Cs. (2005): *A magyar szókincs titka*. Frig Kiadó, Budapest
- Wittgenstein, L. (1952): *Philosophical Investigations*. Basil Blackwell, Oxford, (Magyarul: *Filozófiai vizsgálódások*. ford. Neumer K. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1972)

Függelék 1. A gondolkodás kiépülése a képi világtól a hangzó világig: a hasonlóságok szerepe

Az emberivé váló gondolkodás során a képi fölismeréseknek messze meg kellett előzniük a hangzó felismeréseket, mert az emberi érzékszervek aktivitása (és hatékonysága) felől tekintve az észlelést, a mintegy 75 százaléknyi képi jelenségrögzítés hatékonyabb, mint a 25 százalékra tehető hangzó jelenségrögzítés. Ezért a jelenségvilág tagolása is szükségszerűen először a képi világban történt meg. Ez azt jelenti, hogy az egymásra következő képi jelenségek először kisebb tömbökbe, majd eseménycsoportokba szakadoztak, s a végén az egyes mozzanatok is a megfigyelés tárgyai lehettek már. Az észlelésnek ez a jelenségeket fölbontó, egyre kisebb élethelyzeti egységeket is kezelni tudó világa akkor vált közölhetővé, amikor egyes élethelyzetek: mozzanatok, tárgyak, cselekvések különálló eseményekké váltak és például rájuk lehetett mutatni. Ezzel egyre pontosabb megnevezésük megjelenhetett a képi-mozgásos közlésben: utánzással. A mozgásutánzást és a célzottan rámutató közlést kísérhette valamilyen hangzás is, ami azonban inkább a figyelemfölkeltést szolgálta.

Az ősi, képi- és mozgással történő utánzásos közlési rendszerben akkor történt áttörés, amikor a hasonló helyzeteket fölismerték és ennek a hasonlóságnak a jelölésére is megnőtt az igény. Ekkor még a közlés fő állapota a mozgások hűséges utánzása és az egymás utáni fűzése volt: az eseménysor bemutatása céljával. Ez a közlési mód mozgásbeszédnek is nevezhető. Az utánzásos közlés során fölmerülhetett mindkét oldalon (közlő fél és fogadó fél oldalán), hogy összehasonlítást végezzen a különféle élethelyzetek között. Az észrevett hasonlóságok a közlésben is megismétlődtek, s ha egy jelzéssel utaltak rá, hogy éppen az imént „hangzott ez el” a bemutatón, akkor egyúttal kiemelhetővé is tették ezt. A hasonlóságok fölismerése egyúttal fölhívta a figyelmet arra is, hogy az ismétlődő hasonló élethelyzetek közlése lehetőséget nyújt a közlés „rövidítésére” és tömörítésére (hatékonyabbá tételére).

Az élethelyzetek összehasonlítása és a hasonlóságok fölismerése tehát a képi világban jelenhetett meg. A hasonlóság fölismerése elmozdulást jelentett az önmagával mindig teljesen állandó élethelyzetekhez képest. Mert az egyformán ismétlődő élethelyzetek (állandóságok) a legerőteljesebb hasonlóságok. (Az azonos önmagára hasonlít.)

A képi világban fölismert hasonlóságok vezettek az elvont fogalommá váló mássalhangzók kifejlesztéséhez. (Ez az átfedés a kétféle közlési rendszer között rámutat az evolúciós fejlesztésnek egy szükségszerű lépésére.) Képi módon a hasonlóságot sehogy sem lehetett volna olyan mértékben tömöríteni, mint ahogyan azt egy kiadott hangzóval el lehetett végezni. Különösen az a fejlesztő lépés meggyőző, amikor a hangzó előállítás a megjelölni kívánt alapjelenséget is utánozza. A legelső ilyen hangunk talán az *f* lehetett. A jelenségtípus pedig a „kijön belőle”. A kifűvés volt az a kulcsjelenség, amelyben a természeti kijön belőle alapjelenséget szájjal megismételve a jelenség bemutatását helyettesítő hang is megformálódhatott. Egy jelenségtípus mozgássorozata esetében hatalmas megtakarítást jelentett ez az egyetlen hanggal jelölés, miközben a kiemelt jelenségtípust érthetően, s még az alapmozgást utánozva is, hűségesen viszszaadta.

A hasonlósági élethelyzetek (pl. tárgyak) egymás után helyezése, majd egy kicsinyítéssel és szájjal való utánzása vezethetett el ezek hangzó közléséhez. Az így előállított, összegzésre használt mássalhangzók esetében kimutatást nyert a jelenségtípusok közös eredete, a jelenségtípusok hasonlósága (Bérczi 2017). A 20 mássalhangzó mindegyikére föl lehetett sorakoztatni olyan hasonló élethelyzeteket, amelyekhez egy erőteljes hanghatás is kapcsolható volt (*f, r, t, sz, cs, k*, stb.) Ezzel a hangok jelölő fogalmakká váltak. A fogalomvilág ily módon történt születése tehát a képi közlés és a hangzó közlés határán történt. A fogalomvilág kialakításának a kezdő lépésénél szervesen követte egymást a két utánzó mozzanat, a mozgásos és a hangzó közlés. Kevés epizód mutathatná be világosabban a közlés evolúciós fejlesztésének egyfajta forradalmi és gyümölcsöző megnyilvánulását, s hatását az ismeretek elrendezésére, mint ez a mozzanat.

A hasonlóságok és a megismerés

A beszéd a hűséges közlésnek egy utánzáson alapuló hangzó változata. A hangzó közlés a megismerésnek is egy fokozatát képviseli, mivel csak azt tudjuk közölni, amit megismertünk, és rendszerbe foglalva megértettünk. A megértés a rendszerbe illeszkedő megismerést jelenti. Miáltal formálódott ki a megértés rendszere. A közlés általi megismerés alapját a hasonlóságokon fölépült jelenségtípusozás jelenti. A ***hasonló dolgok csoportosítása egy osztályozó szerkezetet*** ismer föl a jelenségvilágban. A létrejött korai „beszéd” ezt az osztályozást befoglalta a mássalhangzókba. Ezért ez az osztályozási szerkezet ma is jelen van a szóbeli közlésünkben (a beszéd mélyszerkezetét alkotja). (Zárványként bezárja a máig továbbfejlődött beszéd.) A beszéd szerkezeti hierarchiája jelzi, hogy a mássalhangzók „mélysége” (időben a „multbelisége”) „összeér” a jelenségvilággal. Azzal a jelenségvilággal, amit kezdetben a képek és a mozgás tagolt és tett alkalmassá arra, hogy fogalmi képletek is kiszakíthatók legyenek belőle.

A fogalomfejlesztési piramis alapozását végezte el a hasonlósági osztályozás. A következő osztályozási réteget az ősfogalmakból összeépített gyökök alkotják. Mindkét réteg már egy olyan képi+fogalmi osztályozást vetít rá a világra, amelynek segítségével később megszokjuk, megtanuljuk látni a jelenségvilágot. Ez a beszédhez kapcsolt képi világlátási mélyszerkezet fokozatosan válik érzékelhetetlenné azzal, hogy egyre több gyököt (fogalmat) kapcsolunk össze és helyezünk mondatba a legkülönbözőbb szerepkörökkel. De ez az érzékelhetetlenség csak a közvetlen szerkezet-észlelést akadályozza meg. A gondolati világ már egyszer-s-mindenkorra beépült a beszédet (a magyar nyelvet) megtanuló ember látásába. Ami életre kelti az ősi képi-fogalmi osztályozást, az a gondolatok társítása. A gondolatársítás egyik mozgatója továbbra is

a gyök, ami mindmáig szemléletes magja a kifejezésre váró gondolatnak. A mai fogalomalkotás is a széles jelenségköri forrást megőrző gyökkészletre alapoz. A mondat hangsúlyozása is az egésztől halad a részekig. A gyökök mélyén húzódó hasonlóság ma is gyakran átüt a költői nyelven egy-egy alliteráció, vagy rím formájában. „Meg-megáll, körülnéz, most kapja hirtelen, és egy iramodással a pitvarba terem.”)

Indoeurópai nyelven gondolkodó filozófusok utalásai a hasonlóság szerepére a nyelvben

A hasonlóság szerepére egyes nyugati gondolkodók is utaltak (Walter Benjámín, Adorno, Wittgenstein, Kant, stb.). Németh László más kifejezési formában (gondolattársítások, asszociációk serege) szintén olyan formai-gondolati-élethelyzeti egységeket említ, melyek a hasonlóságuk alapján tartoznak össze.

A német gondolkodók közül, akik a nyelv (a beszéd) és a megismerés közötti szoros összefüggést elemezték, Adorno azt írja **az igazi megismerésről**, hogy „*egy dolgot megérteni nem más, mint az egyedit a többivel való összefüggésében felismerni*”. Barátjának, **Walter Benjáminnak** a nézete volt az, hogy „**A nyelv az utánzó képesség alkalmazása**”. *A dolgok közötti hasonlóság felismerése nyomán a dolgok lényegüket tekintve egymással kapcsolatba lépnek, „találkoznak”*. Ezt a beszéd, - az utánzó képesség révén - rögzíti, s ezáltal a nyelv az egyedit már a hozzá hasonló tulajdonságú jelenségekkel együtt kezeli. (Vajta, 2017). Ezt **az együtt kezelést az ember** a beszédet fejlesztő módszerein keresztül **állandósította**. A korai közlés során a beszédet megformálók a gondolkodást a természetben meglévő **hasonlóságok alapján a természet jelenségeihez igazították**. Az így létrehozott szerves beszédmód így módon a természetnek mintegy a tükrévé vált.

Hogyan valósul ez meg a magyar nyelvben? A magyar nyelvben a legegyszerűbb fogalmak a mássalhangzók, s ezekre épülnek a két-három hangból álló gyökszavak. (A mássalhangzók a teljes gyökök élén is, és a végén is állhatnak.) Már a mássalhangzók is ősi élethelyzetek képét összegzik, az élethelyzetek közös tulajdonsága alapján (Bérczi, 2017). (Elképzelhető, hogy ezt a hasonlóságot vélte megsejteni Walter Benjámín az ősi közlésben.) A két mássalhangzós gyökök, melyek szintén ősi és mindennapos élethelyzetek megnevezései, igaz, már két korábbi fogalom fölhasználásával, összetettebbek. A mássalhangzók és a velük megépült gyökök a magyar nyelvben hierarchikus rendszert képeznek, ezek a szervesen épülő beszéd és gondolkodás alapépítményei. Magot képeznek már a mássalhangzók is, de igazán nagy számban a gyökök fedik le a környezet alapjelenségeit. Ezek képezik a magyar szókincs magját. A magot alkotó gyökökhöz toldalékok kapcsolódnak. Ezáltal a fogalomkincs fokozatosan szétágazik, terebélyesedik és a beszéd gondolati építménye olyan, mint egy burjánzó növényé. Megújulásra képes, önjavító a gazdag hálózatosága révén. Mindez ellentétes tulajdonságú szerkezet, ha ahhoz hasonlítjuk, amit az indoeurópai nyelvekben találunk, mert ott a nyelvről azt állítják, hogy „*az értelmét, a szóval jelölt jelenség, a társadalmi gyakorlatban nyeri el*” (Saussure).

Kant és Wittgenstein

Kant is gondolkodott azon, hogyan érthetnénk meg egy szerves rendszert. Úgy vélte, hogy ezt **a szerves rendszert az egészből kellene levezetnünk**, úgy, hogy **a részek adják össze az egészt**. De ez a német gondolkodás szerint nem lehetséges, mert a német gondolkodás mindig elemző, okokat sorba állító, s ezért mindig fordítva építkezik: **a részből indul ki és az egész felé halad**. Igaz azonban, hogy elképzelhető egy olyan észjárás is, amely áttekintő és az általánosból, az egészből halad a részek felé, de sajnos a német nem ilyen (Vajta, 2017).

A magyarban az ősi fogalmak, – előbb a mássalhangzó, aztán a gyök, később a szó – a megnevezettnak a természet szellemi rendjében elfoglalt helyét adja meg (a hasonlósági fölismerésekre alapozva). „A szó a dolgoknak a **világ rendjében elfoglalt helyét jelöli**, a helyére illeszti (**az együttműködést fogalmazza meg**) a magyarban”, írja Varga Csaba (2007). (Valójában ez a megállapítás már a mássalhangzókra és a gyökökre is igaz.) Ezzel szemben a szétszórt irányultságú gondolkodás mindent kiragad a teljességből, és a szót az elkülöníti. Pedig egyes filozófusok az egész jelentőségét hangsúlyozzák. „**Az igazság az egész**“, ez volt **Hegel** filozófiájának is az alapja.

Wittgenstein nyelvfilozófiájában a „nyelvjátékok” szerepét hangsúlyozza, ami nála „életformákat”, egyfajta nyelvi értelmeket, „családi hasonlóságok”-at jelent. Wittgenstein nem hisz abban, hogy valaki képes legyen nevet adni a dolgoknak (Wittgenstein, 1952). Szerinte **a nyelvhasználat folyamatában a szavak egymást megvilágítják, egymásnak értelmet adnak**. Több helyes fölismerése ellenére is a szavak jelentését a megegyezésekben látja. Szerinte a „nyelvtanítás nem magyarázat, hanem idomítás, és **a szavaknak önmagukban nincs komoly jelentése**.” (Vajta, 2017).

Összegzésül érdemes ismét fölidézni Benjamin sejtését: „*A nyelv az utánzó képesség legmagasabb rendű alkalmazása. A beszéd, jelentős mértékben, a hasonlóságok felismerésén alapul. A hasonlóságokat kiemelő közlés során a dolgok a lényegük alapján lettek összekapcsolva. Ezáltal épült be a beszédbe a hasonlóságok fölismerésére irányuló, s ma is jelen lévő gondolkodási képesség.* A közlés a hasonlóságok fölismerésére készítetett. Ezt más oldalról gondolatársításnak is nevezik. A közlés születésekor a dolgoknak hangokkal történő kifejezése egy gondolatársításos osztályozást végzett a jelenségeken.

A természet jelenségeihez kapcsolt értelem: „korai ész” és „fejlettebb ész” – Németh László gondolataival

Németh László több esszéjében foglalkozott az értelem, a gondolkodás létrejöttével. Ennek során ő is gyakran idéz német filozófusokat. Németh is az erősen fejlett értelmet vizsgálja, az „**észt**”, de szeretné megtalálni a megértés (a gondolkodás) gyökerét. A természetből eredőnek sejtí az értelem elindulását, s alapgondolata, Dilthey nyomán, a következő: **Az emberi értelem a természet gyermeke**. Az értelem működése azonban csak egy nagyobb és történeti rendszerbe helyezve válik érthetővé. „**Az értelem önmagát – önmaga eredetét - akarja megtalálni a világban.**” (Németh, 1973). De hogyan akarja-tudja megtalálni az ezt kifejlesztő utat? A megoldáshoz a közlés szerepének fölismerése visz el (Bérczi, 2015).

A közlés az élet része, viszony a társakhoz. A közlés életfolyamata az élet helyzeteiből állandóságokat emel ki. Az állandóságok közlésre való kiemelésének a módja az élethelyzetek elutánzása. Kezdetben csak olyan dolgoknak a közlése sikeres feladat, amit rámutatással, vagy mozgással is közvetíteni lehet. A „**korai ész**” ezeket a mozgással elismételt élethelyzeteket, az ilyenekből összetett sorozatokat őrizte meg az emlékezetben. A mozgásos közlés még csak a képi gondolkodást fejlesztette ki a látható jelenségek együttlításával, összekapcsolásával. A mai értelemben használt, elvontabb gondolkodási tevékenységünk akkor kezdett kibontakozni, amikor a **hangzó közlés** megindult.

Továbbra is az élet eseményei voltak a közlés tárgyai. „Az élet szilárd valóságtömb, ezt vássa körül az ész.” – írja Németh László. De a **korai észben** még alig vannak hangzáson át közölhető ismeretek. A hangzó közlés ekkor még csak a figyelem fölkelését szolgálja. Amikor az „**ész önnön gyökerébe néz vissza**”, akkor meg kell találnia a „**fejlettebb észt**”, az értelmet létrehozó „mozgatót”. Mi hozta létre ezt a „**fejlettebb észt**”, a „szellemet”, s végső soron a gondolkodást? Látni fogjuk, hogy a közlés, a beszéd, a közlés hűsége, a beszéd formai kialakítása

fokozatosan hozta létre egy hosszú evolúciós folyamatban az észet. *Az ész az életnek és a természetnek egy fokozatosan létrejött állapota.* (Bérczi, 2014). Ezért mást kell, hogy értsen az ész és az értelem fogalmán a mai ember, aki egy kész, finoman csiszolt nyelv birtokában kezdi vallatni a természetet és mást az ősi, aki még beszéd nélküli ember volt. Olyan fejlődési szakaszokat kell fölmérnünk, amelyek jól elkülöníthető állomásai a beszéd fejlődésének. Ezek a szakaszok első közelítésünk során a beszéd szerkezeti hierarchiájának építményeit követik (Bérczi, 2011).

Amikor tehát az értelem természetét keressük, – amikor „az ész önnön gyökerébe néz vissza”, – azt kell szem előtt tartanunk, hogy a mai ész egészen más, mint a korai ész. A mai ész is az életnek és a természetnek egy állandó kölcsönhatásban formálódó eredménye. De a **korai ész** más volt, mert abban főleg képek és képkapcsolatok, mozgások képeztek kiterjedtebb ismeret-tartományt. A korai képkapcsolatok képi gondolatársítások voltak. Németh az Ortega esszéiben írja, hogy a korai gondolkodás is már „asszociációk (gondolatársítások) testülete” (Németh, 1973).

A beszéd (és gondolkodás) korai fejlődési részleteiről, a korai szakasz kiformalódásáról tanulságos utat vázolhatunk föl. Az „értelem fejlődési útja” az „élet által bedobált gondolatársítások” egyre pontosabb tudatosulása és fölhasználása a közlésben. A beszéd alkot formákat ezeknek a közölhetővé tételére. Valójában a már addigra kialakult **korai ész válogat a gondolatársítások között**, és ez által is fejlődik a gondolkodás. A korai gondolkodás, ez a „formálódó korai ész” **a képzetek közös – egymással hasonló - részét válogatja** össze. Válogat, aztán keresi hozzá az újabbakat a beáramló képek és képzetek – a nyersanyagok között (és válogatja hozzá a hangzási formákat, amelyekkel ez közölhető). Ezek a nyersanyagok kölcsönhatásba lépnek a már kialakult belső képzetvilággal. Az emlékezés mechanizmusa értelmezi azt, hogy a hasonló szerkezetű idegpályákat ingerlő benyomások hogyan alakítják ki az egymás mellé társuló emlékképeket. Az emlékképek „egymás mellé sorakozása” az, ami fölismerteti a hasonló jelenségeket. Az emlékezés mechanizmusa alakítja ki a gondolatársítást, a hasonlóságok fölismerését. Ennek a társításnak a folytatódása egyre gazdagabb „társulásokat” hoz létre. Németh László kifejezésével **az „asszociációknak ez a testülete” a korai ész**, de számunkra ez még csak a gondolkodás kezdete. Mindvégig azonban a korai beszéd alkot formákat ezeknek a közölhetővé tételére. A gondolatársítások nyomán fogalmazhatjuk meg azt, amit Németh később a Szent Györgyi esszéiben mond ki: „a gondolat szerkezet, viszony: konstelláció (a fogalmaknak egy „csillagképe”. Németh, 1973). De erre a fölismerésre majd csak hosszú időn átvégzett összehasonlítások és elemzések teszik képessé a „fejlettebb észet”.

Kant gondolatai a már kész értelemről

A modern világ beszéde rendelkezik a görög kori vívmányokkal a gondolkodásban. A kész nyelv messzire viszi az embert az ősi tapasztalástól. A jelenségek közötti viszonyt is számos formában megfogalmazza. Ezek egyike az ok-okozati kapcsolat. Ennek birtokában, – amikor tehát már létezik a **kész értelem**, – kezdhethjük el vizsgálni Kant modelljét. „**Kant** szerint az értelem olyan, hogy az okozat mögött okot keres: de az ok és okozat közti kapcsolat a világra nem bizonyítható rá, ezért ez a kapcsolat valami bennünk lévő, amit az ész vetít rá a világra. „Az okság két részből áll: a dolgokból, amelyek ingereket lövellnek felénk, s az emberészből, amely ezeket az ingereket az okság alakjában fogadja el. **A tartalmat a világ adja, a formát az ész**, a kettő elválaszthatatlan.” „A gondolkodáshoz két dolog kell: természet (beleértve a magunk testét is), és elme (ész)” (Németh, 1973).

Kant szerint tehát az ész egy szerkezetet vetít ki a világra. Ez a szerkezet az okság. A jelenségeket okság alakjában elfogadó gondolkodás során **„az ész kinyúl a természet felé és már a megragadás pillanatában átalakítja táplálékát.** Az ész aktív belemarkoló a világba.”

Kant úgy folytatja, hogy akkor „nincs is világ, csak az ész által megragadott – az ész receptje szerint átalakított – világ van, s megismerésünk alakját az ész jellege szabja meg.” (Mivel Kant nem a közlés fokozatos fejlődéséből vezette le a korai ész, ezért nála az ész a tudását nem az érzékelés során fokozatosan felgyűjtött ismeretekből meríti, hanem abból, hogy feltételez egy eredetileg már ott lévő – a priori – belső ész-szerkezetet.) Bár a felismerés egyik ága helyes: „**Az elme működése belekeveredik a természetbe, mellyel foglalkozik**, a gondolat nem a dolog maga, hanem a gondolkodás és a dolog együtt” – írja Németh, a másik ága hibás, hiszen külső beavatkozást (a priori ész) tart szükségesnek. Az evolúció hiánya eltorzítja a Kant féle modellt.

Másrészt érdemes párhuzamba állítanunk ezt a **késői** „szerkezet adta rávetítést” a világra egy **koraival**, amikor még csak az élethelyzet-hasonlóságok voltak az osztályozás szempontjai. Az akkori első hangzó fogalmi osztályozás eredménye lett a mássalhangzóknak testet öltött fogalmak (ösfizika, Bérczi, 2017) világa. Egy későbbi osztályozás már a gyököknek megfelelő jelenség-osztályokat emelte ki a megnevezetlenség világából. Kant – jóval később – az okságnak a világra vetítését emeli ki. A Szent Györgyi Albert esszéiben pedig már egész gondolati mintázat a világra vetített szerkezeti kép: „a gondolat szerkezet, viszony: konstelláció” (Németh, 1973) amely például a költői metaforákat, de a gondolati építmények távoli rendszereit is élteti.

Ami állandóan fennmarad ebben a fejlődési sorban az, hogy a kezdeti jelenség-hasonlóság fölismerési képesség fokozatosan átmegy szerkezet-hasonlóság fölismerési képességbe. S ez mindennél jobban visszaigazolja azt a kiindulást, amit a mássalhangzók születésére bemutatunk: a hasonlóságok állandó beszédi egységbe (mássalhangzóba) foglalása indította el a hangzó közlés révén a gondolkodás kifejlődését az embernél.

Thomas Kuhn a fogalmak fejlődéséről a tudományban

A tudományos forradalmak során bekövetkező ismeret-átrendeződéseket vizsgálta T. Kuhn. A tudományági ismeretek attól rendeződnek át, mert új fogalmak, fogalomcsoportok és új fogalom-kapcsolatok jelennek meg benne. Ahogy a tudományos nyelvben, úgy a valódi nyelvekben is **a fogalmi szerkezetnek és az érzékelési világnak** (az érzékelési mezőnek) **a kapcsolata** a kérdés. Ennek elemzése során terjesztette ki érdeklődési körét a T. Kuhn a nyelvek felé s ezzel, egy nyelv adott kori **fogalmi szerkezetének és a hozzá tartozó érzékelési világnak** az összekapcsolásával a nyelvfejlődéstörténet egymást követő szakaszaira is érvényes megállapításokat nyert. Ezt két nyelv összehasonlításában (fordításában) is alkalmazta.

„**Az ember fogalomalkotó és osztályozó képessége** legnyilvánvalóbban **a nyelvben mutatkozik meg**, de a nyelv több mint fogalomalkotás. Például azért, mert a fogalomalkotás már a nyelv-előtti módokon is megnyilvánult. Az kevés, hogy egyes kifejezéseknek, vagy kijelentéseknek megtaláljuk a megfelelőjét egy másik nyelvben. Valójában **a nyelv szótárához (lexikonához) tartozó fogalom-készlet határozza meg a nyelvek szerkezetét**. A szótár **fogalom-csoportjai egy osztályozást képviselnek**, amely osztályozás a világ jelenségeire vetül. A jelenségeknek ez az osztályozása **rendezést vetít az élethelyzeteknek, a jelenségeknek a világára**. Ennek segítségével **a fogalmak osztályozása** összerendezi, **megszervezi az addig elért tapasztalatok ismerettartományát**.” (Kuhn, 1972)

A már kialakult **fogalmak világa az ismeretek hierarchikus szerkezetét is jelenti**. Ahogyan a tudományos forradalom előtti és utáni „beszédmód” és jelentésvilág különbözik egymástól (egy természettudományos területen), úgy különbözik egymástól két beszélt nyelv is. Sőt, ugyanígy formál két megértésvilágot egy nyelvnek a korábbi és a későbbi állapota is. Ennek oka az, hogy **az osztályokba sorolódó fogalmak** a fölismert és megnevezett **hasonlósági és**

különbözőségi viszonyokat őrzik meg a nyelv továbbépülése során is. (Fehér, 1997) A fogalmak jelentése a fogalomszótár belső viszonyait tükrözi, tehát a szótárnak a hierarchikusan szerveződő hasonlósági és különbözőségi viszonyait is képviseli.

Cikkünk visszalapozásánál jól látszik ez az egymásra épülő hierarchikus struktúra. A más-salhangzókra rétegződő gyökök szótára, majd a toldalékolással létrejött fogalmak szótára, és a gyökök fölhasadásával kialakult ősmondatoknál létrejövő fogalomszótár is hatalmas fölismérésekben különbözik. Például ezért is lefordíthatatlan a magyar nyelvből a szófajnéküli mondatok világa, akkor, ha az eredeti gyök kettéhasadt szómegfelelőit alkalmazzuk a másik nyelvben (példák a 20. ábrán „a fej fej”, „a fog fog”, „a nő nő” típusú mondatok esetében).

Irodalom a Függelék 1-hez

Bérczi Sz. (2011): Magyar nyelvkémia. *Életünk*, 2011/3-4. sz. 38-55.

Bérczi Sz. (2017): *Ósfizika*. TKTE, Budapest

Fehér M. (1997): A paradigmától a lexikonig. *Replika* 27, 29-36. old.

Fried E. (1972): *Absztrakt algebra elemi úton*. Műszaki K. Budapest

Kuhn, T. (1972): *A tudományos forradalmak szerkezete*. Budapest

Németh L. (1973): *Európai utas*. Magvető K. és Szépirodalmi K. Budapest

Vajta D. (2017): *Varga Csaba: a kőkor élő nyelve. Könyvbemutató előadás Németországban*.

Varga Cs. (2007): *A kőkor élő nyelve*. Frig K. Piliscsaba

Wittgenstein, L. (1952): *Philosophical Investigations*. Basil Blackwell, Oxford, (Magyarul: *Filozófiai vizsgálódások*. ford. Neumer K. Atlantisz Kiadó, Budapest, 1972)

Függelék 2. Az F szótár gazdagsága (a magyar szavak alapján, melyek őrzik a „kijön belülről” ősjelentést-ősképet)

magyar	angol	francia	finn	lengyel
fa – (kijön a földből)	wood	bois	puu	drewno
facsar – (kicsavarja a vizet)	wring	pression	uristaa	wyciskac
faggat – (kiszedi belőle az igazságot)	quiz	a la question	kysymykseen	kwestionowac
fagy – (kijön a kéreg a víz tetejére)	freeze	gel	halla	mróz
faggyú – (kisül a húsból)	tallow	suif	tali	lój
fáj – (kijön a fájás a testből)	pain	douleur	kipu	ból
fakad – (kijön a genny a sebből, rügy is)	comes from	vient de	tulee	pochodziz
fakadás – (kijövés a sebből, a rügyből)	budding	bourgeonnant	orastava	poczatkujac
fakó – (kijön a színe, elhalványul)	sallow	cireux	kelmea	ziemisty
fal – (építmény, kinő a földből)	wall	mur	seina	sciana
falat – („kijött”, lejött a karéjból)	bite	mordre	purra	ugryzc
fanyar – („kiment” az íze, savanyú lett)	sour	aigre	hapan	kwasny
far(ok) – (hátral nő ki)	tail	queue	pyrstö	ogon
farag – (lefáragja a fadarab egy rétegét)	carve	sculpture	veistos	rzezba
fárad – (kijön az ereje, elmegy az ereje)	get tired	se fatiguer	vasya	znudzi
fasz – (kijön a testből, amikor merevedik)	(fuck?)	-	-	-
fattyú – („kilépett” a családból)	bastard	salaud	kusipaa	bastard
fátyol – (kijön, lelóg hátul a vendég haj)	veil	voile	huntu	zaslona
fecseg – (kibeszéli a titkot)	dote	etre gateux	jumaloida	zdziecinniec
fed – (lehatárolja a köjövés ellen)	cover	covertu	kansi	okladka
fedd – (kimondja a hibáját)	reprove	reprouver	moittia	ganic
fedél – (ki van téve, felül, a testre, házra)	lid	couverture	kansi	okladka
fegyver – („kijön” a kar hosszabbítása)	weapon	arme	ase	bron

fej (ige) – (kijön a tej belőle)	milked	traire	lypsettava	dojone
fej – (kinőtt a fej a testből)	head	tete	paa	glowa
fehér – (kiment a színe)	white	blanc	valkoinen	bialy
fejt – (kiszedi a szálát, a borsót, babot)	exerts	qu'exerce	kiinnostavuus	wywiera
fék – (kiveszi a mozgásból)	brake	frein	jarru	hamulec
fekszik – (kiveszi az állásból a lefekvés)	lie	mensonge	valhe	klamstwo
fél (fn) – (kijött, elment tőle a másik fele)	half	la moitte	poulet	polowa
fél (ige) – (elment tőle a párja, ezért)	fear	peur	pelko	strach
feledi – (felejt - kiment az ismeret belőle)	forget	oublier	unohtaa	zapomniec
fel – (kimegy, elmegy a földről fölfelé)	up	en haut	ylös	w gore
felhő – (kiment a pára a mezőről)	cloud	nuage	pilvi	chmura
félty – (kimenését, elmenését félti)	feared	craint	pelatti	obawy
fen – („kijön belőle” az él e művelettel)	hone	aiguiser	hioa	brus
fenn – (a föld fölött, felszállt)	up	en haut	ylös	w gore
fény – (kijön a levelek közül, vagy a Napból)	light	lumiere	valo	swiatlo
fenyő – (kijön a földből és nő)	pine	pin	manty	sosna
fér – (kijön a sorból még egy hely)	fit	s'adapter	sovittaa	dopasowac
ferde – (kijön az irányból)	oblique	oblique	vino	ukosny
féreg – (kijön a gyümölcsből, a földből)	worm	ver	mato	robak
férfi – (kijön, kiáll belőle a nemi szerv)	man	homme	mies	mezczyzna
fertőz – (kijön belőle a betegség)	infect	infecter	tartuttaa	zainfekowac
feslik – (kijön a szál a szövethől)	(rip?)	-	-	-
festék – (kijön a szín az ecsetből, lepereg)	paint	peinture	maali	malowac
fésű – (kijön a hajból a kuszaság, kiszedi a f.)	comb	peigne	kampa	grzebien
feszít – (kiszedi belőle a beszorultat)	strain	souche	rasitus	odksztalcenie
fészek – (kijön a fióka)	nest	nid	pesa	gniazdo
feszés – (kijön belőle a ránc, a hullámosság)	taut	tendu	kirea	naprezony
fi – (kijön a gyermek az anyából)	„son”	„fils”	poika	„syn”
fióka – (kijött a kismadár a tojásból)	nestling	oisillon	untuvikko	piskle
ficam – (kijön a normális mozgásból, elüt tőle)	wrench	entorse	nyrjahdys	zwichniecie
figyel – (kijön az éberség, a környezetre irányul)	pay attention	faire attention	huomioi	zwracac uwage
fig – (kijön belőle a bélgáz)	fart	péter	pieru	pierdniecie
finom – (kijön az íz belőle)	fine	délicieux	herkullinen	zachwycajacy
fintor – (kijön a arcán, kiül rá a mozdulat)	grimace	grimacer	irvistys	grymas
fiú – (kijött a kis utód)	boy	garcon	poika	chlopiec
fiók – (késői, kijár az asztalból, szekrényből)	drawer	compte	tili	konto
fityeg – (kijön és lelóg)	dangle	laisser pendre	repsotta	zwisac
firtat – (ki akarja szedni belőle a titkot)	inquisitive	insister sur	pohdiskelee	mieszka na
fodor – (kijön felülre a finom részlet, hullám)	frill	volant	kiemurat	zabot
fog (ige) – (ujjak kijönnek, majd rázárulnak)	catch	prise	saalis	haczyk
fog (fn) – (kijön a szájban az ínyből a fog)	tooth	dent	hammas	zab
fogy – (kimegy a mennyiség, elmegy a halomból)	dwindle	s'affaiblir	huveta	zwyrodniec
folt – (kijön a vízfolt a ruha tetejére, elszíneződik)	patch	piece	laikka	lata
foly(ik) – (kijön a víz és elmegy)	flow	progres	edistyminen	plynac
folyó – (jön a víz, megy a víz)	river	riviere	joki	rzeka
fon – (kijön a szál a gombolyagból: sodrással)	weave	tissage	kutoa	splot
fonnyad – (kimegy a nedvesség a növényből)	witherin	flétrissu	musertava	miazdzacy
fordul – (kimegy a haladás irányából)	turn	tour	vuoro	kolej
forgács – (kijön és leesik a faragáskor)	shavings	copeaux	lastut	wióry
forog – (kijön, lepördül szírom virágról, centrif.e)	rotate	tourner	pyöria	obracac
forr – (kijön a sok buborék a forrásban lévő vízből)	boil	faire bouillir	kiehua	czyrak
forrás – (kijön a sziklából, a földből a vízforrás)	source	source	lahde	zródlo
foszlik – (kijön az anyag tartóssága, szálak, foltok)	ravel	effilochage	sotkea	gmatwac
foszt – (kiszedi a szálát, elvesz tárgyat a másiktól)	rob	voler	ryöstaa	zabierac
fő (ige) – (főzéskor kimegy a növény keménysége)	cook	cuisinier	kokki	kucharz
főle – (kijön a tej tetejére a tejföl)	top	écumer	kuoria	przejrzec
főlé – (kielelemelik a fedőt a tárgy fölé)	over	sur	yli	przez

förmed – (kijön a forró indulat belőle)	-	-	muoto?	ksztalt?
főz – (kijön főzéskor a zöldség, hús keménysége)	cook	cuisinier	kokki	kucharz
fúj – (kijön a szél belőle)	blow	coup	puhallu	uderzenie
fullad – (kijön a szusz belőle)	drown	noyer	hukuttaa	utopic
fű – (a szél kijön az erdőszélen állva)	blow	coup	puhallu	uderzenie
fűr – (kiszedi a fúrás a forgácsot, az anyagot)	drill	foret	pora	wiercenie
furcsa – (kijön, elüt a többitől, szokatlan)	strange	étrange	outo	dzywni
fut – (kijön a lába előre s közben üti vele a földet)	run	course	ajaa	run
fű – (kijön a földből)	grass	herbe	ruoho	trawa
fül – (kijön, kinő a fejből)	ear	oreille	korva	ucho
függ – (kijön a fából, kilóg az ágáról és lelóg)	depend	cela depend	se riippu	zalezec
füge – (gyümölcs, amelyik kilóg a fáról)	figs	figues	viikunat	figi
fürt – (kijön a szőlővesszőből és lelóg a fürt)	cluster	groupe	rykelma	kepa
fürge – (kijön és elfut a fürge ürge)	spry	fringant	vetrea	zwawy
füst – (kijön a tűzből és elszáll)	smoke (fume)	fumée	savu	dym
fütty – (kijön az ajkak és fogak közül)	whistle	sifflet	pilli	gwizdek
fos – (kijön a testből)	shit	-	-	-
fűz (fn) – (kijön a sok fűzfaág a fáról)	willow	saule	paju	wierzba
fűz (ige) – (szövet fűszálból, fűszálból)	sew		ompelu	szycie

Az ősi örökséget valószínűleg őrző angol, francia, és lengyel szavakban az f-et, a finnben a p-t kiegészítve írtuk. (Kigyűjtésünknel a Google szótárt használtuk a legtöbb esetben, azonban kézi szótárakat is forgattunk.)

Fabó László Pál (Budapest):

Beszédhangjaink létmozzanatok²

A magyar nyelv szervességének egyik bizonyítható összetevője a gyökrendszer. A másik, a belőle következő ragozó működés.

Sokan, egyre többen gondolják (velem együtt), hogy a gyökök fölépítése, fölépülése a beszédhangokból nem esetleges, hanem kitapintható rendszert alkot.

Azaz a beszédhangok maguk is értelmet hordozók kellett legyenek valaha, ám időközben saját jelentéseik elfedődtek a beszéd fejlődésének későbbi következményeiben.

Jelentős számú próbálkozás történt a beszédhangok saját jelentéseinek föltárására. Azonban ezek eredményei annyira különbözőek, hogy belőlük lehetetlen védhető összegzést készíteni.

Természetes kérdésként merül föl, mi lehet a szorgos munkák ellenére jelentkező különbözőségek oka?

Valamint, hogy lehetséges-e olyan megközelítés, amely ezen oko(ka)t kizárva, megalapozott eredményeket biztosíthat?

Előadásomban – röviden – e kérdésekre keresek és javaslok válaszokat.

Tisztelettel és szeretettel köszöntök minden megjelentet.

Különös örömmel látom, hogy néhány barátom is eljött, abban a reményben, hogy esetleg valami érdekeset is hallhat majd. Én is reménykedem benne, hogy tudok ilyennel szolgálni.

Nagyon köszönöm a szervezőknek, hogy az előadásomat Bérczi Szaniszló előadása utánra tették. Ez két szempontból is nagyon kedvező. Egyrészt ő olyan magasra tette a lécet, hogy ezt én biztosan nem fogom tudni átugrani, úgyhogy inkább csak bizonyos értelemben kapcsolódni fogok hozzá. Másrészt pedig azért, mert a témát nagyon magas szinten előkészítve bevezette, illetőleg bizonyos részleteiben be is mutatta. Én messze nem tudok és nem is áll szándékomban egy ennyire tág rendszerszemléletű előadást tartani. De azért igyekezni fogok, hogy mégiscsak legyen ilyen vonatkozás is benne.

Mindenesetre talán a hangulat megalapozása érdekében néhány dolgot elmondanék arról én „bűnbeesésemről“. Villamosmérnök vagyok és – őszintén szólva – életem java részében elsősorban műszaki dolgokkal foglalkoztam. Az alapvető érdeklődésem is mindig ez volt. És ha 30-50 évvel ezelőtt megkérdeztek volna arról, hogy valaha foglalkozom-e majd a nyelvvel, illetőleg a nyelv bizonyos vonatkozásaival, a beszéddel, az írásokkal, határozott nemet mondtam volna. De hát természetesen az élet váratlan fordulatokat is tud produkálni, esetemben is ez történt.

Éppen 1999 őszén egy véletlen folytán meghallgathattam Kiss Dénes költőnek az akkor frissen megjelent *Bábel előtt* című kötetének a bemutatóját. És olyan mértékben felizgatta a fantáziámat mindaz, amit a Kiss Dénes akkor elmondott, hogy nemcsak rögtön megvettem a könyvét, hanem utána minden könyvét megvettem, amit később megjelentetett. Olyan dolgokat és olyan mélységeket mutatott be a nyelvünk, a magyar nyelv működéséről, amire én soha nem gondoltam korábban, és ami magával ragadott. Ennek sokféle következménye lett.

Az egyik következménye az lett, hogy rájöttem, hogy micsoda dolog az, hogy én itt élek – akkor már éppen ötven éve – Magyarországon, Magyarországon születve, és nem tudok semmit a székely–magyar rovásírásról. Úgyhogy az ő hatására, az ő gondolatainak a hatására akkor megtanultam rovásírni és olvasni. Ez aztán nagyon szörnyű következményekkel járt, mert inentől kezdve az íráskutatási dolgok is elkezdtek izgatni. Úgyhogy egy átmeneti időben az

² Az előadás legépelt, változatlan szövege.

egyiptomi hieroglifák témája izgatott. Aztán rájöttem, hogy ez egy olyan iszonyatosan nagy téma, ami meghaladja az erőmet és a képességeimet.

Ennek nyomán áttért az érdeklődésem az etruszkok írására, amely egyébként – nyilván sokan tudják – nagyon hasonlít, nagyon emlékeztet, sőt a jelkészletének közel 70 %-ban szinte pontosan megegyezik a székely rovásírással. Tehát a hivatalos íráskutatás álláspontjától eltérően én úgy gondoltam, hogy az etruszk írás is egy rovásírás változat. Ezt elég hosszasan vizsgáltam. Egy könyvet is írtam aztán annakidején ebből, amely könyvnek a bemutatóját éppen Záhonyi András barátom [feléje mutat] tartotta 2007-ben.

És ez az etruszk íráskutatás vezetett el – Kiss Dénes nyomán, Varga Csaba nyomán és jónéhány barátom gondolatainak a megismerése nyomán – oda, hogy szükségszerű módon kell, hogy a beszédhangjaink önálló értelmet hozó elemei legyenek a beszédünknek. Teljesen függetlenül attól, hogy erről tudunk vagy sem.

Igazából Kiss Dénes már a 2004-ben megjelentetett *Bábel után* c. könyvében egy komoly fejezetet szentelt a beszédhangoknak. És a tetejében az, amit abban írt engem nagyon emlékeztetett, vagy pontosabban nagyon erősen párhuzamba vonható volt azzal, amit én az etruszk íráskutatás kapcsán megtapasztaltam az etruszkok írásáról.

Ez tehát megerősített, hogy ez egy fontos, izgalmas terület. Elkezdtem utánaolvasgatni másoknál. Nagy szerencsémre, amikor az első ezzel kapcsolatos előadásomat 2008 környékén tartottam, megjelent a körben Varga András nevű barátunk – aki sajnálatomra nincs itt, mert külföldön tartózkodik éppen – és elmondta, hogy már ő is akkor már legalább 4-5 éve foglalkozott a magyar nyelv hangzóinak lehetséges saját értelmével. Írt is már akkor, 2004-ben egy honlapon közölt, saját véleményeket. Felhívta a figyelmemet arra, hogy ez egyáltalán nem kicsi múltra visszatekintő téma, tekintve, hogy egy sajnos méltatlanul elfeledett hazánkfia, dr. Balla Zoltán orvos filozófus 1946-ban megjelentetett egy könyvet erről a témakörrel. Ennek a könyvnek megjelent a reprint kiadása 2009-ben a Napkút Kiadó gondozásában *A szemléletes gondolkodás logikája* címmel.

Azonnal megvettem a könyvet. Elolvastam, és rendkívül módon fellelkesített az, amit Balla Zoltán írt a hangokról. Majd hosszasan elemezgetve, kutatgatva az ő gondolatmenetét, egyszerűen rádöbbsentem, hogy ez az ember zseniális dolgot fedezett fel, és a hatalmas tudásából következő módon sajnálatos tévútra jutott a későbbi vizsgálatainak nyomán. Erről írtam is egy kis esszét, ami több helyen megjelent már az Interneten.

A lényeg az volt, hogy Balla Zoltán felismerte, hogy a beszédhangok nem olyan módon elemei a beszédünknek, mint mondjuk a szavak, vagy bármilyen más mondat elemek, hanem a beszédhangok saját fizikai valósággal rendelkező dolgok, és mint ilyenek, függetlenek, jórészt függetlenek a gondolatainktól, a képzeleteinktől, a logikáinktól. Egész egyszerűen hordoznak egy fizikai valóságot magukban a rezgés jellegükben, ami a levegőn keresztül terjedve eljut a hallgatójához. Ezen kívül pedig egy másik nagyon különös tulajdonsága van a beszédhangoknak, hogy mindenki, akivel ezen hangok segítségével bármit közölni akarunk, amikor el akarunk mondani neki valamit, akkor az illető abba a kultúrkörbe kell, hogy tartozzon, aki használja, aktívan használja ugyanezeket a hangokat. Vagyis az történik, – az ősidőkben meg különösen ez kellett, hogy történjen, a mai napig is nagyrészt ez történik – hogy amikor kiejtünk egy beszédhangot, a hallgatója nemcsak egyszerűen hallja annak a rezgés jellegét, hanem, mivel saját maga is tudja, hogy hogyan kell azt a hangot kiejteni, pontosan birtokában van mindazoknak a tulajdonságoknak, testi tulajdonságoknak, amelyek a hang képzéséhez, előállításához szükségesek. Ennek következtében, amikor meghallja, vagy némán, vagy hangosan meg is ismétli a beszédhangot. És mint ilyet, újból előállítja tehát saját maga is. Ezzel saját maga számára előállítja azt a teljes testi működésrendet, amely a beszédhang sajátossága a beszéd közben.

Balla Zoltán ezek után tehát megfogalmazta, hogy a beszédhang egy olyan fizikai valóság, amely hordozza a saját tulajdonságait, és átviszi a hallgatóba, a hallgatójában újra létrehozza

azokat a mozzanatok, amelyek a képzése nyomán szükségesek. Ez pedig azt jelenti, hogy a beszédhangok nem olyan módon kapcsolódnak jelentéshez, mint ahogyan mi mondjuk a szavak esetében, vagy a mondatok esetében ezt gondoljuk. Ugye itt Bérczi]Szaniszló előadásában elhangzott Noam Chomsky neve, illetőleg jónéhány más híres nemzetközi nyelvész foglalkozott ezzel a kérdéssel. Szaniszló említette is, hogy közmegegyezés kérdése a szavak értelme. Nos, a helyzet az, hogy a beszédhangok esetében nem erről van szó. Itt nem megegyezésekről van szó, hanem működésekről, amelyek éppen a Szaniszló által említett hasonlósági alapon összekötnek és összeköthetnek különböző jelenségeket, a jelenségvilág különböző elemeit.

Ami tehát azt jelenti, hogy a beszédhang értelmét, az általa hordozott értelmet illetően nem megegyezünk dolgokban, hanem egész egyszerűen a hang képezi ki, alakítja ki a jelentést, a saját jelentését bennünk. Teljesen függetlenül attól, hogy erről tudunk, vagy nem tudunk, hogy képesek vagyunk-e felfogni, vagy nem vagyunk képesek felfogni. Amikor a csecsemő, pontosabban a gyermek, a kisgyermek beszélni tanul, tulajdonképpen mindezeket átveszi a szülők beszédéből. Kialakul benne a beszédhangok képzérendszerén keresztül a beszédhangok, az aktuális beszédhangok által hordozott értelem. És a későbbiekben ezek az értelmek fogják tudat alatt, vagy tudattalan mezőben meghatározni a későbbi szavak, a belőlük összeépülő szavak lehetséges értelem és jelentés tartalmát. Amelyek persze később a társadalmi kölcsönhatásokban módosulhatnak, sőt állandóan módosulnak is, mármint a sok hangból álló szavaink értelmek, de alapvetően ezek a változások nem érintik, nem is érinthetik a beszédhangok fizikai és gesztus, testi gesztus szinten működő eredeti saját értelmét.

Ennek kapcsán egyébként szükségesnek gondolom megemlíteni, hogy – most az előadásban is Bérczi Szaniszló említette, hogy *hangutánzó* – számomra döbbenetes dolog, hogy egy hangot hangutánzónak nevezzek. A hang az hang, és vannak nagyon hasonló hangok. Ezeknek a hangoknak egy része olyan, amelyet a testünk, a testi működéseink önkéntelenül is kibocsátanak velünk, vagy kibocsátanak. Itt vegetatív működéseket sem felejtve el. És vannak a természetben, a világban működő dolgok, amelyek ehhez nagyon hasonló hangokat hoznak létre. És ez a hasonlóság egyúttal össze is kapcsolja bennünk azokat a jelenségeköröket, amelyek ilyen, vagy ilyen módon egymáshoz hasonló hangokat képviselnek.³

Ebből viszont az követkeik, hogy a beszédhangokat ha vizsgáljuk, akkor olyan lehetőség rendszert kapunk a kezünkbe, amelyet a nyelv általános vizsgálati módszereivel nem lehetséges elérni. Hogy mire gondolok itt. Arra, – és akkor egy pillanatra vissza kell térnem dr. Balla Zoltánnak erre a zseniális felfedezésére – hogy ő ugye, szó szerint azt mondta, – és ez az előadásomnak a címében is megjelenő fogalom, – hogy mozzanatok, a hangok létmozzanatok. Miért izgalmas ez a dolog? Azért, mert önálló fizikai valóságként olyan működéstípusokat képviselnek, amelyek sok más, a körülöttünk és bennünk működő folyamatban hasonló módon zajlanak le. Egyáltalán, amikor valakivel beszélgetve el akarunk mondani valamit, közölni akarunk vele valamit, valamilyen élményünket vagy gondolatunkat, akkor tulajdonképpen nincs is más lehetőségünk, mint hogy egy vagy megélt, vagy elképzelt folyamatot, amit el akarunk mondani, felbontunk, feldarabolunk, önkéntelenül feldarabolunk mozzanataira, ezeket a mozzanatokot valamilyen rendbe, úgynevezett logikai rendbe rendezzük, és ezeket a mozzanat sorokat jelenítjük meg a beszédünk során számára, számukra.

Nos, ebben a mechanizmusban az a tény, hogy a beszédhangok saját mozzanat típusokat képviselnek és hordoznak, azt jelenti, hogy a beszédhang szinten mi ténylegesen reprodukáljuk, létrehozuk azokat a folyamatokat, amelyeket közölni akarunk. A mozzanatainkban összeépítve hozzuk létre, reprodukáljuk – ’szép’ magyar szóval – és ilyen módon tesszük hallgatóink számára megérthetővé, felfoghatóvá mondanivalónkat.

³ Azaz már hang-szinten is egymás hangjelentés világában élünk, amint gondolati életünkben is erőteljesen egymásban, egymás világában élünk, igen keveset hozzáadva a gondolati összességhez. – *A szerkesztő megjegyzése.*

Most itt fontosnak tartok kitérni egy tapasztalatom szerint nagyon általános véleményre, nevezetesen hogy a világról alkotott vagy a világról szerezhető ismereteinknek túlnyomó része vizuális, látás segítségével jut el belénk, kapjuk meg ezeket, és hogy sokkal kisebb arányban a hangok vonatkozásában. Ez valóban igaz egy bizonyos értelemben, nevezetesen abban, hogy a világról alkotott élményeink vagy a világból kapott élményeink, nagymértékben látványélmények. Ugyanakkor viszont ezek a látványélmények nem közvetlenül kapcsolódnak bennünk össze a hangélményekkel. Azon egyszerű oknál fogva, hogy a látványélményeket a szemünkön keresztül kapjuk meg, a hangélményeket pedig egy független szervünkkel, a fülünkkel. Ennek az a következménye, hogy egyfajta – megint ’szép’ magyar szóval – szinkronicitási probléma áll elő. Nevezetesen hallhatunk hangokat olyankor, amikor nem látunk, láthatunk dolgokat olyankor, amikor nem hallunk, és hogy ezek összetartoznak-e vagy sem, az nagymértékben attól függ, ha tetszik, azon a szerencsén múlik, hogy éppen jól látjuk-e azt a jelenséget, amelynek éppen jól halljuk-e a hangjait, és hogy ezt a kettőt a két független információ szerző csatornán, - a szemünkön és a fülünkön - keresztül megkapva, jól kapcsoljuk-e össze. Ami tehát azt jelenti, hogy itt a hangok által hordozott létmozzanatok és a látvány által szintén tetten érhető létmozzanatok összekapcsolódása zajlik bennünk, az agyunkban. Amely egy sajátos folyamat, és amely viszont lehetővé teszi – éppen ez teszi lehetővé – azt, hogy a különböző, például hangjukban hasonló jelenségeket egymáshoz párosítva egymásra vonatkoztathassuk, ha úgy tetszik, hasonlíthassuk.

És akkor eljutunk ténylegesen két nagy problémához, két nehézséghez. Az egyik nehézséggel éppen akkoriban találkoztam, amikor engem ez a témakör komolyan magával ragadott, tehát 2007, 2008, 2009 környékén. Sok, beszédhangokkal foglalkozó előadást hallottam, pontosabban inkább értekezést, tanulmányt olvastam. Döbbenet tapasztaltam, hogy miközben mindenki arra törekszik, hogy valamilyen módon tetten érje, megfogalmazza az egyes beszédhangok lehetséges értelemkörét, mozzanat jellegét, szinte mindenki más eredményre jutott. Valójában egyébként nem nagyon találkoztam olyannal, aki – Balla Zoltánon kívül – a mozzanat jellegét felismerte volna. Ez nagyon zavarba ejtett, és elkezdett izgatni a kérdés, hogy ugyan vajon miért szinte törvényszerű, hogy a jóindulatú, elhivatott és nagyon komoly energiákat erre fordító kutatók egymástól homlokegyenest eltérő eredményekre jutnak, és egymással se nagyon tudnak megértésre jutni a beszélgetések során.

Végül is abban találtam meg a magyarázatot, és egyúttal dr. Balla Zoltán élete nagy tragédiáját, hogy – ahogyan az előbb Bérczi Szaniszló mondta – mi rettentően összetett módon gondolkodunk ma már. Nagyon bonyolult fogalomkészletekkel, nagyon széles, a világról szerzett ismeretkörrel. Amelyeket éppen hasonlósági, vagy vélt hasonlósági alapon – ugye megint csak ’szép’ magyar szóval – asszociatív módon egymáshoz kapcsolunk önkéntelenül is. Ebből pedig olyan ellenőrizhetetlen, tetten érhetetlen gondolatfolyamok, ha durvábban akarok fogalmazni, olyan képzelgés áradatok születnek, amelyeknek az elemenként való kielemezése szinte lehetetlen. Az esetleg benne lévő nem megfelelések, az indadekvát vonatkozások szinte tetten érhetetlenek.

Példaként említem meg, hogy dr. Balla Zoltán azért nem lett hazánk egyik nagy beszédkutatója, – annak ellenére sem, hogy 1986-ban, tehát 40 évvel azután, hogy megjelentette a könyvét, alkalmat kapott arra, hogy a Magyar Tudományos Akadémián elmondja az ezzel kapcsolatos gondolatait, – mert ő is eltévedt ezekben a kapcsolatteremtési folyamatokban. Rájött ugyan arra, hogy a beszédhangok mozzanatok, méghozzá a létezés legegyszerűbb mozzanat elemeinek változatai, de ő is úgy gondolta, hogy ez képi megjelenítésben van az agyunkban. Ezért elkezdett azzal foglalkozni, hogy mik a legegyszerűbb képelemek, amelyeket egyáltalán megfogalmazhatunk. Eljutott oda, hogy a legegyszerűbb geometriai alakzatok a legegyszerűbb képelemek, látványelemek, tehát szükségszerű, gondolta ő, hogy a hangok szintjén megjelenő mozzanatok látvány szinten ilyen nagyon egyszerű képelemekként legyenek megnevezhetők.

És nem jött rá arra, hogy az, amit ő a hangokkal kapcsolatban megfogalmazott, hogy a legközvetlenebb kapcsolatot jelentik a valóság és a gondolataink között, az fényévnnyi távolságra van attól, ahogyan létrejön az emberiség története folyamán, vagy éppen egy-egy ember gondolkodásában, az egyszerű geometriai alakzatoknak a fogalomrendszere. Ugyanis a legegyszerűbb geometriai alakzatok olyan mérhetetlen nagy és bonyolult elvonatkoztatási folyamatok eredményei, olyan mérhetetlenül szakad el és lett elszakítva a valóság minden lényeges jegyétől az, amit geometriai alakzatnak nevezünk vagy nevez a geometria, hogy ha távolságot meg lehet nevezni, nagyobbbat el sem lehet képzelni, mint a közvetlenül működő fizikai mozzanat és a geometriai alakzat fogalmi kapcsolati távolsága.

Ezért tehát a magam részéről más következtetésre jutottam – és itt megint visszaülök, az előző előadásban elhangzott *visszaegyszerűsödés* problematikájára. Lehet, hogy nagyon esendő példát fogok mondani. Mondjuk, azt a feladatot kellene végrehajtania egy elefántnak, hogy visszaegyszerűsödjön egy amőba szintjére, akkor ez nem lenne lehetséges. Egész egyszerűen az elefánt rendkívül összetett, bonyolult, hihetetlenül sokféle módon működő rendszere nem egyszerűsíthető vissza az amőbáéra.⁴ Vagyis az elefánt soha nem lesz képes amőbaként viselkedni, „amőbaként gondolkodni”. Márpedig itt a feladatunk nagyjából ez. Azt kellene valahogy megvalósítanunk, hogy eljussunk egy olyan állapotba, amikor olyan módon és egyszerűséggel gondolkodunk a dolgokról, ahogyan a beszédkeletkezés idején gondolkodhattak az akkori emberek. Ez nem megy. A mi összetettségünkkel ez nem valósítható meg.⁵

Vagyis innentől kezdve számomra úgy jelent meg a feladat, hogy lehetséges-e találni olyan módszert, amelynek segítségével nem kitalálni akarom vagy tudom az egyes beszédhangok saját értelmkörét, hanem megtalálni, rátalálni, felismerni. És abban a pillanatban, amint ez így megfogalmazódott, rögtön kiderült, hogy Balla Zoltán eredeti útja járható. De pontosan azon a módon járható, hogy abszolút nem szakadok el a hang és a hang keltése közben működő fizikai, testi mozzanatoktól. Egyszerűen meg kell maradni bennük gondolatilag. Hogyan valósítható ez meg? Én arra jutottam, hogy *három lehetséges utat, módozatot* lehet ezzel kapcsolatban gyakorolni.

Az egyik, hogy nagy szerencsénk van. A magyar nyelvben van 14 magánhangzó. Jó, mondjuk ezek azért vannak 14-en, mert a hosszút, rövidet megkülönböztetjük egymástól. Egész egyszerűen a magyar nyelvben vannak egy hangból álló értelmes szavaink. Mindenki használja, mindenki tudja, de soha nem gondol rá. Nem kell nagyon komolyan elgondolkodni rajta. Akkor, amikor én azt mondom, hogy *a*, és rögtön kísérem [a mutatóujjal rámutató] gesztussal, tehát távolra mutatok. És azt mondom, hogy *a*, az a dolog, amire vonatkozóan bármit közölni akarok. Ez egy értelmes szavunk, amely nem igényel külön magyarázatot, és vizsgálatot sem. El kell fogadni, hogy ez abból az ősi időből való hagyatékunk, amely a beszédkeletkezés időszakának az elejét képviseli!

Ugyanilyen az *e* [tenyerével közelre mutat]: e dologról beszélek. Az, hogy a mai szóhasználatban hozzátársult még egy *z* hang bizonyos esetekben, az egy külön vizsgálható kérdés. A nyelvészek ugye azt mondják, azért, mert ez beszéd-, ejtéskönnyítő, hogy magánhangzós szavak előtt az vagy ez mutatószót könnyebb kiejteni. Ha azt mondom, hogy *az* alma, és nem azt,

⁴ Azaz a kezdeti életre. De ha megszűnik az élete, lassanként alkotó elemeire hull, azaz visszaegyszerűsödik atomi és molekuláris szintre – az élethez újra felhasználható alakra. (Amely atomok és molekulák létrejötte éppoly titokzatos csoda, mint az életé.) – *A szerk.*

⁵ De abban az összefüggésben igen, hogy mitől lettünk és vagyunk értelmesek. Más szóval: honnan van a gondolkodásunk, aminek a lényege nem a világ visszatükrözése, hanem teremtése, látszólagos fogalmi és képi megkettőzése az együttműködést felfokozó közlésben. Mert az itt feltárt létmozzanatok ugyan valóságosak, de emberi, azaz értelmes megragadásuk csak a nyelv révén történhet. A kép csak benyomás, tudattalan érzet lenne fogalom, azaz képzet nélkül. Azaz a felismert kép ugyanúgy észlelet (érzet + képzet), mint a felismert hang, hangsor, de e képzet nem képi, hanem nyelvi, s így hang eredetű. Ezért fényévnnyi távolság nemcsak a hangok és a geometriai alakzatok között van, hanem beszédhangok és a képek között egyáltalán, amint az állati ösztön és az emberi értelem között is. – *A szerk.*

hogy *a* alma. Az én mai felfogásom szerint nem erről van szó, a tetejében sok régi szöveg – már a ténylegesen olvasható írott hagyatékból – bizonyítja, hogy ez a beszédmód egyáltalán nem volt annyira mindenkire kiterjedően általános. Bizony, nagyon sok esetben nem használták a *z* hangot az *a* mellé, és úgy beszéltek, amikor rámutattak valamire.⁶

De ugyanilyen módon ott van az *ó*, a hosszú *ó*, most a hosszú *ó*-t emelem ki. A hosszú *ó* egyrészt tetten érhető a rácsodálkozásban, de nemcsak ebben, hanem leginkább abban az elismerésben, tehát hogy *ó*, *micsoda* fantasztikus dolog ez. Ugyanez jelenik meg az *ó*borban, az *Ó*magyar Mária siralomban, vagy az *Ó*szövetségben, vagy egyéb más összetételekben, ahol tehát a nagy, lényeges, nemes, fontos dolgok megjelölő, rámutató szava az *ó*.

Kiss Dénes előbb említett *Bábel után* című könyvében a hangelemzése nyomán például megemlíti, hogy az *i* hangunk – ő úgy fogalmaz, hogy – tipikus szirénahang. Önmagában az *i*-t nem használjuk, de azt viszont mindenki észreveheti, hogy az *i* egyrészt a fájdalmas fölnyögésnek a hangja, a veszélyhelyzetnek, a veszélyérzetnek a hangja, és másrészt mindenképpen figyelemfelhívó. Hogyha ezt akár csak Kiss Dénes nyomán észrevesszük, akkor az azt jelenti, hogy rögtön tetten értünk egy olyan mozzanatot az *i*-ben, amelyben a veszély, a figyelemfelkeltés mozzanata működik már eleve.

Lehet így tovább menni. Egy a lényeg, hogy tulajdonképpen minden magánhangzónkkal kapcsolatban egyszersak rá lehet ébredni ezekre a mozzanat-elemekre, és ez rögtön egy nagyon fontos következménnyel jár – a gyöknyelvészetre nézve fontos következménnyel. A gyöknyelvészet ugyanis abban a képzetben – Czuczor–Fogarasi nyomán – működik, hogy a magánhangzók a szavainkban hangulatfestő elemek. Tulajdonképpen némi túlzással az mondható, hogy önkényesen cserélgethetők. Nos, a helyzet az, hogy ma már lehet, hogy így van, – azért lehet így, mert mára elvesztettük az érzékenységünket a magánhangzók saját lehetséges mozzanat értékeivel, értelmeivel kapcsolatban, – valaha egészen biztosan nem így volt. Ezért ma már úgy gondolkodom, hogy a legegyszerűbben a két hangból – egy magánhangzóból és egy mássalhangzóból – álló gyökeink esetében érhető tetten a létmozzanatok, és amiket egyébként kedves barátunk – jelen van, Rátki Zoli – *hajsza*gyököknek nevez. Nagyon találónak találom az elnevezését. Nem hangulatfestések ezek, bár hangulati tartalmakat hordoznak, ezek effektív közlések. Lényegi dolgot közölnek.

Ugyancsak itt van, szintén a hangokkal foglalkozó barátunk, Gáll Péter, aki például úgy nevezi – saját maga – a magánhangzókat, hogy *viszonyhangzók*. Nagyon helyesnek találom ezt a megnevezést. Ugyanis összekapcsolnak, egymással viszonyba hoznak dolgokat. Olyan dolgokat, amelyeket a mássalhangzónak nevezett hangjaink, mint mozzanat típusokat képviselnek. Ilyen módon összekapcsolják egymással a mozzanatokot, de úgy, hogy saját maguk is lényeges mozzanat-elemet tesznek hozzá a mondandóhoz.

Még azért annyit megemlítek: az *ő* hangunk. Az *ő* hangunk, amikor hosszú *ő*-nek ejtjük, akkor rámutatás valakire, többnyire valakire, egy személyre, aki a társaságunk közelében van, de nem tartozik az igazi ismertség körébe, ismerőseink körébe. Neki nincs még neve körünkben, ő egy bizonytalan, de már ismerős. Ugyanilyen módon, sokan jogosan kifogásolják a különböző előadók esetében, amikor a mondatfűzés kapcsán *ő*-zik. Hogy „öööö”, „az jutott eszembe, hogy is mondjam öööö”... Ami tehát egyértelműen azt mutatja, hogy valamiféle határozatlanság, bizonytalanság működik benne. És ezt éppen az *ő* hang önkéntelen kiejtésével jeleníti meg akaratlanul is számunkra. Az *ő* hang tehát bizony bizonytalanságot, meghatározatlanságot, ha úgy tetszik teszőlegességet hordozó mozzanat-elem a beszédünkben.

És akkor át lehet térni az úgynevezett mássalhangzókra, vagy ugyancsak Gáll Péter barátunk által *tényhangzók*nak nevezett hangzókra. Amelyek tehát olyan mozzanatokot jelentenek, olyan mozzanatoknak a bennünk megjelenő, jelentésként megjelenő lecsapódásai, amelyeket

⁶ Nem lehet véletlen, hogy a gyermekek is így kezdik, amikor tanulnak beszélni. – A szerk.

aztán tudunk a beszédünk nyomán a közléseink céljára használni. Hogy példát említsek, az előbb elhangzott már a Bérczi Szaniszló előadásában a *Ká* hang. Most először is a *Ká* hang semmiképpen nem hangutánzó, abban az értelemben, hogy amikor köhögünk, ezt a hangot-, vagy lényegében ezt a hangot adjuk ki magunkból. Tehát ez a testünknek egy teljesen saját, mindenféle keresgélés nélküli megnyilvánulási változata. De ugyanakkor tény, hogy amikor összeütközik két kő, vagy – ahogyan elhangzott az előző előadásban – a fa törzsét megüti valaki, akkor ugyanez, vagy ehhez nagyon hasonló hang keletkezik. És éppen ezért összekapcsolódik a keménység,⁷ az áthatolhatatlanság, a határ, a ténylegesen komolyan vehető határ képzeivel. Tehát igen, a *Ká* hang, – amely egyébként saját maga is egy kirobbanó és nagyon rövid lefutású hang, – a határnak, a kemény, ellenálló határnak a képzettársításban megjelenő hangváltozata.

Ugyanígy elhangzott az *eR* hang. Az *eR* hang teljesen egyértelműen a nyelvünk pörgésével, mozgásával, változásával, ismétlődésével járó hangkeltési eredmény. De ugyanezt a hangot például a fán lévő, szélben mozgó falevél is tudja adni, vagy éppen egy faág, vagy valamely pörgő, a fáról leeső, forogva leeső termés, terménynek a hangja. Vagyis a forgás ismétlődés – úgy, ahogy Bérczi Szaniszló mondta – mozzanatát természetes módon hordozó, nem jelentő, hanem hordozó hangunk. Amikor kiejtjük, akkor bizony ismétlődően pörög a nyelvünk. Ennek következtében minden olyan jelenségünket, amely forgással összefüggő, ez a hang jól tud lelemezni.

Ennek a következménye az, hogy a gyöknyelvészet, ugye, leginkább, leggyakrabban, vagy ha úgy tetszik, önkéntelenül is előhozott példája ez a bizonyos *k-r* hangpárból fölépülő gyökcsalád. Ez az ok. Mi az ok? Az, hogy amikor én azt mondom, hogy *kör*, akkor három különös mozzanatot kapcsolok egymáshoz. Az egyik az, hogy a határ. Akár a porba behúzott vonal, akár a megálljt jelentő [tenyerét felmutatja] kézmozdulat, egész egyszerűen a határt, a nem áthatolhatóságot jelenti. Az *ő* annyit jelent, hogy nincsen kijelölve a mérete, tetszőleges lehet, bármilyen. Az *r* pedig, hogy ez körbe fordul, bezárul. Ez a *kör*.

No, de akkor micsoda a *ker*? Ez önállóan nem használatos szavunk, viszont rengeteg szavunknak használt gyöke. Beszél is róla a gyöknyelvészet komolyan, hogy mindenképp valamilyen módon összefüggésben kell, legyen a *körrel*. No, de hogyan? És miért nem *kör* akkor a *ker*? Hát azért nem, mert itt már meghatározott, méghozzá közeli, *e* határról beszélek. Itt, a körülöttem levőről. Ez a *ker*. Majd aztán a *kert* ennek nyomán alakul tovább. Tehát ugyanaz a működés, ugyanaz a mozzanat sorozat jellemzi a *ker* gyökünket.

No, de akkor mit jelent, mondjuk, a *kér*?

(Már most szeretném mondani, mert ez ilyen, hogy abban a fázisban, amikor eljutunk az ilyen példákhoz, természetes módon feltódul a hallgatóságban, különösen az ez iránt a téma iránt még nem elkötelezett hallgatóságban, hogy különböző ellenpéldákat hozzon. Természetes, és rögtön mondom, ebben a kutatási fázisban, amiben vagyunk, nem fogunk tudni minden egyes esetre helyes, védhető, ellenőrzött magyarázatot adni ezen a módon. De úgy gondolom, hogy nagyon jó úton járunk ahhoz, hogy egyre több ilyen dologra tudjunk magyarázatot adni. Egyre több dolgot tudjunk ilyen módon felismerni, felvázolni és majd bemutatni.)

Tehát visszatérve a *kérre*. A *kér* tipikusan ez a mozgás [fölfelé fordított tenyerű, előretartott karját oldalra, ívben mozgatja]. Körbejár és szeretne kapni valamit. Tehát megint határon mozog és körbe fordul. Akkor viszont mi az *é* hang? Az előbb nem beszéltünk róla. Ez egy magánhangzónk, aminek nincs látszólag önálló jelentése a beszédünkben. Nos, hogyha a vizsgálatokat komolyan végezzük, akkor egyszercsak a felszínre jön, hogy az *é* hang valamiféle fon-

⁷ A szláv nyelvekben a kő neve kameny. – A szerk.

tosság, jóság jelzésének a hangja. Ezt a mozzanatot hordozza. Gondoljuk végig azokat a szavakat, amiben *é* hang van. Egyszer csak ráébredünk, hogy bizony mindig jelen van valamifajta fontosság. A *kér* esetében éppen az, hogy elemi létérdeke, hogy kapjon. Ezért *kér*.

Ott van még a *kar*. Hát mi? Teljesen egyértelmű, ott az ember, ott a keze, leng, körmozgást végez [a kaját lengeti], és határos körmozgást végez. No, most ezt viszont egyelőre nem akarom tovább részletezni, nem tudom, még mennyi időm van hátra [az előadásból – 15 perc].

Az a helyzet, hogy félbeszakítottam a korábbi gondolatmenetemet az a részét, hogy milyen módszereket lehet találni arra, hogy ne visszaegyszerűsödni kelljen, ami lehetetlen, hanem felismerjük, képesek legyünk elismerni az egyszerű működéseket.

A *másik* lehetséges *módszer* már tulajdonképpen nyelvészeti módszer. Egy kicsit hasonlít arra, amit Bérczi Szaniszló *szétszedem-összerakom módszer*ként említett az előadásában. Én ezzel a szűkítéssel élek, hogy bizonyos esetekben – mássalhangzóknál tudom leginkább ezt a módszert alkalmazni – hogyha elkezdem sorolni azokat a szavainkat, amelyek egy bizonyos típusú mássalhangzóra végződnek, és elkezdem vizsgálni, hogy ezek a mássalhangzók milyen módon befolyásolják a jelenlétükkel az illető szó értelem-mezejét, akkor egyszer csak ráébredünk arra, hogy maga az a hang milyen mozzanatot hordoz ebben az összefüggésrendszerben.

Csak néhány példát mondok rá az *eL* hangunkra vonatkozóan. Ugye egyszerű? Elő kell venni egy szótárat, el kell kezdeni nézegetni az *eL* hangra végződő szavainkat.

Tehát: árul, dugul, bámul, zárul, vonul, zúdul, tisztul és így tovább százával. Ha végiggondoljuk, hogy az árhoz, a dughoz, a bámhoz, a zárhoz és a többihez milyen jelentéstartalmat társít vagy kapcsol hozzá az *eL* hangunk, akkor arra mindenképpen ráébredünk, hogy valamifajta megszakítatlan folytonosságot, egy folyton-működést társít értelmileg ezekhez a szavainkhoz.

Vissza fogok még térni erre az *eL* hangra, de nézzük meg ugyanilyen például módon a *Zé* hangunkat: végez, vizez, evez, tervez, sebez, érez, hegyez, céloz, hoz, okoz és a többi, megint rengeteg van. Itt teljesen egyértelműen érezzük, hogy megint csak folytonosság, de ez a folytonosság már nem ugyanaz a folytonosság. Ebben már van valamiféle változatosság, változás. Egy zizegő jelleg. Úgy, amint a zizegés zajlik a világban a különböző folyamatokban. Tehát folytonosságot visz bele az értelembe, de ez a folytonosság már egyfajta belső változatosságot is tartalmaz.

Vagy ugyanilyen módon az *eR* hangunkat, amiről már beszéltünk, nem sok értelme van tovább ragozni, de mindenesetre tehát: sodor, vidor, kotor, tipor és a többi szavakban ott benne van ennek az ismétlődése, pörgő jellege.

Tehát úgy gondolom, hogy ez mint módszer, alkalmas arra, hogy bizonyos hangjaink esetében rádöbbenhessünk, hogy milyen mozzanat típust képvisel a maga fizikai valójában és visz be a gondolkodásunkba értelem gyanánt, vagy értelem kör gyanánt.

Az előbb említettem, hogy visszatérek az *eL* hangra. Azért térek vissza, mert a *harmadik módszer*, amelyet én a magam részéről járhatónak itélek a felismerés érdekében, tehát nem a kitalálás, hanem a felismerés érdekében, ha elkezdem elemezni azokat a testi mozzanatok és fizikai mozzanatok, amelyeket egy-egy hang a maga módján hordoz, illetőleg az előállításához vagy képzéséhez igényel testileg. Az *eL* hang esetében azért nem tartottam végül is elegendőnek ezt az előbb említett szóvégi értelem módosító hatást, mert egyszer csak felötlött bennem az a kérdés, hogy jó, jó, hát ez egy folytonosság, ebben a vizsgálati körben kiderült, de mi van akkor, amikor például az mondom, hogy *le*, vagy *al*, vagy hasonló szavainkban nézem az *eL*-et? Ott nem úgy tűnik, mintha a folytonosság lenne benne az igazán lényeges elem. És egyszer csak rádöbbenhet az ember, én legalábbis úgy gondolom, hogy rádöbbsen, hogy amikor én kiejtem az *eL* hangot, *le-le-le-le*, tehát ilyen demonstratívan mutatom a kiejtés módját, az ál leesik közben. Szó szerint leesett az ál! Vagyis a lefelé mozgás mozzanatát is tudja hordozni, amennyiben a testi részét – és itt ugye rögtön bejön az, hogy az *eL* mássalhangzónk úgymond.

No de hát, amikor azt mondom, hogy *lllll*, akkor ez mássalhangzó? Tehát, amikor így ejtem, hogy *lllll*, akkor folytonosság, amikor pedig azt mondom, hogy *le-le*, azaz „leesik az álom“, akkor viszont a lefelé tendálás mozzanatát jelenti és hordozza egymással párhuzamosan, tulajdonképpen egymástól függetlenül. Mindenesetre a tény az tény, hogy valószínűleg akkoriban, amikor a beszéd kezdődött, akkor ez még így működött, hogy [mutató ujjával többször lefelé mutat] *le-le-le-le*. Mutatták az irányt hozzá, külön gesztusban.

No, most ugyanilyen módon visszatérnék a – Bérczi Szaniszló által említett – *eF* hangra. Ugyanaz a helyzet vele, mint az *eL*-lél. Az *eF* hang esetében ugyanis egyrészt magánhangzó: *ffffffffffff*. Amíg szusz van bennem, mondhatom. Tehát egyáltalán nem egyértelműen mássalhangzó ez. De mindenesetre az igaz, amit Bérczi Szaniszló mondott, hogy valamiféle kiáramlás, valamiféle távozás, valamiféle elmozgás értelmet, mozzanatot belevisz a gondolatainkba. Igenám, csak hogyha ugyanolyan módon, mint az előbb az *eL* hang esetében nézzem az *eF* hangnak a képzésmozzanatát: [mutató ujjával többször felfelé mutat] *ef, ef, ef, ef*, felzárom az alsó ajkamat a fogamhoz. Vagyis ez a *fe, fe, fe*, tehát az, hogy fönn, fölfelé tendál. Vagyis kétféle mozzanatot hordoz és hordozhat, és hordoz az *eF* hangunk is. Az egyik a fölfelé mutatásnak a mozzanatát, másfelől pedig a folytonos kiáramlás mozzanatát. Ezért tehát nincs komoly vitám Bérczi Szaniszlóval, de mindenesetre ebben például én kiegészítem az ő általa mondottakat. Mert én azt mondom, hogy a folyó, a folyik, a fűj és a többi szavaink esetében egyértelműen a kiáramlás mozzanata, amit az *eF* belevisz a hangsorba, és a *fa, fű, fel* stb szavaink esetében viszont a felfelé mozgás, a felfelé mutatás mozzanata, ami megjelenik.

Ezt nagyon fontosnak tartom kiemelni, mert akkor még egy példát mondanék, az *eSZ* hangunk esetében. Olyan egyértelmű, hogy az *eSZ*-t így ejtjük, hogy *szszszszsz*. Egyrészt ugyanaz a helyzet, mint az előbb az *eF*-fel és az *eL*-lél: *szszszszszsz*, magánhangzó is lehet, ugyanolyan jogon. A tetejében, amit nehéz észrevenni és ma már nem nagyon gondolkodunk el rajta, ezt **beszívva** is lehet: [szívja a levegőt] *szszszszsz*. Így is lehet ejteni. Ha pedig így ejtem, egészen más mozzanatot hordoz. Mert ebben az esetben egyrészt hordozza a befelé, a testünkbe befelé való mozgás mozzanatát, egyáltalán a befelé mozgás és az elszívás mozzanatát, másrészt pedig hordoz valamiféle sajátos fájdalom vonatkozást. Nem véletlen, hogy a hirtelen jött fájdalom ezzel a hanggal, ilyen módon kiejtett *eSZ* hanggal jár együtt. Tehát fel kell ismerni, hogy ez a hangunk is legalább két, részben egymástól független mozzanatot vihet be és visz be a beszédünkbe. Annak függvényében mást, hogy éppen a mondandónk mely mozzanatot igényli.

Egyébként ugyanez az *e* hanggal kapcsolatban is megvan, mert [szívja a levegőt] *eh, eh, eh, eh, eh*, és ebben a pillanatban az *evés* mozzanata rögtön értelmezhetővé válik. Ellentétben azzal, amikor azt mondom, hogy itt a közelben [azaz *sima* *e*].

Nos, úgy látom, és úgy gondolom, hogy ezen az úton, ezen az alapon tulajdonképpen minden hangunkat fel lehet dolgozni mozzanat típus vonatkozásban. Az adódik ki, hogy bizonyos hangjaink esetében nem is egyféle mozzanat, hanem egymástól akár látszólag elszakítható mozzanatok is ugyanaz a hang hordozhat. Nem bármilyet. Nagyon is kötött mozzanatok hordozhat. Mert például ugye az előbb [Bérczi Szaniszló előadásában] elhangzott az, hogy a *CS* hang az vizes mozgásnak a hangja, ugyanakkor viszont, ha a testi mozzanatot nézem, *cscscscs* összeszűkülés, csücsörítés. És nem véletlen, hogy *csecs, csöcs, csatorna* stb szavainkban pontosan ez a szűkülés, összezáródási tendencia van benne.

Teljesen egyetértek [Bérczi] Szaniszlóval például az *ny* hangnak a nyúlás vonatkozású *nynyny*, elhúzás jellegével, miközben hozzáteszem, hogy ebben bizony van egy fájdalommassági mozzanat is. Tehát a *nyögés* kapcsán kiejtődő *eNY* hang megjelenik, mint fájdalom mozzanatot hordozó elem a beszédben a *nyúlás* mozzanat mellett.

Még megengedem magamnak azt, hogy a *Té* hangra is kitérjek, ha már [Bérczi] Szaniszló beszélt róla. Valóba, a *Té* ilyen [gyengén veri az asztalt] ütközéseknek, a lágy ütközéseknek a hangja. De ha mozzanat szinten vizsgálom, akkor észre kell venni, hogy a *Té* hang esetében a

nyelvünket föltapasztjuk a szájpadra, majd leejtjük onnan: *T*, így ejtjük a *Té* hangot. És ez azt jelenti, hogy találkozás. Például a *tapintás* szavunk elején levő *Té* hang a találkozásoknak, érintkezéseknek a hangja. Mindenhol vagy felületek, vagy elemek egymással való találkozásának, érintkezéseknek mozzanatát hordozó beszédelem a *Té* hang.

Órákat, napokat lehet ezekről beszélni. Úgy gondolom, hogy egy egészen különleges és izgalmas vizsgálati terület. Nagyon örülök, hogy egy olyan baráti társaságnak lehetek tagja, aki ezzel foglalkozik, és aki ezt komolyan veszi. És nagyon remélem, hogy kibontakozik ez anyyira, hogy ebből esetleg valami komoly, mindenki számára hasznosítható dolog is legyen majd.

Köszönöm szépen a figyelmet.

Hozzászólás, vita: Raig Mária Magdolna, Darai Lajos, Sancz Klára Lujza, Fabó László, Szili Imre, Rátki Zoltán, Záhonyi András, Bérczi Szaniszló, Gáll Péter

Raig Mária Magdolna

Raig Mária Magdolna vagyok. Én is a munkacsoportnak a tagja, de nem véletlenül nem említette [Fabó László] a nevemet, mert én egészen másként gondolkozom, hogy hogyan lehet... Abban tökéletesen egyetértek velük, hogy minden hangnak önálló jelentése van. Csak, hogy milyen elvek alapján határozhatjuk meg a hangok jelentését, itt már nagyon erős vita van közöttünk. Vegyük például a *Ká* hangot. Ők azt mondják, hogy határ. Számomra a határ azt jelenti, hogy valameddig elmegyek. Ugyanakkor a *Ká* hang tartalmában inkább az a tartalom van benne, hogy valami kikerekedik, kialakul, a keretek kialakulnak valamihez, ami utána tartalommal telítődik. A *keret* szóban tényleg van valami határ jellegű, de mégis mást jelent. Sokkal helyesebbnek érezném, hogyha azokat a szavakat használnák példaként, amiben benne vannak a hangzók, hogy érezni lehessen a jelentését. Nem jut eszembe most az a görög filozófus, aki azt mondta, hogy a hangnak ereje van. És tulajdonképpen, ha már valamit, ilyen szempont szerint néznénk a hangokat, akkor helyesebb lenne, hogy – részemről, legalábbis én úgy érzem – ha erőkhöz hasonlítanánk a hangokat. S például az *eF* hang számomra az, hogy a figyelmet oda irányító erő. Ami a felszínen van, ami fent van, ami tehát... És az *Ű* hang például az, ami a háttérben van. Ami nem, nincs, például a Szent Koronán. Még annyit, hogy az egész vizsgálatot a számokkal analógiában nézem, tehát mindig, minden hang valamilyen számnak a [kifejeződése], minden hang jelentése analógiában áll valamilyen szám minőségi jelentésével, avval a jelentésekkel, amit már az ókorban is mint ideákat tárgyaltak. Például az *Ű* hang a 18-as szám, és ha megnézzük a Szent Koronán a 18-as számot, akkor, – Szent Bertalan képe teljesen el van takarva, – az azt a tartalmat sugározza, hogy vannak olyan háttérmunkák, amik nincsenek a felszínen, de nagyon fontosak a háttérben, és a 18 szem gyöngy hátul szintén ezt hangsúlyozza, hogy a hátul lévő munkák milyen fontosak. Tehát hogyha a hangokat a számokkal analógiában, a számok törvényszerűségeit vizsgálva nézzük, akkor egyből egy ellenőrzési szempontot is kapunk az egészhez. És szerintem sokkal könnyebb tárgyalni valamiről, amikor rendszert alkot és arról vitatkozni, mint az, hogy most belegondolnak és azt mondják, hogy ez a határ, vagy ez fentről kijön. Hát számos olyan szót lehet találni, amikor én nem így gondolom, hogy ezt jelenti, például a *kíben*, *kígyóban* nem érzem ezt a határ jelentést. És ugyanez igaz a többi hangoknál is, hogy, például ott van a *Bé* hang, ami a 2-es számmal analóg, első benyomásra tényleg az ember úgy érzi, hogy ez a benti, belső dolog, de mikor értelmezzük a benti, belsőt? Ha van a külső is. Ott van a *bot* szavunk, aminek két vége van, tehát egy olyan kettősséget jelent, amikor az egyik dolog feltételezi a másiknak a létét. A bőr feltételezi azt a belsőnek a létét, amit befed, beborít az a valami. Tehát hogyha mint erőket nézzük, és összefüggéseiben a számokkal, egy ellenőrző rendszert építünk, szerintem sokkal hatékonyabban tudnánk haladni, mint hogyha

azon vitatkozunk, hogy most ki mit gondol bele, hogyha éppen most arra koncentrálsz és azt hiszed, hogy ez a jelentése. Köszönöm szépen.

Darai Lajos

Én nem látok ilyen óriási ellentétet, inkább a kiegészítést látom benne. De a megszólítottak, kérdezem, hogy akarnak-e válaszolni. Nem? Jó, egyelőre nem, akkor a következő hozzászóló:

Sancz Klára Lujza

Az [előadó] úrhoz lenne egy kérdésem. Említette az előadásában, hogy a hangok megértéséhez feltétlenül szükséges az, hogy ahol kiejtik. Ott, abban a kultúrkörben kell, – tulajdonképpen ez volt az értelme, – hogy megértsék a szót, hogy a hangokat ismerjék. Most hirtelen eszembe jutott, hogy a franciák ugyan a *Há* betűt kiírják, de nem ejtik ki. Hogy akkor most mi történik ezzel, hogy a genetikának is köze van akkor ahhoz, hogy milyen hangot használunk? És bár nem olvastam még, hogy amilyen hangokat nem tudtak a latin írásmóddal rögzíteni a magyar rovásírásból, hogy az milyen hang volt? Annyit hallottam mindig, hogy bizonyos hangokat nem tudtak leírni a latin betűvel, amit a rovásírással le tudtak írni. Tehát mi akkor ennek a módja, hogy ezen változtassunk? Vagy valóban szükséges akkor a genetikát is figyelni, hogy milyen hangokat használnak az emberek?

Fabó László

Köszönöm szépen a kérdést. Én határozottan azon a véleményen vagyok, hogy ennek semmi köze nincs a genetikához. Azon az egyen kívül, hogy ember legyen, emberi lény legyen az, aki beszél. Ezen túlmenően nincsen köze a genetikához. Ez egyértelműen kulturális kérdés. Az egy jó, érdekes felvetés, hogy a franciák a *Há* hangot nem ejtik. Ez alkalmas arra, hogy a *Há* hang mozzanatos értékét megemlítsen. Ugyanis, amikor kiejtjük ezt: *HHHHHHHHH*, ez valójában egy hangtalan hang. Tehát itt nem ejtünk igazából semmit. Ezért, úgy gondolom, nemcsak én, de én mindenképpen úgy gondolom, hogy a *Há* hang valójában a némaság, a hangtalanság hangja. Amiből az is következik, hogy csak a példáimat kicsit kiegészítsem, hogy például a *hal* szavunk azért ilyen hangokból áll, mert a *hal* maga néma. Ott van, általában távol tőlem, és lenn van. Mert általában én a vizen kívül, felül vagyok. De emellett még nyugodtan mondhatom azt is, hogy folyamatosan ott van, tehát akkor az *eL*-nek a folyamatosága is benne van ennek a szónak az értelmében. Tehát úgy gondolom, hogy ami a kulturális vonatkozását illeti a dolognak, nem volt igazán kulturális különbség abban az időszakban, amikor a beszéd kialakult. A beszéd tovaépülési folyamatában, ha úgy tetszik, a történelem tovagördülése folyamán alakultak ki számottevő különbségek, éppen kulturális alapon és következtében.

Darai Lajos

Nekem muszáj a hozzászólásodhoz két dolgot hozzátennem. Az egyik, hogy a görögben megkülönböztetik a hehezetes hangokat. Egy ilyen kis karika [valójában félkör], s ha így van [a szó előtt a szó felé nyitottan] a kis karika, akkor *Hával* [kezdve] mondjuk azt a szót, ha fordítva van, akkor nem ejtjük a *Hát*. Tehát a hang megvan. Mert valakik itt tiltakoztak, hogy a *Há* hang, igenis, ez hang. A másik a kultúra. Te létmozzanatokról beszéltél. Minden emberi létmozzanat kultúra.

Raig Mária Magdolna

Csak annyit, hogy számomra a *Há* hang a hatalmas átalakító erő, amely, ha megnézzük, a *hegy*, *hisz*, *has*, tehát ha a *Há* betűvel kezdődő szavakat nézzük, akkor egy erő.

Darai Lajos

[Fabó László felé:] Azért mondtam neked, hogy minden emberi létmozzanat kultúra, mert azt mondtad, hogy semmi köze a genetikának [mindehhez], viszont a létmozzanatainkat a genetikánk határozza meg.

Fabó László

Nemcsak.

Darai Lajos

Az más kérdés, hogy nemcsak. De gyere holnap, és Oláh Zoltánnal ezt beszéljétek meg. Nézd meg az előadásának a címét [Genetikai folytonosság Rudapithecus hungaricustól napjainkig].

Szili Imre

Szili Imre vagyok, és a *kígyó Kára* hagy mondjak egy most beugrott választ. Hogy a kígyó mit jelent? A kígyó azt jelenti, hogy mondjuk, magas Déva várára megyek fel konkrétan, és ott a bozótok között tele van viperával. És megyek, és megyek, és meglátok egy viperát, és ott a határ. Visszahőkölök tőle, ezer százalék. Tehát én ezt kipróbáltam, ez így működik. Még a két előadóhoz. Mindkét korábbi előadás nagyon tetszett. Már tegnap is vitakoztunk [a Régi magyar íráskor munkacsoport által szintén Budakalászon ugyanott tartott műhelybeszélgetésen] azon, tehát most nagyon konkrétan megfogalmazom az ellenvéleményemet. Az ősnyelv mint olyan. Tehát nekem az az érzetem, hogy azon keresztül, hogy ős nyelv és az, hogy hogy alakult ki a nyelv, illetve hogy elkezdünk szavakat, elkezdünk hangzókat elemezni, tehát a szavak elemzésével és a hangzók elemzésével abszolút mértékben egyetérték. De az, hogy hogy alakult ki a dolog, nekem az az érzetem, mint hogyha a finnugrizmusnak egyfajta árnyalata jönne itt elő, azon keresztül, hogy bizonyosan nem fogjuk tudni megállapítani azt, hogy ezek, hogy ez hogy alakult ki, hogy ott makogtunk, vagy nem makogtunk, én bizonyos vagyok benne, hogy nem makogtunk. A [Bérczi] Szaniszló azt mondja, hogy hát mutogattunk, meg... Tehát itt a kérdés az, hogy nem lehet-e ezt kikapcsolni teljes egészében, ezt az ős dolgot, és arra koncentrálni csak és kizárólag, hogy mit jelent az, hogy *bor*, mit jelent az, hogy *ber*, stb, stb? Tehát a hangzókkal, hangsúlyozom, teljes mértékben egyetérték, hogy azt, amit [Fabó] Laci is előadott, hogy ebben van még egy olyan mozzanat, meg egy olyan mozzanat, ezek nagyon szépek, nagyon jók, de kár az energiát oda fecsérelni, hogy ez hogy alakulhatott ki. Köszönöm szépen.

Darai Lajos

Egyetérték, olyan értelemben, hogy a kiegészítés folytatódott. Tehát erről az oldalról, az egész oldaláról is meg kell közelíteni, de mintha lenne értelme szétszedni tényleg, és az egyes alkotó elemeket is megnézni, mert valószínűleg ez a megközelítés is gazdagodik általa. Mert mindig fel kell tenni a kérdést, hogy honnan van a jelentés. Lehet mondani, hogy a Jóistentől, de akkor még nem mondtunk túl sokat róla [a részleteket illetően]. Örülök, hogy itt vannak heten a tegnapi [vita]napból, és ez mutatja, hogy micsoda élő kérdésről van szó.

Fabó László

[Szili] Imre, ha komolyan végiggondolod, én nem beszéltem arról, hogy hogyan alakulhatott ki. Én arról beszéltem, hogyan működik.

Rátki Zoltán

Üdvözletem. Rátki Zoltán vagyok. Mintegy 20 éve én is foglalatostokodom ezekkel a dolgokkal. A jelenlevő, meg az érintett kollégáknak a munkásságát nagyon régóta ismerem, meg még 20-30 más „nyelvelőnek” a munkásságát. Oda, pont ez az utolsó gondolat az, amivel én is foglalkozni akartam egy kicsit, hogy pont úgy van ma, pont úgy él, ahogy kialakult. Tehát én ezt állítom, és önmagáért beszél. És ennek, hogy ez esetleg így van-e, arra azt javallom mindenkinek, aki komolyan foglalkozna vele, hogy összpontosítsa a figyelmét a legegyszerűbb szavakra. Szerintem pedig a legegyszerűbb szavak kettő hangból állnak. Egy magánhangzó meg egy mássalhangzó, vagy egy mássalhangzó meg egy magánhangzó tudatos összeépítéséből születik meg a szó. A magánhangzó–mássalhangzó, mássalhangzó–magánhangzó szerelméből születik meg a szó. Általában a nyelvtudomány, és akik amivel foglalkoznak, a gyököket említik leginkább. És a gyökökből is leginkább a háromhangos gyököket, két mássalhangzó között egy magánhangzó. Azért, miközben sorolják meg indokolják a véleményüket, mindig be-beugrik az, hogy egy-egy sorban kéthangos szavakat is találnak, és akkor a kéthangosak és a háromhangosak közötti összefüggést is kutatják. Akkor lehet majd ezt a dolgot igazán áttekinteni, bárkinek személyenként, ha az összes kéthangos szót leírja. Ez nem sok, ez 644 kéthangos szó. Látszólag egy formai dolog, hogy összerakom a mássalhangzót a magánhangzóval, de a csoda akkor jön majd ki belőle, ha minden mássalhangzót összekötitek minden magánhangzóval, előről, vagy hátul, – rácul, tótul avagy bunyevácul, ez csak a bolondság volt – tehát minden magánhangzót minden mássalhangzóval, minden mássalhangzót minden magánhangzóval, ez 644 kéthangos szó. És mikor megvagytok vele, mivel elég jól beszéltek magyarul, én is ezt csináltam, szépen elkezdtem bekarikázni, hogy hány darab értelmes, ma is érthető kéthangos szó jött ki ebből a dologból, mindegyik a maga értelmével. Utána megcsináltam szótárral, barátok segítségével, 25 másik nyelvvel, ugyanezt a játékot már. Mivel meg építész vagyok, utána a következő lépésben a kéthangosokhoz hozzáadtam egy harmadik hangot, az már vagy hatezer- valamennyi szót ad. Azt is végignéztam, azt is megcsináltam 3-4 nyelven. És sokan tudják, meg tapasztalják, hogy néha igen nagy a pofám. No, azért nagy a pofám, mert tudom, hogy mi volt ennek a játéknak az eredménye. Köszönöm szépen.

Darai Lajos

Köszönöm szépen. Látjuk, hogy bizonyos állapotokat igenis meg kell nézni, a kéthangúakat meg kell nézni, utána meg kell nézni a 18 [hangúakat] meg az elkáposztásítottalanítottátokat stb, tehát vannak elég hosszú szavaink is. Tehát ezeket az utakat végig kell járni, és arra kérem Záhonyi Andrást, aki most szót kért, hogy a tegnapi napról is egy kicsit számoljon be...

Záhonyi András

Záhonyi András vagyok, mérnök, de most, mint a tegnapi *Hangértemény kerekasztal* házigazdája fogok néhány szót szólni. Először elmondom, amit gondoltam. Mindenkit meg lehet dicsérni, hogy nagyon szépen dolgozik a maga tartományában. Azonban egy dologra felhívnám a figyelmet. Az idő- és térbeliség kérdésére. Hány jégkorszakot élt már át az emberiség? És hányszor kellett szinte nulláról újrakezdeni? És valószínű, hogy a beszéd kapcsán is elfelejtődtek dolgok. Aztán újratanulták, újra rájöttek. Tehát ez egy ciklikus folyamat. Azon kívül, az éghajlattól függően, bizonyos melegebb területeken túl lehet élni. Mint a Kárpát-medencében is túl lehet élni jégkorszakokat. Aztán van persze a Pólus-eltolódás, és így tovább. Tehát itt figyelni kéne, mert úgy látom, hogy az egyes kutatók időben más állapotát vizsgálják a nyelvnek. Mert ugye a numerológia, az aritmológia, az asztrológia, ezek egy későbbi, nagy tudást összpontosító keretrendszerek, de nyilvánvalóan ezek egy picit már más, absztraktabb szókészletre alkalmazhatók. Legalábbis én erre gondoltam, amikor a Deimel páter által megírt *Planetarium Babylonicum* című szótárt lefordítottam német nyelvből. Mert az akkori mezopotámiai

tudásnak, csillagászati előrejelzéseknek, együttállásoknak az összes ismeretét összefoglalta. Tehát mindenki jó úton halad, csak még nem érték össze ezek az idő- és térbeli szálak. Hogy lehet eldönteni, hogy kinek van inkább igaza? Ugye mindenkinek igaza van. Ez igen nagy ellenállást váltott ki a tegnapi nap folyamán, amikor ezt elmondtam, de elmondom még egyszer. Az fog nyerni, aki szavak százait, ezreit meg tudja magyarázni. Csak ehhez dolgozni kell. Nem mindenki szeret dolgozni, sokan szeretnek nagyot mondani. Én kigyűjtöttem a görög, az olasz és a szlovák szótárból néhány gyök esetén az összes szót – a szlovákból még azt is, hogy hány hasonló szavunk van. Én szeretek dolgozni. S akkor legalább képet kaptam, hogy hogyan működik. Úgy, hogy nekem igazam van, és majd mindent megmagyarázok, úgy nem lehet eljutni idáig, hogy mások is elismerjék, hogy mit csinálok. Tehát ezek borzasztóan lényeges dolgok. A borzasztót most jó és rossz értelemben is mondom. A harmadik dolog, amire szeretném felhívni a figyelmet, ezt Rátki Zoltán említette, tessék idegen nyelveket is tanulni, és ott is megvizsgálni, hogy hogy működik. Ugye, a *Há* esetében erről hallottunk néhány gondolatot. De hát azért van a *sah*, *Allah*, *doh*, *potroh*, de aztán úgy mondjuk, hogy *mé*, mi se ejtjük ki a *Hát*. Tehát a magyar nyelvben is megvan ez a néma *Há*. Tehát itt egy csomó olyan dolgot kellene vizsgálni, és megmutatni és teljességében kutatni, amire egyelőre még nem láttam itt példát. És én erre buzdítanék mindenkit. Legyünk szorgalmasak, és akkor talán eljön az a pillanat, hogy kiderül, mennyire van igazunk. Köszönöm.

Darai Lajos

Igazad van, de azért van a Dunántúlon egy olyan tájszólás, ahol azt mondják a *mé* helyett, hogy *méhe*, tehát kiejtik a *Hát*... És Bérczi Szaniszlóhoz is szeretnék hozzászólni. Amikor az egyezőségről és a hasonlóságról beszélt, akkor nem tudom, gondolt-e, gondoltál-e arra, hogy milyen mélységekbe és magasságokba visz ez a dolog. Ugyanis a hasonlóság, az a hasonlítás, és minden jövő ismeretlen, és nagyon jó lenne, hogyha hasonlítana ahhoz, ahhoz az emberséghez, ami eddig volt. Tehát a hasonlóságban, hasonlításban legyen egyezés is. De mégis azzal, hogy újat hozunk be és jövőt hozunk be, azáltal bővül és gazdagodik az életünk. Tehát ez a mozzanat is benne van az ő előadásában szerintem.

Bérczi Szaniszló

Köszönöm szépen a szót. Igazából akkor én összefoglalom azt, amit az eddigiekhez akartam megjegyezni. Igaz, hogy a mozzanatok részét képezik annak, amit én úgy neveztem, hogy élethelyzetek. Tudniillik az élethelyzetekben benne vannak a statikus dolgok is és a dinamikus dolgok is. Ez az egyik. A másik: sokszor elhangzott a *Há*. Hát én abból a szempontból voltam következtető, hogy mi minden jelenségtípus van összegyűjtve abban a szellemben, ahogy [Rátki] Zoltán is mondta, Mert ha a *Hát* megnézzük, ugye *Há* a *hó*, meg a *hő* szóban van talán a legegyszerűbben benne... De a lényeg mi? Hogy a *Há* hogy keletkezik. Ebből a szempontból akkor Fabó Lászlónak a – hogy mondjam – élethelyzet mozzanatát hivatkozván, énszerintem a *Há* közös jelentése ma, hogy valami elfogy. Hát mondjon valaki egy *hát*: *hhhhhh* és elfogyott, nem bírok többet mondani. No, de miért érdekes ez? Hát azért, mert ennek az értelmében értem, hogy mit jelent az, hogy *hív*. A *v* az, hogy vele van, de külön. Ha én hívom a gyereket, az azt jelenti, hogy csökkenjen le a távolság és a távolság lecsökkenés a helyet, a hol?-t, a helyet, rengeteg élethelyzetet, a húz-t, meg a hozod-ot, mind értelmezi. Mert a *Há* azt jelenti, hogy elfogy. Mi? A távolság. Zé: mozgás által. Tehát a *hoz*, *húz*, *ház* ennek a variánsai, szintén benne vannak. A másik: itt elhangzott, most nem tudom, hogy Gáll Péter említette-e, de lehet, hogy tegnap említette, ezt a gyökszótárt. És a gyökszótárban ilyen modern nyelvészetek vannak, ahol azt, hogy a mássalhangzók közötti magánhangzó megváltozik, azt flektálásnak nevezik. No de, mikor formálódnak a fogalmak, én mondom egyet, ahol mindegyiknek más jelentése van, de biztos, hogy az egész közös helyről indul, és az a *mar*, *mer*, *mér*, *mor*. Hogy ennek az

ősi képe mi? Az *eM* mindenütt ott van, ahol nyit, csuk jelenség van. Fele a kézhez kapcsolódó dolgoknak, *mancs*, meg az archoz *mosoly*, az mind *eM*mel kezdődik. A másik fele csak az, ami *A*, tehát az *eM* a nyit, csuk. A *mar*, *mer* az, amit az állat csinál. Hol? Ahol az állatnak a *marja* van, tehát itt [mutatja: a nyakánál hátulról] kapja el az állatot. No, most a *mer* viszont – és itt jövök a közeli, távolihoz, amit Fabó Laci mondott, – hogy a *mar* az távol, ugye ráugrik, még én is kinyújtom a karomat, kezemet és aztán egész szóbokra van: Ne marakodjatok gyerekek! stb – a *mer* itt van közelben. Pl. *merek* a vízből ki, s ebből lesz a *mér*, mert azt úgy [mérlegelem] a két kezemmel. Az élethelyzetek – jó én azért tudok ilyeneket mondani, mert én rengeteget rajzoltam, ahogy a[z általam sorozatban kiadott] füzetek is mutatják. Ez az emberben állandóan azt a kérdést veti fel, hogy én mit tehetek bele jellemző képként. S az ember sok ábrán végigfut... Tehát az a lényeg, hogy ez, amit a modernből visszanezve flektálásnak neveznek, ez egyszerűen a fogalomfejlődés része, ahol a magánhangzót megmódosította, és így a közel, távol stb élethelyzetekhez igazította ezt.

Raig Mária Magdolna

Tegnap az előadáson mondtam, beszéltem arról, hogy hogyan alakulhattak ki a hangok és a számok közötti analógiák, amivel már Püthagorasz iskolájában is foglalkoztak. Azt mondták, hogy a természet a tankönyv, a természetet figyelték meg. A matematikáról ma is ismert, hogy a világunk működését a matematikával lehet leírni. Számtalanszor előfordult, hogy matematikusok hamarabb definiáltak valamit, és utána fedezték fel a természetben annak a jelenségnek a létét. Tehát az, hogy [Záhonyi] András azt mondja, hogy az asztrológia, meg ezek a fogalmak később alakultak ki, én inkább úgy fogalmaznék, hogy több mint 2000, több mint 3000 évvel ezelőtt is már foglalkoztak ezzel a témával. Amikor még jobban tisztában voltak a hangok és a számok minőségi tartalmával. És hogy ezzel foglalkozunk, és hogy ennek felismerését figyelembe vesszük, ez nem egy jelentéktelen dolog. És nem is mi akarjuk felfedezni a spanyolviaszt, hanem gondoljunk utána, hogy például a hieroglifák vagy más ókori szimbólumokban ezek a tartalmak hogy jelennek meg. Például sumér pecséthengeren, meg hasonló témákat osztani. S ugyanez a tartalom. Főleg azért ragadt el az egész téma, mert nekem az egész csak játéknak indult, de mikor a Szent Koronában felfedeztem, akkor úgy éreztem, hogy ennek nagyon, nagyon fontos jelentősége van. Köszönöm szépen.

Fabó László

Csak annyit szeretnék jelezni, hogy a tegnapi összejövételünkön Rátki Zolinak volt egy nagyon fontos megjegyzése, nevezetesen hogy: Gyerekek, hogyha a háromhangos gyökökkel foglalkozunk először, akkor olyan mérhetetlenül kusza lesz az egész, annyira lehetetlen lesz konzekvens vizsgálatokat végrehajtani, hogy gyakorlatilag csak beleőrülni lehet. Ezért szükséges és érdemes a kéthangú összetételeket vizsgálni. Ott ugyanis ez elég kisszámú gyököt eredményez és viszonylag könnyen elemezhetőek ezek. Mért tartom rendkívül fontosnak Zolinak ezt a megjegyzését? Azért, mert ha már három hang esetében az ő évtizedes munkái után arra a következtetésre jut, hogy lehetetlen kibogozni valami normális hozzáállást, akkor mi történik, amikor elkezdek numerológiát, csillagászatot, s nem tudom én, micsodákat, belevonni még a képbe. Hiszen gyakorlatilag a [kutató] kör[ben], például a Szaniszlóval a *Há* hanggal kapcsolatos véleménykülönbségünk pontosan abból fakad, hogy én fölteszem azt a kérdést, hogy miért, ha a *Há* elfogy, akkor a *Gé* nem fogy el? Vagy a *Ká* nem fogy el? És a többi. Mind baromira olyan rövid, hogy elfogy.

Darai Lajos

Csak annyit szeretnék hozzátenni, hogy mivel létmozzanatokról van szó, gyakorlatilag az egész magyar nyelv, mind az egymillió kifejezésünk vizsgálendő. És vizsgáljuk is tizenöt millióan, de reméljük, hogy a következő 100 évben százötven millióan.

Rátki Zoltán

Igen, vizsgálni vizsgáljuk, keresztbe-kasul évszázadok, évezredek, érvmilliókon keresztül, de hogy megértsük, egy picit még vissza szeretném irányítani – és nagyon kedves a [Fabó] Lacitól, hogy megemlítette a tegnapi, már a kávézóban való beszélgetést – hisz van ezért ez erről írt tanulmányaimban egy olyan mondat is, ami arra utal, hogy mi a megoldása annak, amit keresünk. Tehát hogy létezik-e olyan, hogy a mássalhangzóknak jelentései, ősjelentései [vannak], sőt abból kivéve a legfőbb jelentéseket. S én azt állítom, hogy a magyar nyelvnek már a kettő hangos szavai is... Tehát nem kell hozzá a háromhangos [vizsgálat – kiindulásként], úgy, ahogy Laci mondta, kimondottan nem is kell, mert csak összekócolja a dolgokat. A magyar nyelvnek már a kéthangos szavai is kimunkálják magukból, nem én, nem a Laci, nem a [Gáll] Peti, nem a többiek... Tehát a magyar nyelvnek, ha megcsináljátok azt a táblázatot, végignézték minden egyes kéthangos magyar szót, mindegyik egy-egy mássalhangzóhoz van rendelve, minden mássalhangzóhoz több kéthangos magyar szó van rendelve. S aztán elkezdtek gondolkodni rajta, hogy mit mesélnek nekünk már ezek a kéthangos szavak is, akkor ebből munkálódik ki minden mássalhangzónak az ősjelentése. És onnan már csak egy ugrás és onnan már nem nehéz a háromhangos szavaknak, amiben két mássalhangzó van, a jelentését kisillabuszolni, vagy játszani vele. Mert ha megvan a *Ké* és megvan az *eRé*, és a többi is megvan, akkor behelyettesítem. És akkor van vagy 22 magyarázata a *k*-nek és az összes többinek is... De ez a két hang a kéthangos szavakban a király, ha van, ha nincs, és ha én vagyok az udvari bolond, ha nem. Beleépített, bele írt, rótt egy csodálatos üzenetet a magyar nyelv a kéthangos összavaiba. És ezekbe a kéthangos szavakba írt üzenetre épül egy magyar tudásvallás, ha van, ha nincs. Köszöntem.

Gáll Péter

Gáll Péter vagyok. Csak azért szólok, hogy ne kummogjak itt, mert meg lettem többször is szólítva, és remélem, hogy néhány értékes gondolattal hozzájárulok itt a kutatótársaimhoz. Én is az egységet igyekszem erősíteni, de az ellentétek is mindenképpen szükségesek. Úgy érzem, hogy az előrejutáshoz, a kicsiszolás szükséges, és az ellentétek megtalálása fontos. Úgy érzem, hogy kicsit ellenkezek olyan tekintetben többünk véleményével, illetve nézetével, hogy – és meg is engedem magamnak ezt az utat, mivel hogy többünk úgy gondolkodik, hogy – tehát az evolúció szemléletében, és az ősnelv szemléletében, én meg azt mondom, hogy – ez egy új fogalom számomra – hogy *csúcsnyelv*. Tehát hogy olyan, a szavaink és a gyökök szintjén is, olyan képeket tárnak elém, amelyek egy jóléti társadalom termékei, életképei. És amelyek egy olyan társadalomban nem jöhetnek létre, ilyen szavak, aminek a tagjai azzal töltik az idejüket, hogy száraz, kiszáradó félben lévő pocsolyákban keresgélnek a betevő falatokat. Vagy éppen bogyót gyűjtögetnek. Hanem, igenis, egy jóléti társadalomban létezhet olyan magasfokú szellemi kultúra, ahol már eltarthatnak olyan embereket is, akik csak, vagy nagy részben a szellemi térnek áldozzák az életüket. Itt mi olyan munkát végzünk érzésem szerint, amibe bárki becsatlakozhat. Ez nyilvánvalóan elhívás és szerelem kérdése is. Mivel nem feltétlen, tehát anyagi jóléttel ez nem jár, tehát anyagi keresettel, inkább csak áldozattal. És forgolódós éjszakákkal, ahol az embert nem hagyják nyugodni a gondolatai, és jegyzetelni kell az alvás helyett is. Úgy érzem, hogy a folytonos evolúció bonyolódik a történelem viharai miatti és szellemileg is jelenlévő meg-megtöréssel, és a felejtéssel. Mert a régiek, az ősök hiába dolgoztak ki egy rend-

szert, ahogy Záhonyi András is említette, hogy itt bizony, ha más nem, de például a jégkorszakok is megtörték a szellemi folytonosságot. És voltak mozaikok, amiket szerintem is pótolni kellett és kiegészíteni. Viszont vannak olyan, az anyagi világon túlmutató területek: logika, metafizika, egyéb jellegű területek, amelyek örökök, legalábbis sokkal állandóbbak, mint az anyagi világ. Ahonnan pedig lehívhatjuk a tudást, mint ahogy a Marson is $2 + 2$ valószínűleg 4 lesz, egymilliárd év múlva is. Bár ez nem biztos, de valószínű. Így ugyanazokra a dolgokra rá tudunk tapintani és újból ki tudjuk ilyenformán építeni ezeket a mozaikokat. Ez egy állandó és időről-időre igényként is felmerülő kutatás és munkálkodás.

A Czuczor–Fogarasi-féle szótárat nézegetem, gyűjtöm ki belőle a gyököket, hogy majd a kutatócsoport elé tárjam és némileg rendszerbe szedve, különféle módon ábécé sorrendbe is szedve aztán végig tudjunk menni rajtuk. És ezekben a szócikkekben azt találom, hogy Czuczor és Fogarasi írja néhánynál a saját gondolatait is: hogy ez, például, egy elvont gyök, ezt meg ezt jelenthette, vagy egy elavult, egy régi iratokban lévő, aminek az értelme ma már, meg még már az ő korukban sem, 150 évvel ezelőtt sem volt ismert. És néhány szócikknél még azt is hozzátesszik, hogy bizonyos kutatók szerint pedig ez meg ez. Ebből az az érzésem támadt, hogy bizony már hasonló, vagy akár ugyanolyan jellegű tevékenység, mint amit most mi folytunk, már az ő korukban is létezett. És aztán a köztes időben ő és mi közöttünk nem tudom, hogy mi történt. Lehet, hogy egy ilyen mélypont következett, de időről-időre ez az igény nagyon megerősödik és csoportok jönnek létre, egymást megtalálják emberek, aztán jön megint egy háborús idő stb. Tehát alkalmak vannak erre, viszont ritkák ezek az alkalmak, úgyhogy nekünk is ezt meg kell ragadni és értékelni, és örülni, hogy megint egy ilyen korszakhoz, korhoz értünk. Köszönöm szépen.

Szekeres István (Budakalász):

***Uráli, nemeket jelölő fejszimbólumok
történeti összefoglalása, s ami köröttük van***

Uráli, Irbit-parti sziklarajzok
nemeket jelölő fejszimbólumai

Bevezetés

Helsinkiben — egy népművészeti bolt ajtajára függesztett pelerinen, rögtön megláttam az uráli, Irbit-parti sziklarajzok nemeket jelölő — kerekfejú férfi és rombuszfejú nők szimbólumait:

— A **Tallinni Skanzenben** már szándékosan kerestem. Erdős területe nagysága miatt az északi felét sikerült csak bejárnom. Az egyik 17. századi, régi használati tárgyakkal berendezett faháznál, kis kosárkában *ott is megtaláltam a babák ősi, hím és nőnem fejszimbólum* jelöléseit:

Ezzel: **az uráli Irbit-parti sziklarajzoktól nyugatra a finnekig, keletre a kínai (ku-wen) ó-képirásig**, immár bizonyított a nőnem **ősuráli rombuszfejjel** jelölése:

Egyben: Az **uráli ősnyelv** utódnyelveit beszélők **nyelvi és néprajzi azonosítója!** Mert más **nyelvcsaládok népeinek hagyományában és néprajzi kultúrájában** — még **időleges átvételükre** sem **találunk** példát! — mint egykor *a kínai (ku-wen) ó-képirásban*.

Teljesen új módszerű feltárásának bizonyítékai „felülírnak” minden más nyelvészeti, történeti (történelmi!) koncepciót!

A **hím és nő nemet jelölő uráli fejszimbólumokat** nem lehet (laikusan) „félremagyarázni”, mert **sziklákba vésvé őrzik ősuráli bizonyosságukat!** Miként az „*ó-kínai szomszédságban*” **egy új nép és kultúra** létrejöttét is, amelynek **bizonyítékait** csak **a Kárpát-medencében** lehet egymással összefüggő alábbi adatcsoportok rendszereiben vizsgálni:

1./ Az Irbit-parti sziklarajzok *nemeket jelölő fejszimbólumai* „**alaptételként**” bizonyítják az **uráli ősnép** *keleti és nyugati irányú szétvándorlását* életterük korabeli földrajzi övezetében. Mert **más nyelvcsaládok népeinek ősműveltségi** hagyányaiban és kultúrájában **ismeretlenek!**

Csak és **kizárólag**, az „**uráli ősnyelv**” **utódnyelveit beszélők ősműveltségéhez** kötődnek! Ezért részletesebben vizsgáljuk **ősnépünk keleti irányú** térfoglalását, és új **műveltségének** létrejöttét.

2./ A Kárpát-medencébe a **nőnem** **fejszimbólum** jelölése az **ősuráli** „**vulva**” rajzaként jutott el. De a **hímnem** uráli **kerek fejszimbólum** jelölése a **csulúti kőrajzokon** **atyakereszt** **fejekre** változott, ahogy a **székely kopjafák** fejrészen is látjuk. De az Aranyosgerendi Református templom osztott oszlopain a **rombuszfejú** nőneműek **hím** párjaiként **kínai** > **fu** (atya) **piktogramokat** látunk.

— Csak a Szent Korona **abroncsán** **látjuk** az uralkodónak „**megbízást adó**” **kör (félkör)** alakú **hímneműek**, és **ágyékháromszögekkel** szimbolizált **nőneműek jelképeit**. Ezért lehetett a **megbízás jelképeként** **csak egyszer**: a **szereződés ünnepélyes megkötése** **alkalmával**, az uralkodói megbízást megkapó fején.

3./ A nyelvünkön történő betűképzést, — kezdetben csak a kínai piktogramok jelentések **nyelvünkön** „**olvasott**” szavaihoz (szótöveikhez) **kapcsolt toldalékaink hangjelölései** tették szükségessé, és olyan szavak „**írásának**” hangjelölései, amelyeknek nem volt piktogramjuk. Ezért „**vegyes rendszerűek**” voltak az **első feliratok**, a néhány előkerült **koraavar tárgyfelirat** tanúsága szerint. Mert a **hunok, koraavarok** „**feliratos kő és csontrajzain**”, és **Árpád népe régészeti leletein** még csak kínai piktogramok és a teknős jelcsalád **hun ideogrammai** vannak.

4./ A székely írás egyetlen hiteles ábécéje: a Nikolsburgi Ábécé, — mert a **betűk rajzával és szókezdő** (akrofoniás) **hangértékével** helyreállított piktogram/ideogramma **előzményű jelentéseik**, **rendre azonosíthatók a kínai írástörténet szakirodalmában** megkeresett **piktogram/ideogramma** előzményük **átvételek** **rajzával**, és **nyelvünkön megnevezett jelentésével**. A **Nikolsburgi Ábécében** még a **betűk akrofoniás** (szókezdő) **hangértékeinek** írásmódjai is egyeznek a **kínai piktogram jelentések** **nyelvünkön megnevezett szavainak** **kancelláriai hangjelölő írásmódjával!** Ami arra is utal, hogy az **ábécé összeállítója** még jól ismerte a **kínai piktogramok és hun ideogrammak** **nyelvünkön megnevezett jelentéseit**.

Ez pedig, — latinbetűs írásunk korszakolt kancelláriai hangjelölési rendszereinek ismeretében, korszakolhatóvá teszi a Nikolsburgi Ábécé betűinek hangértékjelöléseit is.

5./ A kínai **Hung-fan** (Nagy szabály) *filozófia öt elemét* a hunok a **nőnemű teknős** (ku-wen) *piktogramból, tájolt rajzrészekként* kivonással („kiemeléssel”) is ideogrammaként megjelenítették. Bizonyossága az Aluchaideng helység közelében megtalált gazdag hun aranykincs, amelyet a korai hun (*xiongnu*) korba, Kr. sz. előtti 5.–3. századba (a Hadakozó Államok korába) kelteznek. Ennek része a gömbölyű *teknőspáncélt* (az Ég és föld mását) *utánzó fejdísz*, amelyet a hun 𐰽 *tűz* : 𐰽 *dél*, és a (folyó)víz : 𐰽 *észak* ideogramma párokkal, *észak* ↔ *dél* főirányba tájoltak.

A **Hung-fan** („Nagy Szabály”) *filozófia* a ’jó’ folyó és patakneveinkből származó székely 𐰽 ’j’ betű akrofonias hangértékében, és **három Sajó** (*Sófolyó*) *nevében* is jelen van a Kárpát-medencében! Valamint, közmondásainkban is, amelyek közül a „**Fából vaskarika!**” mindennapi használatunkban előfordul ma is; bár *senki nem tudja már* a közmondás eredetét. S ez, **őskultúránk, ősműveltségünk egykor igen szoros műveltségi kapcsolatát, kötődését** bizonyítja a **kínai őskultúrával**.

A **török** és **mongol** közmondások között (eddig) *egyetlen olyan közmondással* — keresve sem találkoztam, amelyik bármilyen hasonló, *szoros összefüggésben* volna a Hung-fan filozófiával! Annak ellenére sem, hogy a „Mongol Szélrózákban” fogalmai jelen vannak! De a *galik* (galig) *ábécében* lévő betűi grafémáinak származtatása teljesen bizonytalan. (L.: Szekeres 2008, 75)

6. „**Magyar**” *népnevünk és Megyer törzsnevünk szintén a kínai szomszédságához, lovas életmódunk és lovas kultúránk megnevezéséhez kötődik!* Számos eurázsiai, kárpát-medencei településnevünkben jelen van. Szótöve a kínai *mra > ma (ló) szó, amelyhez –cs főnévképző járult, s így: **ma-cs** > **ma-dzs** > **ma-gy** hangváltozásokkal jött létre a szóösszetétel **ma-gy-**, > **me-gy-** *előtagja*. Az utótag az **er** > **-ar**, amely az uráli ősnyelvi örökségünkől való, **em-** ’nő, nőstény’ jelentésű előtag szótól *megkülönböztetést jelölő* **-ber** utótag. Amely az **em-ber** szavunkban is jelen van. Ennek **rövidült -er** > **-ar** *utótagjával* azonos a **magy-er**, > **Megy-er**, **magy-ar** szó utótagja.

Ily módon jött létre a kínai ’ma’ (ló) szó előtagból és az uráli **-er** > **-ar** utótaggal és hangrendi kiegyenlítődéssel a **magy-er** > **Megy-er** > **magy-ar** szó. Ennek a szintén magas hangrendű **ma** > **me** előtagjából lett képezve az *ismeretlen eredetűnek tartott* (TESz 2. 887.) ’mén’ (ménes) szavunk is **-ny**, **-n** képzőkkel. (L.: **Mén**: 1135//1329: *Menes* sz. szn.; 1150 k./13 – 14. sz. : *Menumorout* szn. ; 1237 – 40 *Menfy* hn.; 1261: *Menyto* hn.; 1382: *mynees* sz. szn.; 1395 k.: *men*; 1560: *Meny loo*. (TESz 2. 887) Első fokozaton bizonyítva ’magyar’ és ’Megyer’ szavunk kínai eredetű *mra > **ma** > **me** (ló) szótövét.

Kezdjük vizsgálatainkat az uráli, Irbit-parti sziklarajzokkal:

1./ Az uráli nemeket jelző *fejszimbólumok finn és észt adatait a kínai ó-képirásban csak időszakosan használt fejszimbólum adatokkal földrajzi övezetükben összekötve*, a teljes **finnugor nyelvlánc** ősi fejszimbólumokkal jelölt, **keleti és nyugati végződése**i jelennek meg előttünk.

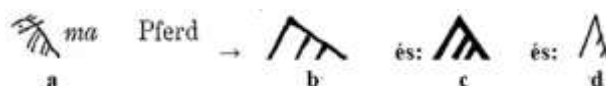
Mert a nemeket jelző uráli fejszimbólumok más nyelvcsaládokba tartozó népeknél — még **időszakosan sem tudtak „meghonosodni”!** — mint egykor a kínai (ku-wen) ó-képirásban. *Rajzuk és jelentésük az uráli ősnép nyelvéhez, kultúrájához és gondolkodásmódjához kötődik!*

Olyan egyedi „azonosítója” az „uráli ősnyelv” utódnyelveit beszélőknek, amely kőbe vésett rajzaival és jelentésével „felülír” MINDEN KORÁBBI nyelvészeti és történelmi koncepciót! —

Csak, és csakis az „uráli nyelvcsalád” ősuráli népének műveltségét, hagyományát őrzik! (Ennek „térképezhető” feltárását a finnugor nyelvcsaládba tartozó minden nép hagyományainak néprajzi vizsgálatával el kellene végezni, mert feltehetően sok nyelvtörténeti, kulturális és más ismerethez juthatnánk. (Amire nekem már időm, és lehetőségem sincs.)

A *kínai ó-képirás* (ku-wen) *történetében* csak *időszakosan* volt jelen, amikor a **kínai teknős piktogram nőnemét** az uráli Irbit-parti Sziklarajzok nőnemű alakjainak fejszimbólumával: a **vulva rajzával** jelölték. S hogy az *ős-kínai kultúrkörben* megtörténhetett, az **erős katonai képességű és magas műveltségű** népéről vall! Amely kölcsönhatásba került az *ős-kínai kultúrával* már a Sang (-Jin) uralkodóház (i. e. (XVII) XIV – XI. szd.) idejében, amikor az *ős-uráli* és az *ős-kínai* kultúra és nép szomszédságba került egymással.

Ugyanerre az időszakra tehető a kínai ku-wen (*ó-képirás*) képjelek átvétele is. De, megfogalmazódott bennem a kételkedés már a 90-es években, hogy akkor valójában: *Kik, mit, és hogyan vettek át egymástól...?* Mert az ó-kínai *mra > ma jelentésű **képjel** és a belőle képzett ’l’ hangértékű székely betű:

előzményeinek rajzát közép-ázsiai ⁽¹⁷⁹⁾ és hun-kori ⁽¹⁸⁰⁾ (mongóliai) sziklarajzokon találtam meg:

— Az uráli, **Irbít-parti sziklarajzok kora** legalább 5000 év! De nem lehet figyelmen kívül hagyni a mongóliai neolitikus-korú (i. e. III. évezred?) sziklarajzokat sem, az autochton népességgel új népet alkotó folyamatnál. Amelyben a **nyelvét és ősuráli hagyományait őrző nép** a már fejlettebb **fegyveres képességeivel és kultúrájával** felülkerekedett.

Az uráli **Irbít-parti sziklarajzok** *nemeket jelölő fejszimbólumai* bizonyítják az „uráli ősnép” műveltségét, és kelet-nyugati irányú szétvándorlását. Mert **keletre**, a mai Mongólia területére **a** (*Huang-ho*) **Sárga folyóig**, — **nyugatra** a mai **Finnországig** „szétterjedéssel” **nem juthattak!** Csak vándorlás folyamatával. Amelynek oka: az életmódváltással egyre gyorsabban gyarapodó népesség volt, s amely folyamat nem azonos módon ment végbe az Uráltól keleti, és nyugati irányban.

A keleti irányba tartókat erősebb ősiráni hatás érte (érhette) a nagyállattartó (lovas-nomád) életmódra áttéréssel, amely gyorsabban növekvő népességet, és ehhez gyorsabban növekvő területszükségletet is gerjesztett. S ez felgyorsulhatott, amikor a társadalmi-technikai fejlődés következményeként, hatalmukat a fejlettebb katonai képességeikkel is biztosítani tudták *életmódjuk földrajzi övezetében*. Magukba olvasztva a szervezetségükben is gyengébb, más nyelvű népeket.

— A **hódító népekre** mindig is jellemző volt, hogy a legyőzött (*meghódolt*) népekből (is) szereztek maguknak feleséget. Ezért logikusan, — **a sztyeppei pásztor katonanépek** „*hímneműinek*” a nőneműeknél, talán állandóbbak a származási láncban öröklött (genetikai?) sajátságaik. S ez **csak a** hosszú időn át, **folyamatosan asszimilált más népelemek többséggé válásával csökkenhet** az eredetiből alacsonyabb részarányúvá, vagy tűnhet lényegében el! Mert teljesen más a sztyeppei pásztor katonanépek társadalmi a kifejlődő *katonai demokráciában!*

A **hadviselő férfiak** — a hadszervezet törzseinek „**katonanyelvét**” használták felnőve akkor is, ha gyermekként más nyelvüként, először az anyjuk nyelvét tanulták meg. Mert a **katonai demokrácia szervezetségében** élő *sztyeppei pásztornépek* fegyveres erőinek „*hivatalos*” használati nyelve, a **törzsi hadszervezet hadviselőinek „apanyelve”** volt!

Az „uráli ősnép” szétvándorlása az Urál hegységtől **nyugatra**, életmódjuk földrajzi övezetének életterében, *a terület vízrajza alapján* inkább vízi utakon (folyókon) történhetett.

— **De a keleti irányba nem!** — mert a széles szibériai folyók délről észak felé folynak, csak folyásuk felsőbb szakaszain voltak jobban átjárhatóak, ahol *a sziklarajzokat* is megtalálták.

A lovas-nomád életmódra áttérés iráni (szkíta?) népelemekkel érintkezve és keveredve ment (*mehegett*) végbe. S ez a hadszervezésben is fejlettebb katonai fölényt biztosított a már „lovas népeknek”.

— Az Urál hegységben megtalált neolitikus sziklarajzok vizsgálatához térve, fölöttébb érdekes, hogy Reguly Antal nem járt az Irbít-parti sziklarajzoknál, amikor az Urál hegység környékét is bejárta.

Pedig már jóval korábban publikálta **Philipp Johann von Strahlenberg** német nyelven Stockholm-ban: „*Das nord -und ostliche Theil von Europe und Asia*” („Európa és Ázsia keleti része”, Autoris, 1730.) c. könyvét, amelynek a *Historich Geographische Beschreibung* (Történelmi földrajzi leírás) c. fejezetében a 364-367. oldalon a XIII.; XIV.; XV.; XVI. táblákon láthatók a sziklarajzok.

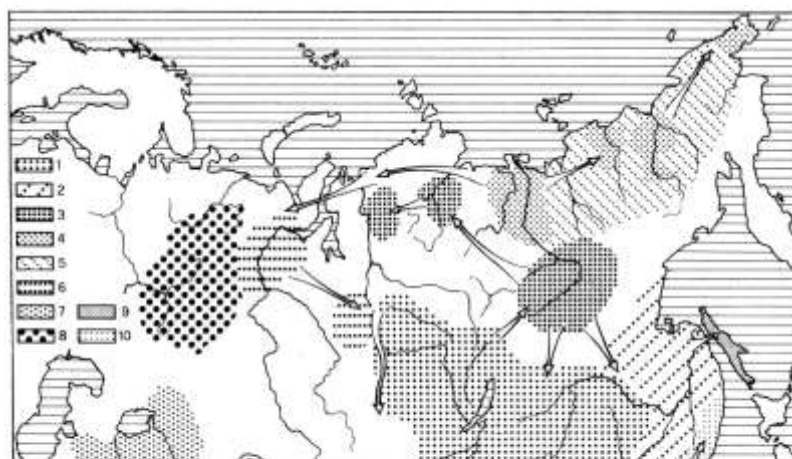
Az pedig szintén érdekes, (!) hogy Debreczeni Miklós (1914) művén kívül — *az uráli sziklarajzokkal foglalkozó orosz és magyar szerzők műveiben még említését sem találok az Irbít-parti Sziklarajzoknak!* (L.: Szekeres 2008. 90-96.) Vajon, *miért nem?*

Az „Urál és a Tom folyó közti területen feltárt sziklarajzok alapján taglalt őstörténeti vonatkozásokat Hoppál Mihály így foglalta össze:

„... e rajzok zömét a helyi lakosság az i. e. III. évezredtől idő-számításunk kezdetéig készítette: e lakosok pedig nem lehettek mások, mint az obi-ugorok elődei” (idézi Hoppál 1982: 7).

Itt tehát az i.e. III. évezredről, az Urál-vidéki neolitikumról van szó (vö. Hoppál 1982: 8–9), amikor az Urál és az Ob közötti terület az ugorok szállásterülete, és a „legnagyobb valószínűsége annak van, hogy a Csernyecov által leírt uráli sziklarajzokat határozottan az obi-ugorok elődeihez lehet kapcsolni” (Hoppál 1982: 8). Ezek az i. e. III. évezredre, Csernyecov szerint az i. e. II. évezred első felére datált, az obi-ugoroknak tulajdonított ábrázolatok újraértékelődhetnek, ha a jelenlegi őstörténet-kutatásra tekintettel újragondoljuk az egész finnugorság őstörténetét, különös tekintettel az uráli őshaza-elméletre, amely Hajdú Péter nevéhez fűződik.” (Szij Enikő: „Reguly Antal és a Tagil-menti sziklarajzok” Nyelv-tudományi Közlemények 100. 289–300.) (2003)

A. Okladnyikov nyilakkal jelöli az **uráli** és **obi**, és az északi **lénai kultúra** „vándorlását” a **bajkái kultúrába**, amely délen már közvetlenül érintkezett az **ó-kínai kultúrával**:

Ójókori kultúrák területi elhelyezkedése Szibériában

A. Okladnyikov szerint

1. bajkái kultúra; 2. amuri kultúra; 3. közép-lénai kultúra; 4. alsó-lénai kultúra; 5. az alsó-lénai kultúra feltételezett elterjedési területe; 6. obi kultúra; 7. keletminári kultúra; 8. uráli kultúra (sigiri kultúra); 9. szahalini kultúra; 10. tengermelléki kultúra (kagylóhéjhalomok kultúrája)

— Az **uráli fejszimbólumok használata** a mai **Mongólia** területén és a **Léna - Oljokma mentén** **vitathatatlan hitelességgel bizonyítják, hogy téves** minden olyan nyelvészeti és más elképzelés, amely a mai nyelvöldrajzi helyzetet vetíti vissza Belső-Ázsiában az évezredekkel korábbi állapotra. Mert **a hunok, avarok távozása után megszűnt** a mai Mongólia és környezete térségében **a nemeket jelölő uráli fejszimbólumaink használata! Eltávozásukat Belső-Ázsiából bizonyítja, hogy a hunok, kora-avarok és Árpád népe** a régészeti leletein is megtalált kínai piktogramokkal **megjelentek a Kárpát-medencében. Együtt, az ős-uráli, nőnemet jelölő rombusz fejszimbólumokkal!**

Az „uráli ősnép” **kelet-nyugati irányú szétvándorlása Harmatta János kutatása alapján** is jól bizonyítható, mert az átvett **iráni eredetű szavak** egymástól időrendben is eltérő mennyisége, a kétirányú szétvándorlás folyamatát igazolják életterük földrajzi övezetében.

„**Írániak és finnugorok, irániak és magyarok**” c. tanulmányában — az általam feltárt uráli, neme- ket jelző fejszimbólum adatokkal párhuzamosan — az iráni jövevényszavak időrendi eloszlásával bizo- nyítja az „uráli” eredetű népek érintkezését (és keveredését) iráni nyelvű népekkel. S ez feltehető, hogy döntő módon emelte magasabb szintre szervezettségüket és katonai képességeiket.

Az ősiráni nyelvi érintkezés a vogul és osztják nép esetében a többi „finn-ugor” néptől eltérően, sokkal gyengébb volt. Így kevesebb „**ősiráni**” jövevényszó került a vogul és osztják nyelvbe. A vogulok és osztjakok elődei a már keleti irányba távolodó elődnépünkkel (elődnépeinkkel) kerültek (kerülhettek) érintkezésbe, s így az ősiráni nyelv hatása csak áttételesen, kevésbé érvényesülhetett:

<i>lapp</i>	<i>finn</i>	<i>cseremis</i>	<i>mordvin</i>	<i>zürjén</i>	<i>votják</i>	<i>magyar</i>	<i>vogul</i>	<i>osztják</i>
15	25	14	27	27	24	26	15	12

A későbbi, **ó-iráni** nyelvű népek jelentősebb steppei térhódítására csak e történeti (és nyelvi) folya- matok végbemenése után nyílt történelmi lehetőség, amikor a „*finnugor nyelvek*” létrejötté már lényeg- ében befejeződött.

Ősnépünk még érintkezett az „ugor” népekkel. De szállásterületei — már Kr. sz. előtt a II. évezredben érintkeztek az ős-kínai népességgel és kultúrájával is, mert az **uráli nemjelölő fej és ágyékháromszög szimbólumok** megjelentek az ó-kínai írás Jin-kori történetében.

A jelentős keleti irányú elmozdulással a további iráni kapcsolatok majdhogya megszűntek. A legkevesebb ó-iráni jövevényszó nyelvünkbe és a vogul-osztják nyelvbe került — az összes „finnugor” nyelv közül. Legtöbb pedig a zürjén, votják és mordvin nyelvbe:

<i>lapp</i>	<i>finn</i>	<i>cseremisiz</i>	<i>mordvin</i>	<i>zürjén</i>	<i>votják</i>	<i>magyar</i>	<i>vogul</i>	<i>osztják</i>
7	10	12	19	33	25	6	9	8

„Az ősmagyarokat e korban a finnugor törzsek közül a legkisebb iráni hatás érte. Ez csak úgy érthető, ha feltesszük, hogy településterületük a Volga vidéki szkíta törzsszövetségtől távolabb északra vagy keletre esett, s esetleg a permiek közöttük és a szkíták között helyezkedtek el. Az ősiráni kor óta tehát a finnugor törzsek földrajzi helyzetében lényeges változások következhetnek be.” (Harmatta 178)

Nos, épp a preszkítákkal jutottak el a kínai szomszédságba, ahonnan **nyelv és kultúrahordozó elődnépeink**, Kr. születése előtt és az utáni évszázad(ok)ban szorultak ki, a kínai, és más nyelvű népek nyomására.

Részekre szakadva, iráni nyelvű népeken törve át, (Vö.: Harmatta János: Nyelvünk kelet-iráni, régebbi és újabb alán, északnyugat-iráni és xvarizmi alán jövevényszavai), — amikor a jüe-csi, majd az alán törzsszövetséget rombolták szét.

Az „etnikai ütközés” erejére vall, hogy e „legyőzött” népek a félkör minden irányába távoztak. — Nyugatra a Kaukázus és a permiek felé, az alábbiak szerint:

„A magyar nyelv közép-iráni jövevényszavai között is több, különböző eredetű csoportot lehet felismerni. A kutatás jelen állapotában a kelet-iráni jövevényszavakon kívül még legalább 4 réteget lehet megkülönböztetni: a régibb és az újabb alán, az északnyugatiráni és a xvarizmi alán jövevényszókat. A régibb és újabb alán jövevényszók között a kronológiai határvonal az alán törzsszövetség felbomlása a hunok támadása következtében. Ugyanez a kronológiai tagolódása a permi nyelvek alán jövevényszavainak is.” (Harmatta 181)

Ezért, ennek következményeként, a „finnugor” nyelvek közül a mai magyarság elődnépeinek nyelvbe került a legtöbb iráni jövevényszó (45), amelyből 12 keletiráni:

<i>lapp</i>	<i>finn</i>	<i>cseremisiz</i>	<i>mordvin</i>	<i>zürjén</i>	<i>votják</i>	<i>magyar</i>	<i>vogul</i>	<i>osztják</i>
(1)	(4)	(12)	(28)	(39)	(31)	(45)	(24)	(17)
1	4	1	12	8	6	12	12	8

„A táblázatból fontos megfigyelések adódnak. Megfigyelhető elsősorban, hogy a finnbe (és a lappba) a középiráni jövevényszavaknak már csak ez a legkorábbi, keletiráni rétege jut el.

Ez nyilván azt jelenti, hogy e jövevényszók átvétele után a finnek (és észtek) érintkezése a keletebbre lakó finnugor népekkel s rajtuk keresztül az irániakkal megszakadt.

Fontos megfigyelni azt is, hogy e keletiráni jövevényszóréteg az egyes finnugor nyelvekbe feltűnően egyenlőtlenül jelentkezik. Figyelmen kívül hagyva a sajátos helyzetű finnt és lappot, a többi finnugor nyelvben a keletiráni eredetű átvételek a középiráni jövevényszók következő százalékát képviselik:

<i>cseremisiz</i>	<i>mordvin</i>	<i>zürjén</i>	<i>votják</i>	<i>magyar</i>	<i>vogul</i>	<i>osztják</i>
8,3%	42,8%	20,5%	19,3%	26,6%	50%	47%

Mint láthatjuk, a cseremisizben a középiráni jövevényszóknak csak kis hányada keletiráni eredetű. Viszonylag több (20-25%) található belőlük a zürjénben, votjában, és a magyarban, míg a mordvin, a vogul és osztják kiugrik a többi finnugor nyelv közül a keletiráni jövevényszók 50%-ot is elérő arányával. Lehetséges, hogy a vogulban és osztjában e jövevényszók százalékaránya valójában még magasabb, mert a keletiráni hangfejlődési sajátosságot nem mutató átvételek egy része lehet ugyanilyen eredetű is. E jelenségnek bizonyára az lehet a magyarázata, hogy a mordvinok, vogulok és osztjások szorosabb kapcsolatba kerültek a középiráni kor elején különböző keletiráni, Közép-Ázsiából Kelet-Európába vagy Nyugat-Szibériába húzódott törzsekkel.

A történeti forrásokban ez a folyamat jól megragadható. A hun támadások által előidézett szaka és jüe-csi vándorlás mozgásba hozta Közép-Ázsia nomád iráni népeit is az i.e. II. században és egészen a Dnyeper-vidékig érezte a hatását.” (Harmatta 180)

— Legtöbb a magyarság elődnépeinek nyelvbe került (: 45). Legkevesebb a finn (: 4) és a lapp (: 1) nyelvbe. (L. Szekeres 2008, 97.)

A mai Mongólia területére eljutott ősuráli (nyelvű és kultúrájú) népesség érintkezésbe került az ó-kínai földműves kultúrával. Az eltérő földrajzi környezetben és már katonai demokráciában élő, nem keveredett a kínai földművelő népességgel. Olyan javait és termékeit igyekezett megszerezni, amelyek életmódjukban nem voltak elérhetők. Pl.: a hun-kori mongóliai sírokban talált kínai tükröket, stb.

A keleti irányú helyváltoztatásaik közben más nyelvű és kultúrájú népelemekkel is érintkeztek. S mivel az erősebb nomadizáló népekhez mindig is csatlakoztak más nyelvű és kultúrájú (legyőzött) néprészek, — ez idővel nem csak antropológiai megjelenésüket változtatta meg.

A nemeket jelző uráli fejszimbólumok azzal is bizonyítják erős nyelvi és kulturális sajátosságukat, hogy más nyelvcsaládok népeinél — nem tudtak „meghonosodni!” **S ezt erősen ki kell hangsúlyozni!**

— **Mert egyetlen török, mongol, vagy iráni nyelvű népnél** sem ismeretesek a nőnemet jelző (*rombusz*) és a hímnemet jelző *kerekfej* szimbólumok! Pedig ott voltak egykor Mongólia területén, s az ó-kínai képírásban is!

Az Árpád-kori Aranyosgerendi Református templom bejáratí osztott oszlopainak mindkét oldalán — a levéldíszek között látjuk a **rombuszfejű nőalakot** és a *kínai 'atya'* piktogramot!

S e nő és hímnemet jelölő szimbólumok együtt — önmagukban is (hitelesen!) **bizonyítják** a Kárpát-medencében, *régmúltunk mongóliai, kínai kultúrkörbéli* történetét. Amelyek bizonyosságához csatlakoznak a koraavar és székely betűk *hun, koraavar és Árpád népe régészeti leletein* megtalált kínai piktogramok/ideogrammak (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” 2016.), s az első *kora és középkor- kori, vegyes rendszerű* tárgyfeliratok. Amelyekben a kínai piktogramokhoz, — mint a kínai gyökjelekhez — csatlakoztatták jobboldalon a nyelvünkön képzett betűket: — **Nyelvünk toldalékait.**

A lovas-nomád életmóddal összefüggésben, a kínai szomszédság „*hozománya*” lehet *'magyar'* népnevünk létrejötte is, amelynek szótöve a kínai: *mra > **ma** (ló). Miként a TESz 2. 887. oldalán „*ismeretlen eredetűnek*” tekintett *'mén'* szavunk is, amely szót a magas hangrendű *ma > me* változatból *n ~ ny* képzővel képezték. Épp úgy, mint a vegyes hangrendű **magy-er** népnevünkből hangrendi kiegyenlítődéssel a magas hangrendű **Megyer**, és a mély hangrendű **magyar** népnevünket. (Részletesen: „*Magyar, Megyer, és mén szavunk történeti összehasonlító etimológiája*” c. tanulmányomban.)

Az uráli nemeket jelző fejszimbólumok rámutatnak arra is, hogy elődnépeink **fejlettebb hadászati képességükkel és műveltségükkel** kelet felé haladva, folyamatosan asszimilálták az életterükbe került más nyelvű néprészeket. S ez idővel **embertani jellemzőiket is megváltoztatta!** (L. Szekeres 2008, XI. **Termékenységi szimbólumaink az Urál-hegység és a Sárga-folyó (Huang-ho) között.**)

A vándorlás folyamatának *sajátosságos ősműveltségi* kísérői voltak: a **hím** és **nőnemet** a külső nemi szervek rajzával jelölő fejszimbólumok, amelyeket állatok (szarvasok) nemének jelölésére is használtak. Amelyek a hun és avar-kor előtt a **Kárpát-medencében ismeretlenek voltak!**

A keleti irányú vándorlás „útvonalt” jellemezte még, a nőnem ágyékháromszöggel történt jelölése is, ahogy az uráli, Irbit-parti sziklarajz nőalak ágyékának megjelenítését is látjuk. Amely ágyékháromszög az uráli kultúra részeként, szintén eljutott a kínai (ku-wen) ó-képírásba. (L.: **No. 19.** jelcikkemben.

— Az uráli, Irbit-parti sziklarajzok rombusz-fejű nőalakjai a rombusz-fejű „kínai” ku-wen (ó-képírás) teknőstől jelentős távolságra vannak. Joggal izgat bennünket a kérdés: Maradtak bizonyító „sziklarajz nyomok” ősnépünk kelet felé vándorlása útján? S e „nyomokból” milyen történelmi adatokhoz juthatunk? Mert a **rombusz** (fej) és az **ágyékháromszög**, népünk és népművészetünk, máig élő, **nőnemet jelölő szimbóluma.**

Dél-Szibéria és Belső-Ázsia felszíne hegységekkel, folyókkal szabdalta. A sziklák anyaga jól megőrizte a régmúlt korok kőbe véselt emlékeit. Csak kellő felkészültség (és készség) szükséges, hogy meg is értsük az ősi ábrázolások történeti összefüggéseit.

A szibériai sziklarajz-irodalom megteremtői D. G. Messerschmidt és G. I. Strahlenberg után a XX. század kiváló orosz kutatói: Alekszej Pavlovics Okladnyikov és Eleonora Afanaszjevna Novgorodova és M. A. Devlet voltak, akik a szibériai és mongóliai sziklarajzok világát feltárták és feldolgozták. —

— „Sajátos stílus területet jelentenek a Bajkálon túli vidékek és Észak-Mongólia. A vörös festékekkel

készített rajzok stílusukban, motívumaikban meglehetősen egyöntetűek: madarakat, „kerítéseket”, stilizált emberalakokat ábrázolnak, és a Bajkáltól keletre és Közép-Ázsiában elterülő steppék első állattenyésztő népeinek köszönhetik létrejöttüket.

Sajátosak a Szibéria legdélebbi vidékein, az Altájban és Tuva területén felfedezett sziklarajzok is. Uralkodó motívumuk a hegyi kecske és az íjjal és nyilakkal felfegyverzett vadász alakja. A legrégebbi ábrázolások a mongóliai és közép-ázsiai sziklarajzokkal rokoníthatók. A dél-szibériai steppék írott szikláit az őskori vadászok és állattartók alkották.

E déli régió kívül az őskori szibériai és távol-keleti művészetnek van még egy kultúrtörténeti szempontból jelentős köre: a szibériai tajga erdei vadászainak alkotásai. A hatalmas terület őskori lakói sajátos világnézetet fejlesztettek ki. Termelési tapasztalataik, világnézetük és művészeti felfogásuk talaján naiv-realista művészet született. Ennek uralkodó motívuma a szibériai tajga legnagyobb állata, a jávorszarvas, amelynek vadászata a törzsek létének alapját jelentett. Legcsodálatosabb művészeti emlékü a Tom folyó völgyében felfedezett sziklarajzok együttese; róluk szól ez a könyv.

A szibériai Tom partján, a végelláthatatlan erdőségek szélén magasló szirtekre vették e kivételes értékű művészeti alkotásokat. A jávorszarvas teheneken, csónakokon és esetlen emberalakokon kívül szinte lírai szeretettel ábrázolt gázlómadarak, bölcs bagoly-alakok, napkarikák, egymást váltó költői jelképek lepik el a sziklát, A Tom folyó völgyének sziklarajzai földrajzi szempontból két különböző világ határán — egyszerre jelenítik meg az erdős-ligetes tajga lakóinak gondolatvilágát s a déli népek sajátos képzeletét.” (Okladnyikov-Martinov 40) ⁽¹¹³⁾

— „A Tom menti sziklarajzok északabbra vannak az állattenyésztő népek sziklarajzainál, minket mégis rendkívül érdekelnek, mivel e két terület határvidékére esnek, többen az obi ugorok elődeinek tulajdonítják: „a sziklarajzok finnugor elődeink hiedelemvilágának dokumentumai, felbecsülhetetlen értékű elemei.” Továbbá:

„Szibéria nyugati felében a hatalmas Ob egyik mellékfolyójának, a Tomnak völgye két kulturális terület határán helyezkedik el. Fontosak itt egyfelől az Észak-Európa felé mutató jelenségek (például a mítoszok világából a sítalpas szarvasüldöző férfi alakját idézzük majd), és fellelhetők a szibériai steppék lovasnomádjainak nap-szarvas tiszteletéhez fűződő kapcsolatok is. A legfontosabbak azonban a sziklarajzok eredeti, vagyis más területek hasonló korú emlékeitől eltérő vonásai. A két tudós szerző megállapította, hogy e rajzok zömét a helyi lakosság az i. e. III. évezredtől időszámításunk kezdetéig készítette; e lakosok pedig nem lehettek mások, mint az obi-ugorok elődei.

Ez a megállapítás az első pillanatban talán meglepően hangzik, hiszen úgy tudtuk, hogy a finnugor őshaza és köztük az obi-ugoroké is az Urál európai oldalán helyezkedett el. Újabban viszont éppen szovjet kutatók azok, akik — a legfrissebb kutatási eredmények figyelembevételével — ezekben a korai évezredekben az Urál szibériai oldalára helyezik az őshazát, pontosabban az obi-ugorok s köztük a magyarok elődeinek régi szálláshelyeit.

A fiatalabb magyar és más nemzetiségű kutatónemzedék tagjai közül néhányan szintén elfogadták ezeket az újszerű elgondolásokat, amelyeket elsősorban régészeti tények támogatnak. Okladnyikovék könyve tehát némiképpen új megvilágításba helyezi az ugor őstörténetet.

A finnugor régészet kiemelkedő egyéniségének, V. N. Csernyecovnak a véleménye szerint az i. e. IV.-III. évezred fordulóján kezdtek Szibéria ősnépei, köztük az uráliak első csoportjai az őshazából szétvándorolni: Skandinávia felé a lappok, keleti irányba pedig a mai jukagirok ősei. Mindkét csoport a rénszarvasvadászatra specializálódott. Az i. e. III. évezredben nyugat-szibériai központtal, az Onyega tótól a közép-szibériai Jenyiszej és Angara folyóig terjedő hatalmas területen létrejött az uráli népek lakta egységes arktikus etno-kulturális areál, amelyet az egyforma díszítésű kerámiatárgyak mellett első sorban a szintén egyező stílusú medve-, rénszarvas-, és vízimadár-ábrázolások és sziklarajzok jellemeznek. Nagyon valószínű, hogy az uráli-szibériai etno-kulturális közösség nyelvi vonatkozásban az uráli (finnugor szamojéd) nyelvcsalád keleti ágával, vagyis az ő ugorokat és szamojédokat egyesítő csoportjával hozható kapcsolatba.” (Hoppál Mihály: Bevezető)

Ugyanakkor kijelentik, hogy: „helytelen volna Észak-Eurázsia valamennyi sziklarajzát a finnugoroknak tulajdonítani, mert létrehozóik között egyenlő mértékben szerepelnek Szibéria és Európa északi területeinek más etnikumú lakói is. (17) A legnagyobb valószínűsége azonban annak van, hogy a Csernyecov által leírt uráli sziklarajzokat határozottan az obi-ugorok elődeihez lehet kapcsolni. (18) (Hoppál 8)

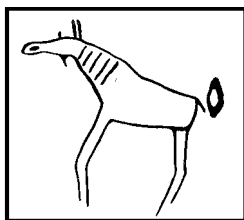
A Tom folyó menti rajzos, „írássos” sziklák időrendben a Kr. e. IV. évezredtől az I. évezred végéig,

tehát az afanaszjevói, andronovói, karaszuk és tagar kultúrák idejére keltezhetők. Időrendben a tutalszkojei sziklarajzok a legrégebbiek.

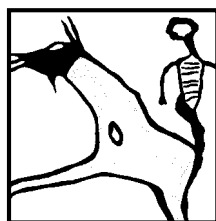
„A Tom völgyi sziklarajzok túlnyomó része kőeszközökkel készült, a vájatokat belevésték a sziklába, ütögetéssel kimélyítették. A ritka színezés leginkább okker. A kutatók megállapították, hogy egyes összefüggő rajzcsoporthoz elkészítési technikája és stílusa mindig egyforma. Többek között ez teszi lehetővé a különböző rajzok nagyobb csoportokba való osztását és kronológiai elhelyezését.” (Hoppál 9)

Az Alatau hegységben eredő Tom folyó mentén a kutatók három rajzokkal díszített sziklát fedeztek fel, egymástól 50-60 km. távolságra. A Pisanaja patak torkolatától nem messze van az „Írott szikla”, ahol a rajzok (kettőszázhetvennégy) a szikla folyó felé eső oldalára esnek, hét különálló sziklafelületen. Többnyire jávorszarvasokat és vadászokat ábrázolnak.

Ezek közül az egyik szarvastehén, mert a fara mögött a nemét jelölő rombusz rajzát látjuk:

— Szarvasoknál nem alkalmazták (!) a nemeket jelölő fejszimbólumokat! — mert az állat **faját és fajtáját fejének jellegzetes rajza** határozza meg! Ezért a hitelesség biztonságával leírhatjuk:

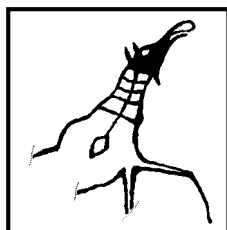

A nő és hímnem *jelölő fejszimbólumokat emberek nemének jelölésére* használták őskori eleink, szarvasok nemét más módon jelölték, ahogy azt a másik Tom-menti kőrajzon is látjuk:

„Az állat fejét és törzsét a sziklafelületen simára csiszolták, a lecsiszolt felületből csak az állat szeme orrcimpái és a mellő részén egy pontszerű folt domborodik ki. Ez utóbbi valószínűleg a szívét jelöli.” *Továbbá:* „Hátsó lába egygyé olvad egy ember lábával. Az ember fejét egy bevésett körrel jelölték; nyaka vékony, törzsét szemből látjuk, két karját oldalt kitarja, jobb kezét lefelé tartja, bal keze viszont nagyon rövid. Hosszú törzsét hét vonal szeli át. Aránytalanul hosszú lábát (egyben a jávor hátsó lába) egyetlen görbe vonal ábrázolja (VI. fénykép). E két figura között is feltételezhető a gondolati tartalom teremtette kapcsolat.” (Okladnyikov-Martinov 71-72)

Az állat oldalán **nem pont van, hanem rombusz, mint az előző rajzon**. A jávorszarvas nemét jelöli, de eltér minden eddig ismert alkalmazástól. Nincsen sávozva. A mellette álló férfi teste: igen.

— A **tutalszkojei kőrajzok időrendben régebbiek**, az egyes számú sziklán a szarvas nemét jelölő ábrázolás módbeli előzményét látjuk a jávorszarvas oldalán:

A szarvasok *fejéhez vezető összekötő vonal* a fejhez tartozást jelöli, a nemjelző szimbólum „áthelyezését” a szarvas rajzának oldalára. A régebbi rajzokat vörös okkerral színezték.

Továbbá:

„A Tom folyón lefelé haladva a harmadik olyan pont, ahol sziklarajzokat találunk, a folyó jobb partján, a tutalszkojei szanatórium közelében van.” Továbbá: „A rajzokat kétféle technikával készítették: némelyiket sötétbarna okkerral rajzolták, ezek a legrégebbiek, és ezek maradtak meg a legkevésbé épen. A jobbra, tömött sorokban kelet felé vonuló szarvatlan jávortehenek kontúrjait bevésték az anyagba. Fejüket lecsiszolták, szemüket és orrcimpájukat a lecsiszolt felületről kiemelkedő domborulatként ábrázolták. Két jávorszarvasnak a tomporát is megcsiszolták. A legtöbb állatnak aránytalanul hosszú, előre nyúló nyaka és feje van. Szinte valamennyi állatábrázoláson keresztirányú vonalak jelzik a nyak ráncait, és valamilyen életfontosságú szervet — talán a szívet, gyomrot, tüdőt — is feltüntettek, összekapcsolva az állat fejével.” (Okladnyikov-Martinov 143-145)

A szarvasok fejétől induló vonalak végén a nemeket jelölő **rombusz és kör szimbólumokat látunk**:

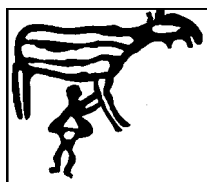

Nincs közülük a *szívhez, gyomorhoz, tüdőhöz*! A később készült Tom menti rajzokon az összekötő vonalat már elhagyták, így időrendben az ábrázolás fejlődése jól követhető.

„A Tom és Léna völgyében s az Urál vidékén készült sziklarajzok nemcsak fő vonásaikban hasonlítanak egymásra, hanem részletmegoldásaikban is. Meg kell említenünk, hogy az állatokat szigorúan oldalnézetben ábrázolták. Valamennyi ismert rajzon okkerszínű vastag vonallal rajzolták körül a ló figuráját, az okker idővel megsötétedett, szétfolyt, elmosódott.” (Okladnyikov-Martinov 88)

„Igen érdekes a jávorszarvas és az ember együttes ábrázolása (139. rajz). Vázlatosan megrajzolt ovális testű és nyújtott alakú jávorszarva, négy vastag lábbal, esetlen fejjel. A fejét igen elnagyoltan rajzolták meg, mégis fő vonásaiban kivehetők jellegzetességei: púpos orra, két füle, az álla alatt a toboza és a szájníylása. Az állat törzsét két hosszanti vonal osztja három részre. Hasa alatt egy ember alakú lény van: formátlan folt jelzi a fejét, törzsét háromszög. Medencéjénél vésetlenül hagyott kör alakú kidomborodás, lábát szétterpeszti és térdben kissé megroggyant, lábfeje is látszik. Két karját a jávorszarvas mellő lába kapcsolja össze. Feltehetőleg nőt ábrázol a rajz.” (Okladnyikov-Martinov 88)

A rajz valóban nőt ábrázol. *Ágyékháromszöge „szögével” fölfelé áll.* A szarvas teste végig sávozott! *A Tom folyó menti sziklarajzok emberábrázolásain hiányoznak a fejként alkalmazott rombusz és kör nemjelző szimbólumok, mivel áthelyezték a testekre. Itt egész más alakú fejeket látunk:* Ez természetes, mivel egyazon ősnép kultúrájának rekvizitumai. Ágyékháromszöggel a Tom mentén (a könyv képanyagában) csak egy alkalommal találkozunk:

„Igen érdekes a jávorszarvas és az ember együttes ábrázolása (139. rajz). Vázlatosan megrajzolt ovális testű és nyújtott alakú jávorszarva, négy vastag lábbal, esetlen fejjel. A fejét igen elnagyoltan rajzolták meg, mégis fő vonásaiban kivehetők jellegzetességei: púpos orra, két füle, az álla alatt a toboza és a szájníylása. Az állat törzsét két hosszanti vonal osztja három részre. Hasa alatt egy ember alakú lény van: formátlan folt jelzi a fejét, törzsét háromszög. Medencéjénél vésetlenül hagyott kör alakú kidomborodás, lábát szétterpeszti és térdben kissé megroggyant, lábfeje is látszik. Két karját a jávorszarvas mellő lába kapcsolja össze. Feltehetőleg nőt ábrázol a rajz.” (Okladnyikov-Martinov 88)

A rajz valóban nőt ábrázol! Ágyékháromszöge és ágyékháromszög alakú teste „szögével” fölfelé áll. A szarvas teste végig sávozott! A Tom folyó menti emberábrázolásokon hiányoznak a fejként alkalmazott rombusz és kör nem-jelzők, mivel áthelyezték a testekre. Itt egész más alakú fejeket látunk, ahol a fejek a szarvasok kétoldali agancsait kezdik jelképezni:

A jobboldali három fej képe szarvas agancsát, a két középső a páros szarvakat mintázza, ezekkel majd keletebbre, a mongóliai, csulúti sziklarajzokon is találkozunk. A balszélső három közül kettő pedig mintha rénszarvas orrhoz, vagy juh fejhez volna hasonlítható. Az uráli rombusz és kör fejszimbólumok után e szarvas-fejeket mintázó fejek már a *műveltség*, a *kultúra* új elemekkel bővülését jelzik. *Továbbá:*

„A Tom völgyében felfedezett sziklarajzokon azonban olyan jegyeket is találunk, amelyek félreismerhetetlenül dél-szibériai steppelakó népek befolyására vallanak. Elsősorban a közvetlen földrajzi szomszédsággal magyarázhatjuk ezt a körülményt. A Tom völgyének sziklarajzai két kultúra határán helyezkednek el, az erdők és a steppe határán, egészen közel azokhoz a helyekhez, amelyeken az őskori állattenyésztők éltek. Minden bizonnyal ez az oka annak, hogy olyan félreérthetetlenül, olyan erősen él közöttük a tündöklő szarvú rénszarvas alakja, amely többnyire az altajiak, a hakasok mítoszaiban, a közép-ázsiai népek mitológiájában, valamint az i. e. I. évezredben virágzó szkíta kultúrkör művészetében fordul elő. Valószínűnek látszik az is, hogy a szoláris jegyek bősége, az andronovoi kultúra és a tagar művészet napszimbólumaival való feltűnő tartalmi és formai rokonságuk, hozzájuk való szembe-szökő hasonlóságuk azt mutatja, hogy a dél-szibériai steppelakók hatottak északi szomszédaikra. Végül az afanaszjevi és okunyevi antropomorf ábrázolásokkal rokon rajzok ugyancsak déli hatást bizonyítanak.” *Továbbá:*

„Ebben a megvilágításban az is kétségtelen, hogy a Tom menti sziklarajzokat helyi lakosság, a Tom völgyében a neolitikumtól az i. e. I. évezred végéig, időszámításunk kezdetéig élt népesség alkotta. Ezek a sziklarajzok a csak rájuk jellemző stílusjegyekkel és művészeti hagyományokkal az egykor itt élő népek töretlen kulturális és történelmi hagyományokkal az egykor itt élő népek alapjaiban töretlen kulturális és történelmi fejlődését és a dél-szibériai steppelakó törzsek kultúrájának csak csekély mértékű hatását bizonyítják. A délről jövő befolyás azonban nem vezetett az ellesett minták szolgái másolására, hanem az erdőlakók ezeket a mintaképeket alkotóan átértelmezték és a maguk képére formálták.” *Továbbá:*

„A Tom völgyének neolit kori hagyományokat magába olvasztó kultúrája szervesen beletartozott a nyugat-szibériai erdős övezetben felvirágzó, sokszínű rokon kultúrák rendszerébe. Kiterjedt az Urálra, meghatározott kapcsolatokat tartott a Bajkál-tó környékével is.” (Okladnyikov-Martinov 198-200)

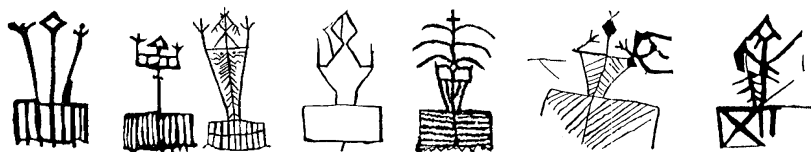
A Tom folyó menti sziklarajzokon *is ott látjuk* az uráli, nemeket jelölő szimbólumainkat, *valamint a* mongóliai sziklarajzokról és a kínai írástörténetből *ismert* napkarika rajzait, amelyek fejlődés-története *a sugaras* (bal oldali) *változattól a* (jobboldali) *kínai piktogramig* kísérelhető:

Az **Irbít-parti sziklarajztól** kelet felé haladva, többnyire már sávozottak a szabályos (pl. téglalap) alakúvá sematizált nőnemű testek, amely folyamat a Tom menti nőstény szarvasok rajzától követhető. **Ősibb korunk feltárásában primér jelentőségük van** a Mongólia területén talált sziklarajzoknak:

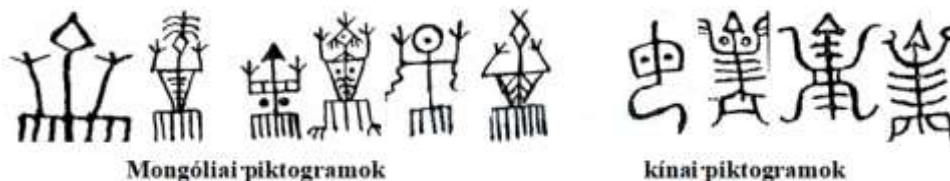

Összegyűjtötte és rendszerezte az addig elvégzett kutatások (kutatók) anyagát, így tárgyunk szempontjából a legfontosabb csulúti sziklarajzok új-kőkori „anya” ábrázolásait: ⁽¹¹⁵⁾

A nőalakok mindig szemből vannak ábrázolva. Közös jellemzőjük a sematikus, többnyire sávozott (guggoló testhelyzetet jelölő) téglalap alakú test, és a **rombusz**, vagy **ágyékháromszög alakú fej**. A jobbszélső nőalak egyik karja alatt *ágit* (a hatalom jelképét), rajza baloldalán atyakeresztet, — egy „atyaként parancsoló” (?) nőneműt látunk. A mellette lévő (*jobbról a második*) rombuszfejú nőalak teste (látszólag) dupla háromszögből áll. **Ez a rajz azért fontos**, mert itt is háromszög-szerű a felsőtest rajza, mint a Tom –menti rajzon, s alatta — a *lábak* sematikus rajza között van az *ágyékháromszög*, ami a *téglalap-alakú sémák* jelentését is igazolja.

Az alábbi körrajzokon is jól látható, hogy a **háromszög-szerűen ábrázolt testek** sémáinak *nincs köztük a nőnemet jelölő* ágyékháromszögekhez! Másik táblázatában a mongóliai sziklarajzok nőalakjait és a kínai piktogram változatokat vetette össze Novgorodova: ⁽¹¹⁶⁾

Az összefüggések jól láthatók, de hibás, — mert a mongóliai sziklarajzok jobbszélső rajza A kínai képletek sziklarajz vésetének nemét ágyékháromszög fejük jelöli, amely a kínai ’nő, anya’ piktogram alkotója. (L. Szekeres, No. 19.)

A mongóliai jobbszélső sziklarajz a kétágú, szarvszerű fejen lévő atyakeresztet hímneműt ábrázol! A mellette lévő sziklarajz alakja „napkarika-fejű”. *Feltételezhetően nőnemű* lehet, mert szépségét a

Napba nézéshez hasonítja, s a karjain díszek függnek alá....

Jobbról a harmadik mongóliai kőrajz azért fontos, mert a *sematikus rajz* szélső vonalai lábfejek ujjában végződnek. Igazolva a többi sematikus rajz tartalmát akkor is, ha a többi kőrajzon a lábfejek nincsenek megjelölve. A két pont az emléket jelöli.

A rajzoknak immár közös jellemzőjük, hogy csak annak az „*ősanyának*” teste *ágyékháromszög*, amelyiknek *a feje rombusz*. Háromszög fejűnek nincs háromszög-alakú teste. Ha a fej ágyékháromszög, a test már nem lehet az. **A** kőrajzok készítői jól ismerték az uráli nemek jelöléseit.

— A sávozás módszerét a Tom-menti sziklarajzoktól tudjuk követni. A bal oldali szarvas teste függőlegesen sávozott. Neme jelöletlen. A jobboldali szarvas tehát oldalán sávokba rajzolt ágyékháromszög rajzát látjuk. ⁽¹¹⁷⁾ Ily módon a testen jelölte a sziklarajz készítője a szarvas nőnemét:

A **szarvas** és a **farkas** *eredeti nevét*, feltehetően az ősvallásban betöltött szerepe okán tilos volt ki mondani. Helyette a legjellemzőbb külső megjelenésükkel különböztették meg nyelvünkön más állatoktól: **szarvas** (állat), **farkas** (állat).

Mert a szarvas rajzának megkülönböztetését más állatoktól a szarvak rajzai jelentik. Épp úgy, mint nyelvünkben is: **szarvas** (állat), és **farkas** (állat).

Egy nyílhegyfejű teknős sziklarajza a kései bronz, vagy korai vaskorból a mai Mongólia területén:

A teknős feje, az alsó páncél hosszanti meghosszabbított fővonalának nyílhegyében végződik. ⁽¹¹⁸⁾

A nyílhegyfej azt az *íjas népet* jelképezi, amelyet „*ősatyáink*” csulúti kőrajzán is látunk: ⁽¹¹⁹⁾

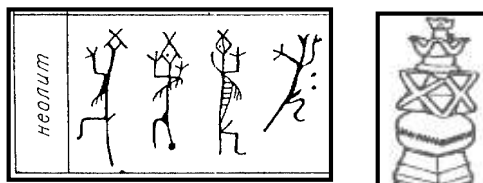
A fejükön kívül, mindig oldalnézetben vannak ábrázolva! Nemük bizonyítéka jól látható. Ülnek. Lombos ág, bot: a hatalom jelképe van kezükben. A balszélső szarvszerű fején atyakereszt van. Egyik karját feltartja (mintha fontos kijelentést tenne), a másik lombos ág. A mellette lévő feje nyílhegy; egyik kezében botot (és íjat?) tart, a vállán átvett másik botról lombos ág lóg alá. Valamilyen fegyveres vezető (atya) lehet. Tőle jobbra egy hímnemű, kettőzött-fejű ember ül. Fején egy harmadik kezét látunk. Széke egy (jogar?) gömbön áll. Két felemelt karja közt mérlegszerűen tartott lombos ág (?). Úgy tűnik, hogy gondolatait a fején lévő, „harmadik kéz” közvetíti. Bíró lehet.

A jobbszélen ülő hímnemű fején csúcsos, gombafej-szerű szőrmesapka van. Egy bot végén **jogar gömbje**, amiről egy (zsinegen?) kéz lóg alá. Varázslatos hatalma lehet. Táltos? ⁽¹²⁰⁾ — A rajzok alapján úgy látjuk, hogy **a bot a hatalom szimbolikus (és valóságos) jelképe**. A „széken” ülő testtartás, az ág és (vagy) bot, — hatalmi tisztséget jelent. A gömbről (jogarról?) lógó kéz (együtt) inkább a táltosra jellemző relikviák. De lehet, hogy a jogarral a cselekvő hatalmat jelképezi.

A kínai hímneműeknek (*uráli*) kör-alakú a fejük, és szemből vannak rajzolva. A bal szélső és a középső karja lombos ág, a hatalom jelképe? ⁽¹²²⁾ A középsőnek nincs feje:

Novgorodova az alábbi atyakereszt fejekkel ábrázolt „atyák” sziklarajzait a neolitikumba (új-kőkorb) keltezi. Az alábbi, bal oldali rajzokon (Novgorodova szerint) táncoló alakokat látunk: ⁽¹²³⁾

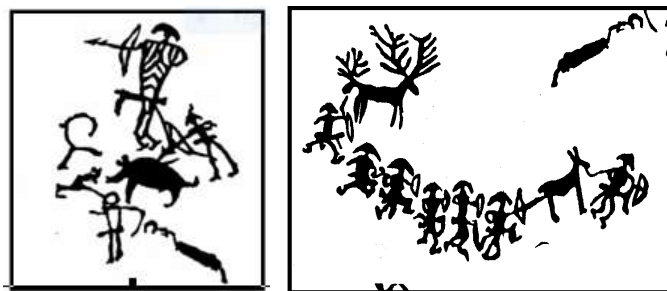
Véleményünk eltér. Hímneműek. Oldalnézetben ülnek. A szarvszerű fejükön atyakereszt van: X ; X ; X , ami a jobb szélső fejről hiányzik. (Kopjafáink „fejére” ma is atyakeresztet vésünk.)

Balról a második atya „széklába” jogar gömbjén áll, ami a hatalma jogát jelképezi. A jobbszélső fejének (a bal alsó rajz) csak szarvszerű elágazását látjuk, amelyre az atyakereszt illeszkedik:

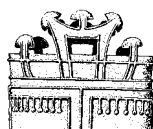

Ezek a sajátos fejek jelzik azt az *átalakuló ős-uráli műveltséget*, ahol a *szarvas szarvához* (a szarvas népénél?), az emberi fejek is hasonulnak.

A bronzkorban jelennek meg a csulúti sziklákon a „gombafejű íjászok” rajzai:

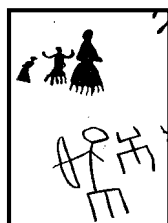

A jobboldali képen egy kétfejű szarvast látunk, amely előtt egy lovat (?) vezető „gombafejű” íjász után, még hat íjász katona vonul. A hun áldozati üstök peremén és fogantyúin a **gombafejű díszek** az **íjász katonák jelképei**. A két rajz alapján megállapíthatjuk, hogy egy-egy üst köré csoportosítva (beosztva?) főzték a közösen elfogyasztott ételeiket.

Erre utalhat az *’üstöl’* szavunk, ami a közös étel (sietős?) elkészítésére utal. Az üstben (az Ég szimbolikus másában) áldó (*áldozó*) ételt is főztek, amit szintén közösen fogyasztottak el. A cserépből készült kis üst változatokat az elhunytak sírjában is elhelyezték.

A „hun-korban” — egy kerekfejű, hímnemű íjás sematikus rajzát látjuk. Fölötte (középen) egy fel-tartott karokkal táncoló alak: ⁽¹²⁵⁾

A hímnemű ábrázolásokat összefoglalva megállapíthatjuk, hogy már a neolit korban atyakereszt fejekkel különböztették meg a nagytekintélyű „atyákat” a kerek fejű közrendűektől.

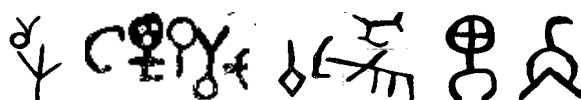
A bronzkorban tovább tagolódik a társadalom. Van, aki továbbra is csak kerekfejű, más gomba, vagy nyílhegyfejjel van ábrázolva. Megjelennek az első piktogramok, ideogrammák.

Hun-kori nomád szállásnak a kőrajza, amelynek részletén a N 'rét' (No. 22) ideogrammát látjuk. Körötte (a réten) legelésző állatok: ⁽¹²⁶⁾ A 'rét' ideogramma a legelésző állatok környezetét jelöli:

A hun feliratos rajz(ok) olyan rajz(ok)ból, piktogram(ok)ból, ideogrammá(k)ból álló alkotás(ok) Belső-Ázsiában, ahol a rajz(ok) és a piktogram(ok) egymást kiegészítő egységet alkot(nak). Sajátos színfoltja(i) a világ egyetemes írástörténetének! Amelyek később előfordulnak a hunok vonulásának területén. (L.: a *Žaman-Togaj* 21. kurgán csontlemezen lévő feliratos rajzot, valamint a koraavar *jutasi vadászóp* és a *homokrévi/mokrini csontrajz* feliratos rajzait.)

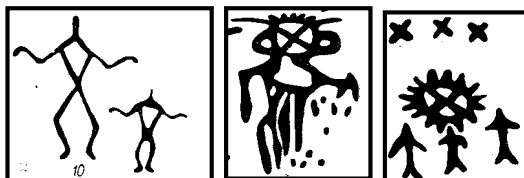
A hun-korban jelentek meg az alábbi ideogrammák és tamgák a mongóliai sziklákon: ⁽¹²⁷⁾

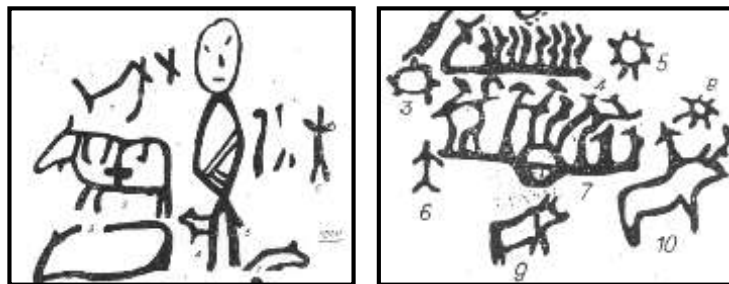
A bal szélén alul a Y 'šen > zsen-ge, zsen-dül' piktogram; tőle jobbra az O 'oldal' ideogramma. A jobbszárlén nyílhegy ékelődik egy körbe; mellette a föld fővonala az oldal piktogrammal van összekötve. De látjuk a rombuszt, valamint más olyan jeleket (tamgákat?) is, amelyek nem kerültek be a székely és az ótörök betűk rendszerébe.

A sziklavésetek készítői *szimbólum-összetételekkel* (ligatúrákkal) úgy közölték az utókornak mondanójukat, hogy a kora-kínai írástörténet ismerője egy részüket ma is megérti.

A Bajkáltól keletre, a Léna Oljokma mellékfolyója mentén feltárt legfontosabb kőrajzok ⁽¹²⁹⁾ szemléleti ábrázolás módja hasonló, vagy azonos az eddig megismert kőrajzokkal:

A balszélső képen ⁽¹³⁰⁾ az egyik nőnemű teste deltoid, a mellette lévőé ágyékháromszög. A középső képen a hímnemű alakot „fejébe rajzolt” atyakereszt jelöli, ⁽¹³¹⁾ nagy fülei vannak. De atyakereszt van a jobbszélső képen ⁽¹³²⁾ a napkarikában. A rajz szerint a Napot „Atya”-ként tisztelték, miként a Nap felett is három atyakereszt van. A Nap alatt három ember rajzát látjuk.

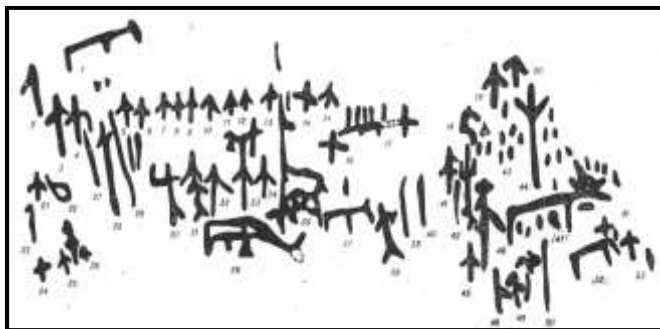

Az 'anya' rombuszfej nélküli rajzát látjuk a baloldali rajz közepén, ⁽¹³³⁾ ahol szemrevételezhetjük a kínai ku-wen és a székely 𠂔 'anya' piktogram előzményének korabeli képzetét. A szemben álló nőalak

hasának aljára rajzolt ágyékháromszög a székel ∇ 'anya' jellel azonos irányú, ami arra vall, hogy a kőrajz készítésének időpontjában már volt (a kínaival „rokon”) egyszerű piktográfiájuk. (L.: az ó-kínai 'nő, anya' piktogram történetét, No. 19. jelicikkemben.)

A jobboldali kép egy kőrajz részlete. ⁽¹³⁴⁾ Két csónakos csoportot ábrázol. Az alsó „csónakon” gombafejűeket (7. rajz). Tőlük balra egy teknőst (3. rajz), alatta egy embert (6. rajz), jobbra két napkarikát (5. és 8. rajz), alul két állatot (9. és 10. rajz), utóbbi hátán egy nyílhegy-fejű (?) emberrel.

— Az alábbi „felírtos kőrajz” ⁽¹³⁵⁾ bal-felső részén a $\uparrow$ 'folyó' (székely: 'jó') ideogrammát látjuk:

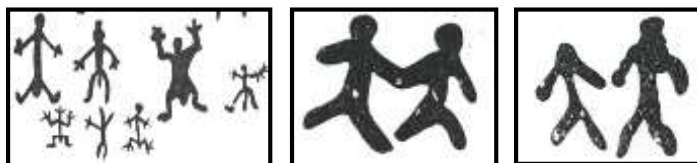
A $\uparrow$ „folyó” mentén hosszú sorban (vesszőkből álló) fiatal hajtasokat: $\uparrow$ — alattuk, a ritkás, füves pagonyban legelésző állatokat látunk. A sziklarajz jobboldalán egy tisztáson Υ „zsenge” (piktogrammal jelölt), zsendülő füvet, alatta egy hegyezett fülű, tátott szájú állatot (farkast, vagy kutyt?) látunk. A két rajzcsoport között |||| csónak (?) vagy kerítés van. A rajz készítésének idején már léteztek a teknős jelcsalád hun ideogrammái. Az ilyen típusú rajzok mind a **hun felírtos rajzok** közé tartoznak, s azért említem most, mert összefüggésben vannak a nemeket jelölő sziklarajzokkal.

Az alábbi képsorban emberalakokat látunk:

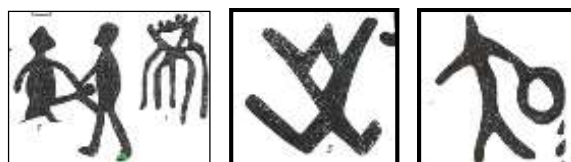
Balról az első képen ⁽¹³⁷⁾ kerekfejű hímneműek rajzát látjuk egy állattal. A második kép ⁽¹³⁸⁾ bal-felső részén a 'mu' (fa) kínai piktogramja, középen egy kerekfejű férfi rajza látható. A harmadikon ⁽¹³⁹⁾ szarvas-fejű, feltartott kezű, sámán (?) rajzának vésetét látjuk. A jobbszélső képen ⁽¹⁴⁰⁾ egy igen „beszédes” rajzot látunk: A **hímnemű pénisze egy kerek fej rajzába végződik. (!)** E rajzos kifejezés nyelvünkben *ma sem szorul magyarázatra*. Elég sűrűn használjuk. „Ékes bizonyítéka” az uráli „**kerek fej**” **történet**” hímnem jelölésének, és jelentésének!

Az Oljokma-menti ember-rajzok új-kőkori előzményei a csulúti sziklákról is ismeretesek:

A balszélső kőrajzon ⁽¹⁴¹⁾ ágyékháromszöggel rajzolt **szülő nőket** látunk. A guggoló, vagy szétterpesztett lábú (szülő) nők lába közt (többnyire) **ágyékháromszög van**. A lábak által bezárt, közbenső rész nincs sávozva. A középső képen két kerekfejű, hímnemű (gyerek?) fut, egymás kezét fogva; a jobbszélső képen egy nyílszerű ember mellett egy kerek fejű ember rajza. ⁽¹⁴²⁾

— Amint eddig is láttuk, a sziklarajzokon bonyolult tartalmakat is ki tudtak fejezni:

A baloldali képen hosszú hímvesszőjével egy rombuszfejű, nőnemű ember áll, mellette oldalnézetben egy kerekfejű férfi (a háta mögött soklábú (széttett-lábú?) ágyékháromszög szimbólummal.)⁽¹⁴³⁾ A két ember *nemi szerepe* fel van cserélve. Hímnemű homoszekszuálisok? Vagy más? (?) — amire a férfi háta mögött a sok széttett-lábú, *ágyékháromszöggel jelölt nőneműség* jelképe utal? A középső rajzon: rombuszsal jelölt vulva rajza.⁽¹⁴⁴⁾ A két láb felett, az ágyékháromszög helyén egy vulva rajza van. A hozzá tartozó ember nincs megrajzolva, mert itt csak a szétterpesztett láb és a vulva képezi a rajz tárgyát, amit személytelenül kínál mindenkinek. Egy ősi mesterség szimbóluma?

A jobboldali képen⁽¹⁴⁵⁾ egy ember fogja *balkezében pénisze kerek fej szimbólumát*, amelyről valamilyen folyadék csöpög...

— A **ku-wen** (kínai ó-képirás) **teknős piktogram** nőnemet jelző rombusz fejszimbóluma autentikus adatként őrzi egy „uráli ősnép” kultúrájának megjelenését a Sang (-Jin) kori ó-kínai szomszédságban, **amikor a kínai ó-képirásban** az állatok nemét (*fejszimbólummal*) jelölték. (Bai 1982. 63.)

De nem csak fejszimbólummal, mert erősen feltehető, hogy az Irbit-parti sziklarajz-emberpár nőneműjének *ágyékháromszöge* — előzménye a kínai **’nő, anya’** piktogramnak is. (L. Szekeres 2008, No. 19.) Miként előzményét bizonyítja a *csulúti rombuszfejű, ágyékháromszögű* nőneműt ábrázoló sziklarajz is.

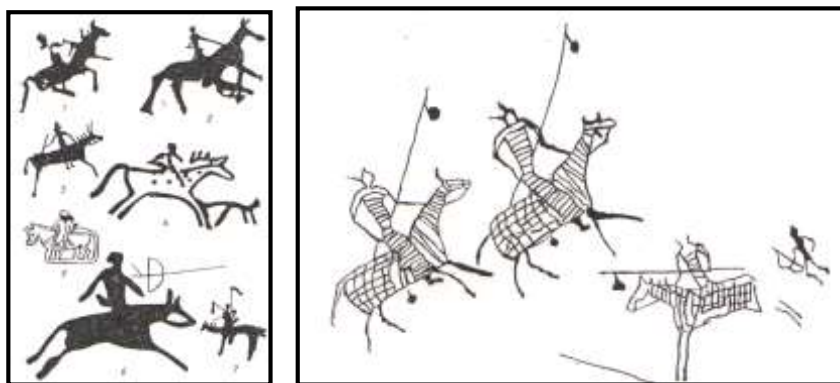
Mert a nőnemet jelző szimbólumok csak úgy juthattak el a *kínai ó-képirás* történetébe, hogy már a Csulúti (mongóliai) kőrajzokon is *uráli rombusz fejszimbólummal* és *ágyékháromszöggel* jelölték a nőnemet! A hímnemű embert pedig — *az uráli kultúrában ki nem mutatható* — „**atyakereszt fejjel**” is, ami **helyi eredetű fejlemény lehetett** a mai Mongólia és környezete területén, és az autochton lakosság hagyománya, vagy az ábrázolásmód helyi fejleménye lehetett. (L.: Novgorodova 1984. 48, 14., és 76, 25. rajzát.)

A **nőnemet jelző rombusz fejszimbólumokkal** és **ágyékháromszögekkel**, a hímnemet már **atyakereszt fejjel** is jelölt (csulúti) sziklarajz adatok **bizonyítják** a mai Mongólia egykori térségében azt az **etnikai-nyelvi változást**, amely végbement a helyi népesség, és a **rájuk telepedett „uráli” népesség** között oly módon, hogy az „**uráli fejszimbólumok népe**” műveltségével és fejlettebb, szervezettebb katonai képességével a *helyi népességet* asszimilálta.

Másképp az uráli nőnemet jelző rombusz fejszimbólum és az **ágyékháromszög** nem juthatott volna el a *kínai ó-képirásba*! Miként a kínai **’fu’** (anya) piktogram rajzának szemantikai előzményét is a csulúti atyák új-kőkori sziklarajz előzményeiben láthatjuk! (L. Szekeres 2008, No. 20.)

A **hunok** és **avarok távozásával**, az **uráli nemeket jelző szimbólumok használata** megszűnt, befejeződött Mongólia területén! Mert népük részenként *eltávozott*, mielőtt *megjelentek* később a Kárpát-medencében.

A **nőnemet jelző „uráli rombusz fejszimbólum” nem hagyományozódott** a területüket elfoglaló *ótürk*, majd *mongol nyelvű* népességre! A lovakon már kontyos-fejű (!) fegyveresek ülnek:

(L. Szekeres 2008, 109-110, s a többi sziklarajzot is.) Ez pedig arra utal, hogy szinte teljes népességcsere történt. Ami a *kulturális hagyományok csonkult átvételében* is megmutatkozott. S ez jól látható az ótörök írás, történeti összehasonlító jel és betűtörténetében is.

Mert pl. a **rombusz** — már nem a nőnem fejszimbólumaként, hanem (ponttal a közepén) a déli tájolású 'Nap' piktogrammá alakítva az ó-türk betűk η^1 (*nazális*) hangértékével van jelen. Az ó-türk 'onj' szó jelentése: (*Süden*) **déli**. (AlttGramm 321.) Bővebben: **No. 2.** jelcikkemben. Nincs köze a nőnem szimbólumaként a 'vulva' jelentéshez!

— „*In flagranti*” **bizonyítja**, hogy az *ázsiai hunok* nem lehettek **ős-törökök, sem** (proto)**mongolok!** Csak olyan „**uráli**” eredetű, **uráli nyelvű** nép, amely korának *fejlettebb őskultúrájával* és katonai demokráciában élő törzseinek **hadviselésével, más nyelvű, kultúrájú népeket folyamatosan** asszimilált.

Bizonyítja az **uráli himnem** kerekfej-szimbólumnak váltása (*cseréje*) az **atyakereszt** fejszimbólumokra, amely nem volt „uráli” eredetű! S mivel jelen van a későbbi ó-türk ábécékben: d^2 hangértékkel, — ezért helybéli eredetűnek kell tartanunk. Annál is inkább, mert később nincs jelen kínai 'fu : atya' piktogramból képzett betű az orhoni és a jenyiszeji ábécékben, amelyekből az „eltávozott” elődnépeink a Kárpát-medencében betűt képeztek. De — *mindkettő* jelen van a Nikolsburgi Ábécében!

— **Ezért hiányozhat** már a *mai magyarságból* — szinte teljesen, — **a finnugor népekre jellemző genetikai sajátosság!** **Ezért ismeretlen** (szinte teljesen) az **uráli himnem** kör-alakú fejszimbóluma!

Mert helyettük **itt vannak** az egykori kínai szomszédságból, a csulúti **atyakereszt** fejszimbólumok és a kínai > 'fu' (atya) piktogramok — a *székely kopjafák* fejrészen is:

— A **csulúti kőrajzok** rombusz és **atyakereszt** fejekkel jelölt rajzai már a korabeli társadalom fejlettségét és társadalmának differenciálódását is mutatják. Ülő (székelő) helyzetben ábrázolják az „atyákat”, akik különböző vezető pozíciókat tölthettek be. Kettő közülük olyan „*széken*” ül, amelynek egyik lába a **hatalmi jelvény gömbjén áll**. A nyílhegy-fejű kezében bot és íj van: A hatalom jelképe.

A jobbszélső sziklarajzon a *jogar gömbje* egy bot végződése! Épp úgy, mint a magyar uralkodók jogarának gömbje! — Erről a gömbről egy hullámvonal indul lefelé, amelynek alsó végződése: *egy kéz rajza*. S ezt összevethetjük **Kyryl Ryjik** 152-es tételszámú ⁽¹⁵⁷⁾ kínai 'fu' (atya) piktogram történetének levezetésével:

„Jobb kéz... mely egy botot (??) tart, amely feltehetőleg a hatalom jele (akár harchoz, akár fallikus szimbólumként, akár jogarként)...” — A bot és kéz rajzát Kyryl Ryjik *a* és *b*-vel jelölt rajzain látjuk:

A jogarak egy botból, és egyik végükhöz rögzített szimbólikus tárgyból álltak. (Részletesebben: Szekeres 2008, 106.)

A **székely kopjafák „fejér”** pedig — még ma is csulúti atyakereszt fejekkel jelöljük! (Bővebben: Szekeres 2008, 99 – 113) De előfordulnak a kínai > 'fu' (atya) piktogramok is, amikor az elhunyt fiatal korát is tudatni akarják.

2./ A mai Mongólia területére eljutott uráli népesség érintkezésbe került az ó-kínai földműves kultúrával. De az *eltérő földrajzi környezetben* és katonai *demokráciában* élő nomadizáló, — nem keveredett a kínai földművelő népességgel. Csak olyan javait és termékeit igyekezett többféle módon is megszerezni, amelyek életmódjában nem voltak elérhetők. Pl.: a hun-kori mongóliai sírokból talált kínai tükröket, stb.

A keleti irányú helyváltoztatásaik során más nyelvű és kultúrájú népekkel is érintkeztek. S mivel az *erősebb nomadizáló népekhez* mindig is csatlakoztak más nyelvű és kultúrájú (legyőzött) néprészek, — ez idővel nem csak antropológiai megjelenésüket változtatta meg.

Nyelvünkbe ekkor kerülhettek az „ismeretlen eredetű”, és a nem csuvasos jellegű *ó-türk* és a *mongol* szavak, amely utóbbiakat nyelvészeink közül többen is *ótörök közvetítésű mongol* szavaknak tartanak. De ez a feltevés az *uráli, nemeket jelző fejszimbólumok megjelenésével* — a mai Mongólia területén és földrajzi környezetében, — erősen kétségesse vált!

Mert a *nemeket jelző uráli fejszimbólumok* azzal is bizonyítják egyedi **nyelvi és kultúrtörténeti sajátosságukat**, hogy más nyelvcsaládok népeinél — **nem tudtak „meghonosodni!”**

Egyetlen *török, mongol, vagy iráni nyelvű népnél* sem ismeretesek a nőnemet jelző (rombusz) fejszimbólumaink!

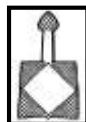
Az Árpád-kori Aranyosgerendi Református templom bejárati oszlopain — már együtt látjuk a *rombuszfejú nőalakokat* a Csulúti (mongóliai) kőrajzok atyáinak „*atyakereszt*” fejeivel!

S e nő és hímnemű jelölő fejszimbólumok — már önmagukban is bizonyítják a Kárpát-medencében ősmúltunk korábbi mongóliai és ős-kínai szomszédságú helyszínének történetét. Amelyekhez műveltségi adatokként „*csatlakoznak*” már a koraavar-korban nyelvünkön képzett betűk (a székely betűképzés előzményei), amelyek *piktogram/ideogramma előzményeit* már a *mongóliai feliratos kőrajzokon*, majd a *hunok, avarok és Árpád népe régészeti leletein is* keresve megtaláltam.

A **Kárpát-medencébe** a *nőnem* *rombusz fejszimbólum* jelölése az **ősi 'vulva'** rajzaként jutott el, és ismeretes ma is egyes területein. Miként a finneknél és észteknél is.

De mit is jelentenek nyelvünkön megnevezve a *nemeket jelölő ősuráli* szimbólumok?

A **nőnem fejszimbólum** jelölése a külső nemi szerv *rombusz* *rajza*. Vulva (pina) *jelentése van*, ahogy a Szeremlei sulyok (Hoppál Mihály: Jelképtár 241.) stilizált rajzán látjuk:

A **hímnem jelölése** az *Oljokma mentén még a kör alakú uráli* **pénisz fejszimbólum**, ahogy *in situ* látjuk az alábbi sziklarajzokon a bizonyítékait:

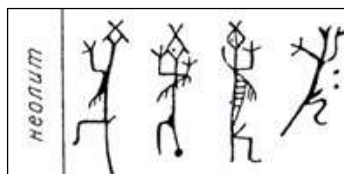

A baloldali sziklarajzon a *hímnemű ember pénisz* egy *kerek fej rajzában* végződik ⁽¹⁴⁰⁾.

„**Faszfej**” *szavunk* őrizheti ősi rajzának *megnevezését*. (Okladnyikov 1976, 180. 58. tábla, 3. rajz.)

A jobboldali képen ⁽¹⁴⁵⁾ a **bal kezében fogja hímnemének uráli péniszfej** jelölését egy fejnélküli ember, amelyről valamilyen folyadék csöpög... (Okladnyikov 1976, 132, 10. tábla, II. rajz.) Valami miatt a *fejét* vesztette... Erről is eszünkbe jut egy közmondásunk a bizonyos „*ész megálláról*”.

A **Kárpát-medencében** már alig ismert a *hímnem ősi, kerek fejjel* (a „pénisz” szimbólumával) *jelölése*, mert a pénisz-fej: jelölést a Csulúti kőrajzokon „*felváltották*” a már társadalmi tagozódást ki-fejező, „*atyakereszt*” fejek: — amelyek a korabeli társadalom vezető tisztségeit is jelölték:

De eljutott a Kárpát-medencébe helyette a csulúti **atyakereszt** és a kínai **fu** ('at' > „athy”) jelentésű piktogram is, amelynek a grafémája betűként annyit változott, hogy a kínai piktogram szárai felett lévő két vesszőt az atyakereszt *alsó és felső szára közé* helyezték (a Nikolsburgi Abécében):

 Vagy a Bolognai Rováslelkben az atyakereszt száraihoz merőlegesen rögzítve:

Úgy, hogy ne legyenek kívül az atyakereszt rajza vonalain!

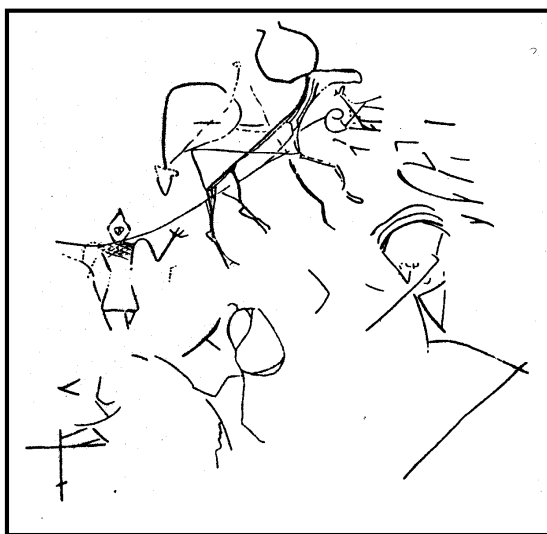
Vagy, az atyakereszt szárainak felső végéhez rögzítették korábban: — ahogy a koraavar (VII.

szd.) tárgyfeliratokon találkozunk a kínai piktogrammal. (L. Szekeres 2008, 205 – 214.) Később, a VIII–X. században a talaszvölgyi feliratokban (a IX. században pedig a Khumarai feliratban) is így látjuk. Ami jól mutatja a „koraavarok” (fehér hunok) átvonulásának egykori útvonalát.

A nőneműt jelölő *rombusz fej* Kárpát-medencei megjelenésének előzménye a dobrudzsai Murfatlár-ból ismeretes, amikor egy keresztény templomot, vagy kápolnát tártak fel 1957-ben, s annak falán rajzokat találtak⁽¹⁵²⁾ (Hans-Wilhelm Haussig: A rúnaleletek történelmi háttere 130.) A nőalak nemét a rajz készítője rombuszfejjel jelölte:

Időpontjáról csak különböző feltételezések léteznek, egész a 10. századig.

A murfatlari rajzmásolat baloldalán lévő rombuszfejű nőalaktól feljebb és jobbra, — *ágyékháromszöggel jelölt nőnemű szarvast* (?), alatta különböző bizonytalan rajzokat, vagy karcokat látunk. A jobb-oldalon valaminek szintén az ágyékháromszögét, a nőalak alatt egy nyílhegy koraavar típusú rajzát: <

A Kárpát-medencében az Árpád-kori **Aranyosgerendi református templom** bejáratának mindkét oldalának osztott oszlopain, a **felső sor** levéldíszei között, jobb és balszélről is *második* díszként *rombuszfejű nőalakokat* látunk:

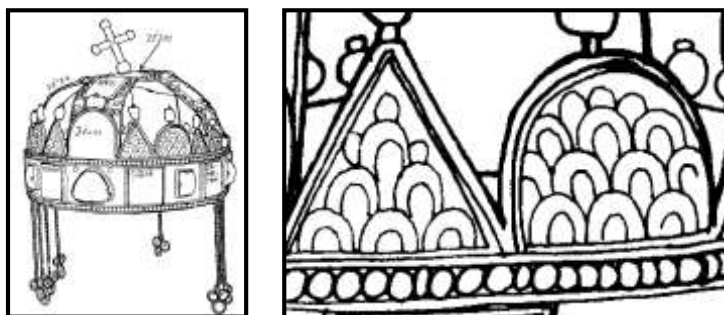

A templomba térő férfiak *jelöléseit* az alsó sor legbelső díszeként, *kínai 'X' atya ('fu')* piktogramok kétoldali jelöléseivel látjuk:

Amely kínai 'X' piktogramot grafémája egyezik a Nikolsburgi Ábécében is látható 'X' 'athy' (aty) piktogrammal, ahol az atyakereszt felett látható két vesszőt az atyakereszt alsó és felső szárai közé át-helyezték. De láthatjuk a koraavar tárgyfeliratokon az atyakereszt szárainak a felső végéhez rögzítve: 'X' — és a Bolognai Rovás emlékekben az atyakereszt száraihoz merőlegesen rögzítve: 'X' is.

— Csak a **Szent Korona abroncsának felső részén látjuk a kör (: félkör) alakú férfiak**, és (fordított) ágyékháromszögekkel jelölt **nők ősi szimbólumait**, amelyek váltakozó megjelenítésével a **magyarok, a magyarság**, — a teljes korona **Magyarországot (Hungáriát)**, — és a **magyarság** jogrendszerét is szimbolizálja:

Mert a Szent Korona: — nem „beavató korona”, hanem egy **SZERZŐDÉS MEGKÖTÉSÉNEK** jogalany szimbóluma! **MINDEN JOG FORRÁSA!** — amely a *nemeket szimbolizáló* magyarság, a magyar nemzet, és megválasztott uralkodója között kötött.

Ezért csak egyetlenes! — a **SZERZŐDÉS** ünnepélyes megkötése alkalmával lehet (lehetett!) az uralkodói megbízást megkapó fején!

Mert beavatni valakit, valakiket valamibe — akárhányszor lehet. A **SZERZŐDÉS** — két, vagy több egyén közös megegyezésén alapuló akaratnyilvánítása.

3./ Az ázsiai hun és ó-kínai kapcsolatoknak (csak) egyik — látványos és „perdöntő” bizonyítéka a Jin-kori (ku-wen) kínai ó-képirás nőnemű teknős piktogramjának rombuszfejjel jelölése, amely — vitathatatlan hitelességgel bizonyítja egy **uráli nyelvű**, *nemeket uráli fejszimbólumokkal* jelölő nép megjelenését a *korabeli kínai kultúra* szomszédságában. Mert **csak** és **csakis** az *uráli ősnyelvet* és *utódnyelveit beszélők* hagyományához, kulturájához kötődik.

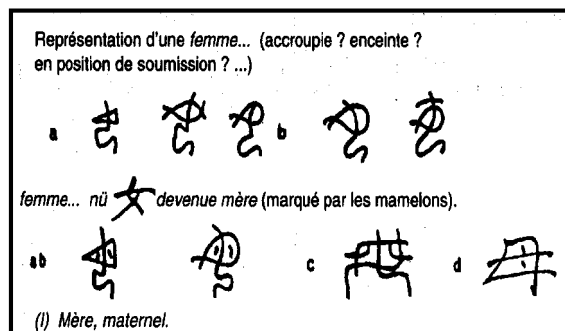
Az ó-kínai rombuszfejű (*nőnemű*) teknős piktogram felvetheti annak is a vizsgálandó (vizsgálható?) lehetőségét, hogy miként is jöhetett létre a kínai ó-képirás...? — Hány műveltség hatásaként...?

— **Mert:** „A teknőspáncélok csak a Sang-dinasztia idején jelentek meg.” (Keightley 1978, 8. oldal) Tehát, az „észak állataként” nevezett teknősök páncélján (L.: Szekeres 2008, 49) a jóscsont feliratok is csak a Sang-dinasztia idején jelentek meg. Korábban más állatok (lapocka) csontjaira vésték a jóscsont-feliratokat. S ha ez így van, akkor *más írástörténeti kapcsolatokat is lehet találni* a két korai kultúra között, amelyet írástörténeti szempontból vizsgáltam. Például:

Az **uráli, Irbit-parti sziklarajz** rombuszfejű nőalakjának (oldalnézetű) **✓ ágyékháromszög rajzából** a kínai 'nő, anya' piktogram rajza is jól levezethető. (L. No. 19. jelicikkemben.) Amelynek a kínai ó-képirás piktogrammá fejlődését a *közbülső* (mongóliai) *Csulúti kőrajzon* mutatom be, ahol a rombusz fej alatt a nőalak ágyékháromszögének nyomatékosan megjelenített rajzát látjuk:

Az ágyékháromszög rajza 𐰚 az ó-kínai írás történetében egy függőleges (alul meggörbített: „guggoló”) gerincvonalra került a kínai ’anya, nő’ képjel (piktogram) alkotásakor. A kínai piktogram alkotását Kyril Ryjik Nr. 11 a és ab rajzai, és Bernhard Karlgren 1957, No. 94. jelicke, — e két világhírű sinológus rajzaival mutatom be. L.: Kyril Ryjik Nr. 11 a és ab rajzait:

(Részletesen: Szekeres 2008, No. 19. 114-116.) „Ábrázolása egy nőnek...(guggoló? állapotos?) meg-alázkodás helyzetében?...” Jelentése („Mère, maternel”): ’anya, anyai’.

A székely betű kiegyenesített gerincvonalú piktogram előzményei koraavar régészeti leleteken is elő-kerültek: 𐰚 S ez arra utal, hogy a hunok és avarok már fa vesszőre rótták. (L: „A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése” c. tanulmányom táblázatában.) A székely írás akro-foniás ’a’ hangértékű betűje.

Az ótörök jelrendszerekbe már csak a másodlagos, egyszerűsített jelek ágyékháromszögei kerültek. Orhon: 𐰚 Jenyiszej: 𐰚 Hangértékük: **qī** és **iq**. Mivel ágyékszögükkel oldalirányban állnak, mint a hun (és kínai) ’anya’ piktogramján: 𐰚 → 𐰚 — nyilvánvaló, hogy az orhoni ótörök jelrendszer betűalkotója a kínai és hun piktogram rajzát a „gerincvonallal” egyszerűsítette. Jelentése: „qīrqīn Jungfrau || bakire” (fiatal nő, szűz) (AlttGramm) A jelek betűhangértéke: akrofoniás **qī**, és fordítottja: **iq**. A hangérték két hangzójának felcserélése az ótörök hangértékadás egyik sajátossága, amire más példa is van, pl.: **oq**, **qo**. A hangzók sorrendjének felcserélésével a betű (szótag) használati lehetősége bővült. Időrendben az egyik legrégebbi orhoni „Ел етмш (Билге атачым)” feliraton kétszer „qī”, egyszer „iq” hangértékkel látható.

Az ó-türk ágyékháromszögek: 𐰚 𐰚 csak a fiatal, szűz nőt jelölik, **nincs** 𐰚 „anya” jelentésük, mint a kínai piktográfiában és a Nikolsburgi Ábécében. Másodlagos, *romlott ó-türk átvétel* a hunoktól.

— Kyril Ryjik a 152-es tételszám alatt ⁽¹⁵⁷⁾ foglalkozik a ’fu’ (atya) piktogram történetével:

„Jobb kéz... amely egy botot (??) tart, amely feltehetőleg a hatalom jele (akár harchoz, akár fallikus szimbólumként, akár jogarként)...

FU: (I) Atya, atyai. (2) Korábbi generáció férfi családtagjainak elnevezése.”

A kínai 父 ’fu’ (atya) piktogram időrendi előzményének jelentéstartalmi ábrázolását a Csulúti szik-larajzokon látjuk, ahol az ülő helyzetben ábrázolt **atyákat**, **különböző méltóságokat jelölő fejekkel** és **leveles ágakkal**, **botokkal** és **jogar-gömbökkel** (!) látjuk:

Miként a székely (és magyar) *kopjafák fejrészén* a csulúti atyák atyakeresztrel jelölt fejeit: **X** — még ma is!

— A kínai szomszédságból hozott jelképrendszerek néhány ősi eleme még ma is ismeretes, amikor az *ősi fejszimbólumainknak, ágaknak, botoknak, jogar-gömböknek a pontos eredetét és jelentését* — már elfelejtettük.

De — felhasználták (felhasználják!) a kínai **X** 'fu' (anya) piktogramot annak a jelölésére is a kopjafán, ha nem „**anya korában**” halt meg a férfi, — mert akkor az atyakereszt alsó öbléből a vesszőt elhagyták (elhagyják): **X**

— Mert a kínai írástörténeti kultúrkörből magukkal hozott piktogramokból képzett betűk ismerete, az „*írásstudás*” a felkapott általánosítással szemben — nem volt teljesen általános, elterjedt és ismert. Az Árpád-korban csak a műveltebb, főként egyházi körökben ismerték.

Ha általánosan ismert lett volna, akkor nem létezne ennyi egymástól eltérő betűkkel is rendelkező ábécé! Csak jószerével: egy, amely általánosan ismert és *használt lett volna*.

A hun és kínai 'atyakereszt' piktogram: **X** ↔ **X** > **X** — az idősebb férfi, a hatalom jelképe volt.

— De, nem csak az uráli, nemeket jelző fejszimbólumok és „atyakeresztek”, hanem a kínai írástörténeti kultúrkörből származó piktogramok is bizonyítják népalkotó néprészeink régészeti leletein — egykor kínai szomszédságukat.

Mert a **kínai szomszédságból, a kínai írástörténeti kultúrkörből, népalkotó néprészeink** hozták el a kínai piktogramok ismeretét, — amelyekből már a koraavar kortól kezdődően, **először csak nyelvünk toldalékainak**, és piktogram előzménnyel nem rendelkező 'szer' szavunk hangjelöléseire képeztek betűket. Mert a hun alkotású ideogrammakon túlmenően csak néhány, a *lovas-nomád életmóddal kapcsolatos* néhány fontosabb fogalomnak volt ismert kínai piktogramja.

A régészeti leleteken előkerült kora és középvár-kori tárgyfeliratoktól lehet datálni a kínai piktogramokból és hun ideogrammakból nyelvünkön képzett betűk történetét.

— „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” c. tanulmányom táblázatában — könyvem (2008) jelicikk számozásainak rendjében — **No 1.** –től **No. 46**-ig jelölöm a **Nikolsburgi Ábécé** első fokon képzett betűinek és ligatúráinak a hun, koraavar és Árpád népe régészeti leletein megkeresett (és megtalált) hun eredetű ideogrammaikat és ó-kínai piktogram előzményeit. Amelyekből már a **koraavarok, majd a székelyek** is, többnyire akrofoniás (*szókezdő*) *hangértékű* betűket képeztek.

A **nyelvünkön történő betűképzést** a nyelvünkön olvasott piktogram jelentések szavaihoz (szótöve-ihéz) *kapcsolt toldalékaink hangjelölései* tették szükségessé, és olyan szavak írásának hangjelölései, amelyeknek nem volt piktogramjuk. Ezért kezdetben még „*vegyes rendszerűek*” (piktogram+betű(k)) voltak a *feliratok*, a néhány előkerült koraavar tárgyfelirat tanúsága szerint.

A hunok, koraavarok és Árpád népe régészeti leletein **csak kínai piktogramok és a teknős jelcsalád hun ideogrammai** vannak, amelyek mind az **őskínai szomszédságába** vezetnek.

A székely írás betűit a (ku-wen) ó-képirás átvett piktogramjaiból, és a hun alkotású „teknős jelcsalád” ideogrammaiból képzett betűk alkotják. Amelyek egy részét — a *hunok távozása után*, — az ó-türkök is felhasználták az *orhoni, jenyiszeji*, stb. *felirataik* betűinek képzésére. Szerencsénkre, — mert a *közösen felhasznált piktogramok betűképzéseinek* összehasonlításából fontos írástörténeti adatok állapíthatók meg.

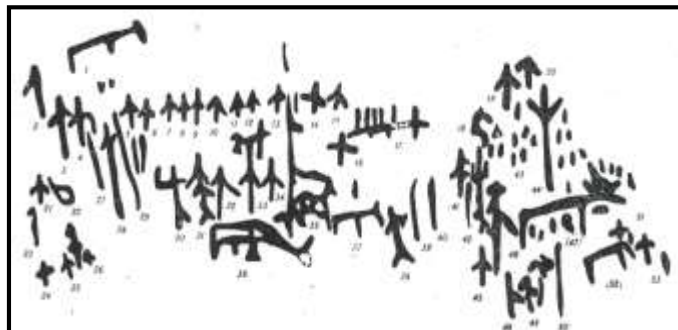
Ennél is érdekesebb, izgalmasabb, a protohun és a ku-wen (kínai ó-képirás) előzmények viszonya egymáshoz. Mert vannak olyan *kínai képjelek/piktogramok*, amelyek *feltehető előzményei* az ó-kínai államoktól északra, a **feliratos kőrajzok műveltségi világába** vezethetnek. Vagy ellenkezőleg: a *kínai ó-képirásba*. Csak egy közös és biztos támpontjuk van:

Mind a székely (és részben az ó-türk) írás betűinek piktogram előzményei!

— Ezért a **Mongólia** és földrajzi környezete területén megtalált „*feliratos kőrajzok*” alá, valamint a

hun kori keleti harcos ⁽²⁹⁶⁾ sírjában talált, és a jutasi ⁽³²⁵⁾ és a homokrév/mokrini koraavar „feliratos csont-rajzok” alá kigyűjtöm a **Nikolsburgi Ábécé**, könyvem (2008) jelicikkeiben (No.) sorszámozott betűk piktogram/ideogramma előzményeit, **kínai piktogram jelentésük magyar** (betűképző) szavaival. A nikolsburgi és korábbi hangértéküket aláhúzott félkövér betűkkel jelölöm.

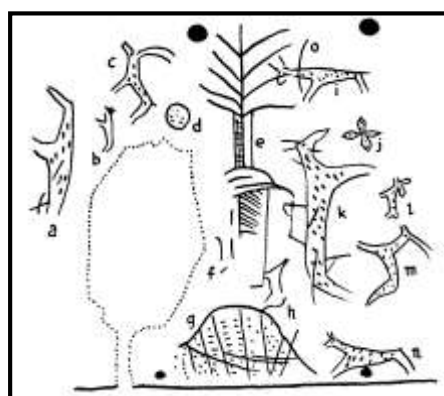
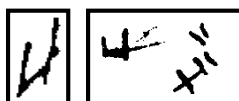
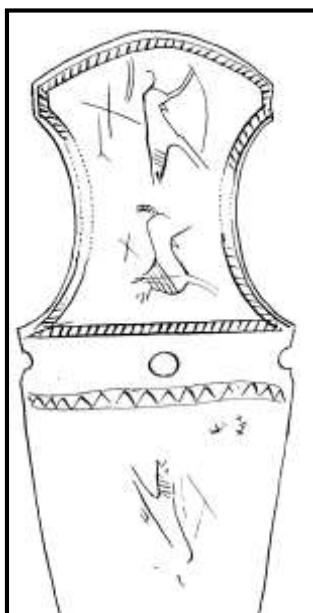
A **feliratos rajzok** ismertetéseitől eltekintek, mert könyvemben (2008) megkeresve olvashatók:

No. 3. 1 folyó(víz) jó piktogram; No. 8. ↑ cselőke > celőke ↔ csigle > cigle vessző piktogram; No. 30. Y šeng(e) > ženg(e), ženg(ül), stb. jelentésű piktogram.; No. 22. H rét piktogram.

No. 19. Az 4 anya piktogram; No. 3. 1 folyó(víz) jó piktogram; No. 10. ʌ > ʌ 'eg' (ég) piktogram. **Koraavar feliratos rajzok a Kárpát-medencében:**

No. 21. X eh piktogram; No. 22. H rét piktogram; No. 23. ʌ jég > (ʌ) gyeg piktogram

A feliratos kő és csontrajzok olyan sajátosságos, egyedi részei kultúránknak, amelyekben a felhasznált kínai piktogramok/ideogrammak jelentései meghatározzák korabeli rajzuk tartalmát. **Páratlanul sajátos adatai ősműveltségünk történetének! Az emberiség írás és kultúrtörténetének!**

Három koraavar-kori tárgyfelirat olvasata

A feliratokkal már könyvemben (2008) is foglalkoztam. Olyan feliratokat választottam, amelyek rajza ellenőrzött és jó állapotú, így a betűik rajzai nem képezhetik vita tárgyát. Vékony Gábor mindháromra — *ráfogott hangértékekkel* — olyan török nyelvű olvasatot közölt, amelyekkel több ok miatt sem tudtam egyetérteni. (L.: Szekeres 2008, 204 – 212) Ezért kezdtem foglalkozni a **székely** és az **ó-türk betűk** történetével, képzésével. A történeti összehasonlító jeltörténet módszerével.

Később a koraavar feliratok *olyan sajátosságait láttam meg*, amelyeket korábban nem, s amelyek **rámutatnak a koraavar betűképzések kezdeteire**. Arra, hogy a „szabálytalan ligatúrákban” a **piktogramok jobb oldali** (és alsó) **részéhez** csatlakoztatták a **betűket**: — **nyelvünk toldalékainak (!) sajátos jelöléseit**. Amelyek összefüggésben vannak az időszámításunk előtt, 220-tól kezdődő kínai írásreformokkal, a **fonetikai elemek megjelenésével a kínai írás történetében**.

Jang Hsziung 13 fejezetből, i.e. 53-tól — i. sz 18-ig alkotta meg a **Fang-jen** dialektológiai (kínai nyelvjárások) szótárát, amit követett Hszu Sen a **Suo-ven Csie-ce** fő művével i. u. 100-ban, amikor a mai modern kínai írás alapját fektette le.

Rendszerezte a **fogalmakat jelölő gyökjelek** (kulcsok) **mellé kerülő fonetikai elemeket**. Néhány mai, „modern példázatát” oszlopokba rendezve bemutatom. Felül vannak a **fogalomköröket jelölő gyökjelek**, alattuk vagy a jobboldalukon a **fonetikai elemek**:

A baloldali **első oszlop gyöke** az **'atya'** „fu” piktogramja, — alatta a „pá”, jelentése: 'papa, apuka'. A **második oszlop gyöke** a **'víz'** „suǐ” piktogramja, — alatta a „hui”, jelentése: 'utalni, pénzt átutalni'. Ez alatt a „hàn”, jelentése: 'veríték, izzadás'. A **harmadik oszlop gyöke** a **'hegy'** „sán” piktogramja, — alatta a „szui” jelentése: 'év' (kormeghatározásban). Ez alatt a „tǎo”, jelentése: 'sziget'. A **negyedik oszlop gyöke** a **'fű, növény'** „c'ǎo” piktogramja, — alatta az „í”, jelentése: 'művészet; alatta a „csjè”, jelentése: 'számlálószó (szakasz, rúd)'. Alatta a „kùng”, jelentése: 'összesen'. Alatta a „jà”, jelentése: 'rügy, bimbó'. Az **ötödik oszlop gyöke** a **'juh, birka'** „jáng” piktogramja, — alatta a „cs'á”, jelentése: 'hiányozni, különbség'. Alatta a „měi”, jelentése: 'szép, gyönyörű'. Alatta a „jáng” jelentése: 'támogatni, nevelni'. (A 'jáng' (birka, juh, stb.) fonetikai elemként más gyökjelekkel kombináltan sokszor előfordul!)

— Nagy Bálint (1989) kínai nyelvkönyvének gyökjelek, kulcsok szerinti írásjegytárában, a **mai modern kínai írás általam idézett „gyökjelek” jobboldalához és alá kerültek a fonetikai elemek**. Miként a **koraavar tárgyfeliratokon a kínai piktogramok magyar nyelvű jelentésinek szavaihoz, a nyelvünkön képzett, ligatúrásan illesztett betűk**: — **nyelvünk toldalékainak hangjelölései!**

S ekkor jöttem rá arra is, hogy a **székely írás betűinek ku-wen** (kínai ó-képirás) **piktogram előzményei, többnyire a modern kínai írás gyökjeleinek ó-képirás előzményei közé tartoztak!** Rámutatnak arra, hogy már a Han-kor előtt is fontos szerepet töltöttek be a **kínai kancelláriai írásokban, és a kínai-hun és avar kapcsolatokban!**

Mert a kora és középvavar-korú sírokból **előkerült tárgyfeliratokban, — miként a kínai gyökjelekhez** kapcsolták a **kínai fonetikai elemeket**, épp úgy kapcsolták a **kínai piktogramok** nyelvünkön megnevezett jelentések („gyökjel”) szavaihoz, a **nyelvünkön képzett betűket: nyelvünk toldalékainak hangjelöléseit!**

S ez rámutat az írástörténeti fejlődés folyamatában arra, hogy **kezdetben a nyelvünkön képzett betűket, csak nyelvünk toldalékainak hangjelöléseire képezték!** — s oly módon kapcsolták a fogalmak „gyökjeleit” jelölő piktogramokhoz, — mint a kínai írásreform után a **fogalmakat jelölő gyökjelek** (kulcsok) **mellé kerülő fonetikai elemeket!**

Ezek a kora és középvavar-kori „vegyes rendszerű” tárgyfeliratok **nyelvünk olyan legkorábbi nyelv-**

emlékei a Kárpát-medencében, amelyek viszonylag pontosan mutatják nyelvünk korabeli hangtörténetét.

A kunágotai ezüstkorsó felirata

Vékony Gábor olvasatainak erősen megnyilvánulnak „szakmai hiányosságai”, amikor minden törekvése arra irányul, hogy a koraavar feliratokat török nyelven olvassa el. Betűk piktogram előzményei fel sem merültek nála, mert megrögzött híve a koraavarok török nyelvűségének, s a betűk arámi eredetének. A jobboldali ligatúrára „N” jelentést fog rá, mivel nem talál rá olvasatot. A baloldali jelet helyesen véli „at” -nak, ami 'aty' szavunk t>ty-sülés előtti hangállapota. De Ő az ótörök 'at' (név) jelentésű szónak olvassa. Eszébe nem jut, hogy a nikolsburgi athy (aty) jel avar-kori változata is lehet. Amihez még hozzáolvas egy i/i hangértékű betűt is. Így Vékony olvasata: **N. ati** Vagyis: 'N (a) neve' (Nincs szándékom Vékony Gábor olvasatát minősíteni.)

A koraavar felirat két, egymástól jól elkülönített piktogramból áll. A jobboldali a 'vas' nyílhegy piktogramja (L.: No. 6.), amelyhez a jobboldali vonala alján egy kis ferde vessző, a 'd' betű sajátos szögű mellékvonala csatlakozik. A másik a kínai FU (atya, apa) piktogram koraavar változata, ahol a két vesszőt még nem az atyakereszt alsó és felső „vonalai” közé helyezték, mint a Nikolsburgi Ábécében: — hanem: az atyakereszt vonalainak felső végeihez rögzítették: (L.: No. 20.) Jóval korábban, mielőtt 'aty' szavunk t > ty hangváltozása megtörtént.

Az olvasat problémáját az okozta, hogy jobbról balra haladó írásnál mindig a betű baloldalához csatlakoztatták a ligatúra másik betűjét, a jól felismerhető részével. Itt pedig a 'd' betű (No. 2.) ferde vonala a 'vas' (nyílhegy) (No. 6.) piktogram jobboldali vonalához alul van csatlakoztatva! Ami a székely írásban teljesen szabálytalan, és Libisch Győző erősen kifogásolta:

$$\text{vas} + \text{d} = \text{vas}^{\text{d}}$$

S mivel a korai avarok (fehér hunok?) igen gyorsan jutottak el a kínai írástörténeti kultúrkör szomszédságából a Kárpátok előterébe és a Kárpát-medencébe, — keresni kezdtem a lehetséges okát annak, hogy miért a jobboldalon vannak a betűk ligatúráként a piktogramhoz csatlakoztatva. S így döbrentem rá egy újabb kínai írástörténeti sajátosságra a székely írás koraavar előzményében.

Tehát, nem csak azért van a 'd' betű ferde vonala a 'vas' piktogram jobboldali vonalának alsó részéhez csatlakoztatva, mert a baloldali vonalával egybeesett volna. Hanem azért, mert az írásreformok után a kínai írásban — főleg a gyökjelek alá és a jobboldalára kerültek a fonetikai elemek. Betűírásunk kezdeténél pedig toldalékoló nyelvünk toldalékai!

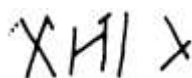
Tehát, a koraavar vegyes rendszerű feliratokban a kínai fonetikus jelekkel azonos módon vannak jelezve nyelvünk toldalékai! Esetünkben a Vasad (Vosud?) szó –d képzője, amely ma is létező településnév, s amely pusztá személynévből keletkezett magyar névadással:

„1138/1329: Wafadí szn. (MNY. 32: 131.) Az alapjául szolgáló személynév a m. vas fn. származéka.” (Kiss Lajos II. 738) A teljes felirat olvasata: **vasad at**

Az ozora-tótipusztai lelet edényfelirata

Vékony Gábor tárgyismertetése és olvasata könyvem (2008) 206 - 207. oldalán. Idézek belőle, mert az edényfeliratot is török nyelven olvasta el:

„A tótipusztai felirat (Garam, i. m. 7/2. kép, Garam átrajzolását szívességből személyesen ellenőrizhettem. Az általa rajzolt utolsó jel hiányos):” (Vékony)

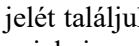

Az első jel jól láthatóan különválik a továbbiaktól. A következő jelek közül az első kettő világosan

olvasható.

Vékony Gábor: „Nos, a ✕ jel a nagyszentmiklósi írásban legfeljebb *b*-nek olvasható, ezt viszont nem egészíthetjük ki olyan szóra, amely mértéket jelölne.” Továbbá: „A kockajátékhoz használt X-jel bizonyosan *számot* jelöl! Mivel a tótipusztai edény feliratának első jelénél amúgy is mértéket várnánk, a jel olvasata '10' (a hangalakról alább).” Tehát **Vékony Gábor előre meghatározza, hogy milyen nyelvű jelentést vár, vagy akar adni a feliratnak:**

„A második minden keleti rovásíráshoz s, ill. a türk rovásírás *s*² jele, amely a nagyszentmiklósi és a kazáriai írásban az *s* egyedüli jeleként használatos.” *Továbbá:*

„A kazáriai és nagyszentmiklósi írásban a *γ* jelét találjuk formában. Igaz, egyes kazáriai feliratokon és a székely rovásírásban hasonló az *r* jele is, ez azonban a palatális és veláris ¹*r*² megkülönböztetésének az eredménye. Olyan írásban, amely az európaiak közül korainak számítható, bizonyosan nem volt meg ez a megkülönböztetés, hiszen az írás az arameus ábécé párthus változatára megy vissza — ott viszont ilyen különbségtétellel nem számíthatunk.” „A második jel egyik összetevőjét tehát *γ* hangértékkel olvashatjuk. A másik összetevő nem kérdéses. A jel a kazáriai és nagyszentmiklósi írásban (változataival együtt) az *i/i* jele.

A felirat részleges értelmezése tehát:

sīy

A *sīy* jól ismert török szó, amelynek jelentése: 'befér' (DTS 502; Clauson, EtDict. 804). Ez a jelentés meghatározza a felirat értelmezését. A különváló első jelnek kell jelölnie, a felirat utolsó jele pedig jelen idejű (aoristos) igeképző lehet.

Feliratunk olvasata a fentiek szerint:

'10' sīy^{at}

'10' fér bele'

A *sīy* ige ugyan ma nincs meg a csuvasban, de általános elterjedtsége miatt bizonyára megvolt régen a bolgár-török nyelvjárásokban. A *-t* jelenidő (praesens futurum) pedig világosan bolgár-török nyelvjárásra utal feliratunk esetében.

A '10' török neve *on*. Bolgár-török szövegben már ekkor számolhatunk a hosszú magánhangzó diftongizálódásával, ennek megfelelően alakot olvashatunk. A számnév után a mértékegység ugyan nincs kiírva, de ez nyilván annyira egyértelmű lehetett, hogy nem is volt szükség jelölésére. Erre látszik utalni, hogy a '10' jelentésű török szó később a bolgár-török nyelvekben mértékegységet jelöl, a Majakiban talált amfora-feliraton *von* kifejezést olvashatunk. A '20 von' ott nyilvánvalóan az amfora űrtartalmát jelöli.”

A tótipusztai ezüstedény felirata tehát (**Vékony Gábor** szerint):

 sīy^{at}

'10 (egység) fér bele'

S végül Vékony Gábor előítéletével „*megkoronázza*” olvasatát: „A tótipusztai felirat tehát az onogundurok hagyatéka, s nyelvük emlékét őrzi — ez a nyelv világosan bolgár-török volt.”

— **Vékony Gábor csűrés-csavarása után elmondhatjuk, hogy a feliratnak igen egyszerű, magyar nyelvű olvasata van.**

Odáig jól látta Vékony Gábor, hogy az első, jobboldali külön álló jel **megfelelne** a magyar 'b' betűnek. Csakhogy, — egy teljesen külön álló magányos jel nem lehet betű! — csak akkor, ha egy másik jelöletlen magánhangzóval szót alkot. S ez esetünkben csak az 'eb' lehet. Vagy az 'eb' piktogramja (L.: No. 21.), ahogy a jutasi vadászsípon a fejnélküli ebek *egyértelmű jelölésével* látható.

Kissé meg van kopva a jobboldali két vonala az piktogramnak, mert a jobbkezes felirat rovója a rovó eszközt kezdetben erősebben nyomta bele a vonalakat az edény anyagába, s a két vonal kereszteződése után már felengedte a rovó eszköz nyomását.

Második jel az s (sz) betű. (L.: No. 14.)

Harmadik a 'rét' (l. No. 22) akrofoniás *r* hangértékű, és az 'ij' (l. No. 26) akrofoniás 'i' hangértékű betűinek ligatúrája, ahol az 'i' betű jól felismerhető ferde vonalával csatlakozik az 'r' betű jobboldali függőleges vonalának felső végéhez. (!) Ez a ligatúrás csatlakoztatás — mai felfogásunk szerint

— szintén szabálytalan a székely írásban.

S itt jött ismét a felismerés: **A koraavar feliratban a kínai fonetikus jelekkel hasonló módon vannak jelölve nyelvünk toldalékai!** Esetünkben az 'r' betű **jobboldali függőleges vonalának** felső végén van ligatúrásan csatlakoztatva az 'i' hangértékű betű:

A ligatúra olvasata: **s^eri** (sz^eri). Ahol a betű jobboldali függőleges szárához csatlakoztatott **† 'i'** betű (L. No. 26.) ferde vonala nyelvünk helyhatározó toldaléka.

A '**szer**' szónak nem volt piktogramja, így nyelvünkön képzett betűkkel véste (véshette csak) a felirat készítője. S ez rámutat a koraavar betűképzés folyamatában arra, hogy **csak akkor használtak piktogramok helyett betűket**, amikor feltétlenül szükséges volt.

Negyedik az **✕ 'at'** (No. 20) avar piktogramja.

A teljes — piktogramokból és betűkből álló — „vegyes rendszerű” felirat olvasata:

eb sz^eri at

De lehetséges betűfeliratként is olvasni:

^eb sz ^eri ^at

Az eb szeri at — mai nyelvünkön: eb szeri aty

A felirat az edény tulajdonosának **eb szerhez tartozó at** (aty) nevét jelöli, ami tulajdon jelölés, vagy ajándékfelirat. A tótipusztai felirat valóban nagy jelentőségű. Nem köthető a bolgár-törökökhöz. Sőt: '**szer**' szavunk legkorábban olvasható előfordulása jelzi, hogy nagy jelentőséget tulajdonítottak az ebeknek, amint azt a **jutasi 125. avar sírból előkerült vadászsípon és a homokrév/mokrini csontrajson is látjuk.**

Településnévként is létezik: **Ebes** helység: 1332-7; *Ebes*. 1368: *Ebesfalwa*. Azonban: 1138/1329: *Ebus* szn. (Kiss Lajos I. 404)

A Kiskőrös-vágóhídi kehely talpán lévő rovásfelirat

Idézek Vékony Gábortól: „A kiskőrösi jeleket, ill. jelcsoportot korábban tamgának gondoltam, mint Vásáry István is, aki a Tihanyi téri kehely tamgájával vetette össze (Vásáry, i. m. 344). A kunágotai és tótipusztai feliratok tanúsága alapján azonban lehetőség nyílt arra, hogy a kiskőrösi jeleket is feliratként értelmezzük. A ligatúra többféle magyarázati lehetőséget is kínált, így két olvasati lehetőséget is számbavettem (Vékony, *Életünk* 1985-12, 1141), mindkettőt törölnünk kell, mert ezek az olvasatok a Garam által felfedezett jelnek a többihez kapcsolásával történtek. A kiskőrösi felirat:

Az első jelet mindeddig nem ismertük a Kárpát-medencei rovásfeliratokon. Szarvason azonban mellékvonalas változata az **f** jeleként volt meghatározható, ennek kapcsán valószínűsíteni lehetett, hogy az egy **p** jelből való újítás. Valóban ilyen a **p** jele a türk rovásírásban, s ugyanerre az alapformára vezethető vissza a székely írás **p** jele is, amelyet két mellékvonallal láttak el (Németh, MRovÍr. 28). **(Sicc!)**

Tudjuk, hogy ábécénk a párthus írásra vezethető vissza. Nos, jelünk az ívelt párthus **pē** (vö. Livšic, Parfjanskij alfavit, in: *Osnovy iranskogo jazykoznanija. Sredneiranskije jazyki*. Moskva 1981. 3. tábla, stb.) rovásíráshoz idomult, egyenes vonalú alakja. Vagyis a felirat első jelét **p**-nek olvashatjuk.”

„A második jel kétségtelenül ligatúra. Ennek egyik összetevője egy világosan felismerhető **a/ā**, a másikat pedig nem lehet mással összevetni, mint a Tótipusztán és Kunágotán is ismert **t** jobbra forgatott alakjával. Vagyis a kiskőrösi kehely jeleit a következőképpen olvashatjuk:

p ta/tā/at/āt

Noha a ligatúráknál az összekapcsolt betűk sorrendisége nem mindig jelent olvasati sorrendiséget is, mégis figyelembe kell vennünk, hogy a kiskőrösi felirat ligatúrájában **t** majd **a/ā** egymásutániség van. Ezért inkább egy **p ta/tā** olvasatát választanánk a feliratnak.” Továbbá:

„A Kiskörös-vágóhídi temető I. sírjában előkerült edény feliratának legvalószínűbb olvasata tehát:

P^uta 'Puta ~ Buta'

Hogy ez a *Puta* ~ *Buta* személynév összefüggne egy 'tevecsikó' jelentésű szóval (Németh, *Inschr.* 12, *Nsztmfelir.* 8), abban persze kételkednék. A *Bota* ~ *Bata* gyakori Árpád-kori személyneveink közé tartozik (Németh, *Acta Ling.* XXI, 16; Fehértói, i. m. 62), s valóban nem kizárt, hogy török eredetű, az etimológia kérdését azonban nyugodtan nyitva hagyhatjuk. Ennél fontosabb a név feltűnése Kiskörösön és Nagyszentmiklóson bizonyára többet jelenthet annál, mint hogy a név korábban is közkedvelt lehetett." (Vékony G.)

Vékony Gábor olvasata betűtörténeti szempontból is **lehetetlen**, amikor az ó-türk 𐰇 'p' betűből mellékvonalak hozzáadásával származtatja a székely 𐰇 'p' betűt. S ez rámutat az *egyetemes írástörténeti felkészültség olyan hiányára*, amikor a laikusok a saját gondolatvilágukban — **teljesen szabadon!** — a **legegyszerűbb „látványos megoldásokkal”** úgy alkotnak új betűrajzokat (grafémákat), hogy egy létező betű rajzához hozzáadnak, vagy elvesznek vonalakat, vonalrészeket.

— A kiskörösi rovásfelirat ismét vegyes rendszerű, mert piktogramok és betűk is vannak benne.

A felirat első jele a hun 𐰇 'víz' (folyóvíz), a székely hangértékadó: **jó** (folyó) (No. 3) ideogramma. A felirat készítője a 𐰇 'jó' (főnév) ideogrammával a melléknévi 'jo(v)' (jó) szó már **v** – nélküli azonos hangzását használta fel melléknévi 'jó' szavunk lejegyzésére. Vagy 'j' hangértékű betűt képzett **jó** szavunkból, s az 'ó' magánhangzót nem jelölte. (De akárhogy olvassuk, a 'jó' folyó és patakneveket és a hozzájuk kapcsolódó településneveket adó nép már a Kárpát-medencében élt.)

A második jel ligatúra, amelynek első összetevője egy **jobbra elforgatott** 𐰇 **at** (No. 20) **piktogram**, amely mind a három vizsgált feliratunkban jelen van.

A ligatúra másik összetevőjének függőleges „szára” azért olyan hosszú, hogy az 𐰇 'at' piktogram alsó részéhez (mint „gyökhöz”) csatolni lehessen toldalékként az 'a' hangértékű betűt:

𐰇 + 𐰇

A betű rajza egyezik a 𐰇 'čatal, tal' (ág, villa) (L. No. 55.) piktogramból képzett, véghangzó 'l' (L) hangértékű ó-török betűvel. (Mert a korabeli ó-türk nyelvben nem volt szókezdő 'l' hang.) Vékony *a/ä* hangértékkel olvassa, mint a szarvasi és nagyszentmiklósi 𐰇 betűt, amely (szerinte) a székely 𐰇 **t** hangértékű betű (No. 1.), tükörképe. (**Sicc!**)

Csakhogy, az ideogramma jelentésének megfelelő ó-türk 'tüz': „ot, oot Feuer || ates” (AlttGramm.) „mtü. s-ug. trkm. *öt* 'Feuer' ” (tűz). (Martti Räsänen) A 𐰇 piktogram **egyik jelentése sem felel meg** a Vékony Gábor adta hangértéknek.

A kínai ku-wen (ó-képirás) piktogram 𐰇 rajzának jelentése: Gabel (villa), egy faág „villás” elágazása. (Faulman) A piktogram jelentésének megfelel 'ág' szavunknak, amelyet a TESz vitatott eredetűnek tart. **Korabeli kezdőhangja** (akrofóniája): **a** (L. még No. 55. jelicikemet, ahol az ó-türk „tal Zweig || dal” (ág) (AlttGramm) alapján ó-türk hangértéke: véghangzó 'l'. Szókezdő 'l' hang még nem volt az ó-türk nyelvben.)

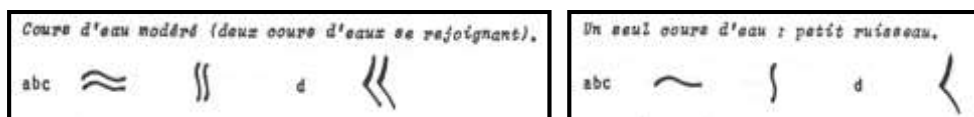
Eddig a tárgyfelirat olvasata: **j(ó) at+ a**-betű. **jó ata**. Ahol az 'at' piktogramhoz ligatúraként csatolt nyelvünk 'a' magánhangzó toldaléka: „— A m. *atya* szóvégi *a*-ja vagy kicsinyítő képző, vagy 3. sz. birtokos személyrag. A szó *ty* hangeleme magyar fejleménynek látszik.” (TESz)

— A < jel valóban kissé lejjebb van a többinél, ezért úgy tartják, hogy nyilvánvalóan korábban került a kehelyre. De miért van a többivel így is egy sorban? Lehetett volna az új feliratot a kehely talpán más helyre is vésni, de a jel tudatosan lett a felirathoz (betűként) felhasználva.

Vékony Gábor az ozora-tótipusztai lelet edényfelirat első 𐰇 jelére ráfogott 10-es szám megfelelésével 5-ös számjegynek tartja, — **teljesen laikusan!** A szarvasi és a nagyszentmiklósi feliratokban < **d** hangértéket adott az ó-türk betűként is létező jelnek.

Az orhoni és jenyiszeji ábécében **o, u** hangértékkel fordul elő! (L.: részletesen **No. 49.** jelicikemben.)

Kyryl Ryjik (327) „KUAJ” 𐰇 és „KÜAN” 𐰇 (328) jelicikkeiben az egy és két vonalból álló piktogramok jelentéseivel foglalkozik:

(327) „KUAJ 𐰚 Mérsékelt (mértékletes) vízfolyás (két vízfolyás, amelyek találkoznak. Néha sémaként használatos.” (A három már folyót jelent.)

(328) „KUAN 𐰚 Egyetlen vízfolyás: kis patak.”

A kehely talpára korábban vésett (karcolt) 𐰚 pictogram utal a kehely — mint ivóedény — folyadékokkal (vízzel, borral, stb.) kapcsolatos használatára. A 𐰚 'kis patak' pictogramból képzett betű 'd' hangértékének a Séd ('kis patakocska'), Érd — véghangzói felelnek meg, amelyek kicsinyítő képzők. Érd város (1240 k.: Erdu) neve az 'ér' -d képzős származéka. (Kiss Lajos)

Tehát a **szarvas-nagyszentmiklósi feliratokban** a 𐰚 d hangérték megfelel az ó-türk betűként is létező o, u hangértékű jelnek, mert a 'yulaq' (patakocska) szóközi u hangja, — de inkább a már rövidült 'ulak' változat akrofonija adja az u hangértéket, az 'oyluk', vagy 'oluk' (kis kanális, lefolyó) akrofonija pedig az o hangértéket. **Egyazon kínai pictogramból** az avar-korban nyelvünkön és ó-türk nyelven is képeztek hangértéket. De egymástól — sok ezer kilométerre!

A Kiskőrös-vágóhídi kehely talpán lévő rovásfelirat olvasata: j^o at-a^d, — mai nyelvünkön: Jó atyád. Olyan felirat lehet, amikor az ata (atyá) a gyermekének ajándékozta a kelyhét, s az ivóedény 𐰚 pictogram feliratát kiegészítette (kibővítette) ajándékozási feliratnak.

A három avar-kori tárgyfelirat írástörténeti összefoglalása

a./ Mindhárom felirat vegyes rendszerű, amelyekben a régészeti leleteken is részben megtalált kínai pictogramok és hun ideogrammak *magyar nyelvű* olvasatainak szavaihoz ligatúrásan „kapcsolt” betűkkel, — *nyelvünk toldalékaival* — vésték a tárgyakra a feliratok készítői az ily módon már pontosabban kifejezhető gondolataikat.

b./ Ha a közlendő tartalomhoz nem volt felhasználható pictogram, akkor (pl. a 'szeri' szót) — nyelvünkön képzett betűkkel rögzítette a felirat készítője. (L.: az ozora-tótipusztai lelet edényfeliratát.) De a „toldalékként” helyhatározó 'i' hangértékű betűt még úgy kötötte ligatúraként az 'r' betű bal oldali szárá fölé, — *mintha az még kínai fonetikai elem* (!) volna.

c./ A székely betűírás ligatúráitól eltérő jelölés sorrendiségének oka, hogy — miként a kínai írásban már a gyökjelek mellett vannak (jobbaldalon és alul is) a kiejtésüket segítő fonetikai elemek, — a koraavar tárgyfeliratokon a szavakat jelölő pictogramok/ideogrammak rajzaihoz hasonlóan kapcsolták agglutináló nyelvünk toldalékaiként képzett betűket.

d./ A kiskőrösi feliratban a *jobbaldalra elfordított* 'at' pictogram alsó részéhez kötötte ligatúraként rovója az 'a' hangértékű betűt, hogy a „villás alakú betű” jól felismerhető helyzetben maradjon. (L. még: Szekeres No. 55.)

e./ A pictogramokhoz („gyökökhöz”) nyelvünk toldalékaiként csatlakoztatott betűk, rámutatnak arra a kezdődő írástörténeti folyamatra, amikor a gondolatok pontosabb rögzítésére, a pictogramokhoz „kapcsolt” betűk (nyelvünk toldalékainak) képzését, már szükségesnek tartották gondolataik pontosabb jelölésére.

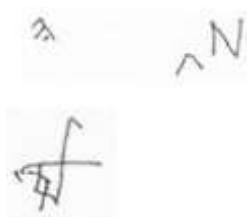
f./ A vegyes rendszerű feliratok jól mutatják a betűírásra történő átmenet történetének írástörténeti folyamatát. Látványosan bizonyítva ily módon is, hogy:

A székely és az ó-türk írásnak — *semmi, de semmi köze sincs* az **arámi típusú** írásokhoz!

A **hunok, koraavarok** és **Árpád népe régészeti leletein** ó-kínai (ku-wen) pictogramok és a nőnemű teknős világmodell pictogramból alkotott „teknős jelcsalád” ideogrammai vannak.

A **szarvas-nagyszentmiklósi feliratok betűinek képzése** és hangértékeik **nincsenek még történeti összehasonlító módon levezetve. Hiteles eredményekkel bizonyítva!** Miként a „kazáriai feliratok” betűinek sincs, mert több hangértéki *bizonytalanság* merült fel **az arámi származtatás idült téveszméje miatt!** Ezért pl.: A **szarvas-nagyszentmiklósi feliratoknak török és magyar nyelvű** olvasatai vannak.

A **benepusztai lelet szíjvégének feliratát** már Árpád népéhez tartozó feliratként határozták meg:

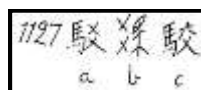
A három, egymástól jól elkülönített szóból álló felirat **IX. századi nyelvünkön** jól olvasható. A jobb-felső szó feliratának olvasata az **H** „r” betű későavar-kori (és *romlott-rajzú kazárai*) **N** „r” betűből, és *a ketté nem osztott* („koraavar típusú”), *véghangzó* **Λ** „s” *hangértékű* betűből áll. (L. Szekeres 2008, No. 6. jelicikemben.)

Olvasatuk: **“rs”**. Az **r**-betű előtt jelöletlen **‘e’** magánhangzó van. **‘Örs’** szavunk korabeli kiejtése: **‘ers’** volt, mert **‘ö’**-hang még nem létezett nyelvünkben! Csak az Árpád-kor végére vált egyre gyakoribbá, s lett általánossá az 1500-as években. L. korábbi előzményeit: „1164 *gungus* [gyüngyüs] > Jókait.” Vagy az **‘ers’** szavunkkal szókezdőként összevethető: **‘öcs’** szavunkat: „1200 k.: ? *Ecy hn.*” (Ecs ~ Ecsi helynév); „1284/1394: *Euchefaya sz. hn.*” (Öcsefaja) (TESz 3. 20) Még ma is: „Ecsém!”

A második szó a *ku-wen* **‘ló’** pictogramból képzett akrofonias **‘l’** hangértékű betű: **▲** (L.: No. 24. jelicikemben), — amely előtt szintén jelöletlen, kiejtést segítő **‘e’** magánhangzó van. Olvasata: **‘el’**.

„Örsnek” **‘el’**-je, „birodalma” volt. L.: „*äl s il Reich*” (birodalom) (AltGramm) Vagyis: „**Ers**” (> Örs) *korlátlan hatalommal bíró ember* (törzsfőnök?) volt.

Az alsó két jel: a koraavar típusú **✕** **‘at’** (>aty) pictogram (L.: No. 20. jelicikem), amelynek a baloldali vonalai közé a kínai, két azonos rajzrészéből álló: **✕** — nyelvünkben: **‘hóka’** (lósín) (L. No. 24) pictogramból képzett, már összevont rajzrészekből álló **✕** **‘h’** betű van illetve egy jelöletlen **‘a’** magánhangzóval. Olvasatuk: **at+ h^a**. (A IX. században feltehető, hogy **‘ty’**-hang sem volt nyelvünkben!) A kínai pictogram B. Karlgren, 1957. évi jelicikében: 1127 a—b * *pők / pāk / po* vegyes színű ló, barna és fehér:

A benepusztai szíjvég olvasata: **“rs ‘l ath^a**

A kínai *ku-wen* **▲** **‘ló’** pictogramból képzett **‘l’** betű, és a **✕** **‘hóka’** (lósín) pictogramból képzett **✕** **‘h’** betű nincs jelen a kazárai feliratokban, — de *ott látjuk mindkét betűt a Nikolsburgi Ábécében*. (Az **ATYHA** helységnévről bővebben: Kiss Lajos I. 174)

— **Ers** — nagy valószínűséggel a törzs nevét adó **Ers** (> Örs) haderejéhez tartozhatott.

A Somogyvári Bencés Apátság (1091) mosdó-kagylójának juh pictogram felirata:

A kép aláírása: „*Mosdó márványtöredéke mesterjeggyel.*” (Magyar Kálmán 1992, 315)

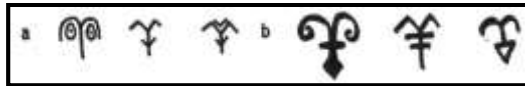
— A mosdónál lévő *‘juh pictogram’* nem (lehet) mesterjegy (!), mert több Árpád-kori templomunkban, több rajzváltozatában is előfordul a kínai *‘juh’* pictogram. (Az apátságot 1091-ben alapították, s akkor már állt a 60 méter hosszú templom.)

A szerzetesek Krisztus juhainak tekintették magukat, akik (piktogrammal jelölten) a mosdónál

gyakorolták megtisztulásuk erényét. Mert a „mosakodás: általában a test, vagy egy testrész vízzel történő megtisztítása; sajátos értelemben a vallásosság erényének cselekedete”. (Magyar Katolikus Lexikon) Ezért van a mosdó márvány kövébe vésve a 'juh' piktogram.

A romokat feltáró régészek és a kép aláírója sem ismerte a kínai írás átfogó történetét, így a 'juh' piktogram rajzát (rajzait) sem abból a korai korból, amikor a hunok átvették a kínai ó-képjeleket.

Kyryl Ryjik 1980. No. 25. jelcsoportjában a piktogram különböző rajzait látjuk:

A 'b' -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján ágyékháromszöget: a nőnem jelöléseit látjuk. „Jang **juh**, vagy kecske ábrázolása.” „**Juhfélék, kecskefélék: dāmavad, antilop, stb.**” (L.: a nikolsburgi: 'ent' betűt.) A rajzok (grafémák) egyszerűsítése az írások történetében egységes, egyetemes folyamat, melyben az írásjelek rögzítésének egyszerűsítésére törekedtek.

B. Karlgren 1957, No. „732. a—d *ziang / iang / j a n g juh, birka (Sī); kölcsönzés f. részére (Tso). b. Jin csont (E 886: 3), c. Jin csont (A 1: 12,4), d. Csou I (Inscr. 67).” „Az írásjegy egy rajz.”

Uráli, nemeket jelölő rajzrészeiktől és mellékvonalaiktól egyszerűsített rajzaikat látjuk a székel és az ó-türk jelrendszerekben. (L. Szekeres 2008. No. 35.)

A Vizsolyi Református templom a 13. században épült

Rendkívül nagy a jelentősége annak, hogy még az Árpád-korban is használatosak voltak kínai piktogramok. 1996-ban a Miskolci Bölcsész Egyesület Őstörténeti Konferenciáján meglátogattuk az Árpád-kori Vizsolyi Református Templomot is, amely 13. században épült szentélyének jobb oldali freskómaradványa alsó szélén rögtön megláttam a jobbra eldőlt 'juh' kínai piktogramját:

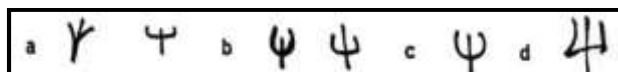

Valamint a mellékvonalától egyszerűsített változatát is, a jobboldali felvételen. A függőleges sorban elhelyezett 'juh' piktogramok a hívőket, mint juhok sokaságát jelképezik.

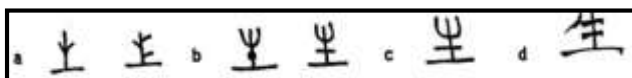
A **Vizsolyi Református Templomban** a palota jelképei fölötti **diadalív négy oldalán, az újjászületés jelképeként kínai 'šeng' piktogrammák vannak:**

A kínai írástörténetben a piktogram rajza két változatban fordul elő. Kyril Ryjik No. (81) SI (81) „Kis fűhajtás ábrázolása: legkisebb növényi séma.”

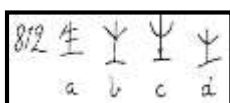

Kyril Ryjik No. (218) „SENG Kicsiny hajtás, amely kinő a földből: **alapvető sémája a születésnek és az életnek.**” A diadalíven az *újjászületés jelképeként* lett felhasználva!

Kyril Ryjiknél az **a**-val jelzett rajzok a ku-wen (rég, vagy ó-képirás) piktogramok.

B. Karlgren 1957, 812 **a—d**. *səng /sang / s e n g élő (élni) (Sī); terem [gyümölcsöt], **születni** (Sī); termény (Lunyü); friss, üde Továbbá: „**b**. Jin csont, **c**. Csou I, **d**. Csou I” (L. Szekeres 2008, No. 30. 134-138) **Bernhard Kalgren** 812. jelicikében az **a**-val a modern (mai) rajzát jelölte a piktogramoknak:

Utána következnek a legrégebbi Jin, majd azt követő korszakok írásmódjai. Amelyeket tanulmányaimban többnyire már nem idéztem, mert nem volt rá szükség. A hun átvételű székely és ó-türk betűk, többnyire a (legkorábbi) Jin-kori piktogramok közé tartoznak.

A Kassai Kőtár két szarkofágjának felirata.

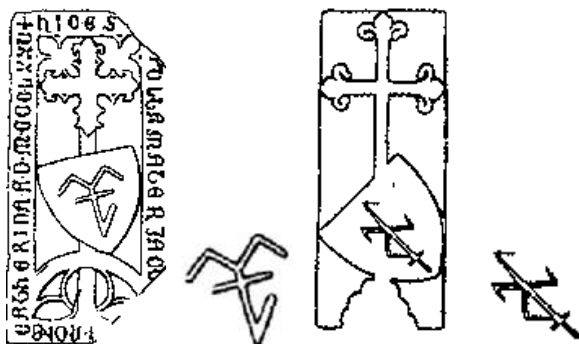
Mindkét csúcsos talpú magyar pajzsforma a XIII. században használatos. Oldalaik görbülete a tetejüknel kezdődik. A jobbra dőlt pajzsokon a díszes keresztek magas rangú (egyházi?) személyeket feltételeznek.

A **baloldali szarkofág** szélein a latin felirat hiányos. A tetején, az egyenlőszárú (Jeruzsálemi?) kereszt felett mintha 1065 évszám volna. (?)

A szarkofágok fedlapját a XII. századtól az elhunyt ábrázolásával díszítették. A pajzsban a **'juh'** piktogram alsó végéhez illesztett **'d'** betű (L.: No. 2.) mellékvonalával alkotott sajátos, koraavar mintájú ligatúrát. (Mandics 2010/I. 303.) A szarkofágfelirat olvasata: **juh** (piktogram) + **d** betű. **Juh(o)d**. Az **'o'** magánhangzó jelöletlen.

A piktogram függőleges fővonalához szögben csatlakozó két ferde vonalkát: **juh** a templomi falra festett változatokban, vagy kőbe vésve kiegyenesítették: **juh** Mert nem fába rótták, s így nem kellett a fa szálait ferdén metszeni. Ugyanezt látjuk B. Karlgren 'd', Csou I.-kori 'juh' rajzán, ahol a két ferde vonalkát a juh piktogram fővonalára, már két egyenes vonalként rajzolták: **juh** > **juh** Mert általános írástörténeti törvényszerűség (amit már oly sokszor leírtam), hogy a jelek, betűk (grafémák) rajzai mindig az egyszerűbben róható, írható formák felé fejlődnek. **Ez különösen jól látható a kínai piktográfia történetében!**

A keresztény hitben és szimbolikában Jézus a jó pásztor, a *juhok/bárányok* pedig **Jézus követői**. Az elhunytat Jézus követőjeként jelölték szarkofágja feliratában:

A bal oldali szarkofágfelirat még olyan koraavar típusú ligatúra, amikor a 'juh' piktogram alsó végéhez (mint szógyökhöz), — a nyelvünkön képzett 'd' betűt, nyelvünk toldalékként csatlakoztatták. Olvasata: **Juh** + (o)d> **Juhod**

A jobboldali szarkofágon (L.: Mandics 2010/I. 303.) a jobbra dőlt pajzson tulipános (?) kereszt áll.

A pajzson a ligatúrák felirat: **Y** **anya** (piktogram) Tőle jobbra (!!!): **X** **unk** (birtokos személyrag) jelentésű nikolsburgi betű. Olvasata: **Any** + **unk**. Jól látszik, hogy az 'anya' piktogram (L.: No.19. jelicikem) egyenes vonalát is felhasználták az 'unk' jel rajzához, amelynek a bal alsó „horga” alulról magába „zárja” az 'anya' piktogram ágyékháromszögét.

Szintén olyan koraavar típusú ligatúra, amikor az 'anya' piktogramhoz az 'vnc' (unk) hangértékű birtokos személyrag betűjét csatlakoztatták.

4./ A SZÉKELY ÍRÁS egyetlen hiteles ábécéje: a NIKOLSBURGI ÁBÉCÉ mert a betűk rajzával és akrofonias (szókezdő) hangértékükkel helyreállított (rekonstruált) piktogram előzményeik, rendre egybevetve, azonosíthatók a kínai írástörténet szakirodalmában (szakirodalmaiban) megkeresett piktogram/ideogramma előzményük átvételkori rajzával és jelentésével.

A Nikolsburgi Ábécében még a hangértékek latinbetűs írásmódjai is többnyire egyeznek (!) a kínai piktogram jelentések nyelvünkön megnevezett betűképző szavainak kezdőhangjaival, a tatárjárás után egységesített **kancelláriai írásunk** (1350-1450 közötti) hangjelöléseivel. S ezek az egyezések megállapíthatóvá teszik a hangértékek lejegyzésének időszakát. Ami arra is utal, hogy a Nikolsburgi Ábécé **összeállítója** (s a betűk hangértékeinek felülvizsgálója!), **még jól ismerte a kínai piktogramok és a hun teknős jelcsalád ideogrammainak nyelvünkön megnevezett jelentéseit.**

A **székely írás betűinek hun, koraavar és Árpád népe** régészeti leletein megtalált piktogram/ideogramma előzményeit „A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése” c. tanulmányom **hálós betűtörténeti táblázatban** foglaltam össze, könyvem (2008) jelicikkeiben levezetett **székely és ötörök betűk** történetének, betűképzésének (**No.**) sorszámai szerint.

Ha végignézzük a hálós táblázatban a Nikolsburgi Ábécé betűinek grafémáit, akkor **tényként állapíthatjuk meg**, hogy helyreállított piktogram - ideogramma előzményük egyeztetésén túlmenően, grafémáik a régészeti leleteken megtaláltakkal **egyeznek!**

Ezért **a Nikolsburgi Ábécé betűi jelentik a hitelességet**, amelyekhez képest minden változás — romlást, vagy rontást jelent! Ahogy részben már a Bolognai Rováslelkben, de főleg a Rudimentában látjuk.

A Nikolsburgi Ábécé több mint kétharmadának (!) (27 betűjének) piktogram és ideogramma előzményeit **régészeti leleteken is adatoltam**. Kezdve a piktogram-feliratos kő és csontrajzoktól, folytatva az ordoszi hun arany fejdísz négy ideogrammájától, az Árpád-kori templomokban eddig megtalált kínai 'juh' piktogramokig.

Az Aranyosgerendi Református Templom osztott oszlopaiba vésett **kínai 'atya' piktogramokig**, és az **ősuráli rombuszfejú nőalakokig**. Ezért a **székely írás előzményeit az arámi, kazáriai**, és bármely más írásokból származó betűk átvételével bizonygatni: — **Nélkülöz minden hiteles adatokra épülő írástörténeti tudományosságot!**

Ezért szükségesnek tartom a **Nikolsburgi Ábécé** előzményeként (és a romlások rontások miatt) a hálós betűtörténeti táblázatot a tanulmányomba bemásolni.

A székely írás előzményeinek hálós betűtörténeti táblázata:

I. oszlopában feltüntettem könyvemben (2008) a betűképzések jelicikkeinek sorszámaát, hogy az érdeklődők a székely betűk **hiteles betűtörténeti levezetéseit** jelicikkeimben, s a kínai írástörténeti szakirodalom idézett adatait is könnyen megtalálják. Idézett adataimat „szükségeitek szerint” is ellenőrizhessék.

II. oszlopában a „nikolsburgi” betűk piktogram, ideogramma előzményeit, s azok hun, koraavar és Árpád népe régészeti leleteiről bemásolt mását.

III. oszlopába írtam a **hunok, koraavarok és Árpád népe** régészeti leletein megtalált piktogramok, ideogrammak (kínai írástörténeti) szakirodalmukban egyeztetett jelentését.

IV. oszlopába megtalálásuk helyét és/vagy publikálását.

V. oszlopba a **Nikolsburgi Ábécéből** hangérték jelölésükkel (fonémájukkal) kimásolt betűk rajzát.

VI. oszlopban a sinológiai szakirodalomban piktogram/ideogramma előzményükkel egyeztetett jelentésük *magyar nyelvű szavának korabeli, hangértékképző írásmódját*.

VII. oszlopban jelentésük magyar szavából képzett *hangértékük (fonémájuk)* összevethető írásmódját a kiejtésüket segítő 'e' magánhangzókkal.

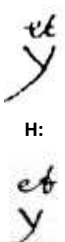
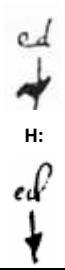
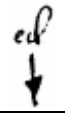
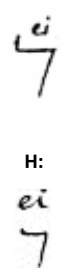
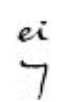
VIII. oszlopban a Nikolsburgi Ábécé betűjével összevetett Bolognai Rováslelő betűjének és hangérték jelölésének másolatát.

IX. oszlopban nyomtatott, latin betűs hangérték jelölését.

X. oszlopban a Rudimenta betűjének és H jelöléssel a hamburgi másolatának rajzát és hangérték jelölését.

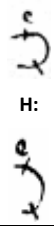
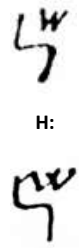
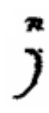
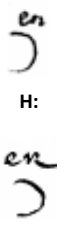
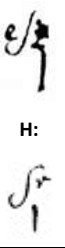
XI. oszlopban a Rudimenta betűjének hangérték jelölését.

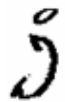
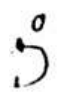
Adataikkal *autentikusan tudjuk végig kísérni a székely írás betűinek történetét piktogram/ideogramma előzményüktől betűképzésükig*, valamint a betűk romlását a Bolognai Rováslelőkben és a Rudimenta két másolatának ábécéjében, a betűk rajzának (grafémáinak) kicserélését.

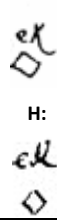
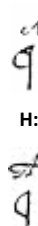
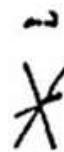
I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.
No.1.		(hun:) tűz	Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)		1240 k.: Tyzfa 1298: ? Thüzen	eth		et	 H: 	et
1.		tűz	Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)							
2.		(hun:) dél	Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)		1237–40: Dele szn. 1405 k.: del	ed		ed	 H: 	ed
			Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)							
3.		(hun:) (folyó)víz	Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)		1150 k./13–14. szd: Souyou 1213/1550 Beruchyo, stb.	ey		j	 H: 	ei
			Ordoszi hun koronadíszén (Szekeres 2008, 56-59)							

			Mongóliai feliratos kőrajzon (Okladnyikov 1976. 184, 62. tábla)							
			Žamantogaji hun feliratos csontrajzon. (Bóna 1993, 100.)							
4.		(hun:) észak								
			Ordoszi hun korona-dísz (Szekeres 2008, 56-59)							
			Homoród-karácsonyfalvi Felirat mindkét sorában! — de nem lett az ábécék része.		1490: ysak	i				
5.		(hun:) nyugat	Karl Faulmann 1880, 85-88. Kelet-Ázsiai Szélrózsák.		1493 k.: nywgyat-yanak (De: 1372 u./1448 k.: nywgon-nak 1372 u./1448 k.: nyugottak 1372 u./1448 k.: nyugol-mat-lan)	enŷ		onj		eni
6.		(kínai:) ék, nyíl-hegy	B. Karlgren 1957. No. 695b,d.		1300 k.: uof 1372-u./1448 k.: valfa-sok	f		s		es
		(hun:) felezett és egész	Hun csat-testeken (Bóna 1993, 150, 91.)							

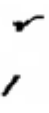
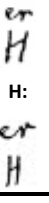
		nyílhegyek								
		Békéspovádi nyíl felezett nyílhegye	Vékony G. 1987, 106.							
8.		(kínai) fa rovásszű, vessző	B. Karlgren 1957. No. 349.	 	1796: Tzelőkékkel 1862: cziglevessző	ecz	 	ec	 H: ↑ cselőke	ecs
		Mongóliai feliratos kőrajzon (Okladnyikov 1976. 184, 62. tábla)								
		(hun)	Hun csat-testeken (Bóna 1993, 91.)							
9.		(kínai:) föld, mező, művelt föld	B. Karlgren 1957. No. 362.	 	1130-40/12-13. szd.: Felduar hn. 1495: fōdrql	f	 	f	 H: 	ef
			Hun csat-testen (Bóna 1993. 91, 92.)							
10.	 > 	(hun:) ég		 	1350: eget 1493 k.: Eeg 1541: Eghi (!)	egh	 	eg	 H: 	egg
	 		Žamantogaji (hun) feliratos csonton (Bóna 1993. 100.)							

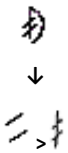
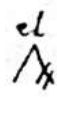
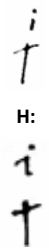
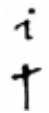
11.		(hun:) Egek			egek	e		e	 H: 	e
	 = 	(Árpád népe:)	Maros-gombás, honf.-kori sír, gyöngy-szemén							
12.		(hun:) üd-hely (menny, az üdvöz-ülés helye)			1372u./ 1448 k.: ewduez-eytew, ewdewf-leg	e w (ü)		eó	 H: 	w
13.		(hun:) nagy			1055: nogu 1067 k./ 1267: Nagke-reku 1312/1372: Nagthow	en		n	 H: 	en
		(kínai átvétel:) nagy	Bernhard Karlgren 1957, 1218i							
14.		(hun:) széles	K. Ryjik No. 54.: Teljes, egész, kiterjedés.		1181: Zeles 1222: Scelus 1314: Zylus	s		s	 H: 	ef f
		(kínai:) kiterjedés	Kyryl Ryjik 1980, No. 54							
15.	 (1)	(hun:) šeleš no-gyu egejü = šen-jü	Kínai krónika: A šan-jü szó jelentése: „nagy” és „széles”, mivel az ég, melyet jelképez, ilyen.”		1138/1329: Efu szn.; vfu szn., lfedi szn., 1416 u./ 1450 k.: ofi, 1526:	 = („us”)				

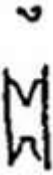
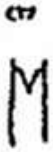
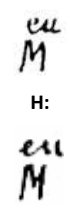
			(Németh 1940, 114.)		ewfeyők- nek					
			Бичикту-Бом Altaj VIII.-X. szd. (Türik Bitig)							
		(Árpád népe:)	Sarkeli kőrajz piktogrammák. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščer- bak után.)							
16.		(hun:) oldal			1347: ol- dolerdew 1372: oldaly	o		o	 H: 	o
			Hun-kori mongóliai sziklarajz. A. E. Nov-goro- dova 1975, 226.							
17.		(Árpád népe:) mell, elül (láb).	Marosgombás, honf.-kori sír gyöngyszemen.	 	1342: Melies 1372 u./ 1448: melyek- nek 1560 k.: előly	ely		elj	 H: 	eli
			Sarkeli kerámia töredéken. (M. Artamonov 1958, 75, 54. kép.							
		(kínai:) Nap	B. Karlgren 1957. No. 404.							
		(Árpád népe:) Nap	Marosgombás, honf.-kori sír gyöngyszemen.							

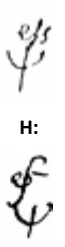
18.		(ku-wen: teknős kobak	Th. W. Danzel 1912. XXXV. tábla, 6.		1340: Kobak szn.	ek		ek	 H: 	eK
		(Árpád-kori:)	Aranyosgerendi Református Templom oszlopfőin.							
19.		(kínai:) anya, nő	Kyryl Ryjik 1980, No. 11a.		1181/128 8/ 1366/16. sz. ? : Ana 1300 k.: aniath 1372 u./ 1448 k.: Annja	a		a	 H: 	A
		(kora-avar:) anya	Kiskőrös — Órcsik tanya 89. sír. Erdélyi – Ráduly 2010. 24							
		(kora-avar:) anya	Kiskőrös — Órcsik tanya 89. sír. Erdélyi – Ráduly 2010. 24							
		(avarkor:) anya	Homokmégy- halom 102. sír. Vásáry 1972. Erdélyi – Ráduly 2010. 25							
		(Árpád népe:)	Sarkeli kőrajz piktogrammák. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščer- bak után.)							
		Any(a) pikto- gram + vnc ligatúrája	Kassai kőtárban szarkofágfelirat: Any+unk, vagy: Any+ánk Mandics 2010/I. kötet 303. old.							
20.		(hun?) atya, apa „atya-ke- reszt”	Csulúti sziklarajzok fejének atyaajelőlései.		1181: ? Atta 1350: atia	and (a + d betű liga- túrája)				
			Kišpeki hun csattesten							

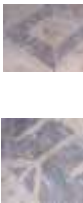
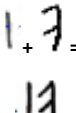
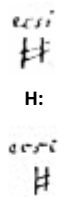
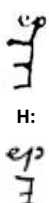
		(kora- avar:) atyake- reszt	Kiskőrös — Órcsik tanya 89. sír. Erdélyi – Ráduly 2010. 24							
		(Árpád népe:)	Maros- gombás, honf.-kori sír gyöngy-sze- mén.							
		(Árpád népe.)	Sarkeli kőrajz piktogrammák. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščer- bak után.)							
20.		(kínai: fu) atya	B. Karlgren 1957. No. 102.		1181: ? Atta 1350: atia (L.: bátya 1369: Bathya 1475 u.: Bathŷam)	athŷ		eti	 H: 	eti
		(Árpád népe:)	Sarkeli kőrajz piktogrammák. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščer- bak után.)							
		(Árpád népe:)	Maros- gombás, honf.-kori sír, gyöngy-sze- mén.							
		(Árpád- kori:)	Aranyos-ge- rendi Református Templom oszlopfőin.							
21.	 ↓ 	(kínai:) kutya	Kyriľ Ryjik No. 316.	 	1138/132 9: Ebedi 1372 u./1448: ebek 1397/141 6: ebefa	eb	 	eb	 H: 	eb
		(kora- avar:) eb	Jutasi avar temető 125. sír, vadász- sípon. (László							

			Gy, 1990, 123.)							
		(kora- avar:) eb	Homokrév/ mokrin temető (László Gy, 1990, 120.)							
		(Árpád népe:) eb	Maros- gombás, honf.-kori sír, gyöngy-sze- men							
22.		(kínai:) „távoli határvi- dék, mező”	B. Karlgren 1957, No. 842.		1210/127 1: Rethi 1225: rete 1291: Ryty	r		r		er
		(hun:) rét	Novgorodova 1984. Кочевье Бичигтын -ам -i kőrajzon.							
		(kora- avar:) rét	Jutasi avar temető 125. sír, vadász- sípon. (László Gy, 1990, 123.)							
23.		(kínai:) jég	B. Karlgren 1957, No. 899a.		1156: ? Jegu 1405 k.: leg 1416 u./1450 k.: iègi Heltai G.: 1566: gyegre, gyég Alsóőr 1989: gyeg, gyég (TESz)	eg				
		(hun?) jég	Mongóliai Хойт-Цэн хэрийн- агуй kőrajz.							
		(hun:) jég	Bóna 1993, 179 Nyaklác.							
		(kora- avar:) rét	Jutasi avar va- dász-							

		jég	sípon.							
44.		(székely:) 'n' és a 'gy' betű ligatúrája			Alsóőr 1989: gyeg, gyég	eng		eg	 H: 	egi
24.		(kínai ku-wen:) ló	Karl Faulmann 1880, 284.		1055: adluazu 1138/1329: Lougudi szn. 1236: lowaz 1395 k.: low	l		l	 H: 	el
		(hun:) Lébényi hun fésű. Bona 1993, 24, 21. kép.								
25.		(kínai:) vegyes színű [barna és fehér] (ló)	B. Karlgren 1957, No. 1127.		1211: Holdus szn. > 1709: hóka	eh		eh	 H: 	ah
		(kínai:) tarkán foltos ló	(B. Karlgren 1957, No. 1127.) Eric Grinstead 1972.							
26.		(kínai:) egy íj és egy kar rajza	B. Karlgren 1957, No. 887b., és		1372 u./ 1448 k.: yüet 1416 u./ 1450 k.: y 1490 k: ýiet 1538: iwij 1585: lyas	i		i	 H: 	i
		(kínai:) Húrral kapcsoltság	B. Karlgren 1957, No. 918b.							

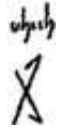
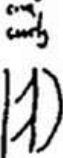
27.		(kínai:) üst	B. Karlgren 1957, No. 834h.		1395: ýft 1405 k.: wřth De: 1533: Ewst L. még: üsti: 1460: vsthy	v		u	 H: 	v
		(hun:)	Mongóliai „Дарви” (hun?) feliratban.							
		övveret üst pikto- gram díszszi- tése	Kyzylkaj- nartöbei hun sírban. (Bóna 1993, 99.)							
		Árpád népe.	Sarkeli kőrajz piktogrammák. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščer- bak után.)							
28.		(kínai:) Izomerő	Kyryl Ryjik 1980. No. 153c.		1138/132 9: Wasas szn. Wosas szn. 1300 k.: uof 1429: Vasgyuro szn.	ew		ew	 H: 	eu
		(hun:) Léva-Kál- vária- hegy, nyak-lán- con.	Bóna 1993, 80.							
29.		(kínai:) hegytetők magassá- gai.	L. C. Hop-kins 1881; Tai Tung: Liu Su Ku.		1093 k.: Vgmogos 1138/132 9 k.: Mo- gus szn. 1372 u./ 1448 k.: magas	m		m	 H: 	em
		Hegység, hegysé- gek lánca.	Kyryl Ryjik 1980. No. 285.							

		(hun:)	Regölyi hun karperec két végén. (Bona 1993, 18, 14. kép.							
			Csesztvei Árpád-kori katolikus templomban							
		Árpád népe.	Sarkeli kőrajz piktogrammak. Tryjarski 1985, 15. (A. M. Ščerbak után.)							
30.		(kínai:) SENG 'kis (fű)hajtás élő, sémája a születésnek'.	Kyriľ Ryjik 1980. No. 218.		1156 ? : sengeu 1456 k.: fengeketh 1561: zsöngék 1716: zsengeje	Is efch		esz eszy?	 H:	efs
		SHENG születni, terem (gyümölcsöt), fiatal, friss hajtás	B. Karlgren 1957, No. 812.							
		Mongóliai feliratos kőrajzon (Okladnyikov 1976. 184, 62. tábla								
		(kora-avar:) seng	Kiskőrös — Órcsik tanya 89. sír. Erdélyi – Ráduly 2010. 24							

		Diadal- íven: „az ujjá- születés jelképei”.	Vizsolyi Árpád- kori Református Templomban.							
31.		(kínai-) repülni.	B. Karlgren 1957, 579b Kyril Ryjik 1980. No. 45a,b.							
		Komá- rom- szent-pé- teri Bronz-ve- ret Piktog- ramjai	ELEINK 2003, 1. (Turguly Sán- dor)							
		hirtelen, egyszerre, egy csapásra + ½ szárny = (székely-) csap (a szárnyá- val)			1213: Chopov 1568: czápjón	ecz ech		..3 ?		ecsi
32.		(kínai-) toll, szár- nyak (székely-) pehely szárny = pehely	B. Karlgren 1958, No. 124.							
		Komá- rom- szentpé- teri Bronz-ve- ret piktog- ramjai	ELEINK 2003, 1. (Turguly Sán- dor)							
					1346: Pehul szn. 1349: ? Pehul 1460 k.: peleeh	ep		ep		ep

33.		(kínai:) toll, szárnyak, madarak, rovarszárny.	Kyryl Ryjik 1980, No. 27.							
	 1 + 羽 = 𦏧	(székely:) Rovar-szárny, csapkod a Szárnyával = zúg			1171: Zuga szn. 1296/1408: zugou 1372 u./1448 k.: zugnak 1519: zuggodnak	e3		e3	 H: 	eZ
34.		(kínai) fa rovás-vessző, vessző	B. Karlgren 1957. No. 349.							
	 ↓ + ↑ = 𠂔 ↕ > 𠂔	(kínai:) fa vesszők (székely:) fak			1055: fa 1273: Nyrfo 1338: Faa 1221/1550: Fas hn. fa+c = fac	ac		ak	 H: 	ak
35.		(kínai:) juhfélék, Kecskefélék antilop, stb.	Kyryl Ryjik 1980. No. 25.							
		(kínai:) juh	B. Karlgren 1957. No. 732.							
		(kínai:) antilop	Kyryl Ryjik 1980. No. 25.		1837: antilop = szóközi nt hangkapcsolata	ent		ent		ent
		(kínai:) Juh piktogrammák.	A Vizsolyi Árpád-kori Református Templomban.							

		(kínai:) Juh pik-tog-ram	A Somogyvári Bencés Apátság (1091) mosdó-kagylóján.							
		(kínai:) Juh pik-tog-ram és a d betű ligatúrája	Kassai Kőtarban szarkofágfelirat: Juh(o)d Mandics 2010/I. kötet 303. old.							
36.		(kínai:) ciklikus írás(jegy)	B. Karlgren 1957. No. 605.		...?	vnc				
			Mongóliai kőrajzon. <u>Bor-bala Obrusanszky</u> megosztotta <u>Батцэнгэл Рэнцэнгийн</u> bejegyzését. 2016. <u>augusztus 14., 23:15</u>							
		Any(a) pikto-gram + vnc ligatúrája	Kassai kőtarban szarkofág-felirat: Any-unk vagy: Any-ánk Mandics 2010/I. kötet 303. old.							
37.		(kínai:) ciklikus karakter	B. Karlgren 1957. No. 505b.		...?	v				
		kínai jóscson-ton	Kéki Béla 1971, 61. 102.							
38.		(kínai:) utódok (utána megy)	Karl Faulman 1880, 285.							tpru
		(székely:) utószó, utóírat			temporius, temperius: „a maga idején, alkalmas időben” (Finály Henrik)	tpr ⁹ (tprus)				tpru

39.		(kínai:) szem	Karl Faul-man 1880, 285.							
	  	em + p = emp			1067 k. /1267: Zemy szn. 1138/132 9: ? Zima szn. 1416 u./1466: zémec	emp		emb		amb
		(hon-fog- lalás-kor:) emp liga- túra	Harangozó Imre lelete Duna TV 2008. Rajz: Erdélyi I. Erdélyi – Ráduly 2010, 48							
40.		Rontott li- gatúra, mert: + ≠ 	Szekeres 2008, 146.			encz		enc3		
41.	 + = → 	(székely:) Két fele- zett cseelőke, vagy csi- gle-vessző ligatúrája.	Szekeres 2008, 146.		1275: Chygle (Kiss Lajos 1978, I/343.) 1829- 34/1842: cseelőke	ecech (ecsecs)				
42.		(székely:) Az 'n' és a 'cs' betű ligatúrája				encz ench				
43.		(székely:) 'z' és 't' betű ligatúrája				e3t				
43.		(székely:) 's' és 't' betű ligatúrája				eft				
45.	 + +	(székely:) 'c' és 'k' betűk li- gatú- rája:				ecz		ecz		

46.		(székely:) 'ny' és 'e' betű (ron- tott) liga- túrája		nye					

A Nikolsburgi Ábécé

A székely írásnak — amint a táblázatban is láthatjuk — **nincs! betűírás előzménye!** Csak a **hun** és **koraavar** „*feliratos rajzok*” folytatásait látjuk az Árpád-kori templomokban, így a Vizsolyi református templomban is a 'juh' pictogramját. A palota jelképei fölött lévő diadalíven, a kínai **šeng** *piktogramokat: az újjászületés jelképeit.* (L. Szekeres 2008, No. 30.)

A mássalhangzók hangértékének (fonémájának) jelölése mindhárom ábécében, többnyire a mássalhangzók elé írt, kiejtést segítő 'e' magánhangzóval történt. Miként ma is a mássalhangzók elé vagy után ejtett magánhangzókkal soroljuk fel mássalhangzóinkat. Azt hiszem, nem kell különösebben bizonyítanom, hogy *mai kiejtésüket meghatározza* hangértékük képzésének módja:

Zárhangok és zár-réshangok: **pé, té, ká, bé, dé, gé, gyé, tyé, csé, dzsé, cé, dzé.**

Nazálisok és folyékony hangok: **em, en, eny, el, er.**

Réshangok: **ef, vé, esz, zé, es, zsé, há, jé.**

A **Nikolsburgi Ábécében** nincs kiejtést segítő magánhangzója az **f** (s), **s** (sz), **r**, **l**, **m** mássalhangzók-nak. Ma ezeket az eléjük ejtett **e** magánhangzóval ejtjük. De miért a mássalhangzók elé ejtve (kötvé) írták a mássalhangzók többségében a kiejtést segítő **e** magánhangzót?

A **Nikolsburgi Ábécében** *tizenkét olyan* piktogram jelentést megnevező szó van, amelynek hangértéket adó mássalhangzója (fonémája) **e** magánhangzóval kezdődik (!), s ezek közül is a **No. 10. eg**, **No. 17. mely**, **No. 21. eb**, és a **szem** (+ **p** = **emp**) ligatúra az, ahol a hangértéket adó szóban a hangértékek előtt van a kiejtést segítő 'e' magánhangzó. Más esetekben utánuk.

A **Nikolsburgi Ábécé** összeállítója a latin ábécé alapján kezdte a betűket felsorolni. De — a felsorolásban „*egy csoportba*”, egymás mellé kerültek a ligatúrákban összevont, azonos hangokat jelölő betűk is:

Így kerültek egymás mellé a: **ech** (cs) és az 'encz, **ench** (ncs); a **ed** (d) és **and** ligatúra; az **ezt** és az **eft** ligatúra; a **eg** (gy) és az **eng** (ngy) ligatúra; a **ep** (p) és az **emp** (mp) ligatúra. A korábban még **esch** (š) hangértékkel használatos betűt az **f** (š) betűvel „párosította”. S ez **hitelesen bizonyítja**, hogy nyelvünkben a *hangértékadó šeng* (-e) szó szőkezdő hangjának változása *ženg*-re (L.: zsenge, zsendül) még nem fejeződött be véglegesen.

De csoportosított olyan hangértékű betűket is, **amelyek hangképzését hasonlónak vélte!** Így kerültek egy csoportba, egymás mellé a 'gy', 'ty', 'cs' hangok jelölése miatt a 𐰽 eg (gy), 𐰚 athy (aty) és az 𐰚 echech (ecsecs) (cs) hangot **ön maga ligatúrájaként** megduplázva jelölő (cs) betű! Mert az 𐰚 echech (ecsecs) *soha, sehol nem használatos, logikátlanul erőltetett ligatúra.* Ezért tette alkotója a 'gy', 'ty' betűk jelölése után! Miként az 𐰚 v ee (ö) és az 𐰚 e w (ü) magánhangzókat, és az 𐰚 ac (ak), 𐰚 vnc (unk~ünk) betűket is egymás mellé párosította. Ily módon is felhívta a figyelmet a nyelvünkben végbemenő ü > ö hangváltozásra! — és az ac (ak), vnc (unk~ünk) hangjelölések sajátosságaira. Mert a **Nikolsburgi Ábécének nem csak két 'k'** (𐰚 𐰚) hangértékű, de két 'a' hangértékű (𐰚 és az 𐰚 and), és két 'š' (𐰚 𐰚) hangot jelölő betűje is volt! A többi „nikolsburgi” sajátságot már nem is említve, amelyek a későbbi **romlott, rontott ábécékből** már hiányoznak.

S ezekből a „nikolsburgi” **hangjelölő sajátosságokból feltűnő módon kitűnik**, hogy az **ABC összeállítója** nyelvünk hangtörténeti változásait is jól ismerte! S ezt kifejezésre juttatta az **ABC betűinek, ligatúráinak** csoportosításában is!

— Egyetlen ó-türk ábécében nincsenek feltüntetve a mássalhangzók kiejtését segítő magánhangzók, mint a Nikolsburgi Ábécében, mert a magas, vagy mély hangrendjük határozza meg a magas vagy mély hangrendű mássalhangzókkal harmonizáló kapcsolataikat. Pedig *azonos írástörténeti kultúrkörben, rokoni kapcsolatban* vannak a székely írással. S e rokonság épp olyan, mint a nyelvek rokonsága:

„Most a nyelvrokonság definíciójaként elfogadott megfogalmazás az, hogy egymás rokonának akkor tekintünk két vagy több nyelvet, ha az egyes nyelvek részrendszerei és a közös alapnyelv között folyamatosság mutatható ki. Részrendszer alatt értendő a hangtan, az alaktan, a mondatn stb. A folyamatosság pedig azt jelenti, hogy például az egyik nyelv hangtörténete visszafelé ugyanoda vezet, ahova egy másik nyelv hangtörténete.” (Dr. Kozmács István) Ha azonos nyelvcsaládba tartoznak.

A nyelvrokonsággal párhuzamos módon definiálhatjuk az írástörténeti rokonság fogalmát is:

Két vagy több betűírás akkor rokona egymásnak, ha *betűik rendre azonos piktográfia azonos piktogramjaiból származnak*, és vannak közös írástörténeti sajátságaik.

S ez vonatkozik a székely és az ó-türk (s az ótörök) írások (rokoni) kapcsolatára is, mert:

„Egy ábécé betűinek származását nem csak betűinek piktogramma előzményű azonosítása határozza meg, hanem azok a közös jel és betűtörténeti sajátságaik is, amelyek a más piktográfiából származó ábécék írástörténeti kultúrkörtől is megkülönböztetik:

a./ Betűk piktogram előzményű rajzrészeinek egyszerűsítő elhagyása.

b./ Betűk piktogram előzményű rajzának kettéosztása (felezése).

c./ Tájolt jelentésű rajzrészek kiemelése az ó-kínai tájolt teknős piktogramjából.

d./ Betűk piktogram előzményű rajzrészeinek összevonása. (L. Szekeres István: „A történeti összehasonlító jeltörténet módszerének írástörténeti műveletei az ótörök és székely írás kutatásában” (Acta Historica Turuciensia 30. évf. 2. szám, 111-151)

A székely írás betűinek történetét levezetve láthattuk, hogy a székely és az ó-türk, ótörök írás sem tartozik az **arámi abjad (abzsád) típusú** írások közé, mert attól teljesen független, teljesen más történeti múltja van. A magánhangzók jelöletlensége sem az **arámi abjad (abzsád) típusú írás** sajátosságait követi.

Az egyező, azonos *kínai piktogramból/ideogramból képzett* székely és ó-türk betűknek azért *különböznek a hangértékeik*, mert a kínai jelentésüket megnevező ó-türk és magyar nyelvű szavak hangértékadó szökezdő hangjai (akrofoniái) is különböznek egymástól.

KIVÉTEL a nőnemű teknős piktogramjából származtatott három azonos hangértékű **székely és ó-türk betű**, amelyek piktogram előzményei, a **hun uralkodó: 𐰚 'šen-jü' ligatúrájának (tamgájának)** alkotói, mert a:

No. 13. 𐰚 'en' (< nagy); **No. 14.** 𐰚 'š/>s' (>s/sz < széles); **No. 10.** 𐰚 'eg' (< ég) **betűk piktogram előzményeiből**, hunkori nyelvünkön lett a 𐰚 ligatúra (**tamga**) 'šen-jü' rövidítése megalkotva:

Olvasata jobbról bal felé: — nagy, széles, ég, — **ismerősnek tűnt, mert:**

„A nagy šan-jü, kit az Ég emelt a trónra” — így címezteti magát Mao-tun ázsiai hun fejedelem abban

a levélben, melyben a kínai császárnak bejelentette birodalma megalapítását. Fia és trónutódja még fennhéjázóbb szavakkal beszélt magáról:

„A hiung-nu nép nagy šan-jü-je, akinek az Ég és a Föld adott életet, és akit a Nap és a Hold helyezett méltóságába.” A šan-jü az egész mindenség akaratából, legteljesebb támogatásával uralkodik a Földön. Alattvalói előtt, mint az Ég fia, mint az Ég hasonmása jelenik meg.

Egy kínai feljegyzés szerint az ázsiai hunok fejedelmüket az „**Ég fiának**” hívták s fejedelmi címének, a **šan-jü** szónak is tulajdonképpen az a jelentése, hogy „nagy” és „széles”, mivel az *ég*, melyet jelképez, ilyen. Az istenkegyelmiség tana a következő századokban sem vesztett erejéből. „*En az istenhez hasonlatos égi szülött türk Bilge kagán...*” — olvassuk az egyik orkhoni türk feliraton.”⁽⁹²⁾

A **TESZ** segítségével helyreállíthatjuk a hun uralkodó kínai feljegyzés szerinti megnevezését. Ehhez a következő adataink vannak:

No. 13. jelicikkemben. **nogyu** (nagy) (vö. „1055: ac pofta *nogu* azah fehe rea”);

No. 14. jelicikkemben a *šel₃ (szél) > **šelš** (széles), és az orkhoni ó-türk: | š⁰/s⁰ (sz) betű hangértékének levezetését. Az orkhoni ó-türk feliratokban | š⁰ hangértékkel **szóvégeken fordul elő**, (például az „Eletmiš Yabgu (Bilge atačim)” 716 (728?) feliratban), mert a hangértékadó szó szókezdő hangja változásban volt még š –ről s (sz)-re.

Miként nálunk is a Bolognai Rovásemlékben, a *Kolos, Ambrus, Dénes* szóvégi ʃ š hangértékű betűje. Mert a hangértékadó szavának, a ʃ *šeng*-nek szókezdő hangja is változásban volt ʃ *ženg*-re.

No. 10. jelicikkemben foglalkozom a hangértékadó *säŋe > **äge** > **ég** szavunkal. Ez utóbbi szóhoz csatlakozik a szóvégi **ü** (egű), ami a korabeli **äge** (ege?) szóvégi **e** magánhangzója után csak **jü** lehetett. (Vö.: erö → erejű)

A felbontott ʃ **tamga** (rekonstruált) olvasata jobbról balra: **nogyu šeleš egejü**. Eltérés a šan ~ šen — a ~ e magánhangzónál jelentkezik. Ha a régi kínai írás hangjelölésére (és latinbetűs átírásra) gondolunk, akkor jelentéktelen. A **šen-jü** a helyes rövidítés (szóösszevonások) szóalakja.

A „*nogyu šeles*” szavak akrofoniája (szókezdő hangja) és a *-jü* végződés előreveti lehetőségét, hogy összevonásról, rövidítésről van szó. Olyan ősi rövidítésről, amely katonai rendfokozatainknál ma is ismeretes: hadnagy = hgy.; főhadnagy = fhgy.; őrnagy = ögy.; stb.

Ha a rövidítendő két szó összetételéből áll, az első szó akrofoniája és a második szó véghangzója (zárhangja) adja a szó rövidítését: had-nagy = hgy. Amennyiben a fogalom több szó összetételéből áll, úgy a közbenső szó (szavak) akrofoniája és az utolsó szó véghangzója (zárhangja) is megjelenik a rövidítésben: fő-had-nagy = fhgy.

A **šen-jü** rövidítés szórendjéből látjuk: a **tamga** középső | 'széles' ideogramma/piktogramja adja a titulus első, 'széles' szavát, ami jelzője az *Égnek* és a *Földnek*. Jobboldalon a ʃ 'nagy', baloldalon az 'Ég' ideogramma van. („Nagy Ég!”) szólásunk (megszólításunk) **régmúltunk történelmi mélységeiben** rejtí gyökereit!)

A szavak hangtörténetének korabeli hangalakjaiban és szórendjében is rekonstruált tamga a „**šeleš nogyu ägejü**” (vagy: „šeleš **nogy-egejü**”) **rövidítése**, összevonása: **šen-jü** lehetett.

A Nikolsburgi Abécében a jelölése latin betűkkel: 'us', ami az *üs* > ('ős') szavunk korabeli hangalakjának egyik rögzítése. L.: **Ös**: 1138/1329: *ʋfu* (üsu) szn.; 1198: *ʋf* ded (üsd ed); 1395 k.: *dedeuʒ* (dédeüs); 1649: *üstöl*. Az 'ö'-hang az 1500-as években kezdett nyelvünkben elterjedni. Addig nem létezett.

A székelyek a *hun fejedelmet* ösüknek tekintették. Ezért van a tamgája 'üs' (ös) szóval megnevezve.

A Németh Gyula által a hun fejedelemnek nyelvünkön közzétett kínai „*nagy*” és „*széles*”, mivel az *ég* ilyen jelentéséből a **šen-jü** megnevezést **egyetlen más nyelven nem lehet levezetni!** — Csak a mi nyelvünkön!

A magas hangrendű 'šen-jü' -ből **nj** > **ñ** (ny) hasonulással keletkezett 'senyü' > 'sényő' > 'senye' típusú helyneveinket Kiss Lajos⁽⁹⁴⁾ tévesen (!) a Semjén, Simon személynevekre vezeti vissza, amit nem tudunk elfogadni, mert a korai adatokban a két helynévtípus és írásmódja jól elkülöníthető.

A 'šen-jü' -ből képzett: — **Sényő** 1164: *Seneu*; **Sénye** 1138/1329: *Sene*, 1429: *Senye*; **Bajánsenye** 1428: *Senyehaza*; **Sajósenye** 1312 k.: *Sene*; **Zsenye** 1237/1443: *Senny*; de 1117 k.: *Seene* szn. (Korai latinbetűs írásunkban az **ñ** (ny) hangot még többnyire **n** betűvel, a **j** hangot **i**, **y** betűkkel jelöltük.)

A Semjén-ből: — **Semjén** 1280: *Semlyén* (modernizált alak), 1318: *kyssymien*, 1332–7: *Semyan*, *Semyen*; **Semjénháza** 1420: *Semyenhaza*, de 1373: *Semyenfeulde*; **Érsemjén** 1604: *Eersemien*; **Kál-**

lósemjén 1549: Kallo Semien; **Kemenessömjén** 1331: Semyen; **Kérsemjén** 1252: Symjan; **Rábasömjén** 1259–73: Semyan; **Selyemcsuk** 1237–40: Semyansuka, de 1216/1225: Semian; **Siménfalva** 1567: Sijmijenffalwa; **Vértessomló** 1326/1327/1383: ? Semlyenfelde.

Ezekből a Semjén nevekből az említett helységneveket levezetni nem lehet!

— Betűként a 𐰽 'šen-jü' *ligatúra* (**tamga**) csak akrofonias 'š' hangértékű lehet.

5./ Tőkei Ferenc a kínai filozófia keretében foglalkozott a „Hung-fan” -nal. ⁽⁷⁷⁾

„A Su king hitelesnek tartott fejezetei közül a legérdekesebb a Hung-fan (A nagy szabály) című, amelyet sokan a legrégebb kínai filozófiai traktátusnak tartanak.

Henri Maspero az i.e. VIII. századra teszi (La Chine antique. Páris 1955, 362), mások, például Feng Ju-lan, a Csou-kor végére (Fung Ju-lan, A history of Chinese Philosophy I. 1953. 159-163). E nagy véleményeltérés oka az, hogy a műnek egyfelől igen archaikus a nyelvezete, (Karlgrén is hiteles fejezetnek tartja), másfelől meglehetősen bonyolult rendszerezést találunk benne, amely az i.e. VIII. században valóban elképzelhetetlen még. Nézetünk szerint a Hung-fan korát az említett határok közt kell keresnünk, ennél pontosabb datálása azonban korai volna.

A kis mű legfőbb érdekessége az öt elem (wu hing) elmélete, amely szerint az öt elemből álló világ-mindenségnek megfelel az ember erkölcsi világa, az öt elemmel párhuzamos az ember világában az öt tevékenység és így tovább. Kiindulópontjában ez az elmélet a világ megmagyarázásának naiv-materialista kísérlete lehetett, s ezt értékelnünk kell benne. Ugyanakkor azonban ékes példáját nyújtja annak, hogy a kínai filozófiában hogyan végződik kudarccal a filozófiának a vallástól való elszakadási kísérlete. Az öt elem elmélete a Nagy Szabály „kilencedik cikkelyének” részeként az Úrtól (ti) származik, isteni kinyilatkoztatás.” *Továbbá:*

„Először, az öt elem. Első a víz, a második a tűz, a harmadik a fa, a negyedik a fém, az ötödik a föld. A víz nedvesít és lefelé törekszik, a tűz éget és felfelé törekszik, a fa meghajlik és kiegyenesedik, a fém engedelmeskedik és átalakul, a föld befogadja a magot és aratást nyújt. Az öntöző és leszálló teremti a sósat, az égető és felszálló teremti a keserűt, a meghajló és kiegyenesedő teremti a savanyút, az engedelmeskedő és átalakuló teremti a fanyart, a magot befogadó és aratást nyújtó teremti az édeset.”

Tőkei az elemek égtájakhoz rendeléséről (tájékozásáról) nem tesz említést. Sinológiai lektorom szerint azért nem, mert „a *Hung fan* eredeti szövegében egyetlen égtáj neve sem szerepel expliciten.” —

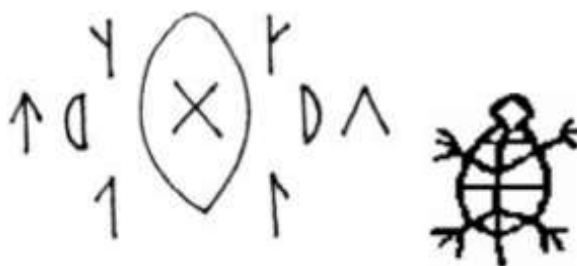
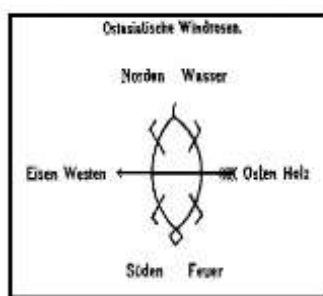
Maspero az elemek égtájaknak megfelelését M. Granet: *Religion des Chinois*. 118. l. alapján idézi, amit a *Ji Csou su* egy részletével (3. K., 10b, 28.) is bizonyítottatnak lát, amelyben ugyanez a sorrend.

Ennek bizonyossága az Aluchaideng helység közelében megtalált gazdag hun aranykincs, amelyet a korai hun (*xiongnu*) korba, Kr. sz. előtti 5.–3. századba (a Hadakozó Államok korába) kelteznek:

A gömbölyű arany *teknőspáncél fejdísz* az **Ég szimbóluma**, amelyet a *hun* 𐰽 tűz : 𐰽 dél, és 𐰽 (folyó)víz : 𐰽 észak' ideogramma párokkal, **észak** ↔ **dél** főirányba tájoltak.

A kínai **Hung-fan** (Nagy szabály) *filozófia öt elemét* a hunok a **nőnemű teknős** (ku-wen) *piktogramból, tájolt rajzrészekként* kivonva („kiemelve”) is megjelenítették:

— és hozták el ismeretüket hun eredetű néprészeink a kínai szomszédságból a **Kárpát-medencébe!** Néhány elemét átvették később az ó-türk betűalkotók is. A hiányzó, és a jelentésüknek nem megfelelő, pontatlan átvételekből jól megállapítható, hogy az ó-türk betűalkotások másodlagosak, s ez egyben bizonyítja azt is, hogy: — **az ázsiai hunok nem voltak török, sem mongol nyelvűek!** De bizonyítja az is, hogy a 'kelet' ideogramma használatának a nyomára sem akadtam, pedig a **hunok északi főirányától eltérően, a kelet** az ó-türkök főiránya volt!

L.: **No. 1.** A **Y** tűz ideogramma; **No. 2.** A **Y** dél ideogramma és az ótörök **Y W 0 0 oq** (dél) jelentésű ideogrammak; **No. 3.** A **1** 'jó' (folyó víz) ideogramma; **No. 4.** Az **↑** 'ej' -szak (észak), és az ó-türk **↑** 'ir, yir' (észak) és ideogramma; **No. 5.** A **D** nyugat ideogramma; **No. 6.** A vas **Λ** nyílhegy, és az ótörök **≈ ≈ : 8 8 8 8** **tämürgän** (vas nyílhegy) piktogram; **No. 7.** A **Q** kelet (feltételezett) ideogramma; **No. 8.** A **↑** celőke ~ cselőte, és az ótörök **↑↓** **oq** (nyíl) és a 'siruq' (pózna, karó) piktogramok; **No. 9.** A **0** föld (és közép), és a **0** **ay, yir** (föld) ideogrammak.

— **Rajzuk és jelentésük hagyatékok ismeretével,** — már a koraavarok, majd a székelyek is — az ó-kínai (Szekeres: **No. 6.** és **No. 8.**) piktogramokkal együtt — nyelvünkön betűket képeztek. (L.: **Szekeres 2008, No. 1.-től No. 63.-ig; valamint:** „A teknős jelcsalád rendszerezése” és „A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése” c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

Ezek után **nehéz eldönteni, hogy** a rombuszfejű (nőnemű) teknős „hiungnu” (**ázsiai hun**), vagy **kuwen** (kínai ó-képirás) piktogram volt eredetileg. Mert a kínai ó-képirás Jin-kori történetében csak **időleges volt a használata,** így a teknős piktogram fejszimbólum nőnemének jelölésére: **0**.

S ez alapvető írástörténeti és más kérdéseket is felvet az ázsiai hunok és a kínai ó-képirás kapcsolatának történetével.

Többször, több tanulmányomban említem: — **Más nyelvcsaládok népei, még időleges használatra sem vették át ősműveltségi kultúrájukba az uráli hím és nő-nemet jelölő** fejszimbólumokat! Miként a kínai **Hung-fan** (Nagy szabály) filozófia **öt elemének filozófiai ismeretét sem.** Ahogy jelen vannak műveltségünkben a **tájolt nőnemű teknősből rajzrészekként** kivont („kiemelt”) **ázsiai hun ideogrammaiból képzett** székely betűk, és **közmondásainkban is a Hung-fan elemei:**

„Tűz és víz.” „Tűz, víz nem ellenkezik úgy egymással, mint...” „Mintha vizet égetnének.” „Elöl tűz, hátul víz.” (!) „Fából vaskarika.” — **Nem hatolnak egymásba, és nem is keverednek!**

Az sem véletlen, hogy három (!!) **Sajó** ('só-jó: sófolyó') nevű folyónk, patakunk van a Kárpát-medencében. Legnagyobb a Felvidékről folyik a Tiszába, szlovák átvételű neve: Slaná, 'sós folyó'. Erdélyben az egyik **Sajó** az **Iza**, másik a **Szamos baloldali** mellékveze (**kis patakja**).

Egyiknek sem sós a vize! És nem is „sóvidékről” folynak! Így sót sem szállíthattak rajtuk, amint nevük eredetét Kiss Lajos „Egy figyelemre méltó feltevés szerint” vélte. (Kiss: **L- ZS 436.**) Kiváltképp nem az erdélyi kis patakok vizén. Csak a **Masperotól idézett Hung-fan** (Nagy Szabály) filozófiában sós: „ami folyik és lefelé halad, hozza létre a sósat”. **Ősmúltunk** évezredeinek mélységéből — ennél több nem is várható!

A kínai **Hung-fan** filozófia megkülönböztetett fontosságát jelzi ősműveltségünkben, hogy a Nikolsburgi ábécében hét tájolt ideogramma (**mind az öt elem!**) **betűként is jelen van!** Együtt a **nőnemű teknősből tájolt rajzrészekként** kivont többi piktogram/ideogramma **előzményéből** képzett betűvel.

Ezért a Kárpát-medencében a '**Jó**' és **Sajó** (sófolyó) nevek is összefüggésben vannak a **Hung-Fan** (Nagy Szabály) **filozófia** egyik elemével.

— A víznevek a nyelvek helynévrendszerének legrégebbi rétegét alkotják. Tovább őrzik a nevüket

adó nép elnevezéseit akkor is, ha maradt a térségben olyan népmaradék, amely tovább tudja hagyományozni a térségben megjelenő újabb és újabb népnek (népeknek) földrajzi neveiket.

Új folyó és patak és más földrajzi nevek névadásai időrendben mindig megelőzik a terület településneveinek létrejöttét, mert minden nép először a helyszín földrajzi adottságaival ismerkedik meg és ad nekik neveket, mielőtt végleg letelepül.

Ezért különösen fontos település, nyelv és néptörténeti adatokat őriznek azok a folyó és patakneveink, amelyek egy jól meghatározható földrajzi területen helyezkednek el. S ez különösen jól látható ott, ahol a legkorábbi 'jó' víznevek az elsődleges 'székely' településnevekkel egymást fedik, mert az (egyben) **a székelyek legkorábbi településterülete is!**

Ilyenek a 'jó' folyó és pataknevekkel „lefedett” területen előforduló „székely” településnevek. Pl.: **Székelyjó** (1461: *Zekelyo*). Vagy más 'jó' víznevi elő-, illetve utótagokkal rendelkező folyó és patakneveink, mint: *Berettyó*, *Méregjó*, *Disznajó*, stb. (Részletesen: Szekeres 2008, No. 63. 63 – 64)

— A 'jó' folyó és pataknevek és a három **Sajó** (Sófolyó) névadás **nem származhat Árpád népétől! Ez kizárható!** — mert Árpád népének *elsődleges törzsnévi települései* a Kárpát-medence teljes területén előfordulnak! — de Erdélyben és a Kárpát-medence” északkeleti részén: — *Majdhogy teljesen hiányoztak!*

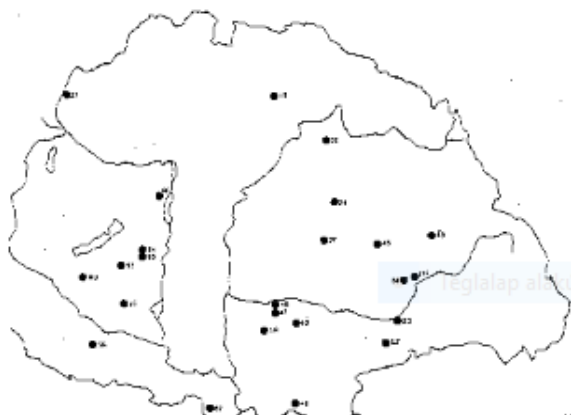
A törzsnevek által fedett terület **Sándorfi György** (Miskolc, 1989) 27. számú térképén:

Sándorfi György alapos vizsgálata szerint csak **2 Megyer**, **1 Jenő** és **1 Keszi** településnév fordult elő elsődleges névadásként Erdélyben.

Törzsnévre visszavezethető településnevek nem keletkezhettek a X. századon túl (1925–1929: 360), de Kniezsa István se tartotta őket későbbinek a 11. század közepénél (1938: 371).

Ezzel szemben, korai „székely” településneveink a Kárpát-medence több részén előfordulnak Sándorfi György: „*Korai helyneveink vizsgálata*” (Miskolc, 1989.) 22. számú térképén:

Feltűnő, hogy a Dunántúl nyugati szélén, az **Őrségben: Nem!** Mert oda utólag, az Árpád-korban telepítettek határőrnek székelyeket. (L.: Alsóőr, Felsőőr, stb.)

A 'jó' folyó és pataknevekkel lefedett területen 'székely' helynevek csak **Erdélyben**, s a Maros völgyében, valamint az Alföld erdélyi peremvidékén, és a felvidéki Sajó (só-jó) mentén fordulnak elő!

Ebből következik, hogy a két rétegű: **vízrajzi (jó) és (székely) településtörténeti** adatrendszer, a székelyek történeti településterületét is meghatározza! Mert a Dunántúlon 'jó' folyó és pataknevek nem fordulnak elő! Csak településnevek. S ez arra is utal, hogy a víznevek névadásaira már nem volt befolyásuk, mert a székely településnevek később, utólag jöttek, jöhettek létre.

A Duna-Tisza köze üres, mert elpusztíthatták településeit, a lakosságát, ahol az avarok egykori hatalmi központját vélik. Ez pedig tényként mutatja, hogy a megmaradt székely helynévi településrendszer megelőzte Árpád népének „honfoglalását”. Történeti (történelmi) „magja” pedig a 'jó' folyóvíz és a **Sajó (sófolyó)** nevekhez kötődik.

Ezért: Nem a nyugati határszélről telepítették Erdélybe a székelyeket!

Mert ha Árpád népével együtt jöttek volna a Kárpát-medencébe a „történeti” székelyek, *úgy az elsődleges* (korai) *törzsnevek mellett*, a Kárpát-medence teljes területén, **Árpád népe törzsneveivel fedve**, léteznének a 'jó' folyó és pataknevek!

6. „Magyar” népnévünk és Megyer törzsnevünk szintén a kínai szomszédsághoz, lovas kultúránk és életmódunk megnevezéséhez kötődik!

A 'magyar' népnév és a **Megyer törzsnév** több mint negyedszázada foglalkoztat. Történelmünk olyan „örökzöldje”, ahol a nyelvészet mellett a fantázia különösen nagy teret nyert. (L.: „**Mag népe.**”)

— A **TESz** szerint a **magyar**: „Összetett szó. — Előtagja az önálló használatban **ki nem mutatható magy-** valószínűleg ősi örökség az ugor korból;” *Továbbá:*

„Az ugor alapalak **mańcz* **lehetett**. A szó az ugor korban a későbbi magyarságnak, a voguloknak és az osztjákoknak a *mös-frátriához* tartozó részét **jelölhette**. — Az összetétel eredetibb vegyes hangrendű formájában megőrzött *er, eri* utótag azonos azzal a finnugor örökségben ránk maradt, önálló használatban **ki nem mutatható** 'férfi' jelentésű szóval, amely a *férj*-nek az utótagja, s **feltehetően** benne lappang az *ember*-ben is (a rokon nyelvi megfelelőket 1. *férj* a.). — Az összetétel kialakulásának ideje az ősmagyar kor **legelejére tehető**. A **űzs > gy* változás kora **közelebből nem határozható meg**. A származásnak megfelelő vegyes hangrendű formából, amelynek változatai még a 16. században is éltek, kétirányú hangrendi kiegyenlítődéssel *megyer* és *magyar* változat alakult. Törzsnévként a palatális változat, a vezető törzs után megjelölt nép neveként viszont végül is a veláris változat állandósult. Az *i* végű középkori adatok többféleképpen magyarázhatók: lehet közöttük többes számú latinosított forma, melléknévképzős származék, de némelyikükben **talán** az a szóvégi hang lappang, amely a *férj* szó végén s **esetleg** a *nember* egyes régi adataiban is megtalálható. A *magyarán* -n ragja előtt birtokos személyrag, a *magyaráz* á-jában lativusrag van. — Személynévből való származtatása, a *mag* főnév származékaként és más szavak összetételeként való magyarázata, valamint az utótag török szóval való egybevetése téves.” (TESz.) (A félkövér „**kiemelések**” tőlem.)

A TESz szócikkének szerzője az alábbi **10 (!) (általam kiemelt)** feltevéssel vezeti le a 'magyar' népnévünk szavának eredetét:

1. : „**ki nem mutatható**”; **2.** : „**valószínűleg**”; **3.** : „**lehetett**”; **4.** : „**jelölhette**”; **5.** : „**ki nem mutatható**”; **6.** : „**feltehetően**”; **7.** : „**legelejére tehető**”; **8.** : „**közelebből nem határozható meg**”; **9.** : „**talán**”; **10.** : „**esetleg**”.

EZÉRT népnévünk TESZ általi levezetését az ugor alapalak **mańcz* szóból — **nem tartom meghatározottnak! Sőt...**

— A 'magy' kimutatható! — mert **jelen van** elhasonult változataival a **puszta személynévekből képzett helységneveinkben**. Néhány (előzetes) adat:

Magy: 1319: *megh* (**megy**); 1326: *Mogh* (**Mogy**); Puszta személynévből keletkezett magyar névadással; vö. 1188: *Mogy* szn.; 1202–3 k./15. sz.: *Mogy* szn. (Kiss Lajos II 65.)

L.: 1326: *Mogh* (**Mogy**) + **er** = **mogyer**; 1319: *megh* (**megy**) + **er** = **megyer**. *Továbbá:*

Mátyfalva: 1326: *Magfalva* (Magyfalva!). A 'gy' fonémát az 1340-es–50-es évekig a kancelláriai írásban 'g' betűvel is jelölték! (Kniezsa 1952: 38–57)

Matty helységnevünk: 1355 *Moch* (Mocs) Puszta személynévből keletkezett magyar névadással. vö: 1211: *Mot* szn.; *Mod* szn. (uo.); 1229/1550: *Mogy* szn. (Kiss Lajos II 110)

Nagyfalva: 1350: *Mochfolua* (Mocsfalva) ⇨: *Moghfalua* (Mogyfalva) Az elsődleges *Magyfalva* névalak a m. R. *Magy* személynévnek és a birtokos személyraggal ellátott *falua* fn.nak az összetétele. **Nincs köztük** a 'mag' főnévhez, mert a 'g' hangot 'g' betűvel jelölték. L. a 'mag' szó írásmódjait: 1130 – 1140/ 12 – 13. sz.: *Moglout* sz. szn., *Magudi* sz. szn.; 1138/1329: *Mogu* szn.? *Mogwa* sz. szn.; 1153 k.: *Magia* sz. szn.; 1372 u./1448 k.: *magtocnak*; 1416 e.: *fenywmok*; 1416 u./1450 k. : *maguabol*.; TESz 2. 811)

Kiss Lajos „bizonytalan eredetű”-nek véli a: **Mád** (Kiss II. 61) **Ma** + -d ellátottságot jelölő helynévképzővel képzett, és **Macs** (Kiss II. 60) **Ma** + -cs főnévképzővel (L.: **Macs** > **Moc s**) (Kiss II. 150) képzett településneveket is.

A nevek szótöve az ó-kínai: **mra* > **ma** (ló), amelyhez –cs főnévképző, és ellátottságot jelölő –d képző is járult. A **macs** > *madzs* > **magy**, és a **mad** > **magy** hangváltozásokkal jött létre a név **magy** > **mogy** előtagja, amelyhez utólag csatlakozott az -er, -eri utótag.

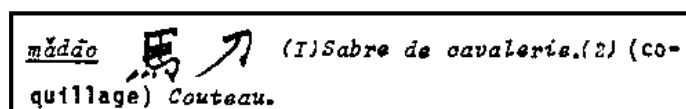
A vegyes hangrendű 'magy-er'-ből hangrendi kiegyenlítődéssel a 'magyar' ~ 'megyer' változat, a magas hangrendű **ma** > **me** (ló) szótövből **Mén**, **ménés** szavunk lett képezve: -n, -ny képzőkkel.

L.: **Mén**: 1135//1329: *Menes* sz. szn.; 1150 k./13 – 14. sz. : *Menemorout* szn. ; 1237 – 40 *Menfy* hn.; 1261: *Menyto* hn.; 1382: *mynees* sz. szn.; 1395 k.: *men*; 1560: *Meny loo*. (TESz 2. 887)

Magyar népnévünk magas hangrendű változatát **Megyer** szavunk, a nyelvünkől kihalt kínai 'ma' (ló) előtag szó jelentését a **magas hangrendű** (*ma*) > 'me' változatból képzett 'mén' szavunk örizte meg! Valamint, a szintén ismeretlennek tekintett: 'ma-kacs' szavunk is.

S ez bizonyítja 'magyar' népnévünknek a kínai 'ma' (ló) szóból történt származását. **Semmi köze népnévünknek** az „ugor alapalak” **mańćz*-hoz!!!

A 'magyar' népnévről már 1992-ben írtam (akkori ismereteim alapján) egy tanulmányt. A **No. 24.** jelcikkem írása előtt a *ma* *Pferd* → 'ló' (Karl Faulman: ku-wen) piktogram különböző előfordulásait tanulmányoztam a kínai írás történetének szakirodalmában, amikor Kyril Ryjik „L idiot chinois” c. könyvének 218. oldalán, a /12/ Mǎ ('ló') jelcikkének glosszáriumában két piktogramból összetett modern (mai) kifejezésre lettem figyelmes:

Jelentése: (1) *Lovasság szablyája*. (2) 'Kés'

Összetett szó. Első a *mǎ* (ló), másik a *dāo* (kard, tőr, kés). Figyelmemet a *dāo* azért keltette fel, mert a *mǎ* (ló) és az íj mellett a *dāo* (: *tāo*) 'kard' népalkotó néprészeink fontos fegyvere volt. (S mivel a kínai egy szótagú szavak **ao** magánhangzók torlódása esetén csak az **a** teljes értékű, az **o** alig hallható, félhangzó. S ez egy más nyelvű, átvevőnek: *mada*, mert a szóvégi félhangzót nem ejti.

— **Csakhog**y: Mindezek — nem az ó-kínai hangalakok!

A legújabb kínai hangtani kutatások alapján 2000 évvel korábban **mra* hangalakja volt a kínai 'ma' szónak. (Dr. *Bartos Huba* szíves közlése.) Hogy lett ebből nyelvünkben: 'ma'?

— **Nyelvünk jövevényszavakban sem tűrte** a szókezdő mássalhangzó torlódásokat. A **nazális** 'm'-hez kapcsolódó 'r' **pergőhang** képzésének helye és módja teljesen eltér egymástól, ezért a **mra* szóalakból az 'r' pergőhang kiesett. De erről a korábbi kínai hangalakról a 90-es évek elején még nem volt tudomásom, ezért más módon próbáltam adatokhoz jutni. Mert az is izgatott, hogy:

Hová lett nyelvünkől a kínai 'ma' szóalak? —

A **mai magyarság** olyan néprészekből „ötvöződött” a Kárpát-medencében, hogy nyelvünkben a (többség által használt) 'ló' szó lett használatossá? Az Árpád-kori 'ma > mo > me' tövű személy és helységnevek jelentése a többségben lévők nyelvében többnyire ismeretlen maradt? Ezért ismeretlen eredetűek és jelentésűek a pusztai személynévekből képzett települések névadóinak nevei is?

— De — **szerencsénkre** — **megmaradt** az „ismeretlen eredetű”, magas hangrendű 'mén' szavunk, amely a 'ma' (ló) szó jelentését magas hangrendű változatával igazolja. S a szintén „ismeretlen eredetű”-nek vélt, **makacs** szavunk is ide tartozik, amelynek szótöve a 'ma' (ló), s amelyhez a 'kacs~kocs~kucs' szavunk, mint tulajdonságjelző került. Így a 'ma-kacs' szavunk jelentése: 'ló-kacs', amely kifejezés egy lovas műveltségű népnél nem lehetett véletlen. Amely nyelvjárási szó lehetett, mert igen kései a feljegyzése:

1750: „makats, magában titkolódó; makocs; makucs. J.:1. 1750 'zárkózott' 2. 1767: 'önfejú, nyakas'. „Ismeretlen eredetű. Alakváltozatai közül az o-t és u-t tartalmazók valószínűleg későbbi fejlődés eredményei. Finnugor és török származtatása téves.” (TESz 2. 823)

Kacs szavunk alakváltozatai: 1235: *Kach* (Kacs) szn.; 1550 ? *Kachos* (Kacsos) szn.; 1590: *kucza* (kucsa); 1787: *kortsához*(korcsához); *korc* (korcs) a.) — *koccs*. Jelentése: 1. 'kapocs' 2. 'szőlő, borsó kapaszkodója'. (TESz. 2. 297)

Olyan *lóról* van szó '**makacs**' („ló-kacs”) szavunkban, amelyik „zárkózott” és „engedetlen”: „Meg-makacsolja, „megkacsolja magát”.

— **Németh Gyula** helység és földrajzi nevek sokaságát gyűjtötte ki népnevünk különböző változatait, bár koncepciósan tagadta, hogy többségüknek bármi köze volna népnevünkhöz.

Csak az „*uráli őshaza*”, a **Magna Hungária**, vagy környékén lévőket ismerte el hitelesnek.

Történeti-etimológiai tanulmányomban összevethetően csoportosítom azonosítható adataikat:

6.1 A Német Gyula által kigyűjtött adatok.

6.2 A keleten maradt magyarság írott emlékei.

6.3 Néhány 'ma', 'mada' tövű családnevünk és elhasonult változataik.

6.4 A 'ma', 'mada' tövű helyneveink és elhasonult változataik.

6.1 A Német Gyula által kigyűjtött adatok

„Kelet-Európában és Ázsiában, a múltban és jelenben egyformán, számos olyan hely-, személy- és népnévet találunk, mely a magyar névvel azonos, vagy hozzá igen hasonló.

Ezeket a neveket gyakran úgy magyarázzák, hogy a honfoglalás előtti magyarsággal, illetőleg ennek töredékeivel vannak összefüggésben. Ilyen nevek a következők (azokat a neveket, amelyek világosan a honfoglalás előtti magyarokra vonatkoznak, természetesen nem említem):”

Možarsk helység a Kuma alsó folyásánál, a torkolattól mintegy 80 kilométerre, a folyótól mintegy 10-12 kilométerrel északra, az Asztrachani kormányzóságban, a kormányzóság határán.

Možarka és **Možarki** falvak, **Možarovo** egyházas falu. (A **Možari** — magyaroka; a **Možarovo** — magyaré.)

Možarka folyócska a tetjuši kerületben;

Možarka folyó a csebokszári kerületben;

Možarovszkij Majdan és

Možar-Kasy falvak,

Možarovka falu- és folyónevek a Penzai kormányzóság két kerületében;

Možarovka, **Možarovo**, **Možarovszkaja** falvak a Tambovi kormányzóságban,

Možary falu a Szaratovi kormányzóságban.

A **megyer-féle** névváltozatot őrizték meg a Kazáni kormányzóság kozmodemjanszki kerületében

Mižar és **Mižary** falvak, továbbá a civilszkiben

Mišer falu és Mižer-šjirma folyónév.

„Hogy pedig e helyneveknek csakugyan népnév az alapja, kétségtelenül kiviláglik egy Šack városában őrzött 1539-es oklevélből, melyben Kugušev fejedelemnek jog adatik „régimód szerint bíróilag ítélettel sújtani és megkötözni a tarchanok, baskírok és

možerjánok közül való tatárokat, akik Temnikovban laknak...” **Továbbá:**

„Egy 1483-ból való szerződésben is szerepel a

Mačjarin név.” „Egy másik kutató, éppen

Možarovskij nevű, szintén foglalkozott e nevekkal. Legfontosabb adata, hogy

Možar 1551-ben mint népnév előfordul Kazán vidékén, a csuvasokkal, cseremiszekkel, morvákkel és tarhanokkal együtt. A Vjatkai kormányzóság malmýži, orlovi kerületében van:

Madjar, illetve

Madjarovo község.” (!) (Olvasata: **Magyar**, **Magyarovo**)

Tehát: **ma** + **dj** + ar. (**d** > **gy** hanglágyulással fonémaváltozás történt, s a '**dj**' a '**gy**' fonéma írott alakja. (!)

„Reguly „Tschuwaschische Namen” c. kéziratol dolgozatában

Modzsár és

Matjár neveket találunk, melyeket Munkácsi a magyar népnévvel egyeztetett.”

(A csillaghegyi HÉV megállóban, a 60-as években volt egy „maszek” iparos nevét hirdető tábla,

amelynek egy **Matjár** nevű volt az alanya. S ezen a néven igencsak megakadt kíváncsi figyelmem!) (A **Matjár** név a **mad** > **mat**, **d** > **t** > **ty** elhasonulásokat igazolja. L.: **matyár** ~ **magyár**. Ezek alapján a **mad** > **mat** > **maty** > **magy** fonémaváltozások könnyen beláthatók.)

„Örményországban, éppen a szevordik földjének a tájékán van egy völgy, amelynek a neve

Mačarakajor (jor 'völgy'), új-örmény nyelven

Mčrkajor. A Kaukázusban van

Madžara folyó s

Madžariszkhali folyó. Van egy tatár, illetve orosz közszó is, mely a magyar névvel függ össze. Ez a szó a krími tatár

madžar 'szekér'; az oroszban

možára 'grosser, tatarischer Karren' (nagyobb, tatáros kocsi);

maža (?) (Südrussl.) 'mit Ochsen bespannter wagen' (ökrökkel befogott kocsik);

mažara 'zweispänniger Kamelwagen (in der Krim)' (kétfogatos tevék-kocsi, a Krimben). Ide tartozik még:

možarskaja kurica ('magyar csirke'),

možarskij pètuh (prov.) 'der Fasan' ('magyar fácán').”

Az idézetek szerint magyar néprészünk jellegzetes megjelenéséhez tartozott az ökrökkel és tevével húzott szekér, a csirke, és a fácán (vadászata?).

„Találkozunk a

Madžar földrajzi névvel **Ázsiában is**. /.../

A Jeniszeji kormányzóság minuszinszki kerületében, a felső Abakán vidékén, a kizil tatárok földjén találunk

Madžar tavat és egy

Madžar folyót. A

Madžar személynév is többször előfordul Ázsiában, mégpedig a mongolok történetében. Első előfordulása e névnek azon események leírásában volna, melyek a merkitek, egy régi mongol nép pusztulásával vannak összefüggésben. (1206 – 27-ben.) A magyarországi „tatárjárás” előtt!

E tudósítás szerint a merkitek királya, Tokta-bigi, 1208-ban (?), az Irtyis környékén elesik, a testvére és a fiai csak levágott fejét tudják megmenteni. Fiai között szerepel némely forrásokban egy

Madžar nevű herceg is. Úgy látom azonban, nem bizonyos, hogy Tokta-biginnek valóban volt ilyen nevű fia.”

Akár volt „ilyen nevű fia”, akár nem: a

Madžar — **tó, folyó és személynévek**, még jóval a *magyarországi* tatárjárás **előtt léteztek Mongóliában!** Mert **tó** és **folyó** nevek *nem származhatnak* rabszolgaként elhurcoltaktól! — csak *korábbi földrajzi nevek hagyományozódott továbbéléséből*, mert 1208-ban még nem érték el a tatárok Juliánus úti célját sem, nemhogy a Kárpát-medencét! Így *elhurcolt magyarok* a névadók nem lehettek! A **tó** és **folyó**nevek lényegesen hosszabb életűek, mint a személy, vagy településnevek! —

„A XIII. század közepe táján, illetőleg e század második felében, Dzsingisz legidősebb fiának Dzso-csinak († 1227) egy unokája (a XIII. század elején született Sejbán tizennegyedik fia) és két dédunokája viseli a

Madžar nevet.” „Előfordul a mongol korban s a mongol kor után a magyar név, mint törzsnév.

Šejbāni özbek kán seregében, ki 1500 körül Transoxániát meghódította, volt egy

Madžar nevű nemzetség.

Bohara és Szamarkand, pontosabban Karmine és Katta-Kurgan között Tatkend helység környékén egy néhány faluból álló özbek nép neve

Madžar.”

„Van egy másik

Madžar nevű török nemzetség is, mégpedig a hívai özbegek között. Harmadik

Madžar nevű özbek törzset találunk Afganisztánban. Néhány további példát is említettem munkám első kiadásában.”

„Milyen viszonyban vannak e nevek a honfoglaló és honfoglalás előtti magyarsággal? Egy részüknek egyáltalán semmi köze a magyarsághoz, más részüknek pedig nincs köze a honfoglalás előtti magyarsághoz. Ebben a kérdésben az a döntő kritérium, hogy a magyarság neve 1200-1250-ig nem magyar, hanem **mogyeri**, esetleg **mogyori**, **mogyuri**, az első szótagban o-val, a másodikban e-vel, o-val, u-val.”

(A kérdésem csupán csak az, hogy: **Hol találhatók 1200 – 1250-ig** e *hangtani kritériumoknak megfelelő mogyeri*, esetleg **mogyori, mogyuri** népneveink, mert erre **Németh Gyula egyetlen adatot sem** említ!)

Továbbá:

„Az említett nevek közül tehát az egyetlen

možerján név az, amelynek a honfoglalás előtti magyarságnak köze van. Ez — mint láttuk — egy 1539-i oklevélben fordul elő, amely Temnikovóban (a Tambovi kormányzóság északi részén) lakó tarhanokról, baskirokról, és

možerjánokról beszél. Valószínű, hogy itt valami baskiriai magyar töredékről van szó.”

— **Németh Gyula csak a feltételezett Magna Hungáriából a Kárpát-medencébe vezető „útvonal”** mentén, és csak olyan nevet ismer el adatként **a baskirokkal kapcsolatban**, amelyeknek az előtagja: **mo**. Vagy **a tatárjárás utánra** feltételezett „magyar” népneveket.

Németh Gyula:

„A HMKial-ban összeállítottam azoknak a „magyargyanú”-ba fogott néprész- és helységelnevezéseknek a jegyzékét, melyek semmiképpen sem köthetők a magyarsághoz. De van a neveknek egy másik csoportja is. A honfoglalás utáni magyarsággal vannak esetleg kapcsolatban a többi magyar-féle nevek, főleg — mint látom — a tatárjárás után a Mongol Birodalomba költöztetett magyarsággal, esetleg későbbi, Kelet-Európába és Kis-Ázsiába költözött vagy költöztetett magyar települőkkel. Tudjuk, hogy a mongolok hadseregükhöz kapcsolták a baskiriai magyarokat, azon kívül kunokat, alánokat, szóval más Európában élő népeket is. Éppen így kapcsoltak magukhoz magyarországi néptöredékeket. Adataink vannak rá, hogy a tatárjárás után Kelet-Európában számos helyen, sőt Közép-Ázsiában is voltak magyarok.” **Továbbá:**

„Ami a kérdés magyar hangtani oldalát illeti, a magyar név ez időben már — legalább általában — magyar-nak hangzott, mert a tatárjárásról szóló kínai források a nevet

Ma-dža-r -nak írják.” — (**Lám-lám:** *A kínai forrásadatokban is Ma?*)

Ma (ló) a szótő?) — Mert a kínai források szerzői

Madžar népnévünket felbontották az általuk vélt összetevőikre. A

Ma (ló) szótőt felismerték, s a szóvégi -r hangot vélték népnév-képzőnek, — miként a bulgár népnévben az ó-türk „*bulya*–” (kevert) szóhoz kapcsolt -r a népnév-képző! (Jelentése: *keverék-nép*.) **Csak-hogy:** Az ily módon három részre tagolt név -**dža**- és -**r** része népnévünknek **teljesen értelmetlen!** Mert eredeti utótagja: **-er** > **-ar**, amely hangrendi kiegyenlítődéssel lett **magyer**-ből > *magyar* és *megyer*. E folyamatnak a (még) vegyes hangrendű: Ma - cs + er > **Modzser** > **Možer, Mižer** az elhasonulva megmaradt szinonimái. **Továbbá:**

„Feltűnő, hogy a Kuma mellett csoportosan találjuk a magyar helyneveket. Itt van

Kummadžar, a

Možar-tó és

Možarsk helység. A névnek e csoportos jelentkezése nem lehet véletlen.” (**Bizony nem!**)

„Arra azonban nem jogosítanak fel bennünket az adatok, hogy a jelzett területen a honfoglalás előtti magyarság töredékét keressük. A Kuma melletti

Madžar stb. nevek csak a mongol hódítás után jelentkeznek, a

Madžar alak magánhangzói XIII. századiak,

Madžar városban XIV. századi feliratokat és pénzeket találtak: ezek a nevek a Mongol Birodalomban élő magyarsággal, illetőleg a Mongol Birodalomban elterjedt

Madžar névvel függenek össze. Hogy

Madžarban valaha magyarok éltek volna, erre semmi elfogadható bizonyítékunk nincsen.” — A

Možar-tó és **Možarsk** helység a Mongol Birodalomban élő magyarsággal, illetőleg a Mongol Birodalomban elterjedt **Madžar** névvel függenek össze?

A Kaukázus melletti

Možar-tó neve és a

Možarsk helységnév? — Hiszen, a földrajzi nevek még a településnevektől is tartósabbak! **Csak-hogy:** tudtommal (tudtunkkal) épp azzal kapcsolatos **Madžar** város neve, hogy elpusztították! Elnéptelenedett. Tehát a mongol pusztítás előtt volt: **Madžar**.

— Népek jelenlétét és életterét jelző település neveket, és **főként földrajzi neveket**

(**Možar-tó**) nem szoktak egy nép nevének ráfogásával elnevezni (úgy), hogy az a későbbi évszázadokban is fennmaradjon. Németh a 306. oldalon ír a Kuma melletti

Madžar-ról. Említi, hogy két olyan érmét is találtak, melyből az egyiket:

„**Madžar el-džedidben**, azaz 'Új-magyarban' ” vertek. **Tehát volt régebbi Madžar is!** Olyan nagyságú város volt, hogy romjai még a XIX. században is láthatók voltak.

A **Možar-tó**, miként a földrajzi nevek, — túléltek a névadók (nyelvi) jelenlétét, ha marad névhagyományozó népmaradékok. **Továbbá:**

„Nomád népek költözései, alakulásai nem igen vannak írásban megörökítve. Ezért nincsenek adataink a tatárjárásról a Mongol Birodalomba hurcolt magyarokról sem, de — amint látszik ilyenek valóban nagy számmal voltak. Lehetnek ezek között az oroszországi „magyar” telepek között későbbi (pl. XVI.-XVII. századi) eredetűek is. A malmyži területen lévő

Ma'djar nevű falut pl. állítólag egy

Ma'djar nevű ember alapította. A további kutatás itt még alighanem több részletkérdésre fog világot vetni.” (A **Ma'djar** olvasata: **Ma'gyar**.) A **Ma'** (ló) **szótó itt nyomatékosan**, hangsúlyozottan jelölt! Mert az ellátottságot jelölő **'d'** képzővel is képezték **ma > mo + d > gy + er > ar** népnévünket.

— Nos, — Németh Gyula a „*magyargyanús*” nevek esetében is **konceptiósan járt el!** Csak azt fogadta el adatnak, ami tudományos elképzelésével és nyelvészeti felfogásával is egyező volt. A honfoglalás előtti magyarokat csak a baskírok mellett tudta (tudja) elképzelni. A gondolkodás köre önmagába zárult. A **madžar** és a **možar** sem mindegy, hol fordult elő. Az időrendben eltérő változatokról már nem is beszélve.

Németh Gyula kigyűjtésében népnévünk az alábbi főbb és elhasznált változatokban fordul elő: **Mačar** (Macsar); **Mačjar** (Macs(j)ár (?); **Madžar** (Madzsar); **Modzsár** (Modzsár); > **Možar** (Mozsar); **Možer** (mozser); **Mižer** (Mizser); **Mišer** (Miser); **Ma'djar** (Ma'gyar); **Madjar** (Magyar); > **Matjár** (Matyár) ~ **magyár**.

Ismét összefoglalva:

A **'ma'** (ló) névhez **č** (cs) főnévképző járult, s ehhez -er > -ar (férfi jelentésű) utótag. A **č > dž > gy** fonéma-változás törvényszerű! A **'dž'** (dzs) fonémából az orosz nyelvű átvételekben **'ž'** (zs) lett.

A **'d'** hang lágyulásával (palatizációjával) szintén végbement a **d > gy** fonémaváltozás!

A török nyelvekben nincs **'gy'** fonéma, ahhoz a legközelebb áll a **'dž'** fonéma, amely az orosz nyelvű átvételekben **'ž'** (zs) fonémával történt, — mert az orosz nyelvben nincs **dž** fonéma.

A **madžar > modžar > možar** a különböző nyelvű átvételek példái, amikor a szótóban **a > o** hangváltozás is történt. De nyelvünkben a vegyes hangrendű **mogyer** változatban is végbement. L. még: **Možer**.

Az elsődleges hangváltozás a: **ma + č + ar > ma + dž + ar > mo + dž + ar > mo + dž + er > mo + gy + er > me + gy + er** volt.

A **ma** szóhoz csatlakozó **'d'** képző népnévünkben tulajdonnevesítő (azonosító) személynév képző volt. (L.: Bényei 2012, 55) Valamint: *ellátottságot is jelölt*.

A **'d'**-fonéma is (palatálisan) **gyésült**. Így a **ma + d + ar > ma + gy + ar**. De a **d > t** zöngétlenülésre is vannak adatok: **ma + d > t = matjár** (matyár) > ~ **magyár**.. —**S végül:**

A felsorolt névváltozatok *csak a kínai 'ma'* szóból, és csakis nyelvünk **-cs** és **-d** képzőivel jöhettek létre az **-er > -ar** utótaggal. *Más nyelvek képzőivel: nem!*

6.2 A keleten maradt magyarság más emlékei

Tóth Tibor 1964-ben készült akadémiai doktori címe megvédésére az akkori Szovjetunió területén. Baskíriában kezdte antropológiai felmérő munkáját, majd Almatiban a Kazak Akadémia ülésén Szeitbek Nurhanov torgaji származású nyelvész felhívta figyelmét a torgaji **madiar** (magyar) törzsre.

Tóth Tibor eljutott a külföldiek elől elzárt területre, de nem fényképezhetett.

„Magyarországon felfedezését nem vették figyelembe még az után sem, hogy 1968-ban Üzbekisztánban, a Kaska-Darja folyó mentén kipsak magyarok között végzett méréseket.” (Benkő 2007, 18) Itthon **közöny és értetlenség** fogadta. 1991-ben halt meg.

Megkezdett munkáját **Benkő Mihály** történész és **dr. Bíró András Zsolt** antropológus folytatta a SZU felbomlása után.

„Északnyugat-Kazahsztánban a Torgaj-kapunak nevezett mocsaras-szikes síkságon élnek az argün-magyarok. Északkeleten, az Irtis bal partján, az orosz-kazah határvidéken, de már Nyugat-Szibéria területén, Omszktól délre, mintegy 150 kilométerre van a magyar-kipsakok egykori központi szállásterülete.” Benkő 2007, 13)

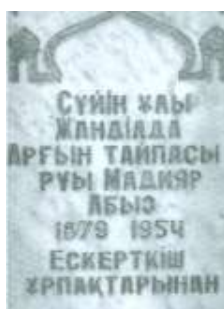
Itt leltek új hazára, szállásterületre a Magna Hungária megsemmisülése után megmaradt magyar törzsek, beolvadva a kipcsak kazakságba úgy, hogy etnikai tudatukat népvükkel együtt máig megtartották, de nyelvüket a kötelező nemzetségen kívüli házasságok miatt elvesztették.

„2006 szeptemberében Bíró András antropológus, a Természettudományi Múzeum Embertani Tárának tudományos munkatársa Orazak Ismagulov antropológus akadémikus támogatásával, tudományos expedíciót szervezett a Torgaj-vidékre, ahol folytatta az Embertani Tár egykori igazgatójának: Tóth Tibornak a munkáját. Bíró András Y-kromoszóma vizsgálatot végzett 110 argün-magyar férfin.” (Benkő, 2007, 19)

Benkő Mihály 2002-ben több sírfeliratot lefényképezett. Ezekből idézek:

Az alábbi sírfelirat az Abüz nemzetség qmisigi temetőjéből. (Bíró András felvétele.)

A sírokon cirill betűkkel МАДЪЯР-nak (magyjarnak), МАДИЯР-nak (magyjarnak), МАДИОР-nak (madiornak), МАДИАР-nak (madiarnak) írt feliratokat Benkő szerint „**magyar**”-nak ejtik.

A kazak nyelvben (mint a török nyelvekben) 'gy' fonéma nincs! — csak lágy 'g', amit a 'j'-hez hasonló hangon ejtenek. Ha ejtenek. S ez bizonyítja, hogy a kazak törzsekhez nem lehet közük! A „gy” fonémát a Д (d) betű után írt lágyító jellel: Ъ, vagy lágyító szerepet betöltő И (i) magánhangzóval jelölték. Ahogy nyelvünkben is a 'd' hang lágyulásával is létrejött a 'gy' hang.

Erről Benkő Mihály és Bíró András Zsolt is a helyszínen meggyőződtek!

Bíráljuk, **Baski Imre** (tudtommal) *nem kereste fel személyesen* a helyszíneket. **Tanulmánya címe:** „A kazak *madijar* nemzetségnév és a magyar népnév állítólagos közös eredetéről” (Nyelvtudományi Közlemények 107. 95–130.)

„A szerző azzal érvel, hogy az orosz tudós körökben régóta kedvelt hipotézis alapján a magyar, a magyarság etnikai nevét hamis módon azonosítják a kazah madiyar klánnévvvel. Egészen a közelmúltig senki sem készített alapos nyelvi (beleértve a komparatív onomasztikai) elemzést a madiyar névről.

Miután kritikai áttekintést adott az idézett hamis azonosítókról, a szerző folytatja a madiyar részletes etimológiáját, amely az arab-perzsa eredetű összetett antropónia (Madi [y] -yar) bizonyult. A cikk az Aldi-yar („Allah barátja / követője”) és Hudi-yar („Isten barátja”), Madi (y) -ar („Muhammad barátja / követője”). Az ilyen „relatív nevek” (vagy névviszonyok) erősen támogatják egymás etimológiájának a hitelességét. A forma és struktúra feltűnő hasonlósága mellett az ilyen „név-kapcsolatok” tagjai jelentős jelentőségűek is. Mindegyik kapcsolatban áll az iszlám vallással, ami figuratív értelemben olyan valaki, aki hű barát és az „Igaz hit” követője.

A sokoldalú elemzés eredményeképpen bebizonyosodott, hogy a kazah klánnévű madiyárnak nincs semmi köze a magyarhoz, a magyarok etimológiájához.” (**Baski Imre** angol nyelvű tanulmányának bevezetője, amit nyelvünkre fordítottam.)

— **Baski Imre nyelvi elemzését** az elmúlt években többször figyelmesen végiggondolva elolvastam. S amikor felszabadultam a sok nyelvi adatot és irodalmat bemutató bizonyítás *lenyűgöző „nyűgje”* alól, — több **kétkedő kérdés** kezdett megfogalmazódni bennem:

— **a./** Vajon — miért nem **ellenőrizte a helyszínen is Baski Imre:** — hogy a **kazakisztáni „madi-jarok”** — miért nevezik magukat **magyarnak**? Mert a török nyelvekben sincs **’gy’** fonéma, ezért — gondolom: — a kazakok **„dzs”**, esetleg orosz nyelvi hatásra **„zs”** hanggal ejtik a **’magyar’** népvét. A **„madiarok”** mégis, miért **’gy’** -hanggal ejtik a **’magyar’** népvétüket?

— **b./** **Miért csak ilyen kis létszámú népcsoportok** alkotnak a kazakok milliói között, és Üzbekisztánban a Kaska-Darja mentén is egy helyen **„madiár klánt”**? Amikor mindannyian szunnita iszlám hitűek.

— **c./** Vajon: „tudománypolitikai” felfogása készítette Baski Imrét véleménye megírására? — anélkül, hogy **helyszíni ellenőrzésekkel is megbizonyosodott volna** a **„hamis azonosítók”** állításainak hamisságáról? Arról, hogy miért mondják magukat **még mindig magyarnak**?

— **d.** Német Gyula kigyűjtésében a **„Ma’djar** (Ma’gyar), **Madjar** (Magyar)” népnévben egyértelmű adat, hogy a **’Ma’** (kínai: ló) szótőhöz ellátottságot jelölő **d > gy** képző járult, s ez egészült ki az **-er > -ar** (férfi) névnép képzővel. És ennek semmi köze sincs az „arab-perzsa eredetű összetett antropónia arab-perzsa **Madi** [y] **-yar**”-hoz, a „Muhammad barátja / követője” jelentésű szóhoz. Mert **nem „madi”** a szótő.

— **e./** A **„madijar”** sírfeliratok nem tudatják az elhunytak iszlám vallásosságát, mint amilyen feliratokat az alábbi törökországi temető sírkövein, vagy a békéscsabai Vasúti temetőben nyugvó **Kadri Ismail Dağ** (hibás) török nyelvű sírfeliratában is olvashatunk:

Ha pedig nincs a sírköveiken jelölve, — *amint ezeken a török sírköveken látjuk* **Muhammet/Mohamed** nevét, — akkor **hogyan lehettek az elhunytak: „Muhammad barátjai, követői? Hiszen a kazakok és az üzbékek szunnita iszlám vallásúak.**

— **Mind Muhammad/Mohamed követői...**

3.0 Hazánk településneveiben létező adatok

Hazánk helyneveiben és személyneveiben létező adatoknak különösen nagy a jelentőségük, mert rendszerük már az ómagyar korban lezárult, és jól mutatják a **’ma > mo > me’** szótövekhez a különböző képzők csatlakozását.

Korábbi tanulmányaimban már megállapítottam, hogy **népnevünk szótöve** a kínai: **’ma’** (ló), amely elhasznált változataival településneveinkben és személyneveinkben is jelen vannak a Kárpát-medencében.

Megyer törzsnevünk — **magyer > megyer** — hangrendi kiegyenlítődéssel jött létre, s ez a magas hangrendű „me” változat a szótöve az ismeretlen eredetűnek tartott **’mén, ménes’** szavunknak is **-ny, -n** képzőkkel. (TESz 2. 887.) S ez (szintén) vitathatatlanul bizonyítja önelnevezésünk szótövének a kínai **’ma’** (ló) szóval való azonosságát.

A kínai ***,mā / ma: / ma** horse” (ló) (Bernhard Karlgren 1957, **No. 40**) neve a kínai nyelv hangtörténeti kutatásának újabb eredménye (és Dr. Bartos Huba szíves közlése) szerint a Kr. sz. körüli időben még ***mra** lehetett.

Ebből csak úgy lehetett **’ma’** a nyelvünkben, hogy *szókezdő helyzetben*. nyelvünk már akkor sem tűrte (jövényszavakban) a mássalhangzó torlódásokat. Ezért **„kihagyta”** a hangképzésben kevésbé il-

leszkező mássalhangzót; vagy betoldott egy magánhangzót a két mássalhangzó közé; vagy hangátvétellel szüntette meg; stb.

Ez esetben feltehető, hogy a **mra* 'r' pergőhangját nem ejtették, mert a szókezdő 'm' és 'r' pergőhang képzésének módja nagyon távol esik, nem alliterál egymással. (L. még pl.: „443. Prezne (Moson vm.): 1208/1359: Pezne; 1266/1269: Pezna” (Kenyhercz Róbert 2013, 87)

Településneveink egy része puszta személynévekből származik, s így összefüggés van a településnevek és még a mai személynévek között is. Mert nyilvánvaló tény: Amennyiben népnévünk szótöve a kínai 'ma' (ló) szó, — akkor nem csak népnévünkben létezett. Jelen kellett lenni **személy** és **településnevekben** is.

6.3 Néhány 'ma', 'mada' -töví családnevünk és elhasonult változataik.

A kigyűjtött családnevek azért is különösen fontosak, mert **régmúltunk** olyan sajátos adatai, amelyek helységneveinkben is jelen vannak, és vannak köztük olyan nevek is, amelyek szótövei népnévünk alanyi alkotói. Pl.: **Macs**, **Mády**, stb.

A felsorolt személynéveket még nem Fehértói Katalin 2004-ben megjelent „Árpád-kori személynév-tár 1000 – 1301” művéből, hanem az 1992. évi Budapesti Telefonkönyvből gyűjtöttem ki év végén, a két ünnep között.

A kigyűjtöttek szinte egyáltalán nem rendelkeznek etimológiával, mert közös 'ma' -alapszavú, vagy elhasonult változataik eredete eddig feltáratlanvolt. Már az Árpád-korban is kevesen ismerhették jelentésüket, mert kikoptak az emlékezetből, s így jelentésük is a feledés homályába merült. Eredetük, jelentésük kutatásával (talán) senki nem foglalkozott.

Egy (kis) részüket hasonló hangzású névtípusokhoz sorolták. Vagy, ha talált Kiss Lajos egy hasonló hangzású cseh (vagy más szláv) nevet, *akkor abból vezeti le a helységnevet. Az ismeretlen eredetű helységnevekhez Kiss Lajos* csak annyit fűz hozzá, hogy: „*puszta személynévből keletkezett magyar névadással.*”

Az –i nélküli „puszta személynévek” kutatóink vitákban kialakult álláspontja szerint jobbágynevek, míg az –i-vel ellátottak jobbágy és nemesi nevek is lehetnek.

Az –i helyhatározóval ellátott nevek is részben felsoroltam, mert előzményük többnyire olyan „puszta személynév”, ami csak –i helyhatározóval fordul elő. A meghagyottaknak és a „puszta személynéveknek” zárójelben közlöm Fehértói Katalin által megállapított első előfordulásuk évszámát, amennyiben léteznek.

Macs	ma + cs képző
Macsi	ma +cs képző +i helyh. rag (1440)
Macsicza	ma +cs képző +i hh. + cza halmozott kics. képző
Mácsány	ma > má +cs +ány képző
Macsek	ma + csek halmozott kicsinyítő képző
Macsár	ma +cs képző, + ar > ár (utótag)
Macher (Macser)	ma +cs képző + er (utótag)
Madzsar	ma +cs képző + er (utótag) > madzser > madzsar > (magyar) népnév
Macsadi	ma +csa halmozott kicsinyítő képző +d kép. +i hh.
Mácsai	ma > má + csa halmozott kicsinyítő képző +i hh. (1466)
Macsek	ma + csek halmozott kicsinyítő képző
Macsó	ma + csa > cso halmozott kicsinyítő képző
Makó	ma + cso > h. k. képző, cso > ko (L.: macharia > Makarya)
Macsotay	ma, +csa > cso + (da >) ta h. kics. k. +i hhat.
Mócsy	ma > mo +cs képző, +i hh. (1466)
Mócsa	ma > mo, + csa halmozott kics. k.
Mocsány	ma > mo +cs + án > ány kép.
Mocsán	ma > mo +cs +ány ~ án kép.
Makay	ma + csa > ka + i hh.
Makács	ma + ka > ká + cs képző
Makádi	ma + csa > ka > ká + d + i hh.
Makar	ma +csa > ka +r képző (?)

Makocsi	ma +cs > k + o + cs kics. k. + i hh.
Makonyi	ma +csa > ka > ko + ny képző, +i hh.
Makovetz	L.: makó + vetz (délszláv.) képző
Makor	L.: mako + r mn. képző (!)
Mády	ma ~ má + d ellátottságot jelölő (és hn.) képző + i hh.
Máder	ma ~ má +d ellátottságot jelölő kép. +er utótag (L.: magyar)
Moder	ma > mo +d ellátottságot jelölő kép. +er utótag (L.: magyar)
Madler	ma + d, +ler türk tbsz.
Madlovits	ma +d, + lov + its (ics).
Matos	ma +d > t +os mn. képző (!!!) (1460)
Matty	ma +d > t > ty elhasonulás
Mata	ma + da > ta (d > t) (1506)
Maták	ma +da > ta > tá, + k (kics.?, vagy szlovák -k?) képző
Madacsai	ma + da +csa +i hh.
Madacska	ma + da +cs +ka (ka) kicsinyítő-becéző k.
Maday	ma + da +i hh.
Madas	ma + da + s mn. képző
Madách	ma +da > dá, + ch (cs) képző (1487)
Madák	ma, + da > dá + k kicsinyítő
Madocs	ma +da > do +cs képző
Madocsai	ma+ da > do +csa + i hh.
Mados	ma +d +os > d ellátottságot jelölő+os mn. képző
Madovi	ma+d + blg.-szláv -ov + i hh.
Madray	ma +d + ra hh. + i hh.
Mod	ma > mo + d ellátottságot jelölő képző
Mott	ma > mo + d > t elhasonulás
Motyán	ma > mo + d > t > ty + án képző
Modai	ma > mo + da + i hh.
Moder	ma > mo +d +er utótag képző (L.: magyar)
Medán	ma > me +d + án képző
Mede	ma > me +da > de kics. k
Medek	ma > me +da > de + k képző
Méder	ma > me > mé +d képző +er utótag
Medéry	ma > me +d képző +er ~ ér képző +i hh.
Medák	ma > me +d képző + ák halmozott mn. képző

A hangzóváltozások és elhasonulások rendszere

A vizsgálatba vont szavak (szótövek) bővítményei szerint: török a –lar –ler tbsz. végződés; szláv a — sev, szky, vetz, vits végződés.

Szabályosak a hasonló hangképzésen alapuló hangváltozások:

ma ~ má + cs = macs ~ mács; *a > o* = mocs

ma ~ má + csa = macsa > mácsa; *csa > ka* = macsa > maka; *a > o* = macsó, *cs > k* = makó

macsa, a > o = mocsa, *cs > k* = moka

ma ~ má +d = mad ~ mád; *d > t* = mad > mat; *a > o* = mod, *d > t* = mod > mot, *t > ty* = moty > mogy

ma > má+ da = ma + da, = mada ~ máda; *a > o* = mada > madó; *d > t* mada > mata ~ máta, *a > o* mató.

Az idézett nevek általam levezetett etimológiáját lehet vitatni, de nemlétezőnek tekinteni: nem.

6.4 A 'ma' és 'mada' tövű helységneveink, és elhasonult változataik a Kárpát-medencében

Az idézett településnevek kigyűjtését Kiss Lajos hézagpótló könyve segítségével végeztem. Először minden esetben Kiss Lajos etimológiájából idézek, majd kifejtem (eltérő) véleményem, mivel az általa megadott helynevek etimológiája nem minden esetben talált egyetértésemre.

A helységnevek egy részét Kiss Lajos is bizonytalan etimológiájúnak tartja, más neveket pedig különböző szláv nevekkal azonosít,

A településnevek névanyagból megállapíthatjuk, hogy sincs annyi szláv eredetű helynevünk, mint amennyit annak véltek (vélnék) névtörténeti kutatóink. Könnyen tévútra visz bennünket, ha csak a cseh, vagy más szláv névhasználat alapján etimologizálunk, mélyebbre hatoló történeti, történelmi összehasonlító (összefüggések) vizsgálata nélkül.

A helységnevek szócikkeiből csak a szükséges számú, az összehasonlító etimológiához feltétlenül szükséges terjedelemben idézek.

1. „Nyírmada

‘helység Szabolcs-Szatmár megyében Vásárosnaménytől délnyugatra’ [1882: *Nyír – Mada*: Juhos: Hnt. 239, de l. 1296; *Mada*: ÁÜO. 10: 266 is]. A *Mada* helynév pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1202-3 k./15. sz.: *Mada* szn. (Sztp. KritJ. l: 62); 1211: *Mada* szn. (PRT. 10: 513); 1213/1550: *Mada* szn. (Vár.Reg. 257.). Az alapjául szolgáló szn. etimológiája bizonytalan. A tájra utaló *Nyír*- előtag arra szolgál, hogy a község lakosságától még ma is megkülönböztetett *Kis*- és *Nagymada*-nak közös, összefoglaló neve legyen.” (Csánki 1: 520; Melich; MNy. 15: 3; Maksai 169; Berrár: MNy. 47: 200; Mező: Bakt. 83; SzabSzatm. 91.) — Vö. Mada”

— A *Mada* > *Máda* > *Máta* személys és helyneveket a kínai *mǎdāo* (*mada* > *máta* = lovasság szablyája) szóösszevonással tartom azonosnak, mivel két összetevője, a *má* (ló) és a *da* > *ta* (tör, kard) külön-külön is jelen vannak személys és helységnevekben hazánk területén, a Kárpát-medencében. A szóvégi *o* félhangzó már az átvétel folyamán „lekophatott”, s így *Máda* > *Máta*, *Mada* > *Mado* és egyéb, *-cs* és *-csa* kicsinyítő képzős változatokkal találhatók személynév anyagunkban.

2. „Máda

Erdélyben Dévától (Deva) északkeletre; *Mada*’ [1407: *Mada*: Csánki 5: 109]. Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló személynévhez l. *Nyírmada* szócikkét. — A rom. *Mada* ‘Máda’ a magyarból való. (Csánki 5: 109; Suicu 1: 372.) — Vö.: *Nyírmada*.

Madačka l. *Madácsi*

Madács l. *Madácsi*

Madácsfalva l. *Madocsán*

Madácsföldre l. *Madocsán*

Madásháza l. *Madocsán*”

3. „Madácsi

‘helység Szlovákiában Losonctól (Lučenec) nyugat-északnyugatra; *Madačka*’ [1906: *Madácsi*: Hnt. 1907. 634 (az évszámhoz l. Hnt. 1944. 655), de l. 1460: *Madarzka* (2: *Madaczka*): Csánki 1: 116 is]. Az elsődleges *Madács* hn. Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1250/1353/18. sz.: *Modacs* szn. (Fejér: CD. 4/1: 60); 1278: *Madach* szn. (RDES. 1: 421); 1391: *Madach* szn. (Ómolv. 227). Az alapjául szolgáló szn. a m. *Mod* [1211: PRT. 10: 507], *Mada* (l. *Nyírmada* a.) szn.-nek lehet a kicsinyítő-becéző funkciójú *-cs* képzős származéka. De l. szb.-hv. *Medač* szn. (Grković: RIS. 129), csn. (LPH. 414) is. A hn. idővel *-ka* képzőbokkal bővült, majd a *Madácska* névalak helyébe hatósági úton a *Madácsi* névalak került. — A szlk. *Madačka* ‘Madácsi’ a magyarból való. (Csánki 1: 103, 116; Melich: MNy. 15: 1, 29: 84; Stanislav: Slov-Juh. 2: 326; Majtán 268; VSOS. 2: 209; Mező: HivHn. 175.) — Vö. *Madocsán*.”

4. „Madocsán

‘település Szlovákiában Liptótelep (Liptovská Teplá) belterületétől északra; *Madočany*’ [1503: *Madaczan*: VSOS 2: 169, de l. 1391: *Madachfalua*: Kázmér: Falu 222 és 1390: *Madachfelde*: VSOS 2: 169, *Madachhaza*: ZsigmOkl. 1: 188 is]. Az elsődleges *Madásháza*, *Madácsföldre*, *Madácsfalva* hn. a m. *Madács* (l. *Madácsi* a.) szn.-nek és a birtokos személyraggal ellátott *ház*, *föld*, *falu* fn.-nek az összetétele. A magyar névadással párhuzamosan a szlovákban *Madočany* [többes sz.] hn. keletkezett, s ez idővel a magyarban is felülkerekedett *Madocsán*-ként. (Melich: MNy. 15: 3; Kázmér: Falu 222; Majtán 414; VSOS. 2: 169; Mező: HivHn. 168.) — Vö. *Madácsi*”

— Az 1503. évi *Madaczan* feljegyzés arról tanúskodik, hogy a település már (környezetével együtt) elszlávosodott.

5. „Madocsa

’helység Tolna megyében Pakstól északkeletre’ [1109: *Modoce*: OMOLv. 17]. Pusztasz.ból, mégpedig a m. R. *Mod* [1211: PRT. 10: 507] szn. származékából keletkezett; vö. 1138/1329: *Madafa* szn. (MNY. 32: 56). Csánki 3: 439; Melich: MNY. 15: 4, 35: 144; Virágh: MnhEr. 60; Pais: MNY. 31: 100, MNYTK. 50. sz. 13; Stanislav: SlovJuh. 326; Györffy 1: 340.]”

— Madocsa név a Mada > Madó -csa kicsinyítő képzős változata.

6. „Máta

’Hortobágyhoz tartozó település’ [1219/1550: *Mata*: VárReg. 110.]. Pusztasz.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1229/1550: *Matha* szn. (VárReg. 360.). Az alapjául szolgáló szn. a m. *Máté* dzn. családjába tartozik. (Csánki 1: 520; Sági: MNY. 10: 223; Varga: Bec. 76.) Máté l. Mátészalka, Szentmáté.”

— Nem értünk egyet a *Mata* — ’Máté’ névazonosítással, mivel a Máté személynevet rendre másképp írták a Kiss L. által megadott forrásokban is: (Mátészalka) 1268/1365: *Mathei*; 1354: *Mathe*; 1211: *Mathey*. Vagy: (Szentmáté) 1622: *Mathe*; 1237-40: *Mate*; 1391: *Mathe*. (Mateóc) 1354: *Mathefalua*. A forrásadatokban a Máté név végződése mindig szlovéki *e*, nem *a*. A névazonosítás nem helytálló. A *Máta* a *Mada* *d* > *t* hangváltozással létrejött változata.

7. „Mád

’helység Borsod-Abaúj-Zemplén megyében Szerencstől északkeletre’ [1255/16. sz.: *Mad*: ÁÚO. 7: 406; 1332-7: *Mad*, *Maad*: Csánki 1: 356]. Pusztasz.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mod* szn. (PRT. 10: 512); 1213/1550: *Modu* szn. (VárReg. 375.). Az alapjául szolgáló szn. talán a m. *Madaras* ~ R. *Modoros* (>: *madár*) szn.-nek a rövidüléssel becéző alakja. (Melich MNY. 15: 3; Qu.: MNY 17: 121; Terestyényi: MNYTK. 59. Sz 26; Stanislav: SlovJuh. 2: 325; ComZempl. 112.) — Vö.: Nagymad.”

— Nincs köze a *madár* szavunkhoz! A *mă* > *má* — *d* -képzős, (lóval) ellátottságot jelölő, vagy -*d* helynévképzős alakja.

8. „Nagymad

’Albárhoz (Dolný Bar) tartozó szlovákiai település a Csallóközben Dunaszerdahelytől (Dunajská Streda) délkeletre; Mad’ [1260: *Nagmod*: VSOS. 1: 340, de l. 1254-5: *Mod*: uo. is]. A *Mad* hn. Pusztasz.-ból keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Mád* szócikkét. A *Nagy* előtag a R. *Kismad* [1299: *Kysmod*: VSOS. 1: 340] előtagjával van korrelációban. — A szlk. *Mad* ’Nagymad’ a magyarból való. (Makkai: Száz 81: 133; Majtán 49; VSOS. 1: 340.) — Vö.: Mád. Nagymada l. Nyírmada”

— Nincs köze *madár* szavunkhoz! A *ma* — *d* -képzős alakja.

9. „Macs

’település Debrecen központi belterületétől nyugatra’ [1219/1550: ? *Mochy* VárReg. 11.; 1282: *Moch*: Györffy 1: 640]. Pusztasz.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mocchi* szn. (PRT. 10: 505), *Mochy* szn. (PRT. 10: 514). Az alapjául szolgáló szn. talán a szláváságból magyarázható; vö.: cseh R. *Mač* szn. (Svoboda: SOJ. 138); le. *Macz* szn. (SISNO. 3: 351). (Csánki 1: 615; Zoltai: Tel. 42; Kniezsa: AECO. 1: 117, MSzlkcSn. 25; Stanislav: SlovJuh. 2: 324; Györffy 1: 640; Lévai: Múzkur. 4/7. Sz. 4, 28, 30.) — Vö.: Mocs.”

— Nincs köze a „szlávásághoz”. A *ma* > *mo* -cs -képzős alakja.

10. „Dunamocs

’helység Szlovákiában Komáromtól (Komárno) keletre; Moča ’ [1888: *Dunamócs*: Majtán: 274, de l. 1208: *Moch*: CDS. 1: 115 is]. A *Mocs* hn. Pusztasz.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1214/1550: *Moch* szn. (VárReg. 323.) A *Duna* előtag a folyam mellékére utal. — A hatósági úton megállapított szlk. *Moča* ’Dunamocs’ tudatos szlovákosítás eredménye. (Stanislav: SlovJuh. 2: 346; Majtán 274; VSOS. 2: 260; Györffy 3: 441.)”

— A *ma* > *mo* -cs -képzős változata.

11. „Mocs

’romániai helység Erdélyben Kolozsvártól (Cluj-Napoca) keletre; Mociu’ [1319: *Mooch*: Györffy 3: 364]. Pusztaszn.-ból keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Macs* szócikkét. — A rom. *Mociu* ’Mocs’ a magyarból való (Csánki 5: 384; Kniezsa: *MagyRom.* 1: 229; Suciu 1: 403; Györffy 3: 364.) — Vö.: Dunamocs, Macs.”

12. „Mocsa

’helység Komárom megyében Tatától nyugat-északnyugatra’ [1237-40: *Macha*: PRT. 1: 777]. Pusztaszn.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1208/1359: *Mocha* szn. (UrkBurg. 1: 53); 1272: *Mocha* szn. (Sopron 1: 34). De nem zárható ki annak a lehetősége sem, hogy a m. *Mocsa* hn. előzménye szláv hn. volt; vö.: szb.-hv. *Moča* hn. (HASz. 6: 876); or. *Moya* hn. (WbRussGn. 3: 327). (Csánki 3: 508; MVV. Komárom vm. 96; Stanislav: *SlovJuh.* 2: 346; Bezljaj 2: 28; Györffy 3: 441.) Mocsár l. Kövesmocsár, Nyáradkelecsény”

— Nincs köze a szláv ’mocsár’ névhez! — vagy az orosz Моча (vizelet) helynévhez. A Kövesmocsár: „1388 *Mochar*”. Nyáradkelecsény: „1335 *Mochar*”. Valamint Mocsármány: „1382 *Mocharmal*” „1431: *Mocharosmal*”. Minden „mocsár” -r végződésű! A Mocsa a *ma* > *mo a* > *o* hangzótávolságú -csa képzős alakja.

13. „Galgamácsa

’helység Pest megyében Gödöllőtől észak-északkeletre’ [1900: *Galgamácsa*: Hnt. 1907. 324 (az évszámhoz l. Hnt 1944. 655) de l. 1371: *Macha*: GalgaIF. 42 és PestReg. 247 is]. A *Mácsa* hn. pusztaszn.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1237: *Macha* szn. (ÁUO. 7: 47); 1257: *Macha* szn. (Sztp KritJ. 1: 353). A megkülönböztető szerepű Galga- előtag a Galga mellékére utal. (Csánki 1: 31; MVV. Pest-P.-S.-K. vm. 1: 68; Kniezsa: *MagyRom.* 1: 191; Stanislav: *SlovJuh.* 2: 325; Bezljaj 2: 6; Mező: Száz. 116: 598.) — Vö.: Mácsa, Máslak.”

— A Mácsa a *ma* -nak -csa képzős alakja.

14. „Mácsa

’Romániai helység az Alföld szélén Aradtól északra; Macea’ [1380: *Macha*: *MagyRom.* 1: 191]. Pusztaszn.-ból keletkezett magyar névadással. Az alapjául szolgáló szn.-hez l. *Galgamácsa* szócikkét. — A rom. *Macea* ’Mácsa’ a magyarból való. Csánki 1: 739; Kniezsa: *MagyRom.* 1: 191; đuciu 1: 372.) — Vö.: Galgamácsa.”

15. „Máslak

’romániai helység Lippától (Lipova) délnyugatra; Maşloc’ [1326/1349: *Machalaka*: Györffy 1: 181]. Az elsődleges *Mácsalaka* névváltozat a *Mácsa* szn.-nek és a birtokos személyraggal ellátott *lak* ’lakóhely, otthon’ fn.-nek az összetétele. A *Mácsa* személynévhez l. *Galgamácsa* szócikkét. — A rom. *Maşloc* ’Máslak’ a magyarból való. (Csánki 1: 765; Kniezsa: *MagyRom.* 1: 288; Györffy 1: 181; Suciu 1: 381.) — Vö. Abaújlak, Galgamácsa.”

16. „Matty

’helység Baranya megyében Siklóstól dél-délnyugatra’ [1355: *Moch*: Csánki 2: 508]. Pusztaszn.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1211: *Mot* szn. (PRT. 10: 507), *Mod* szn. (uo.), 1299/1550: *Mogy* szn. (VárReg. 360.). (Csánki 2: 508; Varga: Bec. 76.)

Mattyasóc l. Alsómattyasóc”

— *Véleményem jelentősen eltér!* — mert a Matty-nak **semmi köze** a Mattyasóc, Alsómattyasóc névhez. — **Mert 1355: Moch > Matty!** A *Mattyasocz* 1412-ben: *Mathiassfalwa*, amely (1211: *Matias*) a Mátyás személynévvel azonos. — **De köze van** a *Moch*hoz, *Mothoz*, *Modhoz*, *Mogyhoz*. A **Matty** a Mocs ~ Mod > *Mogy* > *Mot* > *Moty* > *Maty* — cs ~ d > ty > gy hangváltozású, alakja. A Matty településnév jelentősége abban van, hogy Kiss Lajos is (*talán*) észrevette az általa felsorolt ’**ma**’-tövé névváltozatok etimológiai összefüggését. Ez rámutat arra is, hogy: a *Moch*-ból **Matty** hangváltozású alak nem szokott létrejönni. Csak d > t > ty hangváltozásokkal. De esetünkben mégis! Talán ismerték még a *Macs* > **Mocs** jelentését, s így a jelentés Mocs ~ **Macs** ismeretében változott meg a település neve cs > **ty** hangváltozással **Matty**-ra.

17. „Magy

’helység Szabolcs-Szatmár megyében Nyíregyházától keletre’ [1319: *megh*: AnjouOkm. 1:

509; 1326: *Mogh*: SzabSzatm. 69]. Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1188: *Mogy* szn. (MonString. 1: 137); 1202-3 k./15. sz.: *Mogy* szn. (Sztp. KritJ. 1: 63). (Csánki 1: 520; Moór: Westung. 91; Stanislav: SlovJuh. 2: 327; Mező: Bakt. 50; TESz. 2: 811 *mag* a.; SzabSzatm. 69.) — Vö.: **Mátyfalva, Nagyfalva.**”

— A *megh* (**megy**) a mély hangrendű **magy** > **mogy** *magas hangrendű* változata.

18. „Mátyfalva

’Szőlősvégardóhoz (Podviniogradov) csatolt helység Kárpát-Ukrajnában Nagyszőlőstől (Vinogradov) nyugat-délnyugatra; Matyejevo’ [1326: *Magfolva*: Szabó: Ugocsa m. 409]. A *Magy* szn.-nek és a birtokos személyranggal ellátott falu fn.-nek az összetétele A *Magy* szn.-hez l. a Szabolcs-Szatmár megyei *Magy* szócikkét. — Az ukr. *Mamiee* ’Mátyfalva’ névalakot hatósági úton állapították meg. (Csánki 1: 434; Szabó: Ugocsa m. 409; Dezső: Oč. 261; ZakarpObl. 247; Kázmér: Falu 272.) — Vö.: Ágfalva, Magy.”

— A Mátyfalva névnek nincs köze a Mátyás (Matyej) névhez. 1326-ban *Magy* volt a neve, amely név a *Mac*s cs > *gy*, vagy *Mad* > *Magy* hangváltozású alakja. A *Magy* változatból további *gy* > *ty* hangváltozással lett *Maty* > *Máty*.

19. Macsó

’,egykori helység Észak-Szerbiában, amelyről a középkorban egy bánságot neveztek el’ [1256: *Mako*: Sztp. KritJ. 1: 348]. Vö.: szb. –hv. *Máčva* (HASz. 6: 353) ’Macsó’. Etimológiája nincs tisztázva. A m. R. *Macho* szn. [1198: UrkBurg. 1: 133] nem feltétlenül kapcsolható vele össze. PallasLex. 11: 764; Skok: EtRj. 2: 346.) Vö.: Bélamácsó, Mácsóva.”

— Bizony, azonos vele! 1256-ban ’*Mako*’ volt, majd (ismét) ’*Macsó*’ néven említik. Ez volt az elsődleges neve. A ’*Mako*’ a *Mac*so > *Mako*, cs > k hangzótávolságú, elhasonult alakja. A *Macsó* a *Mac*sa a > o hangváltozású alakja.

20. Bélamácsó

’helység Szlovákiában Privigyétől (Prievidza) nyugatra; Mačov’ [1913: *Bélamácsó*: Hnt. 396, de 1. 1396: *Maczow*; VSOS. 2: 209 is]. A *Mácsó* hn. pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: 1198: *Macho* szn. (UrkBurg. 1: 33). Az alapjául szolgáló szn.-hez vö.: blg. *Máčo* szn. [>: *Mameŭ* ’Máté’] (Ilčev: RIB 326). A megkülönböztető szerepű *Béla*- előtag a régen *Béla-patak*-nak (l. *Bélapataka* a.) hívott Kis-Nyitra mellékével kapcsolatos. — A szlk. *Mačov* ’Bélamácsó’ a magyarból való. (Fügedi: Nyitra m. 51; Stanislav: SlovJuh. 2: 325; Majtán 258; VSOS. 2: 209.) — Vö.: Bélapataka, Macsó, Mácsóva.”

— A felvidéki *Macho* etimológiának *sem*mi köze sincs a blg. *Máčo*, *Mameŭ* ’Máté’ személynévhez. A tatárjárás után szlávósodott el Vö.: 1198: *Macho*, 1396: *Maczow*; valamint: 1390: *Madachfelde*, 1503 *Madaczan* (Madocsán).

21. „Mácsó

’romániai helység Erdélyben Hátszegtől /Hateg) északra; Măceu’ [1263/1347: *Machou*: Csánki 5: 108]. Pusztá szn.-ből keletkezett magyar névadással; vö.: *Macho* szn. (UrkBurg. 1: 33). — A rom. *Măceu* ’Mácsó’ a magyarból való. (Csánki 5: 108; Suicu 1: 382; Györffy 3: 297.)”

22. „Mácsóva

’Helység Romániában Karánsebestől (Caransebes) észak-északnyugatra; Maciova’ [1394: *Machwa*: Csánki 2: 49]. Szláv eredetű; vö.: szb. –hv. *Mačevo* hn. (ImMesta. 1973. 244); le. *Maczewo* hn. (MagyRom. 1: 233). — A rom. *Maciova* ’Mácsóva’ ugyancsak a szláváságból való. (Csánki 1: 49; Kniezsa: MagyRom. 1: 233; Suciu 1: 372.) — Vö.: Bélamácsó, Macsó.”

— Semmi köze a szlávásághoz. Szótő a *Mach* (Mac)s, amelyhez szláv -*wa* képző járult. A helynév már 1393-ban így lett feljegyezve. Valószínű, hogy a tatárjárás után szlávósodott el, és kapott -*wa* végződést, ami később -*owa* végződéssé alakult. A Maros völgyében teljesen elpusztították a magyar lakosságot.

23. „Nagymacséd

’helység Szlovákiában Szeredtől (Sered’) délnyugatra; Veľká Mača’ [1473: *Nagmached*:

VSOS. 3: 240, de 1326: *Mached*: AnjouOkm. 2: 250 is]. A *Macsed* hn. pusztá szn.-ból keletkezett magyar névadással; vö.: 1138/1329: *Macidí* szn. (MNY. 32: 131); 1333: *Mochwd*-fiamihalfeulde szn. (Turul 3: 178). A *Nagy*- előtag *Kismacséd* [1412: *Kysmached*: VSOS. 2: 214] 'Malá Mača' előtagjával van korrelációban. — Az 1948-ban hatósági úton megállapított *Vel'ká Mača* 'Nagymacséd' tudatos szlovákosítás eredménye. Majtán 256; VSOS. 2: 214, 3: 240.)"

— Szótó a *ma*, amelyhez *-cse* és *-d* képző járult.

Összefoglalás

Több korábbi tanulmányom rövid összefoglalásaként mutattam be az „uráli ősnyelvű ősnép” keleti és nyugati irányú szétvándorlását, életmódjuk életterének földrajzi övezetében. **Ősnépünk keleti irányú térfoglalásának folyamatát az ős-kínai szomszédságig.**

Köveltük a *hím és nőnem*et jelölő *fejszimbólumok* alkalmazását az ősuráli, **Irbít-parti sziklarajzoktól** keleti irányba, **az ős-kínai szomszédságig**. Bemutatva a **finnugor nyelvlánc nemjelölő szimbólumokkal felfedezett történelmét!**

Mert más nyelvcsaládok népeinél ismeretlenek (!!!) az uráli, hím és nőnemet jelölő *fejszimbólumok!* Így a *török és mongol nyelvű* népeknél is.

Használóik eljöttével (*elűzésével*) használatuk is megszűnt a korabeli kínai szomszédságban, a mai Mongólia területén és attól kissé még északra és keletre. Miként hiányzik a *Hung-fan filozófia ismerete* is a területüket elfoglaló **török és mongol nyelvű népek közmondásaiból. Amelyek nálunk még ma is jelen vannak Sajó (sófolyó)** neveinkben és közmondásainkban is, mint pl.: „Fából vaskarika!” — Bár senki nem tudja közmondásunknak a Hung-fanból (Nagy Szabályból) származó eredetét. Amelyben az elemek: **nem hatolnak egymásba, és nem is keverednek.**

A *koraavar és a székely írás* kínai piktogram/ideogramma előzményeit, a **felírtos kő és csontrajzokon**, valamint a **hunok, koraavarok és Árpád-népe régészeti leletein** találtam meg adatokként. Miként népnevük is a kínai **mra* > **ma** (ló) jelentésű szóból származik –**č** (cs) főnévképzővel és –**d** ellátottságot jelölő képzővel, és az –**er** > –ar (férfi > nép) utótaggal.

Amelyek: –**č** (cs) > **dž** (dzs) > **d'** (gy), valamint a –**d** > **d'** (gy) képzőkkel népnevünk **mad'** (**magy**) előtagját adják. A '**magy**' előtaghoz az '**-er**' (férfi, ember) *utótag* tapadt, amelyek együtt '**lovas férfi, lovas ember**' jelentést adnak. Amely népnévvé alakult.

A '**magyeri**'-ből *kétirányú hangrendi kiegyenlítődéssel* '**magyar**' és '**megyer**' szavunk keletkezett, amely utóbbi magas hangrendű '**me**' szótóval '**-ň**' (-ny) és '**-n**' főnévképzővel (az ismeretlen eredetűnek tartott) '**mény** > **mén**', és '**ménes** (ló)' szavunkat képeztük. Miként **ma-kacs** (lókacs) szavunkat is.

— Az pedig, hogy mindezek a **vizsgált adatcsoportok történelmünk részévé lettek**, egy igen korai, (ősi) kapcsolatrendszer kultúrájának létrejöttét kell **látva megállapítanunk**, egy **ős-uráli nyelvű és kultúrájú** pásztornép, és az **ős-kínai földművelő** népesség között.

Jegyzetek (a könyvemben (2008) megjelölt jegyzetszámokkal.)

- (77) Tőkei Ferenc: Kínai filozófia Ókor. Első kötet Akadémiai Kiadó, Bp. 1962.
- (92) Attila és hunjai, Szerkesztette: Németh Gyula, Magyar Szemle Társaság Budapest, 1940. Az Akadémiai Kiadó reprint sorozata Bp., 1986. 114. old.
- (113) A. P. Okladnyikov / A. I. Martinov: Szibériai sziklarajzok Corvina Kiadó
- (115) Novgorodova: Mir petroglifov Mongolii (1984) 48, 14. rajz.
- (116) Novgorodova 1984, 76, 25. rajz. Сравнительная таблица пиктограмм Китая с петроглифами Монголии и Алтая
- (117) Novgorodova 1984, 54-55, 17. és 18. kép.
- (118) Novgorodova 1984, 103, 42. kép.
- (119) Novgorodova 1984, 76, 25. kép.
- (120) „*tal* Zweig || dal” (AlttGramm) A rajzok „beszédes” képe alapján a 'táltos' szó töveként — Pais után — lehetségesnek tartunk egy ötörök 'tal; faág, galy' szót, miként a TESz által közölt etimológiát is. Pais Dezső szerint: „Egyébként figyelembe vehető, hogy az ujgurban a *tal* nemcsak 'Rute', hanem 'ein junger Baum' is (l. fentebb).” (Pais: A magyar ősvallás nyelvi emlékeiből 79.) Pais felteszi, hogy „a *tal* 'ág, vessző' névszó meg a *tal* 'üt' ige a nomen-verbum viszonyában állnak egymással.” (Pais 79.) A *tal* ige egykori létét nem tudja bizonyítani. „Hogy: „az 'ág'

- jelentésű szók a jelzett 'üt' jelentésű *but* igének a származékai, vagy hogy az 'üt' jelentésű *but* ige mellett volt egy vele etimológiailag összefüggő 'ág' jelentésű *but* névszó is.” (Pais 78.) Meg kell jegyeznünk, hogy a feltevések még nem bizonyítékok. Végül a *táltos* szó jelentéséről: „Ek-képpen aztán ilyen jelentéseiket vehetjük fel: 'ütő, verő' — 'ütött, vert' vagy 'kábultra, ájultra ütött, vert.' * Török nyelvi oldalról idáig juthattunk el.” (Pais 85.) A TESz szerint: „Származék-szó: *tált*- alapszava ősi örökség az ugor korból; vö.: vog. *tült*, *tülten*, *tültne* ? 'könnyűszerrel, egyszerűen' ” Továbbá: „osztj. É. *tolten*: *χar χota toltna tōtem* 'térre varázsol engem (tkp. varázslattól vitetem)’ (ONGy. 171), *toltn*, *tolten* 'varázserővel’ (OH. 1:138, 158, 444, 468), *tol*t 'óriás (tkp. varázsló)’ (i.m. 208), Vj. *tol*t 'láz', Kaz. *tol*t 'segítség, enyhítés csillapítás (beteg-ségnél, szegénységben)’ Az ugor alapalak * *tultz*, az eredeti jelentése a vogulban és a magyarban megőrzött 'varázserő, varázslat' lehetett. — A magyar szó -s eleme denominális melléknév-képző; a *tálto*-s eredeti jelentése tehát 'varázslatos, varázserővel rendelkező' volt.” Továbbá: „— Egy török * *tal* 'üt' ige-tőből való magyarázata — a tényleges szó kimutathatatlansága, valamint jelentéstani okok miatt — nem valószínű. A *tanít*, *tanul* alapszavából való levezetése és másféle török származtatása szintén téves.” (TESz) Novgorodova, 1984, 112, 49. kép.
- (122) Novgorodova 1984, 76, 25. kép.
- (123) Novgorodova 1984, 112, 49. kép.
- (125) Novgorodova 1984, 116, 53. kép.
- (126) Novgorodova 1984, fénykép: Кочевье Бичигтын-ам
- (127) Dorzs - Novgorodova: Petroglifü Mongolii 1975, 224-227
- (128) Novgorodova 1975, 119, 56. kép. Тамги хуннского времени. Цагаан-гол
- (129) Окладников, А. П.: „Писаницы реки Олёмки и Верхнего Принамира” 1976.
- (130) Okladnyikov 1976, 140, 18. tábla, I/10-11. rajz.
- (131) Okladnyikov 1976, 156, 34. tábla, III/3. rajz.
- (132) Okladnyikov 1976, 132, 10. tábla.
- (133) Okladnyikov 1976, 168, 46. tábla 5. rajz.
- (134) Okladnyikov 1976, 134, 3-10. rajz.
- (135) Okladnyikov 1976, 184, 62. tábla.
- (137) Okladnyikov 1976, 187, 65. tábla, 3-4-5. rajz.
- (138) Okladnyikov 1976, 172, 50. tábla, 16. és 19. rajz.
- (139) Okladnyikov 1976, 147, 25. tábla, 9. rajz.
- (140) Okladnyikov 1976, 180, 58. tábla, III/3. rajz.
- (141) Novgorodova 1984, 49, 15. kép.
- (142) Dorzs – Novgorodova 1975, 185, XXII. tábla.
- (143) Okladnyikov 1976, 159, 37. tábla, 1-3. kép.
- (144) Okladnyikov 1976, 138, 16. tábla, III/3. rajz.
- (145) Okladnyikov 1976, 132, 10. tábla, II. rajz.
- (157) „Main droite tenant... un baton (??) qui serait (soit pour battre, soit symbole phallique, soit sceptre), marque de pouvoir...FU: (1) Père, paternel. (2) Appellation des parents masculins d'une génération antérieure.”
- (179) A. P. Okladnikov: Petroglifi Centralnűj Ázii 232-233.
- (180) Новгородова: Мир петрофилов Монголии 117. Рис. 54. Петроглифы хуннского времени. Завсар (Южные Гоби) и Цагаан-гол
- (296) Bóna 1993, 231 (kép: 100) „45. *Felajzott íjjal eltemetett hun vagy hun kori keleti harcos* Žaman-toğaj korymy (Žaman-Togaj) 21. kurgán, SZU, Kazakisztan, čimkenti kerület. A korábbi korszakok sírjaiból álló kurgántemető kisméretű, 21. kurgánjának szélébe utólag beásott, alig 50 cm. Mélységben kezdődő, deszkával fedett aknasírban nyugvó erőteljes férfi halott mellől, együtt kerültek elő a hun kor fontos fegyverei. Koporsójára fektették a csontmerevítő, aszimmetrikus íjat. A bal csipő és láb mellé helyezték a 80 cm. hosszú, keresztvassal felszerelt kardot, amelynek csontból olyan faragott függesztőfüle volt, mint amilyen nefritből s Volga menti pokrovski Voshod-leletben talált hun díszkardon van (vö. 22/1. rajzunkat). A jobb comb mellett hosszú, egyélű rohamkés volt, míg a tegezre utaló különböző méretű, háromélű nyílcsúcsok a bal térdnél heverték egy csomóban. A hun leletekben nem ritka szőröcsipeszt, egy árat és egy kést

az övről lefüggő tarsoly tartalmazta. A bokákon a hun kori viseletre jellemző kerek csizmaszíjcsatok egyszerű vas előképei kerültek elő. Érdekessége még a temetkezésnek a halott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemezt. A fej mögé tett bőséges élelem (báránycsontok, edények) és a lábához csuporban elhelyezett italmelléklet említésre méltó még. A temetkezést a publikáció a III—V. századra keltezi. A 14. katakombában nyugvó, kétélű hosszú karddal és kerek vascsatokkal felszerelt csontváz egyanebből az időből származik, valójában a IV—V. századból, tehát az európai hunok elődei vagy kortársai voltak.”

(325) László Gyula 1990, 124

Irodalom

- Altheim, Franz; Hans-Wilhelm Haussig: *Die Hunnen in Osteuropa ein Forschungsbericht* Baden-Baden, Grimm, 1958.
- Annemarie von Gabain: *Alttürkische Grammatik*, Leipzig, Otto Harrasovitz 1950.
- Bai Shouyi – Yang Zhao – Fang Linggui–Gong Shuduo–Fhu Zhonggyu: *An Outline History of China*. Peking: Foreign Languages Press. 1982.
- Balogh Mátyás: *A xianbeiek sztyeppei jelenléte és a Xiongnu Birodalom bukása* TÁVOL-KELETI TANULMÁNYOK 8. évfolyam 2016/2 Főszerkesztő: Hamar Imre
- Bárczi Géza: *A magyar nyelv életrajza*, Budapest, Gondolat 1975.
- Bárczi Géza: *A magyar nyelv múltja és jelenje*, Budapest, Gondolat 1980.
- Benkő Loránd főszerkesztő. Szerkesztők: Kiss Lajos, Papp László: *A Magyar Nyelv Történeti-etimológiai Szótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó 1984.
- Чернецов, Валерий Николаевич: *Наскальные изображения Урала* (1964, 1971)
- Hoppál Mihály – Jankovics Marcell – Nagy András – Szemadám György: *Jelképtár*, Bp. Helikon Kiadó, 2010.
- Hoppál Mihály: *A szibériai sziklarajzok és a sámánizmus Népi kultúra – népi társadalom* M. T. A. NÉPRAJZI KUTATÓINTÉZETÉNEK ÉVKÖNYVE XVI. 1991. 139 – 152.
- Karlgren, Bernhard: *Grammata Serica Recensa*, Stockholm, 1957.
- Keightley, David N.: *Sources of Shang History: The Oracle-Bone Inscriptions of Bronze Age China*. University of California Press, Berkeley (1978).
- Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.
- Martti Räsänen: *VERSUCH EINES ETYMOLOGISCHEN WÖRTERBUCHS DER TÜRKSPRACHEN*, Helsinki, Soumalais-ugrilainen Seura 1969.
- Novgorodova, Eleonora Afanaszjevna: *Mir petroglifov Mongolii* Moszkva Nauka, 1984.
- Rácz Anita: *Régi Bihar vármegye településneveinek nyelvészeti vizsgálata A Magyar Névtárhívatal Kiadványai 9*. Debrecen, 2005.
- Ryjik, Kyril: *L' idiot chinois, initiation élémentaire a la lecture intelligible des caracteres chinois* Paris Payot, 1980.
- Sándorfi György: *Korai helyneveink vizsgálata*, Miskolc, 1989.
- Szekeres István: *A székely és ótörök írás jeltörténete*, Budapest, Mundus Kiadó, 2008.
- Szekeres István: *A történeti összehasonlító jeltörténet módszerének írástörténeti műveletei az ótörök és székely írás kutatásában* Tanulmány, 2015.
- Szekeres István: *A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése* Tanulmány 2016-2017.
- Szekeres István: *Egyetemes írástörténeti áttekintés* Tanulmány, 2014.
- Szekeres István: *Árpád-kori templomok és a Kassai Kőtár szarkofágjainak piktogram feliratai a székely betűképzés folyamatában. A székely írás hitelesen adatolt történeti előzményei*. Tanulmány, 2016.
- Szekeres István: *A Hung-fan és az Ordoszi hun koronadisz tájoló ideogrammái* Tanulmány, 2016
- Szekeres István: *A teknős jelcsalád rendszerezése*, Tanulmány, 2018.
- Szekeres István: *Magyar, Megyer és mén szavunk történeti összehasonlító etimológiája* Tanulmány, 2018.
- Vásáry István Szerk.: Zimonyi István: *A régi Belső-Ázsia története* JATE Magyar Őstörténeti Kutatócsoport, Szeged, 1993.

MÁSODIK NAPI ELŐADÁSOK:

2019. április 27.

Elnök: Darai Lajos professor emeritus, KJE

Grandpierre Atilla (Zebegény):

***Történelmünk visszavétele:
Ósi Magyarország. A Kárpát-medence és
a Selyemút népeinek felemelkedése⁸***

I. RÉSZ: ÁTTEKINTÉS

Mottó: „Az egyes tudományágak csak részleges ablakot nyitnak az őstörténelemre, és e szakterületek specialistái a többi szakterület szakértőinek eredményeit rendszerint figyelmen kívül hagyják. Ezért adódnak a látványos előrejutás számára különösen fényes távlatok, ha a különálló történetek összeszövésével egységes kép születik meg. Ennek egyik kulcseleme, hogy a régészeti és nyelvészeti adat-együttesek csakis a megfelelő körzetben, időszakban és a megfelelő ok, indok alapján kapcsolhatók össze, de akkor viszont rendkívül hatékonyak a begyökerezett mítoszok leküzdésében” (Paul Heggarty, David Beresford-Jones, 2009).

A tudományágak összeillesztésének nehézségei

Hogyan lehet a valóságnak megfelelő képet alkotni egy nép őstörténelméről? Az őstörténelem meghatározása szerint az a kor, amelyről nem állnak rendelkezésre írásos dokumentumok. Az ókori források beszámolnak ugyan a korábbi állapotokról, a népek eredetéről, de ezeket a 19. század óta hiteltelennek minősítették. Ezzel a lépéssel azonban megszüntették a népek önazonosságának történelmi alapját. A következmény: a nemzeti önazonosság válsága. Az új képet rendszerint az összehasonlító nyelvészetre alapozták. Csakhogy a nyelvészeti adat-együttesek történelmi adatok híján nem helyezhetők el történelmi összefüggésben, és így számtalan önkényes értelmezésre adtak módot. Hasonló a helyzet a régészeti és a genetikai adatokkal is. Jelenleg ezen tudományok adatainak összeillesztésével próbálnak az őstörténelemről képet alkotni. De hogy miben áll ezen adatok „megfelelő” összeillesztése, azt még nem sikerült tisztázni. A helyzetre ma is jellemző a következő idézet: „Óriási divat a szaktudományokba zárkozva védeni a gondolatnélküliséget...Divat dilettantizmusnak minősíteni olyan törekvéseket, amelyek azt próbálják megvalósítani, ami számunkra a legfontosabb lenne: hogy tudniillik a különböző szaktudományok, szakterületek, szakmák elzárkózottságát, elszigeteltségét leküzdjük.” (Tőkei Ferenc hozzászólása a művelődéstudományi vitához, Kultúra és Közösség 1974/3, 24; idézi Gáspár László 1978, Egységes világkép, komplex tananyag. Tankönyvkiadó, 5).

Röviden, az őstörténelemről mintegy kétszáz éve nem áll a valóságnak megfelelő kép a rendelkezésünkre. Ebben a helyzetben a történelem társ-tudományainak a lehetőségek szerinti teljeskörű figyelembe vétele a követendő út, a természetföldrajzi, embertani, genetikai, régészeti, vallástörténeti, népzene- és népmese-kutatási, nyelvészeti eredmények összesítését és a vizsgált körzet népeinek máig fennmaradt nemzeti eredettudatát, valamint a legmegbízhatóbb történelmi források adatait figyelembe véve.

Amikor egy szaktudós értelmezni szeretné szakmai eredményeit, el szeretné helyezni térben, időben, és meg szeretné tudni, ezek mely néphez köthetőek, a társtudományokhoz fordul. Ezekről hajlamos kritika nélkül átvenni eredményeket, mivel rendszerint sokkal kevésbé ért hozzá, mint a

⁸ A ZMTE 2019-04-28-án tartott összejövetelén elhangzott előadás rövid ismertetője.

szakma szakértői. Csakhogy ez az egymásra-utaltság minden egyes szaktudományra érvényes, és így egyik szaktudomány sem áll biztos lábakon akkor, amikor értelmezni és értékelni szeretné eredményeit. Egy hasonlattal, talán túlzóan, de olyan a helyzet, mint amikor vak vezet világtalant. Ebben a tisztázatlan helyzetben manapság jobb híján a közmegegyezés, a közvélekedés az irányadó, az elfogadott, bevett vélemény. Ez a helyzet nagymértékben kedvez a tisztázatlan kérdésekből, félreértésekből eredő vélemények beidegződésének és megcsontosodásának, az alapfeltevések tisztázatlanul maradásának, elfogultságok és előítéletek fennmaradásának. Egy ilyen helyzetben a megoldás kulcsa abban rejlik, hogy mindegyik szaktudomány az adatgyűjtés és rendszerezés szintjén alapvetően földrajzi elnevezéseket alkalmaz ahelyett, hogy idő előtt, kellő körültekintés nélkül, pusztán a közmegegyezésből adódó állásfoglalásokra támaszkodna, arra törekedve, hogy elkerülje a mai országhatárok alkalmazását az őstörténelem korszakaiban. Ez az elfogulatlanságra törekvő, természettudományos módszer jól alkalmazható a természetföldrajzban, a fémművesség történetében, az embertanban, a genetikában, a régészetben és a vallástörténetben. A népzene- és népmese-kutatásban, a történeti nyelvészetben pedig az átfogó tudomány jön a segítségünkre, a korabeli összefüggésrendszerben, a mai, individualista nemzeteszme helyett az életközpontú civilizáció egyetemes értékekre épülő összefüggésrendszerében tudjuk értelmezni az ismert népek ősműveltségét.

A történelem társ-tudományágai összeillesztésének legbiztosabb módja az átfogó természettudományos szemléleten alapuló sokoldalú, átfogó összehasonlító módszer

Minél több tudományág segítségével közelítjük meg az őstörténelmet, annál biztosabb eredményt kaphatunk. 10 önálló szaktudomány egyenként összesített eredményeinek összevetése nem követeli meg minden részletkérdésben az egyeztetést, mert a részletek helyett a részletek összefüggéseire helyezi a hangsúlyt, és ezek az összefüggések sokkal mélyebbek és szilárdabbak, mint maguk az egyes részletek. A 10 szaktudomány külön-külön összesített eredményeinek összevetése a részlet-kérdések közötti összefüggések között fennálló, még mélyebb összefüggéseket teszi egycspásra világossá, térképekre kivetítve szemléletes, könnyen érthető formában. Ez a legnagyobb, legszélesebbkörű összefüggés-rendszer az, ami a legalapvetőbb értelmezési keretet jelentheti az egyes szaktudományokban felmerülő kérdések számára.

Tíz tudomány eredményeit összegezzük, térképekre vetítjük ki az egyes szaktudományok által kirajzolódó összkép körvonalait, amelyek az őstörténelem egy-egy kulcsfontosságú időszakában jellemzik a népek, műveltségek térbeli helyzetét, a legfontosabb eseményeket.

Összefüggő kép a magyar őstörténelemről és keleti kapcsolatairól

A különböző tudományok kulcsfontosságú eredményeinek összegzése jóval szélesebb körű összefüggésrendszert rajzol ki, mint ami eddig a köztudatban volt. A 10 szaktudomány által nyert 10 összkép mindegyike az eddig sejtettnél jóval nagyobb, eurázsiai szintű összefüggésrendszernek a körvonalait rajzolja ki. Rendkívüli jelentőségű, hogy az Észak-Euráziát összekötő Selyemút őstörténelmének fő körvonalait tekintve a szaktudományok összesített eredményei rendszerint jól összeillenek. Így a 11 tudomány által egymástól független módszerekkel és megközelítéssel nyert összesített eredmények mindegyike alapvető összhangban áll az összes többivel, egymást a legnagyobb mértékben megerősítve. Lehetséges, hogy az egyes tudományok által összesített képek egyes kisebb részletei később felülvizsgálatra szorulnak majd, de kizárt, hogy a 11 tudomány egybehangzó összképének egésze lényegesen módosuljon. Annál is inkább, mert a szaktudományok részletekben elmerülő vizsgálati módszere helyett kifejezetten a legalapvetőbb kérdések felvetésére és megválaszolására helyezzük a hangsúlyt.

A 11 tudomány közül az első az az új, átfogó tudománynak nevezett tudomány, amely a fizikát az eddigieknél mélyebben értelmezi. Amíg a fizika lényegét az elmúlt évszázadokban egyetemes természettörvényei jelentették, addig az átfogó tudományban a legkisebb hatás elve jelenti a fizika lényegét, mert belőle levezethető a fizika összes természettörvénye, így sűrítetten és átfogóan magában foglalja azokat. Az átfogó tudomány a biológiát kiemeli a fizika keretein belül értelmezett tudomány összefüggéséből, kimutatva, hogy a biológiának éppúgy saját, egyetemes természettörvényei és ezeket egybefogó első elve van, mint a fizikának, olyan első elve, amely a fizika első elvénél, a legkisebb hatás elvénél általánosabb. A biológia önálló alapelve az élet felemelésének törvénye, amely az átfogó tudományban a Világegyetem legalapvetőbb működési elve. Az élet alapelve egyben a lélek alapelve is, mert a lélek elválaszthatatlan az élettől. A lélek tehát a Világegyetem egészét átható egyetemes természettörvényben, az életelvben gyökerezik. Ebből következik az érzéstörvény, amely szerint minden élőlény arra törekszik, hogy a lehető legjobban érezze magát. Ez az érzéstörvény az emberiség egész történelmének a legmélyebb mozgatórugója, különösen az őstörténelemben. Így az átfogó tudomány kulcsot ad az őstörténelemben uralkodó világnézethez, az ősi világlátáshoz, s vele az ősműveltség saját összefüggésrendszerében történő felfedezéséhez, értelmezéséhez és értékeléséhez. Az átfogó tudomány harmadik eleme az az átfogó pszichológia, amely nem a lélek tudománya, hiszen az az élet tudományához tartozik, hanem az értelem tudománya. Kiderül, hogy az átfogó pszichológiának is van önálló alapelve, amely a Világegyetem egészére kiterjed. A Világegyetem az átfogó tudomány fényében élő és értelmes, egységes egész, amelyet Élő Világegyetemnek nevezünk. A Világegyetemben az anyag, az élet és az értelem összhangban áll egymással, és egységes egészet alkot. Az értelem alapvető feladata az élet felemelésének elősegítése. Ez az anyag-élet-értelem hármasság, amely a Természet végső egységéből, az életegységből ered, az alapja az ősi Egyháromság-eszmének, az Égből alászállt királyság öseszméjének, a Világfa, az Életfa, a kettős kereszt, a hármasság jelképének, a taoizmusnak, a konfucianizmusnak, a mazdaizmusnak, az ősi természetvallásnak, sámánizmusnak, bölcsességvallásnak, az eurázsiai ősműveltség rendkívüli, sőt kifejezetten felülmúlhatatlan bölcséleti rendszerének.

A 11 tudomány az átfogó tudományt és 10 szaktudományt foglal magában. Ez a tíz szaktudomány a következő: (1) természetföldrajz, (2) a fémművesség története, (3) embertan, (4) genetika, (5) régészet, (6) vallástörténet, (7) népzene- és népműveltségtudomány, (8) népműveltségtudomány, (9) történelmi nyelvészet, (10) önazonosság-kutatás, nemzet-tudat, nemzeti emlékezet.

Az Ősi Magyarország körvonalai

Az elmúlt évtizedekben kiderült, hogy a sztyeppe kiemelkedő szerepet játszott az őstörténelemben, legalább 40 000 évre visszanyúlóan. A sztyeppe, mint száraz füves puszta, éghajlati-növényföldrajzi övezetet jelent. Az őstörténelemben a civilizációk létrejöttéhez és fejlődéséhez a legjobb közlekedési viszonyokat lehetővé tevő sík vidékek nyújtották a legkedvezőbb lehetőséget. A közlekedésnek döntő szerepe van az emberi kapcsolatrendszerek létrehozásában, a műveltségek eszmecseréjében, a civilizáció kifejlődésében. Ennek fényében nem az éghajlati-növényföldrajzi viszonyok alapján meghatározott sztyeppe, hanem a közlekedési viszonyok alapján meghatározott Puszta adja a legkedvezőbb feltételeket az ősi civilizációk létrejöttéhez és fejlődéséhez. Előadásomban bemutatom a Puszta körvonalaival. A Puszta a Kárpát-medencétől a Kaukázusig, az Iráni-fennsíkig, az Indus-völgyig, a Tien-San és az Altáj-hegységekig, a Bajkál-tó menti Tuva környékéig, a Sárka-folyó-menti Ordosz körzetéig és a Kínai-Alföldig terjed.

Legfőbb eredményünk az, hogy a székely-magyarság Kárpát-medencei őshazája mellett létezett egy átfogóbb összefüggésrendszerű „második őshazánk”, az eurázsiai Puszták, az Ősi Magyarország, keleti népeink és testvérnépeink hazája. Ez a körzet nemcsak azért jelentős, mert szoros kapcsolatot teremt az európai és az ázsiai műveltségek között, hanem elsősorban azért, mert itt a Puszta az őskorban jött létre az az ősi eurázsiai civilizáció, amelyből a helybeli műveltségekkel összhangban kifejlődött a mezopotámiai, az egyiptomi, kínai és indiai civilizáció.

Ezt a „második, átfogó őshazánk”-at nevezzük Ősi Magyarország-nak. A magyar őstörténelem abban a legalább 40 000 éves, élet-, közösség- és Természet-központú eurázsiai ősműveltségben gyökerezik, amelynek szerves folytatása az Ősi Európa Kárpát-medencei központú, 7700 éves civilizációja, amely fenntartotta a több mint 7000 éves, a Kárpát-medencétől a Csendes-óceánig terjedő Ősi Selyemutat, és amelynek egyenes folytatása az a szkíta-hun-magyar civilizáció, amelytől a nyugati civilizáció materialista főútja mintegy 3000, illetve 5000 évvel ezelőtt, az ókori Görögországban, illetve Mezopotámiában, kezdetben kevésbé, majd egyre inkább eltért. Az ősi szkíta-hun-magyar civilizáció több téren kiemelkedő szerepet játszott az ősi eurázsiai civilizációban és a világtörténelemben.

II. RÉSZ: KÖZELEBBI RÉSZLETEK

Az élet-, közösség- és természet-központú civilizáció napjainkban, az ökológiai válság és az áldatlan világállapotok korában nemcsak rendkívül időszerű, de megkerülhetetlen utat jelent az emberiség felemelkedéséhez. Ezt az ősi élet-, közösség- és Természet-központú világnézetet és ősműveltséget a Selyemút körzetében élő népek őrizték meg a legjobban, és így ebben a körzetben várható, hogy az emberiség felemelkedésének távlatai kibontakoznak.

A népek felemelkedése alatt a népek életminőségének, testi-lelki-szellemi jólétének javítását, a testkultúra, az érzelmi intelligencia és az értelem összhangját és magas szintjét értjük (Kopp-Kovács 2006). A népek felemelkedését a döntéshozatal minőségének javításával érhető el. Döntéseink lételméleti irányát világnézetünk alaptípusa szabja meg. Ez ma rendszerint materialista vagy idealista, anyag- vagy tudat-központú. Ehelyett a lélek-központú és lélek-felemelő, de az anyagi és értelmi jólétet is felemelő, a valóságnak megfelelő világnézetre van szükségünk. A világnézet lényege a Világegyetemről, a Világegyetem mibenlétéről, eredetéről és jövőjéről alkotott nézet.

A Világegyetem fogalma: minden létező egységes egésze.

A létezés fogalma: létezik az, ami kölcsönhatásban áll a világunkkal, ami képes a Világegyetemben oksági hatást gyakorolni, változást előidézni.

Az alapvető létezők: anyag, élet, értelem. Az anyagi okokat a fizikai erők, az élet hatóerőit a biológiai motivációk, azaz az érzések és gondolatok, az értelmi hatóerőket a gondolatok jelentik.

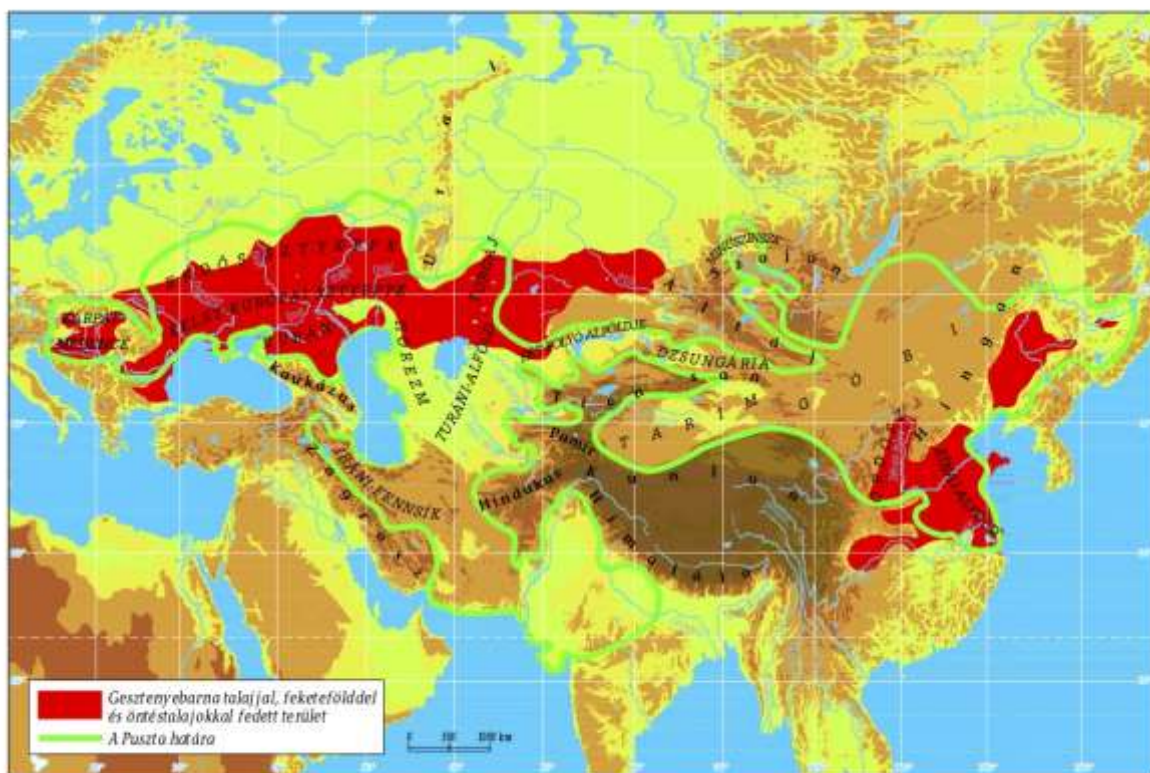
A természettudományok nyugati felosztása hibás. A fizika, biológia, pszichológia hármassága hallgatólagosan feltételezi, hogy az élet lélektelen, és a lélek egy más, külön világhoz tartozik. A valóságban az élet hatóerőit, okozati erejét az érzések és gondolatok jelentik, tehát a lélek és az értelem tudománya az, ami az anyag tudománya mellett a természettudomány másik két alapvető tudománya; ezeket nevezzük átfogó biológiának és pszichológiának.

Az egészség fogalma: az egészség egyéni, társadalmi és természeti lényünk teljes fizikai, lelki és szellemi, társadalmi és természeti jóléte, az ember és a Természet kapcsolatának teljes jólétét is beleértve.

Az egészség tehát nemcsak egy elfogadható, különösebb gondok, szenvedések nélküli életet jelent. Az egészség ennél sokkal több, olyannyira, hogy sokszor helyesebb lenne életteljességnek nevezni. Életteljesség alatt az ember, a társadalom és a Természet kapcsolatának teljes fizikai, érzelmi és értelmi jólétét biztosító élettevékenységet értjük.

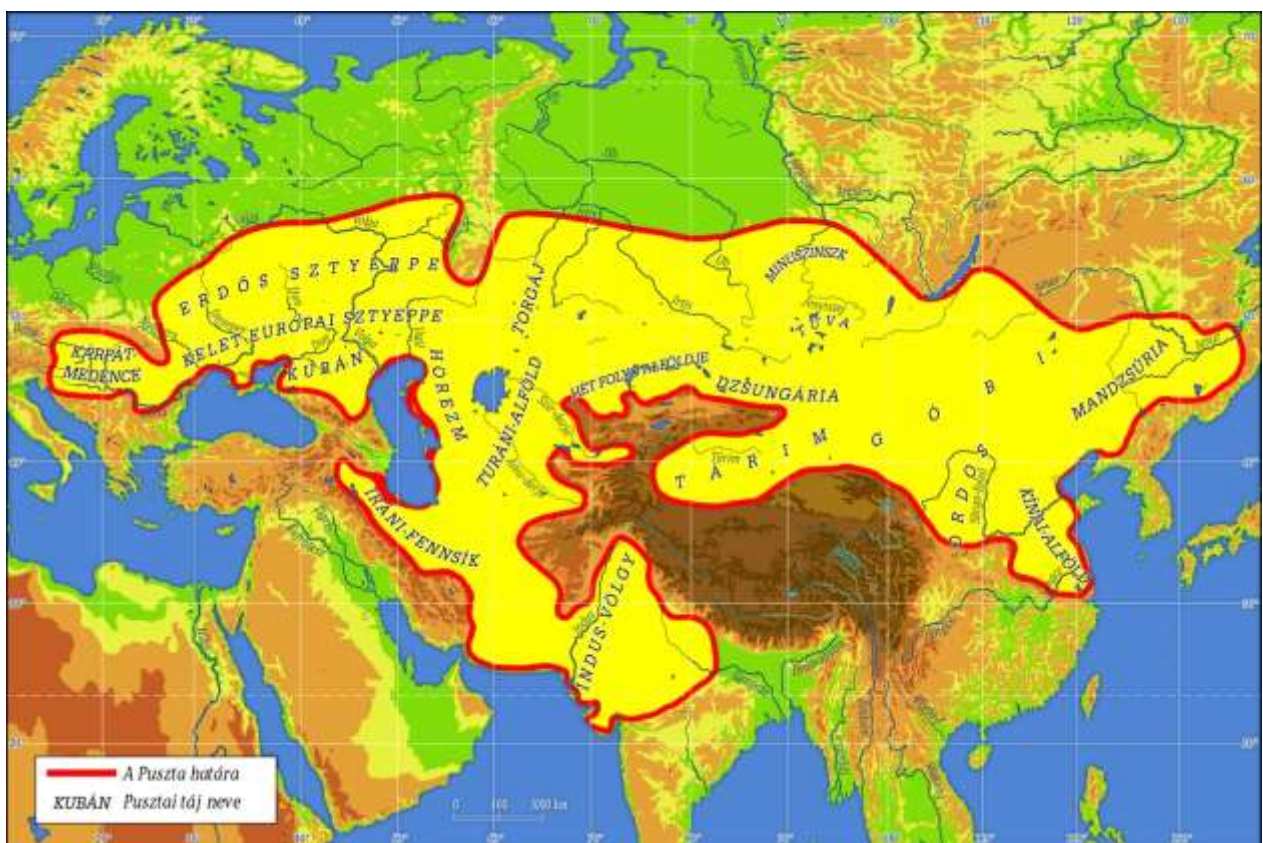
A Világegyetem három alapvető létező egységes egésze: ezek az anyag, az élet és az értelem. Mindegyiknek saját törvényei vannak, és alapvető törvényeik egyetlen még mélyebb törvényben, ún. első elvben futnak össze. Ezek a Természet axiómái, a Világegyetem három kozmikus alapelve, az anyag, az élet és az értelem alapelve.

A lételméletileg teljeskörű világnézet egészségesnek nevezhető először is azért, mert a világ létét a maga teljességében, teljes lényegében, a maga egészében ragadja meg. Az átfogó világnézet biztosítja az egészséges világnézetet, mert nem egyoldalú, s így nem félrevezető. Biztosítja az ember és a civilizáció összhangját a valósággal, s egyben az emberi életvezetés és a civilizáció alapvető célkitűzését, az élet sokoldalú tökéletesítését. Másodszor, azért is egészségesnek nevezhető, mert életelv felfelé, a legmagasabb jól-lét-re ösztönöz, a teljes egészségre, legjobb képességeink teljes kibontakoztatására, arra, hogy az életet teljes fényében lássuk és váltsuk valóra. Mi az életelv lényege? Az életelv a teljes testi, lelki és szellemi egészségre törekvés természettörvénye. Harmadszor, azért is egészségesnek nevezhető, mert egészséges egyensúlyt biztosít az anyagiak, lelkiek és szellemiek, az egyéni, közösségi és kozmikus szempontok között.

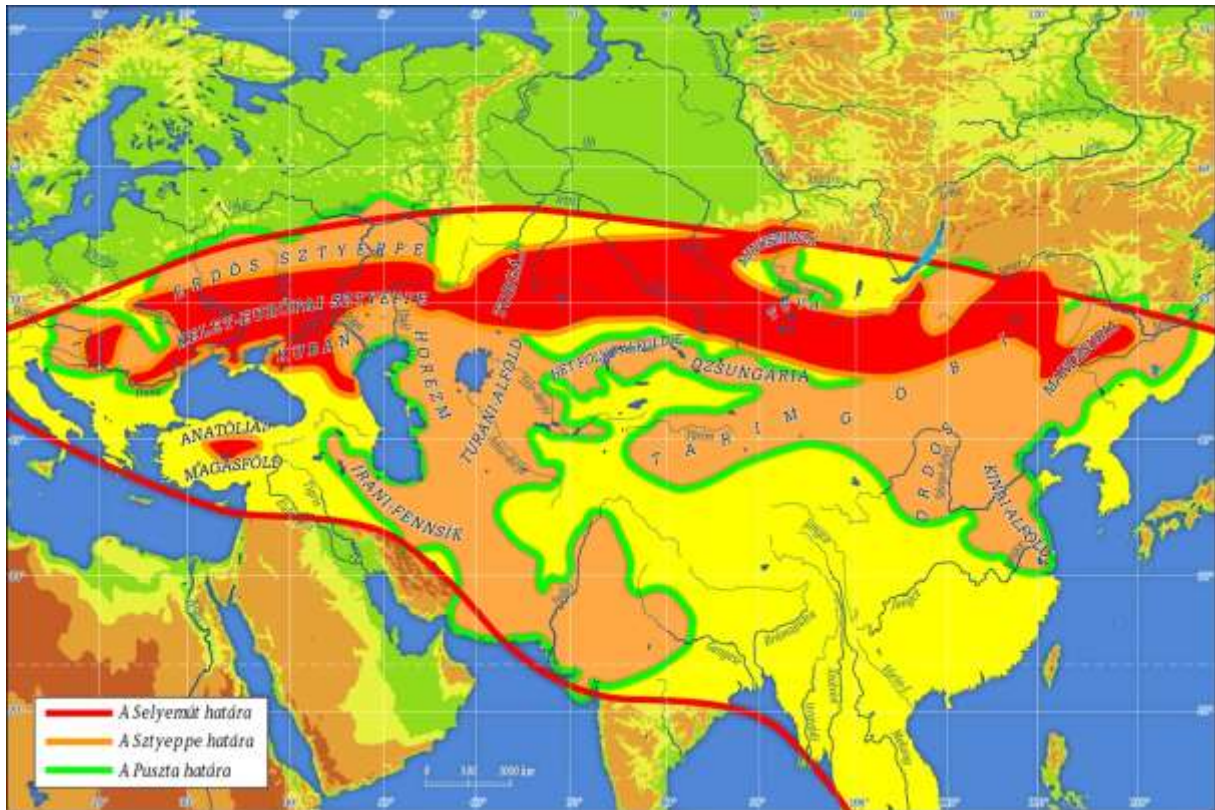
1. kép. Természetföldrajz: a Föld legnagyobb egységes lösztájai, a Föld legnagyobb nagytája, a mérsékelt égövű Puszta csapadékviszonyai a legkedvezőbbek a Kínai-Alföldön és a Kárpát-medencében. Ebben a térségben született a 40000 éves múltú ősi, életközpontú eurázsiai civilizáció, a 7000 éves múltú Ősi Európa műveltség, és ezzel a körzettel szoros kölcsönhatásban fejlődött ki a kínai, koreai, japán ősműveltség.

A természetföldrajzi fejezet felhívja a figyelmet arra, hogy az első civilizációk szükségképpen a legtermékenyebb földek, a legkedvezőbb éghajlat és a legjobb vízellátással rendelkező körzetekben jöttek létre. A világon a legtermékenyebb földek a feketeföldek (csernozjom) és az öntési talajok, a rendszeresen nagy területet elárasztó nagy folyók, a mérsékelt-szubtrópusi éghajlat. A világon a legnagyobb feketeföld övezet a Kárpát-medencétől 4000 kilométeren át Szibéria közepéig terjedő, 600-1000 km széles övezet, amely kiegészül a Kínai-Alfölddel és szomszédos löszvidékeivel, Ordos vidékével. Ez a hatalmas övezet összekapcsolja a Kárpát-medence őstörténelmét a Selyemút őstörténelmével. Ezt a kapcsolatot tovább erősíti, hogy a közlekedési viszonyok ebben az alapvetően sík, a sztyeppét és a szomszédos sík körzeteket magában egyesítő Pusztán a legkedvezőbbek. Az ősi civilizációk létrejötte és fejlődése számára a közlekedés döntő jelentőségű. Az elmúlt 1500 év kivételével a világtörténelemben a központi szerepet a 16 millió négyzetkilométerre kiterjedő Puszta játszotta. A Kárpát-medence, tágabb értelemben a Puszta a szkíta-hun népek őshazája. A Puszta tette a vele szervesen összefüggő Selyemutat világtörténelmi jelentőségűvé. A Puszta népe jelentős szerepet játszott a kínai és indiai civilizáció létrejöttében és kifejlődésében egyaránt. Milliós éves távlatban a Pusztán jött létre az emberiség első civilizációja, az ősi eurázsiai civilizáció.

Az eurázsiai Puszta a száraz sztyeppén kívül magában foglalja a szomszédos sík vidékeket is.

40-50 ezer éves múltra tekinthet vissza a Kárpát-medencét Ordossal és a Kínai-Alfölddel összekötő Őskőkori Selyemút, alapvetően egységes műveltséggel, Anyaistennő-, illetve Természettisztelettel, természetvallással, lételméleti szinten teljeskörű, és így e téren felülmúlhatatlan bölcséleti-metafizikai rendszerrel.

2. kép. A sztyeppe, a Puszta és a tágabb értelemben vett Selyemút körvonalai. Az eurázsiai Puszta a száraz sztyeppén kívül magában foglalja a szomszédos sík vidékeket is. A selyemút a Pusztán kívül magában foglalja a Puszta műveltségének kisugárzási övezetét is, beleértve az önálló gyökerekből táplálkozó kínai és indiai civilizációt.

Az eurázsiai ősműveltségből 8 ezer évvel ezelőtt a Kárpát-medencében fejlődött ki az Ősi Európa civilizáció, fejlett csillagászati, filozófiai, matematikai, mezőgazdasági, állattenyésztési, bányászati, fémművészeti tudással, városokat építve, feltalálva az írást vagy az írás elődjét jelentő jelrendszert. A Kárpát-Balkáni fémművészeti központból a jogarhordozó népnek, „a sztyeppe urá”-nak köszönhetően elsősorban kelet felé terjedt el a rézművészet, i.e. 5400-tól és a bronzművészet, i.e. 4500-tól (3. kép).

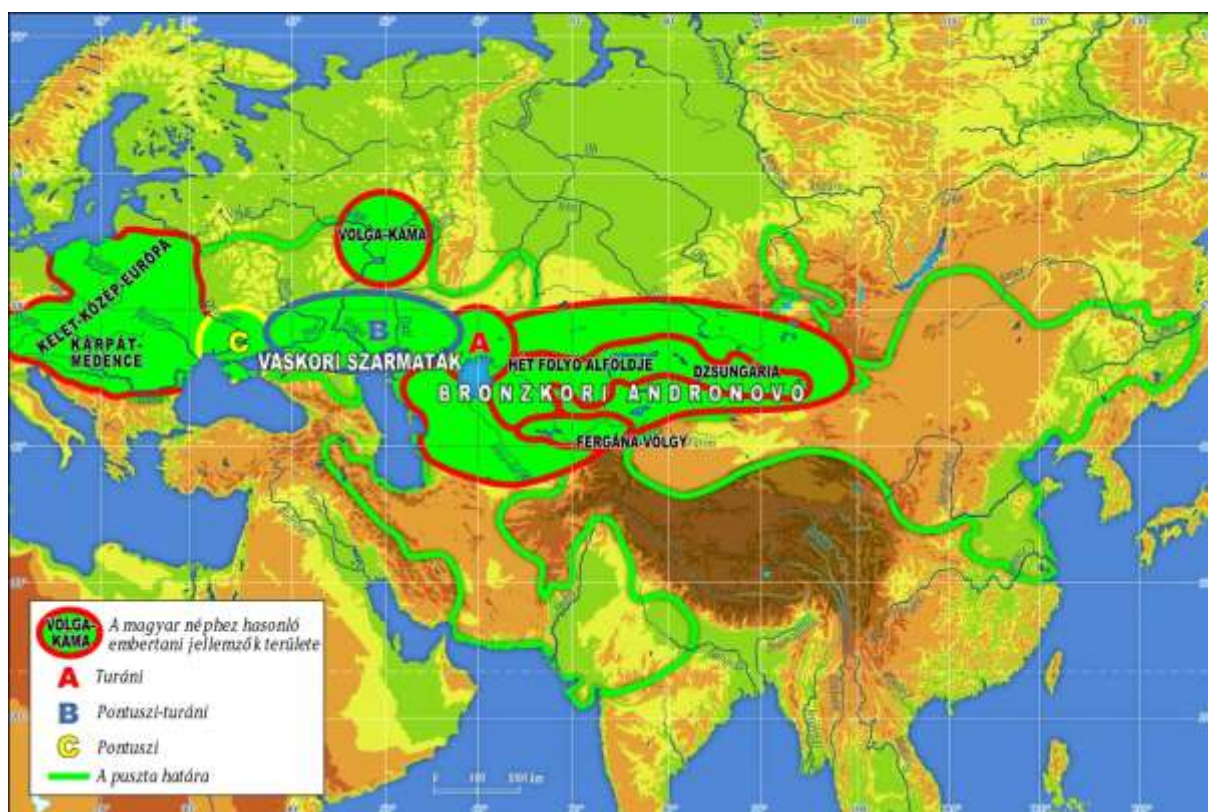

3. kép. A fémművesség elterjedése a Kárpát-medencéből dél felé a Balkán, kelet felé a kelet-európai síkság irányába. Az Ősi Európa az első fejlett technikai civilizáció.

Innen, a Kárpát-medencéből terjedt el az Ősi Európa magasműveltsége, a fejlett mezőgazdaság, állattartás, csillagászat, fémművesség, fazekasság, a városépítés, az írás Nyugat-Európába, s még nagyobb súllyal kelet felé, a Kárpát-medencétől a Csendes-óceánig tartó övezetben. Ezt az övezetet, az északi Selyemút körzetét az i.e. 5 000 utáni időszakra vonatkoztatva röviden Ősi Selyemútnak nevezzük, annál is inkább, mert az őskorban ez az északi Selyemút játszotta a későbbi Selyemút többi ágához képest is a legjelentősebb szerepet (Kuzmina 2007).

7 000 évvel ezelőtt a Kárpát-medencében hatalmas népességrobbanások zajlottak le. A korabeli Európa népessége 400 000 fő, Kínáé kevesebb 600 000-nél, Indiáét nagyon nehéz megbecsülni. i.e. 5700 körül a Kárpát-medencében 1-2,5 milliós, i.e. 5100 körül 1 milliós népességrobbanás zajlott le, összesen 2-3,5 milliós népességet bocsátva ki magából, jóval nagyobb, mint amennyi a korabeli Termékeny Félhold egészében élt. Ebből legalább 1 millió áramlott ki a Kárpát-medencéből kelet felé, a Kelet-európai síkságra, Szibériáig és még tovább. Kb. i.e. 500-ig az Ősi Selyemút két pólusa, a Kárpát-medence és a Kínai-Alföld közül a Kárpát-medence volt a meghatározó mind műveltsége szintjét, mind népessége számát tekintve.

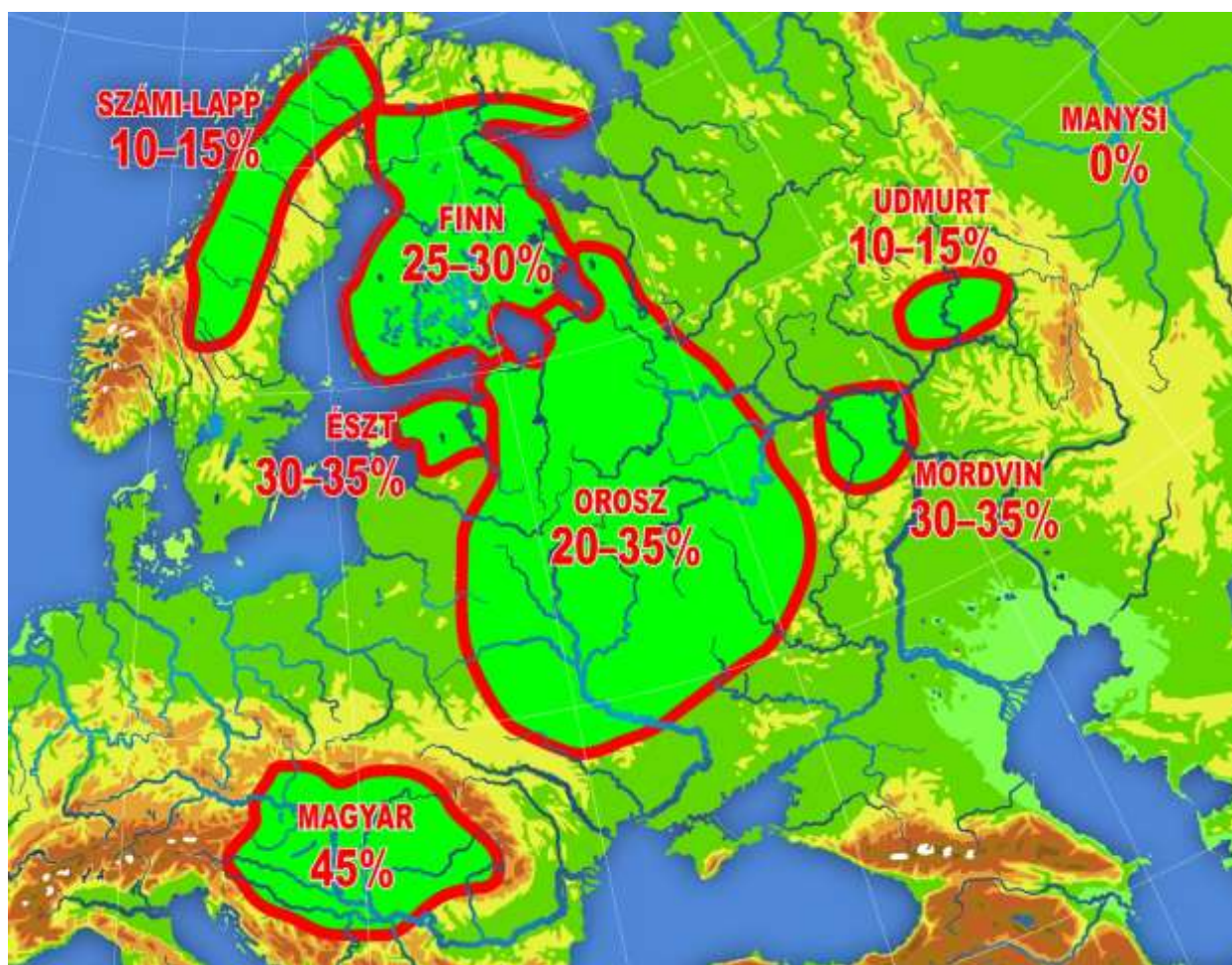
A fémművesség a Kárpát-medencéből jutott el a Kaukázuson át Mezopotámiába i.e. 3500-3000 körül. A korabeli sumér eposz szerint a fémművesség tudományát Mezopotámia a tőle északra és/vagy keletre fekvő Aratta királyságból kapta. Aratta a korabeli Szkítiában volt. Az ókori görög történetírók szerint a fémművességet a szkíták találták fel.

4. kép. Embertan: A Kárpát-medence őshonos népének genetikai hasonlósági körei. A magyarság Kárpát-medencei és eurázsiai nép.

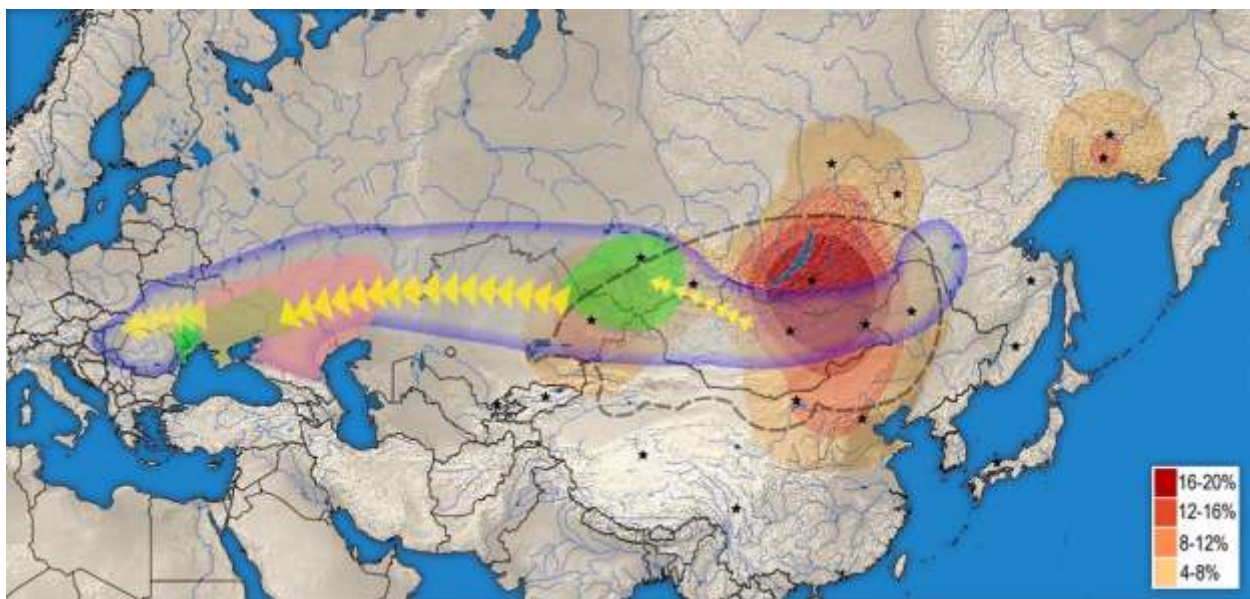
Az embertani vizsgálatok szerint a Kárpát-medence helybeli népéhez embertanilag hasonló népeségek az Elbától és a Bodeni-tótól a Dnyeperig és a Fekete-tenger északi partvidékéig terjedő Közép-Európában és Közép-Kelet-Európában, a Volga-vidéken, Közép-Ázsiában a Ferganai-medencében és a Tien-san környékén (más néven a Hét Folyó Völgyében) találhatók, jó egyezésben a népességrobbanást jelző régészeti tényekkel. Hasonlóan, Árpád népének hosszú- és keskenykoponyájú csoportja a legközelebbi embertani hasonlóságban áll a következő körzetek népességével: Közép-Európa és Közép-Kelet-Európa (az Elbától és a Bodeni-tó vidékétől a Dnyeperig terjedő körzet, beleértve a Kárpát-medencét is); a Fergana-medence; a Hét Folyó Völgye és Dzsungária, valamint a Volga-vidék. Árpád népének rövid és széleskoponyájú csoportja a legközelebbi embertani hasonlóságban áll a következő körzetek népességével: Kárpát-medence, Tien-San, Tuva, Fergana-medence.

A genetikai eredmények szerint Európa alapnépessége 3 forrásból származik. Kevesebb mint 10%-ban az őslakos vadász-gyűjtögetőktől, 10-30%-ban az anatóliai földművesektől, és 70-90%-ban a bronzkori sztyeppéről. Európa döntő és Ázsia jelentős részének népességét genetikailag a sztyeppe, tágabb értelemben az Iráni-fennsíkot is magában foglaló Puszta népe adta. Az észtek, mordvinok, oroszok, finnek, udmurtok és számik fontos genetikai összetevője a Kárpát-medencéből ered (5. kép).

5. kép. A Kárpát-medence 7000-8000 évvel ezelőtti népességgrobbanásai következtében keletre és északra kiáramló népesség genetikai nyomai legnagyobb mértékben a mai magyarságban, valamint – egyre csökkenő mértékben – észtek, mordvinok, oroszok, finnek, udmurtok és számik között maradt meg.

A Kárpát-medence őslakos népe kis mértékben az európai alapnépességből, döntő részben az iráni-anatóliai és a Kárpát-medencei földművelőktől, valamint több hullámban a szteppéről származik. Árpád népének 102 fős mintája genetikailag a volgai tatárokhoz hasonlít legjobban. A 102 fős minta 30%-át kitevő kelet-eurázsiai csoport hasonlósági köre a mai Burjátöld és Észak-Mongólia, valamint Tuva környéke, a 60%-ot kitevő nyugat-eurázsiai csoporté a Volga és a Pontusz-Aral vidék (A+B+C). Kimutatható még a kaukázusi összetevő is (6. kép). Az Árpád népének genetikai hasonlóságára vonatkozó adatok összeegyeztethetők a finnugor elmélettel, hiszen a Volga-Káma és a pontuszi (a Fekete-tenger északi partvidékén fekvő) körzet mindkettőben szerepel.

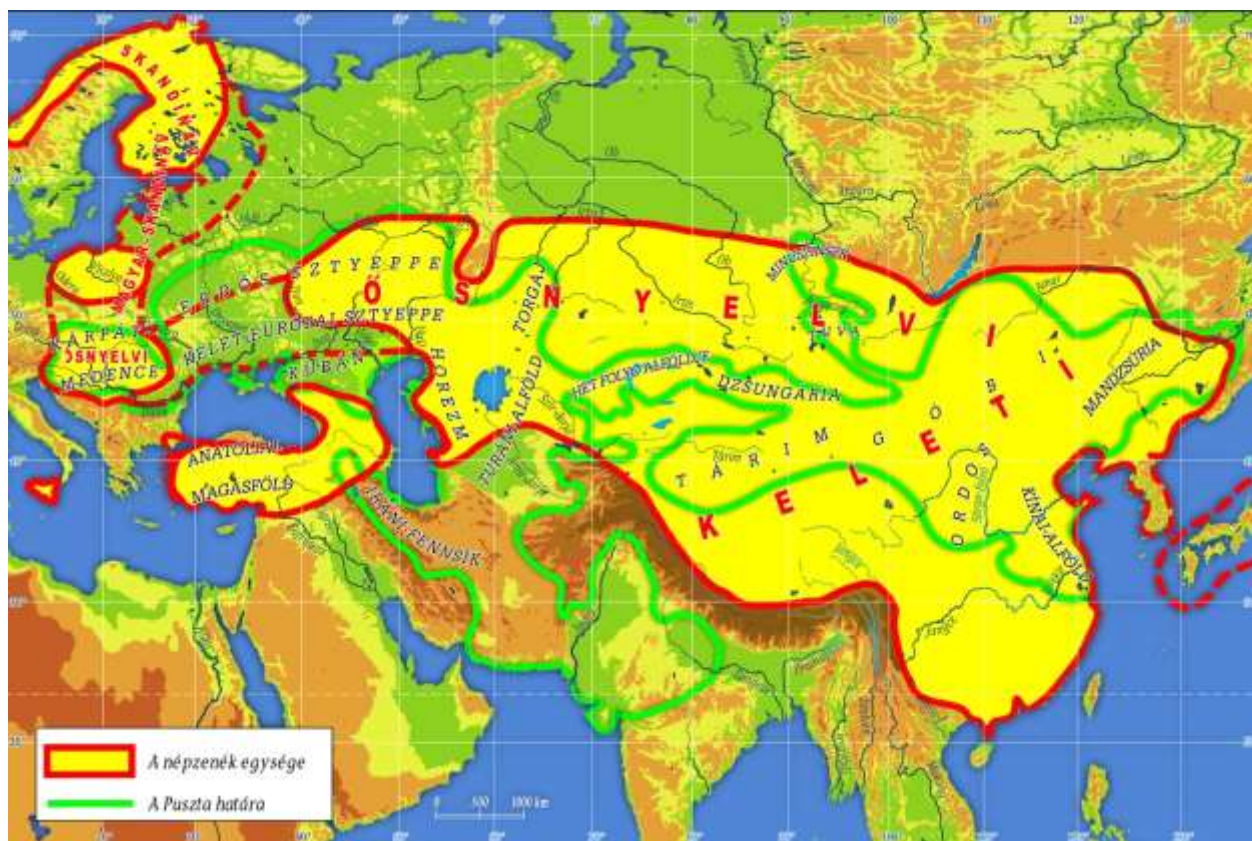

6. kép. Árpád népének genetikai hasonlósági körei a sztyeppén (Neparáczki et al. 2018).

A régészeti leletek egyértelműen mutatják, hogy Árpád népének felségjelvényein leggyakrabban a manapság “palmetta”, valójában Életfa szerepel, leggyakrabban a kettős kereszt alakjában. A magyar kettős kereszt az élet, anyag és értelem kozmikus Egyháromságának jelképe, a magyar nemzeti jelképek között kiemelkedő szereppel bír. Árpád népének vallása az ősi magyar vallás a régészeti leletek szerint az élet kozmikus Egyháromságán, a hármas hármasság természettudományos elméletén és az élet hét kozmikus szintjének eszmerendszerén alapult. A hármas hármasság a jelenség-törvény-elv, valamint az élet-anyag-értelem hármasságok egyszerre fennállását fejezi ki. A jelenség-törvény-elv hármasság szerint a valóság három szintje a megfigyelhető jelenségek, az értelemmel felfogható természettörvények és az első elvek hármassága. Az élet-anyag-értelem hármasság a létezés három alapvető fajtájának felismerését jelenti. A Kárpát-medencei őslakosság és Árpád népe régészeti leletein látható hármas hármasság legközelebbi rokonait az ókori Mezopotámiában és Asszíriában, a hét kozmikus szentség legközelebbi rokonait pedig Üzbegisztánban és Tadzsikisztánban, Khoraszán és Szogdia utódállamaiban találtuk meg. Az ősi magyar vallás élet-, közösség- és természet-központú bölcsesség-vallás volt, az ősi mágusok vallása, minden bizonnyal az emberiség ősvallásának az egyenes folytatása. A bölcsességvallás legvégső magva az Élő Világegyetem eszméje. Ez a közösség-központúság a legjobban a székely jogrendben és a kínai filozófiában maradt fenn, őrizve az Ősi Selyemút két pólusának eszmeiségét. A magyar vallás legközelebbi rokonai a korai mezopotámiai civilizáció természetvallása, a közép-ázsiai mazdaizmus, az észak-ázsiai sámánizmus, a kínai taoizmus-konfucianizmus és a japán sintoizmus. Árpád népe régészeti leleteinek tanúbizonysága alapján kiemelt szerepet juttatott az Egyháromságnak és az élet hét kozmikus szintjét jelképező hetességnek. Ezek a jelképek az élő Világegyetem eszméjének legtömörebb, legvilágosabb, legpontosabb és legfontosabb megfogalmazásai.

A magyarság kínaiakkal, törökökkel, csuvasokkal, tatárokkal, marikkal, karacsájokkal, indiánokkal rokon népzeneje alkotja az „Ősnyelvi” népzenei kultúrkör alaprétégét. Ez az ’Ősnyelvi’ alaprétég Kárpát-medencei eredetű, legnagyobb arányban és változatosságban a székely adatbázisban és a magyar típusdallamok között fordul elő. A hat kultúrkör közül a legnagyobb földrajzi körzetre az ősnyelvi terjed ki, mert a Kárpát-medencétől az egész sztyeppére kiterjedve még Amerikában is feltűnik ez az összefüggő zenekultúra. A kínai népzene más népzennel rokonítható csoportjai szórványosak, egy kivétellel, és ez a magyar. Egyedül a magyar kapcsolattal rendelkező dallamok tekinthetők a kínai népzene ma is eleven, változatképző elemeinek, és

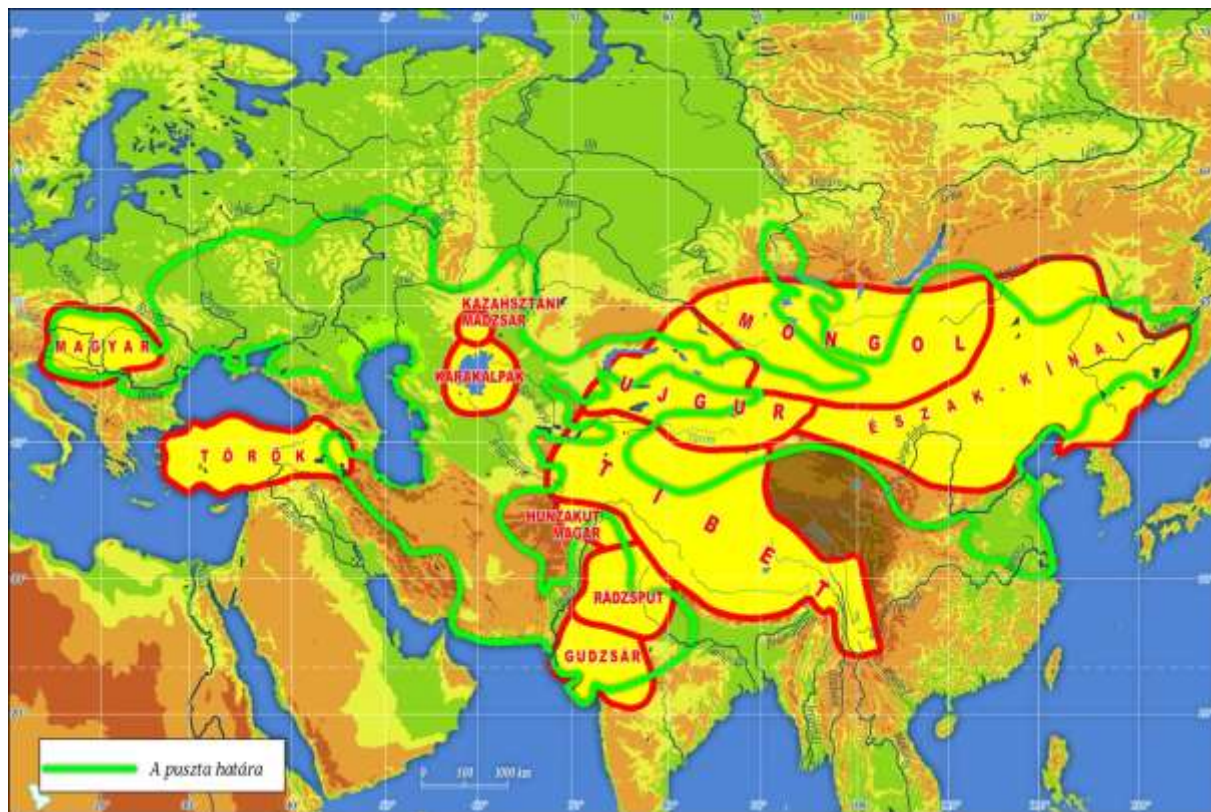
ezek száma kifejezetten jelentős, összevethető az önálló, belső eredetű népdalkincsével. A kínai és magyar népzene ennyire sokféle dallamtípusban mutatkozó közvetlen kapcsolata csak úgy lehetséges, ha őseink egy jelentős csoportja huzamosan élt Kína szomszédságában. A valaha feltehetően egy közös ősnyelvet alkotó dallamvonal-típusok éppen a magyar népzenében maradtak fenn a legnagyobb számban. A magyar népdalok ősrétege, a félhang nélküli, lá-pentaton, kvintváltó, ereszkedő, éles és nyújtott ritmusokban gazdag népzenei kincs fő jellemzői megegyeznek a mágusok énekeivel. A magyar népzene ősrétegét mágikus énekek alkotják, és ez nem lehet másként, csak úgy, hogy az ősi magyarság a mágusok népe volt. Tekintve a pentaton kvintváltó dallamtípusok gazdagságát, fejlettségét, ez azt jelenti, hogy 10 ezer évvel ezelőtt már a maihoz hasonló fejlettségű kellett legyen a magyar népzene.

7. kép. A magyar népzene három rokonsági köre a több mint 10 ezer éves, Kárpát-medencei eredetű Ősnyelvi, a bronzkori, az andronovói műveltségéből eredő Keleti és az újkőkori, Kárpát-medencei eredetű magyar-skandináv népzenei kultúrkör (Juhász Zoltán 2016 nyomán).

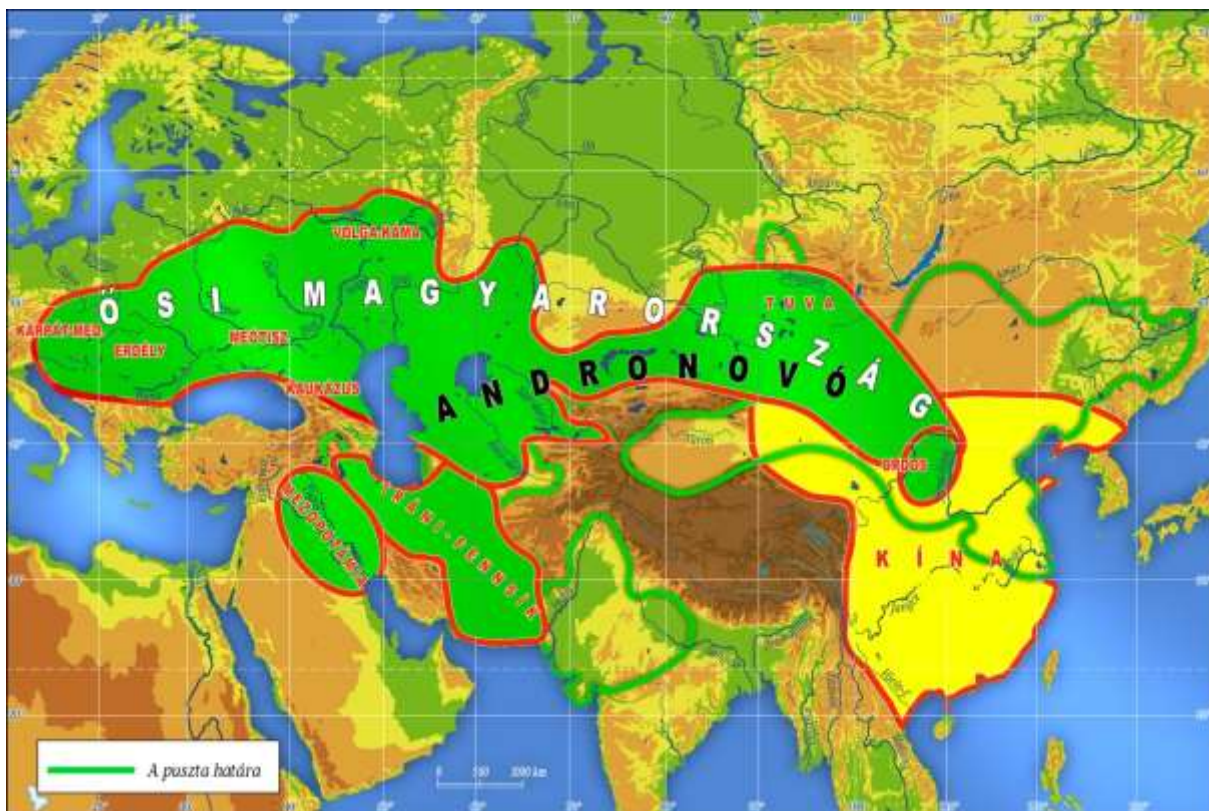
A magyar népmesék a nyugat-európai és a hindu-arab-perzsa népmeséktől eltérően a Kárpát-medencétől Közép-Ázsiáig terjedő eurázsiai mesekontinenshez tartoznak. A magyar ősmesék Fehér-lófia-típusa a Kárpát-medencétől Mongóliáig és Kínáig elterjedt (Horváth Izabella 2010). A Fehér-lófia meseciklus a griffmadárral a magyarok kívül megvan a török, tatár, kazakh, ujjur, sárga ujjur (jugur) mesekincsben. A magyar népmesékben leggyakrabban előforduló népmesei elemek legjellemzőbb körzete a Kárpát-medence, ez lehet ezen népmesei elemek forrása. Elterjedésének körzetei: a Kaukázus hegyrendszere, a Kelet-európai síkság, Dzsungárián át Tibetig; délen pedig Szírián, Kis-Ázsián keresztül az európai törökségig. A magyar népmese- és hiedelemvilág megértése, eredetének és elterjedésének kutatása során alapvető fontosságú az iráni és még inkább a mezopotámiai párhuzamok vizsgálata. Fehér-lófia népmese-körünk kiterjed a török, tatár, kazakh,

ink indítékai és tettei, úgy, ahogy azt e könyvben közelítőleg feltárt őstörténelmünk tükrözi, irányadóak a számunkra. Tény, hogy a baskírok, a kaukázusi oszét-digorok, a kazakok, az ujugurok, a törökök, a mongolok, az azeriek, a karakalpakok, a türkmének, az üzbégek, az egész sztyeppe népei, az Indiában élő rádzsputok, gudzsarátok testvérnépként tekintenek ránk. Lappangva, de a lengyel és a bolgár népben is él közös származásunk tudata.

10. kép. Az Ősi Eurázsia népei őrzik saját eredetük tudatát. A magyarok, törökök, az altáji török népek: a karakalpakok, kazahsztáni madzsarok, ujugurok, mongolok, Észak-Kína nemzetiségei, a hunzakutok, a tibetiek, a rádzsputok és a gudzsarok őrzik a szkíta-hun-magyar néppel való szoros kapcsolatuk hagyományait.

Végül kirajzolódik előttünk egy olyan övezet, amelyben a magyar nép és a magyar műveltség lényeges szerepet játszott: az Ősi Magyarország (11.kép).

11. kép. Az Ősi Magyarország térképe. Nem országhatárról van szó, hanem műveltségi övezetről, amelyben a magyarság a történelem során jelentős szerepet játszott. Műveltségi körét tekintve az őstörténelem korában hozzátartozott Mezopotámia és a Iráni-fennsík is.

III. rész: Néhány következtetés

A magyarság kiemelkedő szerepet játszott a világtörténelemben és az ősműveltség lételméletileg teljeskörű megalapozásában.

Őshazánk a Kárpát—medence, második hazánk a Puszta.

A magyarság felemelkedését az életközpontú világnézet, az eurázsiai ősműveltség és ősi hagyományaink ápolása teheti lehetővé.

A székely jogrendszer a magánjog helyett a közjogot és a természetjogot helyezi előtérbe, és ez világtörténelmi fordulatot jelenthet a népek felemelkedése és az ökológiai civilizáció építése számára.

A magyarság küldetése abban rejlik, hogy különlegesen gazdag ősműveltségét, lételméletileg teljes bölcséleti rendszerét újra felfedezve elősegítse az eurázsiai ősműveltség újjászületését és az ökológiai civilizáció építését.

Részletesebben: <http://www.grandpierre.hu/site/termek/osi-magyarorszag/>

Amikor egy szaktudós értelmezni szeretné szakmai eredményeit, el szeretné helyezni térben, időben, és meg szeretné tudni, ezek mely néphez köthetők, a társtudományokhoz fordul. Ezek-től hajlamos kritika nélkül átvenni eredményeket, mivel rendszerint sokkal kevésbé ért hozzá, mint a szakma szakértői. Csakhogy ez az egymásra-utaltság minden egyes szaktudományra érvényes, és így egyik szaktudomány sem áll biztos lábakon akkor, amikor értelmezni és értékelni szeretné eredményeit. Egy hasonlattal, talán túlzóan, de olyan a helyzet, mint amikor vak vezet

világtalant. Ebben a tisztázatlan helyzetben manapság jobb híján a közmegegyezés, a közvélekedés az irányadó, az elfogadott, bevett vélemény. Ez a helyzet nagymértékben kedvez a tisztázatlan kérdésekből, félreértésekből eredő vélemények beidegződésének és megcsontosodásának, az alapfeltevések tisztázatlanul maradásának, elfogultságok és előítéletek fennmaradásának. Egy ilyen helyzetben a megoldás kulcsa abban rejlik, hogy mindegyik szaktudomány az adatgyűjtés és rendszerezés szintjén alapvetően földrajzi elnevezéseket alkalmaz ahelyett, hogy idő előtt, kellő körütekintés nélkül, pusztán a közmegegyezésből adódó állásfoglalásokra támaszkodna, arra törekedve, hogy elkerülje a mai országhatárok alkalmazását az őstörténelem korszakaiban. Ez az elfogulatlanságra törekvő, természettudományos módszer jól alkalmazható a természetföldrajzban, a fémművesség történetében, az embertanban, a genetikában, a régészetben és a vallástörténetben. A népzene- és népmese-kutatásban, a történeti nyelvészetben pedig az átfogó tudomány jön a segítségünkre, a korabeli összefüggésrendszerben, a mai, individualista nemzeteszme helyett az életközponthú civilizáció egyetemes értékekre épülő összefüggésrendszerében tudjuk értelmezni az ismert népek ősműveltségét.

A történelem társ-tudományági összeillesztésének legbiztosabb módja az átfogó természettudományos szemléleten alapuló sokoldalú, átfogó összehasonlító módszer

Minél több tudományág segítségével közelítjük meg az őstörténelmet, annál biztosabb eredményt kaphatunk. 11 önálló tudomány egyenként összesített eredményeinek összevetése nem követeli meg minden részletkérdésben az egyeztetést, mert a részletek helyett a részletek összefüggéseire helyezi a hangsúlyt, és ezek az összefüggések sokkal mélyebbek és szilárdabbak, mint maguk az egyes részletek. A 11 tudomány külön-külön összesített eredményeinek összevetése a részlet-kérdések közötti összefüggések között fennálló, még mélyebb összefüggéseket teszi egységesre világossá, térképekre kivetítve szemléletes, könnyen érthető formában. Ez a legnagyobb, legszélesebb körű összefüggés-rendszer az, ami a legalapvetőbb értelmezési keretet jelentheti az egyes szaktudományokban felmerülő kérdések számára.

Tizenegy tudomány eredményeit összegezzük, térképekre vetítjük ki az egyes szaktudományok által kirajzolódó összkép körvonalait, amelyek az őstörténelem egy-egy kulcsfontosságú időszakában jellemzik a népek, műveltségek térbeli helyzetét, a legfontosabb eseményeket.

Összefüggő kép a magyar őstörténelemről és keleti kapcsolatairól

A különböző tudományok kulcsfontosságú eredményeinek összegzése jóval szélesebb körű összefüggésrendszert rajzol ki, mint ami eddig a köztudatban volt. A 11 tudomány által nyert 11 összkép mindegyike az eddig sejtettnél jóval nagyobb, eurázsiai szintű összefüggés-rendszernek a körvonalait rajzolja ki. Rendkívüli jelentőségű, hogy az Észak-Euráziát összekötő Selyemút őstörténelmének fő körvonalait tekintve a szaktudományok összesített eredményei rendszerint jól összeillenek. Így a 11 tudomány által egymástól független módszerekkel és megközelítéssel nyert összesített eredmények mindegyike alapvető összhangban áll az összes többivel, egymást a legnagyobb mértékben megerősítve. Lehetséges, hogy az egyes tudományok által összesített képek egyes kisebb részletei később felülvizsgálatra szorulnak majd, de kizárt, hogy a 11 tudomány egybehangzó összképének egésze lényegesen módosuljon. Annál is inkább, mert a szaktudományok részletekben elmerülő vizsgálati módszere helyett kifejezetten a legalapvetőbb kérdések felvetésére és megválaszolására helyezzük a hangsúlyt.

A 11 tudomány közül az első az az új, átfogó tudománynak nevezett tudomány, amely a fizikát az eddigieknél mélyebben értelmezi. Amíg a fizika lényegét az elmúlt évszázadokban

egyetemes természettörvényei jelentették, addig az átfogó tudományban a legkisebb hatás elve jelenti a fizika lényegét, mert belőle levezethető a fizika összes természettörvénye, így sűrítetten és átfogóan magában foglalja azokat. Az átfogó tudomány a biológiát kiemeli a fizika kezei között, mert belőlük értelmezett tudomány összefüggéséből, kimutatva, hogy a biológiának éppúgy saját, egyetemes természettörvényei és ezeket egybefogó első elve van, mint a fizikának, olyan első elve, amely a fizika első elvéénél, a legkisebb hatás elvéénél általánosabb. A biológia önálló alapelve az élet felemelésének törvénye, amely az átfogó tudományban a Világegyetem legalapvetőbb működési elve. Az élet alapelve egyben a lélek alapelve is, mert a lélek elválaszthatatlan az élettől. A lélek tehát a Világegyetem egészét átható egyetemes természettörvényben, az életelvben gyökerezik. Ebből következik az érzéstörvény, amely szerint minden élőlény arra törekszik, hogy a lehető legjobban érezze magát. Ez az érzéstörvény az emberiség egész történelmének a legmélyebb mozgatórugója, különösen az őstörténelemben. Így az átfogó tudomány kulcsot ad az őstörténelemben uralkodó világnézethez, az ősi világlátáshoz, s vele az ősműveltség saját összefüggésrendszerében történő felfedezéséhez, értelmezéséhez és értékeléséhez. Az átfogó tudomány harmadik eleme az az átfogó pszichológia, amely nem a lélek tudománya, hiszen az az élet tudományához tartozik, hanem az értelem tudománya. Kiderül, hogy az átfogó pszichológiának is van önálló alapelve, amely a Világegyetem egészére kiterjed. A Világegyetem az átfogó tudomány fényében élő és értelmes, egységes egész, amelyet Élő Világegyetemenek nevezünk. A Világegyetemben az anyag, az élet és az értelem összhangban áll egymással, és egységes egészet alkot. Az értelem alapvető feladata az élet felemelésének elősegítése. Ez az anyag-élet-értelem hármasság, amely a Természet végső egységéből, az életegységből ered, az alapja az ősi Egyháromság-eszmének, az Égből alászállt királyság öszménének, a Világfa, az Életfa, a kettős kereszt, a hármasság jelképének, a taoizmusnak, a konfucianizmusnak, a mazdaizmusnak, az ősi természetvallásnak, sámánizmusnak, bölcsességvallásnak, az eurázsiai ősműveltség rendkívüli, sőt kifejezetten felülmúlhatatlan bölcséleti rendszerének.

A 11 tudomány az átfogó tudományt és 10 szaktudományt foglal magában. Ez a tíz szaktudomány a következő: (1) természetföldrajz, (2) a fémművesség története, (3) embertan, (4) genetika, (5) régészet, (6) vallástörténet, (7) népzene-kutatás, (8) népmesekutatás, (9) történeti nyelvészet, (10) önazonoság-kutatás, nemzet-tudat, nemzeti emlékezet.

Az Ősi Magyarország körvonalai

Az elmúlt évtizedekben kiderült, hogy a sztyeppe kiemelkedő szerepet játszott az őstörténelemben, legalább 40 000 évre visszanyúlóan. A sztyeppe, mint száraz füves puszták, éghajlati-növényföldrajzi övezetet jelent. Az őstörténelemben a civilizációk létrejöttéhez és fejlődéséhez a legjobb közlekedési viszonyokat lehetővé tevő sík vidékek nyújtották a legkedvezőbb lehetőséget. A közlekedésnek döntő szerepe van az emberi kapcsolatrendszerek létrehozásában, a műveltségek eszmecseréjében, a civilizáció kifejlődésében. Ennek fényében nem az éghajlati-növényföldrajzi viszonyok alapján meghatározott sztyeppe, hanem a közlekedési viszonyok alapján meghatározott Puszták adják a legkedvezőbb feltételeket az ősi civilizációk létrejöttéhez és fejlődéséhez. Előadásomban bemutatom a Puszták körvonalait. A Puszták a Kárpát-medencétől a Kaukázusig, az Iráni-fennsíkig, az Indus-völgyig, a Tien-San és az Altáj-hegységekig, a Bajkál-tó menti Tuva környékéig, a Sárga-folyó-menti Ordos körzetéig és a Kínai-Alföldig terjed.

Legfőbb eredményünk az, hogy a Kárpát-medencei őshaza mellett létezett egy átfogóbb összefüggésrendszerű „második őshazánk”, az eurázsiai Puszták. Ez a körzet nemcsak azért jelentős, mert összeköti Európát Ázsiával, az európai és az ázsiai műveltségek között kapcsolatot teremtve, hanem elsősorban azért, mert itt a Puszta jött létre az első magas szintű civilizáció, az ősi eurázsiai civilizáció. Ez az ősi eurázsiai civilizáció adta a tudás alapjait a mezopotámiai, és részben az egyiptomi, kínai és indiai civilizációknak.

Ezt a „második, átfogó őshazánkat” nevezzük Ősi Magyarországnak. A magyar őstörténelem abban a legalább 40 000 éves, élet-, közösség- és Természet-központú eurázsiai ősműveltségben gyökerezik, amelynek szerves folytatása az Ősi Európa Kárpát-medencei központú, 7700 éves civilizációja, amely fenntartotta a több mint 7000 éves, a Kárpát-medencétől a Csendes-óceánig terjedő Ősi Selyemutat, és amelynek egyenes folytatása a szkíta-hun civilizáció, amelytől a nyugati civilizáció materialista főútja mintegy 3000, illetve 5000 évvel ezelőtt, az ókori Görögországban, illetve Mezopotámiában, kezdetben kevésbé, majd egyre inkább eltért. Az ősi magyar civilizáció több téren kiemelkedő szerepet játszott az ősi eurázsiai civilizációban és a világtörténelemben.

Az élet-, közösség- és természet-központú civilizáció napjainkban, az ökológiai válság és az áldatlan világállapotok korában nemcsak rendkívül időszerű, de megkerülhetetlen utat jelent az emberiség felemelkedéséhez. Ezt az ősi élet-, közösség- és Természet-központú világnézetet és ősműveltséget a Selyemút körzetében élő népek őrizték meg a legjobban, és így ebben a körzetben várható, hogy az emberiség felemelkedésének távlatai kibontakoznak.

Hozzászólás, vita: Mesterházy Zsolt, Szerekes István, Rátki Zoltán, László Péter, Raig Mária Magdolna, Grandpierre Attila

Mesterházy Zsolt

Tisztelt Elnök Úr, Tisztelt Hölgyek és Urak! Öröm számomra Grandpierre Attila nagyívű előadását hallgatni. Magam is foglalkoztam hasonló őstörténeti víziók felvázolásával a '90-es években. Intézeteket akartam alapítani kutatási feladatokkal és hasonlókat gyártottam az íróasztalom fiókjának. Kiadókról álmodtam, akik történelmet tanítanak a magyaroknak, új múzeumokról és új iskolákról. Talán kicsit rokon lelkek is lehetünk, és ha többen gondoljuk ugyanazt, tán érdemes lehet terveket készíteni.

1998-ban megjelent az általam szerkesztett *Magyar őstörténet kincsestára*, ami egy újszerű kronológia volt az utolsó 80.000 év minket érdeklő oldaláról, mintegy összefoglalva az akkori őstörténeti könyvek közös és megfogható pontjait. E tanulmányoknak köszönhetően 2002-ben kiadtam *A magyar ókor* című kétkötetes művet, majd pár évre rá a *Honfoglalások kora* következett. Előbbi egy 40.000 évre kiterjedő eurázsiai történelmi vízió, utóbbi meg az, ami az előbbiből kimaradt.

A Honfoglalások korában leírtam Kr. e. 2400 és Kr. u. 1242 között hatvan keleti, sztyeppe (pusztai) eredetű bevonulást a mai Magyarország és Erdély területére. Ezeket a régészet írta le, benne vannak a *Magyarország története* és az *Erdély története* c. akadémiai könyvekben. Vagyis bő 3500 éven át mindig jönnek valakik keletről. Nem telepedtek soha egymásra, és csak egyetlen esetben fordult elő későbbi továbbköltözésük. Eurázsia nagy részén is ez történt, szinte a véletlenül múlik, hallottunk-e öröklük is? Honnan e sok nép, és kik ezek? Ők a pusztai népe, akiknek törzseiről Padányi Viktor írt korábban. Egy törzs 30 ezer fővel alakul meg, majd úgy egy emberöltő alatt eléri a 60 ezer fő körüli létszámot. Ekkor a törzseket elfelezték, és mivel a pusztában az életfenntartás, ellátás korlátozott lehetőségekkel bír, az egyik felének el kellett hagynia ősei lakóhelyét. Az elvándorlásra kijelölt fél törzs ezután elhagyta a pusztát, általában külső célok irányába. Ha elfogadjuk, hogy az eurázsiai sztyeppe (puszta) Soprontól Kína közepéig ér, és ott 200 törzs élhetett, abból adódik 30 évenként 6 millió ember kivonulása. Ez abban a korban irtózatos létszámú szétáramlást jelentett.

Amikor 2002-ben a *Magyar ókorban* a Pártos (párthus) Birodalom történetét igyekeztem

megvilágítani, annak 500 éven át tartó fennállását éppen a rendületlenül érkező törzseknek köszönhetjük. De a bevándorlóknak az a sorsa, hogy beolvadnak a fogadóikba, ott a perzsákba. Indiában a heftaliták, fehérhunok nagy tömegei olvadtak be előbb a Kusán Birodalomba, majd az Indus-völgy népességébe. Ennek köszönhető, hogy Esztergály Előd tíz éve ott magyar népdalokat éneklő indiaiakkal találkozott. Számtalan kisebb királyság vagy hatalmi központ alakult ki a puszták körül az évezredek során, de csak az ázsiaiakról vannak híreink. Pakisztántól Anatóliáig a hátramaradt érmeleletekből szerzünk tudomást egy-egy pár nemzedéket megérő pusztai törzs királyságáról, majd elvesznek a pastu, perzsa, turk, kínai stb lakosságban. Elvértve vannak híreink Európából is. A német Waldalgesheimi szkíta harci kocsi az indoeurópaiak felsőbbrendűségük bizonyítékeként árulják, miután minden szkíta örökségre rátették volna a kezüket. (A *Ben Hur* c. filmben voltak olyan harci szekerek, naná, hogy csak indoeurópai lehetett.) Tímár Sándor kelta és etruszkokat kutató barátomat egyszer megkértem, nézzen körül bevándorlások után kelta mondákban, és lőn: időről időre ott is jöttek valakik hajókkal, és persze mindig megfelelő galibát okozva a helyben lakóknak. Gondolom, a jelenlévők előtt is ismert a kínai történelem, melyben a hunok dinasztiái legalább 2000 éven át uralkodtak ott. Nem véletlen, hogy Bárdi Lászlót beengedték Hszincsiangba kutatni, aki tornácos, virágos parasztházakat talált ott, miközben számtalan hozzánk hasonló szokást is talált. Bakay Kornél *Őstörténetünk régészeti forrásai* c. grandiózus műve lebeghet a fiatal kutatók előtt, mert alapmű a sztyeppe leleteiről. Különösen amiatt, mert az oroszok nem szenvedtek soha indoeurópai betegségben, nem akartak minden feltárt leletet maguknak, így korrekt és megbecsülendő mindaz, amihez Bakay hozzáfért. Komoly munkát végzett el Götz László az eurázsiai előtörténet felvázolásával, nélküle nem tehetnénk meg sok szükséges megállapítást a későbbiekre nézve. A ZMTE lassan 40 éve dolgozik a magyar történelem helyreállításán, de olyan sok kutató vett részt e munkában, hogy most nem tudok mindenkit felsorolni.

Az itt most felvázolt eurázsiai történelmi vízióink összekapcsolva szép reményekre jogosítanak. Eurázsia története nem az indoeurópaiak és finnugorok meséje, mert egyik sem létezett soha. Abba kell hagynunk azon rossz szokásunkat, hogy még mindig ezekhez képest határozzuk meg magunkat. A finnugor nyelvészeket majd átképezzük valaminek, ahogy a rendszerváltáskor az orosz tanárok is új szakmát tanultak.

Visszatérve még a Kárpát-medencei történelem alakulásához az említett 60 bevonulással, érdemes tovább fűzni a lehetőségeket. Van egy Kárpát-medencénk egy az újkőkorra kialakuló földműves néppel, amely európai származású és 30 ezer éves múltja van, alaposan benne vannak egy 40 ezer éves helyhez kötött etnogenezisben. Van valamilyen nyelvük is. A bronzkortól kezdve befogad 60 keleti bevándorlást, akik itt mind beolvadnak. Az újak vélhetően csak műveltségük azon nyelvi elemeit képesek érvényesíteni, melyek korábban nem voltak itt ismertek (pl. lótarítás szakszavai). Ebből következik, hogy magyarul egészen biztosan a Kárpát-medencében beszéltek. Ők persze nem tudták ezt, mert magát az országot csak a 15. században nevezték először Magyarországnak. Előtte volt avar-hun Hungária, Pannónia, Hunnia, Szkítia.

A 60 bevonulással 60 Árpádunk is jött, csak a régebbieknek nem tudjuk a nevét. Ezek mind itt vannak beolvadva a magyarságba. Ily módon mindannyian az őseinkké is váltak, akiknek génjeit mindannyian bírjuk. Ehhez képest a támogatott magyar történetírás száz éve másról sem szól, mint hogy a hunok és avarok miért nem voltak a rokonaink. Ideje lenne e téveszméket végre kihajítani.

Vannak korábbi időkhez köthető feladataink is. A Kárpát-medencei korai újkőkor történetének leírásával is adósak vagyunk. Amikor 8000 éve átszakadt a Dardanellák gátja, az alatta fekvő Fekete-tó lapályán élők hanyatt-homlok menekültek szinte minden irányban. Jórészüket az

eurázsiai pusztában találta magát, mint a puszta új tulajdonosa, mások hurrita néven a hegyekbe menekültek, hogy később a Folyamközben kössenek ki sumér név alatt, megint mások Kis-Ázsiát népesítették be királyságaikkal hettita és más nevek alatt, melyek majd a perzsák és rómaiak ellenségei lesznek, megint mások nyugat felé vették az irányt, akikről a magyar régészet „délkeleti feláramlás” (Vincsa) fedőnéven tudósít a Kárpát-medence további újkőkori benépesülése kapcsán. E nagyhatású többezer éves történet, egy eurázsiai történelmi vízió most újra leírásra vár. Egyes fejezetei már benne vannak a *Magyar ókorban*, de ez már nem magányos kutatók feladata lesz, hanem kutatócsapatok összehangolt munkája. E könyvben beszéltem Ómagyarországról, amin a Kárpát-medencét értettem, hisz a magyar etnogenezis itt zajlott le. A sztyeppét (pusztát) Kína közepéig viszont nem nevezném ősi Magyarországnak, még azt lehetnék kínai barátaink, területi igényeink lennének, nem beszélve a közbeeső tucatnyi államról.

Mindezt amiatt mondtam el, ha ezen az ösvényen elindulva megírjuk Eurázsia új történetét, a magunkét is meglegjűk. Ha valaha lesz egy nagy intézetünk, ahol Grandpierre Attila kijelölt tudományágait kutathatjuk, akkor elérhető a cél. Javaslom ezen intézet függetlenségének garantálását.

Kívánom, ez az őstörténeti találkozó legyen a magyar érdekű történetírás kiterjesztésének kezdete, amely levetkőzi a korábban ráerőltetett tévedéseket.

Köszönöm a figyelmet.

Szekeres István

Kiegészíteni szeretném az elhangzott előadást. Itt néhány pontot felírtam. Amit itt láttunk székely ábécéként, igaz hogy csak egy pillanatra, de azt láttam, hogy ez egy rontott ábécé változat, mert az LY jelnek, eredetileg a teknős jobb első lábához menő vonal bal fele megy le. Ez úgy néz ki, hogy egy későbbi rontott ábécé. Rontott betűnek én azt nevezem, amely nem vezethető le abból a piktográfiából, amelyből származott. Márpedig minden betűt, ha ismerjük a piktográfiát, akkor helyre lehet állítani a betűnek a piktogram előzményét, a rajza és a hangértéke alapján. A rajzát megkeressük a piktográfiában, ahol le van írva a jelentése, és ha a hangértéke egyezik a jelentés kezdőhangjával, akkor azonosítva van. És ha ez rendben, betű[ről betűre] egyezik, akkor az az ábécé, illetve az az írás abból a piktográfiából származik, ami esetünkben a kínai piktográfia.

Aztán a hármashalom egy kínai karperecen van rajta, a két nyitott végén, jelentése a kínai írástörténetben *hegyek, hegységek koszorúja*. Nem véletlenül van a hármashalom rajta a címrünkön. Mert a Kárpát-medencét jelöli a hegységek koszorúja.

Hiányolom az Irbít-parti sziklarajzoknak az említését, hogy nem említetted, pedig rendkívül fontos és nagy műveltségű nép jelenlétét lehet ezekről a sziklarajzokról megállapítani. Többek között ott is van egy világfa, amelynek az emeletein a rombusz jelei vannak, azaz a nőnem jelei. Ugyanis az úgynevezett finnugor nyelvlánc és a feltételezett és uralinak bevezett ősnép szátvándorlását nagyon jól feltártam én már Finnországtól egész a kínai szomszédságig. Sőt a kínai óképírásban is használták egy időben, egy időszakban, a Jin-korban, a hím- és nőnem megjelöléseit. Ugyanis a rombusz a vulvának a rajza, a gömbfej pedig a férfiaknak, a pénisznek a rajza. Na, most ez, a péniszrajz a mai Mongólia területén alakult át a különböző népek összekeveredése által, hogy atyakereszt fejűek lettek a férfi jelölések. És ott már a társadalom különböző fejlettségi fokát is jól meg lehet látni, mert egyes alakok botot tartanak a kezükben, ami a hatalom jelképe. Jogart, gömbjogart tart az egyik egy ilyen botvégen. Az egyiknek a széke, amin ül, egy gömbjogarban végződik. Tehát a gömbjogar onnan származik.

Aztán a magyar népnév, nem az általad mondott. A kínai MA a szótő, és a magyar jelenlegi

családnevekben is jelen van, de jelen van a MAGYAR, MAGYAROVO Eurázsiaiban, és itt a Kárpát-medencében is, helységnevekben. Szótő a MA, ennek a magas hangrendű változata a ME. Na, most a MA szóhoz DZS főnévképző járult, amiből lett a MADZS, tehát a DZS hang, és ez egy újabb változáson GY hanggá alakult át. Az utótag pedig az ER, ami az EMBER, FÉRFI szavunkban is jelen van, tehát ez finnugor. Tehát az előtag. Na, most, hogy ez valóban a ló, erre is megvan kérem szépen a bizonyíték, ugyanis a MÉN, MÉNES szavunk ennek a MA-nak a magas hangrendű változatának az -N, -NY képzővel létrehozott változata. A történeti etimológiai szótárban le vannak írva dárum szerint, hogy mikor írták le -N és -NY főnévképzővel. De jelen van egyébként a MAKACS szavunkban is, aminek ezek szerint – és ismeretlen eredetű persze – *lókacs* a neve...

No, most a palmettás díszítésről is annyit azért mondanék, hogy az az időszámításunk után közvetlenül megjelelt teljesen hirtelenül és utána el is múlt, tehát időszakosan volt jelen a kínai díszatóművészetben. Köszönöm, röviden ennyit akartam elmondani.

Rátki Zoltán

Üdvözlök mindenkit. Tudjatok róla, hogy az elmúlt két hónapban történt egy elég jópofa kis ösnyelvelős együttműködés, aminek az eredményei a pénteki napon, a tegnapi [szombati] napon már látszanak... És ennek az én általam képviselt leglényegesebb része, ami nagyon összefügg [Grandpierre] Attila történelmi, meg nyelvi eredményeivel is, hogy az emberiség összavai a kettőhangos szavak. Ezt jól jegyezzétek meg, ha van kedvetek hozzá. És az összes többi nyelv összes többi szava ezekre a kéthangos szavakra épül. És ennek a megismerése elvezet mindahhoz a tudáshoz, vagy ez is része annak a tudásnak, amit a többiek már szintén [birtokolnak]...

László Péter

László Péter vagyok, genetikával foglalkozom, és el szeretném modani, hogy a Bajkál-tó környékén nem Andronovó, hanem Afanaszjevó kultúra van. A kettő nem áll túl távol egymástól, de hát a precizitás ezt megköveteli. A másik észrevételem az, hogy írtame egy könyvet a Szekfű Gyula Alapítvány országos elsőjeként, és az arról szólt, hogy van egy *lex aeternis*. A *lex aeternis*ből következik egy *lex naturalis*, ami a természettörvény. A természettörvény itt kirajzolja a negyedik ágat, tehát a három *pricipium* mellett a negyedik ágat, a lelkiismeretet. A lelkiismeret az értelem föltött áll. Van, mikor a lelkiismeret szavára hallgatva a belső fórumon [a szívre mutat] olyan dolgot kell eldönteni, ami a saját érdekünk, értelmes, racionális belátásunk ellen szól. Tehát kérem átrevidiálni ezt a dolgot a három *pricipium*ot. Köszönöm.

Raig Mária Magdolna

Raig Mária Magdolna vagyok. Egy hipotézissel szemben szeretnék feltenni kérdést. Nagy Sándor víziútjáról láttam egy filmet a Visasat Historyn, ami szerint a víziút Nagy Sándor idejében még 70 méterrel magasabb volt. És a Fekete-tenger, Káspi-tenger, Aral-tótól az Oxus folyó vonalában, és az Oxus folyónak volt egy óriási katasztrófája, ami a folyó medrét eltérítette. Erről szólt a film. Meg ott találkoztak a Várem völgyében olyan népekkel, amelyeknek arca teljesen magyaroknak felelt meg. De ha időben ezt a katasztrófát összevetem a gepidáknak a vándorlásával, akkor nekem az jön ki, hogy az Oxus folyó elzárása következtében az ott lévő kultúra, aminek ott van a régészeti bizonyítéka, hogy öntözéses művelést folytattak, azt ott kellett hagyniuk, mert a vízutánpótlás megszűnt. És akkor vándoroltak nyugatra a gepidák, itt a

Kárpát-medencén, keleti oldalán keresztül teljesen föl Lengyelországig. És ez számomra a térképeket nagyon erősen alátámasztja, de ezt az indoklást szeretném, ha szakértőknek [lenne róla vizsgálata], mert ez csak az én hipotézisem, ahogy következtetek.

Grandpierre Attila

Hát nem tudom, hogy mennyire érdemes most itt az időt rabolni. Igazából sok fontos részletkérdésre hívták fel a hozzászólók a figyelmet. Köszönöm, megválaszolni megválaszolom majd, amit tudok személyesen. Arra hívnám fel a figyelmet, hogy ez egy olyan vállalkozás volt a részemről, amiben tizenegy tudományágat, annak az eredményét próbáltam összegezni. És az összkép az, ami igazán lényeges, a részletek biztos, hogy változhatnak, és változni is fognak, de nem tételezhető fel, hogy a tizenegy tudományágban pont olyan részletek merülnek föl éppen, amelyek az egész képet módosítanák. És ez az összkép, ami igazán fontos, mert mindig a legalapvetőbb kérdés az, ami az összképet meghatározza a legnagyobb mértékben. Úgyhogy erre az összképre szeretném felhívni a figyelmet...

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Boór Ferenc (Székesfehérvár), Fejér Szövetség, Hét Vezér Estek.

Oláh Zoltán (Szeged):

Genetikai folytonosságunk Rudapithecus hungaricustól napjainkig

Minden kimondott szó, minden megélt gondolat: rezgés a 12-13 millió éves rudabányai HANGFOGLALÁSUNK óta. A hangképző szervek és a szájüreg alakítja gondolatainkat hanggá és bármilyen hihetetlen, ez visszahat nem csak az agyunkban, de áttételesen a DNS-nyelven tárolt örökletes algoritmusainkra is <http://www.vntv.hu/2019/03/nem-honfoglalas-hanem-hangfoglalas-tortent/>

A gének titkosított evangéliuma birtokunkba került - kérdés, hogy tudunk-e élni a teremtő rólunk, mint hiteles képmásáról feltételezett aka-

ratával. Mert minden egyes sejtünkben DNS-nyelven készen áll a válasz, mint önálló, de másolódásra kész tudat és akarat csak ki kell ejteni és a mém önálló életre kel. A DNS agglutináló kombinatorikus szellemi birtokunk akár tudunk róla akár nem, emberi segítség nélkül jött létre, de ma már a hozzáértők tovább szerkeszthetik, mert megismertük, és használni is tudjuk a DNS-írógépeit

[https://www.yo-](https://www.youtube.com/watch?v=3DsCL_qSZjY)

[utube.com/watch?v=3DsCL_qSZjY](https://www.youtube.com/watch?v=3DsCL_qSZjY)

Ma a népnek más-más a nyelve, pedig az élőtermészet, és benne az EGY-Hámasságot alkotó család princípiuma máig EGY és ugyanazt a hitvilágot követi, mint a GÉN-EZ-IS kezdetén. Anyanyelvünk, a környező népektől eltérően agglutináló az un. ragozó technológiáját őrzi HANGFOGLALÁSUNK óta. Mondanivalójában a mellérendelő szerkezetet részesíti előnyben. Ismeri,

de ha lehet elkerüli az alá-, fölé-rendelő viszonyt. Ezért békére törekszik azokkal a népekkel, amelyekkel kapcsolatba kerül, és elfogadják ezt a befogadó gondolkodásmódot – „élni és élni hagyni.” – ezért folytonos és DNS-homológiákkal igazolható örökletes immungénjeinknek majdnem változatlan megmaradása az a Neandervölgyi ősünktől a modern megjelenésű honfitársainkig az utóbbi 1 millió évben (Begun, 2003; Deane, Nargolwalla, Kordos, & Begun, 2013).

Vannak azonban úgynevezett alárendelő nyelvek, amióta az Alföldről 7500 éve megindult családos gyalog kirajzást meguntuk, úgy 5 ezer éve, és BOTAI-ban, és valahol Nyugat-Szibériában hátslóra szálltak férfi felmenőink (Gaunitz et al., 2018; Lipson et al., 2017; Zahn, 2017).

Az addig mindennapi békés, letelepedett életnek vége lett. A napi gyakorlatukban a lovaspásztor élet vette át a fő szerepet, és hitükben, természetüknél fogva, minden más, különösen a letelepedett, józan paraszti észjárással gazdálkodó, útjukba kerülő közbirtokosság, KÖZJÓ elvont világlátásával őket maguk alá akarták gyűrti. „Kinek a közjó, kinek pedig nem” - <https://www.youtube.com/watch?v=Dh4WJlDroA>

A keletre kirajzott, az EGY-háromság elvét megélő AVK-FÉK családok - az őshazától távol bomlásnak indult. A szilaj háborút háború után vívó vitézek elszakadtak az otthon melegétől, és a SZABÍR/Szibériába hozott EGY nyelvűség hasadozni kezdett. Ma már felállítható az ŐR-APANYELVEK családfája, amely a 8000 éve még a Kárpát-medence egyik UGOR ágából az agglutináló 7-itából Hettitából indul ki.

Beköszöntött az „androkrácia” kora – az örökös kardcsörtetés, a reflex íjjal távolból, lóról - akár csípőből kilöhető nyílzápor hatótávolsága bámulatosra nőtt. Ez a „lovaspásztor” önazonosságtudat sokkal többről szól, mint a „világok-harcának” beindulásáról, a letelepedett magas műveltségű őseink tudásának feléléséről. Amíg a Kárpát-medencében békésen ápoltuk, óvtuk,

hagytuk folyamatosan megújulni anyanyelvünket, addig a magyar-agy semmiből világot teremtő KÉPESSÉGÉT párhuzamban elkezdtük furmányos taktikák és stratégiák kiművelésére is használni, miközben „némák”/német törzsek szakadtak ki a keleti puszták legeltető népeiből. De így is, megmaradtunk Hérodotosz által magas erkölcsű szkítáknak, az akkori világ felkent urainak. Akik, befogott és megszelídített fő állatuk a ló révén évezredek alatt valódi „keltaurakká”, ízig-vérig „kentaurrá” váltak, összeolvadva maguk nemesítette hátasaikkal. Kurgánjaikban/halomsíraikban megjelenik a ló, és annak elvont szakrális jelképei. Kiemelt jelentőségre tesz szert az életben is hűséges útitárs.

A Kaukázustól északra és a **cucuteny** műveltségtől keletre kialakult férfiélvi, szegényekre és gazdagokra tagolt pásztortársadalomban már 5500 éve felbukkan a mágikus trepanáció (Faria, 2015; Goodrich, 2015). A díszkard, de az **emberölő fegyver**, és a sírok mellékletei is gyre inkább **születési előjogokra**, mint életükben szerzet dicsőségre utalnak. Sőt, az is előfordul, hogy a főemberi **dombsírokból emberáldozatokkal temetkeznek**. Egyes szertartáselemeik kísérteties egyezést mutatnak a későbbi **indo-„ŐRAPA-i” hitvilággal**.

A hátasló mesteri megülése, majd a lószerszámok, a folyamatos nomád élet **5500 évvel ezelőtt** forradalmasította a marha- és hátasló-tenyésztést. A Föld-, Ész- és Kézműves (FÉK) Alföldről hozott **kőbaltája azonban nemzedékek százain keresztül harci baltává változott. A korábban ismeretlen rabszolgaság, és a templomgazdaság kora váltotta le az EGY-háromság békés, házioltár által közvetlen kapcsolattartást a „teremtővel”, azaz a most már csak APA-FIÚ egylényegűsége fontosabbá vált, mint a család EGY-HÁROMSÁGA.**

Ugyan megindult nyelvhasadás (Gray & Atkinson, 2003; Sheehan, Watts, Gray, & Atkinson, 2018), ennek ellenére a 4 ezeréves lovas közlekedés mégis egyben tartotta a hatalmas puszták népét a nemzetségfők, törzsek hangsúlyos szuverenitása ellenére is – ha más nem, a megújított vérszerződés jobbára segített a torzsalkodások elsimításában. Az egészséges társadalomalkotót, a „sejtjeit” védő és ápoló egy-háromság jellemzi, másnéven az EGY, a tovább már oszthatatlan család, és nem az egyén képezi az alapját. A család politikamentesen, politikusok gyámkodása nélkül, önazonosságtudatánál fogva képes visszahívható élenjárót választani saját köreiből és közösségeivel kitölteni a rendelkezésre álló életteret, nevezetesen történelmi határainkat, a Kárpát-medencét. Ez az önjavító reflex már beindult, de még távolról sem értük el a célt – a teljes hajdan volt lefedettséget.

Akkor hát mi maradt nekünk „szegény” magyaroknak? A mozgatható anyagi javainkat és munkánk gyümölcsét, „aki kapja, marja alapon” viszik máig is a világ négy tája felé, mint anno „a Csáki-szalmáját”. A labancok a talpunk alól az anyaföldet is kilopták, amelyet nagy buzgóságunkban zsebszerződéssel rájuk testáltunk. A tudatos magyar a vagyonát nem zsebben, hanem eszében tartja.

Az Anatómiájában Modern Humán (AMH) valóban magamögé utasította Neandervölgyi Mesterét? Az AMH a tanítvány ősi hangképző szervei úgy módosultak néhány ezer generáció alatt, hogy közben a keltett hangrezgés nyelvben kódolt és közvetített tudássá nemesült. Mivel az egész testünk különféle frekvenciájú hangrezgések és fény összege, a hangképző szerveink által módosítva folyamatosan hatással lehetnek minden szinten az épített világunkra, és visszahatva önmagunkra. Az AMH nem egy új faj, hiszen rendszer-biológiailag már korábban is bevált és rögzült génszerelvények, mint pl. az örökletes neandervölgyi immungénkészlet egyben maradt meg (Dannemann, Andres, & Kelso, 2016; Dannemann, Prufer, & Kelso, 2017; Deschamps et al., 2016). Ennek megfelelően HANGFOGLALÓ-ösnnyelvünk sem ment ki a divatból csak folyamatosan alkalmazkodott a körülményekhez. A FÉK-életmód felgyorsította családok, nemzetségek, néptörzsek folyamatos metamorfózisát, a legváltozatosabb természetes élőhelyek, puszták okos használatát. Majd a házasított állattartás, „növény-nemesítés”, a helyben maguk újratermelését megoldó kisbirtokos (small holders) életforma általánossá válásához vezetett 7500 éve az Alföldön. Az épített „hosszúházas” települések megjelenése az AVK-FÉK környezettel és nagycsaládok, nemzetségek egymással kialakított együttműködési rendszere a folyamatos alkalmazkodás magával hozta a közbirtokosság szabályainak betartatását és a közjó - jogarhordozói, a JOG-ÚR-i méltóság megjelenését. A maguk közül élenjárót választani képes mellérendelő FÉK-közösségek az önkormányzatiságban érték el természet akkor ismert törvényeihez való alkalmazkodásuk csúcsát, amelyeket a mindenkori jogarhordozó betartatott.

A tudósok megegyeznek abban, hogy ösműveltség és nyelv ott maradt fönn legtovább, ahol a család, nemzetség önazonosságtudatán alapuló AVK-FÉK életforma génközpontjai létrejöttek. Így lettünk a hitvallásunkban az ösnnyelvünkben a folytonosan halmozódó tudás őrzői és szerves fejlesztői, más néven „Marslakók”. Az anyagon túli világ, a világ világossága máig a miénk. Ezt az ősvallást csak átadni lehet, oktatni szinte lehetetlen https://www.youtube.com/watch?v=Q3_hTgIrI8w

Ma a legveszélyesebb fegyver a „MÉD”-ia. A beszédter elrablói, akik felhívítják a nemzetállamokat. Hogyan lehetne ezt a beszédteret visszaszerezni és nem politikai csatározásokra használni? Újra el kellene kezdeni a kisebb közösségekben beszélgetni, hogy megnyissuk új/régi beszédtereinket. Az emelkedett közbeszédhez ugyan olyan anyagi függetlenség szükséges, mint 7500 éve az AVK-FÉK-nek már egyszer évezredekre megvolt. A helyi családok szabad akarata tudja csak önjavítással helyreállítani megbomlott nemzetünket. Ép közösségek, példamutatás csodákat tehet. A jövőbelátás, az analógiákban való gondolkodás, a képlátás, amely még az etruszkoknál meg volt, mind-mind hiányzik mai oktatási képzései rendszerünk-ből <https://www.youtube.com/watch?v=M49OozEFgK8> Ugyanakkor elvárás ma az iskolákban, hogy a diákok bemagolják a tananyagot, és „5-ösre” visszaadják azt, dolgozatok és felelések formájában. De, ez még most is a „famfárolt” szakoktatás, szakbarbároknak, idomítható birkanépnek - a „panel, tömegembergyártás” az éhenhalásukhoz sok, viszont a nemzet boldoguláshoz kevés – csak a minőségi éhezés marad - „szellemi abrak a DAB-ra”! - <https://www.youtube.com/watch?v=x12tII4o9VM>

Az AVK-FÉK 7500 évvel ezelőtt csúcsra járatott „magas-tudásának, de legalább a XXI. századi szellemiségének az átadása lehetne most a legfőbb követendő cél, ahol a diákot nem a „panelek” összeszerelésére, hanem a körülöttünk téridőben zajló összefüggések megértésére

tanítjuk, amely ragozó anyanyelvünkben máig bármely képet jellé, hangrezgésben kódolt jelet képpé alakít. Azonban az anyanyelvek e képessége csak a „magyar-agyban” maradt meg. Az unokanyelvekben a képalakító ősi algoritmusok, mivel nem használatosak leálltak. A képalakító nyelvtechnológiai algoritmusok, szubrutin könyvtárak, viszont máig fölismerhetően működnek anyanyelvünkben, és ennek pályaelőnyét, különösen, ha magától ráébred, minden magyar élvezhetné. Ehhez az ősi szóképzésünk, a számos egyedi magán- és mássalhangzót felvontató gyökkombinációk összeragasztásának képessége – csiszolatlan gyémántként bennünk van. Mélyreható gondolatokról nyelvünk képalakító, széleslátókörű áttekintőképessége gondoskodik a tömérdek adatrobbanás korában jobban, mint valaha. Az egyedüli kihívás, hogy egymással szemben tanúsított igényességünk okán minél tisztábban fejtsük ki mondanivalónkat, akár tudományról, akár a közélet dolgairól nyitunk új beszédtereket.

A mai magyar beszéd feltárhatja akár a mélytudatunkban rögzített, nemzedékekre visszamenő hasznavehető legjobb hétköznapi gyakorlatokat, hogy közhasznú, a KÖZJÓ irányába tett lépéseinket egyengessék. Anyanyelvünk ezért a rendeltetésszerű használatától szerves „keresőmotorrá” nemesíthető. A JEL-KÉP rendszer tömörítő és visszakereshető algoritmusaink mindennapi alkalmazása ön-tökélletesítő eszközhasználat e poszt-genomikai korban, de elsősorban azoknak szolgál jól, akik alázattal közelítenek a mindennapi használatához https://www.youtube.com/watch?v=c_l4NoAroTA

De nézzétek, ma is itt vagyunk ősi ragozó anyanyelvünkkel! A RÁ-ébredés MIND-ÉNKI-nek a szabad akarata, de ugyanakkor a közössége felelősség a RÁ-ébredés módszertanának kidolgozása. E munka során a Kárpát-medencében az egyedüli előremutató a közösségek minden eddigénél tudatosabb, tudás-alapú önszerveződésének ösztönzése, a hibás történelmi dogmák felismerése és azonnali javítása, most már az archeogenetika eszköztárának bevetésével is, de csak a „terepen” elvégzett labor- és más műhelymunkák, azok szaknyelvének kölcsönös megértése, az így születő adatbázisok, tudástárak, valamint azok egyesítése viheti csak sikerre a őstörténetünk, anyanyelvünk eredetének a mainál sokkal jobb megismerését, közös boldogulásunkat a Kárpát-medencében <https://www.demokrata.hu/hir/tudomany/itt-voltunk-min-dig>

Hivatkozások

- Begun, D. R. (2003). Planet of the apes. *Sci Am*, 289(2), 74-83. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12884541>.
- Dannemann, M., Andres, A. M., & Kelso, J. (2016). Introgression of Neandertal- and Denisovan-like Haplotypes Contributes to Adaptive Variation in Human Toll-like Receptors. *Am J Hum Genet*, 98(1), 22-33. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26748514>. doi:10.1016/j.ajhg.2015.11.015
- Dannemann, M., Prufer, K., & Kelso, J. (2017). Functional implications of Neandertal introgression in modern humans. *Genome Biol*, 18(1), 61. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28366169>. doi:10.1186/s13059-017-1181-7
- Deane, A. S., Nargolwalla, M. C., Kordos, L., & Begun, D. R. (2013). New evidence for diet and niche partitioning in *Rudapithecus* and *Anapithecus* from Rudabanya, Hungary. *J Hum Evol*, 65(6), 704-714. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24034983>. doi:10.1016/j.jhevol.2013.08.003
- Deschamps, M., Laval, G., Fagny, M., Itan, Y., Abel, L., Casanova, J. L., . . . Quintana-Murci, L. (2016). Genomic Signatures of Selective Pressures and Introgression from Archaic Hominins at Human Innate Immunity Genes. *Am J Hum Genet*, 98(1), 5-21. Retrieved from http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&dopt=Citation&list_uids=26748513. doi:S0002-9297(15)00485-1 [pii]

10.1016/j.ajhg.2015.11.014

- Faria, M. A. (2015). Primitive Cranial Surgery-Scythian Trepanations (500-300 b.c.). *World Neurosurg*, 84(4), 1174. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26002532>. doi:10.1016/j.wneu.2015.05.014
- Gauntitz, C., Fages, A., Hanghoj, K., Albrechtsen, A., Khan, N., Schubert, M., . . . Orlando, L. (2018). Ancient genomes revisit the ancestry of domestic and Przewalski's horses. *Science*, 360(6384), 111-114. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29472442>. doi:10.1126/science.aao3297
- Goodrich, J. T. (2015). Early surgeons performing trepanation: an examination of Scythian trepanations in the Gorny Altai at Hippocratic times. *World Neurosurg*, 83(3), 305-307. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25463419>. doi:10.1016/j.wneu.2014.10.009
- Gray, R. D., & Atkinson, Q. D. (2003). Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin. *Nature*, 426(6965), 435-439. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/14647380>. doi:10.1038/nature02029
- Lipson, M., Szecsenyi-Nagy, A., Mallick, S., Posa, A., Stegmar, B., Keerl, V., . . . Reich, D. (2017). Parallel palaeogenomic transects reveal complex genetic history of early European farmers. *Nature*, 551(7680), 368-372. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29144465>. doi:10.1038/nature24476
- Sheehan, O., Watts, J., Gray, R. D., & Atkinson, Q. D. (2018). Coevolution of landesque capital intensive agriculture and sociopolitical hierarchy. *Proc Natl Acad Sci U S A*, 115(14), 3628-3633. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/29555760>. doi:10.1073/pnas.1714558115
- Zahn, L. M. (2017). Ancient genomics of horse domestication. *Science*, 356(6336), 392-393. Retrieved from <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/28450616>. doi:10.1126/science.356.6336.392-g

Hozzászólás, vita: Darai Lajos, Török Tibor, Oláh Zoltán, Paál István, Rátki Zoltán, Költő László, Boór Ferenc

Darai Lajos

Gyerekkoromat ugyanazon az egykori Pannon-tengerbe nyúló félszigeten töltöttem, ahol ma Rudabánya van. Nem is gondoltam, hogy négy millió éves elődeimnek a lábnyomában járok, ami kimondhatatlanul hosszú idő.

Török Tibor

Én egy kicsit megijedtem a címtől, meg kell hogy mondjam. Attól féltem, hogy a Rudapithecus is magyarul beszélt, az fog kisülni. Azt gondolom, hogy az őstörténetünk keresésében semmiképpen sem kellene ilyen messzire visszamenni, mert akad nekünk problémánk a közelmúlttal is. És azt gondolom, a Rudapithecus világos, hogy közös ősök, amint teljesen helyen mondta [Oláh] Zoli. Közös ősök a majmokkal, de elfelejtette, én jobban örültem volna neki, hogyha egy nagyívű bevezetőt tart abból az exponenciálisan növekvő szakanyagból, amit az elején fölvetített, hogy tényleg rohamléptékben szaporodik a régészeti genetikai munkáknak a száma. Ezeket a munkákat azért jelentős részben mi olvassuk, mert műveljük a szakmát. Lehetett volna egy nagyívű előadást tartania abból, akkor kiderült volna például az, hogy valóban, – ő a vonaldíszes kerámiára teszi a kezdeteket, indíthatott volna onnan is, az is sokkal kellemesebb előadás lett volna szerintem, és talán érthetőbb is. De ha már ott tartunk, akkor tudjuk, hogy a Homo sapiens tényleg Afrikából jött ki. És a Kárpát-medencében mikor a vonaldíszes kerámia megérkezett, akkor itt már halász-vadász Homo sapiensek laktak, nem Neandervölgyiek. Azok is laktak sokkal régebben, de odáig sem érdemes visszanyúlnunk az őskeresésben,

azt gondolom. Tehát az egy kis népsűrűségű népesség volt, habár nagyon fontos, hogy a Kárpát-medence a jégkorszaknak mindig refugium területe volt. Tehát itt túléltek növények, állatok, emberek is. És akkor már a Homo sapiens is élt itt, halász-vadászok. De a genetikai adatokból éppen azt tudjuk, hogy a Közel-Keletről beáramló földműves népesség, aki egyébként tényleg hozta az állatait is, fölülrétegezte ezt a halász-vadászokat. Jelentős arányban, több mint 80% arányban. Változóan, de fokozatosan fölülrétegezte. És azt is tudjuk ráadásul, hogy ide se nyúlhatunk vissza. Illetve ez a legelső terület, ahol legyökerezhetünk, hogy az őskeresésünket elkezdjük. Körülbelül a földművelés kezdete. A Kárpát-medence tényleg nagyon fontos volt és ahogy [Grandpierre] Attila is említette, magas kultúrájú, nagy népsűrűségű terület alakult itt ki. De itt sem zárhatjuk le a történetet. Sajnos én az előadásomban nem készülhettem egy teljes áttekintéssel, mert ahhoz 2-3 óra hosszú előadással kellett volna készülnöm, csak a saját munkámról tudok beszámolni, de az a bevezetés hiányozni fog, amit [Oláh] Zoli megadhatott volna, amit nagyon sajnálok. Ehelyett egy néhány tévedést hallhattunk, mint például, hogy a kunfakót az Ördögh András a..., ezzel a, nem arab, tudom, hogy arab telivér és konyi keverék...

Oláh Zoltán

Erre szeretnék válaszolni rögtön, mert igazából ez egy véletlen tévedés volt, nem úgy akartam...

Török Tibor

Tehát az konyikot és az arab telivért keresztezi, tehát nem azt, amit te bemutattál, az az akhal-teke, ami türkmén ló. Részletkérdés. Az már viszont nem részletkérdés, hogy az R1-gyel hogy tolja az E1b-t, és hogy összekötjük-e a laktóztoleranciát és így tovább. A honfoglalók nem tudták megemészteni a tejet. Azt már itt találták, a Kárpát-medencében már itt találták a tejbon-tás képességét. Tehát az a földművesekhez köthető.

Oláh Zoltán

De hát ez fordítva van az irodalomban is. Tehát a bejövők...

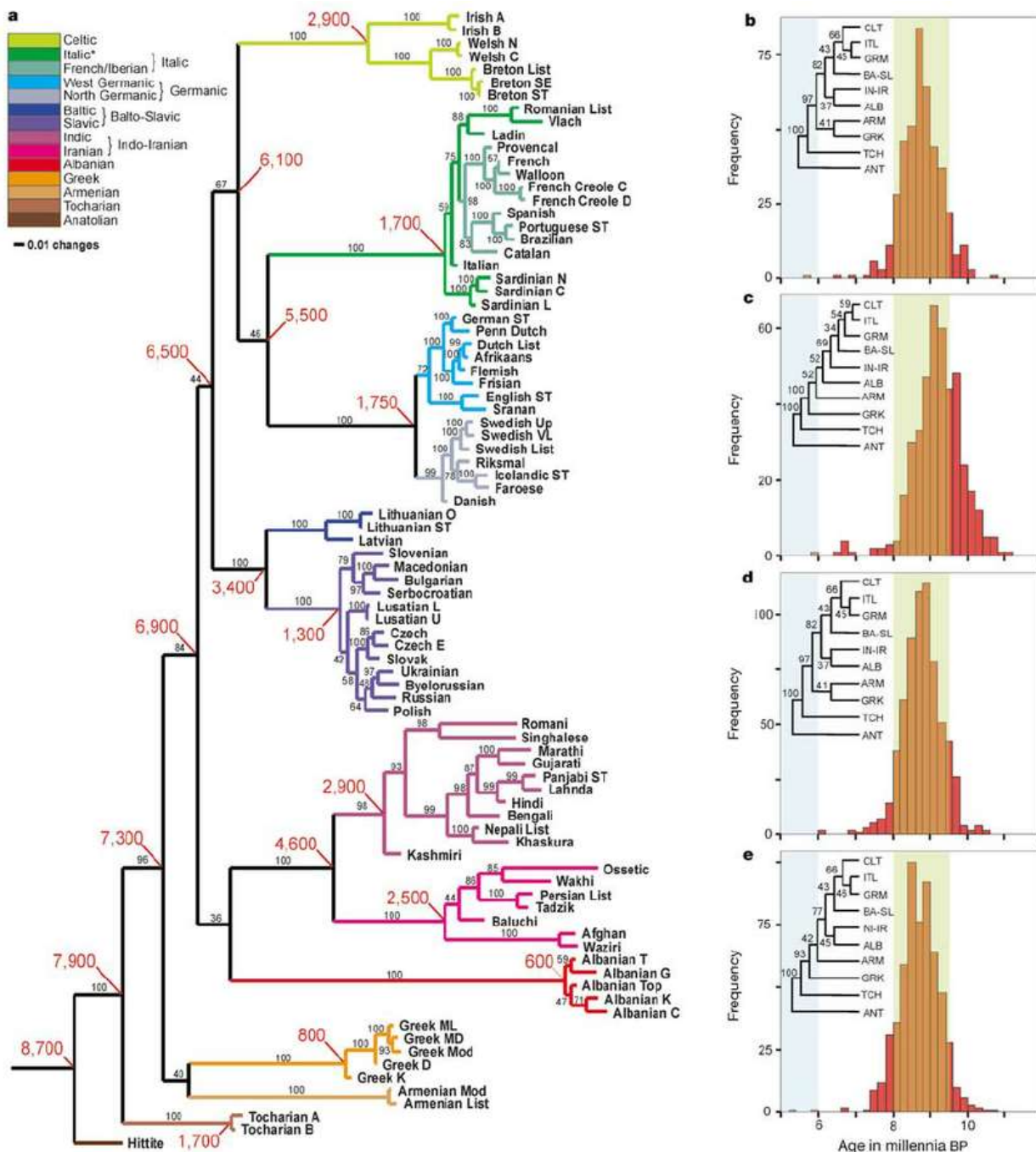
Török Tibor

És az a szomorú hírem [Grandpierre] Attilának is, bár ezt vele korábban már elbeszéltük, hogy nem állhatunk meg, nem állhatunk meg ott, hogy innen kiterjesztjük a Kárpát-medencéből a nyelvet, a kultúrát, mindent az egész eurázsiai térképre, térségre, aztán majd visszahozzuk, mert ez egy abszurdum. Genetikai értelemben is abszurdum, nyelvi értelemben is abszurdum, és minden értelemben az. Igen, tehát az igazságot nem tudjuk, tehát ilyen nagyívű szintézist az biztos, hogy nem engedhetünk meg magunknak, hogyha ragaszkodunk a tényekhez. És ha azt akarjuk, hogy a nemzetközi tudományban valahol helyünk legyen. De én ezzel körülbelül be is fejeztem ezt a hozzászólásomat. Aztán majd utána beszélek a saját ügyeinkről. Köszönöm.

Oláh Zoltán

Tehát nyilván itt a legfontosabb a nyelv kérdése. És hát pontosan, éppen a szakterületeket akarjuk éppen úgy felszámolni, hogy az valamilyen tudományos módszertant kövessen. Most a tudományos módszertan, ami a DNS nyelvet kezelhetővé tette, a legújabb összehasonlító genetikai algoritmusoknak a megszületése. Kiderült, hogy ezek az algoritmusok alkalmasak több ezer nyelvnek a szimultán összehasonlítására. Nyilván, ez eddig nyelvészekkel nem volt megoldható. A legismertebb nyelvész, aki ki volt küldve, hogy az indoeurópai nyelveket tanulmányozza, és mondja meg már, hogy hogyan történt ez a nyelvhasadás, [Mario] Alinei volt. Aki 30 nyelvet valamennyire ismert, de pont a magyar nyelvben nem volt [jártas], [a magyar] nyelvnek nem volt mestere. Tehát ilyen értelemben ezt a nyelvcsaládfát Russel Gray közölte le a

Nature-ben 2003-ban.⁹ Azóta is finomítja ezeket a nyelvhasadási térképeket. Itt látszanak évszámok, hogy hova teszik a nyelvek családjának, családfájának a hasadási pontjait. Nos, ezen például a magyar nyelv nem található. Azért nem található meg, mert az utolsó agglutináló nyelv a hettita ezen. És a hettiták fővárosa Hatos [Hattusa] volt. Két olyan számnév, ami csak a mi anyanyelvünkben létezik. Tehát biztos, hogy csak véletlen, de én azt gondolom, hogy a nyelvészeti alforritmusokkal olyan dolgok is megszólaltathatók, amihez lehet, hogy nem vagyunk szakemberek, de még lehetünk.

[Az Oláh Zoltán által elemzett Russel Gray-féle nyelvi családfa. Legalul a hettita: Hittite.]

⁹ Russell D. Gray & Quentin D. Atkinson: „Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin” *Nature* **426**, 2003. November 27. 435–439. https://www.researchgate.net/publication/8984201_Language-Tree_Divergence_Times_Support_the_Anatolian_Theory_of_Indo-European_Origin

Darai Lajos

Teljesen világos, hogy minden követelménynek eleget kell tenni, tehát annak is, hogy nagyívű legyen, előbb-utóbb nagyívű lesz, de annak is, hogy pontos legyen és részletes, részletekbe menő.

Paál István

Tavaly nyáron, Magyarországon járt Révész Péter professzor, aki Amerikából jött haza, és a Lineáris A megfejtését a magyar nyelvre [vonatkoztatta] és a székely–magyar jelekkel kapcsolatban... Elnézést kérek, nem szeretnék szerepelni, csak szerettem volna felhívni a figyelmüket, hogy egy amerikai informatikus professzor... Ha jól emlékszem, Oregon államból, nem vagyok benne biztos. Ismerős a dolog? Akkor átadom a szót [Oláh Zoltánnak].

Oláh Zoltán

A szakirodalomból ismerős.¹⁰ Igazából 2003-mat tekintem a számítógépes természetes nyelvelemzés alapító dátumának. Tehát ekkor világosodott ki, főleg a Russel Gray körül működő [újabbban a Max Planck Intézetben¹¹], de van egy Tóth nevű is egyébként, és sok olyan ember van ezen a területen, akik számítógépes alforritmusokkal próbálják ugyanolyan módon, összehasonlító nyelvészeti alapokon megteremteni a kapcsolatot a mai magyar nyelvvel. Nyilvánvaló, hogy ez egy ragozó nyelvénél sokkal nehezebb, mert nem szóegyeztésekről van szó, hanem a szó alatti kategóriák kombinálódnak. És emiatt mélyebbre kell menni a gyökerészetben. Tehát hogy a gyöknyelvészet egy külön tudomány, de ezt is számítógéppel lehet legjobban intenzívebbé tenni. Úgyhogy most úgy kb. 6000 nyelvet lehet szimultán összehasonlítani. S ezeknek az eredményeit még nem tudjuk. Volt egy korai, amit valószínűleg mindenki ismer, a Sorbonne-on végeztek egy ilyen nyelvgyökerészeti [vizsgálatot] – még a számítógép hőskorában – és hát ez is arra utal, hogy a gyökök voltak a legfontosabbak. Amik aztán továbbépültek különböző algoritmusok mentén. Szerintem az anyanyelvi algoritmusok jobbak voltak, mint az apanyelvek.

Darai Lajos

Tegnap egyébként itt volt szó gyöknyelvészetről.

Rátki Zoltán

Jó, és tegnap is mondtam, hogy a gyöknyelvészet is egy fokozat, a végső megoldás a hajszálgyök nyelvészet, egy kicsit viccből. És annyit, hogy 2004 óta megvan a megoldás. Számítógéppel nem megoldható, mert nincs bevívve számítógépbe, rendszerbe a megoldás, de megvan a megoldás.

Költő László

Énnekem egy rettenetes meglepő kérdésem lenne. A DNS-ben van-e olyan szakasz, amelyik a nyelvért felelős?

Oláh Zoltán

Van. A foxtoo-ról [FOX-2 fehérje] gondolták azt, de énszerintem ez szétszórva van a genomban különböző helyeken. Valószínűleg, mert ilyen dolgokból lehet a nyelv eredetére, vagy

¹⁰ Aztóta tartott a ZMTE Régi magyar írások c. munkacsoportjában előadást Budakalászon 2019. június 29-én. Előadásának anyagát lásd: <https://www.youtube.com/watch?v=qZZ0HWqRHFg>.

¹¹ A Max Planck Intézet jénai embertörténeti részlegét 2014-ben alapították, az emberi történelem vizsgálatára az őskőkortól kezdve, három interdiszciplináris kutatási részleggel: archaeogenetikai (igazgató Johannes Krause), régészeti (igazgató Nicole Boivin) és nyelvi és kulturális evolúciós (igazgató Russell Grey). <https://www.shh.mpg.de/en>

a nyelv genetikai természetére következtetni, hogyha beszédhibákat próbálunk letérképezni a kromoszónák bizonyos pontjaira.

Török Tibor

Mi volt a kérdés? Arról van szó, hogy egy konkrét nyelv beszélésére vonatkozó készség, vagy általában a beszédképesség?

Költő László

Egy konkrét nyelv. Tudniillik, akkor a következő megjegyzésem lenne. Ugyan eddig harcoltunk azért, hogy a nyelvészek ne csináljanak genetikát. Most – bocsánatot kérek, nagyon sarkosan fogalmazok, de azért ez a Tibornak a hozzászólásában is benne volt – a genetikusok pedig ne csináljanak nyelvészetet.

Oláh Zoltán

Én kikérem magamnak, hogy genetikus lennék. Nem születtem annak. A tudás nem genetikai kérdés, hanem arról van szó, hogy van-e olyan algoritmus vagy eljárás, amivel vissza lehet... Nyilván, hogy van.

Költő László

Végülis az genetika is olyan tudomány, ami kapcsolódik egy másikhoz. Tehát az adatait, az ismereteit...

Oláh Zoltán

Az összes élőhöz.

Költő László

De ami elhangzott, időhorizontok és minden egyéb, az a régészettel nagyon szoros kapcsolatban van. És amennyiben ott vannak időrendi problémák, akkor ezek átszűrődnek az összes többi tudományba is. És azonkívül, mondjuk ez egy más kérdés, nekem régi vesszőparipám, hogy most a genetika mennyire adhat meg az egyes típusok kialakulására, tehát az egyes defektusok, – hogyan mondjuk ezt, most hirtelen [nem jut eszembe], bocsánat, – mutációk kialakulására tízezer esztendő. Tehát ennek alapján állít fel időrendet, holott a genetika is gyakorlatilag ugyanolyan módszerekkel dolgozik, mint a régészet. Tehát gyakorlatilag relatív időrendet tud megadni.

Oláh Zoltán és Török Tibor

Abszolút időrendet.

Oláh Zoltán

Mindenben tévedni tetszik. Elsősorban tehát csak egy dolgot, hogy nyelvészet az egész világ. Ebből ki lehet következtetni hogy mindent, amit tudni akarunk, azt nyelvészet[el] és nyelven fogunk megtudni. Ami nem nyelvészet, az nincs is.

Darai Lajos

Jó, és az ismeretelmélet és még sok minden.

Boór Ferenc

Énnekem egyik sem a szakterületem, gépész [mérnök] vagyok. De hadd hívjam fel a figyelmet, hogy mi különbözteti meg az embert az állattól. Attól tartok, hogy a fogalomalkotó képessége, és evvel már magyarul el is mondtam, a képi kifejező képessége. És hogy ez hat-e a genetikára vagy sem, ebben

hadd ne nyissak vitát, mert én biztos vagyok benne, hogy minden hat a genetikára is, ahogy a nyelvre is hat a genetika. Tehát ezt elvitatni csak axiomatikus kijelentés alapon, amikor nem bizonyítható, ez eléggé meredek lenne. Tehát a genetikus is szólhat hozzá a nyelvészethez, anélkül, hogy azt mondaná, hogy ő egyébként a nyelvészet szokásos tudományos algoritmusaiban nem jártas. Ahogy gondolom, itt senki nem jártas a gépészettudomány algoritmikus szabályaiban, vagy aki gépész, az esetleg. Tehát azért mondom, hogy ne zárjuk ki a lehetőségét, hogy a nyelv hat a genetikára, vagy a genetikában felfedezhetők párhuzamok a nyelvfejlődéssel.

Török Tibor [előadása elején előbb még válaszol Boór Ferencnek és Költő Lászlónak]

[Boór] FERIHEZ kapcsolódnék. Több szempontból is kapcsolódnék hozzá. Az egyik az, hogy tökéletesen el tudnám mondani a gén–kultúra koevolúciót, tehát ez tényleg egy [ismert terület]. Sokat tudok róla, tehát majd beszélgethetünk róla. Mindenképpen a génekre visszahat minden. Az embernek a kultúrája, ez teljesen külön kérdés. De egy konkrét nyelvet soha nem fog beleírni a génekbe. Soha. A másik pedig, valóban a gyenyiszovai is egy nagy tévedése volt [Oláh] Zolinak. A gyenyiszovai a neandervölgyivel egyenrangú nagyon távoli elágazása az embernek. Nem Homo sapiens, tehát ő a Kelet-Ázsiaiakban van benne. Ez csak egy másik kitérő volt.

Török Tibor és Neparácski Endre (Szeged):

Az öröklődéstan alkalmazásának lehetőségei és eredményei a magyar történelemtudomány számára

A régészeti genetika vagy archeogenetika egy fiatal tudományág, melyben az utóbbi évtizedben valóságos információs robbanás történt. Ez egy módszertani újításnak köszönhető, mivel az úgynevezett újgenerációs szekvenálással lehetővé vált az elhalt maradványok teljes örökítő anyag készletének (genom) megfejtése. Mára már több mint 1000 archaikus genomot ismerünk Eurázsia Őskortól a Bronzkor végéig terjedő időszakából, ami lehetővé tette a kontinens első benépesülésének, és azt követő népesség vándorlásainak felvázolását. Ezekből az adatokból a Kárpát-medence korai benépesülési hullámain is megismertük, és ez számos korábbi hipotézist cáfolni látszik. A genetikai vizsgálatok új lehetőséget teremtenek az őstörténet kutatás számára, mivel természettudományosan megalapozott „erős” adatokat szolgáltatnak az egykori egyének és csoportok származásáról, keveredéseiről és valamelyest még létszámukról is. A genetikai adatok legerősebb oldala az, hogy jól meghatározható földrajzi régiókhoz tudják kapcsolni a vizsgált minták származását és kijelölik a genetikailag rokon egykori és mai népcsoportokat. Mivel a régészeti, nyelvészeti és történeti következtetések is földrajzi régiókat „őshazákat” vizionálnak, valamint nyelvi rokonokat és régészeti kultúrköröket neveznek meg elvárható, hogy az eltérő tudományterületek következtetései egymással összhangba hozhatók legyenek. A genetikai eredmények ezért segíthetnek eldönteni, hogy a korábban felállított alternatív hipotézisek közül melyik áll közelebb a valósághoz. A genetika másik előnye az, hogy időben több ezer évre lát vissza a múltba, így az írott történelem előtti eseményekről is fellebbenti a fátylat. Most dióhéjban összefoglalom a témánk szempontjából legfontosabb háttér ismereteket.

A mai ember (*Homo sapiens*) genom összetétele Euráziában döntően a kis létszámú Paleolit-Mezolit időszakban (korai Kőkor, 40 ezer-10 ezer éve) formálódott. Genetikai értelemben az ezt követő időszakok a kőkorban differenciálódott népességek keveredéseiként foghatók fel. A *Homo sapiens* először kb. 40 ezer éve kezdte belakni a kontinenst, és a kezdeti kis létszámú közösségekből Európában egy aránylag egységes, homogén genetikai összetételű úgynevezett “nyugati halász-vadász” népesség jött létre, ugyanekkor Ázsiát a több tízezer éves elkülönülés miatt a szintén jól azonosítható “keleti vadászok” lakták be, délen pedig a “közel-keleti vadászok” különültek el.

Az első földművesek a temékeny félhold területéről származtak, és az újkőkorból (Neolitikum) i.e. 6 ezer körül a Körös-Starcevo kultúrával léptek a Kárpát-medence területére, ahol elkeveredtek a helyi vadászokkal. Nagyjából 1500 év múlva a Rézkor kezdetére a Kárpát-medence népessége ismét egységessé vált, de a génkészlet kb. 80%-a közel-keleti földművesektől eredeztethető. Európa kőkori vadászait nagyrészt a Kárpát-medencéből kiáramló földművesek rétegezték felül hasonló arányban. A Rézkor végéig a Kárpát-medencéből további kiáramlások történnek, így például a genetikai adatok azt mutatják, hogy a Fekete tenger és a Kárpátok előterében létrejött Tripolje-Kukuteni (kukutyin) földműves közösség tagjai is a Kárpát-medencei Körös műveltségéből származtak. Ez a génkészlet azonban nem lépte át a Dnyeper-Dnyeszter

vonalt, tőlük keletre a markánsan elkülöníthető, kurgánokba temetkező kora bronzkori jamna (oroszul jamnaja) nomádok őseit találjuk. A késő Rézkorban a jamna nomádok megjelentek a Kárpát-medencében, és az Európát genetikailag ismét nagyjából 80%-ban felülrétegző zsinédíszes kerámia népessége is rájuk vezethető vissza. A Bronzkortól ezért a Kárpát-medencében legalább három eltérő származású, kultúrájú és minden bizonnyal eltérő nyelvű népesség összeolvadásával számolhatunk, melyre a későbbiekben további bevándorlások rétegződtek. Kulturálisan – és valószínűleg nyelvileg is – ezek közül meghatározóak a keletről érkező “nomádok”; szkíták, szarmaták, alánok, hunok, avarok, magyarok.

Mindezt azért kellett előrebocsátanom, mert aki magyar ősiséggel számol a Kárpát-medencében az mostantól biztosan választani kényszerül, hogy a fenti kultúrák és korszakok közül melyre gondol, ugyanis teljességgel kizárható a keletről beáramló népcsoportok kárpát-medencei eredete. Genetikailag egyszerűbb a válasz, mert mindegyik réteg egyszerre van meg bennünk, sőt úgy tűnik legnagyobb arányban a Neolit földművesek és bronzkori jamna nomádok hagyatéka maradt meg a genomunkban.

Most pedig röviden a saját eredményeinket fogom bemutatni. Mivel a magyar őstörténetben meghatározó eseménynek tekintjük Árpád népének 9. század végi bejövetelét, a múltunk nyomait kereső hazai archeogenetikai kutatások elsőként a honfoglalás kori temetők vizsgálatára összpontosultak. A honfoglalókból ez idáig csak az anyai vonalon öröklődő mitokondriális DNS-ből (mtDNS) és az apai ágon öröklődő Y-kromoszómából vannak adataink. Legutóbb a genomból is vizsgáltunk néhány informatív szakaszt, de sajnos teljes genom adatok a honfoglalókból még nincsenek.

A régészeti leletekben a mitokondrium DNS őrződik meg legjobban, ezért a korai genetikai vizsgálatok nagy része erre összpontosult. Az mtDNS-t mindenki kizárólag az anyjától örökli, összetétele (szekvenciája) csak viszonylag lassan változik mutációkkal, melynek sebessége kiszámítható. A DNS szekvencia a mutációk miatt idővel fokozatosan változik, ezért minél hasonlóbb két szekvencia annál közelebbi a rokonságuk, vagyis a legközelebbi közös felmenőjük. Így a ma élő emberek mtDNS adataiból rekonstruálni tudjuk a különböző korokban élt ősanyák egyenes ágú leszármazási viszonyait és térbeli vándorlásait. Ezeket a rekonstrukciókat az elhalt maradványokból meghatározott szekvenciák kivétel nélkül alátámasztják. A korábbi archeogenetikai vizsgálatok rendszerint csak az mtDNS legváltozékonyabb 350 nukleotid (a DNS legkisebb építőköve) hosszúságú szakaszát határozták meg, mi azonban teljes hosszúságban, nagy pontossággal le tudtuk olvasni mind a 16570 építőkövet. Ez azért fontos, mert a leszármazási fa egyes alágaiba történő pontos besorolás csak a teljes szekvencia ismeretében valósítható meg, és csak így válik lehetővé a nagyfelbontású elemzés. Munkánk másik újdonsága az, hogy három temetőnek szinte a teljes népességét megvizsgáltuk ráadásul a legkorábbi valószínűleg első generációs honfoglaló csoportokat rejtő temetőkből, Karos-Eperjesszögőről és Kenézlőről. Összesen 102 minta anyai vonalt határoztuk meg, ami a vizsgált temetőket tekintve mindenképp reprezentatív adat. Az összes korábbi vizsgálattal összehangban azt találtuk, hogy a honfoglalókban jelentős volt a keleti (ázsiai) összetevők aránya, ráadásul a finomabb felbontású elemzés kimutatta, hogy a 30-40%-nyi ázsiai anyai vonal a mai Észak-Mongólia, Burjátia területéről származott, és a „honfoglalók” ázsiai elődeit leginkább a mai tuvaiak őseiben kereshet-

jük. Emellett olyan új populációgenetikai módszert is bevezettünk, amely hipotézisektől függetlenül képes meghatározni egy népesség összetevőinek legvalószínűbb eredetét. Ez azt mutatta, hogy a honfoglaló népesség egésze a mai volgai tatárokra hasonlít legjobban. A tatárok és honfoglalók hasonló genetikai komponense történetileg leginkább az onogur bolgároknak feleltethető meg. A genetikai adatokat ebben messzemenően támogatják a régészeti, antropológiai és történeti adatok is. Tegyük hozzá, hogy az európai származású vonalak is a pontusi-kaszpi szteppére mutatnak, legvalószínűbb őseik a bronzkori szrubnaya kultúrában keresendők, akik i.e. 1850-1200 között a kelet-európai sztyeppen letelepült félnomád életformát folytattak, és jellegzetes gerendavázas halomsírokba temetkeztek. Az onogur-magyar kapcsolatokat jól ismeri a történettudomány és a nyelvészet is, de az onogurok szerepét az egyes kutatók eltérő súllyal ítélik meg. Eredményeink egyértelműen azok javára billentik a vitát akik az onoguroknak döntő jelentőséget tulajdonítanak. Nem csak a régészeti anyaguk mutat szoros párhuzamot, de az antropológiai típusok megoszlása, és a jelképes trepanációk elképesztő gyakorisága is. Utóbbi már akár etnikai bélyegnek is tekinthető, és a honfoglaló magyarok maradványaiban 10% körüli gyakoriságot mutat, és szinte csak a dunai és volgai bolgár (onogur) anyagban találni ehhez foghatót.

Az apai vonalakból 29-et tudtunk meghatározni, és ezek származás szerinti megoszlása igen hasonló az anyai vonalakéhoz, vagyis kijelenthető, hogy a honfoglalás során egyszerre jöttek férfiak és nők, teljességgel kizárható egy olyan katonai invázió képe, ahol az idegen férfiak a helyi nőkkel házasodtak volna. Az apai vonalak populációgenetikai elemzése is hasonló eredményt mutatott az anyai vonalakéhoz, a honfoglalók apai vonalai kelet európai és a közép-ázsiai népek keverékét mutatják, összetételük pedig az ismert népességek közül a mai baskírokéval mutatja a legnagyobb hasonlóságot. A baskír magyar kapcsolat nem ismeretlen a magyar őstörténet számára, hisz nagyszámú arab nyelvű forrás azonosítja a Kárpát-medencei magyarokat a baskírokkal (al-Masudi, al-Qazwini, al-Balhi, al-Istahri és Abu Hamid al-Garnati). Hamid al-Garmati 1150 körül közel egymás után látogatta meg a Magyar Királyságot, és a Volga menti baskír területeket, és úgy találta, hogy két azonos népről van szó. Azt is tudjuk, hogy a honfoglaló magyarság legalább két törzsének neve (Gyarmat, Jenő) a baskír törzsszrendszerben is megtalálható. Emellett a Juliánusz barát által felfedezett Magna Hungaria szintén Baskíria területén található. A baskírok a Kazanyi Tatár Kánságban együtt éltek a tatárokkal, és a két nép genetikai hasonlósága bizonyítással ennek tudható be. Történeteink a baskír-honfoglaló azonosítást nem fogadják el, de genetikai adataink az arab forrásokat támogatják. Az alacsony felbontású genom vizsgálatainkból az derült ki, hogy Árpád népe több eltérő származású népesség aránylag friss keveréke lehetett, mivel közel azonos arányban találunk közöttük teljesen ázsiai és teljesen európai egyéneket, valamint a kettő keverékét.

Összefoglalva a honfoglalók ázsiai és európai eredetű nomádok keveredéséből származtak, és minden lehetséges ősük sztepei eredetű volt. Kb. 30-40%-uk Kelet-Belső Ázsiából származott, a mai Burját és Tuvai Köztársaság, Észak Mongólia területéről, és ázsiai hun, ázsiai szkíta elődök valószínűsíthetők. Nagyjából 60%-uk a Pontusi-Kaszpi sztyeppéről származott, és a bronzkori szrubnaya sztyepei nomád kultúra leszármazottainak tekinthető, kiknek utódai az európai szkíták, szarmaták voltak. Genom és fenotípus adataik a kétféle eredetű népesség nem túl régi keveredésére utalnak. Árpád népe a mai volgai tatárokhoz és baskírokhoz hasonlított legjobban, ami megfelel a történeti forrásoknak. Közvetlen elődeik az onogurok lehettek, ami megfelel az antropológiai, régészeti és nyelvi adatoknak. Végezetül a genetikai adatok alapján

a honfoglalók kevesebb mint 10%-ban járultak hozzá a mai magyarok összetételéhez, tehát genetikailag nem azonosíthatók a mai magyarokkal. Ez alapján Árpád népe sokféle etnikumból szerveződő valószínűleg többnyelvű szövetség lehetett, és a vezető réteg legnagyobb valószínűséggel török nyelvű volt.

Ma már arra is van adatunk, hogy a 10. századi magyar köznép túlnyomórészt a korábbi helyi lakosokból állt. Úgy gondoljuk, hogy a honfoglaló hatalmi csoport sokfélesége, ami több etnikai forrástól származhatott, törökös jellege és alacsony számaránya megkérdőjelezi a magyar nyelv eredetét a honfoglalókhoz kapcsoló hipotézist. Őstörténetírásunk oroszánrésze eddig a honfoglaló magyarokról szólt, amiben jelentős szerepe van a korábbi korszakokból származó írott források hiányosságának. Adataink rávilágítanak arra, hogy a magyar etnogenezisben honfoglalást megelőző korszakoknak sokkal jelentősebb szerepe volt mint korábban gondoltuk, például a nyelvnek a magyar hatalom korszaka előtti megjelenése a Kárpát-medencében, egyenrangúan megalapozott feltevés, amint azt már korábban számos kutató előterjesztette.

A folyamatosan sűrűn lakott Kárpát-medencébe nem lehetett könnyű egy új nyelvet behozni. Az elfogadott nyelvészeti adatok a magyar nyelvet finnugor, török, altáji nyelvekkel hozzák kapcsolatba, eszerint nyelvünknek keleti gyökerei vannak, és ez egybevág a keleti nomád bevándorlásokkal. A genetikai nyomok keleten az ázsiai hun birodalom területére vezetnek, mert mind a honfoglalók keleti összetevői, mind a hunok, mind az onogurok, mind az avarok származása erre a területre mutat. Egyre bizonyosabbnak látszik, hogy genetikai folytonosság létezett az ázsiai és európai hunok között, és legújabb adataink szerint az avar vezető réteg genetikailag a mai burjátok, csukcsik, jukagírok őseihez hasonlított legjobban.

Elképzelhető, hogy a genetikai és nyelvészeti adatok valamikor illeszthetők lesznek. Edward Vajda amerikai nyelvész hipotézise szerint az ázsiai hun birodalom uralkodó nyelve egy mára kihalt uráli nyelv lehetett, ami kielégítő magyarázatul szolgálna az uráli nyelvtani elemek és szavak jelenlétére a török, mongol továbbá északi jenyiszeji nyelvekben, amit más módon igen nehezen lehet értelmezni. Johanna Nichols amerikai nyelvész az uráli nyelvek őshazáját szintén a mai Mongólia fölötti területen jelöli meg, ahonnan a sztyeppe északi sávjában mint közvetítő presztízs nyelv terjedt nyugat felé, és nyelv-átvétellel került az északi erdő zónába, ahol egyes változatai mint „nyelvi menedékekben” máig fennmaradtak. Azonban a finnugor nyelvek mostani elterjedési területe másodlagos, mert az eredeti nyelv kiszorult a szteppéről.

Hozzászólás, vita: Darai Lajos, Török Tibor, Neparáczy Endre, Gáspár Róbert, Oláh Zoltán, Bátonyi Pál, Cséfalvai Gusztáv

Darai Lajos

Szeretnék pár megjegyzést tenni, csupán kiegészítésként, hogy jelezzem, hogy ezek valós problémák, és a megoldás hosszú távon mégiscsak az lesz, hogy több tudomány össze fog fogni, össze fog folyni. Így például a régészetből lehet tudni, hogy a kurgáninvázió 50 %-ban hagyta meg csak a népességet, illetve annyi embert hagytak életben, ahányan ők voltak. Tehát ilyen módon az a bizonyos 50 % Észak-Európában [amiről Török Tibor beszélt] megmagyarázható. És az első kurgán invázió még bejött a Kárpát-medencébe, de a második már északon elkerülte. S a harmadik pedig valójában innen indult, tehát a harangedényesek. Tehát ezek nagyon érdekes dolgok.

Török Tibor

Nem innen indult.

Darai Lajos

A régészet tud róla pontos információt adni.¹² És ilyen módon a régészet sokkal pontosabbá válik, hogyha a genetika emgerősíti.

Török Tibor

Elnézést, erre hadd reagáljak. Először is északon amit mondtál, igaz. Tehát ott durva pusztítással járt. A Kárpát-medencében nincs nyoma, hogy a jamnajak pusztították volna a badenieket. Erről az időszakról beszélünk. Nincs nyoma.¹³

Darai Lajos

De várjunk, itt arról van szó, hogy ez a három kurgán invázió között ezer–ezer év különbség van. Tehát hat és félezer éve indul, és négy és félezer éve fejeződött be. Tehát itt ilyen összefüggések is vannak. Ez az egyik.

A másik, hogy nagyon fontos lenne, hogy megkülönböztessük a kettős kultúrát, kettős műveltséget. Tehát van a hatalmi műveltség és van a népi műveltség. Nagy valószínűséggel mindenkét, még a népművészetet is, tehát a népviselet az mindig a felsőbb körök viseletéből jött le, aztán millió módon elszaporodott és nagyon sokfélév vált, és szebb lett, mint az eredeti. De mindenki fölfelé néz egy idő óta és szeretnek a hatalom módosulataival foglalkozni, és nem a néppel. László Gyula volt az első, aki a népet is [régészetileg] „megásta”, sírjait ásta és kutatta. Tehát valószínűleg ezek a népnevek, amikor népnevekben gondolkodunk és népekről beszélünk, akkor bizonyos hatalmi csoportoknak módosulásait, vándorlásait, egyebeket emlegetjük, csak mi nem tudunk róla, és azt hisszük hogy népeket vizsgálunk.

Török Tibor

Ez igaz.

Darai Lajos

A következő a nyelv. Olyan problémáink vannak a nyelvvel, hogy a nyelv nagyon időtálló. Az is lehet, hogy hatvanezer éves nyelvi maradványokban utazunk, ugyanúgy, mint modjuk az immunrendszerünk, a neandervölgyi [korszakból való]. Hogy csak egy példát mondjak: Egy németországi magyar férfi eljött az egyik őstörténeti találkozóra, és mondta, hogy ő levelezéssel a Fülöp-szigetéről hozott feleséget. Aztán kiderítették egy idő után, hogy van 500 azonos jelentésű és hangzású szó a hölgy Fülöp-szigeteki visayan nyelve és a magyar között.¹⁴ A finnugorban 200-at mondanak és nagy rokonságról beszélnek. Tehát azért mondom, hogy itt még lesznek megkeletések. Tehát a nyelvtudomány is, hogyha megtudja, hogy a genetika mikkel

¹² A bronzkorszak elején, Kr.e. 3000 körül indul meg az orosz sztyeppéről a 3. kurgán inváziónak nevezett hódító hadjárat Európa középső és nyugati területei felé. Ehhez sorolható az évezred közepén az, amikor már maga a Kárpát-medence nyugati területe is újabb hódítóval szolgál: a harangedény műveltség inváziója, a Vinkovci-Somogyvár műveltségéből, a dunántúli területről veszi kezdetét. A harmadik invázió már annyira legyengült és a medencei lakosság annyira megerősödött, al-kalmazkodott és védekezett, hogy ekkor a támadók beolvadtak a megtámadottakba. Azaz mivel sokkal kevesebben voltak, könnyen felszívódtak, miután a legeltetési területeken letelepedtek, ill. innét további hódításokat indítottak (harangedényesek).

¹³ Én is azt mondtam ott előtte, hogy a második kurgán invázió a Kárpát-medencét kikerülte. – A szerk.

¹⁴ Lásd Kovács János, Perie Alkorán: „A visayan Fülöp-szigeteki nyelv magyar eredetű?” *Acta Historica Hungarica Turiciensia* XXXIII. évf. 11. sz. Pannon Kultúrákötösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/B. pp. 21-33.
http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11_021-033.pdf.

rukkolt elő, akkor valószínűleg azt a 150-200 éves lemaradását [lassan behozhatja majd]. Mert nemcsak a magyar nyelvtudomány van lemaradva ilyen módon, a finnugraszatt miatt, hanem valószínűleg a nemzetközi tudomány is lemaradt, pontosan, különböző, most nem részletezendő hatalmi célok elérése érdekében, ami még 1848 után is folytatódott.

Török Tibor

Lehetséges.

Darai Lajos

A következő, hogy a karosi lelet alapján, hogy azok a burjátokkal kapcsolatosak stb. Honét tudjuk, hogy a karosi leletnek van-e egyáltalán bármilyen köze Árpádékhoz. Tehát valaki a fővárost, amit Árpád fővárosának tett, vizsgálta? Találtak ott valamit? Azt se tudjuk, hogy hol volt az a főváros. És lehetne sorolni.

Török Tibor

Ez ügyben egyértelmű a régészek álláspontja. Nem szakterületem.

Darai Lajos

Jó, jó. Azok a régészek, akik nem biztos, hogy az összes [összefüggő] tudományágot, tehát néprajz, nyelvészet stb, ugyanúgy, ahogy mi most magunktól elkezdünk megkövetelni, hogy több tudományt, vagy 12 tudományt hasonlítsunk össze, ők nem biztos, hogy ezt megtették már.

Török Tibor

Korszakolják elég pontosan, természettudományos adatokkal. Most már azt is meg lehet mondani, mit ettek azok a népek. Azt is meg lehet mondani, ott születtek, vagy oda mentek.

Darai Lajos

Jó, tehát akkor valószínűleg hosszútávon, vagy középtávon már a szintézis meg fogja változtatni az eddigi megállapításokat.

Tehát akkor az utolsó, amit szerettem volna mondani, hogy Európában nincsenek nomádok, nomád azt jelenti, hogy amikor tönkremegy a terület, akkor [a népcsoport] elindul kényszerűségből és keres magának valamilyen helyet, ahol meg tud élni. Itt [Európában] legelőváltó, transzhumán pásztorkodás folyt. Tehát azok a vándorlások, amiket népvándorlásnak hívnak, azok hatalmi központok áthelyeződései, hatalomváltások. Tehát itt is még pontosítsra van szükség.

Török Tibor

Ez így igaz, ahogy mondod. A nomád szót azért szoktam használni, mert a nemzetközi szakirodalomban ezt ismerik. Amúgy teljesen igaz.

Neparáczky Endre

Üdvözlök mindenkit. Neparáczky Endre vagyok. Török Tiborral együtt dolgozunk. Igazából nagyon sokan, bár többször az én nevem szerepel [közben az előadás vetített diaképeré jmutat] kint, de egy csoport munkájáról beszélünk. És én csak pár dolgot szeretnék hozzáfűzni. Ez a tudományok közötti párbeszéd, ami gyakorlatilag nagyon sokszor vitába torkollik, inkább elbeszélések [egymás mellett], mellé megy, és még talán a saját tudományokon belül is. Nincs meg a tisztelet, és azt látom, hogy amikor beszélünk, ha genetikáról beszélünk, akkor genetikáról beszéljünk, ha régész vagyok, akkor régészetről beszéljek. És maximum kérdéseket teszek fel. Vagy összhangba igyekszem hozni. És ha én tartok egy genetikai előadást, akkor a genetikai

eredményeket bemutatom, és azokról beszélünk. Ezzel tudjuk kivívni azt a tiszteletet a többi tudomány felé, hogy ő is elkezd majd velünk beszélgetni. És én úgy gondolom, hogy erre nagyon-nagyon szükség van. És itt azt látom, hogy ez nem minden esetben fordul elő, és majd efelé kellene elmennünk. Köszönöm szépen.

Darai Lajos

Nyitott kapukat döngetsz, azt gondolom.

Gáspár Róbert

Köszönöm szépen. Pár rövid kérdésem lenne.

Az Árpád-kori magyarság és a mai magyarság kapcsolatáról bármilyen adat vagy sejtés van-e már genetikai kapcsolatok tekintetében? Azt láttuk, hogy 5-10 % lehet a honfoglalók [aránya] a mai magyarságban.

Török Tibor

Egyértelmű, hogy itt van az Árpád népe bennünk. Ami hiányzik, az a mai magyarságnak egy szisztematikus fölmérése. Nem random mintákon, mint ahogy eddig történt. Főleg nem városiakból származó random mintákon, hanem kis falvakból származó, néprajzilag kicsit utánabányászott mintákon. Ezt egyébként a kulturálmunkában nehezebben tudnák megoldani, mint nálunk, ott nagyobb a mozgás. Angliában ezt úgy oldották meg, hogy csak akkor vettek mintát valakitől, ha azt mondta, hogy mind a négy nagyszülője 50 km-es körzeten belül élt. Mind a négy. Ez is lehet, hogy elég lenne, de mi azért kicsit mélyebben szeretnénk [megvizsgálni], hogy ki a jász, ki a kun, ki a székely. Mondjuk, a székelyekről tudunk a legtöbbet eddig. Tehát akkor tudjuk hozzá hasonlítani az igazi magyar mintához, de a mai magyar mintához is elég jól stimmel.

Gáspár Róbert

Van esetleg valami sejtése, hogy mennyi lehet az arány?

Török Tibor

Én az ázsiai gének arányából mondtam ezt az 5-10 %-ot. Az ázsiai gének arányából. De egyébként az apai vonalakat nem írtam föl [a vetített képre mutat], mert hogyha szakmabeli valaki, akkor érdekelhette volna. Azért az apai vonalak is nagyon idegenek ám. Tehát ugyanolyan.

Gáspár Róbert

Bocsánat, másik kérdés az az apai vonalakkal kapcsolatos, hogy az uráli marker esetleg felbukkan?

Török Tibor

Van, pontosan, van uráli marker, de az az uráli marker nagyon sajátosan viselkedik, mert a baskirokban leggyakoribb. Tehát nem az a legbelsőbb marker, amelyik a finnugor népeknél van.

Gáspár Róbert

Ez az L ezer nulla harmincnégy esetleg?

Török Tibor

Tehát az L tíz harmincnégyesre gondolsz, ami egy manysi-khanti marker?

Gáspár Róbert

Igen.

Török Tibor

A honfoglalókban állítólag – nem mi – a Fóthi Erzsí talált egyet. Mi nem találtuk csak az eggyel fölöttit, aki viszont a baskírokra jellemző, meg a volgai tatárokra jellemző. Megint csak ugyanoda mutat. Csak mellékesen mondok egyet: III. Bélának ha ismerjük a genomját, – itt most elmondhatom, több részletet nem mondhatok, mert nem én csináltam, tehát igazából adatoknak kikotyogása, de – a legközelebbi rokonai a nmai baskírok között vannak III. Bélának... Tehát az is ugyanoda visz.

Gáspár Róbert

Köszönöm. Akkor a következő, hogy másik kutatásban felvetették, hogy a Karos II-es temetőben valószínűleg ősi ugor elemek is fellelhetők lesznek. Ezt akkor ezek szerint nem tudják önök megerősíteni, mert a részletes vizsgálat alapján, nem igazán...

Török Tibor

Az ellentéteken lehet vitatkozni. Tehát én olvastam például olyan kritikát, mert most reprintben már felraktuk ezt a szerverre és már vitatja a nemzetközi szakma, már rég vitatja ezeket az eredményeket, amiket most elmondtam. És én mindig elolvasom, hogy mit kommentálnak hozzá. Van olyan kommentelő, aki, – egyébként nem hülye, tehát szakmabeli, egyedül áll a véleményével a legtöbb dologban, de ő – azt mondja, hogy az a legtöbb marker, amit mi találunk, az uráli marker. Tehát csomó olyan marker, amit mindenki a szlávoknak tulajdonít, mert rengeteg szláv markert találtunk az apai vonalban, egyébként szláv markert, jakut markert és baskír markert. És egyébként meg európai markereket is. Tehát az Y-ról beszélek most csak. Jakut volt a másik, ami úgynevezet, de ez csak 17 % volt. Ez a jakut marker azért jakut marker, mert ott a leggyakoribb, de ez szintén jelen van a manysiknál is. Tehát ez az Y kromoszóma kicsit közelebb mutat bennünket a nyelvrokonainkhoz, mint az anyai vonalak. Elsőre, de nem közvetlen oda visz. 17 %-ban van olyan marker, ez az ázsiai marker, de mondom, ez a kommentelő azt mondta, hogy annál több. Mert egy csomó olyan marker, amit szlávoknak ítélünk, meg az egész szakma annak ítél, az szerinte a finnugor marker.

Gáspár Róbert

Tehát amit ugor markernek feltételezhetünk, az közvetlenül a finnugor népességből származhat, vagy esetleg egy közös haramdik őstől, mondjuk, keletről, a Bajkál-tó környékéről, Burjátiából?

Török Tibor

Most én azt mondom, én nem vagyok hajlandó kihátrálni az alól a véleményem alól, ami itt eddig még nem hangzott el, hogy ezt a finnugor rokonságot én úgy képezem el, és ezt kezdetektől fogva hangsúlyoztam, mint ahogy azt Johanna Nikols nyelvész felvetítette [a vetített képre mutat]. Tehát volt egy többségi, zömében nomád életmódú, bronzkori népesség, aki ott hagyta a nyelvi lenyomatát a finnugor népeknél. És nyilván részben genetikai lenyomatát is. Tehát leszármazottjai a finnugor népeknek nem lehetnek – tízezer létszámú népek – ősei milliós létszámú népeknek. Hát ezt csak a hülye tudja elképzelni, már bocsánat! Ez teljesen világos, hogy ha még a nem a tízmilliós magyarsággal számolunk, hanem csak a százezres nagyságrendű nomád bevándorlásokkal, akik esetleg hozhatták a nyelvet, még akkor is fordított kell legyen a viszony.

Oláh Zoltán

Ez ilyen egyszerű.

Török Tibor

Ez ilyen egyszerű. Tehát hogyha markereket keresünk, lehet, hogy fogunk találni. Ez a válaszom erre [a Gáspár Róbert legutóbbi kérdésére]. De a viszony biztos fordított.

Gáspár Róbert

Köszönöm, és az utolsó [kérdés] lenne: Másik kutatásban a Baraba-sztyeppe népességet és a Krotovo kultúrát emelték ki.¹⁵ Önök találtak ide vezető nyomokat, ehhez a kultúrához?

Török Tibor

Hát sajnos náluk van az összes ilyen minta. Majd ezt ők leközik, ha [úgy] találják, mert mi nem tudjuk ezeket vizsgálni. Mi nem kaptunk még onnan anyagot.

Gáspár Róbert

Da amit önök vizsgáltak, ott nem találtak ide vezető szálakat ezek szerint.

Török Tibor

Én nem olvastam, hogy ők ott mit találtak. Tehát apai vonalat nem közöltek.

Gáspár Róbert

Ez anyai.

Török Tibor

Bocsánat, de vannak PCR eredmények, tehát ez a... – mondjad már, segíts ki Endre [Neparáczky Endrére tekint].

Neparáczky Endre

HVL.

Török Tibor

HVL szekvenciák vannak egyrészt, teljes mitogenomok is akadnak, de ami a legfontosabb, [hogy] az apai vonalakban nincsenek.

Neparáczky Endre

STR-ek.

Török Tibor

STR-ek vannak, avarokból, de az avarok stimmelnek a mi adatainkra. Bocsánat, hogy szaknyelven beszélünk, de ő [Gáspár Róbertre mutat] érti. És gyakorlatilag ez az N1a mélyvonal, – amit a Zoli bemutatott és én nem mutattam be, – honfoglaló specifikusnak tartjuk, olyan nagy gyakoriságú ez az anyai vonal a honfoglalókban. Azt a Régészeti Intézet azokban a temetőben nagy létszámban találta, vagy aránylag nagy gyakorisággal találta, csak nem tudjuk, melyik alágat, mert én azt nem láttam, az eredményeket, nincs leközölve. Tehát nem tudom megmondani a választ.

¹⁵ Németh Endre, Csáky Veronika, Székely Gábor, Bernert Zsolt és Fehér Tibor: Új filogenetikai mértékek és alkalmazásuk. – Új nézőpontok a magyarok korai története kapcsán. *Anthropológiai Közlemények* 58. (2017), pp. 3-36. http://real.mtak.hu/71183/1/Nemeth_AK2017.pdf.

Oláh Zoltán

Ja, hát, több dologban tudok hozzájárulni a mondandóhoz. Igen, azt mutattam, csak nyilván az én hibám, hogy túl nagy spannt vettem. De ez szándékos volt. Tehát igazából, hogy tényleg meg akarjuk érteni a nyelvet, a nyelvnek sincs fejlődése, hanem az alkalom, fhoz] alkalmazkodása.

Török Tibor

A nyelv változik, bocsánat. Én nem vagyok nyelvész, de ezt az egyet elhiszem nekik és tudom, a nyelvek változnak.

Oláh Zoltán

De ezt mondom, csak nem akarom, hogy valaki azt mondja, hogy az egyik nyelv az fejlettebb, vagy kevésbé fejlett. Itt szó sincs ilyesmiről. Tehát az, aki nyelv és nyelv között bármilyen fejlettségi különbséget próbál tenni, az rossz úton jár. Mert.

Török Tibor

Nem biztos. Ezzel meg nem értek egyet.

Oláh Zoltán

De rossz úton jár. Hagy mondjam akkor végig. No, most én is végighallgattam, amit mondtál. Én is.

Török Tibor

Jó.

Oláh Zoltán

Én is szeretnék hozzájárulni. Az utolsó ragozó nyelv [lapok közt keresgél], amiről az irodalom tud, azt úgy hívják, hogy hettita. Ez az a Nature-cikk, amitől én számítom a [felmutatja a fénymásolt anyagot] valódi nyelvészetet.¹⁶ Ami előtte volt, azt nyugodtan be lehet dobni a kukába. Ebben rengeteg nyelv van, amit ma is beszélnek, csak egyetlen nyelv nincs, a magyar.

Török Tibor

Ez mind indoeurópai nyelv, azért.

Oláh Zoltán

De hát a magyar nem az.

Török Tibor

Hát akkor hogy lenne ott?

¹⁶ Az itt a 230. oldalon már idézett cikkről és ábrájáról van szó: Russell D. Gray & Quentin D. Atkinson: „Language-tree divergence times support the Anatolian theory of Indo-European origin” *Nature* **426**, 2003. November 27. 435–439. https://www.researchgate.net/publication/8984201_Language-Tree_Divergence_Times_Support_the_Anatolian_Theory_of_Indo-European-Origin.

Oláh Zoltán

A magyar ma is hettita nyelv, mert nem hozta senki sehonann sem. Illetve, pontosan fordítva, elvitték. Hát, hogyha valaki figyelmesen hallgatta az előadásomat, [látta, hogy] megvoltak, azokat a géncentrumokat, amiket 8000 évvel ezelőtt létrehoztak a Kárpát-medencéből elvándorlók, családok.

Török Tibor

Nem volt ilyen, Zoli.

Oláh Zoltán

Hát ott van, megadom az irodalmat.

Török Tibor

Nem volt, Zoli, ilyen. A Kárpát-medencében ott van. 6000 éve jöttek be abból a géncentrumból, amit te kiáramlásnak, pont fordított irányban.

Oláh Zoltán

Hányszor írtak le köröket. Hát most például ezeket nem tudod, nem tudod eleve ilyen antikanti logika nélkül. A kört a kanti logika nem engedi.

Török Tibor

Zoli, a Kaukázus vidékére raktad a harmadik népvándorlást.

Oláh Zoltán

Rengeteg kör lehet. Tehát egyetlen, egyetlen kört sem hallottam a te előadásodban, holott emlegeted an N1a1-et, amelynek a mozgó – a helyben maradó része az N1a1 – a mozgó része a W. A W az több körben visszatér. Tehát gyakorlatilag a visszatérésnek a fölgyorsulását a ló háziasítása okozta. S ugyanakkor történt, hogy ugyanis nem egyforma a nemeknek a visszatérése, hanem, hanem ahogy Marija Gimbutas mondta, meg [Darai] Lajosék is [Cser Fernccel együtt], inekvális. Tehát andokrácia kezdődik el, a hátasló nemesítésével. Ugyanis a férfi nem tér vissza a családi tűzhelyhez. Ennek ez szociológiai következménye.

Török Tibor

Hanem mit csinál? Hanem mit csinál? Elmegy és otthagyja a családját? Ugyan már!

Oláh Zoltán

Elmegy, igen. Tehát ez ki van mérve.

Török Tibor

Ugyan már, ez akkora butaság, hogy ennél nagyobb nem is mondhattál volna.

Oláh Zoltán

Ne engem. [Egy másik közbeszólásra:] Hát persze, hát most is, mivel csajoznak a férfiak, Porschével. ahogy, ami lóerővel működik szontén. Tehát tulajdonképpen.

Török Tibor

Addig meg gyalog ment át a szomszéd sátorba.

Oláh Zoltán

Nem, nem igazából. Tehát, ugye, geentikai tényeknek mondasz ellent. Ugye az N1a1 a földhöz ragaszkodó, egyhelyben élő földműves, észműves, kézművesnek a markere, amit a világ szakirodalma elfogadott. Ezt a markert hozzák vissza lovon a férfiak.

Török Tibor

Nem azt a markert hozzák vissza, Zoli.

Oláh Zoltán

Hát, meg egy csomó mást.

Török Tibor

Annak az ükunokáját.

Oláh Zoltán

Így van 400 nemzedék telik el. 4000 év alatt, vagy 5500 év alatt rengeteg nemzedék van, és amikor visszatér, akkor érti az itt élőknek a nyelvét.

Török Tibor

Zoli, te csinálsz három géncentrumot. Egyet itt, egyet itt, meg egyet itt. (A vetített Eurázsia térképen mutatja). Ez genomra három különböző népességet takar. Ezt hogy lehetne ugyanannak a géncentrumnak a körzése? Sehogy.

Oláh Zoltán

Azért, mert valóban kicserélődnek a népek, de még ha emlékszel, itt is van egy, meg itt is van [a térképen a Közép-Keletet mutatja] egy ötödik, hatodik. Nyilván a Kaukázusnak a két oldala az két különböző nép.

Török Tibor

Zoli ezt már az archeogenetika felvázolta, ezeket a mozgásokat. Pontosan tudjuk.

Oláh Zoltán

No jó, de hát akkor ebből kelelne főzni. Nem abból [amiből ti].

Török Tibor

Mi ebből főzünk. Remélem, te is ebből szeretnél főzni.

Oláh Zoltán

Én ebből.

Török Tibor

Azt mondtad, nem vagy genetikus, akkor mért kezded el.

Oláh Zoltán

Ezek genetikai tények. Ha ezeknek a markereknek a frekvenciáját rávetíted a térképre, akkor kapsz olyan géncentrumokat, amiről pontosan tudjuk, hogy mikor jöttek létre. Tehát téridőben a legegyszerűbb térképezni a genetikai markereknek a mozgását vagy helybenmaradását. Ennél egyszerűbb a világon nincs. Közben hogy milyen szociológiai változások történnek, és

azt hozzátársítani ezekhez a dolgokhoz, na, itt kezdődik az egymás tisztelete, hogy mindenféle tudománnyal szembesíteni kell az adott genetikai találmányokat.

Török Tibor

Jó én azt mondom...

Oláh Zoltán

Te is szembesültél olyan genetikai találmányokkal, amit először nem értettél meg, aztán később más mellékes [dolgok által igen].

Török Tibor

Nekem ez a szakmám, tehát azon igyekszem, hogy megértsem a legújabbakat is.

Oláh Zoltán

Igen, de a magyarságkutató intézetnek nem szakmai jellegű tevékenysége van, hanem szintetikus. Ez azt jelenti, hogy a szakmát egyenlően...

Török Tibor

Akkor jaj a magyarságkutató intézetnek. Hogy ha nem szakmai az a...

Oláh Zoltán

Hát szakmai, de szintetikus. Bioinformatikai a színvétel.

Darai Lajos

Lehetne egy év múlva folytatni? Tehát én azt ajánlom, hogy dolgozzunk rajta, hogy egy év múlva újra ugyanitt. Hátha addig rengeteg minden változik.

Bátonyi Pál

Bátonyi Pál vagyok, nyugállományú honvéd ezredes és történelemmel foglalkozom, had-történelemmel elsősorban. Néhány dolgot az utolsó részekkel kapcsolatban [a vetített képre mutat]. Tehát a magyarok egyértelműen genetikailag is, meg valóságban is arról a vidékről jöttek, és valószínűleg török nyelvet beszéltek, a többsége. Azzal is egyetérttek, hogy a MA szó, ami kínaiul lovat jelent, az esetleg fontos volt a magyar nép megalakulása szempontjából. Ez azt jelenti, hogy a magyarok nem egy, hanem két népcsoportból alakultak. Egy MA, ami MAD és MAGY végződést kapott, és egy AR népcsoportból. A MAD és MÁD település ugyanúgy megvan, mint az AR az ország[ban], és KISAR és NAGYAR és ARAD is megvan. Tehát ezeket bizonyítani lehet. Az, hogy a Kárpát-medence keleti részén települtek le ezek a magyarok, akik bejöttek, az is bizonyítja, hogy Álmód település is ott van. A magyarok a betelepüléskor –d végződést alkalmaztak. Tehát Árpád, Előd, Ond, Kond magyar volt. Akkor ki a Tas, Huba és Töhötöm? A Tas az avar népesség maradékának a vezetője volt. Töhötöm – a másik neve Té-tény – volt a fehér hunoknak, más néven kónyoknak a vezetője. A Huba volt a középső, a főnök. Huba a nagy HU, ha máshogy ejtjük, akkor GUBA. Szeretet hangzóson GUBACS. Gubacs, Tas és Té-tény mind itt van Budapest mellett. De nincsen Árpád, Előd, Ond, Kond település, mert ők újak voltak. A másik hármat pedig ismerte az itteni lakosság. Tehát egyértelműen bizonyítható, hogy döntő többségben az avarokori népesség volt a Kárpát-medencében, és csak egy kis népesség volt [a betelepülő], de ez egy katonailag jól szervezett népesség. Most hogy honfoglalás volt-e? Olyan nem volt. A magyarok betelepülése volt. Mégpedig, – és akkor menjünk előre, – 805 és a magyarok betelepülése között volt egy állam, amiről nem beszélünk. Ezt az államot különböző szóval illették. Vangar, Venger Államnak is hívták. Annak vangar része

a fehér hunok voltak. A fehér hunok a Balaton keleti sarkától nyugatra lévő avar állam vezető népsége volt. Ez a fehér hun népség, más néven kóny népség megtalálható volt Indiában is, meg a törököknél is tehát. És a törököknél kónya néven ismerjük. Ezt a fehér hun népséget valóban Nagy Károly csapatai verték meg. Az avar népséget pedig a bolgárok verték meg, még hozzá a bolgár Krum kán, aki elfoglalta az egész Kárpát-medencét, ellentétben Nagy Károllyal. Budán sokáig, még az 1400-as években is Krumfürdeje nevű település nevet megkülönböztettek. És a mai Rum is Krum volt, és Krumbach ott van Bécs mellett, és Krumai és Cseski Krumlov, és Moravszki Krumlov és Krumwirt is. Tehát a Krum név meghatározó volt, mert ő foglalta el a Kárpát-medencét, míg Nagy Károly nem. A másik fontos dolog, hogy az avar népség keresztény volt. A bejövő pogány népséget 670 táján a Kaukázusból idetelepült őskeresztény papság megkeresztelte. És ők építették a kerektemplomokat vagy rotundákat. A Kárpát-medencében több mint 200 rotunda van. A nyugati országokban 20-20 van, és Örményországban 80, illetve Grúziában 70 rotundát ismerünk. A kövel való építkezést tehát a rómaiak után ezek a Kaukázus nyugati részéből idetelepült szerzetesek hajtották végre. Központjuk Eger volt. Ők -g végződést alkalmaztak. Mit kell tudni még ezekről a népekről? Hogy velük együtt bolgárok is bejöttek, és a bolgárokat 805 után, miután Krum elfoglalta a Kárpát-medencét, áttelepítette a mai Macedónia területére. A macedón vezetők ugyanúgy az őskeresztény vallás alatt voltak, mint a Kárpát-medenceiek. Ezért a székelyek ugyanúgy, mint a macedónok, az őszövetségből kapták a nevüket, amíg a macedónok el nem szlávosodtak. Tehát a székelyek már itt voltak a Kárpát-medencében. Ugyanígy itt voltak a palócok és a csángók is. Valamint a salszal népség. A salszal népség nyugatról, Salzburg környekéről települt be. A székely és palóc népség a Kárpát-medence északi és attól északa lévő területéről települt be, míg a csángó népség keletről. Ezek a népségek az egységes venger név alatt voltak. Ezért van a venger nevünk Svájcban. Több mint 150 család, ma is a venger nevet viseli. De venger néven vannak a lengyelországi és ukrain népség is. És ez lehet a mai nyelvünknek a lényege, hogy az az ősnépség hozta be, illetve tartotta meg a mai nyelvünket. Köszönöm szépen.

Cséfalvai Gusztáv

Cséfalvai Gusztáv vagyok. Egy tudományos ismeretterjesztő filmből veszem a következő állítást. A legnagyobb genetikai változatosság a világban Afrikán kívül a Kárpát-medencében van. Ezt az állítást egy National Geographic Chanel egyórás filmből vettem, amely az európai ember genetikai összefüggéseiről és változatosságáról szól. Most én azt hiszem, – nem vagyok genetikus, – hogy ez az archeogenetikának a legnagyobb fölismerése ránk magyarokra nézve. Ha valaki meg tudja ezt magyarázni valahogy, genetikus, lehetőleg genetikus legyen, hogy ez hogy lehetséges, hogy a Kárpát-medencében van a legnagyobb genetikai változatosság Afrikát kivéve, akkor én mindent elhiszek neki. Ezért jöttem ide, hátha itt hallok valamit. Most, mivelhogy nem sikerült ezt itt úgy igazán, szeretném értelmezni azt, hogy mit hallottam, egy mondatban: Ha jól értettem Grandpierre Attila előadását, akkor ő úgy értelmezi ezt a kardinális tudományos tény, hogy ez nem lehetséges másként, csak úgy, hogy innen a Kárpát-medencéből eláramlottak, népkiráramlások majdnem az egész világba, és ide vissza is jöttek emberek, népek. Oláh Zoltán, ugyanezt mondta el más szavakkal. Kérdésem az, hogy – ha megengeded továbbra is a tegezést – szerinted csak az a folyamat érvényes, hogy a Kárpát-medencébe bejöttek gének, innen kifelé nem ment ki gén soha? Tehát csak azt a folyamatot ismered el, hogy ide bejöttek gének. Kifelé nem mentek semmit. Jól értettem ezt az előadásodban?

Török Tibor

Jó, tehát Attila teljesen jól mondta, hogy a vonaldíszes kerámiának a földműves népsége a Kárpát-medencéből lakta be egész Európát. Mielőtt rájuk ment a jamnaja nomád nép. Tehát ment kifele is, igen. Sőt, hát mi.

Oláh Zoltán

Én is ezt mondtam. Genetikai...

Török Tibor

De ezek bejöttek előtte. Ezek átmentek rajtunk, úgymond.

Oláh Zoltán

Nem mentek át.

Török Tibor

Istenem, nem itt laktak előtte, a Termékeny Félhold területéről érkeztek.

Oláh Zoltán

Ez egységes nyelvű terület volt.

Török Tibor

Melyik?

Oláh Zoltán

A Kárpát-medence volt a leginkább.

Török Tibor

Ezt ki mondta? Ki dokumentálta? Hol van ez leírva?

Oláh Zoltán

Egy csomó genetikai cikk erről szól.

Török Tibor

Ugyan már! Kérem szépen, ide bejött egy népesség, aki itt elidőzött, elkeveredett a helybeliekkel, majd tovább kiáramlott. Kiáramlott egyébként balra is, jobbra is. Ebben igaza van az Attilának. De én, az én tudtommal nem ment tovább a Don vonalánál, Donyeck vonalánál. Mert ott teljesen más népek éltek. Azok jöttek aztán visszafele rá Európára. Tehát igen, zömmel a befele jövetel volt a jellemző. De mentek innék ki is. De zömmel a rárétegződés volt a jellemző. És hogyha igaz, – én ezt az állítást nem ismerem, genetikus létemre, – hogy a Kárpát-medence, hogy itt a legnagyobb a genetikai változatosság Európában, de el tudom hinni emiatt a rengeteg, sokrétű beáramlás miatt. Jöttek ide be egyébként nyugatról is, nem igaz, hogy a harangedényesek egyébként innen mentek ki, nem igaz, ide jöttek be azok is. A harangedényesek is bejöttek ide nyugatról, bejöttek még a kelták is, még Atilának előtt. Tudjuk. Tehát nyugatról is jöttek ide be jócskán. Délről több beáramlás volt, még a vandaldíszesek után is jöttek be délről is népek. A Kárpát-medence egy vonzó zóna volt, olyan, mint a Minuszinszki-medence. Népek befele áramlása. És az egyveleggé képződése. Aztán lehet gondolkozni, hogy ki mit, milyen stabilan hozhatott, meg tarthatott meg, meg beszélhetett.

Darai Lajos

Köszönöm szépen, és tényleg fenntartom a javaslatomat, hogy találkzzunk egy év múlva, és innét folytatjuk.

Záhonyi András (Budapest):

A székely(-magyar) rovásírás és más ősi írásrendszerek emlékei, párhuzamai. Módszertani példák az eddigi olvasatok kiegészítésére

Jelszó: ne a siker, a pénz, az elismerés, a tekintélytisztelet vezéreljen kutatómunkánkban!

I. Miért fontos számunkra a székely-magyar rovásírás?

Mert minden, a magyar nyelvben használt hangra van külön jele (nincs több jeltől álló hangjelölés, mint a latin ábécékben az sz, zs, ty, dz, dzs stb.),

az idegen „betűk” átírhatók: X=k+sz, Y=i, Q=k+v, W=v (pl. boksz, akvárium),

csak EGY ábécét kell megtanulni NÉGY helyett (pl. a LATIN ábécében van kisbetűs és nagybetűs, írott és nyomtatott).

Bizonyítja, hogy a magyaroknak volt saját írása.

(Külön kutatási terület a székely-magyar rovásírás jelkészletének kapcsolódása a szkíták, a hunok, az avarok írásához.)

A „rovás” egy írástechnika neve

(Fára rójuk, de papírra már írjuk...)

Pl. türk rovásírás, székely-magyar rovásírás.

Az írás iránya (jellemzően) „jobbról balra” (Forrai, Libisch, Friedrich, Zomora), de a bot-rovásnál az „ökörszántásos” technikát követjük.

Fennmaradt írásemlékeink

Főleg Erdélyben (templomok feliratain őrződtek meg, pl. az **énlakai**, a **dálnoki**, a **székely-derzsi**, a **székelydályai**, a **bögözi**, a **homoródkarácson(y)falvai** (13. sz., románul: Crăciunel) felirat;

a **torjai edénytöredék** (Kovászna megye, 11. sz., olvasata: KáSZoN),

a **bonyhai** felirat (14. sz. – türkös írásrendszer

S, N, T /Libisch Gy.;

SZ, P, T, S /Ráduly J.;

párhuzamosan használt erdélyi jelrendszer /Szöcs I.;

b on j h a /karcolt, kopott felirat – Győrbíró István fotója alapján Záhonyi A./)

A Nagyszentmiklósi (kincs), a Szarvasi (tűtartó) feliratát részben eltérő jelkészlettel írták. Jelkészletüket „Kárpát-medencei rovásnak” nevezték el (Hosszú Gábor).

Kutatói vélemények a székely-magyar rovásírás „eredetéről”

A Kárpát-medencében született

Gordon V. Childe szerint a Kárpát-medencében egy magaskultúra létezett Kr. e. 3500 táján;

Bíró József: az összabírok központjai a Körös és az Olt völgyeiben (pl. Erősd, mely sumer jellegű kultúra);

Varga Csaba és Darai Lajos szerint őshonosak vagyunk a Kárpát-medencében – a rovás jelkészlete is itt alakult ki.

„Őse” az ótürk írásrendszer

lásd Bilge kagán sírköve (732) /kétnyelvű, kínai-türk/,

Kül-tegin sírköve (734).

Az „ázsiai rovásírás” szkíta írás (Bonfini, Marsigli).

Püspöki Nagy Péter szerint az 5. sz.-ban alakult ki az Azovi-tenger környékén, közel a Kaukázushoz, a türk írástól függetlenül.

Kapcsolatban áll az etruszkkal (Fadrusz János), a rúnákkal (Sebestyén Gyula).

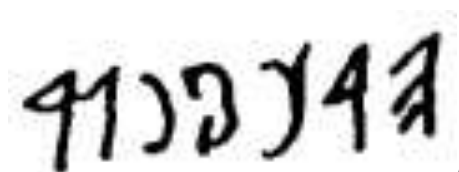
Ősei az egyiptomi hieroglifák (Galánthay Tivadar gyorsíró).

Középkori eredetű (MTA, Sándor Klára)

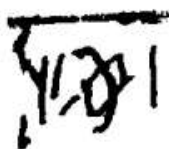
lásd a székelýföldi templomok feliratait, a Nikolsburgi (ma: Mikulovo-i) ábécét 1483-ból.

További (rovásjeleket is tartalmazó) feliratok

(Naptárak, névgyűjtemények, imák – rajtuk az építő neve, az építés ideje, egyházi ünnepnap stb.)

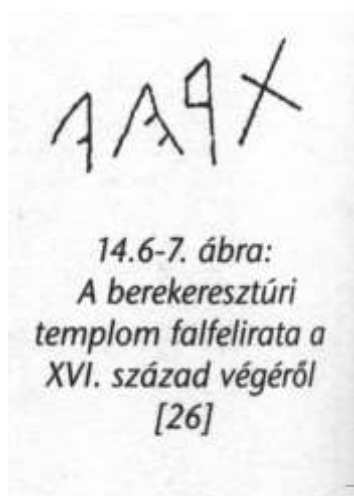
Olvasata: Pan(i?)onia

Olvasata: szen(t)kereszt

ábra

Részlet a Bolognai rovásnaptárból

ábra

A Berekeresztúri felirat (Maros megye, Szováta mellett) olvasata: BALoG

A Penszéki (Pinsec, Svájc) felirat

Rovásjelek vagy latin ábécével írt szöveg? A mérleg nyelve a legújabb elemzések alapján a latin felé billen. A Hunok völgye településnevei viszont – a helyi kiejtés alapján – magyar hangzásúak (pl. Penszék, Luk, Vizsó(ly), Major). Az ottani családnevek közül is sok magyar hangzású (pl. Salamin, Bartha, Kálló, Rua, Bond, Kám).

ábra

A penszéki felirat (Hunok völgye, Svájc)

A gerendafelirat felfedezéséről Kiszely István és felesége számolt be először (1990). A dendrokronológiai mérések szerint a fát 1538-1558 között vágták ki¹⁷.

Libisch Győző olvasata¹⁸ (2015)

Összeolvasva: (próba): C H I + F: S C h e D e (Le) F L S II De I B D V 1...

CHIEF: SCHEDEL FILS... DE IBD U 1 (Megj.: 1 vagy i)

A feliratról hiteles dokumentáció nincs, ahány rajzmásolatot ismerünk róla, annyiféle.

A felirat nem székely rovás, vésnőke azonban ismerhette azt. Kitűnően alkalmazta a szöveg álcázását – feltehetőleg egyházi ember volt.

Forrai Sándor több jelét székely-magyar rovásjelként azonosítja.

Szörényi Levente „elolvassa” magyarul A különféle ábécék és az írásirány ötletszerű változtatása miatt értelmezése tudományosan nem vehető komolyan.

A **Svájci Alpesi Társaság** szerint latin felirat (a tulajdonos rövidített neve, évszám)

A feltételezett dátum (1534) korábbi a fa kivágásának később megállapított időpontjánál – ezért ezt Záhonyi módosította.

Záhonyi András a feliratkészítés pontos idejét olvassa ki¹⁹.

A penszéki gerendafelirat latin nyelvű értelmezése:

¹⁷ Csihák György: Rovásfelirat a svájci Pinsec-ben (Val d'Anniviers Wallis-ban). A ZMTE III. Tapolcai Történelmi Iskolája előadásai és iratai (1994), 59-75. o. Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig. Antológia K., Lakitelek, 1994, 369-383. o.

¹⁸ rovas.info/2015/12/a-rovas-helyei-penszek/

¹⁹ Záhonyi A.: *XY a betű neve*. Imagent Kft., Budapest, 2008.

10. D(ies) L(un)ae Juliu A. D. MDXXXXIII

Magyar fordítása: 1544. július 10-e, hétfő.

Az olvasat (a kiolvasott dátum) helyességét megerősíti, hogy az öröknaptár szerint 1544. július 10-e valóban hétfőre esett.

Dr. Hosszú Gábor (Rovás Alapítvány) nem követte a „szakirodalomban” a penszéki feliratról megjelent értelmezéseket, így azt megfajtatlennek tekinti

lásd a 2008-as Magyar Pálosok II. kötetét (MVSZ, Bp., 2009, 113-116. o. – a Pálos Emléknapon, 2009. II. 14-én elhangzott előadás a pálos rovásírásról).

Salamin András (a penszéki Salamin család rokona) is csak egy értelmezést közöl könyvében (a kétkötetes mű ára igen borsos, kb. 16000 Ft).

Ezúton kérjük őket, hogy bővítsék ki előadásanyagaikat, tanulmányaikat az előbbiekkal!

II. A Nikolsburgi ábécé új üzenete

A luzerni árverésen, 1933-ban a magyar állam megvásárolja. A pergamenlap Magyarországra kerül (ma a Széchenyi Könyvtárban, Budapesten tekinthető meg).

Szelp Szabolcs (Bécsi Egyetem) kutatásai (2010-11)

Tanulmánya világhálón is olvasható (www.c3.hu/~magyarnyelv...).

Az 1483-as ősnymtatvány (B. Anglicus: De proprietatibus rerum) hátsó védőlapja

1490 után keletkezett, lejegyzője **Philip(p)i de Penczicz** (cseh vagy morva).

A héber hónapneveket is ő írta le.

Az ő kézírását azonosította Szelp. Ezzel megcáfolta a következő kutatók állításait:

Jakubovich Emil (A székely rovásírás legrégebbi ábécéi. 1935),

Vékony Gábor (A székely írás. 2004) – **Janus Pannonius** a lejegyző – idézi: *Mandics György* (Róvott múltunk. 2010-12),

Róna-Tas András (1985-86): **Filipec** János (váradi és olmützi püspök, 1431-1509) a lejegyző? Ő egy másik személy (esetleg protektora Penczicznek)!

Budán vagy Visegrádon jegyezték le minden bizonnyal, 1490-1526 között. Szelp Szabolcs szerint kb. 150 példánya létezik.

A Nürnbergi GNM katalógusában megtalálta Szelp azt a példányt, amelyből a pergamenlap hiányzik (1669-ig (vagy 1688-ig) a Grünpüchel család tulajdonában volt).

Záhonyi András sejtései

A humanista Penczicz egy Janus Pannonius által írt (*Mandics György megj.*: ő valószínűleg Nyújtódítól kapta) lapról másolta az ábécét! A húsvét számítása Janus Pannoniust is érdekelte.

A változat

1., Janus Pannonius saját nevét rejtette el (ligatúraként) bennük.

Ezt támasztja alá, hogy a két jel más forrásban nem fordul elő (a névelrejtés oka lehet pl. az egészséges humanista egoizmus).

2., Penczicz-ről és magyar barátjáról, Bornemisszáról is nehezen feltételezhető, hogy új jeleket talál ki – Janus Pannonius-ról viszont igen!

3., A tprus(z) nem a jel hangértéke – jelentése pl.: korábbi (változat, lejegyző). Ez Máté Zsolt érvelése. A hangérték ui. Penczicz (Pencsicei) Fülöp másolatáról lemaradt.

Ezt támasztja alá, hogy az US(Z) jel fölött is ott áll áthúzva a tprus(z) – de alatta ott áll a hangérték: us(z).

Friedrich Klára szerint a „tprus(z)” jel hangértéke: SZenT, SZenT, SZenT vagy eNT, eNT, eNT.

Az új olvasat (Mandics Gy. és Friedrich K. ötlete alapján Záhonyi A. készítette):

us(z = J+N+S („füles” félkör tükrözve)

Megj.: eredetileg U+SZ+U lehetett, ebből egyszerűsödött le.

tprus(z) = P+N+N+N (tengelyszimmetrikus jel, mint általában a „bogárjelek”, melyek jellemzően N+P /”NaP”/ hangértékkel is olvashatók).

Összeolvasva (latinus írásmóddal): PaNNoN(ius) JaNuS – azaz a humanista Janus Pannonius nevének rövid változata. Tehát megőrökíti a forrás készítőjét.

B változat

Friedrich Klára és Mandics György szerint a „tprus” olvasata: 3 eNT vagy SzeNT.

A három naptári szent (Kájoninál, Telegdinél): AMBr(osi)us, PETrus ANTONius.

Záhonyi megj.: a: 3 –us névvégződésű szent neve következ(het)ett Jamus Pannonius ábcéjében az AMEN előtt!

Kájoni 3 bogárjele: ANT, PTHRU, OMB/AMB – ők az évkezdő hónapokat jelző szentek!

A három fontos naptári szent neve:

AMBr(osi)us dec. 7., ANTONius jan. 17., PeTRUs febr. 22. (aug. 1.)

E napok az állatállomány számbavételének, a szerződések megkötésének idejét jelzik.

Janus Pannonius ezt a lapot vagy ennek forrását Nyujtódítól kaphatta – így a „3 SZeNT” névrövidítései (MB, NT, PTRu), majd a hozzájuk kapcsolódó latin US végződés teljes rendszert képez.

Penczicz másolatában hibák észlelhetők

- pl. a tprus(z) külön sorban áll,
- van egy betoldás is, melyet ≠ jelöl stb.

Ezért a „3 SZeNT” névrövidítéseinek (MB, NT, PTRu) kimaradása is jogos feltételezés!

C változat

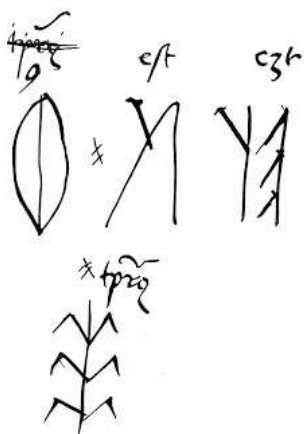
(Máté Zsolt és Záhonyi András sejtései)

1., A temperius²⁰ jelentése (latin szóként): „korábban” (Máté Zsolt, NYEST.hu) vagy „a maga idején” (Szekeres István), s az eNT-re vonatkozik.

Záhonyi megj.: de nem az eNT mögött áll! Ám Janus Pannonius-nál állhatott mellette (jobbra vagy balra)! Nála a beszúrás jele (≠) akár oda is mutatható!

Máté Zsolt és Sándor Klára szerint a „tprus(z)”-nak az eNT mellett van a helye.

²⁰ középkori rövidítés (nyest.hu, variációja: temporius)

ábra

A Nikolsburgi ábécé US és a TPRUS jele, kinagyítva

2., Telegdinél az amb-t követi (a wikipédia szerint annak alakjára emlékeztet) a tpru.

Helyesen pthru (Kájoni szerint) – és mi is feltételezzük, hogy Kájoni ábécéjének (1673) forrása régebbi Telegdiénél! Fáról (nem papírról) másolt jelekről van szó (Mandics György közlése).

Az eNT, TPRU (PTHRu), aMB jelsorban a TPRU az eNT-től jobbra áll, az aMB-től balra.

A „bogárjelek” további értelmezési variációira most nem térünk ki.

Szóba jöhet még Szent Tiburtius névünnepe ápr. 13. (a svéd clog almanac – öröknaptár – szerint) /Bartha Károly közlése/.

3., Az US(Z) jel Janus Pannonius „találmánya”, és jó helyen áll sorrendileg (Záhonyi észrevétele).

Értékelés

A naptári szentek felsorolásakor más a rendező elv (PTHRu: Petrus), mint Nikolsburgi ábécében (PTRUS: temporius vagy eNT eNT eNT vagy SzeNT SzeNT SZeNT).

Bizonytalan tehát Máté Zsolt és Sándor Klára azon feltételezése, hogy az eltérő alakú, de hasonló hangértékű jelek (a Nikolsburgi ábécé TPRUS és Telegdi TPRU jele) ugyanazon elv szerint kaptak jelszomszédot. Kájoninál (és Telegdinél is) a három fontos naptári szentről van szó, a Nikolsburgi ábécében viszont az eNT „korábban” (Máté Zsolt) vagy „a maga idején” (Szekeres István) használt jelváltozatáról.

Ha ugyanazt a rendező elvet feltételezzük, akkor viszont a nikolsburgiból hiányzik a három fontos naptári szent névrövidítése.

Az előbbi problémák miatt vállalkoztunk a TPRUS és az US jelek újraértelmezésére.

Miért maradhatott le a hangérték?

Az ok Penczicz másolata esetében lehet másolási hiba – de lehet más oka is: a félelem az eretnokség vádjától. A Nap, a Babba Mária, a természet tisztelete felvetheti ui. a pogányság vádját.

A Rudimenta (rovásírásos tankönyv, Telegdi János, 1598), Kájoni János betűsora és írásmutatványa (1673) vizsgálata során új felismerésekre jutottunk.

Kájoni ábécéjének forrása az ősi (ő átírta Telegdiét – szerintünk helyesen javítva azt).

A ferenceseket a szegények segítése, a szeretet hirdetése (a néphez közeli nézetek) jellemzik.

Nap-tiszteletüket támasztják alá a következő szavak:

Nap-bátyó (fivér, atya) és Hold-nővér 'BaB(Ba)'.

Kájoni, a csíki klostrom szerzetese könyvében nem írta oda az előbbi jelek alá a hangértéket (pl. a NaP jelénél, mely ívelt negyedkör, 3 keresztvonallal). Talán félt az eretnokség vádjától? (Mandics meglátása – a pogány és ősvallási elemek ugyanis felismerhetőbbek, ha odairja a hangértéket is!)

692. kép Kájoni ábécé

ábra

Kájoni János (a csíksomlyói ferences klostrom szerzetese, orgonista) ábécéje²¹ (1673, melynek egyik forrása a Rudimenta – lásd Telegdi, 1598)

A végén szereplő bogárjelek: Ant, Pthru, Omb (a bolognai rovásboton: Amb) – ezek az Ant(onius), Petrus, Amb(rus) (Ombrus) nevek rövidítései. Az eNT jel jelentése Kájoninál: ten (Isten) vagy /sz/ent.

III. Mandics György kutatásai eredményei Somogyi Antal elveszettnek hitt Rováskronikáiról²²

Mandics következtetései

Nem csak Janus Pannonius tudott verset írni, vannak elődei is. A Rovásírásos Krónikák történelemszemlélete eltér ismert Krónikáinkétól.

A rováskronika értékes mű!

Szarvas Gábor az elemzés során módszertani szarvashibát követett el. Szarvas hibafeltárása precíz: Somogyi értelmezése saját könyvének példáival vág egybe.

²¹ Mandics meglátása: Kájoni ábécéje precízebben őrizte meg a hangértékeket, mint a fennmaradt Rudimenta-változatok.

²² Mandics György: Somogyi Antal rovásírásos gyűjteménye (Róvott múltunk III./141-149. o.)

Mandics György: Magyar hegedűsök énekei eleinkről. Kráter K., 2015

Ám Mandics bizonyítja: Somogyi Antal nem hamisító! Megállapítja, hogy hibázott Somogyi, amikor „*A nyelv 24 hangjáról, mint a szótár és a nyelvtan megannyi eleméről*” c. saját művéből nyelvi szörnyszüleményeket (magyarázatokat) idézett.

Szarvas Gábor és utódai azóta sem vizsgálták meg a szöveg valamennyi rovásírási kézirát-változatát, pedig az összevetés a tartalmi átfedés, a verses forma szabályainak segítségével elvégezhető (azaz fennáll a precíz rekonstrukció lehetősége).

Mandics György ezt az „elmaradást” igyekszik pótolni.

Dr. Vásáry István (ELTE, MTA) nem olvasta Mandics új kutatási eredményeit – csak tekintélytisztelő módon idézi Sebestyén Gyulát²³.

Megj.: A hibák bemutatásával célunk nem a harc felvétele – hanem a kiváló, felkészült akadémiai kutatógárda megnyerése, „átállítása” a valós kutatási eredmények elfogadására, a feltétlen dogmatisztelet helyett.

A tudományban ugyanis elmaradt a „rendszerváltás”. A régi paradigma (idegen, magyarságellenes elképzelések idézése; a tények szubjektív értelmezése, elhallgatása) él ma is:

pl. Kiss Lajos: *Földrajzi nevek etimológiai szótára* (1978) – többségében szláv (Tisza, Maros, Garam, Pil(is) vagy ismeretlen eredetű nevek),

Glatz Ferenc őseinket „becsmérlő” idézetei,

a győzedelmes Pozsonyi csata (907) „agyonhallgatása”,

Megszentelt Koronánk datálása az utólag felhelyezett zománcképek segítségével,

Marác László hollandiai nyelvész észrevételeinek semmibe vétele stb.

A túlzott dogmatisztelet, az ellenvélemény elhallgatása nem segíti a valós történelemkép kialakítását.

Sándor Klára (Szegedi TE) szerint a Bolognai Rovás emlék a leghosszabb „rovás emlékün” – de csak azok közül, amelyeket ő is „ismer”. Továbbra is hamisítványnak tekinti pl. Somogyi Antal rovásírási gyűjteményét. Állítja, hogy a karrierista Sebestyén Gyuláé az egyetlen komoly rovás-corpus – Mandics György: *Róvott múltunk I-III.* (Irodalmi Jelen, Arad, 2010-2012) közel 2000 oldalas rovás-enciklopédiáját figyelmen kívül hagyja. Pedig néhány ‘pavilonnal’ odébb Mandics dedikált, sőt könyvbemutatót is tartott a 2014-es Könyvhéten, ahol a központi színpadon Sándor Klára *A székely írás nyomában* (Typotex, 2014) c. könyvének bemutatója zajlott.

²³ *Csalások, csúsztatások, családfintaságok a tudományban* c. konferencia II., 2019 II. 14., Magyar Természettudományi Múzeum www.mtte.hu

Vásáry István előadásáról (19. századi hamisítványok a székely írás körében) a *Magyar Nemzet online* is írt (Ötvös Zoltán: *Róvott múlt*, 2019. márc. 27.)

Vásáry szerint hamisítvány Fadrusz János zilahi Tuhutum-emlékművének szövege, melyet Tar Mihály (hamis?) ábécéjével írtak;

Somogyi Antal 120 éve bizonyítottan hamisított (?) rovásírási szövegeit 2012-ben újra „megfejtették” és kiadták.

Érdemes lenne Mandicsnak is szót adni a *Csalások, csúsztatások, családfintaságok a tudományban* c. konferencia IV. keretében (2019. augusztusában)!

A Magyar Nemzet egyelőre indoklás nélkül elutasította Mandics azon kérését, hogy válaszolhasson Vásáry (szerinte alaptalan) vádjaira.

ábra

Ha hagyjuk, hogy továbbra is idegen érdekeket képviselő vezetőink legyenek a tudományban, a művészetben, úgy járunk majd, mint (az egykor keresztény) Európa!

Függelék

ábra

Az énlakai unitárius templom felirata (1668)

Olvasata: Egy az Isten (feliratként és a sarkokban ligatúraként is /US-TeN eGY/²⁴)

ábra

Betűtészta rovással (rajta magyar helyett hibásan 'magar' áll)

²⁴ Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig. Antológia K., Lakitelek, 1994. 314. o.
Varga Géza: Bronzkori magyar írásbeliség. Írástörténeti KI, 1993. 102-104. o.

A rovásírás 16. századi ábécéje

• A X ↑ H N T Z ⊗ Λ # × † ‡ ◇ Δ ∅ ∂ ∫ ∞

• A B C CS NCS D E F G GY H I J K L LY M N NY O P

• 1 H A I Y **Q** **Q** **M** N Y
• Q R S SZ T U **Ü** V Z ZS

ábra

A Magyar Tudomány Ünnepe (MTA, 2016) hibás rovásábécéje

Az Ü helyett eMP áll.

Az eNCS Telegdinél máshol, más jelképpel fordul elő (cs + n, ncz hangértékkel – az N ott baloldalt áll).

Ez a példa mutatja, hogy az akadémiai kutatók is hibázhatnak. A pontatlanság oka az, hogy nem ellenőrizte szakember.

A csoport száma	Alapjel	
1.	I	I eSZ ı eT † eD ‡ eGY 1 eJ ı í † I † eC ‡ eZS 1 A ı Á † eM ‡ eP 1 Ô ı Ū † aK
2.	›	› eN ı E † Ê ‡ O ı Ū
3.	⊙	⊙ eLY ⊙ eF ⊙ eH
4.	⊢	⊢ eNY
5.	II	H eR H eCS H eZ H U H Ū H eV H Ū
6.	Λ	Λ eS Λ eG Λ eL ◇ eK
7.	/ \ X	X eB X eTY

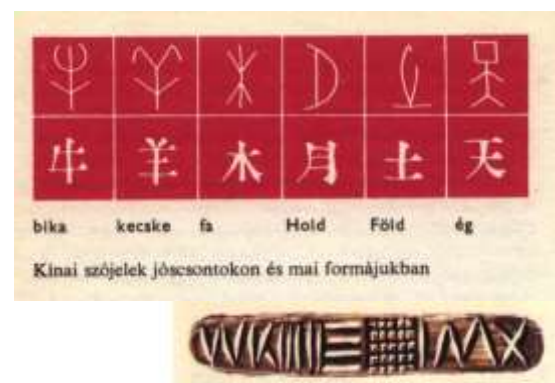
ábra

A rovásírás oktatása

Zomora Márta erdélyi rovásoktató jelcsoportosítása

𐎠	𐎡	𐎢	𐎣	𐎤	𐎥	𐎦
d	a	r	h	e	u	sh
𐎧	𐎨	𐎩	𐎪	𐎫	𐎬	𐎭
kh	sh	h	e	r	sh	e

ábra

Másolási gyakorlat

Záhonyi András felismerése leleplezi a szigetszentmiklósi Polgármesteri Hivatal udvarán 2001-ben „talált” agyagtáblák gyártóit (óperzsa, kínai és ausztráliai jelek – egy írástörténeti könyvből másolva).

Forrás: Kéki Béla: *Az írás története* (Gondolat, Bp., átdolgozott 2. kiadás, 1975)

Szemléltető példák a könyvből: 14., 31., 64. o.

ábra

Faragó Imre: *A székely nemzet atlasza*. Rovás Info, 2018.
(Helyneveket, jelképeket, székely-magyar rovás emlékeket tartalmaz.)

ábra

Sumer képlek – sajnos hibákkal²⁵

(Valójában 5 sumer és 1 akkád olvasatot /kiri/ tartalmaz.)

A disznó, vaddisznó sumer olvasata SAH (nem SZAH, de mint fonetikai érték előfordul a szah is, lásd L.53-nál)

L.78 MUSEN (nem MUSZEN)

kert: L.296 GIS+L.152 SAR = ^{gis}SAR (sumerul), kirû (akkádul)

A középső sor jelei (pl. L.36 KÚ, L.115 SAG) 90o-kal elforgatva szerepelnek René Labat *Akkád epigráfiai kézikönyvében* (IN, Paris, 1948)

L.36 KÚ enni – összetett jel, elemei: L.15 száj + L.597 NINDA kenyér

L: Labat *Akkád epigráfia kézikönyvének* rövidítése

²⁵ Brian M. Fagan: *Hetven rejtély szerte a világból*. Athenaeum 2000 K., 2002, 243. o.

ábra

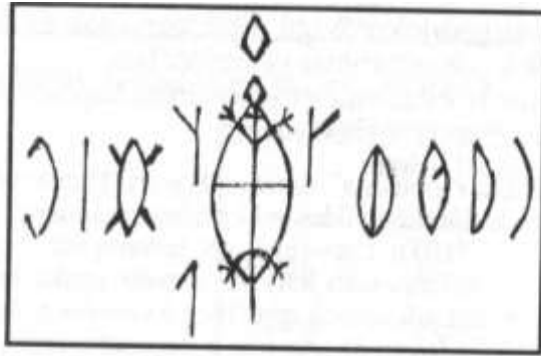
Sarkalisarri akkád király pecséthengerének lenyomata

Záhonyi András szerint sumerul olvasandó. Szargon (király) felirata, nem Sarkalisarri-é.

Indoklása: a jobbról 4. kolumnában (oszlopban) fogalomírással a „négy világtáj királya” (sumerul: IB LIMMU LUGAL, L.535+L.597+L.152²⁶) királyi cím található.

A jeleket Parrot – akkád szótagírásként (?) – az Ibbisarri (írnök)névvel „azonosította”.

Kérdésünk: mi keresnivalója van egy beosztott írnök nevének egy királyt méltató feliraton?

ábra

Jelszármaztatás a „teknős”-jelcsaládból, vagy a kelet-ázsiai (hun) „szélrózsából”

Források:

Szekeres István: *A székel és az ótörök írás jeltörténete*. Mundus K., 2010
Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába

Szekeres István: *Az ó-türk és a székel írás eredete Róna-Tas A. és Sándor Klára elméletében*. Acta Historica H. T. 33. évf. 11. sz., Bp.-Zürich, 2018/B / 42-91.²⁷

²⁶ L: René Labat: *Manuel d'Épigraphie Akkadienne*

A cím magyarul: Az akkád epigráfiai kézikönyve (IN, Paris, 1948)

²⁷ Róna-Tas András jeleredetiséssel kapcsolatos megállapításainak kritikáját Szekeres István fogalmazta meg. Szekeres szerint Róna-Tas a jeltörténeti összehasonlító módszert (melynek eleme az akrofóniás modell, a jelek visszavezetése a kínai piktográfiára) időnként pontatlanul alkalmazza. A mellékvonalakkal bővítés helyett inkább egyszerűsödés feltételezhető.

Hozzászólás, vita: Szekeres István, Darai Lajos, Szabó Róbert, Raig Mária Magdolna

Szekeres István

Kimegyek [a pulpitushoz], mert rajzolni fogok. Van itt köztünk ellentét, mert az általad is ismertetett két jellel kapcsolatban, az egyik ez: □ aminek US a jelentése. Ez egy összetétel – nagy: > széles: | ég: (– ugyanis ha felbontjuk azt a teknőst, ez az égnek, amit ha lefordítunk, akkor a székely GÉ-nek: ʒ [azaz Λ] [felel meg], csak itt nincs jelölve. Az a *nagy széles ég* a kínaiak szerint, a fejedelmüket így nevezték, hogy széles, nagy, mert olyan, mint az ég. A szélesnek: | az ótörök írásban, az orchoni írásban még két hangértéke van. A szóvégi S hangot ezzel: | jelöli. Ez a három betű van, aminek egyezik a hangértéke a székely írásban és az ótörök írásban. Csak ez a három, ami teljesen egyezik. A NAGY: > szavunk valószínű NAGYU volt. A SZÉLES: | SELES volt. És az ÉG: Ø [Λ] pedig EGÜ vagy EGE. Ha ezt a piktogramot: □ úgy olvassuk, hogy középről [indulunk], mert ez tulajdonképpen a hun fejedelemnek a tamgája, akkor SELES NAGYU EGEJÜ, azaz SENNYŐ a rövidítése. Nem SANYÜ, hanem SENNYŐ. A másik eltérés pedig ezzel kapcsolatban, amit ugyancsak ő is említett, ez a három: #, ennek a kínai óképírásban a jelentése, hogy *utána megy, utód*. Ez egy különálló sorban van írva. Igaz, hogy ott van az a jel, amit ő [Záhonyi András] mutatott, és valószínű a [Nikolsburgi ábécét] másoló azt gondolta, hogy annak ott kellene lenni a helye, de nem ott van. Fölötte viszont [a Nikolsburgi ábécében] az van írva, hogy TEMPERIUS (most hirtelen nem jut eszembe a kolozsvári kutató neve, aki a latin betűknek a régi változatával foglalkozott). Ő másként fordította le („a maga idején”), mint a többiek. No, hát ez az eltérés köztünk.

Szabó Róbert

Biztosan emlékezik a tisztelt hallgatóság az énalakai unitárius templom kazettás mennyezetének képeire, ahol az *Egy az Isten* rovásfelíratot láttuk, illetve olvashattuk fölötte [valójában alatta] az írójának a nevét is. Meglátogattam ezt a templomot tavaly, és ott a templomot bemutató idős asszonykát megkérdeztem, hogy az unitárius szertartásoknak a liturgiájában szerepel-e az a megfogalmazás, hogy csak egy van, csak kétségtelen csak egy van. Azt mondta, igen,

használják ezt, hogy kétségtelen, hogy csak egy van. Azért kérdeztem ezt tőle, mert valahol olvastam, nem én találtam ki azt a kis fordítást, hogy, – ugye előttünk van az a kis rajzolat, a kazettás mennyezet közepéről, ahol láttunk egy szép vázát, és benne van egy csokréta virág. Nyilván nem öncélú a megfejtés szerint ennek a díszítésnek az ottléte, hanem még egyszer szeretne volna kihangsúlyozni az egy az Isten nézetüknek a fontosságát. Éspedig azzal, hogy képjelben formálta meg ennek a megjelenítését, mint ahogy például a szótagírásban a szótagok lehet, önmagukban olvasva nem biztos, hogy értelmesek, de összeolvasván értelmes szavakat látunk bennük. Látunk egy vázát, és ami tele

van virággal. Ezt úgy fordította a fordítója, hogy látunk egy köcsögöt, ami tele van, tehát EGY KÉTSÉG TELEN VAN. Ennyi lett volna a hozzáfűznivalóm, ehhez a kis megfajtás sorozathoz.

Darai Lajos

Az énalaki templomnál azt mondtad [Záhonyi András], hogy Deus? Mert az Deut VI, azaz Deuteronomium VI. fejezet... Csak azt akarom mondani, hogy az Ószövetségi Biblia Deuteronomium VI. fejezetében található az elején ez a kifejezés héberül, hogy Egy az Isten. A ket-tőskereszt † jel olvasata: (e)gy – önálló jelként szerepel az énalakai unitárius templom kazettás mennyezetének a lemezén, és tehát a hagyományosan jobbról balra haladó szöveg első sorának az olvasata: *Egy az Isten*. A jeleket felfestő Georgyius Musnai deák mind a nevében –2. sor –, mind pedig a mondandójában valamennyi magánhangzót kiírta, kivéve az első sor első szótagját, ahol csupán a **gy** jele szerepel. Hogy ne legyen félreértés, az író latin betűkkel utal is az ószövetségi Deuteronomium (Mózes 5. könyve, a Törvény összefoglalója) VI. fejezetére, ahol az egyetlen Isten léte került megfogalmazásra. Ez a fejezet közvetlenül követi a tízparancsolatot tolmácsoló 5. fejezetet. Az 5Mózes 6:4 szakaszban Károli fordításában ezt olvashatjuk: *Hald Izráel: az Úr, a mi Istenünk, egy úr*. De itt az *egy* szó határozatlan névelői értelemben szerepel. A latin nyelvű biblia szövegében ugyanitt ez áll: *Audi Israhel Dominus Deus noster unus est*. Tehát a latin szövegben az *egy* számnévi értelemben jelenik meg, azaz *egyetlen* istent értett a fordító. A Jakab király által felügyelt angol nyelvű fordításban viszont ezt olvashatjuk: *Hear O Israel, the Lord our God is one Lord*. A reformáció korában, Károlyi kortársa a latin fordításnak megfelelően az *egy* fogalmat számnévi értelemben használta, ami valójában mégis az *egyetlen* értelemben érthető. Ugyanakkor az eredeti héber szövegben ez áll: *Smy jsral jhvh alhjno jhvh axd* (שמע ישראל יהוה אחד יהוה אחד). Mind a latin, mind pedig az angol fordításból az olvasható ki, hogy az Úr egyetlen és következésképpen egyetemes. A héber szöveg azonban nem egyértelmű ebben, különösen azért, mert a JHVH betűszót kétszer is használja, ami a fordításokban két különböző értelemben és szóval köszön vissza. A fordítók az első értelmet az Isten szóban adják meg, de a másodikat az Úr szóval fordítják, holott a JHVH mint betűszó valójában az öslétezőt és annak különböző megnyilvánulásait foglalja össze, azaz végső soron önmaga is az *egységes, egyetlen, egyetemes* öslétezőt jelenti. Az énalakai templom mennyezetén a † jel ezért egyértelműen az *Egyet*, az *egységes egyetlen* jelenti. Nem darabszámot, hanem az így megnevezett létező *egységességet*, a minden *egységét*. Föltehetően éppen azért, hogy ez világos legyen, az íródeák hivatkozásként nem az 5Mózes 6:4 szakaszt adta meg, hanem a teljes 6. fejezetet, amiben az Isten *egyetlenségének* a kifejtése a legfontosabb mondanivaló.

Raig Mária Magdolna

[Záhonyi] András! Csak szeretném megköszönni, hogy felhívod a figyelmet arra, hogy sajnos tényleg az a probléma a mai tudományos világ gondolkodásával, hogy azt nevezik tudományosnak, amikor hivatkoznak valamire. És hogyha valahol valaki téved, akkor az halmozottan tovább megy. És valóban, a tudomány fejlődésének szerintem a kétség szó [a záloga]. Hogy ha valamivel kapcsolatban felmerül a kétségünk, akkor beszéljünk róla, nyomozzunk utána, és ne fogadjunk el mindent. Valamit csak azért, mert valaki leírta.

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Szabó Róbert (Győr), Körösis körösök.

Mandics György (Temesvár/Budapest):

A koraközépkori magyar versek időmátrixa

Előadásomban a magyar költészet alig ismert, egészen korai nyomait tárom fel: a Balassi előtti korból származó magyar költészet „leleteit”. A régi magyar költészet ugyan zömmel elveszett, ám az első ránk maradt szöveg, a *Pannoniai ének* őrzi a magyar népdal hatását. A leggyakoribb középkor végi versek nyolcasok, amelyek Szent Ambrus latin himnuszfordításai formájában terjedtek el. A rovásírás-kutatás legfontosabb eredménye, hogy felfedeztük: 124 verses szöveg maradt ránk. Ezek közül a két legrégebbinek látszó csoport hat-, illetve hétszótagos sorokból áll. A kutatást segítette az a *II. Lajos király számára készült „tananyag”*, vagyis *daloskönyv*, amelyet a királynak ahhoz kellett elsajátítania, hogy a magyar trónra ülhessen. Az összeállítás első része a magyar hitvilágról szól, melyben Kám az ősapa, akitől mindenki leszármazik. A Kám és fiai című verses szöveg képei, hasonlatai messze túlmutatnak egy száraz genealógián: igazi líráként szól a mű. „Elő fiu vala Kus (...) kiből nagy nép árad”; „ötöd vala Szizár, kitül Hunor s Magyar nemzete ered...” – vagyis a versben ötödágon megjelennek a magyarok. Minden nép egy vizet jelképez, valamely folyó útján érkezik. Attiláról például tudjuk, hogy a régi Volga folyó, az Etil nevét hordozza. Minél nagyobb folyóról van szó, annál nagyobb név kapcsolható hozzá. Ahogy a férfiak a folyókat testesítik meg, úgy a nők a mennybolton, csillagokként kapnak helyet.

A *Rózsáról és Gyöngyvirágról* szóló legrégebbi magyar virágének a sóvárgó, be nem teljesülő epekedés, majd boldog egygyé válás versben elbeszélte, gyönyörű története. A vers valamennyi strófája hét szótagos, és ez nem véletlen. A sorszerkezetben a hét ősapa és hét ősanya tükröződik – a kora középkori költők követték az ősi rendet. Ha tovább keresgélünk a régi költészet kincsei között, felfedezhetünk a hét szótagos költemények mellett hatosokat is. Ilyen például a *Ciceró-kódexből* származó *Dajka dúdol* című vers, amely a mindennapi életmód részleteit mutatja be. Legalább ilyen szép a szerelmes versek sorából való *Élet képzete* („Haj, éltem, feleltem, / Hold halovány fénye / Nevetett szemébe, Mondd magánvalóság ragyogó tündére”), amely szintén hat szótagú szerkezetet mutat. S hogy miből ered a hat szótag? Ez is az ősök, a szkíták őseinek számából.

S hogy a szkíta mondakört honnan ismerhetjük, annak is regényes története van. Egy VI–VII. századi arab utazó, Al Dzsaháni írt földrajzi tudósításokat a Fekete-tenger északi részén utazgatva. Írásai részletei más szerzők műveiben maradtak fenn. Beszámolóiból megtudható, hogy találkozott a „mogyorokkal”, akik télen lehúzódtak egy tóhoz, amelyen léket vágtak, halásztak, majd a halat megszáritották. Amikor azonban jött a nyár, a tavat tápláló folyó mentén elindultak felfelé, megkeresték télire „kicsapott” nyájaikat, lovaikat, és friss legelők felé terelték őket. E történetet egyébként a *Csíki székel krónika* is leírja és megerősíti, hogy a székeleknek hat nemzetsége van. A *Dajka dúdol* című versben olvashatjuk a „Szeret vizét inná” sort, amely a mai Romániában, a csángók földjén található folyóra utal.

A *Puffender-kódexben* található a *Székelek hat fő nemzetsége* című szöveg, amely megerősíti, hogy „a székeleknek hat fő nemzetsége vagyon”. Azt hihetnénk, hogy a mű az 1300-as években keletkezett, csak hogy a szöveg Mátyást is említi, és ez későbbre keltezi a költeményt (hacsak nem egy másik Mátyásról van szó). A *Mária-siralom* című, jól ismert költemény is azt tükrözi, hogy mielőtt az ősi nyolcas megjelent volna, a műköltészet hatosokból és hetesekből állt. A hatos és a hetes versek szótagrendszerét azonban idővel bővíteni kezdték. A *Ciceró-kódexben* található *A magyarok elindulása Fűszine völgyéből* című, majdnem háromszáz soros

vers például tizennégy szótagos, és ezt a költő meg is indokolja művében: „Vala hét fia és hét leánya Kamnak.” De nemcsak bővítésre, hanem kombinációra is találunk példát, ilyen a Ciceró-kódexben fellelhető *Erdélyről* című vers: „Hallgass, fiam, öreg hegedüstől régi éneket, kit Erdelről énekelek...” Ez volt az a mű, melyet Fadrusz János feltett szobra, a Tuhutum-émlékmű talapzatára, a rovásírást Tarr Mihály készítette. Fadrusz nem sokkal később igen gyanús körülmények között hunyt el, a korabeli Akadémián ugyanis nem nézték jó szemmel a rovásírást. A két hatos, egy hetes, két hatos, egy hetes szótagok váltakozása, lüktetése ismerős lehet: valójában egy Balassi-strófa, csak nem olyan „gurulós”. Az alkotás valamikor 1450–1470 körül keletkezhetett, vagyis a Balassi-strófa nem a semmiből toppant elő. Egyébként még a „Mennyből az angyal” ritmikáját is felfedezhetjük benne – így gyöngyözik tovább a líra. Ebből a jászolból született hát a magyar, és csak reménykedhetünk benne, hogy nem fogják keresztre feszíteni.

A ROVÁSÍRÁS HAGYOMÁNY ÉS AZ IDŐMÁTRIXOK

Az időmátrix eljárása

Miután feltártuk a rováshagyomány egész szókészletének korát, vagyis, hogy valamennyi rovásírásban fennmaradt vers Somogyi Antal születése előtt született, hiszen csak 1810 előtt írtak szelletet, a szellem helyett (SARGY, VI, 506), ahogyan azt tapasztaltuk. A nagyon kései formák jelenléte *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* (TESZ) módszertani buktatóinak tulajdonítható, vagyis annak, hogy a képzésformákat csak akkora fogadják el, amikor azokat azonosítják valamilyen példa-gyűjteményben, s nem akkor, mikor a gyök is előfordul, s a képzésforma is lehetséges. Ez immár komikus tévedésekhez vezethet. Az ár- például már 1266-tól ismert az *Okmánytár* bizonyossága szerint, de az áramlat fogalmat, mely kétszer szerepel a versekben, a TESZ csak 1890-re helyezi. Ezt nyelvújítási elemnek vélik, ám el **lehetetlen**: Somogyi ugyanis ezt már 1873-ban kiadta, s 1885-ben meg is halt. Ha nem tulajdonítunk Somogyinak próféciai tudást, akkor értelmetlen tovább fenntartani a „Somogyi a hamisító” akadémiai tézist. (Mandics György: *Somogyi Antal rovásírási gyűjteménye* VI. kötet, 272-273). Láthatuk, hogy a teljes szótár azt igazolja, hogy néhány hasonlóan téves elem kizárásával az ismert anyag kora a honfoglalás előtti évszázadoktól nagyjából 1530-ig tart, míg a pótlások zöme 1600 körül, míg a prózai anyag 1750-ig terjed. (SARGY VI. kötet, 505-505). Ám hogyan kaphatjuk meg nem az egész kötet, hanem az egyes versek korát, hiszen láthatjuk, hogy az egyes szövegek eltérő korú versekből állnak össze. A kérdés megoldására találtuk ki a versek időmátrixa eljárást, amely az egyes verssorokat összetevő szavak legalacsonyabb időértékeiből összeálló számtáblázat. Az adatokat a TESZ-ből vesszük, ám ezen adatokat más külső történelmi adatokkal vetjük egybe. Előre láthatjuk, hogy ez a módszer nem alkalmazható jó hatásfokkal csak az 1372 utáni versekre, az előtt nagyon kevés a TESZ szerint alkalmazható anyag. 1000 előtt pedig egyáltalán nem alkalmazható, hiszen a latin-betűs írás csak ez után ad szórványos adatokat. Az az előtti adatok esetében a klasszikus kronológiai adatok felülírják az egyes szavakra a TESZ által adott számokat. Előre látható, hogy minden ilyen eset a TESZ kötelező adatbővítését és átírását kezdeményezi. Ezt a műveletet versről versre elvégezve, a TESZ szavai új adatokkal bővülnek, melyek a jelenlegi legkisebb dátumok elé írandók. A TESZ-ben eddig nem található szavak, új címszavakat kezdeményeznek. A kutatás végén új szabályok megállapítása válik lehetségessé, melyek módosíthatják a jelenleg ismert módszertant. Ez forradalmi következményekkel jár, amelyek ma csak nagyvonalakban előreláthatók.

NÉVTELEN SZERZŐK, POGÁNY TÉMÁK, TÖRTÉNETIEK

Vizsgáljuk meg először a látszatra legrégebbi verset, a székely magyart. Írjuk az egyes szavak alá a TESZ adatait. A RSZ- jelzet a Rovás-szótárra való hivatkozást jelez, ha nem szerepel a TESZ-ben a szó. Rovás Szótár (SARGY VI. kötet, 202-502), amely jelzet alatt megtalálható a vitatott elem és viszonya valamennyi ismert történelmi és tájnyelvi, nyelvújítási szótárhoz.

DAJKA DÚDOL

Ciceró 21ének; SARGYIII, 56
Karacsay 6. ének; SARGY IV,25.
SARGY V, 104-106.

TÓBUL / GARU / VIZNÉL / (1015) <u>(nincs, 1519=garat)</u> (1195)	6
HÁLÓMAT KI / VETeM / (1267). <u>Tájszó (RSZ 899)</u>	6
MeLeTTE / A / SZATROM / (1372) (1195) (1211).	6
MINDEN / NÉPeM/BeNNE / (1350) (1221) (1350)	6
KUTOROT / BeLE/SOK / (1373) (1195) (1138)	6
NAP SZÁRITTA / HALAT / (1195) (1586), (1075) <u>Száritott hal összetétel nincs!</u> (RSZ, 797)	6
TeMeTeM / JŐ / ILTNeK / (1195) (1078) (1372)	6
TÉLeN / IH/ NE / GYŰJÖN / (1269) (1138) (1138) (1372)	6
VÁGI / VÁGOD / JeGeT / (1320) (1156) <u>Jégvágás! = RSZ, 896.</u>	6
LÉKIBE / NINCS / HAL / MIND/ (1247) (1372) (1075) (1195)	6
NYÁR / HA / TÖBeT / HALÁSSZ (1113) (1350) (1372) (1192)	6

SeM / VAGY / KÁTÁR / TÁLTOS/ (1372) (1395) (1211)	6
MIT / NYeRNÉL / HA / KÁTÁR / (1195) (1211) (1350)	6
VOLNÁL / LÁM / FÖLD –Be/LE / (1138) (1416) (1372) (1372)	6
TeMTE / ZAMUT / IS / A / (1195) (1195) (1195)	6
MIND ÜDÜ / JÉG / HALÁL / (1195) (1372) (1156) (1138)	6
HOGY / MÁR / HALÁSZ /VAGYOK / (1195) (1416) (1192) (1138)	6
HAJON /LOKOM / ViZNÉL / (1181) (1350) (1195)	6
MINT / LÚÉ / GYOTÁKNÁL / (1350) (1055) (<u>kihalt, 1211</u>)= RSz 522.	6
KI/KEN- ÉZNeG / KeGYeS / / (1195) (1055, kihalt) (1315)	6
HOGY/GYARNÉK / RAJT / RÉTeK/ (1195) <u>kihalt?</u> (RSz 700) (1350) (1210)	6
SZIN / FÜVIN / LeGeLNE/ (1116, ma ritka értelem) (1061) (1386)	6
SZ eReT / VIZÉT / INNÁ / (1195) (1055)	6
HeJ / GYÖNGY / ÉLeT / VOLNA/ (1438) (1164) (1372) (1138)	6

Ez a nyelvészeti ellenőrzés egyfelől rávilágít a szöveg archaikus jellegére, hiszen a szó-történeti adatok zöme nagyon korai adatokat mutat, több esetben már ismert kihalt szavakkal, mint a gyota, a kenéz, a gyar, olyan tevékenységi formák említésével, amelyek zömmel kihulltak a nyelvi használatból (jégvágás, háló kivetés, napon hal szárítás, lovon gyarás), s végül, de nem utolsó sorban, olyan vízrajzi helyzetek jellemzésében mint a torkolat. Ezt a be és kiömlő helyet a szöveg garatú =garú nak nevezi, egy olyan formával, amit a mai magyar nyelvből a torkolat teljesen kiszorított, ám magyar nyelvérzékünk megérteti velünk a helyzetet. A listát többször áttekintve feltűnik hogy a segédszavak – Mellette (1372), benne (1350) nincs (1372), ha (1350), Többet (1372), lám (1416), le (1372), már (1416), mint (1350), rajta (1350) – mind 200 évvel idősebbnek látszanak a többi anyagnál, ami érthetetlen lenne, ha nem tudnánk az

okot: ezek már összefüggő prózaszövegekből valók, legendákból (Jókai kódex), illetve korai bibliarészletek fordításából (Bécsi és Müncheni kódex), s ezek ezért e szavak első lejegyzései. Hogy a banális Hej (1438) , vagy a még banálisabb élet (1372), lakás (1350) s a legeltetés (1386) időben így elszakadt a többitől, az mind a **megmaradt kéziratosságnak jellemzője, s nem a valóság** .

De akkor mi e szöveg kora, ha nyelvészetileg el nem dönthető? Nos, a kulcsot a nevek adják. A Kátárt a krónikaírók említik. Kézai az Attila Hun vezérkarában sorol fel 6 kapitányt, s a Torda nemzetségből való Kátárt (Kádárt), aki bíró, a kapitányok felett (Kézai 6). A Képes krónikában Kátár (Kádár) még Attila előző ősei közt fordul elő névként (27. generáció, Képes krónika 26. fejezet). A másik táltos név Zamu, ugyanazon őslista 12. generációjában található Zamor formában (Képes Krónika 26. fejezet). Vagyis itt hun rituális emlékeket idéző nevek vannak Hunfalvi úr és követői bosszantására. S hol? A Szeret név árulkodó: Moldvában. Hogy itt éltek a magyarokkal rokon törzsek a IX-X. században, azt Bíborban született Konstantin is tudja (De Administratio, XII, 38), s itt írja le az Etelköz nevét is Etel Küzü (De Administratio, XII, 40).

S ami még szebb, ezt állítják az arab világutazók és földrajzi könyvek is. Az arab al-Dzsahani tudósítása szerint a magukat magyornak nevező törzsek itt éltek a Fekete-Tenger északi felén: télen egy nagy tó mellett táboroztak, léket vágva halásztak, vészelték át a telet napon szárított hallal; tavasszal a tóból eredő nagy folyó mentén felfele haladva megtalálják a télen ridegen tartott méneseiket, s ezeket legeltetik tavasztól őszig, s közben hadakoznak is. Az arab nyelv kutatói szerint Dzsaháni vallomása a VI-VII. századra vonatkozik, bár ezt 920 körül rögzítették csak Bocharában, de tucatnyi másodlagos forrás emlegeti (MEH, 2002, 86).

A magyar források közül egyedül a Csíki székely krónika említi ezt, amit az Akadémia hamisítványnak minősített. Pedig a szöveg tévedéseinek oka a székely őstörténetre vonatkozva a görög források hibás használata és átírása. Ezt az okot már a múlt század 40-es éveiben felfedezték, de a felfedezők, a Jósza család, Nyugatra emigráltak még a feltáró monográfia kiadása előtt (Vö. Mandics György: *Róvott múltunk* I, 297-298, 398-399, III,15). 2000 után az előző próbálkozásokról mit sem tudva ugyanerre az eredményre jutott el ma Sántha Attila: „Hamisítvány-e a Csíki székely krónika?” *Székelyföld* (folyóirat), Csíkszereda, 2013. 9, 10, 11, 12. sz. Sántha Attila túl is lépett elődein, amikor a Szeret folyót, s a Razelm-tavat nevezte meg a Csíki székely krónikában említett helyként. Már pedig ha ez így volt, akkor ide kívánczik egy eddig kétségesnek tekintett rovástörténeti forrás is. Tudtunk ugyanis a Duna-deltában, Histria görög kereskedővárosban, Aethius Histricus működéséről (IV-V.sz.), akinek művét 650/750 között rögzítették. Itt láthattunk egy környéken lejegyzett hun írást. E fura rovásírás egybevághatna egy hun hagyományú székely csapat rovásával. (MGy: RM I, 480-481) Ez termékeny új utat jelenthetne a székelység eredettörténetében, s igazolná azt a hagyományt, hogy a Kárpát medencéből részleg kivonuló hunok kisebb-nagyobb közösségeket hagytak hátra itt.

NÉVTELEN SZERZŐK, POGÁNY TÉMÁK, MITIKUS SZÖVEGEK

Bár ez sokkal hosszabb, vessük alá a Kám leszármazási listát is ilyen komplex vizsgálatnak:

II. LAJOS ÉNEKEI 1. ének

20 kép. OSZK 42940.-42 944.jpg
Cicero kódex, ének; Inc. 283-kép-0006-0011
Karacsay kódex, ének; ofk 0005_a_b
Hegyi Tah 4r és 15r
Karacsay Maradványok 6. szöveg OSZK 42957.jpg
SARGY V, 6-25.

KAMAD / HeVI / FÖLDIN / LÖTT / 1150 1130 950	7
ÜS / KAM / ÖM / GYÖNGY / SZEMIBÜL / 1002 1164	7
GYÖNGYI / ZOU / VALA / KAM / 1164 <u>nincs.</u> 1372	7
MeG/IS / SZeReTTE / eMÜ / 1372 1198	7
5. NAP / SUJATÁNAK / LÁNYA / 1195 1465 1055	7
ÖSSZE / SZeReKeTTeNeK / 1350 1141	7
HÉT / FIÚT / MeGI / HÉT / LÁNYT / 1015 1138 1375 1015 1055	7
ILYeN / SORON / NeMZeTTeK / 1372 1525 1315	7
eLÖ / FIU / VALA / KUS / 1055 1138 1372	7
10. KIT / ÍGYeN / NeVeZÉNeK / 1195 1300 1350	7
MeRT / SZÜLeTeTTE / HeLYÉN / 1300 1350 1055	7
KISS / KUTi / VAN / KIBE / KAM / 1171 1055 1138 1195	7

UDUT / TÖN / HOGY / FOLHASSON / 1037 1130 1195 1295	7
BUGYI / VIZE / A / RÉTRE / 1570 1195 1195 1210	7
15. JÓ / JeL / MON / E / FIU / LeSZ / 1078 1416 1195 1195 1138 950	7
KUS / KIBÜL / NAGY / NÉP / ÁRAD / 1195 1055 1221 1300	7
HOGY / IS / LÖTT / MeRT / HÉT / FIA / 1195 1195 950 1300 1015 1138	7
LÖTT / É-VILAT / JÓ / FÖLDIN / 950 1078 1130	7
eLÖ / VALA / SZÁR / KITÜL / 1055 1138 1195	7
20. eReTT/SÁGNAK / NeMZeTE / 1372 1315	7
MÁSOD / VALA / TAH / ABA / 1372 1372	7
KITÜL / A / TAHOK / HADA / 1195 1195 1055	7
SZÁRMOTT // HARMAD / VOLT / SAR / A / <u>1055 (kihalt szó)</u> 1355 1237 1350-ből származik!	7
KI / IA / A / KANGAR / FA / 1195 <u>kihalt</u> 1195 <u>kihalt, ös-szó?</u>	7
25. NeGYeD / VALA / KOR / KITÜL / 1113 1372 1195	7
A / KOR / FA / SZÁRMOTT // ÖTÖD / 1195 <u>kihalt</u> <u>kihalt szó</u> 1211	7
VOLT / SZIZÁG / KITÜL / MAGYAR / 1237 1195	7
S / HUNOR / NeMZeTE / eReT // 1195 1315 1372	7
HATOD / VALA / AB / KITÜL /	7

	1211	1372	1195	
30	SZÁRMIK / ABAR / NeMZeTE //			7
	<u>kihalt szó</u>	1315		
	HETED / VOLT / ÁR / KITÜL / eRed /			7
	1372 1237 1195 1372			
	ÁR / FIA // MIND / eGY / MÉ /NÉ//			7
	1138 1195 1195 1138			
	KAMNAK / MÁSOD / FIA / VOLT /			7
	1372 1138 1237			
	ROS / KIT / AZÉRT / HÍTTAK / ÍGY /			7
	1195 1372 1372 1300			
35.	MeRT / HOGY / HÁROM/ÉVES / VOLT /			7
	1300 1195 1055 1372 1237			
	PARIPÁN / MeSSZE / ROHANTT //			7
	1528 1372 1506			
	eLÖ / NeVE / FÜRT / VALA /			7
	1055 1211 1416 1372			
	HOGY / FÜRT / VALA / HOMLOKÁN /			7
	1195 1416 1372 1338			
	MIKORON / eMÜ / SZÜLTE //			7
	1517 (a-mikor) 1416			
40.	eNNeK / MAGZATI / VOLTAK /			7
	1372 1350 1237			
	CSOR / BÉLE / PÁD / HARI / ZeN /			7
	LÉG / MAD / CSÜNE / KARIN / ZÖK //			7
	HARMAD / FIA / KAMNAK / KIR /			7
	1355 1138			
	KINeK / FIAI / VOLTAK /			7
	1195 1138 1237			
45.	KIRTOS / SZeMeRE / SOBA /			7
	CSAB / TeReB / KUT / DÍ/ZOU //			7
	NeGYeD / FIA / KAMNAK / VIL /			7
	1113 1138			

KITÜL / eReT / VILI / NYÉk / LOS / 1195 1372	7
CSIL / LeBÜ / KADIS / POLAD / 50. BÜLE / RIG //KAMNAK / ÖTÖD / 1211	7 7
FIA / VOLT / SZePE / KITÜL / 1138 1237 1195	7
SZÁRMOTT / AZ / UBON/PODA / Kihalt szó. 1195	7
HOD / PÉL / ÉS / DÜDÉR / FÁJA // 1195 <u>kihalt szó</u>	7
HATOD / FIA / MUS / VALA / 1211 1138 1372	7
55. KITÜL / eR- Ed / 9 FA / 1195 1372 1378 <u>kihalt</u>	7
DAG / RADI / KUVAR / BARAT / VAHORA / KATON / ZATA / FUK / DUNI // HeTeD / FIA / 1372 1138	7 7 7
KAMNAK / RAN / VALA / KITÜL / 1372 1195	7
60. SZÁRMIK / VALA / MAVIRA / <u>kihalt szó</u> 1372	7
TÉ / PIR / KÜRTÖS / eTyE / VID /	7
KAMNAK / MIND / A / HÉT / FIA / 1195 1195 1240 1138	7
eGY / MÉNEK / SZÜLÖTTE / VOLT // 1195 1138 1416 1237	7
2 hiánysor?	
KAM / HÉT / FIÁNAK / IZIT / 1240 1138 1416	7
65. SeNKI/SE / SZÁMOLGASSA // 1372 1372	7

	KÖNNYeBBeN MEGOLVASSA	7
	1372 1372	
	MeNYI / HÓGYAKNAK / SZÁMÁT //	7
	1195 <u>1142 (hógy=húgy) kihalt</u> 1130	
	HeJ / MeRT / ÖM / SZÖMINEK / FÜR /	7
	1438 1300 1067 1256=fürdető!	
	VIZE / NAP / SUJATÁTUL /	7
	1195 1195 1465	
70	VICGÁNTATVA / GYÓK / BE / B ^Á R /	7
	<u>nincs</u> <u>Gyok! nincs</u> 1372 (be) bár (1521)	
	MADÁR / MeNeTNYI / FÖLDeT //	7
	<u>Madármenetnyi</u> (nincs) 1130	
	A / 7/ LÁNYRUL / SZÓL / AZ / ÉNeK /	7
	1195 1240 1055 1416 1195 1277	
	A / HÉT /U / CSILLAGRUL / KIT /	7
	1195 1240 1055 1373 1195	
	MIND / TUD /...	
	1195 1138	7(2)

(M. Gy.)

Akár előző példánkban, itt is tapasztalhatjuk a TESZ által adott adatok használata korlátait, hiszen a szöveg zöme ősi jellege mellett, beleütközünk a kötszavak 100, 200 évvel idősebbnek látszó voltába, amelyet az a jelenség magyaráz, hogy csak a Jókai kódex szövegei, majd a Huszita Biblia töredékei tartalmaznak folyamatos prózát, ahol ezek előfordulhatnak, másfelől, e jóval hosszabb vers, olyan elemeket is tartalmaz, amelyek vörös jelzést kaptak, mivel a sejthető ősiség helyett a XV. vagy XVI. századra utalnak. Mellettük viszont még olyan szavak is vannak, amelyek hiányoznak a TESZ-ből. Ezért e két csoportot kell megvizsgálnunk, hogy tovább mehessünk a szöveg személynév állományába.

Előbb nézzük meg azt, ami nincs, az aláhúzott szavakat. A Zou- esete tipikus. Itt valamilyen fénylő dologról van szó, a gyöngy jelzőjéről. Mi lehet az? Nyilván csakis a zúzos, a zúz-mára gyöke lehet, mely a jeges kristályok formájában a gyöngy legfontosabb jellemzője. A zúz-formát az Érdy kódex csak 1527-ben jegyezte le, bár a zúzosodás jelensége azóta ismert a magyaroknak, mióta a mérsékelt égövön laknak, ergo minimum néhány tízezer éve. Nem 1527-ben volt először zúz, de csak ekkor került a szótár közelébe. A származ esete még cifrább. Már 1055-ben leírták, mint *elágazást*. Aztán e formában kihalt. 1350-ben már *származás* lett belőle. Nálunk származ van, ami csodás útmutatás. A TESZ szerint szövegünket **1055 körül írták, de nem lehet 1350 után**, amikor e szót másra cserélték. Az IA esete hasonló. Csak ia-fia formában maradt meg, s elvesztette az ősi általános rokon jelentést. (TESZ II,183.) Hogy mikor? Lehet

ugyanakkor, amikor a latin írás kezdődött. Hasonló baj van a hógyok-kal. Itt a TESZ kideríti, hogy 1142-ben húgy volt, a csillagok neve, amit a népi etimológizálás összerosott a holdakkal. Ez jól is hangzik, de ugyanezen versben mégis megjelennek a csillagok szó szerint. Sőt egy másik versben, amelyik a női istenekről szól, hógyak is vannak, húgy is, meg csillagok is. Akkor, hogy is van? Aki a régi magyar csillagászati terminológiában járatlan, nem érti: pedig a zavar csak látszólagos. A hógyak holdak, a csillag csillag, s a húgy (hugyak) *csillagképek*. A vers tehát azt mondja: nem lehet megszámlálni nem csupán a csillagok, de még a csillagképek számát sem, pedig ez nyilván kisebb, mint a csillagok száma. (Több csillag egy csillagkép). A következő új, nem létező szó a vickándoza. Ilyet ne is keressünk a TESZ-ben, nincs, csak itt-ott az idézett példákban. Ott a fickándoza szó 1592-től ficáncol, bár megengedik, hogy e hangutánzó szó hamarabb is megjelent, csak éppen azt nem írta le senki, mert nem vickándozott elég ügyesen. A következő nem létező szó a fa, többször is (RSz 129). Erről egy szó sem esik a TESZ-ben, mert ez nem az élő fa, s nem is a tűzifa, hanem az *azonos ősapa leszármazottainak embercsoportja*. Az antropológiai irodalomban e fogalomként a klánok szerepelnek, a magyar szót az antropológusok elfeledték, teljesen kihullott a krónikákból is. Miért is? Mert Szent István a magántulajdon bevezetésével, a királyi oklevelek rendszerével eltörölte a *családfák* rendjét, amelyre épült az ősi magyar jogrend, még Pusztaszeren. Ezt jelölték a rovásfák, de e rendszer eltörlésével, a rovásfák bizonyosságát is meg kellett semmisíteni, hiszen nem létezhetett párhuzamosan két féle tulajdon. Ebből következően, aki a *fák* fogalmát használta, az biztos 1000 előtti időkre nyúlt vissza. Illetve azt rögzítette, ami abban a korban tilos volt. A Fa ilyen érteleme 1000 előttre helyezi a szóhatárt. A maradék két szó a gyok, és a madármenetnyi föld. Ebből a gyok a nyargalást jelzi, míg a madármenetnyi föld azt a távolságot, amelyet egy madár be képes repülni. Rovásszótár kommentárjainkban feltártuk, hogy nincs nagy vész: a madármenetnyi földdel például a nyelvjárási szótárakban találkozhattunk (SARGY, VI, RSZ 1514). Nagykún-sági Adat Szinnyei Tájszótára I, 1431. Ami a Gyok fogalmát illeti rovásszöveg kommentárjainkban (uo. RSZ. 363.) tisztáztuk, hogy bár a TESZ szerint egykor volt egy gokudi 1138-ban, de az Oklevél szótár 1260-ban már gokort ír, s ez már karóval kijelölést jelent. A népnyelvben, ez utóbbi nyomán, mint a férfi szexuális közösülése metaforája jelent meg (Szegedi Szótár, I, 522). Az ősi *gyok* előző *beterít*, *bejár* értelme kihalt, vagyis ez is 1000 előtti lehet csak, mindenképpen 1260 előtti.

Mindezek csak erősítik hitünket, hogy itt egy alapján kora Árpád-kori szövegről van szó, a kereszténység előtti időkből. Ehhez képest 3 szavunk van 1416-ból (**Születte, akit, szól**), amelyek olyan köznapi fogalmak, hogy értelmetlen túl nagy jelentőséget tulajdonítani annak, hogy a TESZ csak ilyen korú szövegekben talált rájuk. 1465-re helyezik a napsugár **sujtását**, 1517-re a **mikort**, 1521-re a **bárt**, 1525-re a **sort**, 1528-ra a **paripánt**, 1536-ra a **rohant**, míg a főbűn 1570 – a **bugyi**. No, ez nem az a gyilkos női zsebkendőnyi fehérnemű darabka, amely a nagy Amerikában is elnököket buktatott már, hanem az egyszerű *bugyogó víz*, amely a TESZ adatai szerint csak ekkortól bugyoghat hivatalosan. Ezek szomorú, lapos ál-érvek. Egyedül a **paripa** tartalmazhatna valami reálisat, egy kultúrtörténeti buktatót, ha szavunk horváth származása biztos lenne, ha ezt kötelezőként elfogadjuk. Ha nem, akkor vissza az egész. A szó közvetlen görög származtatása, nem csak lehet, hanem kötelező, egybevág a bizánci kereskedők tevékenységével, akik gyors déli lovakat hoztak a magyarok számára, s ezzel már ott vagyunk a kora Árpád-korban, 1000 előtt.

Mit mondanak a nevek, amelyeket eddig átugortunk? KAM neve, az adott kontextusban biztos nem Egyiptom héber nevével összefüggő, ahogy KUS sem. A Biblia ismerőit csak félrevezeti ez. A helyes útra az arab térképek vezetnek. Czeglédi Katalin kutatásaiból tudjuk, hogy KÁM neve ősi forrásként nagy valószínűséggel a mai Jenyiszej volt. Itt a Nagy Víz Kem/Kám, s a sámánok máig a KÁM nevet illesztik nevükhöz, ha elérték az *ősapával való legnagyobb*

azonosulást (SARGY VI, 538). Ezt mi is hallottuk, amikor a Tuvában ma újraéledt sámánköz-pont vezetői bemutatkoztak teljes kultikus nevükön egy Kovásznán levetített etnográfiai film kamerája előtt (Kanalas Éva felvétele). A KUS is közismert itt, hiszen Közép-Ázsiában ezt a nevet egy egész birodalom viselte (Kusiták). S ami fontos: a honfoglaló vezérek közül a legnagyobb rang a kende (kündü), aki a Budai Amphiteátrumban rendezte be udvarát és főhadiszállását. Az ő kultikus nevét Chussal, Cussal néven jelzik a nyugati források. Ő pontosan 904-ben pusztult el (*Magyarország Történeti Kronológiája*, Akadémiai, 1983, I, 69). Ez egy egybevágó dátum lenne a nyelvi adatokból kiszűrhető dátumokkal. A KÁM leszármazás és a Noé fiaitól, főként Jáfettól való leszármazás a hagyomány és a keresztény purizmus csatája volt. Ezt bemutattuk részletesen a *Magyar hegedűsök énekei eleinkről* című művünkben (Mandics György: *Magyar hegedűsök énekei eleinkről*. Kráter Műhely Egyesület, 2015, 178-183). E verssel kapcsolatban csak annyi, hogy ez a genealógia a régi hagyomány tisztelőinek Bibliája volt, s Mohácsig követhető a hatalomban való jelenléte. Utána elmerül a feledésben, ahonnan most ébred új életre, miután a Habsburg-kor elfeledtette a hivatalos történetírókkal.

A további nevek hosszú sorának egy részét bemutattuk, mint a magyarral rokon népek nevét (Mandics György: *Őseink a II. Lajos énekeskönyve szerint*, Kőrösi Csoma Sándor Őstörténeti konferencia, Kovászna, 2016, kiadva 2017, 188-211). Ezek KUS-sal kezdődnek, mikor együtt voltak a szarmaták, a kangar besenyők, a chorezmiek, az ár fiai, a hunok, a magyarok, az avarok, s a tahok a mitikus közép-ázsiai bölcsőben (SARGY VI, 538-541), időben az i. sz. I. század körül, vagy még mélyebben. A nem közvetlen ágú rokonok valószínűleg földrajzilag közeli népeket jelölnek, ám azonosításuk elmélyült ókori, és kora középkori földrajzi tudást igényel. Azért földrajzit, mivel a rokon népeket közeli vizek jelzik. Minden férfinév egy csatlakozó folyó. ROS magzatainak száma 9, KIR utódai 8, VIL utódainak száma 9, SZEPE utódainak száma 5, MUS ágazatai ismét 9, végül RAN akinek 6 újabb rokoni vonala volt. Természetesen, ha ugyanazon ideológia vezette volna e népeket, akkor körükben a 9, a 8, a 6, vagy az 5 lettek volt a kulcsszámok, amelyek meghatározták volna verssoraik szótagszámát, mint a koramagyarokét a 7. De erről majd később.

II. A. 2. ének A HÉT Ó CSILLAGRÓL

II. Lajos énekei; SARGY IV, 299-302
SARGY V, 365-366.

1. KAMNAK/ HÉT/ FIÁT/ TUDOD 1015 1138 1138	7
2. HALYLA/ HÉT/ LAANYA/ NEVÉT// 1195 1015 1055 1211	7
3. eLÖÖ/ VALA/ CSILLOGI/ 1055 1138 1513	7
4. HOGY/ MeRT/ OLY/ FINYES/ VALA 1195 1300 1195 1222 1138	7
5. MINT/ MeNY/ RAGYOGO/ HOLGYA// 1350 1195 1582 1152	7
6. MAASOD/ FIRAT/ VALA/ HOGY/	7

1372	nincs	1138	1195	
7. OLYAN /FINYT/ AARASZT/ VALA	7			
1195	1075	1527	1138	
8. MINT /ÁLDOZATNAK/ TÜZI//	7			
1350	1416	1226		
9. HARMAD /VALA/ HODA/ KIT/	7			
1395	1138	nincs	1195	hóda 1800, madárfaj
10. KÉT/ OKON/ NeVeZTeK /IGY/	7			
1131	1138	1211	1300	
11. HOGY/ HOOLD /TELITÜL/ MAAS/	6			
1195	1152	1372	1372	
12. HOOLDIG/ VAARTA/ SZÜLeTIT/	7			
1152	1184	1350		
13. ANYA /eMÜ/ NAP/ LÁNYA//	7			
1181	1195	1055		
14. NeGYeD/ VALA/ BAAJALOO/	7			
1113	1138	1456		
15. MeRT/ HOGYAN/ SZEMIT /NYILA/	7			
1300	1724	1067	1358	
16. MINDET/ EL/BAAJAL /VALA//	7			
1195	1456	1138		
17. ÖTÖD/ VALA/ ZOVAAR/ KIT/	7			
1211	1138	<u>nincs</u>	1195	
18. AZÉRT /NeVeZTeNeK/ IGY/	7			
1372	1211	1300		
19. MERT/ ZOVARVAANYKID/ ZOVAART//	7			
1300	1416 +KID=KÉNT	nincs		
20. HATOD/ TÜNE /VOLT /NeVIT/	7			
1211	<u>nincs</u>	1138	1211	
21. ARCA /TÜNÉTÜL/ VeTTE/	7			
1372	nincs	1300		
22. KI /RADZOGOTT/ NAPFINYKID//	7			
1195	nincs	1195/1075/KID=ként	1582	ragyog

23. HeTeD/ NeVE /KANDA /LÖTT/ 7
1015 1211 nincs 1138
24. HOGY MeRT/ KANDALOTT/ SZeME/ 7
1195 1300 nincs 1067
25. DÉLI/ NAP/ LAANGJA/ GYANAANT// 7
1344 1195 1316 1403
26. E HÉT U CSILLAG FInYE/ 7
1195 1015 1055 1373 1075
27. IGYOOK/ BE /SILIOTTA/ 7
nincs 1372 nincs
28. MAGYAR /ÉGNEK/ HAJLATAAT/ 7
VI.sz. 1211 **XVII.** sz. 1372 hajol (TESZ II, 28)
29. SOHA SE HAMUHODIK/ 7
1300 1416 nincs hamu 1195
30. FInYe/ NEMZETTSÉGE/ TÖR/ 7
1075 1395 **1566** (nyomul)
31. ÜÜSIHEZ// ÉG/ HAJLATAAN/ 7
1002 1211 **XVII.** sz.
32. HADAK /UTYAARUL/ IMTI/ 7
1055 1055 1372 (imtene, JókK, 79)
33. FÖLDÖN/ VAANDORLOO/ IZIT/ 7
1130 **1519** 1416(BécsiK, 160)
34. ÉGBÖL/ RAA /RAGYOGVAAJA/ 7
1211 1055 **1582**
35. DICSÖÖ VITÉZLeTIRE// 7
1343 1416 (Vitézkedik BécsiK 307)
36. ÖRÖKLeVÖÖ/ NAGY/ NÉVNeK/ 7
nincs 1055 1211
37. MeG /NeM /SZÜNÖÖ/ HALAALTUL/ 7
1195 1138 1372 1138
38. MeNT /HIRNEK/ SZÖRZÉSIRE.// 7
1055 1325 1372

(M.Gy.)

Az a tény, hogy KÁM fiainak és KÁM lányainak listája bár összetartozik, mégsem egy, azt sejteti, hogy a két lista nem egyidős másolatokban élt. A férfi lista az idősebb, és ősi, a női lista újabb megfogalmazásának tűnik. De mennyire újnak? A szöveg zöme adata 1372, ami azt sejteti, hogy ez a ferences forradalom idejéből való megfogalmazás, amibe még belejavíthattak 1515-ig, amikor ebben a formában II. Lajos énekeskönyvébe került. Lássuk eszerint, hogy mi kerül a TESZ adataiból a megkérdőjelezett adatok listájára: **1513**, CSILLOGI (Mivel ez egy csillag-lány neve, legrosszabb esetben is ennek már 1372-ben léteznie kellett ilyen formában, hogy a noviciák anyanyelükön így tanulhassák. Mivel a Csillag szó létre 1373-ból van oklevéltári adatunk [Chylagh, Oklt 129], csak a TESZ hibás módszertani gátait kell félredobnunk, s a Czuczor–Fogarasi képzési elveit elfogadnunk, úgy, ahogy az a való világban, s nem Hunfalvy akademikusainak amputált tudatában létezett, s a rend máris helyreáll); **1519**, a VÁNDORLÓ, a TESZ szerint német átvétel, Czuczor–Fogarasi is elfogadja a hasonlóságot (VI, 817), de figyelmeztet a vándorlással kapcsolatos gazdag rokonságra. Elsősorban arra, hogy a magyar vándorló nép volt, s ez számtalan történelmi szövegben felmerül, legalább ezer éve. A vándor-nép másik külső megnevezése a nomád, görög eredetű, de nem lett a magyar nyelv része. A vándor szó magyarba kerülése legalább 900-1000 körül kellett megtörténjen. Erre gazdag példatár a rováshagyaték. **1527**, az ÁRASZT, kései dátuma az árasztásos gazdálkodás kipusztulása áldozta (SARGY VI, 272-273, 540). **1566**, a TÖR „nyomul” értelmű használata a véletlen játéka, nem lényeges. **1582**, a RAGYOG illetve a RAGYOGVÁJA jelentős hiba, amely a fényforrások tulajdonságainak gyöngye jelenlétét bizonyítja a TESZ-ben. Ez számtalan korai szövegben megvan. Itt látható az eredeti nyelvi forma is, a RADZOG (22. sor). **XVII. sz.** HAJLAT, kétszer is. Ez is sokszor fordul még elő. A TESZ-nek változtatnia kell adatán. **1724**, HOGYAN. Itt is, az eset hasonló.

A TESZ hiánylistáján van a FIRAT, az első csillaglány neve. A FÜRDET értelmét sejtjük e név mögött. A HODA a TESZ szerint egy madárfaj, **1800**-ból. Ez bizonyosan más, s a HOLD képzése folytán keletkezett, mely sok rovásszövegben szerepel majd HOD-ként. A ZOVÁR névvel sincs szerencsénk, nincs a TESZ-ben, de szerencsére a szívárványos jelleg eligazít. 1416, zovarvat, írja a Müncheneri Kódex (MünchK, 69). Ez korban is közeli. A Hatodik név a TÜNE is bizonytalanságban hagy, eltűnés vagy tündöklés? A Müncheneri kódex segít ki újból: 1416, tündérlet (MünchK, 83). Ez inkább tündököl. A hetedik csillag KANDA neve is bajos. A TESZ javaslata a KANDALLÓ-val, s annak olasz eredeztetésével sem vág egybe. Inkább valami egyéni. 1478. körül van KANDALLÓ nevünk, s több KANDA, KANDAL nevű szabad tűzhely van (TESZ II, 343). Ezeket az Új magyar tájszótár részletesen taglalja (RSZ, 827). E magyar lángok lobognak csillagistennőinkben. Az IGYÓK sincs a TESZ-ben, de a GYOK szerepelt az előző KÁM versben: 70. sor. GYOK BE BÁR/MADÁRMENET-NYI FÖLDET. Vagyis terít be, jár be a jelentés, amint kimutattuk. A SILIOTTA – a sila – a „pislákol”-lal kapcsolatos képzés. Az ÖRÖKLEVŐ sincs meg egészében a TESZ-ben, csak az 1130, örök. A levő a korban klasszikus képzés: Nap-levő, Hold-levő, Hó levő, azaz olyan tárgy, amely lényege szerint Nap, Hold, vagy hó lényegű.

Ezzel utunk végére értünk: A KAM lányainak kora feltehetőleg **1372, amelyet 1515-ben még itt-ott átformáltak a fiatal királyfi (II.Lajos) igényei szerint.**

Most nézzük meg, mi a helyzet a legrégebbnek látszó virágénekek korával?

I. C. 66. ének RÓZSÁRÓL ÉS GYÖNGYVIRÁGRÓL

Névtelen

Cicero 70. ének; SARGY III, 118-120.

Karacsay 47. ének; SARGY IV, 123, 125.

SARGY V, 337-340.

1. PIROS / RÓZSA / PILANA / 7 a
1237 1185 1372
2. HÓLeVÖ / GYÖNGY / VIRÁGRA / 7 a
1372 ?LeVÖ 1164 1237 de 1545=Gyöngyvirág
3. KÉRDÉ / „MÉRT / VAGY / HALOVÁNY / 7 b
1164 1195 1138 1485
4. ZÖLD / eRDÖNeK / ÁRJÉGÁN” / 7 b
1215 1138 nincs
5. „HIDEG / AZ / ÁRJÉG”/ SZÓLA / 7 c
1138 1195 nincs 1350
6. GYÖNGYÖS / VIRÁG / RÓZSÁRA / 7 c
1164 1237 1185
7. NÉZeTTE / IM / ÉG / ARCOD / 7 d
1372 1372 1211 1372
8. HOGY / KIRE / NAP / RAGYOGOTT / 7 d
1195 1195 1372 1582
9. RÓZSA / ÍGYeN / FeLeLE / 7 a
1185 1416 (BécsiK 1) 1372
10. „MeSSZE / TÜLÜNK / NAP / KÉPE / 7 a
1372 1372 1372 1311
11. ÉS / TOVA / TeLLeN / MARAD / 7 b
1195 1372 1372 1138
12. MÜNKeT / NeM / VIGA SZTALHAT”/ 7 b
1350 1195 1376
13. LÁNG / VALÓ / ORCÁJA / OTT / 7 c
1316 1372=valló! 1372 1372 Hitvalló papok!
14. FELeDTE / GYÖNGY / VIRÁGOT / 7 c
1195 1164 1237
15. FEHÉR / GYÖNGY / VIRÁG / ReZGeN / 7 a
1055 1164 1237 1372 (Rezket (JókK 156)
16. ÉS / HÓNÁL / RÉMeSeBBeN / 7 a
1195 1372 1416(rémület(BécsiK 33)

17. ÁHITÓDIK / RÓZSÁRA / 1416 (aieit BécsiK 61) 1185	7	b
18. ÉS / RÓZSA / GYÖNGY / VIRÁGRA / 1195 1185 1164 1237	7	b
19. ŐK/NeM / SZeReKeDHeTTNeK / 1195 1195 1198(?)1372	7	c
20. ÉS / MÉG / IGY / IS / eGYeSeK / 1195 1372 1300 1372(mégis) 1135	7	c
21. MINTeN / VÖLGYÖN / VÁLÓ/HeGY / 1350 1211 1300 1055	7	d
22. VÁLOTTAN / IS / MÉG / IS / eGY / 1300 1195 1372 1195	7	d
23. AZON / SZeReN / GYÖNGY / VIRÁG / 1372(akképpen) 1164 1237	7	a
24. S / RÓZSA / ÖSZVEN / CSATOVÁK / 1195 1185 1372 (ewzue) (JókK 9) <u>nincs</u>	7	a
25. NAGY / SZeReLeM / SZeLLeTE / 1055 1141 1416 (zellet=szellem, BécsiK, 193)	7	b
26. HOGY / KI / LeHeLLeTÉRE / 1195 1195 1416(Lehelle, MüncK. 105)	7	b
27. eLeGYeTTIK / eGY / MÁSBA / 1416 elegyedik (AporK 74) 1372 egymást (JókK 25)	7	c
28. VIRÁGAIK / ILLATA / 1237 1372	7	c

(M.Gy.)

A vers kulcs-utalásainak zöme látható, hogy **1372**, s ez a Jókai kódexet jelenti. A Jókai kódex pedig egy ferences gyűjteményt, mely a Margit-szigeti (akkor Nyúl-szigeti) kolostor magyar nyelvű apái számára készült. Vagyis nem véletlenül van olyan szavakkal írva, mint e virágének, vagyis, még a keresztény nyelvezet nélküli népnyelven. Ehhez csak egy maroknyi szó csatolódik a korai Huszita-biblia nyelvéből: igyen, áhitózik, rémesebben, szellet, lehellet, egymást.

Ami ezekből kimaradt, az a HaLOVÁNY(**1485**), A RAGYOGOTT(**1582**), mindkettő finom jelző, mely lehet, hogy egyszerűen a szavak jellege miatt nem található meg a megmaradt gyűjteményekben. Van ezen kívül két nem lelhető szavunk az ÁRJÉG, kétszer is, és a CSATOVÁK, amelyek e formákban nem lelhetők a sem a TESZ alapszövegében, sem rejtve a példái

között. Mindkettő értelme világos. Az ÁRJÉG=ÁRNYÉK, ez viszont már megtalálható 1275 (Arnyk). (TESZ I, 179). Miért nem ez van szövegünkben? Az ok abban keresendő, hogy az ÁRNYÉK az 1395-ös Besztercei szójegyzék szerint „csinált árnyéket, lombsátrat, fészert” jelent, s ebben az irányban használják a Huszita Biblia fordítói is. Ha e szöveg a természetes árnyék fogalmát kívánta közvetíteni, ezért a régi ÁRJÉG formát használta. A rovásírók ebben következetesek. Ami a másik példát illeti, a CSATOVÁK esetében ismét csak a használati különbség áll fenn. A TESZ a török vagy ótörök csat fogalomra akarja ezt visszavezetni, és a csatol első előfordulása így 1527 (Chatlot) lenne. Forrása az ÉrdyK. 25. A Czuczor–Fogarasi szótár a csa-gyökből származtatja (Cz/F, I, 911), ám a CSATOVÁL forma nála sincs meg. Valószínűleg ez kihalt alak, s itt általános csatolásról van szó, nem a fizikai kötés megvalósításáról. E vers egészét 1370 környékére lehetne datálni.

Lássuk a másik virágéneket, amelyik immár emberi lényeket mutat be, s nem szimbolikus virágokat:

I. C. 68. ének ÉLET KÉPZETE

Névtelen

II.Lajos énekei, 3 ének; SARGY IV, 312-304.

Cicero 7. ének. SARGY III, 28. 30

1. FÜSZINI RÉTeKeN	6
1061/1195(?) 1212 szín III, 759	
2. BARADÁLOK VALA	6
<u>nincs</u> 1372 1786 barangol	
3. MeG/IS /JeLeNE/ OTT	6
1195 1195 1315 1372	
4. A /MAGÁN /VALÓSÁG	6
1195 1195(maga) 1372(Valló!) magán való 1588-ból TESZ II 812 //Jók K. 27	
5. RAGYOGÓ/ TÜNDÉRE.	6
1582 1416(?)	
6. ZOLA /ÉKeS /ARCA	6
<u>nincs</u> 1213 1372	
7. MINT /TÖLTETE/HOLDNAK	6
1350 1372 1367	
8. „TE /IS /MAGÁNVALÓ	6
1195 1195 1372!	
9. HeLYeKeT SZeReTSZ CSAK”	6
1055 1372 1372	
10. SZÓLOTT // eL HALGATA//	6

	1372	1195	1372	
11.	„HAJ / ÉLTeM”/ FeLeLTeM//			6
	1429 (indulatszó)	1138	1372	
12.	HOLD/ HALOVÁNY/ FÉNYE/			6
	1372	1485	1075	
13.	NeVeTeTT/ SZeMÉBE//			6
	1372	1067		
14.	OLY /ZOSAN/ NeVeTeTT/			6
	1195	hiány	1372	
15.*	HOGY / SZIVeM / MeG / INDULT/			6
	1195	1372	1195 1372	
16.	SZÓRA/ NYILOTT/ SZÁJAM:/			6
	1372	1372	1315	
17.	„KICSINEDSÉGeMBeN/			6
	1372 (kicsinyed, JókK 145)			
18.	ÉDES /ANYÁM /CSÓKOLT//			6
	1138	1181	1372(JókK 71)	
19.	MeGHOLT// MeGSIRATTAM//			6
	1138	1350		
20.	VIGASZTALT /SZeReTŐM//			6
	1372(JókK 102)	1350		
21.	MeG-SZeReTTE/ CSATÓ//			6
	1350			
22.	HAGYOTT/ A /HŰTeTLeN”//			6
	1355	1195	1350 (hű) 1635 (Hütlen!!)	
23.	„HA /ÉN/ VIGASZTALLAK”..			6
	1350	1300	1372	
24.	MOND/ MAGÁNVALÓSÁG/			6
	1195	1372 (mint fentebb)		
25.	RAGYOGÓ/ TÜNDÉRE/			6
	1582	1416(?)		
26.	MIT/ IS /FeLeLHeTTeM/			6
	1195	1195	1372	

27. MIT /MONDHATTAM /HA /NeM:/	6
1195 1195 1350 1195	
28. MeG/ VIGASZTALÓDOM//...	6
1195 1372	

(M. Gy.)

Ahogy az előző elemzés esetén, e mátrixból is kiviláglik, a kulcsszám, az 1372. Ugyanaz az indulat szülte e verset, mint az előzőt, ugyanaz a kor, azonos a szóhasználat, a Ferences reform után a magyar nép széles tömegeinek megszólítása. A Vigasztalás kulcsfogalma árulkodó. Mi több a Csátoválás után felmerült a Csát-szótó vitája. Ahhoz újabb adalék a Csátó név. Később előjön, és a Czucor Fogarasi szótárban helynevek is jelzik: bizony lehetséges a „csátolás” magyar eredete. Csak a képzésmódokat fel kell szabadítani a külső gáaktól, s rögtön helyreáll a rend. Természetesen a ragyogó (1582) leírása túl késői, épp úgy, mint az előbb, és az a Tündér (1416) is. A tündérek nem 1416-ban jelentek meg a magyar hiedelem-világban, csupán a lejegyzésük váratott magára (Vö. RSz 77; SARGY VI, 224). A HAJ indulatszó (1429) és a HALOVÁNY (1485) is szerepeltek már a TESZ bűnlajstromán. A Hiányok: a ZOLA és a ZOSA, a ZOU körébe tartoznak (vö. fentebb Kám fiai. ének, 3.sor), a ragyogás kifejezői, ma már halott szavak, melyek a szótárakba felvételre várnak. A HÚTLEN helye, egy normális módszertanban ott van a HÚ mellett, tehát 1350-70, ugyanúgy a MAGÁN VALÓSÁG = magány kifejezés is címszó kéne legyen. A VALÓ a magán képzőjeként e szövegekben már viszsztatér: volt már LÁNG/VALÓ képében (Rózsa és gyöngyvirág, 13 sor). De később láthatjuk a HOLD/VALÓ, a NAP/ VALÓ kifejezéseket is. Ezek nem kitalációk, középkori nyelvi tények: a megértésük kulcsa a mai helyesírás szerint HOLD/ VALLÓ, vagy NAP/VALLÓ, HÓ/VALLÓ vagy MAGA/ VALLÓ. Ez azt jelenti, hogy abban az ősi társadalomban elég volt a közösség elé kiállni s megvallani a tartozásunkat, csatolódásunkat a HOLD hoz, a HÓ-hoz, avagy a NAP-hoz. Ez helyettesítette a mai metaforát: Hold szerű, oly. mint a hold, holdképű stb. Ennek a Valló-nak rokona a Levő jelző, amelyik a Rózsa és Gyöngyvirágban Hó-levő formában jelent meg, 2. sor.

Lezárva: megmaradt **mindkét ősi virágénekünk, 1372 körül készült.** A háttér ugyanaz: a ferences forradalom hatására a rovásírók leírták kedvenc virágéneküket is.

ATTILA EMLÉKEZETE. NEVEZETT SZERZŐK POGÁNY TÉMA

3. ének. A 12 KIRÁLYRUL

Péter hegedűs

Cicero 19.ének; SARGY III, 53-54.

Karacsay 16.ének; SARGY IV, 27, 29.

Hugonis de Roy 1645, inc. 287,10 bal,1-24; 10 jobb,1-7; SARGY I, 17, 19.

Puffendorf 1723, Inc. 288, 29. bal, 15-23; 29. jobb,1-19; SARGY I, 123, 125;

Fedőlap 1721, I. old. 1-18.sor.

Fol 933; SARGY IV(II)13 (Csak átírás)

SARGY V,30-37.

1. HOGY / FOGTA / VOLT / ATILA / A / TIZeNKÉT / KIRÁLT / 13 a
1195 1300 1195 1195 1416 1002
2. aZoN / NAGY / ÖRÜLTIBEN / VIGADAN / MULATÁLT / 13 a
1195 1055 1372 1372 1372
3. ZeNE-GeLLe / IGRIC / KÉSSÉG / SZÓZATA / MeLLeTT / 13 b
1240 1237 hiány (1372, kész) 1372 1372
4. ZONOBAJO / TÁLTOS / DUDOLT / iLLÖN //ÉNeKeT / 13 b
1211 1563 1490 1277
5. „CSUDÁLATOS/ ÁRAMÚ/KUS / HOGY / KI / eL / ÖNTeD / 13 a
1372 1300 (Árad) 1195 1195 1416 (BécsiK 319)
6. ÖNI / ÖN / VIDÉKeD / S / A / GYÖ - KeReT/ eTeTTeD 13 a
1315 (önnön) 1211 1195 1195 1372 1350
7. eReSZTeTeD / FIAIDAT / KeReK / TOVIGLAN / 13 b
1383 1138 Földrajzi név!
8. HÁT / HÁNY/ÁRASZTÁD / IDE / eNYÉSZeT / SZAKÁBAN / 13 b
1474 1416 (szór, dobál) 1300 1372 1416 1522 (Évszak téves!)
9. KIK / FÖKKeL / ÉGeBE / MeRTTeK / eLLeNüK / TARtak / 13 a
1195 1416 (MünchK 87) 1350 1372 1372 1416 (Bécsi K 145)=Cselekszenek
10. FöMeReDeK / LE / BORITTAK / FÖLDIG / ALÁZTAK / 13 a
1416 (MünchK 116) 1456 1130 1372
11. VAJH KI / MÉRKÖZIK / IS / KUSNAK / ÁRAMLATÁVAL / 13 b
1416 (MünchK 104) 1195 1789(?) 1195 1868(?)
12. TURUL / SZÁRNYA / RÖPTIVEL / eGYeSeT / KI / SZÁLL / MAJD/ 13 b
1372 1757(?) 1416 (egységben) 1195 1372 1372

13. GYÜL / AZ / ISTeN / HŐIVEL / **NAGY** // ZÁROZLATHATA / 13 a
1355 1195 1195 1150 1055 1395
14. DE / KeDVeSeB / Ö / NÉPIHeZ / Ö / AKARÁBA / 13 a
1195 1135 1195 1315 1195 1290
15. HA / KI / MeG / NeM / HISZI / BIZ**T**OS / SILLOMMULABA / 13 a
1350 1195 1416 1138 1220 **1563** **1793** (kicsiség, népnelyv)
16. BŰ / VAKON / MeRÉLT**e**SSéRT / ALÁSZTÁT / VÁRHATTA /” 13 a
1186(?) 1138 1340 (merés) 1372 1416 (remélheti) bűnös vakmerés
17. SZŰN / IGRiC / K-ÉSSÉG / SZOZATA / SZÓL / ÉG/CSÖRÖ**ME** / 13 a
1372 1237 1416, kessegit 1372 1350 1350 1372 (csörget)
18. NAGY ATILÁNAK//NÉPINEK EZEN ÖRÖME 13 a
1055 1315 1195 1138
19. eZ / LÖN / TÁLTOS / J**ó**/ÉNeKÉNeK / MeG / VÉGe**Z**TE / 13 b
1195 1138 1211 1078 1277 1372
20. KUS / NÉPIT / MeNY / ZeNGTIVeL / KÖRNYÖN / KÖRÉ / VeTTE / 13 b
1315 1195 1240 1372 (környel) 1416 (körülvette)
21. „BIZ**T**ON / ISTeN / ÍTÉLTE / MON / TIZeNKÉT / FE /**JE** 13 a
1535 1195 1372 1195 1416 1002
22. KI / OKÉRT / KeLTÜNK / TATUR / IS / MATUR / eLe**NE** / 13 a
1195 1138 1416 1195 1370
23. RÉGI / ISTeN / OSTORÁNAK / HÁBORLATÁRA / 13 b
1406 1195 1150 1416 (haborolattának,(MünchK, 159)
24. ROTTAT / ROMLÁST / RÁNK/**DÖRGÖ** / ÉG / HARAGOS URA”/ 13 b
1392 (ró, hiány,) 1351 1055 1489 1350 1197 1086 (ráró más által !)

Nézzük az eredményt. 1416 felett van: 1456, BORÍTAK, 1489, DÖRGÖ, 1490, IL-LÖN, **1522**, SZAKÁBAN, **1535**, BIZTON, **1563**, BIZTOS, **1563**, DÚDOLT, **1757**, RÖPTI-VEL, **1789**, MÉRKŐZIK, **1793**, SILLOMMULATBA, **1868**, ÁRAMLATÁVAL. 1490-ig valószínűleg elfogadhatók a szavak s TESZ-beli értékeik. A SZAK nem, hiszen illogikus a SZAK elutasítása, bár a SZAK képzőként szerepel az É-SZAK (1405), ÉJ-SZAKA (1416), a NYÁR-SZAK, NAP-SZAK és hasonló képzésekben. A BIZTON és a BIZTOS csak képzésmódjában különbözik az 1138-as BIZAU, az 1372-es BIZODALMAT, ezek meg a még későbbi nyelv-újítási formáktól (Vö RSZ 1656). A DÚDOLT hangutánzó szó bizonyosan régiebb, s ide azért került csak, mivel oda sem figyeltek rá. A röptivel ismét csak a képzett szavak csapdája. A RÖPÜLÉS 1372-ből ismert, sima RÖPTIVEL formája jogos a gyökszótár szerint (CzF, V, 635.

RÖP-T-E-VEL). A MÉRKŐZIK nyelvújítási szó, ám népnyelvből véve (RSZ 547). A SILLOMMULAT szintén népnyelvi eredetű, kicsinyítés, míg az 1868, ÁRAMULAT az árasztásos rendszer elfeledése következménye (SARGY VI, 540).

Összesítve Péter hegedűs éneke **1489-1490 között készült Mátyás uralkodása utolsó éveiben.**

I. A. 4. ének. *ATTILA VENDÉGI (Álom)*

Pál hegedűs

Cicero 20. ének; SARGY III, 55.

Lexicon Pharm., Inc 284, 14, 5-11.sor; 15 felső, 1-12; 15 alsó, 1-5.

Folia Hung. 933, 4-5.old.; SARGY IV.(II, 13), átírás.

SARGY V, 38-43.

Összevetve a két egymást követő verset, lehetetlen nem felismerni, hogy itt is egy költői verseny zajlott. Ugyanaz a téma: Attila lakomája, ugyanaz a forma: 13-as szakaszok, ugyanaz az etika.

Lássuk az időmátrixot:

1. HOZNAK / TIZENKÉT / KIRÁLT / RABON / ATILÁHOZ / 13
1372 1372 1002 1498
2. MON / „ÜDV/eZeK!” // ÜLT / IS / OTTAN / ASZTALÁHOZ / 13
1195 1416, udvöz 1456 1195 1372 1293
3. SZÓL / MINDeN / IGéRCI / HANGÚ//VAN/KARU / MORRAL / 13
1350 1350 1237 1130 1138 nincs=Kara, fekete 1372,morog,dünnyög
4. TeLVÉK / ARANY / POHARAK // CSURRIG / LÖn / SZIN / BORRAL / 13
1372 1075 1346 1456, csordultig 1138 1515
5. CSaK / ATILA / eSZeN / FA / TÁLBUL / ISZON / FA / ODuTUL / 15
1372 1195 1055 1171 1055 1055 1037
6. HITI / TARTYA / NeM / MÁS / KéP / HA KUTBUL / VAGY / ZADUTUL / 14
1372 1470 1138 1495 1350 1055 1395 nincs
7. KeDeG / ISZON / VALA / HÁNYSZoR / CSATÁNAK / UTÁNA / 14
1372 (kedig) 1055 1138 1416 (MünchK 48) 1532 1372 1498, pedigh a kedig-ből
8. ÁLDOMÁSOZ / VALA // VeTTE / KIT / GYÜLNI / KIVÁNA / 13
1150 1138 1372 1195 1372 1350
9. KéRT / KI / MeNNYeN / TÁMATTUL / MiNDeS / eNYÉSZTIGLeN / 13
1138 1195 1055 1416 (bolygó felkelés)=kelet 1372 1519 napnyugat,
10. HOGY / MeRT / VALA / ATILA / HIRBeN / TeLHeTeTLeN / 13
1195 1300 1138 1325 1372 (JókK 151)

11. AZONT / TeSZ / aKKOR / IS / HOGY / RABI / FőK / Ö / VeNDÉGI / 14
1495 azzent (GuaryK 10) 1130 1372 1195 1195 1498 1416 1195 1138
12. LÖN:/ KIRÁL / JOL / ADOTT/ITAL / KÖZBeN / MON / NÉKI / 13
1138 1002 1372 1416 1237 1416 1195 1195
13. „ÁLOMBA / LÁTTAM / NAGY / DÜCSÖSÉGeT / HÚGY / LeVÖT / 13
950 1138 1055 1350 1350=csillagkép kihalt
14. eL / BE / SILIOTTA / MIND / E / FÖLDET / ÉGI / TeTÖT / 14
1495 (eki/elbe stb) nincs 1195 1195 1130 1493 (FestK 225) 1093
15. BÜNGeN / VALA”/ÍGYeN / SZOLT / „HOLOTT/VAGYOK / TE / NeM / 13
hiány 1138 1416 1350 1372(JókK 9) 1138 1195 1138
16. LeHeC / DE / HA / NeM / HALSZ / MeG / FeGYVeRTÜL / LÉSZ/MeLLeTTeM / 14
950 1195 1350 1138 1138 1195 1211 950 1372
17. NA/ÉS / VAGYOK /MeLLeTTeD/ NeM / HOLTAM / NYÍL / MIÁN / 13
1430 1185 1138 1372 1138 1138 1221 1372
18. LÁTOM / IS / KIT / ÁLOM / MUTAT / VALA / VALÓD / VOLTÁN / 14
1138 1195 1195 950 1372 1372 1195 1138
19. HÁT / IS / TOVÁBB/LeGYeK / KÖZeLeD / MINDeSeD / eRÖMMeL / 15
1474 1195 1372 950 1284 1372 (mindenes) 1130
20. VeLeD / GYÖZZeK / VAGY / HITeMeT / TANOLLYAM / VéSZeMMeL”/ 14
1350 1372 1395 1138 1372 1372 (veszvel)
21. AZÉRT / ATILA / MON / NeKI / „HA / HOGY / ÚGYAN / KÉReD / 14
1372 1195 1195 1350 1195 1372 1138
22. VeLÜNK / eGYeMBE / ÖnTHETeD / SZÖVeDTeN // VÉReD. 15
1350 1372 1138 1495 (szövetség) 1138
23. DÜCSeLeDTTeN / IS / MÉLTÓSÁGOS / RÉSZeD / NYeRHeTeD / 14
1372 (JókK 59) 1195 1372 (JókK 71) 1195 1211
24. HADOZI / NÉPEM / BÖLCSen / TUGGYA / KIT / MI / ILLeT / MEG”. 14
1372 (hadi) 1221 1211 1138 1195 1195 1380 1195

Pál HeGeDÚS
(M. Gy.)

Pál hegedús válaszverse 1490-1493-ra datálható. Ettől eltérő adat: 1515, SZIN BOR ugyanaz a probléma, mint a szín-fű, fű szín (ritkán használt); 1519, ENYÉSZTIGLEN, mint napnyugat. Itt a csillagászati anyag hiányos volta kerül elő újra. 1532, CSATÁNAK. Ez komoly

lenne, ha nem ily kicsiny távolságról lenne szó. A hiányzó szavak ismét a csillagászati anyagból bukkannak elő. BÜNG, mint a tetőpont jele, a SILIOTTA, pislákolása, s a HÜGY-LEVŐ, mint csillagkép hasonlat. Ez a NAP-levő, a HÓ-LEVŐ s a hasonló korabeli fordulatokra rímel. A RABON, 1498, RABI, 1498, a SZÖVeDTen (1495), a RÉSZeD 1495, MÁSKÉP, 1495, AZENT (AZONT), 1495, EL/BE, 1495, ÉGI, 1493 pontosságától függ, hogy PÁL hegedős művét válaszsversnek, avagy reális versenyműnek fogjuk fel Péter művével szemben. Hogy itt Pál hegedős művéénél lefele kéne kerekítenünk az a KEDIG 1372 sugallja, hiszen a TESZ-ből megtudhatjuk, hogy 1498-ban a KEDIG-et felváltotta a PEDIGH, amely mára PEDIG lett. Mivel ez nagyon közeli dátum az általunk elfogadott felső dátumhoz, s az 1495-ös dátumok zöme nyelvi segédszó, PÁL hegedős művét nagy valószínűséggel egyidejűnek foghatjuk fel Péter művével, így **az első két Attila verset 1490-re helyezzük.**

A következő két Atilla verset helyhiányból elhagyjuk, s a Kaukázusi versnek is csak az elejét közöljük.

MAGYAROK ELINDULÁSA FŰ SZÍNE VÖLGYÉBŐL

Vajda nemzeti Zalai Péter Diák

Ciceró 10. ének; SARGY III, 33-45.
SARGY V, 59-71.

1. „ KÍ / KÖNYES / SZeMI / KeTTÖS / ÉG // IGYeN / LÁTYTYUK / MeNYeT/ 14
1372 1300 1067 1211 1350 1300 1138 1195
2. KÉT / SZeReN / HA / VIZBE / TeKINT// KIT / GYeRMeKKID / SZeReT / 14
1405 1350 1195 1300 1372 1341 KID=ként ! 1229
3. MeRT / BeLÜLE / SZeDe / MeG / IS // TARTYA / ZOU / FÉNYIT / 14
1300 1372 1078 1195 1195 1138 hiány (Zuz) 1075
4. KI / eL / NEM / HAGYHATYTYA / ÉGNeK // MAGZATÁT / SeMMI / KID / 14
1372 1350 1195 1372 1350 1350 nincs
5. HOGY / VIZeKNeK / FeLE / ReGGeL// FeLE / eSTeLeTTE / 14
1195 1195 1135 1372 1135 1372
6. VISSZA / TÉReN / ÉGI/ANNYA // SZeReLMeS / ÖLÉBE / 14
1337 1372 1350 1181 1141 1300
7. TÜLE /MeG /MeG/ UJULÓ / FÉT // HOZ /MAGÁVAL/FÖLDRE/ 14
1300 1416 1416 1075 1372 1195 1130
8. KI / MeG /MeG/ UJULTATIK // MeNYei / ÍLTes / eRŐBE / 14
1372 1416 1416 1195 1372 1130
9. DE / A / TE / MÉHeD / SZÜLÖTTI // CSAK / TeHOZZÁD / TÉRNeK / 14
1195 1195 1300 1350 1350 1372 1350 1372
10. eL / eL / FICANKODVÁN / IS// SZeMMeL / MIND /eL KISÉRNeK / 14

	1350	1592 (nincs!)	1195	1067	1195	1474	
11. ÉJJEL / ÁLMOD / ARJÉKÁBA/ / PÜHENNeK / BIRTOKON /	1364	950	1275 (Arnyk)	1536 (Pyhen)	1372		14
12. TUD/ VA/JÓ / SZeLLeTeD / SZeME// AKKOR / IS / RAJTOK / VAN” /	1078	1416	1067	1517	1195	1350	1138
13. SZOLT / ZeDIKHeZ / HOGY / KÜ / VALA// SZAVA / KIRÁLNÉJA /	1416		1195	1372	1372		1002
14. LeÁNYA / BÜKÖSI / FÉRJE // KI / VALA / BALK / FIA /	1055		1395	1372	1372		1138
15. BÜKKOS / INAK / NeVeSZETÉK // MERT / A / BÜKKÖSBeN / SZÜLTE /			1350	1300	1195	1291	1202
16. ANNYA / MÖK / FÜZiNÉNeK // ÁRJÉGOS / JÓ/VÖLDIBE /	1181	1195		Nincs	1275 (árnyék)	1078	1211
17. SZOLT / ZeDIK / „JÓ / URAM / FÉRJeM // ÉLTÜNK / OLYAN / LeGYeN /	1416		1078	1086	1395	1372	1372
18. CSAK / eSZT / KÉReM / AGYA / MeG / A // BOLDOGSÁGOS / ISTeN /	1372	1195	1138	1130	1195	1195	1372
19. A / HOLYAN / A / KUT / GYÖNGY / VIZE // KI / CSOLOGÁL / ITTeN /	1372		1195	1055	1164	1195	1195
20. NINCSEN / NeKeM / A / VILÁGON // SEMI / MÁ / KÉRÉSeM” /	1372		1195	1195	1195	1372	1372
21. ÉS / KÖNYeKBE / LÁBATT / ZeDIK//i FJÚ / KÖKÉNY / SZeME /	1195	1300	1549		1320	1228	1067
22. KI / VALA / MAGAS / MeNYeKNeK // TÚKÖRIS/ eN / KÉPE /	1195	1372	1093	1195		1404(Tykeres)	1372
23. SZOLT / VITÉZ / BÜKÖSI / „NÁLAM // IS / FÉLSZ / BÜnTÜL / BAJTUL /	1416	1208		1372	1195	1329	1195
24. MeGI / VÉDeLMeZ / eLLeNE // ISTeN / LeVÖ / TURUL” /	1195	1513		1372	1195		1138
25. DE / CSAK / KÖNYeZeTT / ZeDIKNeK// HARAGOS / KÉK / SZeME /	1195	1372		1372		1197	1075
26. IGeN / NAGYOD / VALA / MIND / JÓ//SZIVÉNeK / FÉLeLME /	1372	1247		1138	1195	1078	1372
							1300

27. HOGY / MERT / BÖLCSeN / TUTTA // ANNYA// IRÍLI / TITOKBA / 14
1195 1300 1211 1138 1300 1211 1350
28. HOGY / NeM / Ő/DeRÉK / BÜKKÖSI // VITÉZ / HITÖS / TÁRSA / 14
1195 1138 1195 1307 1208 1138 1138
29. DE / TILTOTTA / BÜKKÖS ITUL // TUTTÁT / MINDIGLeNTE / 14
1195 1195 1138 1416 mindmáig, népi képzés
30. HOGY / NE / KeLYeN / HÁBORÚSÁG // AZ / OKÁÉRT / VÉGRE / 14
1195 1300 1372 1315 1195 1372/1604? 1055/1527?
31. A / MINT / HOGY / IS / INNeN / UTO //-IG / NAGY / ViZIL / TÁMOTT / 14
1511 (egybeírva) 1195 1195 1372 1416 1315 1247 1372 1350
32. MeRT / KI / KeReS / HÁBORURA // TALÁL / IS / MIND / OKOT / 14
1300 1195 1372 1315 1490 1195 1195 1372
33. HÁT / SZAVA / KIRÁLNÉJA / IS // TALÁLT / OKOT / HAMAR / 14
1474 1002 1195 1490 1372 1198
34. KINeK / ZINE/ ALATT/INDITYTYA // HADÁT / A / MAGYAR // 14
1195 1416 1367 1372 1055 1195 VI.sz.
35. NÉP/ eLLeN / ÉS / BÜKKÖSI / ÉS // LEÁNYA / HARAGJA / 14
1221 1372 1195 1195 1055 1195
36. ÉS / BOSSZÚÁLLÁSA / eGéSZ // SUJTÁT / TAPASZTALYA / 14
1195 1372 1315 1465 1416
37. MeRT/HOGY / ORSZÁGA / SZOMSZÉDA // VALA / MAGYAR / FÖLDNeK / 14
1300 1195 1138 1322 1138 VI. sz. 1372
38. MIKORT / MAGYAR / MÉNeSeK / A // HATÁRON / LeGELTeK / 14
1372 (JókK,15) VI. sz. 1138 1195 1061 1386
39. eGYIK / MÉNeS / eL / BOGÁRZOTT // S / ÉRT / SZAVA / FÖLDJÉRE / 14
1372 1138 1350 1616 (nyugtalan) 1195 1300 1372
40. HUN / IS / SZILAJ / SZOKÁSA - KID // TaLáLáN / ZöLDéRE / 14
1372 (ahol) 1195 1585 1372 =Ként 1490 1395
41. ÉS / MI / KéPeN / ZeLLE / FéLE // PUSZTÍTÓ/TÁTORJÁN / 14
1195 1372 (JókK 1) nincs 1372 1416 (BécsiK273) nincs (1477 növénynév!) vö. RSz forgósél
42. KI / KARA / ÁRMÁNY-KéP / ÖRÜL // HA / ROMLÁS / VAN / NYOMÁN / 14
1195 nincs (RSZ) nincs (RSZ) 1372 1350 1351 1138 1405

43. ÚGY / DÚLT / GÁZOLT / RINGYeTT/ROMTOTT// A/HOVA / CSAK / ÉRE /	14
1350 1358 1493 1786 ringy-rongy TESZ III. 1419 1528 1372 1195	
44. KI / VOLT/SZAVA / KIRÁLNÉJA // NAGYOS / ÖRÖMÉRE /	14
1195 1138 1002 1247 1372	
45. MERT / AZOMBA / TANÁCS / GYÜJTE // ÉS / KÖNNYeS / SZeMeKKeL /	14
1300 1416 (AporK 28) 1213 1372 1195 1372 1077	
46. PANASZOLTA / KÁRÁT / MONTA // SZAVA / HOGY / TÜRI / EI /	14
1372 1372 1195 1195 1372 1350	
47. SZÉT / BONTOTT/KeRTI / FÖLDI / ÉS // ReJTI / KÁRÁT / HOGYAN /	14
1702 1450 1055 1302 1195 1223 1372 1372	
48. NÉZI /MÉG/ MeG - TORLATLANUL // HUNNAN / CSÚFSÁGA / VAN /	13
1372 1372 1195 1290 1372 1405/1517 1138	
49. MeRT / MAGYAROK / MON / KISZÁNTAG// BORCA / MAGOS / VIZeT /	14
1300 VI. sz.	
50. BeLéNDeKeS / BÜFÜVeKeT // ATTAk / MÉNeSeKNeK /	14
.....	

Most pedig lássuk az elemzést. Az első pillantásra látható, hogy e verssel kapcsolatos kulcs dátumok az 1416-os év körüliek. Az első példarészben ezek kulcs-fonosságúak: MeG/MeG (7. sor), ÚJULÓ (7. sor), MeG/MeG (8. sor), UJULTATIK (8. sor), SZeLLeTeD (12. sor), SZOLT (13. sor), SZÓLT (17. sor), CSOLOGÁL (19. sor), SZÓL (23. sor). A második példarészben 1416-os adatok: É-FeKI (96. sor), ZeGÉBE (96. sor), KÖNYEBB (105. sor), VEGHeZ (105. sor), TÖRIK (107. sor), eL/RAGAGGYÁK (108. sor), UTÓB (108. sor), MeG (110. sor), Fe-JeDeLeMSÉNEK (112. sor), ÚJRA (112. sor), FeKeTÉK (113. sor), SeReGÉVeL (114. sor), SZOÍTTA (114. sor), DÖTÖTTeD (115. sor), MONÓT (115. sor), eMÉSZTI (116. sor), MEG (116. sor), TeLeTLeN (116. sor), ÁRTÓ (118. sor), VÉReM (119. sor), IDeJÉBeB (120. sor), VeZÉR (120. sor). És végül a III. mintából: PÁLMA (253. sor), TeVE (254. sor), PUSZTA (254. sor), MeGÉRIK (256. sor), TeReM (257. sor), BÖCSÜLeT- eSeTt (259. sor), TÖLTÖZ-HeTeL (259. sor), SE (260. sor), HAGGYAD eL (260. sor), MeG IS (262. sor), HÁNYVA (263. sor), SZeReZTeM (264. sor) TIZeNNÉGYeS (265. sor), SZeRBE (1265. sor), TIZEN-NÉGY (266. sor).

Az olvasó a sok 1416-os adat pontosabb forrását megtalálja azokban a krónikákban, amelyeket jeleztünk fentebb. Most az eltérő adatokat vesszük szemügyre. Az 1416 feletti: HAJ! (1429, 19. sor, 117. sor, 118. sor, 119. sor) indulatszó, érdektelen, hogy mikor jegyezték fel elsőként; 1435. év TÁJBA (255. sor), 1456-os év ÍZES (256. sor), BÖVeN (257. sor), 1468. év VÉGSŐ (252. sor), 1470. év ÉR (258. sor), 1474. év eKISÉRNeK (10. sor), 1475. év eBBe (264. sor). Valamennyi érvelhető, nem perdöntő.

Az 1500-tól kezdődő adatok: 1506. ROHAN (100. sor), 1508. CSAKHOGY (262. sor), 1512. KÁBA (97. sor), 1513. VÉDeLMeZ (24. sor.), 1517. AKKOR (12. sor), 1518. (SÁRANY 257. sor), 1519. HÓDULTATTAD (112. sor), POSADARA (115. sor), 1522. HOMOKI, (254. sor), 1525. SORBA (264. sor), 1527. KRÓNIKÁBA (262. sor), 1531. LÁZADÓK (111. sor),

1533. SZÉDÜL /Szédütéli?/ (97. sor), 1536. PÜHENNEEK (11. sor), PÜHeNŐ (102. sor), PÜ-HeNeT (109. sor), PÜHeNTÉL (111. sor), PÜHENÉLTÉL (113. sor), 1549. LÁBADT (21. sor, könnybe lábadt), 1552. LeALACSONYITJÁK (106. sor), 1560. ISZÁKODÁS (104. sor), 1565. DÚDOLTAM (265. sor), 1577. PISZKOSSÁG (104. sor), 1585. HATÁROZATLAN-SÁG (105. sor).

A leginkább kései adatok: 1621. TeTTeD (110. sor), 1724. szana-szét, itt szét-szabdalva, a két szó SZÉT és SZANA (262-263. sorok), 1768. KAPKODÁS (105. sor)

Ez a felsorolás rávilágít a TESZ, s a mögötte álló módszertan hiányaira. A pirossal jelzett idejű szavak vagy képzett formák, amelyek egyéni leleményt fejeznek ki (elkísér, védelmez, hódoltat, pihenél, lealacsonyít, határozatlanság, kapkodás), ezeket nem képes értékelni a TESZ, csak évszázadokkal eltolva a „gyököt” a képzett szótól; vagy olyan cselekmények rögzítései, amelyek távol esnek a biblikus nyelvi közegtől, amelyben megjelenik (pihenés, iszákoskodás, piszkosság, bőség, ízvilág stb).

Most pedig lássuk azokat az adatokat, amelyeket nem is képes kezelni. **2. sor:** GyeTRMeK-KID. A KID képzőt -Ként értelemben használni Szinnyei szerint a csalás bizonyítéka. (Az ellenérvek MGy. SARGY VI, 504-505). A legfontosabb, hogy a Czuczor–Fogarasi még számon tartja, hogy Erdősynél még -kéd és -kid a képző -Ként értelemben (Cz/F. III.521; SARGY VI, 519); **3. sor:** ZOU-. vö. ZÚZ- és magyarázata, I. vers KÁM fiai; **4. sor:** ismét a KID; **10. sor:** Vicánkolás=Ficánkolás, 1592-től. A régi forma már a KÁM fiaiban; **11. sor:** ÁRJÉG. s a **16. sor:** újra ÁRJÉG. A TESZ csak arra ad példát, hogy az ÁRNYÉK már 1275-től ismert. Mi meg arra adtunk példát, hogy az ÁRJÉG már minimum 1373-ban még használt volt, s később a XVI. században is használták. Eseteinkben azonban kimutattuk, az ÁRJÉG egy természetesen vetett árny, míg a TESZ által idézett helyeken mesterséges árnyvetőkkel kell számolni! Vö. előbb! A **96. sorban** hasonlóan a SZEGLÉT-ből csak a SZEG-maradt meg, de ez a csonkulás igazolható pl. 1416, Bécsi kódex 162: Zegébe. A **97. sorban** SZÉDÜTÉLI az ismeretlen szó. A TESZ 1533-tól a SZÉDÜLT-et ajánlja. Vajon ugyanarról beszélünk? Nem. A Szédül egy gyöngye fiziológiai rendellenesség tünete. A SZÉDÜTÉL, valami súlyosabb érrendszeri és agyi bántalom. Ez annak felel meg, amit a népi orvosi nomenklátúra Szélütés-ként nevez meg. A mi szavunk a szédből a széd részt, az ütésből az üt-öt emeli ki és még tovább is képezi. Ezt a Czuczor–Fogarasi megengedi, a TESZ nem. A **99. sor** a FANGOS melléknévet helyezi közszemlére, de nem ismeri. Azaz mégis: ismeri, de csak mint a FUR-FANG (1565) második részét! A **100. sorban** BIRKA/KID van, egy újabb KID-es képző, amely KÉNT-et jelent. Uganitt a teljesen szokatlan FÖMEREDÉK képzés megvan pont így a Münchener kódexben. A **103-105. sorok** halmozottan tartalmazzák az ismeretlen szavakat. S nem véletlenül, hiszen ezek az ÁRTMÁNY által kitervelt mágikus ártó magok, és mint ezt kimutattuk, a Zarathusztra vallás magyar átköltései, és mint ilyenek gyökértelen, vagy teljesen más képzésűek, mint az ISZÁKODÁS vagy a FUKÓSÁG. Így ez nehezen köthető a BOR-ISZÁK-hoz (1560) vagy a FUKARSÁG-hoz, amelyet a TESZ a Fuggerektől származtat (TESZ I. 984). A **114. sor** KARATYÁT talán valamilyen erősítéshez lehetne kötni, a MONÓT lehet majdnemmel, de egyedül is értelmezni (SARGY VI, 198), és a SÉRI sem vezethető le a SÉRT-ből. A **17. sorban** a FA nyilván a le- származási fával kapcsolatos (RSz, 129; SARGY VI, 233). A **118. sorban** van újra ÁRTMÁNY az ÁRTÓ helyett, van ÁRJÉG az ÁRNYÉK helyett, s van elcsúszott HŰSE, mert a TESZ szerint csak Hül van, de hús nincs. A **256. sorban** nincs NYÁR-SZAK, mert ... és a **263. sorban** újra a fránya SZANA – ugrál – SZÉT.

Összesítve: alapjában ez egy **1416-os vers, amibe többen belejavítottak az 1550-esévek végéig**. A többi módszertani baki.

Mit mond nekünk ez az évszám? Nem azt, hogy szerzőnk olvasta a Régi Magyar Kódexek köteteit, hanem azt, hogy valószínűleg az ő kezében megfordult a Huszita Biblia egyik másolata, amely később eltűnt. Az 1416-os adatok, e Bibliára mutatnak. S mivel ezt a Szerémségben

fordították, ott, ahonnan Janus Pannonius származott, s Zalai Péter diák nagy valószínűséggel Zalából, a közelből, nem lehet véletlen ez az adat. S az sem, hogy művében szerepel még a Kaukázus északi felén Magyarvár, amelynek utolsó romjait Ógyalai Bese János regisztrálta 1829. augusztus 18-án (RM II, 298). 1416-ban, Jerney tanulmánya szerint (Tudománytár, 1843, 67-80), e város, vár már nem állt. Az utolsó itt veretett pénz Új Madzsarban 1372-ből való, s türk uralkodó, az Aranyhorda khánja a pénzverető (id. cikk, 68). A XXII. János pápa által megnevezett Jeretanny uralkodó 1329-ban még itt élt, s a magyarok (Ungaris), a Malchaiták és az alánok (Alanis) uralkodója volt (id. cikk. 85). A Derbent Nahmera hivatkozva Jerney kiáll a magyarok IX. századtól a XIII. századig való itt-lakása mellett (id. cikk 82).

Itt megállunk. Látható, hogy ez az elemzésmód hatékony, a kapott számok hol eltérőek, hol egybevágnak, ám ezek az összefüggések egy valós viszonyhálót írnak körül, vagyis tudományosak.

Hozzászólás, vita: Raig Mária Magdolna, Darai Lajos Sancz Klára Lujza

Raig Mária Magdolna

A 108-as szám a Képes Krónikában is többször előfordul, és hogyha jól belegondoltok, akkor a 360-nak az egytizede 36, és $3 \times 36 = 108$, és tehát a körnek a három dekádját jelenti, és így tehát a minőségi tartalom a lényeg, és nem pont az, hogy 108.

Darai Lajos

Igen ezt tudjuk, hogy nem pontosan 108 nemzeséget jelent, hanem arról van szó, hogy szent számok is léteznek.

Sancz Klára Lujza

Tisztelt Csihák György Elnök Úr!

Tisztelt Darai Lajos Elnök Úr!

Tisztelt Hallgatóim!

„Vocem mittere in alteram partem!” „Hallgattassék meg a másik fél is!” *Seneca*

Egyesületünk, a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, működése kezdetétől fogva, foglalkozik őstörténetünk- és az ősi írásmódunk, a rovásírásunk kialakulásának és használatának történeti feldolgozásával. Napjainkban már nem csak a tudományos megismerés igénye, hanem a közéleti érdeklődés is elősegíti ősi rovásírásunk történetének feltárását, népszerűsítését. Ősi írásunknak megmaradt emlékei, a ráirányult kutatások eredményeként, mind gyakrabban előbukkannak és gyarapítják ismereteinket, múltunkban betöltött szerepükről. Annak ellenére, hogy kialakulásának kezdeti helyét és idejét még mindig homály fedi, és a különböző – véletlen és szándékos – nyommegsemmisítő eljárások miatt nagyon sok forrás és emlék megsemmisült, azonban még mindezek ellenére is sok adat van a birtokunkban ősi írásrendszerünk létezéséről, alkalmazásáról és ismertségéről. Tekintve, hogy alkalmazásának betiltása idejétől – a Kr. u. 1000. évforduló körüli időtől – fogva, állandóan visszatérő igény ősi írásunk történetének megismerése és megőrzése. Ez időtől és e célból, többször is voltak kezdeményezések ősi írásmódunk rejtelseinek feltárására. Ezek közül idézek néhányat, a teljesség igénye nélkül. Többek előtt ismeretes, hogy a rovásírás történetének feltárásával kapcsolatos első feljegyzés – ismereteink szerint – a 13. század végén élt Kézai Simon nevéhez kapcsolódik. Majd a nyomdokain haladva, a Képes Krónika írója foglalkozik a rovásírással. Szerzője a székelyeket egyértelműen a hunok leszármazottainak tekinti, de az általuk használt különös írásmód eredetét nem a hun-magyar őstörténetben keresi, hanem – szerinte – azt a velük együtt élő vlachoktól vették át. Megjegyzem, hogy ezt a feltevést – a mai tudásunk szerint – már régen megcáfolták.

A történelmi időmeghatározás szerinti humanizmus korában jelentős magyar tudósok is foglalkoztak a témával: Thuróczi Jánost, Antonio Bonfinit, Székely Istvánt, Oláh Miklóst említem csak, és a Képes Krónikából származó információ egyre bővül, alakul. Thuróczi János a rovott jeleket már a szkítáktól származtatja, Oláh Miklós, esztergomi érsek, 1536-ban írt könyvében pedig arról tudósít, hogy a rovásokkal teli fabotokat, levelezésre, üzenetek küldésére, használták.

Szamosközy István, 1593-ban, Padovában kiadott *Analecta lapidum vetustorum et nonnullorum in Dacia antiquitatum* című értekezésében arról számolt be, hogy Firenzében, Cosimo nagyherceg nyilvános könyvtárában, a Biblioteca Medicea Laurenzianában felfedezett egy különleges írással írt könyvet. Leírása szerint ezen írásmódnak, – a szkíta-székely rovásírásnak – egész kötetre menő nagyon régi példánya maradt fenn Etruria nagyhercegének könyvtárában, amely bizonyítja, hogy ennek a mesterségnek a feltalálói a szkíták voltak. Ez a könyv szerencsére rendelkezésünkre áll reprint kiadásban. Sajtó alá rendezte: Balázs Mihály, Monok István, Szeged, 1992. (Adattár XVI-XVIII. századi szellemi mozgalmak történetéhez, 37-189. o.) Tehát hozzáférhető.

Mit lehetett tudni a rovásírásról a XVI. század végén? Már annyit mindenesetre, hogy a szé-kelyek különös írása Szkítiából származik, jobból-balra írták, és azt is, hogy ezt az írást nyomtat-ták is.

Az 1500-as évek legvégén divattá vált a rovásírással való levelezés.

Telegdi János 1598-ban írta meg rovásírás tankönyvnek szánt művét, a *Rudimentát*. Latin betűkkel magyarázza a rovott jelek jelentését, papíron, tollal. Előszó írására Baranyai Decsi Jánost kérte meg. A mű azonban nem jelent meg. Ezzel a művel az újkorban többen is foglalkoztak, és a hasznos munkának ítélt alkotást, több szempontból kritizálták és elmarasztalták. Egyet említek ezek közül, s ez Kiszely István véleménye, aki úgy vélte, hogy annak ellenére, hogy Telegdi összefoglalja az ősi magyar írás szabályait a munkájában, azonban olyan magánhangzókat gyártott, amelyek azelőtt nem léteztek, és ezzel – az egyébként hasznosnak ítélt – munkájával tönkretette az ősi magyar írás szellemét. Ezért aztán napjainkban nem használják már a művét.

Bél Mátyás azonban még ennek a műnek, és hasonló forrásoknak, az alapján vonta le a következtetését és írta meg a rovásírásról szóló könyvét. Egyébként – a források szerint – Ő maga csak egyetlen teljes rovásírásos abc-t ismert, amelyet Kaposi Sámuel (1660-1713) gyulafehérvári református tanár küldött meg neki, amely eredetét tekintve visszavezethető a Telegdi-féle Rudimentára. Ezt illesztette be az ősi hun-szkíta írásról szóló munkájába 1718-ban.

Ma, napjainkban újból reneszánszát éli ebbéli törekvésünk, és szép eredményekről számolha-tunk be. A kutatások folynak, hazai és nemzetközi szinten is, hivatásos történészek, nyelvészek és íráskutatók részvételével, és lelkes, hazafias érzelmű, történelmünk írásos emlékeinek megőrzési szándékával áthatottak, részvételével.

Ahhoz, hogy az őstörténetünk, nyelvünk kialakulása, ősi írásmódunk megismerése, biztos eredetmegállapításokra támaszkodva, megnyugtatóan meghatározható legyen, szükség van a történészek, nyelvészek és íráskutatók összefogására, együtt munkálkodására, hogy végezetül, igaz, jó és biztos megállapításokra támaszkodva határozzák meg létünk keletkezését. Egyesületünk tagjai, ki-ki a maga által választott témával, igyekszik megfelelni ezen elvárásoknak és kutatásaik eredményeit közreadva segítik a végső meghatározás kialakulását.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület már a megalakulása utáni évben megrendezte az első Magyar Őstörténeti Találkozót Benidormban, 1986. május 18-24 között ([Acta I/1](#)). Az előadók közül többen foglalkoztak olyan témákkal, amelyekkel a mai XXXI. Őstörténeti Találkózónkon, itt, Budakalászon, a Kós Károly Művelődési Házban megtartott rendezvényünkön is foglalkoznak kutatóink.

A Benidormban tartott előadások közül megemlítek néhányat, amelyek már abban az időben is foglalkoztak a bennünket érdeklő témákkal. Úgy gondolom, hogy egy rövid témaismertetés lehetőséget ad arra, hogy lemérhessük mennyit haladt előre a kutatómunka és milyen eredményekkel büszkélkedhetünk napjainkban.

Kunszabó Ferenc (Érd) a nemzettudat erősítéséhez és őstörténelmünk megismeréséhez gróf Széchenyi István *Világ* című munkájából idéz, meghatározó követelményként. Idézek Széchenyi gondolatait továbbító szavaiból: „A kérdés az marad: összeolvaszthatni-e más nemzetekkel az ázsiai sarjadékot önbecse lealacsonyítása, hogy ne mondjam, megsemmisítése nélkül? ... A nemzet saját magát tudja kiemelni a dágványból, ha erre akarat van benne. ... Napjaink katasztrófáit az a nemzet éli túl, amelynek van hite, amely saját nemzeti múltjának ismeretére, megbecsülésére épül.”

A következő előadó, akitől idéznék, Érdy Miklós (New York), „Körösi Csoma Sándor el nem ért végcéljánál” címmel tartott előadásában kifejtette, hogy Körösi Csoma Sándor a magyarság korai hazáját keresőket nem a Volga-könyökre, még inkább nem az obi-ugorokhoz irányítja, hanem Közép-Ázsia nyugati részébe, a Turáni-alföld vidékére vezeti.

Körösi Csoma Sándornak az a kutatási eredménye, hogy a magyarok Európába vivő útjaként a dél-kaszipi útvonalat adja, nagyon megalapozott volt. Megállapításait a német kutatók, az új vizsgálataik alapján (Götz, 1981-II. 91.) igazolják, és a magyarság, Kaszpi-alatti vonulását a Kaukázus-fölötti térségbe, Kr. u. 585-re teszik.

Mindezeknek a kutatási eredményeknek az alátámasztására megemlíti Tóth Tibor kutatásait, amelyeket szovjetunióbeli tanulmányai idején végzett, – s erről a Magyar Nemzet 1968. május 1-i számában írásban is beszámolt – mely szerint: „a honfoglaló magyarok az i. e. 7. századtól, az i. u. 4. századig fennállt szkíta-szarmata birodalom egykori népeivel mutatnak olyan embertani hasonlóságot, amelyet nem lehet viszont kimutatni az Ural mentén élt finnugor népek ugor ágával.” Ezeknek a kutatásoknak az eredményei igazolnak több, korábban kialakított állásfoglalást népünk eredetével kapcsolatban.

E bevezető ismertetés után előadja, hogy Ő, szerencsésen tovább jutott Körösi Csoma Sándornál. Sőt, még a Körösi Csoma Sándor útját követőknél is. Igazolásul felsorolta a korábban megtett utakat, és ismertetette azt az útszakaszt, ameddig eljutottak az expedíciók. Körösi Csoma Sándor 1821-ben, majd 1842-ben próbálkozott eljutni kitűzött céljáig, de nem érte el. Utána következett Vámbéry Ármin 1862-ben, de csak Buharáig és Szamarkandig jutott el. Harmadikként a Széchenyi-Lóczy (Széchenyi Béla, Széchenyi István fia az expedíció tagja) expedíció indult el 1879-ben. Ez az expedíció ellenkező irányból közelítette meg az ujugrokat. Hajóval Sanghajig mentek, ott léptek Kína területére. De ők is csak Kelet-Turkesztán kapujáig, Dunhuangig jutottak el. A negyedikként induló, Stein Aurél vezette expedíció, 1900-ban kelt útra, – Lóczy Lajos információi alapján – Dunhuang barlangtemplomainak megismerésére. Ennek elérése volt a végső célja Stein Aurél kelet-turkesztáni expedíciójának. Kelet felé haladva azonban több homokba temetődött romvárost tárt föl a Taklamakán-sivatagon keresztül húzódó „Selyem Út” vonalán. És annak ellenére, hogy mindezt a British Múzeum megbízottjaként végezte el, – a magyarság kérdését nem vizsgálva – hatalmas kultúrtörténeti eredményeket mutatott fel a kutatási eredménye.

Számunkra a legfontosabb bizonyítékot a származásunk bizonyításához a Stein expedíció gyűjtéséből az a darab adja, amely – egy sagdiai levél – az egyetlen írásos bizonyíték eddig arra, hogy az európaiak által hunnak ismert nép, s a kínaiak által xiong-nunak nevezett nép, azonos.

Az előzmények felsorolása után Érdy Miklós rátért saját, 1982-ben megtett útjának ismertetésére, amikor elérte Buharát és Szamarkandot. 1983-ban már elért újgur Kelet-Turkesztánba, s városaiba: Ürümsibe, Turfánba, Kocsóba, Dunhuangba. Útjairól rádió előadásokban beszámolt, amelyek nyomtatásban is megjelentek.

Ez alkalomból bemutatták a Los Angelesi Körösi Csoma Társaság támogatásával megjelent kiadványt, amelynek szerzője Fehérné Walter Anna, *Az ékírástól a rovásírásig* c. könyvét. A mű a „Magyar Könyv Évében”, 1975-ben jelent meg. Hozzáférhető mű.

A következő előadás, amit megemlétek Sárkány Kálmáné (Budapest), a nagyszentmiklósi aranykincs 2. és 7. számmal (Hampel János számozása) jelölt korszakon lévő jelenetekkel foglalkozott. Szerinte a Mezopotámiában elterjedt, és hazánkba is behozott, termékenység-istenhittel vannak szoros összefüggésben.

A következő – szintén a mai témánkhoz kapcsolódó – előadó, Szűcs Ferenc (Budapest): „Rovásírástól a mikroelektronikáig a magyar őskutatásban” címmel tartott előadásában kifejtette, hogy az emberi tulajdonságok inkább hátráltatók, mint segítők, mind az élet különböző területein, mind a tudományban. Nem beszélve a mindenkori hatalom szerepéről. Mindezekkel szemben áll a lelkiismeret, a szellem, illetve a tudás. Véleménye szerint e két ellentét küzdelméből, az igazság győzelmébe vetett hittel végzett munka eredményeként a mikroelektronikai eszközök tudományos eredménye kerülhet ki győztesen.

Mind a négy előadás, amelyről említést tettem kapcsolódik a mai előadásaink hasonló témáihoz.

A napjainkban napirenden levő, megoldásra váró, tudományos témákkal való foglalkozás, vagy az új kutatási eredmények ismertetése céljából összeállított konferenciánk előadásai közül is csak Dr. Váralljai Csocsán Jenő, Bérczi Szaniszló, Mandics György és Záhonyi András előadásaihoz kívánok szólni.

A tudományágak minden területén elért eddigi eredményekre támaszkodva, és az elért új eredményekről számot adva, számoltak be kutatóink munkásságukról. A beszámolókból képet kaphattunk arról, hogy mennyit haladt előre – az Egyesületünk első konferenciájától eltelt idő óta – a tudományos vizsgálat egy-egy vitatott témakörben.

Elsőként az első előadásunk megtartója, dr. Váralljai Csocsán Jenő professzor úr előadásához szólnék hozzá, amely a „Nagyszentmiklósi aranykincs eredete és a 'Lehel kürtje' jelentősége” címet viseli és a két alkotás szoros összekapcsolódásáról szól. Mind a két történelmi emlékünkről, az arany kincsről és a Lehel kürtjéről is hallhattunk, olvashattunk több ismertetést eddig is. Ez az előadás egészen más, új megközelítésből elemzi a műveket, és megmunkálásuk formakincsén keresztül mutatta meg nekünk összekapcsolódásukat a rajtuk lévő többnyelvű írásokat elemezve, a díszítő mintázatuk és a különböző jeleneteket ábrázoló vésetek, faragások hasonlóságát bemutatva. Olyan történelmi eseményekre mutatott rá előadásával az ábrázolt jeleneteken keresztül, amelyekre a témával foglalkozó szakemberek sem gondoltak eddig.

Szerettem volna bemutatni itt most önöknek a Lehel kürt hangját, de mint hallották, ez technikai akadályba ütközött. A kürt eredetéhez több legenda is kötődik, amelyek nem mindegyike szerencsés a kürt megítélése szempontjából. Az előadás alapján, többet tudva róla, remélhetjük, hogy ezek előbb-utóbb leválnak a kürtől és az önmagában, saját értékét adva, öregbítheti hírnevünket. Az egyik legenda, amely szerint csak Lehel vezér tudta megszólaltatni a kürtöt, már a múlté, hiszen többször és többen is megszólaltatták már az utóbbi években. A kürtöt, „Lehel-kürtjeként” Molnár Ferenc jász-kun kapitány azonosította 1788-ban. A kürtöt 1893-ban Káldy Gyula szólaltatta meg először. 1953-ban Kádár Ferenc dévaványai pásztor is újból megszólaltatta a kürtöt és hangfelvétel is készült ekkor a Kossuth Rádió részére a hangjáról. Még 1953-ban Ruk Péter le-kottázta a kürtön megszólaltatott hangokat. Azóta többször megszólaltatták többen is a kürtöt: 1991-ben Szabóki Miklós zenetanár szólaltatta meg az ereklyét. 2013-ban Bernhard András kürtművész szólaltatta meg. 2017-ben Nagy Dávid zenetanár is megszólaltatta Jászberénynek ezt a becses emlékét. Ma már nemzeti rendezvényeken is hallani lehet a hangját, és ma már mindenki számára elérhető, ingyenesen a felvétele (<https://ja-szokegyesulete.hu/kurt.mp3>).

Csocsán professzor úr előadásának ismeretével mind a két alkotás igazi megértéséhez közelebb kerültünk.

Bérczi Szaniszló kutatótársunk előadásának azért örültem nagyon, mert olyan területre kalauzolt bennünket, amely tulajdonképpen a beszédünk, írásunk kezdőpontjához vezet el. A hangképzés kialakulásának, formálódásának a kezdetéhez visz vissza bennünket. Tekintve, hogy az ősi írásunknak, a rovásírás jeleinek mindegyike egy hang jele, fontos tudnunk magának a hangnak a létrejöttét, kialakulását. Ha meg van a hang, a következő lépés a hang megörökítése, rögzítése – leírásával, – ami a rovás betűk megalkotásával megtörtént. Nem kis dolog ennek a tevékenységnek a kiderítése, feltárása.

Az írásmód használatának, elterjedtségének megismerése mellett, hasonló feladatot ró a kutatók számára a kialakulásuk helyének kiderítése, feltárása. Napjainkban reneszánszát éli az ebbéli kutatások iránya, száma, jelentősége. Azonban, mivel nem előzmények nélküli ez a tevékenység, ma már, mint ismeretes, az íráshasználat felélesztésére, oktatására különböző szintű iskolák alakultak. Egyre többen ismerik, és bizonyos helyeken alkalmazzák is a rovásírást. Országsszerte szerveznek tanfolyamokat, ahol el lehet sajátítani a rovásírást. Molnár V. József nyelvész véleménye szerint: „a velünk született gondolatmenetünket hozná elő, ha iskolában tanítanák a rovás-írást. Ahol már tanítják, megváltoztatja a teremtett világról alkotott képünket” – nyilatkozta egy előadása alkalmakor.

Megállapíthatjuk, hogy manapság ismét terjedőben van a székely-magyar rovásírás használata. Vannak, akik újból titkosírásként használják, vannak, akik a magyarság megmaradásának egyik jelképeként használják.

Újkori kutatóink közül is néhányat említek csak, szintén nem a teljesség igényével felsorolva, akiknek kutatási eredményeire támaszkodnak mai kutatóink, és alkalmazzák, folytatják meghatározásaikat, és következményként új eredményekkel gazdagítják tudományágukat: Bádiny Jós Ferenc, Forrai Sándor, Friedrich Klára, Hosszú Gábor, Kiszely István, László Gyula, Oláh Imre Jenő, Radics Géza, Sebestyén Gyula, Torma Zsófia, Varga Csaba, Varga Géza kutatókat említem meg.

A korábban munkálkodó kutatók munkája eredményeként ma már tudjuk, és hivatalosan elismert tény, hogy Magyarországon kétféle rovásírást ismertek és alkalmaztak. Az egyik, amit ma székely-magyar rovásírásnak mondunk, a másik a Pálos rovásírás volt. Dr. Hosszú Gábor, egyetemi docens meghatározása szerint, – akinek az álláspontját, álláspontját eleinte többen vitatták a kétféle rovásírás létezéséről, s amit ma már a szakág is elfogad és elismer, – a kétféle rovásírás hosszú ideig együtt élt a használatban. Az egyiket, a székely-magyar rovásírást, „székely (rovás) írásnak, vagy középkori elnevezéssel: hun–szkíta, régi magyar írásnak hívják”, a másik a pálos rovásírás. Ezt az írásmódot nevezik türkösi, vagy pilisi írásnak is. Hosszú Gábor leírja, hogy Püspöki Nagy Péter meghatározása szerint az elsőnek: Kárpát-medencei Lineáris A a neve, a másodikat Lineáris B-nek nevezik.

A két rovásírás alapvetően különbözik egymástól. A székely–magyar rovásírás merev, a runa íráshoz hasonló, amit csak a papíron való írás alkalmától lágyítanak, hajlítanak. Írásiránya jobbról-bala halad, de előfordul a balról-jobbra haladó írás is, sőt fentről-lefelé haladva is alkalmazták. A Pálos-rovásírás íveltebb betűket használ. Írásiránya balról-jobbra halad. Hasonlít a türk rovás-íráshoz. Feltételezések vannak arra vonatkozóan, hogy hazánkba a türk eredetű népesség hozta magával a X. század körül a rovásírást. Ezt a feltevést ma már megcáfolták. A nevét onnan kapta, hogy legtovább a pálos rend szerzetesei használták ezt az írásformát. Sok írásos emlék maradt meg tőlük a dél-amerikai barlangokban, ahol a szerzetesek, térítő tevékenységük idején, többnyire laktak, hasonlóan a hazai, pilisi lakhelyeikhez. Tevékenységük 1560-ig nyomon követhető. A pálosokat követő, Dél-Amerikába később érkező jezsuiták is átvették tőlük ezt az írásmódot és még sokáig, titkosírásként használták.

A székely–magyar rovásírás írásmódja és ismertsége, feltételezhetően elterjedtebb volt az ősi időkben. Ezt alátámasztani látszik az a tény, hogy sok betűt jelölő alak, több más, ősi írásban is megtalálható.

Ősi írásmódunk ismerete szükséges eredetünk, ősi múltunk feltárásához, az előkerülő emlékek értelmezéséhez, a rajtuk lévő írás megfejtéséhez. Ez az ismeret más országokban előkerülő írások megfejtéséhez is kiválóan felhasználható. Példa erre az egyiptomi, – megfejthetetlennek hitt – feliratok értelmezése, elolvasása a mai ismereteink alapján, vagy például, a boszniai piramisban lévő írás megfejtése. De házuk táján is van még sok tennivalónk. Mi is rendelkezünk több – eddig megfejtetlen, vagy megfejtése többféle értelmezéssel megoldott – írásos emlékekkel.

Külföldön élt/élő kutatóink közül megemlítem Oláh Imre Jenő chicagói kutatónk kialakult véleményét rovásírásunk eredetéről, használatáról. Egy 2005-ös írásában közli, hogy ő 26 éve foglalkozik a rovásírással. Véleménye szerint a magyar ősi írás eredet a Kárpát-medencében keresendő, a mezolitikumban, és nem a székely rovásírás ABC-jében. Szerinte a neolitikumban már található magyarul könnyen olvasható szövegek. Ő kettőt ismer, és ezeket összevetette az Issyk-Kul-i, Alma-Ata környékén előkerült, rovásírásos ezüstcsatnak jelsorával, amelyet „egy tetőtől-talpig aranypikkelyes díszruhában eltemetett szaka-szkíta vitéz tetemén találtak”, és sok hasonló jelet ismert fel benne a Kárpát-medencei neolitikumi nyelvemlékek jeleiből, amellyel megfejtette az írást.

Egy másik – nem magyar származású – kutató, a két Orkhon-völgyi obeliszks feliratának megfejtője, akinek munkássága közelebb visz bennünket ősi írásunk eredetéhez. Mongóliában, az Orkhon-völgyben találták meg a XIX. század vége felé azt a két rovásírásos obeliszket, amelyek feliratát Vilhelm Thomsen dán filológus 1893-ban megfejtette. Az i. sz. 730 körülnek datálható obeliszkekről Thomsen bebizonyította, hogy török nyelvűek. A feliratok a török nép eredetének legendáját mesélik el, aranykorukat, kínai leigázásukat, majd felszabadulásukat. Gyakorlatilag ettől a ponttól datálódik a székely és a türk rovásírás rokonításának a történelme is. Ma már tudjuk, hogy a türk írásrendszereket legalább nyolc alfajra lehet bontani, amelyek mind eltérnek egymástól egy kicsit, míg a magyartól – némi hasonlóság ellenére – nagyon.

Az eddig végzett kutató munkák eredményeként kialakult meghatározásokat, és elképzeléseket az ősi írásunk eredetéről, alkalmazásáról, nagyon megváltoztatta az a régészeti lelet, amely 1961-ben napvilágra került Tatárlakán, bebizonyítva írásmódunk sokezer éves meglétét. A leletanyagból számunkra, a lelőhelyéről elnevezett „Tatárlakai korong”, és a két „Tatárlakai táblácska” a legértékesebb. E leleteken lévő jelek értelmezése nem egyértelmű. Friedrich Klára írásban, előadásaiban is többször elmondta, hogy ő például több mint 50 féle olvasatot ismer a korongon lévő jelek feloldásáról. Ennek a káosznak a megoldásához járult hozzá kutatótársunk, Záhonyi András, aki körültekintő megközelítéssel – vélhetően – a végső megoldását adta közre „A tatárlakai csillagóra” című könyvében a korong értelmezésének. Záhonyi András előadásában, amelyet „Az ősi írásrendszerünkről” címmel tartott meg itt, élénk tárta, hogy kutatási munkájának eredményeként eljutott a rovással való írásunk előzményeihez is, amelynek segítségével fejtette meg a Tatárlakai korong jelképeit.

A vizsgálatok bebizonyították, hogy a Korongon, és az egyik táblácskán lévő jelek 1000–1500 évvel idősebbek a sumér képirás első emlékeinél, és helyi, tatárlakai agyagból készültek, és koruk kb. 6-6500 éves. A feltáró, kolozsvári régész, Nicolae Vlăsa, véleménye szerint a tatárlakai leletek feliratai közeli rokonságot mutatnak a tordosi edények alján található, és a Belgrád melletti Vincsa kultúra leleteinek jeleivel. Megjegyzi, hogy az i. e. 4-3. évezredben, mezopotámiai–sumér csoportok települtek be a Balkánba és Erdély területére, feltehetőleg az ő hatásukra alakulhatott ki a tatárlakai írásbeliség. A kérdés ennek alapján az, hogy hogyan hat-

hattak a 6-6500 évvel azelőtt készült tárgyak készítésére, ha ők csak a 4-3. évezredben települtek ide. A történészekre vár a feladat annak a kiderítése, hogy betelepülés vagy visszatelepülés történt-e ebben az időszakban.

Minden esetre a tatárlakai lelet fényt derített arra a tényre, hogy a magyarok írásbelisége több ezer éves. Ez a tény hozzásegítette Mandics György rovásírással is foglalkozó író ahhoz, hogy hozzákezdjen a kalandos utat bejárt Cicero Kódexben szereplő – s a XIX. században hamisítványnak minősített – rovásírásos bejegyzések a megfejtéséhez. Ennek a munkának az eredményeként megírta a *Magyar hegedősök énekei eleinkről* címmel, 2015-ben megjelent művét. A megállapításait továbbgondolva készítette el, a most itt, a konferenciánkon megtartott előadását, „Az elveszettnek hitt régi magyar költészet” címmel.

Mandics György bebizonyította, hogy a Cicero Kódex valódi. Alapos nyelvi részletekbe bocsátkozva, és mélységekbe hatolva, megállapította, hogy a tájnyelvi beszéd alapján azt is be lehet bizonyítani, hogy az ország melyik részén élt, és honnan érkezett az illető, aki leírta a szöveget. Mandics György a mai magyar nyelvre ültette át a szöveget. Tájékoztatta a hallgatóságot, hogy a Cicero Kódex két gyűjteményt tartalmaz. Az első: Kova Áron énekei, aki Mátyás királyt nemcsak karddal, de – a korabeli íróeszközzel – pennájával is szolgált. Véleménye szerint, feltehetően, 1530 körül jegyezhetette le az énekeket, amelyeket abban az időben, a királyi udvarban, a regösök énekeltek. A versek, amelyeket Mandics György lefordított, olyan irodalmi értéket képviselnek, amelyek Balassi Bálint költészetének méltó előképei.

A második részben Kova Áron leírta mindazt, amit akkor Magyarország nagyságáról tudtak. Az ősidőktől kezdve írta le az eseményeket, egészen a mohácsi vészig eljutva. Több közlése egyezik Anonymus és Kézai Simon művében leírtakkal, de olyan történeteket is megemlít, amely egyiknél sem olvasható. Az eposz helyszíne a Kaukázus déli része, közel Perzsiához és a Kaszpi tengerhez.

Nagy köszönettel tartozunk Mandics György úrnak, hogy nem vették el a gáncsoskodó vélemények a kedvét attól az elhatározástól, hogy lefordítja a rovásírásos szöveget, és megmentette ezzel ezt a fontos „láncszemet”, nemzeti történelmünk és kultúránk korai szakaszának dokumentumát a feledésbe merüléstől, megsemmisüléstől. Az igazi kutatót nem riasztják el a – még a nem építő, problémamegoldó, inkább elmarasztaló – bírálatok sem, igazának bizonyításától.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

Meghívott szervezet bemutatkozása:

Liebe Katalin, Zsámboki Műhely Csillaghegy.

CSATOLT TANULMÁNYOK

Gyimóthy Gábor (Zollikerberg, Svájc):

Nyelvünk romlásáról

Igentisztelt Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel és tisztelettel üdvözlök mindenkit, és nagyon sajnálom, hogy előadásomat nem tarthatom meg személyesen és, hogy emiatt fölolvadásra kényszerül.

Feltételezem, hogy e fölolvadás az előadás-sorozat vége felé, vagy egészen a végén következik be, előtte tehát fennkölt beszédek hangzottak el dicsőséges őstörténetünk újra tudatosításáról, nyelvünk ősiségéről és a távoli múltban keletkezett rovásírásunk eredetéről. Sajnos, amiről én készülök jelentést tenni, nem az örömteljes tárgykörök közé tartozik, mert nyelvünk romlásáról szól.

Igen, a nyelv keletkezett valahol és valamikor, és egyre fejlődve olyan szintet, vagy fokot ért el, amelyen magasröptű gondolatok váltak kifejezhetővé. Azt is valószínűnek tartom, hogy ez a fejlődés a gondolatokkal, azaz a gondolatok egyre bonyolultabbá válásával párhuzamosan történt, tehát a nyelv és a szellem szorosan együtt, egymástól elválaszthatatlanul fejlődött. Emiatt aztán ésszerű következtetés, hogyha a nyelv silányul, ellaposodik, az a gondolatvilágunk, gondolkodásunk silányulásához, ellaposodásához vezet, helyesebben azzal együtt jár.

És itt már fejest is ugrottam mondókám tárgykörének kellős közepébe. Miután külföldön élek most már több mint hatvan éve, azt az anyanyelvet kíséreltem meg megtartani, amelyet magammal hoztam. Lehet, hogy vannak, akik ezt nevetséges maradiságnak tekintik, én ezt más-képp látom. A nyelvet örököltük, amely szilárd hagyomány és ragaszkodnunk kell hozzá a szilárdságával együtt. Noha bizonyos változások elkerülhetetlenek, de a nyelvünkkel szembeni elképesztő nemtörődömség, hanyavetiség, kimondott trehánytság következtében rohamos változás, nyelvromlás zajlik, amit nem túlzás nyelvpusztulásnak nevezni és ami ellen – ahogy szomorúan látom – senki nem tesz semmit. Akiknek ez lenne a dolga, ölbe tett kézzel, minden érzelmi érintettség nélkül mondogatják: „*Hát igen, változik a nyelv, változik a nyelv...*” Vagy, ami még rosszabb, azt hajtogatják, hogy ebbe a változásba nem is kell, nem is szabad beavatkozni! – Tiszteletem a kivételnek!

Hogy a nyelv változik az természetes. Változik az élet, új fogalmak bukkannak föl, amelyeket új szavakkal kell jelölnünk és ha a fogalmak külföldről jönnek, rendkívül kényelmes az azokat fedő, külföldről származó kifejezéseket is átvenni. Ezt a gyakorlatot, bár érthető, nem kellene szolgai és önmegalázó módon követnünk, hiszen aligha van nyelv, amely olyan könnyen és hatékonyan tudna új szavakat képezni, vagy alkotni, mint a magyar. De hát ebből is látszik, hogy aki gondolkodás nélkül veszi át az idegen szót, az főleg a saját anyanyelvére nem gondol, azzal nem törődik. Két szót említek csak, amelyeket saját szakállamra magyarítottam. Az egyik a **link**, amit én következetesen **címsornak** mondok, a másik a –megrökönyítően rettenetes hangzású – **ficsör**, ami nem más mint **jellegzet**. Természetesen magyarázat nélkül is mindenki érti, mit jelentenek ezek az általam bevezetett szavak, hiszen használatukkor a mondat összefüggéseiből egyértelműen kiderül a jelentésük. Ezt, egy kis jóakarattal és fáradozással jó néhány új jövevényszóval is meg lehetne tenni.

Nem is annyira azokkal az átvett szavakkal van a baj, amelyekre nincs, pedig lehetne magyar kifejezés, hanem azokkal, amelyek meglévő, magyar szavakat szorítanak ki tesznek elavulttá, sőt szinte nevetségessé. A kedves hallgatóságom közül ki hallotta utoljára és mikor a **fénykép** szavunkat? Ma a **fotó** kizárólagosan van használatban és én undorodom tőle! Ha megemlítem,

meg szokták kérdezni, hogy miért rosszabb a **fotó**, mint a **magnó**, az **autó**, a **telefon**, a **mikrofon**, a **rádió**, satöbbi? Egyszerűen azért, mert **fénykép** szavunk létezik, pontosan leírja azt, amit jelöl, amire kitalálták, amit a **fotó** divatból, lustaságból helyettesít ugyanakkor mindössze fényt jelent. Az angolból nem csak szavakat veszünk át, hanem azt a megszégyenítő pongyolaságot is, amellyel elharapjuk a szavak folytatását, mint amikor az applikációt **app**-ra a tablet-et és a tablettát is **tab**-ra rövidítik. A hőlégsugaras motorral működő repülőgépet egyszerűen **dzset**-nek nevezik. Ez körülbelül olyan értelmes egyszerűsítés, mintha valaki a tehenészetet **tej**-nek nevezné.

Szolgai, sőt rabszolgai módon veszünk át olyan szavakat, mint a **sztrók**, a **spré**, a **láj**k, a **líz**ing, az **oké** és társaik. Pedig az agyvérzés, vagy szélütés létező szavaink, pontos jelentéssel, míg a sztrók csak csapást jelent ugyanúgy, mint egy már régebben átvett angol szó, a sztrájk. A spré pedig, ha a készüléket értjük alatta: **porlasztó**. Ha azt, amit kifújunk belőle: **permet**. Gyönyörű szavainkat és szabatos nyelvünket szemébe dobva átveszünk és kizárólagosan terjesztünk el egy rettenetesen magyartalanul -- mondjuk ki -- rondán hangzó szót: **spré**! Hogy a **líz**ing ártörlesztő kölcsönt jelent, már szinte ki sem merem mondani. Elvárható a mai embertől, hogy képes legyen – anyanyelvének szépségére ügyelve – **hatszótagú** kifejezéssel bajlódni, amikor ugyanazt **kétszótagú** idegenszóval is kimondhatja? Úgy látszik, nem várható el...

De, – a mondatomat már megint így kell kezdenem – nem is itt van a legnagyobb baj. Néhány éve Budapesten ültem a televízió előtt és unalmamban – helyesebben dühömben -- fölírtam azokat az elhangzott idegen kifejezéseket, amelyeket – mint külföldi – soha nem használnám, ha magyarul beszélek. Egy-két óra alatt tekintélyes mennyiség jött össze. Íme a jegyzék nagyjából betűrendbe szedve:

Ambíciózus, alteregó, adaptáció, ambivalens, aukció, affinitás, aktualitás, attitűd, alternatíva, büdzsé, börze, centrum, diagnózis, drog-abúzus, disztingvál, devalválódik, definiál, dokumentum, donor, diszpreferál, deviáns, differencia, debütál, disszipál, eszenciális, evidens, sőt: evidencia, evakuál, extrém, egzisztencia, exkluzív, fókuszál, fizikailag és mentálisan (így egyben, ugyanis egy sportolóról volt szó és a *testileg és szellemileg* úgy látszik, túl póriasan hagozhatott volna), **fesztivál, funkció, formula, favorit, frakció, generál** (mint ige), **globalizáció, garancia, hidratál, hezitál, instruál, inspirál, interpretál, információ, intenzitás, indirekt, iniciatíva, ideál, koncentrálni, kvalifikáció, konszenzus, kommunikál, koprodukció, kontextus, konfliktus, kompromisszum, koalíció, kampány, konferencia, kompjúter, koncert, karakter, karantén, katabilis, konzultáció, legitimizál, lojalitás, motiváció, mentalitás, manifesztáció, mandátum, metaforikusan, normatív, opció, organizál, prezentál, promóció, publikus, prognózis, pozíció, poetica, performansz, prozsekt, paraméter, prevenció, petíció, portofólió, preferál, prosperál, reprezentatív, regisztráció, releváns, relaxáció, regeneráció, reagál, recesszió, realizál, stigma, szponzor, skandalum, spirituális, szegmens, szelektál, szofisztikált, szimbolizál, szankció, szenzibilizál, szintetikus, tolerál, tendencia, tumultus, trauma, teoretikus, trend, terminál, verzió, vizualizáció, voksolás, verbalitás.**

Több mint százhusz szó, mely fogalmak mindegyikére – kevés kivétellel – pontos és pompás magyar kifejezésünk van! Néhány héttel később elém került Kosztolányinak egyik, a nyelvhasználatot bíráló írása, és amelyet kerekén száz évvel ezelőtt írhatott. A szöveg tartalmazta az előbbihez hasonló felsorolását a gyakran – és fölöslegesen – használt idegen szavaknak. Sajnálom, hogy nem találom sehol azt az írást, mert megdöbbenő, hogy az a szójegyzék majdnem azonos azzal, amit talán öt éve hordtam össze a tévét nézve. Nagyon szomorú lenne, ha azt a kérdést tehetném föl, hogy: **Tehát most még mindig itt tartunk?**

Sajnos a helyzet sokkal szomorúbb, mert nem **még mindig**, hanem **már megint** itt tartunk! Feledésbe merültek azok az idők 60-70 évvel ezelőtt, vagy még régebben, talán éppen Kosztolányi panaszainak köszönhetően, amikor bizony törődtek a magyar nyelvvel! Félek, hogy ma még hosszabb lenne a listám, mint az, amit néhány éve gyűjtöttem össze, ha ugyanannyi ideig ülnék a tévé előtt, mint akkor. Azóta kizárólagos használatot élveznek például olyan – teljesen fölösleges – szavak, mint az **adekvát**, az **emblematis**, a **szeptikus** és sok más, amelyeket tíz évvel ezelőtt még senki se használt. Némelyik ijesztő módon befolyásolja az emberek gondolkodás módját. Sokan már nem magyarul gondolkoznak! Például, ha ezt mondják: *Abban vagyok szeptikus*. Ez magyarul egyszerűen, célrátörően és főleg röviden így hangzana: *Azt kétkedem*. Ha már itt tartunk, azt hihetnénk, hogy rövidegük miatt használjuk szorgalmasan a **sztrókot**, **sprét**, **lízinet** és még néhány keveset. Akkor viszont miért nem használjuk a tüntetést a demonstráció helyett, a hagyományost a tradicionális helyett, a magánosítást a privatizáció helyett, a robbanást a detonáció helyett (amely egyébként nem robbanást, hanem durranást jelent!), az úticélt a desztináció helyett és még rengeteg más, rövid, magyar szót az elterjedt és hosszabb – gyakran sokkal több szótagból álló – idegen szavak helyett?

Elöttem fekszik *Tótfalusi István Magyarító szótára*, amelyben 14 okát adja meg az idegen szavak fölösleges használatának. Én mindössze három fő okát látom ennek az elítélendő jelenségnek.

Az idegen szavakat használók három „fajtája”:

- 1) Szándékosan és tudatosan használ idegen szavakat, mert azt hiszi, hogy attól ő a „menő”, vagy hogy attól hangzik igazán „tudományosnak” a szövege.
- 2) Füttyül az anyanyelvére és azt szajkózza, amit – sajnos – mindenütt hall és gondolkodás nélkül veszi át a gyakran csak „félíg magyarra fordított” szövegekben éktelelő idegen szavakat.
- 3) Nem is ismeri már a megfelelő magyar kifejezéseket...

Ezt a siralmas helyzetet csak úgy lehetne jóra fordítani, ha széles körben mutatjuk be és tudatosítjuk, hogy mekkora **önmegalázás** a meglévő magyar szavak helyett idegeneket használni. Tudni kell, hogy mi a magyar és mi nem. Ez az iskolák föladata. És aztán tudatosan kell használni a magyar nyelvet. Ez nem csak az iskolák föladata, hanem mindannyiunké.

Érdemes egy szót szólni a tudományos cikkek, értekezések és más szakszövegek szóhasználatáról. Attól, hogy azokat telerakjuk a latinból, ógörögből és az angolból származó kifejezésekkel, nem tudományosabbak lesznek, hanem a nem szakemberek (vagy még nem szakemberek) számára érthetlenebbek. A magyar szakemberek megértenék ezeket a szövegeket a magyar kifejezésekkel is. A nem magyar szakemberek számára szánt, tudományos szövegeket pedig nem magyarul szokták írni.

Álljon itt végül két elrettentő példája annak, hogy egyesek mit értettek magyar nyelv alatt. Az első talán valahol még a tizenkilencedik században hangzott el egy országházi vita során, de az is lehet, hogy szándékosan összeállított, erőltetett példa:

"Individuális politikám esszenciája abban kulminál, hogy mindazon dilemmák, differenciák, konflagrációk és konfliktusok elimináltassanak, amelyek az európai kabinetek kooperációjának rezultátumait nullifikálhatnak."

A másik idézet Kosztolányi egyik szintén idevágó írásából származik:

Hadd idézzem újra annak a színházi beszámolóknak néhány sorát, mely nem a »kültelki sajtó«-ban jelent meg és szerzőjéül egyik legismertebb tollforgatónkat vallja: »**A premiér pittoreszk**

és artisztikus mise en scenje, az akció frappáns miljöje, a színészek produkciója, a szubtilis nüanszok valóságos chef d'oeuvreje».

És íme egy példa a félig lefordított szövegekre az *Élet és Tudomány*-ból:

„A németnyelvű folyóiratok csak egyfajta tudásarchivumok; nem az aktuális és releváns kutatások orgánumai, hanem a provincialitás művelői.“

Egészen lefordítva ez valahogy így hangzana:

A németnyelvű folyóiratok csak egyfajta tudástárolók; nem az időszerű és jelentős kutatások hírüladoi, hanem vidékies tudósítók.

Ám az elburjánzó idegen szavak áradata csak az egyik tény a mai magyar nyelvhasználatban. Az egész ország szégyene, hogy egy másik jelenség egyáltalán létezik. Ez a trágár beszéd gátlátalan használata, amely most már – ahogy látom – a legelőkelőbb körökben is kezd igényt tartani a szalonképességre! Ez az általam ismert idegen nyelvekben teljesen elképzelhetetlen lenne, és noha egyes amerikai filmek fordítása nagyban hozzájárult e ronda szokás magyarországi elterjedéséhez, Amerikában nem beszélnek így. Erre több szót kár lenne fordítani. Ezt be kell szüntetni! Ezt a szokást gyökerestül ki kell irtani, mert ez a nyelvi züllés minden más területen is zülléshez vezet. Az egész kultúra züllését fogja okozni, ha nem okozta – esetleg visszavonhatatlanul – már ma is.

Egy másik tekintélyes területe nyelvünk romlásának bizonyos értelmetlenségek elterjedése, amelyeket – miután divatból terjedtek el – divatfordulatoknak szoktam nevezni.

Ezzel együtt. Ezt a fordulatot egyre gyakrabban hallom ott, ahol a mondat értelme azt kívánná, hogy helyette az **annak ellenére** álljon. Az egyik példát egy nyári tévéhíradóban hallottam. A bemondó arra figyelmeztet, hogy a városban (Budapestben) nagy útépitések, út felújítások kezdődnek és noha az iskolák bezártak már és sokan nyári szabadságukat a várostól távol töltik, **ezzel együtt** nagy közlekedési dugókra kell számítani. Szerintem **annak ellenére** kell az útépitések miatt dugókra számítani, hogy a nyárnak köszönhetően sokan nincsenek is a városban. Egy másik példa, szintén a tévéből. Ha jól emlékszem Buenos Airesről és valami ifjúsági olimpiáról volt szó. A sportolók 30 kilométerre laktak a versenyek színhelyétől, amely hosszú oda-utazást jelentett (már nem emlékszem rá, mennyi időt) de, – így a további szöveg – a fiatal sportolók **ezzel együtt**, nagyon jó eredményeket értek el. Szóval nem **annak ellenére**, hogy már az utazás is részben kifárasztotta őket?

Alapvetően. Ezt a szót ma nagyon sokan minduntalan és mindenhova beszúróják! Például az időjárás-jelentésbe: *Ma alapvetően esős idő lesz.* Vajon mihez vet alapot az esős idő, amihez a napos idő nem? Azt akarja mondani, hogy **főleg, többnyire, kiterjedten, leginkább**, stb. De nem! Átveszi az angolból a **basically** magyar fordítását, mert nem tudja, hogy az angol nyelvterületen (de lehet, hogy csak Amerikában) A **basically**-t manapság leginkább a **főleg** értelmében használják, noha kétségtelenül alapvetően-t jelent. Pedig az alapvetően-nek tisztességes és becsületes értelme is van, ha értelemszerűen használjuk. Például: Az űrkutatásban a rakétatechnika kifejlesztésének **alapvető** szerepe volt. Vagy: A rakétatechnika az űrkutatást **alapvetően** befolyásolta. Olyannyira, hogy nélküle nem létezhetne űrkutatás, legföljebb csak távcsövön keresztül. Itt jó lelkiismerettel használhatjuk az **alapvetően**-t, egyszerűen azért, mert a jelentése pontosan megfelel az értelmének.

Nem elég tehát, hogy az angolból nyakra-főre veszünk át szavakat, de a – néha helytelenül lefordított – szavakat és kifejezéseket is hagyjuk divattá válni. Ilyen a **nem igazán** (*not really*),

aminek a magyarban **egyáltalán nem** az értelme, mert ha valami nem igazán, akkor sehogy se, azaz nem. Ezt annak idején **nem nagyon**-ra kellett volna fordítani, ugyanis pontosan ez az angolban az értelme. A másik a **nem annyira** (*not so much*). Gyakran hallani ilyesmit: *Szeretted a görögdinnyét? Nem annyira.* Mi az, hogy nem annyira? Nem annyira, mint a sárgadinnyét, vagy nem annyira, mint a kisöcséd? Itt is nyilván úgy érti a válaszoló, hogy **nem nagyon**. Némelyik lefordított jövevény kimondottan nevetséges, például ha valaki egyszerű **igen**-nel helyeselhetne, de azt mondja: **Így igaz!** – lehetőleg három-négyszer egymásután: **That's right!** Ide tartozik az az elképesztő mértékben elterjedt hiedelem is, hogy a mondatokat csak így lehet kezdeni: **Én azt gondolom, hogy...** (vagy: **Én úgy gondolom, hogy...**). Van, aki ezt a futó mondataiban is még kétszer-háromszor megismétli. Ez a kezdés teljesen fölösleges (egyébként az angolban is!), hiszen ha nem idézzük valaki véleményét, akkor nyilván azt mondjuk, amit gondolunk. De ha hangsúlyozni szeretnénk, hogy a saját véleményünkről van szó, akkor ennek a módját a magyarban már régen kitalálták. Így hangzik: **szerintem! Sze-rin-tem.** Három szótag, mint az angol megfelelője: **I-think-so...** És mert ott szokás így kezdeni a mondatot, nálunk is elterjedt, de a magyar fordításban **hatszótagú** szóssorral...! A nem tudatos, magyar beszédnek – és a messzemenő önmegalázásnak – kitűnő példája!

További divatok:

Arról szól. Vannak bizonyos dolgok, amelyek **arról szól**-hatnak, például egy történet, egy mese, egy regény, egy film, satöbbi. De az *X-autópályához vezető Y-bekötőút építkezése* nem **szólhat arról!** Az építkezés egyetlen szót se szól! Helyesen persze: *Az építkezés esetében arról van szó...* Ezt a divatfordulatot csak az használja, aki nem beszél tudatosan, nem törődik saját szavainak értelmével, csupán átvesz valamit, amit másoktól hallott.

X-Y úgy fogalmazott, hogy... Ez a fordulat szinte minden híradásban előfordul legalább egyszer. Nincs is vele semmi baj, ha például egy **ravasz** politikus valamilyen **kényes** kérdésre, **agyafúrt** választ ad és azt nem túl rövid mondatban teszi. Ilyen esetben szinte kötelező a szavait *úgy fogalmazott, hogy*-gyal idézni. Ám ez a bevezetés olyan gyakori, hogy az esetek nagyon nagy százalékában teljesen kielégítő lenne az *X-Y azt mondta, hogy...* *Úgy nyilatkozott, hogy...* *Azt válaszolta, hogy...* satöbbi.

Úgymond. Ez tulajdonképpen a beszédbeli idézőjel és aránylag ritkán fordul elő, hogy használni kell, vagy használni lehet, de mert divatba jött, vannak akik minden második mondatukban **úgymond**-anak valamit. A legtöbb esetben szó sincs a beszédbeli idézőjel szükségszerű használatáról.

Hat óra **magasságában**. Lehet ezt mondani, miért ne lehetne – igaz, hogy lelki szemünk előtt élénken látjuk amint az illető homokóráról olvassa le az időt – de miért válhatott ez szinte kizárólagossá? Miért nincs ma már **hat órakor**, **hat óra táján**, **hat óra körül**, **hat óra felé** és esetleg még egynéhány további változat? Még furcsább, ha a hét napjainak esetében hangzik el ez a zengzetes fordulat: Csütörtök **magasságában**...

X-Y, ezt és ezt **megkérdőjelezte**. Nem azt mondja, hogy **kétli**, **kétségbe vonja**, **kérdésesnek tartja**. Nem! **Ő megkérdőjelezi!** Lelki szemeimmel látom, amint az illető lopakodva, mint a haszontalan gyerek, aki házak kapuira pingál valamit, odabiggyeszt egy kérdőjelet a szóbanforgó hír mögé... Érdekes hogy egy további nyelvi nyalánkság még várat magára: a **megfelkiáltójelezést** eddig még nem hallottam.

Ne ragozzuk tovább! Ezt valaki egyszer mondhatta, akinek talán fogalma sem volt a ragozásról. Eddig rendben van, de hogy' terjedhet el az ilyesmi? Valakinek megtetszett és jópofáskodásból ő is így mondta? És aztán mindenki, aki szintén használja, csupán jópofáskodásból csinálja? A jópofáskodás egy idő után elér egy szintet, ami már egyáltalán nem jópofáskodás, mert olyan emberek veszik át a terjesztését, akik azt hiszik, hogy amit mondanak, az nem hülyeség. **Fajsúlyos.** Ha valaki olyan személyt, akit fontosnak, jelentősnek, figyelemre, elismerésre méltónak tart **fajsúlyosnak** nevez, akkor a nem tudatos beszéd legmegrökönyítőbb példájáról tesz

tanúbizonyyságot! Mert nehéz elhinni róla, hogy nem ismeri a fajsúly fogalmát. De ha mégis így lenne, akkor olyan szót használna, aminek nem ismeri az értelmét. Ha meg tudja, hogy a legkönnyebb elem sem fajsúlytalan, tehát a **fajsúlyos** szóval nem lehet fontossági fokozatot jelölni, akkor egyszerűen nem figyel saját szavainak értelmére. Harmadik eset nincs! És a két eset közül nem tudom, hogy melyik a **nagyobb fajsúlyú** butaság.

Van egy másik, nevetséges szavunk, amely a múlt század ötvenes éveinek elején terjedt el és éppen úgy nem jelent önmagában semmit, mint a fajsúlyos. Ez a szó a **minőségi**. Mindennek van minősége. Van jó minőség és rossz minőség és közöttük az összes elképzelhető fokozat. Akkor ebből hogy következik, hogy a **minőségi** jó minőségűt jelent? Sehogy! Mégis elterjedt és szorgalmasan használják, noha továbbra is értelmetlen. Nem szeretném, hogyha a **fajsúlyos** is ilyen sikeresen terjedne el értelmetlenségének ellenére...

A divatfordulatokkal együtt három divatosan elterjedt szót is szeretnék megemlíteni. Érdekes, hogy – noha az újonnan beáramló idegen szavak magyarításában nem jeleskednek a mai nyelvhasználók – új kifejezéseket mégis kitalálnak és elterjesztenek, még ha azok teljesen fölöslegesek is. Az egyik ilyen az **okán**. Ennek és ennek **okán**, ez és ez történt, vagy történik. Erre a fogalomra kitűnően bevált és régóta ismert a **miatt**, vagy **emiatt** szavunk. De ha ezek túlzottan pórias hangzásúak lennének, akkor még mindig elővehetjük az **ebből az okból kifolyólag**, vagy **ez az oka annak, hogy...** szósorokat, amelyeknek az **okán**-nal, vagy **ennek okán**-nal való helyettesítését én találok rettentően póriasnak...

A másik a **mindösszesen**. Hát kérem! Van **mind**, van **mindössze**, van **összes** és van **összesen**, de **mindösszesen** nincs! Annak **okán**, helyesebben azért, mert az **összesen**-nél nincs **összesen**-ebb! Az **összes** már **mindegyikét** tartalmazza annak, amiről szó van. Ezért nincs **mindösszes** szavunk sem. Tehát az összesen elé odabiggyeszteni a **mind**-et fölösleges meghosszabbítás. Gondoljunk a rövidsége és arra, hogy miért is használjuk a **link**, **sztrók**, **oké**, **infó**, **spré**, **app**, **satöbbi** szavakat??

A harmadik pedig a **másodjára**, **harmadjára**. Régen volt: **először**, **másodszor**, **harmadszor**, és ezért volt **másodszorra**, **harmadszorra**, **negyedszerre** is, amely sorozat tetszés szerint folytatható bármeddig. Nem tudom, mikor találta ki valaki, hogy a **másodjára**, **harmadjára** szavakat használja – kétezer előtt soha nem hallottam –, de úgy elterjedt, mint a pestis a középkorban. Olyan nincs, hogy **elsődjére**, tehát honnan a csudából jött a **másodjára**, **harmadjára**? Nem merem azt állítani, hogy rossz, mert nem vagyok nyelvész, de valahogy minden porcikám tiltakozik az ellen, hogy valamit, ami régóta létezik és régóta bevált, **minden ok nélkül** kicserélünk valamire, ami aztán a régóta használtat elrögziesíti és egy idő után kimondottan nevetségessé teszi.

Áttérek a nyelvpusztulás további, **nagy fajsúlyú** területeire. Az egyik az **ikesige** elérvénytelenülése. Nem hiszem, hogy ez a szabály létezett volna valaha is kivételek nélkül, de hogy ma az **eszek**, **iszok**, **alszok** elterpeszkedik a nyelvünkben és úgy tesz, mintha minden rendben lenne, sőt úgy tűnik, mintha mindenki úgy tenné, mintha minden rendben lenne, ahhoz most nem fűzök hozzá semmit, mert csak nagyon durván tudnám magamat kifejezni. Ide tartozik a **-ban**, **-ben** n-betűjének nagyvonalú elhagyása, most már nagyon gyakran írásban is.

Egy másik borzalom is terjed, mint a futótűz, mégpedig ez a szerkezet: Természetes**en**, hogy... Nyilvánvaló**an**, hogy... Valószínű**leg**, hogy... Kétségtelen**ül**, hogy... Feltehető**en**, hogy... Nem hiszem, hogy sokat kellene magyaráznom, mi ebben a rossz. Természetes, hogy... Valószínű, hogy... Nyilvánvaló, hogy... Stb. Vagy pedig: Természetesen, valószínűleg, nyilvánvalóan, feltehetően, stb. A két dolgot nem lehet összekeverni, illetve lehet, de az merőben helytelen. Ennek fölismeréséhez nem kell nyelvésznek lenni.

Koromnál fogva ez nem saját panasza, de külföldön élő, fiatalabb ismerőseim nagyon furcsállják, hogy Magyarországon sok üzletben, az elárusító személyzet egyszerűen **letegezi** őket.

Itt is az angolt utánozzuk? Hagyjuk kipusztulni a nyelvünkben a magázást, amely emberi kapcsolataink egyik szintjének hangsúlyozását teszi lehetővé? Nem találom jónak. Már csak azért sem, mert ez is olyasmi lenne, amely egy idő után régi szövegek megértését csak egy bizonyos magyarázattal, „fordítással” tenné lehetővé.

A nyelv, a szabályaival együtt az írással rögzítődött, ami azonban még nem volt egységes. Az egységesítés a könyvek megjelenésével és elterjedésével következett be. Ezért játszott a nyelv **egységesített rögzítésében** óriási szerepet a Biblia lefordítása, valószínűleg jó néhány más nyelvben is, de a németben és a magyarban mindenképpen. Ez a rögzítettség rendkívül előnyös dolog és ragaszkodnunk kell hozzá. Ettől a nyelv még jócskán maradhat rugalmas, de nem úgy, hogy lényeges részeket dobunk ki belőle, vagy rúgunk föl benne! Ez a rögzítettség biztosította eddig nyelvünk hosszú időt megért érthetőségét. Milyen büszkéek vagyunk rá, hogy a 800 éves Halotti beszédet nagyjából magyarázat, vagy „fordítás” nélkül ma is megértjük ellentétben az összes, **nagy**, európai nyelvvel, amelyek 800 éve még gagyogó gyermekkorukat élték.

Ámde nagyon elkalandoztam. Lépünk tovább! Nem tudom, hogy a lenyűgözően bárgyú *politikai korrektséghez* tartozó jelenség-e az állatok, sőt tárgyak megszemélyesítése. Tudományos előadás folyamán hallottam: *A szűnyogok, akik...* Vagy amikor a piacon egy kiló cseresznyét akartam venni, de mert többféle volt – noha én is rámutattam – az elárúsító rámutatott ugyanarra a fajtára és megkérdezte: **Ő** belőle? Sőt, amikor az egyik üzletben messziről mutattam a szappanokra és csak az eltérő csomagolás szerint tudtam megmondani, melyiket kérem, az elárúsító kisasszony biztonság kedvéért rámutatott és megkérdezte: **Őt**? **Ő**, a szappan! Sírjunk, vagy... nem, ez már nem nevetséges.

Tavaly előtt **Görögbe** voltunk, tavaly **Olaszba** (hol az n?), idén **Spanyolba** megyünk... Tessék mondani, a **Francba** mikor tetszik elmenni? Ki üldöz minket annyira, hogy nem jut időnk, vagy erőnk az **ország** szó kimondására?!

„A vonat hatvan **kilométer per óra** sebességgel haladt”. Nagyon jó eset, ha az illető, aki nyilván fölolvass, azt mondja, hogy hatvan kilométer per **órás** sebességgel! Igen, mert amiről olvassa, azon ott a **60** – számokkal leírva – aztán a kilométer – **km**-re rövidítve – mögötte egy **ferde vonal** és utána ez áll: **óra**. Tehát az már a fölolvassó becsületére válik, ha ezt így olvassa: Hatvan kilométer per **órás** sebességgel... De miért van ez így a papíron? Miért ne lehetne ezt már ott is magyarul leírni: *A vonat óránként hatvan kilométeres sebességgel haladt...* Mint ahogy az se magyar, ha valaki **pillanatnyilag** helyett **per pillanat**-ot mond. Amint mondtam már, az elcsépelet jópofáskodás nem jópofa, hanem egyszerűen rossz nyelvezet.

„**Négyszer gyorsabban tanul angolul...**” – olvasom a hirdetést. Mihez viszonyítva? Mint ha féllábon állna, vagy mint ha meztelen csiga lenne? (A valamilyen kozmetikai szer) „**Kétszer gyorsabban hat**”! Mint micsoda? Mint a ráolvasás? A vonat a megengedettnél **háromszor gyorsabban** ment. Ezeknek egyike se magyar szöveg. Magyarul csak ezt lehet mondani (és főleg írni): Négyszer **olyan** gyorsan tanul angolul, **mint...** A szer kétszer **olyan** gyorsan hat, **mint...** És akkor bizony ki kell rukkolni az összehasonlítási alappal, amit persze nem lehet a hirdetésben megtenni, mert akkor nem lehetne a célközönséget hülyének nézni!!! A vonat pedig a **megengedett sebesség háromszorosával haladt**, vagy **háromszor olyan gyorsan ment, mint az megengedett lett volna**. A **kétszer**, **háromszor**, **négyszer** a **gyorsabban**-nal nem fér össze! Valószínűleg ez a szerkezet is az angol mérhetetlen pongyolaságából származott hozánk. De az is lehet, hogy a németből.

Bocsánat! Azt mondtam, hogy **kétszer**? Van ilyen még a mai magyarban? Szerintem már csak **kettő** van és **kettőször**, a **két**- kihalt. Miért, mert a két- és a hét összecserélhető, félreérthető? Pont ma, amikor a telefon is olyan tökéletes hangzású, hogy egy-egy szó betűzése is csak nagyon ritkán válik szükségessé? A **két**- kihálásával tovább csökken nyelvünk színessége. Tessék a kettőt ott használni, ahol külön áll, vagy ahol komoly veszély fenyegetne, ha valaki hétnek értené! Mikor lehet az évszám **két-jét** hétnek érteni? A **hétezer-tizenkilencet** nem csak mi nem

fogjuk megérni, de a szorgalmas nyelvrongálóink sem. Tehát szigorúan **kétezertizenkilencet** mondjunk és ne kettőezertizenkilencet!!!

Majdnem végül rátérek kedvenc nyelvi katasztrófámra, az igekötők használatának teljes zűrzavarára.

Íme a helytelenül használt igekötők:

...A megnövekedett faágak **kitakarják** az útjelző táblákat... **eltakarják** helyett... Az áldozatok számát még nem lehetett **megbecsülni**... **felbecsülni** helyett... X-Y-t **megvezették**... ilyen nincs a magyarban! Ez van: **félrevezették**!! ...Az új felüljáró **kiváltotta** a régit... **felváltotta**, esetleg **leváltotta**, vagy **fölöslegessé tette**, de leginkább **helyettesíti** a régit. **Kiváltani** a télikabátot lehet a zálogházból, vagy valamilyen szokatlan étel **válthat ki** csalánkiütést. ...Az utasok (akik a vasúti kocsikban ültek!) **betörték** az ablakokat. Szerintem **kitörték**, ha nem akarjuk maholnap a betörőt kitörőnek nevezni... **Bevéd**, **beelőz**, **beájul**, **bealszik**, **beindul**, **bevizsgál**. Szerintem: **megvéd**, vagy **körülvéd**, **megelőz**, **elájul**, **elalszik**, **elindul**, vagy **megindul**, **megvizsgál**. És a fölöslegesen használt igekötők:

...**Beazonosít**, **bepótol**, **lerendez**, **leellenőriz**, **kihangsúlyoz**, **megörököl**, **megtapasztal**, **bevállal**. Helyesen: **azonosít**, **pótol**, **rendez** (esetleg **elrendez**), **ellenőriz**, **hangsúlyoz**. A **meg-** igekötőnek fontos szerepe van, mert valami folyamatosat, vagy általánosat tesz befejezetté. Például: tanultam japánul, de sajnos nem mondhatom, hogy **megtanultam** japánul. Vagy valami szándékosságot fejez ki, ha jelenidőben használok: **megnézem**, **megtanulom**, **megcsinálom**, **megvizsgálom**, stb. Az öröklésnél és a tapasztalásnál nincs értelme a **meg-** igekötőnek, mert ha azt mondom, hogy ezt és ezt **örököltem**, vagy **tapasztaltam**, mindkét esetben befejezett tény és semmivel sem mond többet, ha azt mondom, hogy ezt és ezt **megörököltem**, vagy **megtapasztaltam**. Vitatkozni szoktak velem, mert például a tapasztalást egyre gyakrabban használják jelenidőben: ...*itt a látogatók megtapasztalhatják*... stb. Világos, hogy itt maga az ige az, ami nem a legmegfelelőbb. Szerintem jobb lenne a megismerhetik, megláthatják, magukévá tehetik, megtudhatják, megtanulhatják, kitanulhatják, átélhetik, stb. Tehát itt nem a **meg-** igekötővel van a főbaj. A **vállalni** igénél pedig már a **fel-**, vagy **el-** igekötők is teljesen fölöslegeseek. Esetleg az **átvállal**-nak van létjogosultsága, de a **bevállal**-nál hülyébb szóképzést nehezen lehetne kitalálni!!! Meg szoktam kérdezni, hogy hol tartod a válladat a hasadban? A rekeszizom alatt, vagy fölött?

Ha már a jelenkori nyelv eltévelygésének bírálatára ennyi időt fordítottam, hadd említsek meg egyet a múlt bűnei közül. Sok idegen szót vettünk át, amelyek annyira beépültek a nyelvünkbe, hogy ma már nevetséges lenne ellenük tenni bármit is. Nem is nagyon lehetne, tehát egyúttal hasztalan fáradozás lenne. Igenám, de sok szónak átvettük a helyes kiejtését és sajnos az írásmódját is, figyelmen kívül hagyva, hogy az átadó nyelvekben más kiejtési szabályok uralkodnak, mint a magyarban, tehát az írásmódot saját szabályaink szerint kellett volna rögzíteni és hivatalosítani. Ez sok esetben nem történt meg. Főleg ott nem, ahol az idegen szóban kettős mássalhangzó van, mert ha nem lenne, akkor – az idegen szabályok szerint – előtte hosszú magánhangzót kellene ejteni. Ilyen például a **mammut** és a **tennisz**, amit ma már szerencsére csak egy m-mel és egy n-nel írunk, de ez hetven évvel ezelőtt még nem így volt. Ha – például a németben – csak egy m-mel és egy n-nel írnák ezeket a szavakat, akkor azt **maamutnak** és **teenisznek** ejtenék ki. Nem tudom, hogy’ kopott ki a mamut és a tennisz egy-egy fölösleges betűje, de valószínűnek tartom, hogy amikor már gyakorlatilag mindenki a fölösleges betű nélkül írta, azok akiknek eleve föladata lett volna az átvett szót így írni, **kénytelen-kelletlen** hivatalosították. Ideje lenne tehát a helyesírást meghatározóknak fölébredni és jó néhány további szóból is kidobni azt, ami – a mi fonetikánk szerint – nem odavaló. Íme, néhány ilyen: **millió**, **milliárd**, **ellipszis**, **szimmetria**, **allergia**, **intelligencia**, **kommunikál**, **mottó**, **modell**, stb. Ez nem csak azért lenne helyes és rendkívül sürgős, mert a magyar felbecsülhetetlen értékű előnye más

nyelvekkel szemben a hangzásszerinti írásmód, hanem mert ezekben a szavakban egyre többen nyomják meg magyar módra a kettős mássalhangzókat. Ez régebben műveletlenségnek számított. Ma viszont már alig lehet rossz néven venni, mert vagy hangzás szerint írunk, vagy nem?! A **football** a legjobb példa arra, hogy néhány átvett szavunk hivatalos helyesírása, milyen nevetséges. Nincs ember a Földön, aki ezt ne **fudbal**-nak mondaná! Néhány hete láttam egy nyolcvan évvel ezelőtti magyar filmet, amelyben ez a szó a női főszereplő szájából hangzott el (aki azt hiszem Ágay Irén volt). A szóban zengzetes d volt hallható és nyoma sem volt a hosszú l-nek. Tehát már talán száz éve mindenki **fudbal**-nak ejti ezt a szót és mi még mindig helytelen „helyesírással” írjuk!

Mi történt? Az eredeti angol szó **football**, vagyis *láblabda*. A szóban rejlő kettőzött rövid o-ból u-t csináltak – nagyon bölcsen. Viszont egyáltalán nem bölcsen, benne hagyták a kettős l-t, amit az égvilágon senki nem ejt kettőzve, és benne hagyták a t-t, ami viszont a kiejtésben, a zöngés b előtt zöngés d-re változik! Hát akkor miért nem **fudbal** a szó hivatalos helyesírása? És ezt olyan emberek határozták meg, akik nyelvészek voltak! Nálam legalábbis jóval nyelvészebbek, és mint olyanoknak tudniuk kellett, hogy magyar szavainkban is igazodik az írásmód „beszélő szerkezetünk” lehetőségeihez, de legalábbis a kényelméhez: a **lebkéből** **lepke** lett, mert csak erőltetve lehet zöngés b-t zöngétlen k előtt ejteni. A **lapdában** pedig a zöngétlen p alakult zöngés b-vé a **labda** szavunkban!

Bírálatom utolsó pontját csak körülírni tudom ugyan, de többre nincs is szükség. Elég bekapcsolni a rádiót, vagy a tévét és meghallgatni, hogy az emberek lenyűgözően nagy százaléka milyen hanglejtéssel beszél. Hosszú mondatok hangzanak el és mindegyik mondat végén fölviszik a hangot ahelyett, hogy levinnék. A mondatok utolsó három-négy, néha öt szótagja is egy szinten, nagyon magasan lebeg. Végül – nagy kegyesen – a befejező mondat végén kerül oda a hang, ahova minden előző mondat végén is kerülnie kellett volna. az énekelve, nyafogva beszélést és a hadarást már szinte kár megemlíteni. Tönkreteszik a magyar szép, ütemes, dallamos, kimért nyugalmú hangzását.

Nem említettem a *szlenget*, amivel nincs baj, ha nem csupán bemutatásaként, példaként engedjük betolakodni az irodalmi nyelvbe. És nem említettem az SMS-ezés szecskára vágott és agyon rövidített nyelvezetét, egyszerűen azért, mert nem vagyok szakértője. Pedig lehet, hogy éppen ez pusztítja a nyelvet a leghatékonyabban. Csak remélni tudom, hogy a makogásból kiindult nyelv, ragyogó pályafutása után nem silányul újra olyan szintre, amely ha nem is makogás, de valami rövidítésekbe fulladt, szabály áthágásokból álló, agyon egyszerűsített és színtelenített kotyvalék.

Köszönöm, hogy szólhattam!

Befejezésül idemásolom egyik nemrégien írt versemet:

Felszólítózat

(Talán ezt írná ma Vörösmarty)

Nyelvednek rendületlenül
Légy híve, ó magyar,
Mert csak, míg jól beszéled azt,
Vagy valóban magyar.

A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra nyelv,

Mely jobban adná meg neked,
Mi szép és józan elv!

E szó, amely az őseid
Reád hagyott szava,
Ha végleg elfelejtenéd,
Nem jó vissza soha!

Lehet, hogy hazád földje az,
Mely sírként majd takar,
De csak, míg bírod ezt a szót,
Csak addig vagy magyar.

Vigyázz e nyelvre, ó magyar,
Mert más, rá nem vigyáz.
S ha pusztul, hantján nem borul
Rá mástól semmi gyász!

Nyelvedben élsz – tán nem tudod?
Azzal vagy önmagad
És véle tűnsz, ha ajkadon
Az ősi szó apad!

Nyelvednek rendületlenül
Légy híve, ó magyar,
Hisz csak, míg jól beszéled azt,
Vagy valóban magyar!

Zollikerberg (Svájc) 2019 III. 20.-án

Csihák György (Zürich/Budapest):

Csuka fogta, róka fogta, varga fogta

„A legszebb zenének nincs partitúrája”
(Gustav Mahler)

Alább két, ma érvényes kínai írásjel. A bal oldali jelentése ZENE, a jobb oldali: ORVOS-SÁG. Ha jól megnézzük, majdnem egyforma. Alul, ami van, az „FA”. A két írásjel középső része egyforma. A jobboldali fölött, ami van, egy vízszintes vonal, amit két kis vonal metszi és a végén egy kis bütyök van, jelentése „növény”, de nem fa, hanem kis növényke, ami az írásjel jobb oldalától kívül is látszik ezen a képen. A közöttük lévő jel mutatja, hogy hasonlóak, de nem azonosak.

A jelentése tehát az, hogy a növényekben zene van, ami nem más, mint az orvosság – amit a tudomány ma jól tud, hiszen a természetes gyógyszerek újra feltalálásának korát éljük. Tehát lehet orvosság a fában is (hársfa), meg a kisebb növényben, a bokorban (bodza) és a kis növénykében is (kamilla).

Igen ám, de zene is van bennök, és a zene orvosság is. Nekünk, magyaroknak talán nem kell elismételniük Bartók, de még inkább Kodály után a zene hatását az emberre. Azt sem, hogy a vidámság milyen egészségügyi hatással jár és talán azt sem, hogy „sírva vigad a magyar”! Mi pedig vigadni a legjobban tudunk: zenére.

A francia állami televízió, egy tudománnyal foglalkozó adásában, egyenes közvetítéssel bemutatta, amint egy USA-beli kutató, elektronikus technikával, felfogja és megszólaltatja, az udvarában álló öreg fa hangjait. Ő azt mondta, hogy a fa énekel és zenél – amit mi hallgattunk. Ebben a műsorban bemutatták azt is, hogy a szobanövények felismerik gondozójukat és azt is, aki rosszul bánt velük.

Egyesületünk kiváló tagja, Farkas József néprajzos, a Szatmári Múzeum néhai igazgatója, egy rendezvényünkön elmondta a következő történetet. Egy adatközlője elmondta neki, hogy miként kell gennyesedő emberi sebet meggyógyítani. Holdtöltekor, halott ember sírjáról szedjen valami (én felejtettem el a növény nevét) virágot és azzal kezelje. Derék Jóskánk kiment

holdtöltek a temetőbe, ahol már jó előre kiszemelte azt a bizonyos virágot, szedett belőle és elvitte Debrecenbe. Akkoriban a gennyes emberi sebet penicillinnel gyógyították és Debrecenben volt az első penicillin gyárunk. Jóskánk oda vitte a virágot, ahol bebizonyították, hogy a virágnak nagy penicillin tartalma van. Gondolom, ez a kis történet nemigen lep meg senkit, aki az ilyesmivel foglalkozik. Node: ezt mind tudták azok, akik ezeket a kínai írásjeleket valaha megszerkesztették?

Régebben olvastam egy komoly tanulmányt arról, hogy a tehenek, a nekik tetsző zenére jobban tejelnek. Az írás szerzőjének tapasztalata szerint, például Beethoven zenéjére. Mely szerint a teheneknek is van zenei ízlésük...

Lehet, hogy az utóbbi időben túl sok előadást hallgattam meg olvastam az írásról. Minden esetre nekem sokkal inkább az tűnik fel, hogy az írás feltalálói mi mindent tudtak, amit azután írásuk kifejez. Természetesen jobban, mint a latin abc. Sőt: itt – a kínai írásjelekben – látható teljes szépségében az „összerakom – szétszedem” elv is.

Erről ismét eszembe jut, hogy miért nem szeretem azokat az állítólagos igen régi magyar rovásírásos szövegeket? Azért, mert úgy írják, mint a latin betűs szövegeket – amiről az a meggyőződésem, hogy úgy soha nem írtunk. Most ezt tanítják országszerte – szerintem nagyon helytelenül. Kiírják, mondjuk, hogy „Jászkarajenő” – és természetesen van rovásírás megfelelője minden latin betűnek – hát úgy is írják. *Márpedig szerintem úgy soha nem írtunk.* Csak azóta, amióta ismerjük a latin ábécét. Gondolom ezt, néhány példa alapján, amit most megemlítek.

Úgy tudom, hogy nagy tudású és tiszteletreméltó eleink, összerovást alkalmaztak, és ami igazán régi szöveget eredeti formájában ismerünk, az mind vagy össze van róva, vagy betű kihagyással van írva (példákat most mellőzök). Mivel családnévüket mindenhová beírták, egy ilyen hosszú szöveg beégetése egy állatba bizonyosan halálát okozta volna annak a szegény párának. Tehát egész biztosan nem így írták. *Tudom* ezt azért, mert a svájci, úgynevezett „hun völgyben”, Pensic (Penszék – így mondják ott) településen máig nincsenek utcanevek, se házszámok. Hanem minden ház kapujára (fából van) bevésik a család tamgáját. Ugyanezt beégetik a marhákba, ugyanis tavasszal felhajtják a havasi legelőre, ott hagyják őket és ősszel leterelik onnan. A legtöbb állat hazatalál, de van olyan is, amelyik – nem. Nincs gond, mert – kivéve a szaporulatot – tamgája szerint mindet megtalálja a gazdája.

Van egy másik bizonyágom is, de az hosszabb – és ez a maják írása. Az ugyanis, a tudományban általánosan elfogadott dolog, tehát tudomány volt, hogy a maják nem tudtak írni. Igaz, hogy ezt, az őket igen gondosan kiírtó spanyolok terjesztették világszerte, de tehették, mert a maják el voltak némítva. Saját adataik szerint, a spanyolok Észak-, Közép-, és Dél-Amerikában kiírtottak negyvenmillió őslakót. Ezek az őslakók olyan pontos világnaptárt készítettek, hogy az a mai naptártól csak néhány másodperccel tér el. Ezek az őslakók adták a világnak egyebek mellett a burgonyát, a kukoricát, a dohányt, a vaníliát, a kokát, a pulykát. Nagyobb városaikban több tízezer ember élt. Műveltségük korát ma többtízezer évben mérik. Majdnem teljes pusztulásukat a vérbajos spanyol hódítók okozták, Krisztus után, úgy tizenhat évszázaddal. Mi az, hogy nem tudtak írni?

Ezen népek műveltségéről ma már kiváló szakkönyvek tucatjait lehet olvasni, de az emberek százmilliói, ha egyáltalán tudnak valamit róluk, akkor nagy többségük még a spanyol hazugságokat ismeri.

Noha a keresztény papok gondosan támogatták kenyéradó gazdáikat, mégis sokat tettek ennek a műveltségnek a megmentéséért. Tették ezt elsősorban azért, mert feladatuk volt mindennek a bizonyítására, ami az ördögtől volt – így például a számtalan ábrázolás, de mai nevén kódexek megfejtése is. Maradt összesen három ilyen kódex, mivel a többit el kellett pusztítani. Egyik példány ma Drezdában van – így a németek igen elől járnak, a maja titkok

megfejtésében. Az érdem egy leningrádi (ma ismét szentpétervári) emberé, akit Jurij Knoroszov-nak hívtak, aki 1973-ban megfejtette a maja írást, de csak jó húsz év múltán láthatott először élő maját és maja várost. Eközben még egy új tudomány is született az asztro-archeológia, magyarul talán csillagászati régészetnek nevezhetnénk – aminek alapjait bizony! – a maják rakták le.

De visszatérve a maják írására. A maják azért „nem tudhattak írni”, mert műveltségük megmentői, a keresztény papok erre a megállapításra jutottak. Hogyan? Hát úgy – ahogyan ma több bemutatott képen látható: kínnal. A képzett maja természetesen az ördöggel cimborált, ezért „különleges bánásmód”-ban részesült. Mivel őt tartották a titkok tudójának, ezért azt is akarták tőle tudni, hogy tud-e írni? Ő persze azt mondta, hogy igen – amit viszont bizonyítani kellett. Ez úgy ment, hogy a papok vették a latin ábécét és az írástudó maját sorra kérdezték: miként írja az egyes betűket? A nyomorult, meg igyekezett. Mondjad Á – na és hogyan írod? A szerencsétlen tett valamit. És ez így ment, amíg az őt kérdező pap el nem jutott a latin ábécé végére. Természetesen így nem lehetett egyetlen maja szöveget sem elolvasni – ezért: tudománnyá lett, hogy a maják nem tudnak írni. Mellőzöm a további részleteket, ma már, ha a régész talál arrafelé egy faldarabot, akkor gondosan rögzítik annak minden részletét. Mert, amint ma nálunk, ugye ékes magyar nyelven kiírnak a falakra mindenfélét, éppígy kiírtak a maják is sok mindent a falakra. Azt ezer év múlva, majd ha nálunk is kiássák, akkor a tudomány meg fogja állapítani, hogy valószínűleg mi is angolul beszéltünk, írtunk – ha tudtunk egyáltalán?! – és talán makogtunk is valamit másként. Nos, pontosan így jártak a maják is, a modern tudománnyal. És ezért nem tudtak írni – Knoroszov-ig.

És, szerintem, ezért gondolom, hogy nem írtunk mi sem soha úgy, amint a latinok, hiszen az ő írásuk jóval fiatalabb is a mienkénél. Ezt gondolom még akkor is, ha több betűjük kísértetiesen hasonlít - a mienkére. Csak ki ne találja valaki, hogy mi vettük át tőlük. Volt és van erre is példa.

Az "Arte" televízió 2012. február 11-én 20.15 órakor "Der Maya-Code" címmel (A maja írás) másfél órás műsorban bemutatott adott az újabb maja kutatás eredményeiről (kód: 83-44-091). Bő helyszíni filmanyaggal rövid áttekintést adtak a maja írás megismerésének történetéről is. Előadásaimban óvni szoktam a régebbi szakirodalomtól, mert a maják írását alig negyven éve tudják olvasni (lásd: mekszikói úti beszámoló. KAPU, 1998. 6/7: A Tollaskígyó országában).

A film bemutatja, hogy igen sok és érdekes részeredmény után Leningrádban 1970 táján sikerült a döntő áttörés a maja szövegek olvasása tárgyában. Egy kutatóintézet második emeletén, öt másik társával egy szobában dolgozó Jurij Knoroszov-é az érdem, aki viszont élete végéig elszigetelt maradt. A hidegháború nem kedvez a tudománynak. Mégis, neki köszönhetjük a döntő felfedezést, miáltal mára egyre több eredeti maja szöveget elolvasnak a kutatók.

A filmben igen szépen méltatják Knoroszov eredményét és a mai elektronikus író és rajzoló eszközök segítségével, a képernyőn igen szemléletesen megmutatják a National Geographic kutatói.

Leegyszerűsítve a lényeg az, hogy nemcsak nincs szó betű írásról, de még a képírásnak is egy igen érdekes változatával van dolgunk. Két fontos dolog van: az egyik, hogy azonos dolgot, tárgyat, fogalmat leírtak többféle képpel is. Ezt a kutatók az író ember szellemességével magyarázzák. Lehet. A másik, hogy az egyes szótagok képét az írók egybetolták - és ez az, amit a mai technikával igen szépen lehet mutatni a képernyőn, és így lesz a két szótagképből egy szó képe. Ha pedig az író két ilyen szótagképet egymásra tolt, akkor a kettő természetesen nem fedi egymást pontosan: az egyik alól a másik kilóg alul, felül, esetleg mindenhol. Márpedig ugyanazt a szóképet össze lehet tolni akárhány másik szóképpel, miáltal újabb és újabb szavak képét lehet megalkotni, miáltal itt is megfigyelhető a „szétszedem-összerakom” technika. Így azután nincsen a-b-c, ami a beszéd hangzóit adná, de egységes képírás sincs. Példának hozzák a kínai

írást, és annak sok száz képét egybevetik a maja írás számtalan képével. Mindkét esetben ugyanarról a logikai megoldásról van szó.

Mi, a mi ősi betűírásunkkal pontosan azt tesszük, mint amit a maják a maguk képírásával. Így születik nálunk a "ligatura" amikor a mi íróink is a különböző betűket egymásba tolják és így írnak szavakat. Az én nevem Csihák és György, rovásírásunkkal mindkét nevet gyönyörű ligatúrával, tehát egy-egy képpel lehet leírni: az egyes rovásírásos betűket egymásba lehet róni úgy, hogy mindkét nevem egy-egy furcsa alakú kis rovás lesz (lásd: Acta Historica Hungarica Turiciensia X/2, 10-11. oldal).

Tehát azt mondjuk (és csináljuk!), hogy a betűket egyberójuk. Nem magamtól találtam ki. Magyarországon, még a 16. században is, térképekre ráírták rovásírással is, például a megyék nevét. A Csihák írását Csik Megyétől, a Györgyöt Gyergyó rovásírásából veszem. Rendben is van, mert a székely rovásírásos botnaptáron is György napon Gyergy szerepel. Ami azért is jó, mert ő így írta: Székely Dósa Gyergy.

Tehát a ligatura "észjárása" megegyezik a maja írókéval - miként az ősi kínai írásával is - hiszen véletlenek nincsenek.

Néprajzkutatók tanítják, hogy az emberi agy tértől és időtől függetlenül képes azonos eredményre. Esetünkben lehet ez is igaz. De bennem motoszkál egy gondolat. Újabb maja szakirodalomban olvasom egy mellékmondatban: valakinek feltűnt, hogy amikor a Földközi-tenger medencéjében nagyobb mozgás volt, akkor rendre megjelentek embercsoportok a mai Mekszikói öbölben.

Az embertanosok szerint egységes nagyobb népcsoportok közös magatartási formát mutatnak. Egyesek például szelídek, békeszeretők - mások harciasak, támadók. Ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne itt is - ott is ez is meg az is, de nagyobb csoportok mutatnak jellegzetes, egységes, rájuk jellemző alapvető tulajdonságokat. Ezek szerint nem kizárható, hogy az itt most összehasonlított írók között lehet valami összefüggés.

Végezetül még egy érdekesség. Soha le nem írtam, de a rovásírásunkról tartott előadásaimban mindig bemutatom egy angol szerző munkájából a mellékletet (A sign-list in which old forms /Ku-Wen/ of Chinese characters compared with Sumerian congeners or prototypes. Ball, C. J.: Chinese and Sumerian. London, 1903). Magyarul: A szumér lineáris írás összehasonlítása a kínai ku wen írással. Tehát a legrégibb szumér írás összehasonlítása a legrégibb kínai írással. A szerző összehasonlít 108 jelet. Ezeknek nemcsak a formája, de a két nyelvben való jelentése és hangzósítása is - mondjuk óvatosan - igen hasonló. Ezért írta az illető az egész könyvet. Hozzáteszem, hogy bőven van köztük olyan, ami a mai magyar nyelven is igen hasonlóan hangzik és néha teljesen azonos értelmű. A rendelkezésre álló szumér-kínai összehasonlításban vannak olyan szavak, amelyeket ugyanabban a formában és jelentéssel mi magyarok ma is használunk.

Az már ne is legyen meglepő, hogy a felsorolt jelek közül több is megtalálható rovásírásunkban.

Budapest, 2019. március 24.

Csihák György (Zürich/Budapest):

Korai történelmünkéről – a huszonegyedik század elején

*Úgy látszik, a magyarnak hiába írták a történelmet.
Nem okul semmin. Még csak saját kárán sem.*
Kossuth Lajos

*A részek érthető logikája,
még egyáltalán nem bizonyítja az egész értelmét.*
Goda Gábor

*Nem vagyok én több, mint a kolompszó a gyepes dűlőkön,
könnyű rőzsefüst a magyar mezők felett.*
Móra Ferenc

Hej, rege rejtem! Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy ember, aki bebizonyította, hogy a párhuzamosak soha nem találkoznak és az emberek szilárdan hitték évezredek óta. Aztán jött egy másik ember, aki bebizonyította, hogy a párhuzamosak találkoznak, metszik egymást, sőt kétszer is. Mert a tudomány – *halad!*

A magyar nyelv nem szereti a többes számot: nálunk a nadrágnak két szára, a madárnak két szárnya, a vonatnak két sine, nekem két kezem és két lábam van. Sokat mérgeződtem, amikor bevezették, hogy a „tudományoknak”, a történelemtudományoknak”, a „zenetudományoknak”, a „földrajztudományoknak”, „satöbbitudományoknak”. A tudomány ugyanis egy és oszthatatlan. *A tudománynak viszont vannak ágai.*

A tudomány felosztható elsősorban természettudományra és társadalomtudományra (nevezik bölcsészetnek is). Az ember, mint természeti lény *tárgya* az egyiknek és mint társadalmi lény *tárgya* a másiknak, tehát a tudomány mindkét ágának. A természettudomány világa valamivel rendezettebb, mint a társadalomtudományé, ezért kijelentései néha hitelesebbek az utóbiénál. Ebbe mindig belebotlottunk, amikor egyesületünket útjára indítottuk.

Elhatároztuk, hogy Zürichben havonta magyar történelmi tárgyú előadásokat rendezünk. Az első időben szívesen hívtuk az ottani egyetem oktatóit, akik szívesen is jöttek. Történt egyszer, hogy meghívtuk az „Altertum” professzorát, aki kijelentette, hogy nem jön hozzák, magyarokhoz előadni, mert *nincs magyar az „Altertum”-ban*. Szótárunk azt mondja erről, hogy ez az ókor. Az Encyclopaedia Hungarica szerint az ókor a történelemelőtti kor után következik és az Újkorig, a Nyugatrómai Birodalom bukásáig (476), - egyesek szerint Atila haláláig (454) tart. A történelemelőtti kor pedig „az emberiség hiteles írott történeti forrásait megelőző időszak”. Ezek szerint – és nyilván a történelemtudomány álláspontja szerint – *az emberi történelemnek ezen időszakában - magyar nincs*. Márpedig mi voltunk. De hol?

A genetikus Semino és társai szerint (SCIENCE, 2000. november 10. 1155-159. oldal) bennünk, kárpát-medencei magyarokban van a legrégebb (40-35 ezer éves) európai haplotypus

(Eu19), mégpedig Európában a legnagyobb arányban (60 %). Nem egész húsz év múltán, magyar genetikusok mondják, hogy az az ember már rég nincsen sehol – különben is minek a mi történelmünket olyan messziről kezdeni? – noha ők ma már százezer, sőt millió évekket dolgoznak, amikor az emberi történelemmel foglalkoznak. Márpedig foglalkoznak – miáltal a természettudomány egy új ága igen sok jogot igényel magának – a társadalomtudomány szakterületén.

A történelmet világszerte Marx szerint tanítják. Őt az európaiak érdekelték, de felismerte az „ázsiai termelési mód”-ot is, ám nem foglalkozott vele. Mi ez utóbbiból származunk, amit napjainkban *lovasműveltség*-nek neveznek világszerte. Származásunknak sok köze van történelmünkhöz, hiszen mi például soha nem ismertünk országunkban rabszolgát, nálunk soha nem volt hűbériség, mert az ország a koronáé és nem a királyé, akit egyébként is választottunk.

Sacra Corona radix omnium bonitum et iurium – minden tulajdon és jog forrása a Megszentelt Korona - mondja a Corpus Juris Hungarici, a Magyar Törvénytár. Kezdődik Stephanosz első dekrétumával, miáltal egyesek úgy gondolják, hogy a dolog úgy 1008-körül indult volt. Ez volt a bölcsek királyunk parancsára alakult *udvari kamara* és ugyancsak bölcsek parancsára, *a kamara nyelve*, az akkor már halott nyelv, *a latin lett*. Így országunk „hivatalos nyelve” – a Vatikán mellett a leghosszabb ideig Európában – egészen 1844-ig a latin volt, amit akkor a magyar országgyűlés egy törvénycikkkel szüntettet meg.

Hivatalos latin nyelvünkön a magyar király „Rex Hungarorum”, - azaz „a hunok királya” és koronánk „Sacra Regni Hungarici Corona”- azaz a „Hunok Országának Megszentelt Országkoronája”. Se a Magyar Törvénytárban, se a Tripartium-ban (Háromaskönyv), se a korabeli latin nyelvű irodalomban sehol eddig még senki nem mutatta ki a „magyar” népvét. Olyan emberrel sem találkoztam, aki meg tudta volna mondani, hogy mióta és hogyan lett ez a szó a mi népvétünk? A szó levezetésére van több elmélet, de a *kérdésre* egyetemlegesen elfogadott bizonyíték nincs. Tehát derék „Altertum” professzorunknak igaza lehet: nincs magyar az ó-korban, tehát sem az írott források előtt, se Atila haláláig. Hát akkor hol voltunk? – mert valahol kellett legyünk, mert annak van számos bizonyíték. *Minden esetre: ilyen nincs, hogy „magyar őstörténet”, legfeljebb van korai történelmünk*. De hol? Nézzük a bizonyítékokat.

Még a genetikusok sem tartják kizártnak, hogy közünk van a hettitákhoz, sokan kimutatnak egyenes kapcsolatot közöttünk és az ősi egyiptomiak között, megint mások szerint közöttünk és a nyelvészek által sumér-nak keresztelt nép között. Noha ezen népek köréből a genetikusoknak nem sok adatuk lehet, azt már előttük is kimutatták, hogy nekik sok közük lehet a *hunokhoz*. *A mi népvétünk máig HUN, így nevez bennünket ma is minden európai nép és Európa legrégebbi népe vagyunk, itt a Kárpát-medencében*.

Korai történelmünk kutatásának nagy kérdése, hogy abban mekkora szerepet játszik Árpád, illetve Álmos (Alamus?) népének történelme? Ez egy kiváló katona nép volt, de a genetikusok szerint a Kárpát-medence akkori lakosságának esetleg 10 százalékát tette ki, a mai magyarban ebből lehet 3-5%. Voltak kutatók, akik régebben is feltételezték, hogy (ezek a honfoglalók, honvisszafoglalók stb.) kis lélekszámmal rendelkeztek, de például Kováts Zoltán, OTKA által finanszírozott kutatási eredménye szerint (Oktatási segédkönyvünk II. 403-416. oldal) „a Kárpát-medence össznépessége 900-ban minimálisan egy millióra tehető, de nem lépte túl a másfél milliót.” Kováts egyetért László Gyulával, aki szerint „... az avar kor népe magyarul beszélt és nagyobb tömeget jelentett, mint a 895-ös honfoglaló magyarság.” A Kárpát-medence néhány

más népe (például tóth, román stb.) itt jelöli meg saját őshazáját és bizonyítottan később jöttek ide, mint Árpád népe. Ezek szerint téves az a feltételezés, hogy ha Árpád népe több nép szövetsége volt, de tömegét tekintve lényegesen kisebb volt, mint a Kárpát-medence akkori népesége, akkor korai történelmünket nem ennek, a „hon visszafoglaló” népnek a korai történetében kell keresnünk. Korai történelmünk több kutatója régóta rámutat arra, hogy a korai magyar történelem itt játszódott le a Kárpátok övezte területen, tehát *a magyar őshazája a Kárpát-medence*. Ezt igen meggyőzően bizonyítja Mesterházy Zsolt, majd a Cser-Darai kettős.

Kétségtelen, hogy át lehetett venni az avarok megyerendszerét, Árpád népe pedig fejlett államszervezetet és korona-fogalmat hozott, többségük török nyelvű volt, de sokan beszéltek a bentlakók nyelvét. Történelmileg rövid idő alatt megszerveztük a későbbi nagy Magyar Királyság államát, érdekerülettel a Duna forrásvidékétől a torkolatáig, bánságokkal, széles gyepűvel a Kárpátok előterében és az akkori bajor államig. A kor két birodalma – a bizánci és a szent német-római – közé ékelődve mindkettőt minden háborúban évszázadokon át katonailag megvertük, időnként adófizetőnké tettük és túléltek. Minden más európai népnél rövidebb idő alatt római keresztény államunk lett, és országunk a történelem mindmáig egyetlen apostoli királysága. Első keresztény királyunk családja több szentet adott ennek a kereszténységnek, mint bármely más család. Ez az állam évszázadokon át fenntartotta Európa egyensúlyát, kiegyenlítve az európai világrész két széle közötti ellentéteket. Miután népünk ebben a harcban elvérzett, és egyedül elveszített két világháborút, Európa népei megcsonkították, és minden mozdíthatót elraboltak tőlünk. Ránk szabadították a történelem két legszörnyűbb diktatúráját, de mindkettő ellen harcoltunk, mi vittük a kulcsot a berlini kapuhoz, elsőként megállítottuk Európa újkori előzőnlését és még máig is élünk. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy mindez közös eredménye mind a Kárpát-medence őslakóinak, mind pedig mindazoknak, akik Árpáddal, vagy bármikor ide bejöttek és derék magyarokká lettek.

Nézzük tovább, jó barátainkat - a közbeeső időszak fontosabb - tényeit.

Eurázsia

Annak semmi értelmes indoka nincs, hogy ezt a világrészt földrajzilag újabban kétfelé vágják az ajnuk földjétől a ködös Albionig. E világrész lakóit embertani szempontból két nagy csoportra osztják, agyunk két féltekéje szerint. A nyugatiakéban uralkodik a “férfi” félteke – a racionális, a keletiekében a “női” – az érzelmes. Évezredek során sok keveredés történt, de a kettő különbözősége máig szembetűnő valóság.

A szkíták építettek annyit, mint az új nyugatiak, de amit a szkíták építettek, az szinte minden eltűnt, mert “természetbarátok” voltak. Ők még beszéltek Istennel. A nyugati racionalisták az utóbbi egy-két évszázadban fokozatosan átvették a vezetést – és óriási eredményeket értek el. Ma már a szkítáknak csak a művészetét csodálják – a nyugati racionalisták elpusztítják a levegőt, a vizet, az emberi környezetet és fölélik a Föld adományait.

A keletiek az ételüket főzik: a sokféle íz harmóniájára törekednek. A nyugatiak sütnek: csak megváltoztatni akarják az anyag állapotát. Külön sütik a húst és külön a burgonyát – a bölcs keleti csak mosolyog ezen a barbárságon. A keletiek a jing-jang – a fehér és a fekete – harmóniájára építenek és ábrázolásával is kifejezik, hogy a fehérben is lehet egy kevés fekete és a feketében is lehet egy kevés fehér. Ezért megértő-megbocsájtó és birodalomépítő a keleti ember. A vallásszabadság Erdélyből indult és a magyar alkotmányba írták először. A nyugati

győzni akar – ez jelent meg az asszírokkal. Amit a perzsák, a trójaiak felépítettek, azt a görögök felégették, lerombolták.

Árpádunk népe sok nyugati leírásban hazug, csaló, megbízhatatlan – mert a legtöbb csatában és minden háborúban győztek a nyugatiak ellen, persze gyakran cselvetéssel. A bajorok 906-ban kurszánt vendégségbe hívták és kíséretével legyilkolták. A sokat emlegetett augsburgi csatában (955) nyugati szövetségünk a csata kezdetén átállt az ellenséghez – ezek ott dicsőségnek számítanak. Nálunk ez az árulás.

Nemrégiben befejeződött Dzsingisz-kán hajdani fővárosának föltárása (Karakorum). A félrevezetett „nemzetközi közvélemény” nem tudja mire vélni, hogy a városban megtalálták minden akkor ismert vallás templomát.

Embertanilag egy népet mértek fel a legalaposabban, a magyart – ez egyesületünk tagjának, Henkey Gyulának, Nobel-díjat érő munkáját dicséri (2007). Közel 40'000 ember mérése alapján, népanyagunk nagy egységességet mutat: 52,5 % a „törökös” típus (turánid 34,8, pamiri 13,5, kaszpi 3,0, mongoloid 0,9) és kaukázusi 9,3 % (összesen 61,5 %). ([Acta XII/1.](#)) Mivel a genetikusok megállapítása szerint népünk 60 %-a hordozza a legrégebb európai haplotypust (EU19), ami délkeleti irányból jött, így az igen megbízható természettudomány két ága, az embertan és a genetika, egymással teljes összhangban igazolja népanyagunk keleti eredetét ([Acta XV/4.](#)) Nem kell ezért “visszamenni Ázsiába”, hiszen ez a nép itt, a Kárpát-medencében őshonos – a genetikusok szerint 40-35'000 éve. Európának – Euráziától külön – nincs saját ó-kora. Ami a Földközi-tenger medencéjében történt, az a Folyamközben, Egyiptomban, Krétán és Karthagóban kezdődött, majd a pelazgokkal, etruszokkal, szikulokkal, szabiokkal, ibérekkel stb. folytatódott. A racionalisták ezeket a népeket mind elpusztították, teljesítményüket kisajátítani igyekeznek.

Kárpát-medence

Az európai népek és műveltség egyik bölcsője. Két folyam, a Duna és a Tisza *köze*, mint a Tigris és az Eufratesz, valamint az Oxus és a Jaxartes *köze*. A legrégebb európai haplotípus (EU19) ma itt található a legnagyobb arányban: 60 %. A Homo Sapiens Sapiens első betelepülői hozták dél-kelet irányból, úgy 40-35 ezer éve. Főleg angol és részben francia szakemberek szerint, innen indult az európai földművelés és ipar. Ebben fő szerepe lehet, legnagyobb folyójának, a Dunának. A szárazföldek belsejében az első, fontos útvonal mindenütt a folyó volt. Európában a Volga, a Don, a Duna, a Po, a Loire, a Rajna és a többi és a többi.

A Dunát a folyamköziek Ister-nek, a görögök Istros-nak nevezték. A fáraók sírjaiban erdélyi aranyat is találnak. A Kárpát-medence Európa legrégebb obszidián- és só-lelőhelye. Az új világ fölfedezéséig innen származott Európa aranyának és ezüstjének 80-90 %-a, a legutóbbi időig szinte minden igazán jó mezőgazdasági termék: állat, gabona, gyümölcs stb.

Határ

Ma a határ nekünk sorompót jelent és egy csomó goromba embert, akik önfeledten turkálnak testünkben, iratainkban, magánéletünkben és csomagjainkban. Budapest és Kispest határán van a Határ út. Gyermekkoromban ott még állt a vámhivatal épülete. A villamosra felszálltak a

vámosok és átvizsgálták a Budapest belterületére igyekvő kofák csomagjait. A nyilas hatalomátvétel után egyenruhás “testvérek” is fölszálltak és izgatottan keresgéltek. Nem volt ez mindég így.

Amit ma határként tisztelünk, az Mária Terézia korában jött komolyabban „divatba”. Nem volt szöges drót meg aknazár, de a sok békekötés alkalmával vonalakat húztak Európában és azt határnak nevezték. A vonal két oldalán más és más hatalmi világ volt, de ritkán vitték túlzásba. Az útvonalon rendszeresen közlekedő postakocsi például megállt a határnál. A dolognak leginkább az őseredeti jellege erősödött: ki hová fizet adót és ki kinek kell, a katonája legyen? Például az angol király a továbbiakban fizetett némely uralkodónak azért, hogy embert kapott a területéről, akiket a tengerpartra szállított. Ott angol hajóra tettek, valamely angol garmaton kiengedték és angol katonai ruhába öltöztették. Szegény ember nem tehetett mást, mint harcolt az angol érdekekért – máskülönben megölték, esetleg meg is ették a helybeliek.

Miként az emberi műveltség legtöbb ésszerű szervezeti megjelenési formája, így a határ is a lovasműveltségű népek találománya. Nem ezek a népek tehetnek találmányuk eldurvulásáról. Nagyállat tartók voltak, a nagy állat könnyedén és hamar bejár nagy területet. Ha elkalandoz, könnyen kárt okoz, esetleg a szomszédban, ami a szomszédok között hamar halálos gyűlölködést eredményezhet. Ezért kitalálták a gyeput. A gyeput két birtok közötti senki földje, amit műveletlenül hagynak. Ahol van elég föld, ott a gyeput, ebben a szerepében igen jól bevált.

Amikor Árpád lovasműveltségű hon visszafoglalói megjöttek, Európa földjén, azon népek között, amelyek most is itt vannak, legrégebbi egységes majd keresztény államunkat létrehoztuk, országunkat széles gyeputel vettük körül. A “határ” soha nem húzódott, mondjuk a Kárpátok gerincén. Gondolatmenetünk szerint az értelmetlen lett volna, hatalmi helyzetünkben meg sem engedték, hogy valaki odáig merészkedjen.

Magyar gyeput

A gyeput tehát a szomszédok közötti lehetséges ellenségeskedés megelőzésére szolgáló terület. Nagyobb birodalmak esetén ez a terület nem lakatlan. Ilyen helyzetben a gyeput azt a célt is szolgálja, hogy lelassítsa, megnehezítse ellenséges hadak mozgását. Az ilyen gyeput mélységben tagolt, jól kiépített védelmi rendszer is. Területére a lovasnépek történelmi szokásainak megfelelően – csatlakozott népeket telepítettek. Ezek egy része szolgaként, megélhetőségük biztosítása mellett, víztárolókat, gátakat, erősségeket stb. épített. Gondoskodtak ezen műtárgyak működőképességéről, ellátásáról. Ellenség közeledtével működésbe hozták: például elárasztottak területeket vízzel. Az odatelepített segédnép másik része kiváló harcos segédnép volt. Ezek figyelték, majd követték és nyugtalanították a betörő ellenséget.

Így jöttek létre a néhol máig fönálló –őr, -lövő stb nevű települések messze, a Kárpát-medencén kívül is.

Indoeurópa

A 19. század közepén vett nagyobb lendületet Európában a nyelvészeti kutatásra épülő korai emberi történet boncolása. A nyelvész, de főleg a mesemondásban jeleskedő Grimm testvérpár nevéhez fűződik a nyelvcsaládi elmélet kidolgozása, amihez népek rokonságát is kötötték és sokfelé mindmáig tanítják. Mivel az időben a szanszkritot tartották a legrégibb kultúr

nyelvnek, a legtöbb nyelvész igyekezett a maga kedvenc nyelvét oda kötni. Derék Körösi Csoma Sándor is oda rokonította édes magyar anyanyelvét.

Európában, néhány nyelv (mint például a magyar) kivételével megállapították a jelenlévő nyelvek egymásközi rokonságát. Lefordították Helmold von Bosau: “Chronika Sclavorum” (A rabszolgák története) című 12. századi munkáját. A német nyelvű előszóban írják, hogy a “sclav” szóban zavaró a “c”, ezért elhagyják. Ezzel megszülettek a “szláv” népek (Lother Greil: Slawenlegende. 3. kiadás. Wiernsheim, 1982, 40, 41. oldal). A morvák rögtön tiltakoztak a szláv rokonítás ellen. Feltehetően így lett Szervia-ból Szerbia is – lévén a ciril írásban a latin “b” hangértéke “v”.

Tegyük egy kis kerülőt két szó: a “sclav” és a “krónika” felé. A történész szakma tisztességéhez tartozik, hogy történelmi népneveket nem illik se lefordítani se megváltoztatni. A “krónika” pedig nem más, mint történelemkönyv, tehát események leírása, sajátos ismeretek és szempontok szerint. Bemutatok erre egy igen jó példát.

Az úgynevezett Szent Gálteni “Krónikában” (Annales Sangallenses Maiores – ez nem krónika, mert naponta vezették), a 925. évnél május elsején a következő bejegyzés áll: “Agareni monasterium sancti Galli invaserunt. Viberat martyrisata est.” (Agarénik Szent Gál kolostorát megtámadták. Viberát mártírrá lett.) Ez a bejegyzés egykorú az eseménnyel, tehát nem “történelemkönyv”. A 11. századból való Szent Galleni Történet (Casus Monasterii Sancti Galli) IV. Ekkehart nevű jámbor szerzetestől, tehát a történelemkönyv, már bőbeszédűbb. Napjainkban, német lexikonokban és magyar történelemkönyvekben ilyesmit olvashatunk: kalandozó, rabló magyarok Szent Gál kolostorát kirabolták, lerombolták, a békés barátokat megölték. Viberátát az oltár lépcsőjén, a nyakáról leszakított kereszttel agyonverték. Az egyik rabló csákánnyal kétszer fejbe vágta. Akit érdekel a valósághoz talán legközelebb álló változat, szíveskedjék elolvasni a honlapunkon lévőket ([Acta XIV/3](#), 102-106. és az 58-62. oldalon).

Kérésre prof. Ochsenbein Peter, a Szent Galleni Apátsági Könyvtár igazgatója megírta, hogy ha ma gondolják, hogy a magyarok eleiről van szó, akkor milyen népnévvel találják? Ime: az “Annales Sangallenses Maiores” és az “Annales Alemannici” a következő népneveket tartalmazza: Gens Hunorum, Agareni, Ungri, Ungari, Huni, összesen huszonhatszor.

Térjünk derék germánjainkhoz és szlávjainkhoz. A két nagy “nyelvcsaládot” a későbbiekben összeházasították “indoeurópai” néven. Sok helyen ma már csak ezt a kifejezést illik használni. Az indoeurópai egy “terminus technikus”, tehát kitalált szó – akár a későbbi kitalálás, a “finnugor” is. Sehol nem határozták így meg, de az összetételben megbúvó titokzatos “indo-” sokak számára valami indiai összefüggést rejteget – bájosan utalva a szanszkrit nyelv nyugat-indiai valóságára. Ám senki nem állítja, hogy a derék germán-szláv-indoeurópaiak valaha Indiában jártak volna. Viszont ebben is van egy kis “görögös” (indo-? exo-? be-? ki-?). A későbbiekben már csak állítani kellett, hogy az indo európai azt jelenti, hogy Európában belső, őslakos. A többi nép persze nem az. Esetleg bevándorló. Mondjuk Ázsiából. Azt viszont nem árt ismét megjegyezni, hogy Eurázsia egy egységes világrész, közös múlttal.

Nem új dolog az ilyen önkényes névadás. Gyakorta megfigyelhető, hogy a magát magasabb rendűnek vélő társaság, az általa lebecsült másik társaságot valami gúnynévvel illeti. Tették a kínaiak a hunokkal, a görögök a szkítákkal, a rómaiak a keltákkal – tették és teszik a nyugat európaiak velünk.

Álljon itt a legújabb példa, a roma. A cigányok a világon sok nyelvjárást beszélnek, az egyikben a férfi “rom”. Valakik újabban rájöttek, hogy a cigányok nekik valahogy hasznosak, ezért fellázították őket mindenhol a környezetük ellen mondván, hogy a “cigány” lebecsülő kifejezés, mert ők nem cigányok, hanem romák.

Feltehetően a legtöbb cigány se tudja, hogy a cigányok – ezzel a névvel! – évezredek óta éltek a “selyem út” mentén. Három fő csoportjuk volt. Egyesek ügyes kézművesként letelepedve várták, vagy kísérték a karavánokat. Mások az út mentén rablók és fegyveres őrök voltak. Harmadik részük kitűnő muzsikusként. Ez utóbbit görög és római források is említik. Spanyolországban, ahová nagy tömegben érkeztek, a spanyol krónikák megemlékeznek, hogy Szicília szigetén a Kr. előtti 11. 12. és 13. századi „sicaner királyság”-ból érkeztek. Oda állítólag Egyiptomból menekültek (talán akkor, amikor a szemiták elűzték onnan az őslakosokat, miként a Folyamközből – Mezopotámiából - is).

Szittyá

A 19. század elejéig a magyar iskolákban azt tanították, hogy szittyák, azaz szkíták vagyunk. Talán Herodotos (Kr. előtt kb. 8. század) adta az ötletet, aki szerint a “ királyi szkíták” a nagy hegyen túl élnek, a Maris (Maros) folyó partján, a folyó az Istrosba (Dunába) ömlik. Strabo (született kb. Kr. előtt 64-ben) Geographika-jában „Scythae Nomades” a térképén nagyjából az Uráltól a mai Franciaországig terjed. Hitler is így tudta és ápoltatta népe szkíta hagyományait. Egyesek ide vezetnek vissza a hajdan tényleg létezett „germán alaposságot”, a fémmegmunkáláshoz való tehetséges viszonyukat stb. (Lehet, hogy a german esetleg nem „vérszerinti hun”, hanem társult? szövetkezett? meghódított hun?) Az ókori görögök csodálták a szkíták nagy tudását. A hét görög bölcs egyike a szkíta Anacharsis volt. Neki tulajdonítják a korong (edénykészítés), a fújtató (fémmegmunkálás) és a kéthegegyű horgony (hajózás) felfedezését. Ez idáig még senki nem bizonyította, hogy a szkíták önmagukat szkítának nevezték volna. A legtöbb iskolában tanítják, hogy kihalt ez a nép is, a nyelve is. Tanítják azt is, hogy a szkíta valami iráni nép és nyelv. Mai iráni történelemkönyvben olvashatjuk, hogy Iránban is voltak valami őslakók, de oda mindég északról jöttek a népek és felsorolják: kimmerek, szkíták, pártusok, médek, irániak, perzsák. Irántól északra a Turáni-alföld van az Oxus és a Jaxartes (két!) folyó közelében. Akit érdekel, hogy kik a turániak, szíveskedjék elolvasni az [Acta II/1](#), 45-55. és az [Acta XIV/6](#), 66-90. oldalát. Ne zavarjon senkit, hogy ezek a népek egymással is háborúskodtak (Acta Historica Hungarica Turiciensia – a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa honlapunkon letölthető: www.zmte.org). A “schyt-” görög szógyök. Szótárunkban sok szó tanúskodik jelenlétéről: fegyvertől valami hajviseletig. Görögül a schyta például kör alapú kőházat is jelent.

Magyar

Senki nem tudja megmondani, mióta hívjuk mi magunkat “magyar”-nak és honnan jön ez a népnév? Pontosabban: magyarázkodás van több, bizonyíték egy se. Magyarázzák a nyelvészek a finnugor ősnelyvből – éppen csak azt nem sikerült egyértelműen bizonyítani, hogy valóban, egyáltalán hol és mikor létezett az az “ősnelyv”?

Többen magyarázzák a csodaszarvas monda Hunor és Magor testvérpár történetéből. Csakhogy, Helvéciától Mekszikóig, sok népnek van csodaszarvas mondája. Igaz, nekünk három is van, és abban különbözik a többiekétől, hogy mindhárom a Kárpát-medencébe vezet. Ez

sok mindenre utal, még esetleg a hun-magyar rokonságra is, de hol itt a magyar? És miért én vagyok a Magor (ha abból lenne a “magyar”)?

Kelta

Európában két népnek van honfoglalás története: az írnek és a magyarnak. Az írek ősei a kelták. Saját írott forrásaik szerint a Kaukázusból érkeztek, három hullámban, szárazon és vízen. Egy ír Nobel-díjas szerint, az írek – *kelta magyarok*. Itt jegyzem meg, hogy Japán őslakói az ajnuk szintén a Kaukázusból származnak. Dunhuang és Kutya barlangjaiban talált hun emberi fejbrázolásokat kaukázusinak határozták meg.

A kelták szintén magas, lovasműveltséggel rendelkeztek, régészeti emlékeiket feltárták Anatóliától Albionig. A római források az ötölük északra lévő területet gyakran Germania-nak írják, de ott van a mai Svájc (Helvécia), a mai Franciaország és Anglia is. Mindegyik ősi kelta világ. Feltűnik a “gall” és még több más népnév is – de ez ne lepjen meg senkit. Mindannyian az eurázsiai lovasműveltség népei. Még a vikingek is. Közös és másoktól megkülönböztető jellemzőjük, hogy nemcsak kiváló harcosok, hanem éppoly kiváló mesterek és művészek is. Elsőrangú szervezők: a történelem valamennyi hosszú életű nagy birodalmát mind mind a lovasműveltség népei hozták létre és tartották fenn. A rómaid is: a szabírok, az etruszkok és a trójaiak. Ne feledjük: a lovasműveltség népei kiváló hajósok is. Az érdeklődők, vagy kételkedők tanulmányozzák honlapunkon Juba Ferenc írásait.

Hun

Priszkosz rétor a modern kutatás egybehangzó állítása szerint, nemcsak jeles görög diplomata, de igen nagy tudású ember is volt. Mint bizánci követ éveket töltött Atila király udvarában, leírásait, jelentéseit a tudományban hitelesnek tekintik. Állítása szerint Atilát – egy alkalommal – fiatal lányok szkíta dalokkal üdvözölték. Tekintsük most apróságnak, hogy a kínaiak csak déli és északi hunokat, az európaiak csak keleti és nyugati hunokat ismernek, Atilát a nyugatiak a hunok királyának, az Arvisura a nyugati hun hadak vezérének ismeri.

Priszkosz – lévén görög – a hunokat szkítának ismerte, ezért velük szkíta dalokat énekeltet. A dolog rendben is van: a kínaiak hunjai nem mások, mint a görögök szkítái – akkor is, ha kor, hely és idő nem mindig esik egybe. Így hát a hunok vidáman dalolhattak “szkíta” dalokat.

Egyesek az ilyen adatokból azt olvassák ki, hogy a hunok kétnyelvűek lehettek. A hunok nem kétnyelvűek, hanem soknyelvűek lehettek, mivel sokféle nyelvű népet meghódítottak. Nyilván ezért is használták mind a rovásírást, mind pedig az ékírást – amint arról az ujjur múzeumok mostani látogatói meggyőződhetnek. Viszont, a “valódi” hun népek mindmáig valami hun utódnyelvet beszélnek, Magyarországtól, vagy talán baszk hontól Japánig. Óvatosan megjegyzem – Szadovszky Ottó professzorral – hogy még egyes amerikai “indiánok” is. (Szadovszky, O. J. von: *The discovery of California. A Cal-Ugrian comparative Study*. Budapest – Los Angeles, Akadémiai Kiadó – Int. Soc. Trans-Oceanic Research. 1996) Ezt egyébként ma már a genetikusok is alátámasztják.

Ezen esetleg csak az csodálkozik, aki nem olvasta G. B. Shaw “Pygmalion”-ját. A londoni Higgins örömmel találkozik az Indiából érkező Pickeringgel – mert csak ők ketten tudnak angolul. Erre a nyelvre tanítják Elizát – akinek az angol nyelvét viszont ők ketten nem értik. A berni oberland-i német nem érti az appenzelli németet, pedig egy országban élnek, alig 150

km távol egymástól. A müncheni német nem érti a frankfurtit, ő a brémait, ő a hannoverit – és egyik se a másikat. Ha megakarják egymást érteni, akkor át kell válsanak Schrift-deutsch-ra, azaz az írott nyelvre. Az egész német nyelvterületen évtizedek óta kínlódnak írásuk rendbetételével, de még mindig nem tudnak mit kezdeni az olyan szavaikkal, amit helyesen egymás mellett három sss-el, három fff-el stb. kellene írjanak. Ha két angol egymással találkozik, azt mondja az egyik: “Hogyan csinál Te csinál” – mire a másik így köszön vissza: “Hogyan csinál Te csinál”, azaz: “How do you do?”

A kínaiak számára a „hun” az „sziongnu” (sun nu), ami nagy rabló bandát jelent, akiknek az eurázsiai hatalmas területen, évezredek óta kialakult és felbomlott államait és népeit illették ezzel a névvel. Írott kínai forrásból tudható, hogy ezek a népek önmagukat „hun”-nak nevezik, az ujugrok szerint ez azt jelenti, hogy a nap fiai. Magyarország neve ma kínaiul sziong ja li (sun ja li), ami kínaiul annyit tesz, mint Rablók (Gonosz-ok) Nagy Ország. A hun szó és név ezen kínai (rabló, gonosz) fordítását vették át az európaiak, miáltal a Hungaria ország név az ő nyelveiken rablók (gonoszok) országát jelenti (tessék nézni a lexikonjaikat és a szótárakat). Lehet, hogy ezért neveztük mi át magunkat „magyar”-nak? Ki tudja? Mióta? Miért?

Álljon itt például:

„The AMERICAN HERITAGE DICTIONARY OF THE ENGLISH LANGUAGE”. Published by AMERICAN HERITAGE PUBLISHING CO., INC. and HOUGHTON MIFFLIN COMPANY Boston/New York/Atlanta/ Geneva, Illinois/Palo Alto. A 642. oldala akkora betűkkel, mint egy hangya lába, két oszlopon át csupa „hun”. Alább néhány idézet. Nem mind fordítom – a benne álló és érthető, fontosabb szavak alapján az is érti, aki nem tud angolul, a címszavak szövegében dőlt betűvel áll a fordításom:

Hun. 1. One of fierce barbaric race of Asiatic nomads who, led by Attila ravaged Europe in the fourth and fifth centuries A. D. *Egy ádáz, barbár ázsiai nép, amely Attila vezetésével feldúlta Európát a Kr. utáni negyedik és ötödik században.* 2. Any savage, or destructive person. *Valami barbár, vagy destruktív személy.* 3. Slang. A German soldier. Used derogatorily. From Late Latin Hun, from Turki. 3. *Közbeszédben egy germán zsoldos. Lekicsinylő értelemben. A késői latinból hun, származik a törökből.*

Hun-gar-i-an. Hun., Hung. Of our relating to Hungary, its people, language or culture. 1. A citizen or native Hungary; especially, a Magyar. 2. The Finno-Ugric language spoken in Hungary: Magyar. 1. *Született hungar, különösen a magyar.* 2. *A Hungary-ban beszélt finn-ugor nyelven: magyar.*

Hungarian goulash.

Hun-ga-ry. Hungarian. Mag-yar-or-szág.....(Medieval Latin Hungarian, from (H)ungari, U(n)gri, name of the people, from Old Russian Ugre. See Ugrian. *A középkori latin Hungarian, származik a (H)ungari, U(N)gri-ből, a régi orosz Ugre-ből. Lásd: Ugrian.*

hun-ger 1. A strong desire for food. *Nagy étvág.* 2. a. The weakness, debilitation, or pain caused by a prolonged lack of food; starvation. *Gyengeség, erőtlenség, vagy büntetés az étel rendszeres elvonásával; éhínség.* b. Mild discomfort or an uneasy sensations caused by a lack of food. 3. A strong desire or craving for anything; a hunger for affection – v. hungered, -gering, -gere. 1. To have a need for food. *Étel iránti vágy.* 2. To have a strong desire or craving for

anything. *Erős vágy bármi iránt.* Used with after or for Reduced to poverty, he hungered for his old life. To cause to experience hunger; make hungry *éhessé tesz.* Middle english hunger. Old english hungor, hungur.

hunger strike. A refusal to eat or a voluntary fast undertaken as a method of protest.

hun-gry 1. Experiencing weakness, pain, or other discomfort from lack of food. 2. Desiring or craving food. 3. Strongly desiring or craving anything: hungry for recognition. 4. Characterized by or expressing hunger, greed, or craving. 5. Lacking richness or fertility: Hungry soil. *Gazdagság, vagy termékenység hiánya: éhes föld.*

Hun-nish 1. Of or pertaining to the Huns. 2. Of or pertaining to the language of the Huns. 3. Sometimes small Barbarous. *Néha kicsit kegyetlen.* The language of the Huns, variously classified as Turcic or Mongolian. *A hunok nyelve - néha töröknek, néha mongolnak minősítik.*

És így tovább, és így tovább. Nagyon szépen be van épülve – például - az angol nyelvbe. *Így ismert minket az egész nyugati világ – amikor Trianonban bölcs vezetőik döntöttek.*

Arra is álljon itt egy példa, hogy mindebből mit tanultunk. Napjaink nagy reklámötlete a „Hungaricum”. Indogermán nyelvészeink megtanították, hogy azokon a nyelveken, az előljárót (prepozíciót) gyakran hátra teszik. Így lett – mint a nyelvészek mondják – Óbuda római neve Aquincum – ami annyit tesz, mint aqua quinque cum, azaz „öt vízzel” – amiben a -cum az a -val, -vel, tehát világos utalás, az akkor is már élvezett jó budai fürdőkre. Ha tehát a -cum az a -val, akkor a „Hungaricum” szó már jól érthető – és kérdés, hogy mennyire tekinthető jó ötletnek, ezzel a kifejezéssel igyekezni hírnevünket növelni a világban. No comment.

Szima Csien, a kínai történelemírás atyja szerint, a kis déli kínai államocskákat a hunok (sun nu) szervezték egységes államba, első császáraik is hunok voltak. A Sanszi-ban nyugvó császár és agyagkatonái ezek a hunok (Henkey szerint 80,4 százalékuk turanid típus, nagyobb része europid, kisebb arányban mongoloid formák. A velük eltemetett császár tipikusan europid jellegű, de az agyagkatonákhoz nem tartozik. Acta XXII/1. 70. oldal.). Utóbb a császárok, ezen rablók ellen építették a Nagy Falat. A későbbi hun Dzsingisz, önmagának – a mai Faltól északra - várost építtetett (Karakorum), utódai már az általuk alapított Beijingből (Peking) – a Nagy Fal déli oldaláról - irányították világbirodalmukat, ahonnan ma kirándulni lehet a Nagy Fal-hoz, amitől a mai Kína északi határa még jó távol van.

Az utóbbi évtizedekben, főleg az angolszász nyelvterületről származó kutatók eredményei, a hunokról alkotott képet a hunok javára egyre kedvezőbben alakítják, az viszont tagadhatatlan, Trianonban a hunok iránti utálat működött. Sőt, nehéz lenne megállapítani, hogy még ma is, a lexikonokban, tananyagokban, de főleg a fejekben uralkodó ebbéli zűrzavar – még Magyarországon is! – milyen hatással lehet, az események alakítására.

Minden esetre, ma már tudományos tényként kell elfogadni, hogy nem vagyunk finnugor nép (amint azt, egyebek közt a majd következő genetikai táblázat tudományosan igazolja), népi gyökereink a lovasműveltség világába vezetnek, egyes mai néprészeink elődei élhettek a délkeleti hunok körében is, műveltségünk gyökerei behálózják az egész világot (Acta XIX/3) és a Kárpát-medencében itthon vagyunk úgy 40-35 ezer éve.

Fontos megemlíteni, hogy annak több írásos bizonyítéka van, hogy volt birodalom, amelyik önmagát „hun”-nak nevezte, viszont eddig még senki nem mutatott be arra bizonyítékot,

hogy lett volna birodalom, állam, vagy akár egy népcsoport, amelyik önmagát nevezte volna csak szkítának. A Kínától északra, több ezer éven át alakult és letűnt birodalmak lovasnépei nevezték birodalmukat „hun”-nak. Ugyanezeket a birodalmakat a görögök szkítának nevezték. Így lehetséges az is, hogy az írásosan is átörökített emlékezetünkben önmagunkat nevezzük hun, meg szkíta származéknak is. *Ezek nem népnevek, hanem birodalmak nevei – miként a magyar is.* A Turáni *Folyamközben* egy embert nagyon könnyen lehetne összetéveszteni, egy dérék alföldi magyarral, de biztosan nem egy koreával – pedig mindezek őse ott lehetett az egyik, vagy akár több hunnak, vagy szkítának nevezett birodalomban is.

Az Y kromoszóma specifikus Alu inszerció (Yap) és Tat allélek frekvenciái:

népesség	Yap+	Tat C
kevert magyar	37,5 %	0,0 %
csángó	17,5 %	0,0 %
finn és lapp	0,0 %	61,1 %
inári	0,0 %	41,7 %
skolt	0,0 %	61,7 %
karéliai	5,0 %	39,6 %
lett	-3,0 %	29,4 %
holland	-2,3 %	0,0 %
moksa	0,0 %	8,2 %
manysi	0,0 %	63,2 %

Forrás: Eur. J. Hum. Genet. 1999. May-Jun. 7 (4) 447-58

Y chromosomal polymorphisms reveal founding lineages in the Finns and the Saami

Lahermo P., Savontaus ML, Sistone P., Beres J., de Knijff P., Aula P., Sajantila A.

Department of Medical Genetics, University of Turku, Finland

paivi.lahermo@helsinki.fi

PMID: 10352935 (PubMed – indexed for MEDLINE)

A táblázatba foglalt, a finnországi Turku-ban végzett genetikai vizsgálat eredménye egyértelműen mutatja, hogy a nyelvészek által finnugornak nevezett népek a mai magyarral nincsenek vérségi kapcsolatban.

Henkey szerint a turanid típus nagy-magyar alföldi változata a legjellemzőbb magyar.

Ilyen, de szomorúbb mostani történet, hogy a katalánok ki akarnak törni a spanyolnak nevezett birodalomból, ahonnan más, odaszorított népek is szeretnének kiszabadulni, mint például a baszkok, akik a franciákhoz is keveredtek. A portugálok már eleve kimaradtak a spanyol birodalomból. Katalónia mai lakóinak nagy része katalán tudattal rendelkezik, de a lakók egy része már spanyolnak is tartja magát. Azelőtt ott voltak az arabok, de a katalánok – és a többiek – nem akartak arabok lenni. Összefogtak a „többiek”-kel és így lettek spanyolok. Most egyesek spanyolok sem akarnak maradni, hanem a katalánok például újra katalánok szeretnének lenni. Ilyen is van, hogy „Székelyország”. Pedig a székelyek, de még a csángók nyelvjárása sem különbözik annyira a magyartól, mint a katalán nyelv a spanyoltól.

Például ugyanígy soha nem léteztek csehszlovákok, csak csehek, morvák, szlovákok – és mások. Szét is hullottak. Soha nem voltak jugoszlávok se – szét is hullottak. Vannak bajorok, svábok és így tovább, de nincsenek németek se, se germánok – akiket a rómaiak kereszteltek german-ra. Római értelemben a germán éppoly északi barbár, mint kínai értelemben a hun. A fenti amerikai lexikonban már így is jelenik ez meg, mert ott a hun ráadásul egy german zsoldos. Nincsenek belgák, csak vallonok és flamandok. A csehszlovák, a jugoszláv, a belga, a german, a német, vagy deutsch - mind birodalmi név. Amint a 12. században a tatárok minden meghódított népnek megparancsolták, hogy magukat tatárnak nevezzék – árulja el a tatárok titkos krónikája – ami már magyarul is olvasható. Az tehát nem román találmány, hogy Romániában nincsenek magyarok, csak magyarul beszélő románok.

Tehát a „magyar” egy birodalom neve. Nem tudni mióta és miért? A magyar név, nem található se a Corpus Juris Hungariciben, se a Hármaskönyvben, se a latin nyelvű korai írásokban (krónika). A Tarih-i Üngürüş (Magyar Magvető Könyvkiadó, Budapest 1982. ISBN 963 271 719 8) nem ismer se hunt, se szkítát, de nem ismer magyart, úzt, besenyőt, bulgárt, kunt, szarmatát, satöbbit se: csak üngürüszet, akik nem mások, mint a lovasműveltség - Marx szerint az ázsiai termelési mód - népei. Akik tehát a kínai források szerint „hun”-ok, azok a görögök szerint „szkíta”-k. Igaz: a kínaiak megmondják, hogy a hunok önmagukat hun-nak hirdetik, de azt még senki nem mutatta meg, hogy valakik önmagukat nevezik csak szkítá-nak! Az viszont él, több nép emlékezetében is, nemcsak a magyaréban, hogy tagja volt a szkíta, vagy a hun birodalomnak - esetleg mindkettőnek.

Tarih-i Üngürüş

A hun-szkíta-magyar titokzatosság homályába a Tarih-i Üngürüş hozott világosságot. Ne menjünk az irat értéke körüli vita közelébe (akit érdekel, olvassa honlapunkon az az [Acta IX/1](#), 43-51. oldalát). Fogadjuk el a tényeket. Az irat fordítója Blaskovics József, a maga korában a legjobb turkológus, a prágai Károly Egyetem dékánja. Csak az irat kiadói írták a kötet tetejére, hogy “Magyarok története”, vagy “Magyarország története”. Blaskovics ezt írta: “Üngürüş története”. Mert ő tudós. Aki az iratot olvassa, az megérti: az üngürüş, az irat 16. századi közép-oszmánli (török) nyelvén a *lovasműveltség népe*. Nem sorolom melyik: mindegyik. Mind-egy, hogy Euráziában hol, mikor, és hogy melyik forrás említi. Ez a Tarih-i Üngürüş legfőbb érdeme, tanulsága.

Tegyük most ismét egy kis kitérőt. Ma, a világ legtöbb iskolájában a történelmet Marxista módon tanítják. A dialektikus materializmus átültetése a történelemtudományba a történelmi materializmus. Eszerint, az emberi társadalom így fejlődik: ösközösség, rabszolgaság, feuda-

lizmus, kapitalizmus, szocializmus. Lenin hozzátette: kommunizmus. Ezek a társadalmi formák. Alig van olyan történelemkönyv, ahol nem ezt találjuk – legfeljebb az utóbbi kettőt (esetleg elhagyták).

Marx szerint a társadalom formáját meghatározzák az ott uralkodó termelési viszonyok és termelő erők, ezek összességét termelési mód-nak nevezi – ami viszont meghatározza az adott társadalom formáját.

Marx okos ember lévén rájött, hogy sántít az elmélet és a termelési módok felsorolásánál megemlíti, csak éppen nem elemzi, az „ázsiai termelési mód”-ot. Ott bizony nincs se rabszolgaság, se hűbériség. Amint nálunk, Magyarországon sem volt igazából soha. Mert nálunk, az írott alkotmányunkban áll, több mint ezer éve: «Sacra Corona radix omnium bonitum et iurium», azaz: «A Megszentelt Korona minden dolog és jog forrása». Tehát nem a király, a nagyúr, hanem az Ország Koronája a tulajdonos. (Részletek: [Acta XVIII/1](#), 417-434. oldal.)

A Tarih-i Üngürüş szerint, tehát valamennyien a több tízezer éves lovasműveltség tagjai vagyunk, hunok, szkíták, szarmaták, kunok, kelták, magyarok stb. Ekkora területen, ennyi idő alatt, persze nehéz elképzelni, hogy ez egyetlen nyelvet beszélő, egyetlen, egységes nép lenne. Vegyük ismét a tényeket.

A hunokról legtöbbet és legalaposabban a kínai leírásokban olvashatunk. Nem csoda, hiszen Kínát, mint államot a hunok szervezték, első császáraik is hunok, a kínai történelemírás szerint is (Szima Csien). Kínát nagyhatalommá a késői hunok, a tatárok tették, a tudomány és a közigazgatás igazi nagyjai pedig végig az ujgurok – tehát mind “hunok”.

A mai kínait – saját embertani leírásuk szerint – alapvetően kétféle embertani csoport alkotja: délen a nem szőrös “igazi” kínai, északon a nagy bajuszú hun (lásd: agyagkatonák). Ez utóbbi típus korát bő harmincezer évesre teszik és a Sárga-folyó nagy kanyarjából, a mai Ordosz-pusztáról származtatják. Az Arvisura szerint ott volt a hunok szent központja. Nyugatról ezt a területet – a Gobi-n túl – lezárja az Altaj-hegység – a szkíta királyok ősi temetkező szent hegye. Kínai forrásból ismert Mao Tu levele a kínai császárhoz (Kr. előtt 200 táján): “Meghódítottam minden *ijfeszítő népet* az Uráltól Koreáig és ezek most *mind hunok*”. Ami bizonyítja, hogy a “hun” egy hun szó és a hunok önmagukat nevezték “hun”-nak. Nyilván nem egyetlen nép – de mind hun. Ujgurok szerint a hun szó azt jelenti, hogy a nap fia. Ismeretes, hogy a tatárok is megparancsolták a 12. században minden meghódított népnek, hogy magukat tatárnak nevezzék. Az avar-kor kárpát-medencei sírjainak feltárói is csupa “avar”-t találnak – a sírmelékletek alapján.

Gens Hun/gar/orum

Nem győzöm csodálni I. Stephanos (későbbi nevén István) királyunk államszervezői bölcsességét. Az ő parancsára szervezték a magyar királyi kamarát, ahol a királyi iratok készültek. Nyilvánvalóan, tekintettel az országban élő soknyelvű népre, István parancsára az iratokat az akkor már évszázadok óta halott nyelven, latinul írták. Ez lett államunk “hivatalos nyelve” 1844-ig - Európában a Vatikán mellett a legtovább. Ki ismer Európában még egy ilyen “demokratikus” rendszert az egész középkorban és újkorban?

Törvényszerű következménye, hogy ezen idő alatt a latin szöveg az irányadó (és nem például a fordítás!). Ami iratot ezalatt az idő alatt a király nevében kiadtak és így is írták, azon,

kivétel nélkül minden esetben a király “Rex Hungarorum”. Eddig nem tudtam megállapítani, hogy mióta szerepel a Corpus Juris Hungarici-ban (így fordítják: Magyar Törvénytár) a gens Hungarorum, de ismereteim szerint így fordítják: magyar nemzet. Több korábbi utalás után Werbőczy Hármaskönyvében megtaláltam koronánk nevét: “Sacra Regni Hungarici Corona”. A köztudatban sok rossz fordítása él, leírok egyet, ami még a legközelebb áll a helyes fordításhoz: “Magyarország Szent Koronája”. Akit ezen latin szövegek valóban helyes fordítása érdekel, kérem olvassa el honlapunkon: [Acta XVII/1](#), 20-22. oldalán. Itt most csak azzal foglalkozom, ami tárgyunkhoz szorosan illeszkedik.

Tiszteletre méltó és bölcs eleink a “gen” szót nyilván nem abban az értelemben használták, amint ma szokásos.

Az Észak-amerikai Egyesült Államokban megjelenő és a tudományos világban mértékadónak tekintett Science folyóirat 2000. évi novemberi számában a genetikai szakterület nemzetközi élvonalának 17 elismert képviselője az USA-tól Ukrajnáig, az európai népek származásának és őseik betelepődése idejének felderítésére indított közös kormányközi genetikai kutatásaik első eredményeit ismertette (lásd honlapunk eszme-csere rovatában az angol nyelvű eredeti szöveget és három fordítását magyar nyelven). Közleményük a genetika tudomány mai álláspontjának tekintendő. Közlésük szerint, az M45-ös leszármazási vonalból eredő M173-as eurázsiai marker 40'000-35'000 éves. Ennek két haplotípusa az EU18 és az EU19. Mivel mindkettő délkeleti irányból terjedt Európába, ezért feltehető, hogy az EU19 a régebbi, mivel ez ma szinte kizárólag Európa középső és keleti felében fordul elő, míg az EU18 szinte kizárólag Nyugat-Európában található. Az EU19 legnagyobb arányban, 60 %-ban a mai magyarban van – tehát Európa igazi őslakói vagyunk. Megállapítják még, hogy az ugyancsak M45-ből eredő M3-as az előbbivel szinte egy időben megjelent egyes helyeken Szibériában és később Amerikában is. Más közleményekből megállapítható, hogy az EU19-es a mienkénél is nagyobb arányban található Közép-Ázsiában és Észak-Indiában – tehát a hun-szkíta világ területén. Így tehát a genetika, mint tudomány nemcsak megerősíti számos eddigi kutatás eredményét, de a maga nyelvén kimondja, hogy mink vagyunk Európa legrégibb lakói. Tehát mink vagyunk a valódi “indoeurópaiak”. Mondhatjuk azért is, mert a másik, szintén természettudományos felmérés, Henkey Gyuláé, mindenben megerősíti ennek a vizsgálatnak az eredményét.

Ezzel a kutatással egyidejűleg a finországi Turku-ban magyar és “finnugor” kutatók elvégezték ezen “nyelvcsalád” genetikai vizsgálatát. Megállapították, hogy a magyar és a többi “finnugor” nép között nincs ([Acta XVII/1](#), 21. oldal.) genetikai kapcsolat. (Eur. J. Hum. Genet. 1999. May-Jun. 7 (4) 447-458. oldal). Tehát lehet, hogy ezen népek között van nyelvi kapcsolat, de a magyar és a többi “finnugor” között vérségi kapcsolat biztosan nincs. Ettől még lehetnek ők is hunok!

Akkor tehát hová visz a hun-gar-orum és a hu-gar-ici? Amint azt már több dolgozatomban bizonyítottam, az -orum és az -ici latin végződés (pl. [Acta XVII/1](#), 21. oldal). A “gar” Labat szumér lexikonjában kétszer is szerepel, kétféle írással jelként és jelent láncot és valami körülölelő töltés-félét ([Acta XVII/1](#), 21. oldal). Miután a máig élő szavakban népet és területet jelent (Kashgar, Dzsungar, Bulgar, Ungar) ezért jogos föltenni, hogy a Rex Hungarorum helyes fordítása: hunok, de a gar miatt hunok *országának* királya. Koronánk neve pedig helyes fordításban: Hunok - de még inkább Hunok Országának Megszentelt Országkoronája. A gens Hungarorum pedig a vérszerinti hunok országának a közössége. Ugyanis tudni illik, hogy Pápai

Páriz Ferenc szótárában a gen-nel képzett latin szavak kivétel nélkül vérszerinti kapcsolattal, nemzessel foglalkozó kifejezések. A szótárban szerepel a natio is – első jelentése társaság (tehát nem vérszerinti kapcsolat!), második jelentése több gen! – tehát, a különböző vérszerinti közösségek *társasága*. *Következésképpen a magyar nemzet a Megszentelt Koronához csatlakozott valamennyi nép összessége!* Ez így pontosan megtalálható történelmi alkotmányunkban – ékes latin nyelven: “Totum Corpus Sacrae Regni Hungarici Coronae!” Ami jellegét tekintve feltehetően nem sokban különbözik az ifjesítő népek közösségétől, aminek írásos forrása ma jó kétezer éves (Mao Tun). Deák Ferenc a haza bölcse, a nemzet prókátorá mondta 1866. december 15-én a képviselőházban: “(…)” e kifejezés által ‘önálló, szabad nemzet’, Magyarország akármi ajkú lakosainak összessége, complexuma értendő, nem pedig külön az egyes nemzeti-ségek.” Majd 1867. február 17-én az Alkotmány visszaállításakor: “(…)” s itt nem csak a magyar ajkúakról szólok, hanem általában a Magyarországot alkotó nemzetről...” (Kónyi Manó: Deák Ferenc beszédei. 1866-1867. Budapest, Franklin Társulat 1897. 133. oldal, 325. oldal)

Azt már a nyelvtudomány két óriása, Rawlison és Lenormant bebizonyította, hogy a köztudatban sumérnak nevezett nyelv a szkíták nyelve. A szkíták és az avarok kapcsolata a Folyamközzel és Egyiptommal közismert. Az viszont már kevésbé ismert, hogy a Szfinx görög szó, titokzatosat jelent – tehát nem lehet az építmény neve. Homlokát kígyó díszítette, hosszú szakállát a British Museum őrzi. Az építmény környékén élő arabok Abul Hun-nak, azaz Hun Atyának nevezik, tehát a neve: Hun. Építési ideje ismeretlen (Némäti Kálmán: Szfinx történelmi kutatásom. Budapest, 1914 és [Acta XV/4](#), 10. oldal.).

Köztudott dolog Egyiptom viszonya a hikszoszokkal. Az egyik legjelentősebb Egyiptom-szakértő J. H. Breasted szerint «(...) nem vakmerőség az avarokat a hikszoszokkal kapcsolatba hozni». Tehát Egyiptom kapcsolata a szkíta-hun világgal nemcsak Nefretete cserkesz hercegnő révén ismert (Kr. előtt 1350 körül).

Végezetül említsük meg, hogy jelenlegi ismereteink szerint Anonymus Gestájának címe nem Gens Hungarorum, hanem Gens Hungarum! - amint iratának jelenlegi első oldalán, az első sor végén pirossal írva van. Csak tudta Anonymus, hogy mit ír. Csak tudták a magyar királyok közel ezer éven át, hogy ők kicsodák. A magyar történelem tárgyában nem szükséges hazudni semmi irányba. Értjük be azzal, ami van – a többieknek még ennyi sincs.

Hun/gar – Un/gar

A történelemmel kapcsolatos irodalomban nem találtam elfogadható bizonyítékot a hun-gar-ungar szópárra. Nem foglalkozom most a szó német, se angol-amerikai magyarázatával, mert megalázó gúnynév.

Egy magyarázatát érzem logikusnak. A bizánciak, ha nem latinul, hanem görögül írtak és beszéltek, írásban a szó elején lévő “h”-t a beszédben elhagyták. Így lett az ő nyelvükön Hellasz-ból Ellasz – és szerintem a hungar-ból ungar. Volt, aki azt írta latinul, amit hallott - görögül.

Összefoglalás

Semmi okom az ellen tiltakozni, hogy magyarnak születtem, amint keresztény (keresztény) is vagyok, s már biztosan nem fogok fehér lovat áldozni. Éppily természetességgel ódzkodom

azoktól, akik révülni járnak, parázson ugrálnak, kacagányban díszelegnek, és úton útfélen visszaélnek emberek jóhiszeműségével, hazaszeretetével, nemzetünk iránti hűségével.

Egy nemrégiben lezajlott nevezetes, nagyon nagyon magyar rendezvény végén, az ott eluralkodott táltos, a rendezvényről készített és terjesztett lemezen tudatja az emberiséggel a nagy igazságot. Azt mondja, hogy a Képes Krónikában írva van, hogy Árpáddal bejöttek a Kárpát-medencébe a hunok, azaz a magyarok. Ezek után nincs már miről beszélni, a helyzet világos – állítja.

Eltekintve attól, hogy egymagában több és esetleg egybevágó krónikai adat sem lehet egy ilyen fontos ügyben eléggé meggyőző, hiszen tudvalévő, hogy az akkor írók is olvasták – a korábban írt történelemkönyveket.

Minden esetre elővettem a Képes Krónika magyar fordítását (1987. Fordította Bollók János. Osiris kiadó, Budapest, 2004. 26. oldal. ISBN 963 389 785 3) és szó szerint találtam benne ezt a szöveget. Csakhogy, ezt a krónikát Kr. után 1358 táján írták és rajzolták, akkor még – az én ismereteim szerint - nem létezett a “magyar” szó. Legalábbis – tudtommal – korábbi létezését eddig még nem bizonyította senki. Az Országos Széchényi Könyvtárban, a Budavárban, kézbe vehettem az eredeti latin szöveget és az egész krónikában nem találtam a “magyar” szót. Megengedem, hogy *én* nem tudom a szöveget elég jól olvasni – de *én* nem találtam. Ebből megállapítottam, hogy a magyar szövegbe – igen nagy valószínűség szerint – vagy a fordító, vagy a kiadó, esetleg magyarázatként (?) írta azt, hogy “tehát a magyarok”. Ezzel a “magyarázattal” sem tudok azonosulni, de azt különösen helytelenítem, ha valakik így játszanak jó szándékú emberek érzelmeivel (is). Mert ez a “technika” semmiben sem különböznék attól, ami ellen ezek az emberek hősi harcot vívnak. Semmiféle cél nem szentesít tisztességtelen eszközt.

Van arra elégséges tisztességes bizonyíték, hogy hunok (is) vagyunk. Nem szükséges hazudni – hacsak nem akarunk szebbnek látszani, mint valóban vagyunk és ebből anyagi, sőt más egyéb hasznot húzni. Viszont a tudomány útja néha rögzös – ezt lehet tudni, de a tisztességes ember számára csak ez az út a járható.

Persze, feltehetőleg úgy vagyunk hunok, amint Mao Tun írta. Eleink biztosan részei voltak a sok ezer éves hun világnak és nyilván nyelvünk is nagyban rokonítható az ott leginkább beszélt nyelvhez. De éppígy vagyunk kelták, szkíták, avarok is. Hiszen biztosan bennünk is élnek, akkor is, ha kunok, alánok, szarmaták, palócok, vagy székelyek vagyunk.

Werböczy hármaskönyvében találtam ezt a mondatot: “Az erdélyi scithákról, akiket székelyeknek hívunk...” II. Szilveszter pápa III. Ottó császárhoz írott levelében Istvánt, mint a szkíták vitéz királyát említi. (I. Havett: Lettres de Gerbert. Paris, 1889. Gerbert levelei.)

Csak gyanítom, hogy akik ezen népek tudatos irtására szövetkeztek, azok találták ki (talán) nekünk a magyar népvét, esetleg pont azzal a céllal, hogy elfelejtessék velünk saját igazi múltunkat. Így kell elvágni egy népet valódi gyökereitől, hogy elpusztuljon. Az csak a mi tehetségünket és élni akarásunkat bizonyítja, hogy ezzel a népnévvel is még mindég élünk.

Vagy tiltakozásul (védekezésül?) kitaláltuk ezt a népvét a kínai fordítás elterjedése miatt?

Végezetül ide kívánczik még egy gondolatsor. Nem vagyunk rokontalan kis nép, hiszen rokonunk a sok és igen gazdag hun rokonnép egész Euráziában az írektől, akik magukat kelta

magyaroknak is nevezik, és a baszkoktól egészen a japánokig. Ezek többsége vérrokonunk is – gens Hunorum. A hun birodalmi gondolat szellemében, a többi a natio Hunorum, vagy Hungarorum, a Kárpát-medence körzetében pedig a Megszentelt Korona Népe. Ez utóbbiak itt élnek mind Közép-Európában. Nem mindannyian véreink – csak részben. De közös a történelmünk – sok száz éve, jövőnk is csak közösen van.

Íme, egy rövid kis magyarázat arról, hogy az „Altertum” professzora miért mondhatta azt, hogy az „Altertum”-ban nincs magyar – *amiben lehet, hogy igaza van.*

Minden esetre addig is, amíg ez így van, mondjuk inkább, hogy - *korai magyar történelmünk. Mert az biztosan van.*

Az utolsó szó jogán

Egyesületünk tagja, Hideo Matsumoto az úgynevezett „marker (jelző) gének” kutatása során, bizonyította, hogy a japánok írott őstörténete, amint a „KO-DZSI-KI” írja (Kazár Lajos, egyesületünk tagja fordításában: „Régi történetek feljegyzései” – Magyar Történelmi Társulat – Sydney Australia – 1982. ISBN 0 95927900 0 8), valóban a Bajkál-tó körzetéből indul, és bizonyította népe egész útját - onnan mai hazájukig.

Amikor Lázár János magyar miniszterelnök, a mostani japán császár nagyapjával Tokióban találkozott, a császár említette neki, hogy ily módon a japán a magyarnak rokona. Magyarországon akkoriban nevetni illet az ekkora számárságon. Mai genetikusok kimutatják, hogy Árpád honfoglalóinak nagy része szintén a Bajkál-tó vidékéről származik.

Mostani magyar őstörténeti találkozónkon megismerhettük a genetikusok azon eredményét is, amely szerint őseink *egy része* – nemcsak Árpád népe vonatkozásában, hanem az előtte itt őshonos földművesek esetén is – a Bajkál-tó vidékéről származik, miáltal még kínaiakkal is rokonságban állunk, mintegy 2%-ban. Valaki azt is bizonyítja, hogy ezek az ősök, egy mára kihalt finnugor nyelvet beszéltek. Egyes csoportjaik tovább mentek Közép-Ázsiába, ahonnan finnugor nyelvet beszélő őseink egy része Észak felé vonult, és – némileg átalakítva, de – megőrizte ősei nyelvét. A mai magyarnak rokona a volgai tatár és a baskír is, III. Béla királyunknak is baskírok az ősei. Árpád népe 30-100 ezer fő lehetett, többségük nőkkel együtt érkeztek. Nagy részük török nyelvű volt (a baskír is az) és belőlük lett itt nálunk a vezető réteg. Az így kialakult Kárpát-medencei magyar birodalom népe tehát európai, Árpádék korában, sőt, még korábban is.

Ezek az adatok egyelőre még megerősítésre szorulnak, de a tudomány gyors léptekkel halad előre, mert az ázsiai és a közép-ázsiai vonal vizsgálata újabban nagyon érdekli a németeket és az amerikaiakat is. Szekeres István meg írástörténetileg bizonyítja, hogy Árpád népe nem lehetett török nyelvű, mert írásukban több olyan hangzó jele van, ami egyik török nyelvben sem fordul elő.

Bő ismereteket szerezhettünk a lovak genetikájáról is, aminek természetesen fontos szerepe lehet a mi korai történetünkben is, hiszen az egyértelműen a lovas népek körébe, a *lovasműveltségbe* vezet.

A genetikusok véleménye eltér a statisztikusokétól. Genetikusok szerint egy adat is lehet az egészre jellemző, feltéve, hogy a minta kiválasztása *helyes*. A statisztikában azt tartjuk *helyesnek*, ha a mintavétel nagysága legalább egyharmada a megfigyelt sokaságnak.

Lehet, hogy egy év múltán ezt a dolgozatot egészen másként kell majd megírni. Engedjük magunkat meglepni. Ugyanis, úgy tűnik: *szeretnek találkozni a párhuzamosok.*

Zürich, az Úr 2019-ik évének szelek hava (tavasz hó) 25-ik napján

MELÉKLET

A MAGYAR NEMZET, A NATIO HUNGARORUM A KORONA TESTE:

Corpus Sacrae Regni Hungarici Coronae, amihez jön a király a *Caput Sacrae Regni Hungarici Coronae*, tehát csak *a feje*, a kettő együtt a Totum Corpus Sacrae Regni Hungarici Coronae, *a korona egész teste*.

A Corpus, a test több tagból (Membrum) áll. Az egyik tag a *Gens Hungarorum*, ami inkább megfelel a nyugatiak nemzetének, de ez nálunk csak *a hunok vérszerinti közössége* (palócok, székelyek, kunok stb.), tehát *egy Membrum, egy törzsszövetség, amiben több nemzetiség van*. Hozzájön a többi tag, azaz Membrum, a többi nemzetiség (együtt képezhetnek szintén egy-egy törzset, több törzs egy-egy törzsszövetséget): a tót, a román, a zsidó stb., amennyiben a magyar állam polgárai akarnak (tudnak) lenni. Ami tehát a Corpus Sacrae Regni Hungarici Coronae – ami így a történelmi alkotmányunk szerint: az (EGYETEMES teljes) *MAGYAR NEMZET*. *Igaz akkor is, ha nincs Caput – vagy a „Caput” kormányzó, vagy köztársasági elnök.*

Jegyezzük meg, hogy minden nemzet joga megnevezni önmagát és a többit. Ma már magyaroknak is nehéz megérteni mindezt, mert nem tanuljuk. De ügyelnünk kell: a jogszabályokat nálunk is pontokba, paragrafusokba foglalták. Csak az alkotmány „történelmi”, ami azt jelenti, hogy a *Corpus Juris Hungarici-ben (a Magyar Törvénytárban)*, megtalálható a *Magyar Történelmi Alkotmány*. A mi alkotmányunk nem pontokba foglalt, karta alkotmány. A történelmi alkotmány *szellemében* kell cselekedni, *a szellemét* kell felfogni, *az egészét kell érteni*. Deák Ferencről feljegyezték, hogy jurátus, tehát egyetemista korában, ha felolvastak egy sort latinul a Magyar Törvénytárból, akkor fejből ott folytatta latinul. A magyar országgyűlésben mindenkinek latinul kellett felszólalnia. Ez volt az igazi nemzeti-nyelvi egyenrangúság - az Európa közepén több mint ezer éven át fennálló – keresztény, nagy Magyar Királyságban.

NÉHÁNY FOGALOM

a Magyar Történelmi Alkotmány alapján a Corpus Juris Hungarici – a Magyar Törvénytárból **HELYES MAGYAR FORDÍTÁSBAN** és értelmezésben

SACRA REGNI HUNGARICI CORONA

Hunország (Hunok Országának) Megszentelt Országkoronája

(Szentkorona, Magyar Korona?)

REX HUNGARORUM

Hunország (Hunok Országának) királya

(Magyar király?)

CAPUT SACRAE REGNI HUNGARICI CORONAE

Hunország (Hunok Ország) Megszentelt Országkoronája *Feje* (a király, vagy a köztársasági elnök)

SACRA CORONA RADIX OMNIUM BONITUM ET JURIIUM

A Megszentelt Korona minden jog és tulajdon forrása

MEMBRA SACRAE REGNI HUNGARICI CORONAE

Hunország (Hunok Országának) megszentelt Országkoronája *Tagja*;

amit valamennyi együtt alkot, az az EGÉSZ (teljes) MAGYAR NEMZETET

GENS HUNGARORUM (egy MEMBRA)

a Hunok (vérszerinti) Községe. (A nemes magyar nemzet?) Nincs egyetemlegesen elfogadott magyar fordítása. (Egy CSALÁD, egy NAGYCSALÁD, egy NEMZETSÉG, egy TÖRZS, egy TÖRZSSZÖVETSÉG – mint pl. Árpád honfoglaló népe (Vérszerződés!), pl.: palóc, székely, kun, avar, besenyő, szarmata, herény, csécsény, kazár, matyó, jász, hun stb. stb. Külön-külön és együtt is, NEMZETISÉGÜK: magyar)

CORPUS SACRAE REGNI HUNGARICI CORONAE

Hunország (Hunok Országának) Megszentelt Országkoronája *Teste*. Valamennyi MEMBRA együtt, ha akarja és - az állam polgára. Kivétel ez utóbbi alól, ha valakit kényszerítenek állampolgársága elhagyására; de azért őt a Korona misztikuma ide tartja. Ide tartozik a korona többi tagja is: szász, tót, sokác, bunyevác, horvát, szlovén (sclavon), szerb, rác, cigány, román, zsidó, rutén, hucul stb. Nemzetiségük szász, tót, sokác, bunyevác, horvát, szlovén, szerb, rác, cigány, román, zsidó, rutén, hucul stb. Ha hozzávesszük a királyt (CAPUT, a FEJ), a gens hungarorum-mal együtt a MAGYAR NEMZET.

TOTUM CORPUS SACRAE REGNI HUNGARICI CORONAE – Hunország (Hunok Országának) Megszentelt Országkoronája *Egész Teste* – ami az

EGYETEMES (teljes, EGÉSZ) *MAGYAR NEMZET* – IDE TARTOZHAT BIZONYOS
ESETBEN MÉG AZ IS, AKI NEM ÁLLAMPOLGÁRA A MAGYAR ÁLLAMNAK.

Csihák György (Zürich/Budapest): Utolsó nagyendezvényünk lapszélére

Gondolatok a könyvtárban
Vörösmarty Mihály

A múlt század hatvanas éveiben a budapesti Központi Statisztikai Hivatalban, egy időben, mindenki nevette az esetet. Az egyik nagy kiadvány alapadatainak összeolvasása során, egy kisdiák azt mondta: Tudjátok, mi folyik itt? – Légből kapott adatok hajszálpontos ellenőrzése!

Rendezvényünk másnapján jött elő emlékezetemből ez az emlék. Nem tudom miért? Csak szédültem a tudománytól, amit a számítógép ránk öntött a vele összekapcsolt képvetítőn keresztül. Színes képek, ábrák, táblázatok tömkelege – év tízezreken át. Volt is, aki megjegyezte: korai történelmünket talán nem is kellene ilyen messziről kezdenünk. Olyan is volt, aki vitatni merete, hogy akkor talán már volt magyar.

Arra figyelmeztetem, hogy a kutatásban új diktatúra hajnalánál vagyunk: a genetikusokénál. Két-három adat alapján megfellebbezhetetlen kijelentéseket lehet tenni – persze óvatosan, és udvarias csomagolásban. Nem volt ez mindig így, még az öröklődés tannal sem, legalábbis minálunk az egyesületben.

Megállapítja most például a genetika tudománya, hogy Árpád népe talán tíz százalékát tette ki, az akkortájt alakuló államunk lakosságának és abból, a mai magyarban két-három százalék van. A honfoglalókkal jöttek asszonyaik is, akik között volt svéd, dán és eszkimó. Jött hozzá mindjárt a magyarázat: a Kárpát-medencéből előzőleg már kivándorolt népesség génjét mutatták ki olyan itt maradt menyecskék esetében, akiket a bejövő nyalka honfoglalók itt vettek nőül. Magyarázatul szolgál a pozsonyi hadi diadalunk, amit egy kiváló katona nép hajtott végre, akik mesterei voltak a harcnak, és semmi esetre sem az itteni ősi földműves lakosság. Nagyon összecseng Kristó Gyula elméletével, amely szerint a vándorló magyarokat a besenyők hátba támadták, vagyonukat megdézsmálták, állataikat elrabolták, mire a menekülő néhány tízezer férfi eszeveszetten befutott a Kárpátok védő gyűrűje mögé. Szó szerint futottak, mert Fodor István ma is azt tanítja, hogy a lovaikat vesztett bemenekülők három évig nyugton maradtak, mert nem voltak lovaik.

Arra nincs magyarázat, nem is keresik, hogy egyszeriben megszületett a nagy Magyar Királyság, érdekerületekkel – tudomásunk szerint – a Duna forrásvidékétől a torkolataig, bánágokkal, jól kiépített gyeppel, és hamarosan apostoli lett. Ha lovaikat elvesztették, akkor az nagyobb baj lett volna, mert egy harci ló felnevelése öt év. Így nehéz lett volna azonnal mindkét szomszéd császárságot minden háborúban megvernünk és részint szövetségesünkkel, részint adófizetőnkkel tennünk.

De térjünk vissza az imént említett genetikához. A 2004-es évünkről szóló beszámolómban írtam (A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őszinte története): „A 2005. év átállásunk időszaka. A természettudomány erőteljes térhódítása, a történelemtudományban új utak keresését parancsolja, miközben sok, már régebben ismert adat értéke megnő, és számos, eddig beidegződött feltételezés pedig alapját veszíti. Egyesületünkben arra a meggyőződésre jutottunk, hogy végigtekintve immár húszévi céltudatos tudományszervező munkánkat, az eddig megjelentetett könyveink közel hatvanezer példánya, a tudás mai szintjén minden érdeklődő számára, erős fogódzkodót kínál a magyar történelem egészére. A továbbiakban inkább az új kihívásnak kell megfelelnünk. Múlt év novemberében, idén pünkösdkor, majd ősszel két alkalommal többnapos rendezvény keretében igyekeztünk megérteni, hogy ’mit üzen a genetika a korai magyar

történelemkutatásnak'. Mivel a távlat 40-35 ezer év, nyilvánvaló, hogy a megközelítés teljesen újszerű kell legyen. Egyesületünk életképessége és ereje ezúttal is abban mutatkozik meg, hogy alig van a tudománynak olyan fő ága, amely területről ne lennének velünk kiváló kutatók, oktatók, szakemberek. Így a feladatot is rendkívül sok oldalról közelítjük és reméljük, hogy a közeli jövőben mind oktatásunkban, mind rendezvényeinken, az új helyzetben is helytállunk. Áttekintve kiadványainkat, megállapítjuk, hogy 50 kötetünkben 8 olyan dolgozat van, ami világviszonylatban is a genetikai kutatás élvonalába tartozik (Matsumoto, Tauszik), 83 ilyen dolgozatunk van az embertan tárgyköréből is. Nyugodtan állítható, hogy a '20 éves a ZMTE' füzetünkben közölt 1144 tudományos értekezés között aligha van 100 olyan, ami talán nem kapcsolható közvetlenül ehhez, a mára új típusú kutatáshoz. Tehát nem véletlenül jelöltek bennünket háromszor az Európa Tanács René Descartes tudományos díjára."

Részletezve az előbb említett és azóta folytatott genetikával kapcsolatos tudományos tevékenységünket, igen bőven van tehát miről beszámolni. Amikor az a bizonyos Semino-féle Európára vonatkozó és az Underhill-féle világ-jelentés megjelent (a 2000. novemberi Science-ben, ill. ugyanakkor a Nature Geneticsben), az első honi feldolgozóját, a biológus Szabó István Mihály akadémikust meghívtuk a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület XVII. Magyar Őstörténeti Találkozójára (Belügyminisztérium Nemzetközi Oktatási Központ, Budapest, 2003. augusztus 3-9), hogy elméletét előadja teljes egészében és zavartalanul. Mert Darai Lajos hozta a hírt, hogy az MTE rendes tagját újszerű gondolatai ismertetése közben a Magyar Tudományos Akadémián nem engedték zavartalanul előadni mondanivalóját. Akadémikusunk a ZMTE alapító tagja lett, több rendezvényünkön előadást tartott, és haláláig a ZMTE Tudományos Tanács tagja volt.

Többen összejöttek a Kodolányi János Egyetemen 2005 novemberének első hetében és három napon át elemeztük korai történelmünket és hosszasan ezt a két genetikai jelentést. Megállapítottuk – többek között – azt, hogy a természettudományos alapossággal végzett mérések eredményét nem célszerű vitatni, de a levont következtetéseket esetleg igen, legalábbis azért, mert akik a genetikusok részéről következtettek, azok az iskolában ugyanazt tanulták, mint – a többiek. Akkor még élt Henkey Gyula, aki életében Nobel díj értékű munkát végzett. A genetikusok mindig arra hivatkoznak, hogy a labormunka igen drága, ezért kevés az adatuk – de mivel természettudományos, ezért megfellebbezhetetlen.

Minden tiszteletünk az övék és továbbra is, tisztelettel sokat várunk tőlük. Csakhogy Henkey munkája is igen drága volt, viszont a költségét önmaga fedezte, igen gyakran a mi segítségünkkel. Néhány hazai útjához mi adtuk az anyagi támogatást, mi segítettük abban, hogy még Turóc megye területén is kutathasson a tótok között. A mi egyesületi tagunk, az akkori Hargita Megye elnöke küldött kíséretére két fegyveres őrt a határra, amikor Erdélybe igyekezett a székelyleket felmérni. Soha nem egy utca etnikai embertani felmérését végezte, hanem hónapokon át folytatott alapos kutatást, és amikor megtalálta a maga embereit, akkor anyakönyvek segítségével kikereste azok közül azokat, akik nem keveredtek, idősek – tehát jól kifejtettek – és egészségesek voltak. Őket mérte önmaga erejéből, sokszor helyiek, sőt megyei múzeumok segítségével. Így mért fel kunt, palócot, sokácot, bunyevácot, svábot, székelyt, jászt – egymaga, egységes rendszerben, közel negyvenezer embert és rendszerezve, tudományos módon közreadott, jórészt a mi kiadványainkban. Így lett a Magyar Tudományos Akadémia kandidátusa.

Érdekessége a dolognak, hogy a genetikusokat akkor sem érdekelte Henkey eredménye. Bármennyire is igyekeztünk összehozni őket – igyekezetünk teljesen sikertelen maradt, noha Henkey – előrehaladott kora mellett – készséget mutatott. Szelleme pedig teljesen friss volt haláláig.

A polgármester meghívására 2005. május 13–15-én Tiszadobon az Andrássy-kastélyban tanácskoztunk a korai történelmünk és a genetika összefüggéseiről. A tárgykör a magyar nép, nyelv, sőt esetleg: hon ősi folytonossága volt. Érintve a Kárpát-medencei embertörténetet a

korszerű időmeghatározási eszközök segítségével kialakított időrend alapján. Kitérve természetesen őstörténetünkkel összefüggő férfi sejti átörökítő vizsgálat eredményeire.

A mai szlovákiai Alsóbodokon (Dolné Obdokovce) 2005. szeptember 17–18-án Csámpai Ottó vendéglátásban ugyancsak korai történelmünk és a genetika kapcsolatáról szóló előadásokat vitattunk meg, az egész európai férfi sejti átörökítő őstörténeti összefüggéseire kitekintve. És előtérbe került a Kárpát-medencei magyar népi, nyelvi és műveltségi folytonosság.

Gáspár Róbert meghívására 2006. március 10–11-én Pécsen tanácskoztunk, mégpedig a Pécsi Egyetem Genetikai laboratóriumában dolgozó genetikus szakemberekkel, akik később előadásokat tartottak rendezvényeinken. A tárgy a DNS vizsgálatok művelődéstörténeti eredményeinek egyeztetése volt, pontosabban génjelzők műveltségekkel egyeztetett mutációs elkülönülési időrendje. Ahol megvitattuk a régészet és a DNS, a gének kapcsolódási lehetőségét, a tudomány jövőjét e téren.

A XIX. Magyar Őstörténeti Találkozót Mártélyon 2006. július 9–15-én „Őstörténetünk és a genetika” címen tartottuk (Acta XXII/1). Azaz tanácskozásunk kifejezetten a genetika jegyében telt, amely úgy látszott, hogy megforgatja a „történelem kerekét”, azaz miatta és általa újra kell írni a történelmet. A pécsi szakemberek segítségével tisztáztuk az alapfogalmakat a genetikai vizsgálatok eredményeinek jobb megértéséhez, és szó esett az „uráli markerekről” a magyar őstörténet vonatkozásában. A genetikai adatok őstörténeti felhasználásával készült kutatási eredményekről beszámoltunk a következő évi, hódmezővásárhelyi XX. Magyar Őstörténeti Találkozón is, majd az akkoriban induló történelemtanár-továbbképzéseinken a közelmúltig.

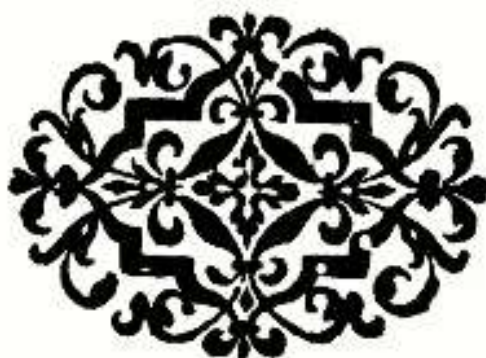
Sok mindent letettünk tehát a tudomány asztalára a genetikai és a történeti kutatások összekapcsolása tárgyában, de a genetikusok régebben se, most se voltak kíváncsiak ránk, sem az őstörténészek, sem az íráskutatók, szintén év tízezrek, sőt százezrek mélységében járó kutatómunkája iránt. Így esett azután most, hogy hiába kértem őket, utóbbiak se szóltak a genetikához, mondván, hogy legalább tíz percig kellene az alapokat elmagyarázzák nekik. Miáltal szépen elbeszélgettek itt a maguk idejében a maguk dolgáról az előadók, és elmaradt az, ami a mi rendezvényeinket igazán hasznossá tette az évtizedek során: a kutatók közötti szenvedélyes, elmélyült, szellemes, lelkes, vitatkozás. Miáltal találkozónk lesüllyedt a mai hazai „konferenciák, szimpóziumok, regisztrációi, programja, szekciói” mocsarában – és nem találkozó lett, aminek hirdettük. Tehát: célját tévesztette és kérdéssé vált, maga a rendezvény, ezen belül a lebonyolítás formája, rendszere is. Előadás sorozattá silányult. Egyszóval: lezüllött a mai, tudományosnak nevezett világba. Ilyet pedig ma már rendeznek eleget. Felesleges rendeznünk eggyel többet. Vagy, ha igen – miként?

Ám azért talán mégsem ennyire gyászos a kép, nem ennyire tragikus a helyzet. Aki nemcsak elolvassa ezt a kötetet az előadások írott változatával, hanem megnézi az előadások és az utána következő hozzászólások videóra felvett anyagát is, talán számára éppen elegendő vitát talál. Mert akár a genetikusok, akár az írástörténészek, igen, szenvedélyes vitát folytattak egymással. De én arról beszélek, hogy a különböző tudományágak, sőt tudományterületek művelői is kell, hogy összemérjék tudásukat, kiegészítve egymást működjenek tovább egy-egy ilyen találkozó után. Ahogy már László Gyula megkövetelte a korai magyar történet tekintetében, hogy fogjon össze a régészet, a történettudomány, a néprajztudomány (embertan) és a nyelvtudomány, és közösen kutatva talán sikerül a magyar őstörténetet feltárni. Ilyen összefogás tehát ugyan most sem történt, de ezt a tudományközi vagy tudományegyesítő módszerrel azért már lehet találkozni. Cser Ferenc kezdte a Gyökerek című könyvével, és a Darai Lajossal folytatott genetikai alkalmazásuk során is törekedtek erre.

Méltatni illenék itt a Szekeres István által vezetett és éppen Budakalászon működő, a régi magyar írást kutató munkacsoportunkat is, amelynek tagjai a mostani találkozón szépen szerepeltek. Sőt Záhonyi András és Bérczi Szaniszló egy másik kutatókör tagjait is idehozta. Ők

tehát élénk vitát folytattak egymással, de már a felmerülő genetikai és egyéb őstörténeti összefüggésekre (pl. Váralljai Csocsán Jenő, Grandpierre Attila előadásával kapcsolatosan) nem volt szavuk. Pedig lehet, azokra a kérdésekre, amin ők megakadnak, ilyen helyekről jönne válasz. Hiszen ha az egyik tudományágban vannak igen mélyre nyúló adatok, akkor azoknak a másikkban is van valamilyen vonatkozásuk.

A jövőben tehát akkor látom értelmét újabb találkozó szervezésének, és olyan formában, ha és amennyiben a résztvevők – mint különböző tudományterületek és tudományágak művelői – már előzetesen megismerkednek egymás eredményeivel, és nem csupán a sajátjukat ismertetik, hanem bírálattal illetik egymást, a megegyezés, az előrelépés szándékával. Mert akkor van reményünk a korai magyar történelem valóságának feltárására, és akkor őket a ZMTE igazi barátainak tekinthetjük majd.

A RÉSZTVEVŐK ÉS KÉPEIK

Bérczi Szaniszló CSc csillagász, fizikus ELTE, ZMTE, Hangértemény Kereszasztal, Budapest

Boór Ferenc PhD gépészmérnök, tudományos munkatárs BME, Székesfehérvár

Csihák György dr. u., ny. közgazdász, történész, ZMTE elnök, Zürich/Budapest.

Darai Lajos PhD CSc filozófus, prof. emeritus Kodolányi János Egyetem, ZMTE, Kápolnásnyék

Fabó László villamosmérnök, íráskutató, Hangértemény Kereszasztal, Budapest

Farkas László CSc hadtudomány, okl. írásanalitikus, ZMTE, Budapest

Gáll Péter Hangértemény Kereszasztal, Budapest

Grandpierre Attila PhD csillagász, kandidátus, az MTA intézeti kutatója, ZMTE, Zebegény

Gyimóthy Gábor magánkutató, ZMTE, Zollikerber, Svájc

Költő László dr. u., régész, vegyészmérnök, ny. megyei múzeumigazgató, ZMTE, Kaposvár

Mesterházy Zsolt óorkutató, ZMTE, Budapest

Mandics György dr. u. írás- és művelődéstörténész, ZMTE, Temesvár/Budapest

Neparáczky Endre PhD genetikus, tudományos munkatárs Archeogenetikai Laboratórium, Szegedi Egyetem Genetikai Tanszék, Szeged

Oláh Zoltán Sándor, PhD docens, MEKI, elnökalapító, Vásárhelyi Tájépítész (VÁTÉSZ) Népfőiskola Egyesület

Paál István, Zalaegerszeg

Raig Mária Magdolna Hangértemény Kereszasztal, Budapest

Rátki Zoltán Hangértemény Kereszasztal, Dunakeszi

Sancz Klára Lujza ny. muzeológus, ZMTE, Budapest

Szabó Róbert néptanító, Győr

Szekeres István – írástörténet kutató, ZMTE, Budakalász

Szili Imre Hangértemény Kereszasztal, Badacsony/Komárom

Török Tibor PhD genetikus, egyetemi docens, Archeogenetikai Laboratórium, Szegedi Egyetem Genetika Tanszék, Szeged

Váralljai Csocsán Jenő PhD szociológus, ny. egyetemi tanár Oxfordi Egyetem és Pázmány Péter Katolikus Egyetem, ZMTE, Oxford/Piliscsaba.

Záhonyi András - az ősi írások kutatója, szótárkészítő, mérnök, Hangértemény Kereszasztal, ZMTE, Budapest

Ercsényi Tiborné, Darai Lajos

Váralljai Csocsán Jenő

Költő László

Sancz Klára, Rátki Zoltán, Csihák György

Grandpierre Attila

Mesterházy Zsolt

*Mesterházy Zsolt, Grandpierre Attila,
Bolya István, Boór Ferenc*

*Haraszi Zsuzsa, Cséfalvai Gusztáv, Csihák György,
Raig Mária, Rátki Zoltán és Gáll Péter*

Bérczi Szaniszló

Darai Lajos, Fabó László

*Török Tibor, Farkas László, Szekeres István
és Záhonyi András*

Haraszi Zsuzsanna

Szekeres István, Záhonyi András, Szabó Róbert és Gáspár Róbert

Oláh Zoltán

Török Tibor

*Oláh Zoltán, Török Tibor, Boór Ferenc,
Grandpierre Attila és Farkal László*

Ravasz Zoltán, Darai Lajos, Oláh Zoltán

Darai Lajos, Török Tibor

*Farkas László, Szekeres István, Tamási Krisztina,
Szabó Róbert, Kovács Péter és Gáspár Róbert*

Mandics György és Záhonyi András

Darai Lajos, Sancz Klára Lujza és Liebe Katalin

FÜGGELÉK

Kiadványaink jegyzéke

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
I.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia I. évfolyam 1. szám. Első (Benidorm 1986) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06366/06366.pdf	1
II.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia II. évfolyam 1. szám. A Második (Zürich 1987) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06487/06487.pdf	2
III.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia III. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (London 1988) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1999 ISBN 963 85684 5 3 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05930/05930.pdf	25
IV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia IV. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Negyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Felsőőr/ Oberwart 1989) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 10 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05927/05927.pdf	46
V.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 1. szám. Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3 és ISSN 2297-7511	6
V.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia V. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Altenberg 1990) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 09 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06833/06833.pdf	49
VI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VI. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hatodik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szent Gallen 1991) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 08 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05946/05946.pdf	47
VII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Szentendre 1992) Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 48 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06844/06844.pdf	51
VII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 2. szám. Magyarok Őstörténete. Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3; harmadik bővített kiadás 2007. ISBN 963 9204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06375/06375.pdf	3
VII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia VII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szeged 1992) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai. Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06488/06488.pdf	4
VIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelmi Tanulmányok 1. Zürich, 1993. ISSN 1217 4629 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06400/06486/06486.pdf	5
VIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tab 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06381/06381.pdf	9
VIII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia VIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvár 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06527/06527.pdf	23
IX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolca 1994) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06769/06769.pdf	15
IX.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolca 1994) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 12 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06365/06365.pdf	11
IX.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 3. szám. Die Frühgeschichte der Ungarn. Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7. Zweite erweiterte Ausgabe 2007. ISBN 963 9204 30 7 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06362/06362.pdf	10
IX.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 4. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. I. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8 és ISSN 2297-7511	7
IX.	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 5. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhely 1994) Övezeti Történeztalálkozó Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06364/06364.pdf	12

Jahr-gang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor-szám*
IX.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 6. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komárom 1994) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06370/06370.pdf	14
IX.	7	Acta Historica Hungarica Turiciensia IX. évfolyam 7. szám. Képeslapok magyar történelmi motívumokkal. 8 különféle, szimpla és dupla, színes ISSN 2297-7511	8
X.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolca 1995) Magyar Östörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06505/06505.pdf	17
X.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 2. szám. Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról. Budapest-Zürich, 1995 ISBN 963 85274 5 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/11200/11213/11213.pdf	13
X.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia X. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói (1995-1999) Előadásai és Iratai. Csikszereda-Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6 http://mek.oszk.hu/06300/06372/06372.pdf	30
XI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 1. szám. Honfoglalásunk és előzményei. Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében. (Tapolca 1996) Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06503/06503.pdf	20
XI.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 2. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02 és ISSN 2297-7511	19
XI.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 3. szám. Germann Georg: Ungarisches im Bernischen Historischen Museum. A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei. Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05935/05935.pdf	18
XI.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XI. évfolyam 4. szám. Csihák György: Ex Oriente Lux. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06363/06363.pdf	16
XII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XII. évfolyam 1. szám. Magyar út és nehézségei a nemzetállamtól az övezetek Európájába a huszadik század fordulóján. Avarok – onogurok – magyarok. (Tapolca 1997). Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9349 11 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06837/06837.pdf	50
XIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 1. szám. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. (A Szabadtér Kiadóval együtt.) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8	21
XIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIII. évfolyam 2. szám. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. (Tapolca 1998). (324 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06500/06536/06536.pdf	31
XIV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 1. szám. Az első világháború és magyar történelmi következményei (1914-1921). Szent István és a magyar államalapítás. (Tapolca 1999) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 02 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06802/06802.pdf	42
XIV.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 2. szám. Csihák György: Válasz népem kérdéseire a hazánkról. Budapest-Zürich, 1999 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05921/05921.pdf	22
XIV.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 3. szám. Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: Szent Gallen-Budapest, 1999. ISBN 96386100 8 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06100/06107/06107.pdf	24
XIV.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 4. szám. Csihák György: A magyar nemzet múltja - Szent István király életműve és a magyar államalapítás - A bambergi lovas - Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közigazgatás kérdései ma - Magyar - nép - kisebbség. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1 és ISSN 2297-7511 http://mek.oszk.hu/06300/06373/06373.pdf	26
XIV.	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 5. szám. Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenöt éves 1985 - 1999. Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X és ISSN 2297-7511	27
XIV.	6	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIV. évfolyam 6. szám. Nagy Gyula: Az ellopott magyar östörténet II. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06783/06783.pdf	28
XV.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 1. szám. A magyar műveltség gyökerei. Az 1930-as évek magyar műveltsége. (Felsőőr/Oberwart 2000) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 86100 3 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06799/06799.pdf	41
XV.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 2. szám. Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére. (Sárköz-Decs 2000) Decs-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 03 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05926/05926.pdf	39
XV.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 3. szám. Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre. (Rozsnyó 2000) Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 9638610026 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06792/06792.pdf	38

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XV.	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XV. évfolyam 4. szám. Csihák György: Dunhuang barlangképei és a Sászi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 9638568488 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06300/06368/06368.pdf	29
XVI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 1. szám. Magyar haditechnika és magyar hadjáratok a kora középkorban. A második világháború és történelmi következményei Magyarország szempontjából (1939-1949). (Szentendre 2001) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06700/06790/06790.pdf	35
XVI.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVI. évfolyam 2. szám. Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen. Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2	32
XVII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 1. szám. Csihák György: Magyar nempolitikai írások. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05917/05917.pdf	33
XVII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 2. szám. Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610077	34
XVII.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVII. évfolyam 3. szám. Achtzehn Jahre UHVZ – A ZMTE tizenhét éve 1985-2002. Zürich-Budapest, 2002. ISBN 9638610093	36
XVIII.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 1. szám. Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához. (636 oldal) Budapest-Zürich, 2003. ISBN 963 86100 1 8 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05939/05939.pdf	37
XVIII.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XVIII. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenhetedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenegyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (Budapest 2003) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 06 2 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05943/05943.pdf	43
XIX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 1. szám. A magyar huszárság története. A lovasműveltség sajátosságai. Az első magyar huszártörténeti konferencia keretében. (Nyíregyháza, 2004) Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 07 0 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06824/06824.pdf	45
XIX.	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 2. szám. Zwanzig Jahre UHVZ – A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 20 éve 1985-2004. Zürich-Budapest, 2004. ISBN 963 9349 05 http://mek.oszk.hu/06000/06008/06008.pdf	44
XIX.	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XIX. évfolyam 3. szám. Csihák György: Forog a történelem keze... Budapest-Zürich, 2004. ISBN 963 9349 04 6 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/05900/05916/05916.pdf	40
XX.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XX. évfolyam 1. szám. Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnoszociológiába. Második, bővített kiadás. Közösen a Heraldika Kiadóval. Budapest-Zürich, 2005. ISBN 963 9204 38 2	48
XXI.	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXI. évfolyam 1. szám. Kiadványaink tartalma. Budapest – Zürich, 2006. ISBN 9639204 37 4 és ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06000/06007/06007.pdf	52
XXII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXII. évfolyam 1. szám. Őstörténetünk és a genetika. 1456 – Nándorfehérvár – 1606 Zsitvatorok – 1956 Budapest. (Mártély 2006) (372 oldal). Budapest-Zürich 2007. http://mek.oszk.hu/09100/09137/09137.pdf	53
XXIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 1. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Huszadik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (Hódmezővásárhely 2007) (159 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06849/06849.pdf	54
XXIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúrákötösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/A. (137 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00001/pdf/00001.pdf	55
XXIII	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 3. szám. Árpád-házi Szent Erzsébet tiszteletére. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2007) (67 oldal). Budapest-Zürich, 2008. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/06800/06850/06850.pdf	56
XXIII	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIII. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúrákötösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2008/B. (176 oldal) Budapest 2008. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00010/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2008_4.pdf	57
XXIV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 1. szám. Hunyadi Mátyás és a magyar újjászülés. Tudományos emlékülés. (Esztergom 2008) (115 oldal). Budapest-Zürich 2009. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09125/09125.pdf	58

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXIV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIV. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2009/A. (145 oldal) Budapest 2009. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00002/pdf/acta_hist_01445_2009_2.pdf	59
XXV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. Évfolyam 1. szám. 25 év, 1985-2009. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Őszinte Története (239 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09126/09126.pdf	60
XXV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 2. szám. Csihák György: „Cum Deo pro Patria et Libertate.“ „Horthy fasizmus“ – „Antall demokrácia.“ Történelmi előzmény és párhuzam. (142 oldal). Budapest-Zürich 2010. ISSN 2297-7538 http://mek.oszk.hu/09100/09110/09110.pdf	61
XXV	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXV. évfolyam 3. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2010/A. (130 oldal). Budapest 2010. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00003/pdf/EPA01445_2010A.pdf	62
XXVI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2011/A. Az 1920. június 4-től 1944. december 21-ig tartó időszak magyarországi eseményeinek elemzése, különös tekintettel az október körüli eseményekre. (231 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00006/pdf/ és http://mek.oszk.hu/09400/09484/09484.pdf	63
XXVI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVI. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/A. Zentai KJF-ZMTE Történelemtanár-Továbbképzés Vizsgaelőadásai. (230 oldal). Budapest-Zürich 2011. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00004/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2011.pdf	64
XXVII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2012/B. (229 oldal) Budapest-Zürich 2012. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00005/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012.pdf	65
XXVIII	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/A. A Zürichi Magyar történelmi Egyesület „Az altöttingi országgyűlés történelmi vizsgálata” című zártkörű tudományos tanácskozáson elhangzott előadások írott változata. (176 oldal) Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00007/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2012_2.pdf	66
XXVIII	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXVIII. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2013/B. Budapest-Zürich 2013. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00008/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2013_1.pdf	67
XXIX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. Budapest-Zürich 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00009/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_1.pdf	68
XXIX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXIX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2014/A. „Tízezer hontalan magyar Szent István-napi zarándoklata 1947. augusztus 20-án” címmel a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Pilisszántáért Egyesület közös rendezésében 2014. augusztus 20-án Pilisszántón a Boldogasszony Sziklakápolnában és a Pádai Szent Antal Templomban tartott ünnepi megemlékezés és tudományos ülés beszédei és előadásai. Budapest-Zürich, 2014. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00011/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2014_2.pdf	69
XXX	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/A. A Hazáért! A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület centenáriumi rendezvénye Budapest, 2014. november 28. előadásai. Budapest-Zürich, 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00012/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_1.pdf	70
XXX	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 2. szám. Pannon Kultúraközösség Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/B. Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/ és http://epa.oszk.hu/01400/01445/00013/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_2.pdf	71

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
XXX	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Pannon Kultúrákötő Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2015/C. A Hazáért! A Nemzeti Köszölgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi egyesület második emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, 2015. április 24. Ludovica tér 2. NKE Kápolna. Budapest-Zürich 2015. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00014/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2015_3.pdf	72
XXX	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXX. évfolyam 4. szám. Géza A. Kósa: Calvinist Hungarians in Australia. The first 60 years of Hungarian speaking congregations 1950-2010. Academia Press Co. and the Hungarian Historical Society of Zurich. Melbourne, 2015. 214 pages. National Library of Australia Cataloguing-in-Publication ISBN 9780957770744 (paperback)	73
XXXI	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúrákötő Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2016/A. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00015/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_1.pdf	74
XXXI	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 2. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 30 éve. 30 Jahre Ungarisch Historischer Verein Zürich. 1985–2015. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00016/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_2.pdf	75
XXXI	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. Z. Tóth Csaba: Magyar őstörténeti tanulmányok 2014–2016. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00017/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_3.pdf	76
XXXI	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 3. szám. A Kodolányi János Főiskola és a Zürichi Magyar történelmi egyesület „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása” című 120 órás komáromi történelemtanár tovább és felnőttképzése vizsgaelőadásai. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00018/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_4.pdf	77
XXXI	5	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 5. szám. Alapvetés. Tanulmányok a magyar eredetről és következményeiről. Oktatási segédkönyv II. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00019/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2016_5.pdf	78
XX XI	6- 18	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXI. évfolyam 6-21. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) I–XIII. 1985–1998. Budapest-Zürich 2016. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00020/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_01_1985_1986.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00021/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_02_1986_1987.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00022/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_03_1987_1988.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00023/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_04_1988_1989.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00024/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_05_1989_1990.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00025/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_06_1990_1991.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00026/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_07_1991_1992.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00027/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_08_1992-1993.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00028/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_09_1993_1994.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00029/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_10_1994_1995.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00030/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_11_1995_1996.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00031/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_12_1996_1997.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00032/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_13_1997_1998.pdf	79- 91
XXXII	1- 10	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXII. évfolyam 1-17. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV–XXX. 1998–2007. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00033/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_14_1998_1999.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00034/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_15_1999_2000.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00035/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_16_2000_2001.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00036/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_17_2001_2002.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00037/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_18_2002_2003.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00038/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_19_2003_2004.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00039/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_20_2004_2005.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00040/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_21_2005_2006.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00041/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_22_2006_2007.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00042/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_23_2007_2008.pdf	92- 101
XXXIII	1-8	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1-9. szám. ZMTE Emlékkönyv (UHVZ Erinnerungsbuch) XIV–XXX. 2008–2016. Budapest-Zürich 2017. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00043/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_24_2008_2009.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00044/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_25_2009_2010.pdf	102- 110

Jahrgang Évfolyam	Nr. Szám	Titel A kiadvány megnevezése	Nr. Sor- szám*
		http://epa.oszk.hu/01400/01445/00045/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_26_2010_2011.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00046/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_27_2011_2012.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00047/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_28_2012_2013.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00048/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_29_2013_2014.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00049/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_30_2014_2015.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00050/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_31_2015_2016.pdf http://epa.oszk.hu/01400/01445/00051/pdf/EPA01445_acta_hung_ZMTE_emlekkonyv_32_2016_2017.pdf	
XXXIII	10	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 10. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2018/A. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00052/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_10.pdf	111
XXXIII	11	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 11. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2017/B. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00053/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_11.pdf	112
XXXIII	12	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 12. szám. Hirdető műsorfüzet „A Hazáért!” című, az első világháborúról szóló harmadik emlékkonferenciához, melyet a Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület közösen rendez az NKE Kápolnában (Budapest, Ludovica tér 2.) 2018. december 1-én. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00054/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2018_12.pdf	113
XXXIV	1	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 1. szám. Pannon Kultúrákötés Kutató és Képzőközpont Folyóirata 2019/A. ISSN 2297-7538 http://epa.oszk.hu/01400/01445/00055/pdf/EPA01445_acta_hungarica_2019_01.pdf	114
XXXIV	2	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 2. szám. A Hazáért! A Nemzeti Közszerológiai Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kara, valamint a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület harmadik emlékkonferenciája az első világháborúról. Budapest, NKE Kápolna. 2018. december 1. ISSN 2297-7538 (Megjelenés alatt)	115
XXXIV	3	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 3. szám. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület A korai magyar történelem és a ZMTE barátai című 31. Magyar Östörténelmi Találkozója, Budapest, 2019. április 27-28, ISSN 2297-7538 (Jelen kötet)	116
XXXIV	4	Acta Historica Hungarica Turiciensia XXXIII. évfolyam 4. szám. EMLÉKKÖTET. Jóemlékeztető Tibai Takács József (1949-1999) a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben. ISSN 2297-7538 (Megjelenés alatt)	117

* Sorszám a megjelenés időpontja szerint/Nummerung nach Erscheinung

53. számtól csak digitálisan (Ab Nr. 53 nur in digitalisierter Form): [Elektronikus könyvtár](#)
Zürichi Magyar Történelmi Egyesület **Ungarisch Historischer Verein**
Zürich CH-8004 Zürich, Birmensdorferstrasse 41.

zmte@freemail.hu www.zmte.org

Az Acta Historica Hungarica Turiciensia minden száma megtalálható a ZMTE honlapján kívül az OSZK [Magyar Elektronikus Könyvtárban](#) (MEK) és az [Elektronikus Periodika Archivumban](#) (EPA),

továbbá az [Európai Digitális Könyvtárban](#) (European Library).

Hivatkozható az MTA Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) egyéni adatbázisában. Felvették a Svájci Nemzeti Könyvtár Katalógusába ([Helveticat](#)) az [időszakos](#) és [online kiadványok](#) közé.

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia gefunden werden kann in [Ungarische Elektronische Bibliothek](#) und [Elektronische Periodika Archiv](#) (EPA), weiterhin in [Europäische Digital Bibliothek](#) (European Library).

Die Periodikas der Acta Historica Hungarica Turiciensia werden von der Ungarischen Akademie der Wissenschaften (MTA) als Erscheinungsort für die Publikationsdatenbank der Ungarischen Historischen Werke (MTMT) anerkannt. Aufgezeichnet in [Helveticat](#) ([Schweizerische Nationalbibliothek](#)) als [periodisch](#) und [online Publikationen](#).

